

poročilo o razvoju 2021

Poročilo o razvoju 2021

Izdajatelj: UMAR, Ljubljana, Gregorčičeva 27
Odgovarja: mag. Marijana Bednaš, direktorica

Urednica: mag. Rotija Kmet Zupančič
Pomočnik urednice: mag. Matevž Hribnik

Avtorice in avtorji Poročila o razvoju 2021 so:

mag. Marijana Bednaš, mag. Barbara Bratuž Ferk, mag. Tanja Čelebič, Lejla Fajič, dr. Tina Golob Šušteršič, mag. Marjan Hafner, dr. Marta Gregorčič, mag. Matevž Hribnik, Katarina Ivas, MSc., izr. prof. dr. Sabina Lange, dr. Alenka Kajzer, mag. Rotija Kmet Zupančič, Mojca Koprivnikar Šušteršič, mag. Mateja Kovač, dr. Valerija Korošec, mag. Janez Kušar, dr. Andrej Kuštrin, mag. Lenart Milan Lah, Urška Lušina, mag., dr. Jože Markič, mag. Tina Nenadič, Janja Pečar, Mitja Perko, mag., Jure Povšnar, Denis Rogan, mag., dr. Matija Rojec, Urška Sodja, Branka Tavčar, Nataša Todorović Jemec, MSc., mag. Ana Vidrih, mag. Eva Zver, dr. Peter Wostner.

Uredniški odbor: mag. Marijana Bednaš, mag. Tanja Čelebič, Lejla Fajič, dr. Marta Gregorčič, mag. Matevž Hribnik, dr. Alenka Kajzer, mag. Rotija Kmet Zupančič, mag. Mateja Kovač, mag. Janez Kušar, dr. Peter Wostner.

Računalniška postavitev: Bibijana Cirman Naglič, Ema Bertina Kopitar
Oblikovanje grafikonov: Bibijana Cirman Naglič

Tisk: Collegium Graphicum d.o.o.
Naklada: 200 izvodov

Ljubljana, junij 2021

ISSN 1581-6567 (tisk)
ISSN 2464-0492 (pdf)

Publikacija je brezplačna.

© Razmnoževanje publikacije ali njenih delov ni dovoljeno.
Objava besedila in podatkov v celoti ali deloma je dovoljena le z navedbo vira.

Kazalo

Glavne ugotovitve in priporočila	9
Povzetek ugotovitev po strateških usmeritvah Strategije razvoja Slovenije 2030	11
Uvodna pojasnila	17
1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse....	19
1.1 Gospodarska stabilnost	20
1.2 Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor...	30
1.2.1 Konkurenčnost	30
1.2.2 Raziskovalna, inovacijska in digitalna sposobnost	34
2 Učenje za in skozi vse življenje	41
2.1 Izobraževanje	42
2.2 Kultura	49
3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba	53
3.1 Zdravo in aktivno življenje	54
3.2 Dostojno življenje za vse	61
3.3 Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta	70
4 Ohranjeno zdravo naravno okolje	75
4.1 Nizkoogljično krožno gospodarstvo	76
4.2 Trajnostno upravljanje naravnih virov	68
5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja	73
5.1 Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve	74
5.1.1 Delovanje javne uprave in zagotavljanje javnih storitev	75
5.1.2 Vpliv javnih institucij na delovanje gospodarstva	77
5.2 Zaupanja vreden pravni sistem	79
5.3 Varna in globalno odgovorna Slovenija	81
5.3.1 Varnost	81
5.3.2 Globalna odgovornost	82

Priloga – Kazalniki razvoja Slovenije

1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse	107
1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	109
1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda	110
1.3 Dolg sektorja država	111
1.4 Javnofinančno ravnotežje	112
1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija Slovenije do tujine	113
1.6 Finančna stabilnost	114
1.7 Razvitost finančnega sistema	115
1.8 Regionalne razlike v BDP na prebivalca	116
1.9 Evropski inovacijski indeks	117
1.10 Produktivnost	118
1.11 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe	119
1.12 Izvozni tržni delež	120
1.13 Stroški dela na enoto proizvoda	121
1.14 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev	122
1.15 Neposredne tuje investicije	123
1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev	124
1.17 Inovacijska aktivnost podjetij	125
1.18 Intelektualna lastnina	126
1.19 Okoljska odgovornost organizacij	127

2	Učenje za in skozi vse življenje	129
2.1	Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo	131
2.2	Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje	132
2.3	Diplomanti terciarnega izobraževanja	133
2.4	Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA)	134
2.5	Izdatki za izobraževanje	135
2.6	Vključenost v vseživljenjsko učenje	136
2.7	Obisk kulturnih prireditev	137
2.8	Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini	138
3	Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba	139
3.1	Zdrava leta življenja	141
3.2	Indeks enakosti spolov	142
3.3	Pričakovano trajanje življenja	143
3.4	Neizpolnjene potrebe po zdravstvenem varstvu	144
3.5	Preprečljiva umrljivost	145
3.6	Izdatki za zdravstvo	146
3.7	Izdatki za dolgotrajno oskrbo	147
3.8	Čezmerna hranjenost in debelost	148
3.9	Stopnja tveganja socialne izključenosti	149
3.10	Neenakost glede porazdelitve dohodka	150
3.11	Izkušnje z diskriminacijo	151
3.12	Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka	152
3.13	Zadovoljstvo z življenjem	153
3.14	Izdatki za socialno zaščito	154
3.15	Stopnja stanovanjske prikrasnosti	155
3.16	Materialna in dohodkovna prikrasnost	156
3.17	Stopnja delovne aktivnosti	157
3.18	Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih	158
3.19	Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti	159
3.20	Prekarne in začasne zaposlitve	160
3.21	Bolniška odsotnost	161
4	Ohranjeno zdravo naravno okolje	163
4.1	Emisijska produktivnost	165
4.2	Energetska učinkovitost	166
4.3	Delež obnovljivih virov energije	167
4.4	Promet po načinu prevoza	168
4.5	Snovna produktivnost	169
4.6	Odpadki	170
4.7	Okoljski davki	171
4.8	Ekološki odtis	172
4.9	Kmetijska zemljišča v uporabi	173
4.10	Intenzivnost kmetovanja	174
4.11	Intenzivnost poseka lesa	175
4.12	Kakovost vodotokov	176
4.13	Kakovost zunanjega zraka	177
4.14	Funkcionalno degradirana območja	178
5	Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja	179
5.1	Zaupanje v institucije	181
5.2	Izvršna zmogljivost	182
5.3	Indeks vladavine prava	183
5.4	Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev	184
5.5	Indeks zaznave korupcije	185
5.6	Svetovni indeks miru	186
5.7	Delež gospodinjstev, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju	187
5.8	Izdatki za uradno razvojno pomoč	188

Literatura in viri.....	189
--------------------------------	------------

Seznam uporabljenih kratic.....	203
--	------------

Kazalo slik

Slika 1: Hitrejši razvojno dohitevanje omejuje šibka rast produktivnosti; vlaganja v RRD in IKT, ki so pomemben dejavnik rasti produktivnosti sodobnih gospodarstev, so majhna.....	11
Slika 2: Veliko pomanjkanje ustreznih kadrov v konjunkturi in majhna vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje.....	12
Slika 3: Stopnja tveganja socialne izključenosti je bila pred izbruhom epidemije nizka; v letu 2020 so vladni ukrepi preprečili upad razpoložljivega dohodka ob močnem upadu gospodarske aktivnosti zaradi epidemije.....	13
Slika 4: Epidemija je v drugem valu privedla do izrazito presežne umrljivosti in zaostila dolgoletne izzive sistemov socialne zaščite, povezane z demografskimi spremembami	13
Slika 5: Napredek pri energetske in emisijske produktivnosti gospodarstva je počasen; po deležu obnovljivih virov energije je Slovenija med državami z največjimi zaostanki za ciljno vrednostjo	14
Slika 6: Učinkovitost države se je po mnenju gospodarstvenikov po gospodarski in finančni krizi izboljšala, a je še naprej pod povprečjem EU, zaupanje v institucije države pa je ostalo majhno.....	15
Slika 7: Osrednji cilj in strateške usmeritve Strategije razvoja Slovenije 2030.....	17
Slika 8: Bruto domači proizvod na prebivalca v standardih kupne moči in njegovi komponenti (produktivnost in stopnja zaposlenosti), Slovenija.....	20
Slika 9: Struktura rasti BDP, Slovenija	21
Slika 10: Dejanska stopnja anketne brezposelnosti in napoved stopnje brezposelnosti na podlagi Okunovega zakona ter rast zaposlenosti in opravljenih delovnih ur, v %	22
Slika 11: Znesek izplačil iz naslova interventnih ukrepov na trgu dela Slovenija, 2020	23
Slika 12: Ocena izdatkov za blažitev posledic epidemije v letu 2020.....	24
Slika 13: Medletni prirast kreditov nefinančnim družbam.....	25
Slika 14: Zadolženost, likvidnost in dobičkonosnost podjetniškega sektorja, Slovenija	26
Slika 15: Zadolženost in prezadolženost podjetniškega sektorja, 2006–2019.....	27
Slika 16: Struktura prezadolženosti, v %, 2019	27
Slika 17: Produktivnost (BDP na zaposlenega v standardih kupne moči) in sprememba produktivnosti, BDP in zaposlenosti v 2020	30
Slika 18: Sprememba produktivnosti v letu 2020 in v obdobju 2005–2019.....	31
Slika 19: Stopnja rojstev (vstopov) podjetij, 2018, in spreminjanje podjetniške dinamike v Sloveniji.....	32
Slika 20: Realni stroški dela na enoto proizvoda.....	33
Slika 21: Izvozni tržni delež pri blagu na svetovnem trgu in trgu EU ter pri storitvah na trgu EU	34
Slika 22: Komponente evropskega inovacijskega indeksa, Slovenija.....	35
Slika 23: Izdatki za RRD ter zaostanek Slovenije pri izdatkih poslovnega in državnega sektorja glede na povprečje EU in petih vodilnih držav v letu 2018.....	37
Slika 24: Vlaganja poslovnega sektorja v RRD po virih financiranja.....	37
Slika 25: Vlaganja Slovenije in vodilnih petih držav v IKT in primerjava vlaganj v IKT med državami članicami EU v letu 2019.....	38
Slika 26: Pomanjkanje ustreznih kadrov za zaposlitev in delež terciarno izobraženih mladih (25–34 let), ki so zaposleni v poklicih, za opravljanje katerih zadostujeta nizka ali srednješolska izobrazba, v %	46
Slika 27: Delež prebivalcev (16–74 let) z vsaj osnovnimi digitalnimi spretnostmi, 2019, v %, in delež petnajstletnikov, ki še niso slišali za podnebne spremembe ali o njih ne vedo veliko, PISA 2018, v %.....	48
Slika 28: Vključenost odraslih (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, drugo četrletje, EU, in vključenost odraslih (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, po statusu	

aktivnosti, drugo četrletje, Slovenija.....	48
Slika 29: Izbrani kazalniki branja knjig in obiska knjigarn, prebivalci, stari 18–75 let, 2014 in 2019	51
Slika 30: Število umrlih za covidom-19 v letu 2020 (levo) in presežna umrljivost v izbranih državah članicah EU, ki jih je epidemija covid-19 v letu 2020 najbolj prizadela.....	55
Slika 31: Število postelj za akutno bolnišnično obravnavo (levo) ter število zdravnikov in medicinskih sester, 2018	59
Slika 32: Realna rast glavnih komponent bruto razpoložljivega dohodka in njegova struktura	61
Slika 33: Delež porabe gospodinjstev za zdravje po dohodkovnih kvintilih v Sloveniji in povprečni neposredni izdatki za zdravstvo na gospodinjstvo glede na dohodke	63
Slika 34: Delež anketirancev, ki je med 14 navedenimi področji življenja izbral dve, ki sta se mu v času anketiranja zdeli najbolj pereči	66
Slika 35: Primerjava rezultatov demografskih projekcij, uporabljenih v poročilih za staranje 2021 in 2018	67
Slika 36: Dolgoročne projekcije javnih izdatkov, povezanih s staranjem, osnovni scenarij.....	67
Slika 37: Skupna sprememba v izdatkih za pokojnine glede na BDP, v o. t.	68
Slika 38: Število zaposlenih v ukrepu čakanja na delo in skrajšanega delovnega časa v Sloveniji in delež zaposlitev, podprtih z državnimi ukrepi, v drugem četrletju 2020.....	70
Slika 39: Delež delovno aktivnih na čakanju na delo po demografsko-zaposlitvenih kategorijah izmed vseh delovno aktivnih v posamezni kategoriji, v drugem četrletju 2020, in delež delovno aktivnih na čakanju na delo med delovno aktivnimi v posamezni dejavnosti	71
Slika 40: Verjetnost izgube zaposlitve po izbranih kategorijah delovno aktivnih, Q2 2020, in stopnja anketne brezposelnosti po izbranih kategorijah.....	72
Slika 41: Rast BDP v povezavi z izpusti TGP, rastjo rabe energije, snovi in vode ter nastalimi odpadki	76
Slika 42: Izpusti TGP po sektorjih, Slovenija, in emisijska produktivnost	77
Slika 43: Energetska produktivnost ter delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije in energetska produktivnost Slovenije	78
Slika 44: Število avtomobilov na tisoč prebivalcev in delež železniškega v skupnem potniškem prometu, potniški kilometri, 2018.....	80
Slika 45: Domača poraba snovi in relativna snovna produktivnost, Slovenija, ter stopnja porabe predelanih snovi, leto 2019	81
Slika 46: Nastali odpadki, Slovenija, in nastali odpadki, brez mineralnih, na enoto BDP, 2018	82
Slika 47: Ekološki odtis in biokapaciteta, 2017	83
Slika 48: Delež zavarovanih območij – Natura 2000, 2019	84
Slika 49: Izvor porabljene hrane in stopnja samooskrbe z osnovnimi kmetijskimi proizvodi, Slovenija	85
Slika 50: Proizvodnja in neto izvoz gozdnih lesnih sortimentov.....	86
Slika 51: Vodna produktivnost, 2018 (ali zadnji podatek).....	87
Slika 52: Izpusti prašnih delcev, Slovenija.....	87
Slika 53: Funkcionalno degradirana območja glede na tip, stanje septembra 2020	89
Slika 54: Podrobni kazalniki učinkovitosti države po IMD za Slovenijo	92
Slika 55: Indeks izvršne zmogljivosti	94
Slika 56: Kazalniki donosnosti in struktura izplačil dividend za leto 2019, delež	96
Slika 57: Sredstva v upravljanju DUTB in načrt portfelja do konca leta 2022	97
Slika 58: Število smrtnih žrtev v cestnem prometu na milijon prebivalcev po državah članicah EU, leto 2019	101

Kazalo okvirjev

Okvir 1:	Obseg koriščenja interventnih ukrepov za ohranjanje delovnih mest	23
Okvir 2:	Izpostavljenost podjetniškega sektorja plačilni nesposobnosti v letu 2020....	27
Okvir 3:	Vpliv epidemije covida-19 na izobraževanje	43
Okvir 4:	Spretnosti za zeleno in digitalno preobrazbo ter krepitev ustvarjalnosti, podjetnosti in socialnih veščin.....	47
Okvir 5:	Izzivi v zdravstvenem varstvu in dolgotrajni oskrbi pred in med epidemijo covida-19	59
Okvir 6:	Demografska gibanja in njihovi vplivi na javne izdatke, povezane s staranjem	67
Okvir 7:	Interventna ukrepa čakanja na delo in skrajšanega polnega delovnega časa v Sloveniji	71
Okvir 8:	Vplivi pandemije covida-19 na okolje in zeleni načrti za okrevanje.....	79
Okvir 9:	Preskrba s hrano, kmetijstvo in covid-19 ter nova kmetijska politika.....	85
Okvir 10:	Raziskava o družbenih stroških, povezanih s kakovostjo zraka v evropskih mestih	88

Kazalo tabel

Tabela 1:	Struktura prezadolženosti (oz. finančnega dolga) glede na velikost in izbrane dejavnosti najbolj problematičnih podjetij, v %, 2019.....	28
------------------	--	----

Glavne ugotovitve in priporočila

Številni pozitivni premiki po gospodarski in finančni krizi

Slovenija se je po finančni in gospodarski krizi vrnila na pot razvojnega dohitevanja, ob tem dosegla ugodne vrednosti kazalnikov vključenosti, postopno se je povečevala učinkovitost rabe virov in energije. V času gospodarske rasti 2014–2019 se je vrzel v gospodarski razvitosti za povprečjem EU postopno zmanjševala, zaposlenost pa je dosegala zgodovinsko visoke stopnje. To je pripomoglo k povečanju dohodkov prebivalstva in precejšnjemu izboljšanju stanja v javnih financah po poslabšanju v prejšnji gospodarski in finančni krizi. Ob okrepljeni gospodarski rasti in ugodnih gibanjih na trgu dela se je postopoma krepil tudi bolj vključujoč socialni in družbeni razvoj. V mednarodni primerjavi nizka stopnja tveganja socialne izključenosti je leta 2019 dosegla najnižjo raven doslej in bila podobno kot že od leta 2017 dohodkovna neenakost v okviru cilja SRS za leto 2030. Poleg tega se je ohranjala velika vključenost mladih v izobraževanje, petnajstletniki pa so po podatkih mednarodne raziskave PISA v letih 2015 in 2018 dosegli nadpovprečne rezultate pri matematični in naravoslovni pismenosti. Naravno okolje Slovenije je ostalo v povprečju dobro ohranjeno, razmeroma majhna učinkovitost uporabljenih virov in energije pa se je počasi izboljševala.

Močan vpliv epidemije covid-19 na gospodarstvo in prebivalstvo

Epidemija covid-19 je v letu 2020 močno zaznamovala gospodarstvo Slovenije in izrazito posegla v kakovost življenja ljudi, prinesla pa je tudi nekatere nove priložnosti. Kriza, ki je nastopila zaradi posledic epidemije covid-19, je prekinila nekajletno gospodarsko konjunkturo in ugodna gibanja na trgu dela, pri čemer so vladni ukrepi znatno ublažili posledice epidemije za gospodarstvo in prebivalstvo. Preprečili so upad razpoložljivega dohodka gospodinjstev ter ublažili stroškovne pritiske v podjetjih in s tem pripomogli k ohranjanju gospodarskega potenciala. Zaradi velikega gospodarskega upada in državnega financiranja ukrepov za blaženje posledic epidemije pa se je izrazito poslabšal javnofinančni položaj države. Kriza je predvsem zaradi narave zajezitvenih ukrepov do zdaj bistveno bolj prizadela nemenjalni del gospodarstva. Za številna področja celovitih podatkov za leto 2020 še ni na voljo, zato še niso znane vse posledice epidemije v lanskem letu za razvoj Slovenije in blaginjo prebivalstva, ki bodo odvisne tudi od njenega trajanja. Na podlagi že razpoložljivih podatkov in zaradi neenakomernega vpliva krize zaradi epidemije covid-19 na različne skupine prebivalstva in dejavnosti pa je pričakovati poslabšanje nekaterih kazalnikov (npr. zdravja, neenakosti spolov, regij, generacij ipd.), ki so bili doslej večinoma ugodni. Negotove so tudi posledice med epidemijo začasno poslabšane dostopnosti in kakovosti vzgoje in izobraževanja. Tudi za oceno okoljskih razsežnosti epidemije še ni na voljo dovolj ustreznih podatkov. Zaradi manjše gospodarske aktivnosti in mobilnosti prebivalstva bi se sicer lahko začasno zmanjšale obremenitve okolja, česar pa dolgoročno brez ustreznega ukrepanja ni mogoče pričakovati. Zaradi epidemije so se pojavile tudi nekatere priložnosti, ki izhajajo npr. iz krajšanja globalnih verig vrednosti ali uvajanja dela na daljavo. Poleg tega bi se ob podpori ustreznih ekonomskih politik v spremenjenih razmerah lahko bistveno pospešilo tudi uvajanje digitalnih rešitev, inovacij in novih poslovnih modelov, pa tudi nujnih sprememb v zdravstvu in dolgotrajni oskrbi.

Nekateri razvojni izzivi poglobljeni

Nerešeni razvojni izzivi so povečali ranljivost Slovenije v epidemiji, nekateri pa so se z epidemijo še zaostрили. Razvojno dohitevanje v preteklih letih je le v manjši meri temeljilo na povečanju produktivnosti. To je tesno povezano s prenizkimi investicijami, zlasti izstopajo majhna vlaganja v različne oblike neoprijemljivega kapitala (RRD, IKT, usposabljanje zaposlenih), ki je pomemben dejavnik produktivnosti sodobnih gospodarstev. Kriza zaradi epidemije covid-19 pa bi lahko v primeru dolgotrajnejšega negativnega vpliva na investicije podjetij precej poslabšala tudi obete za srednjeročno rast produktivnosti. Zato je treba med okrevanjem okrepati investicijsko aktivnost, še zlasti v smeri digitalne in zelene preobrazbe gospodarstva. V preteklih letih je zaradi demografskih sprememb in neskladij na trgu dela prihajalo do pomanjkanja ustreznih vrst znanja in spretnosti. Z epidemijo se je zaradi gospodarskega upada povpraševanje po nekaterih kadrih začasno zmanjšalo, močno pa se je zaostřilo že pred tem izraženo pomanjkanje kadrov v zdravstvu in socialnem varstvu. Hkrati vse večji izziv postaja zagotavljanje t. i. znanja in spretnosti prihodnosti (npr. v povezavi z digitalno in zeleno preobrazbo ter staranjem prebivalstva). Za trg dela je poleg tega značilna visoka izpostavljenost mladih začasnim zaposlitvam, zaradi česar se je v letu

2020 nadpovprečno povečala njihova brezposelnost. Predvsem pa so se med epidemijo močno zaostriale nakopičene težave sistemov socialne zaščite, še zlasti neprilagojenost sistema dolgotrajne oskrbe demografskim spremembam, zmožljivosti zdravstvenega sistema in problematika čakalnih dob. Zaradi demografskih in tehnoloških sprememb, ki vplivajo na trg dela, se bo v prihodnje izrazito povečala tudi težava financiranja sistemov socialne zaščite. Nove projekcije namreč kažejo, da bi bilo povečanje javnih izdatkov, povezanih s staranjem prebivalstva, ob nespremenjenih politikah v obdobju 2019–2070 še večje kot v predhodnih projekcijah, zlasti iz naslova izdatkov za pokojnine. Z vidika okoljske dimenzije trajnosti razvoja izstopa prepočasno uvajanje sprememb v smeri krožnega gospodarstva, visoki izpusti toplogrednih plinov iz prometa, večletna stagnacija obnovljivih virov energije in premalo trajnostna raba prostora.

Priporočila razvojni politiki

Ukrepe za okrevanje je treba združevati s strukturnimi reformami za večjo odpornost gospodarstva in družbe proti šokom ter za dolgoročno vzdržnejši razvoj. Kratkoročne prednostne naloge ekonomske politike so še naprej precej povezane s preprečevanjem širjenja bolezni covid-19 in blažitvijo njenih družbeno-gospodarskih posledic. Pri tem ukrepi za blaženje trenutnih posledic krize ostajajo zelo pomembni za ohranjanje gospodarskega potenciala in družbenih zmogljivosti, zato je potreben njihov premišljen in postopen umik. Prehitro umikanje ob normalizaciji razmer bi lahko bilo škodljivo, na drugi strani pa bi lahko s predolgim ohranjanjem in premajhno ciljanostjo poslabšali alokacijsko učinkovitost. Hkrati je treba čim prej oblikovati in izvesti ukrepe za prestrukturiranje in modernizacijo gospodarstva, ki morajo biti čim bolj usmerjeni v izkoriščanje novih priložnosti ter pospešitev prehoda v visoko produktivno, nizkoogljično in krožno gospodarstvo. Celovito odzivanje, ki bi ukrepe za okrevanje združevalo s strukturnimi reformami, bi omogočilo večjo odpornost gospodarstva in družbe proti prihodnjim šokom ter izboljšalo dolgoročno vzdržnost razvoja za povečanje blaginje prebivalstva, kar je osrednji cilj Strategije razvoja Slovenije. Zato morajo biti ukrepi prednostno usmerjeni v:

- **pospešitev rasti produktivnosti** a) s krepitvijo raziskovalno-razvojne dejavnosti in inovacij z večjim poudarkom na prebojnih inovacijah, b) s hitrejšo digitalno preobrazbo z uvajanjem novih poslovnih modelov, storitvizacijo ter uvajanjem pametnih tovarn in drugih najzahtevnejših tehnologij in c) z večjimi vlaganji v človeške vire in v razvoj kadrov prihodnosti, vključno s prekvalifikacijo zaposlenih, za lažji prehod na delovna mesta z višjo dodano vrednostjo in nižjim ogljičnim odtisom;
- **vkjučujoči družbeni razvoj in medgeneracijsko solidarnost** a) z ustrezno ureditvijo financiranja in povečanjem zmogljivosti sistema dolgotrajne oskrbe (zlasti sistema oskrbe na domu) in zdravstva, b) s celovito pokojninsko reformo za javnofinančno vzdržnost pokojninskega sistema in zagotovitev dostojnih pokojnin, c) z zagotavljanjem zadostnega obsega delovne sile tudi z aktivnim vključevanjem priseljencev v socialno in družbeno življenje, č) s krepitvijo vseživljenjskega učenja in prilagajanja delovnih mest za daljšo delovno aktivnost in večjo vključenost starejših v družbo, d) s krepitvijo kulture dialoga in procesov demokratičnega sodelovanja, komuniciranja in posvetovanja vseh pomembnih deležnikov, tudi civilne družbe, ter e) s spodbujanjem zdravega načina življenja;
- **pospešeni prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo** (a) z ustreznim spodbujanjem trajnostne mobilnosti ter razširitvijo in posodobitvijo infrastrukture zanj, tudi z uporabo sodobnih tehnoloških rešitev, b) z uvajanjem novih nizkoogljičnih krožnih poslovnih modelov, vključno z učinkovitejšim ravnanjem z odpadki, ter c) z bistvenim povečanjem zmogljivosti za večjo rabo obnovljivih virov energije, predvsem z učinkovitejšim umeščanjem projektov v prostor;
- **krepitev razvojne vloge države in njenih institucij** a) z izboljšanjem strateškega upravljanja javnih institucij za pravočasno prepoznavanje ter usklajeno in učinkovito obravnavanje razvojnih izzivov, b) z izboljšanjem zakonodajnega in poslovnega okolja, c) s prestrukturiranjem javnofinancijskih prihodkov in izdatkov s krepitvijo njihove razvojne komponente.

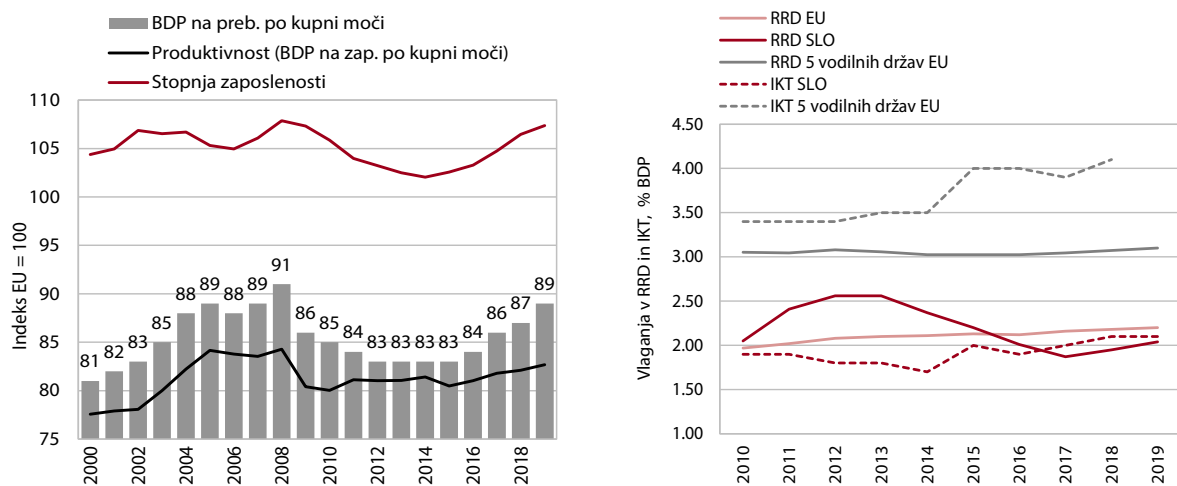
V tej smeri bi bilo treba tudi čim bolj izkoristiti finančne spodbude EK, še posebej povečati delež razpoložljivih sredstev za krepitev raziskovalno-razvojne dejavnosti in inovacij, hitrejšo digitalno preobrazbo ter učinkovit prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo.

Povzetek ugotovitev po strateških usmeritvah Strategije razvoja Slovenije 2030

Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Slovenija je v obdobju gospodarske konjunktore (2014–2019) nekoliko zmanjšala še vedno veliko vrzel v razvitosti do povprečja EU, za nadaljnje razvojno dohitevanje pa je ključna pospešitev rasti produktivnosti. Bruto domači proizvod na prebivalca kot merilo gospodarske razvitosti je leta 2019 znašal 89 % povprečja EU, kar je še za 2 o. t. manj kot na začetku finančne in gospodarske krize v letu 2008. Hitrejše razvojno dohitevanje po krizi je omejevala predvsem rast produktivnosti, ki je zaradi majhnih vlaganj (zasebnih in javnih) tudi v obdobju gospodarske konjunktore ostala skromna. Z vidika doseganja strateških usmeritev še posebej izstopa počasen napredek pri vlaganjih v različne oblike neoprijemljivega kapitala (raziskave in razvoj, IKT, usposabljanje zaposlenih), ki je ključni dejavnik rasti produktivnosti sodobnih gospodarstev. Epidemija covid-19 je v letu 2020 prekinila nekajletno gospodarsko konjunkturo, pri čemer so vladni ukrepi za zmanjšanje stroškovnih pritiskov v podjetjih in ohranjanje gospodarskega potenciala precej ublažili posledice epidemije za gospodarstvo. Kljub temu bi kriza zaradi epidemije covid-19 v primeru dolgoročnejšega negativnega vpliva na investicijsko aktivnost podjetij lahko precej poslabšala obete za srednjeročno rast produktivnosti. Kratkoročno se sicer povečujejo investicije države, ki jih bodo še dodatno spodbudila finančna sredstva EU. Vendar pa se je v letu 2020 zaradi precejšnjega gospodarskega upada in ukrepov za blaženje posledic epidemije izrazito poslabšal tudi javnofinančni položaj države, zato srednjeročno ne bo mogoče vzdrževati tako visokih ravni državnih investicij, še posebej ob nujno potrebnem povečevanju tudi drugih razvojnih izdatkov. Ob ukrepih za blažitev trenutnih posledic krize, ki pomembno prispevajo k ohranjanju gospodarskega potenciala, je tako treba prizadevanja usmeriti tudi v dvig investicijske aktivnosti gospodarstva. Še zlasti je zaradi pričakovanih dolgoročno pozitivnih učinkov za rast produktivnosti in razvoj treba povečati delež razpoložljivih sredstev EU za a) krepitev raziskovalno-razvojne dejavnosti in inovacij, tudi z večjim poudarkom na prebojnih inovacijah, b) hitrejšo digitalno preobrazbo z uvajanjem novih poslovnih modelov, storitvizijsko ter uvajanjem pametnih tovarn in drugih najzahtevnejših tehnologij ter za c) učinkovit prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo.

Slika 1: Hitrejše razvojno dohitevanje omejuje šibka rast produktivnosti; vlaganja v RRD in IKT, ki so pomemben dejavnik rasti produktivnosti sodobnih gospodarstev, so majhna

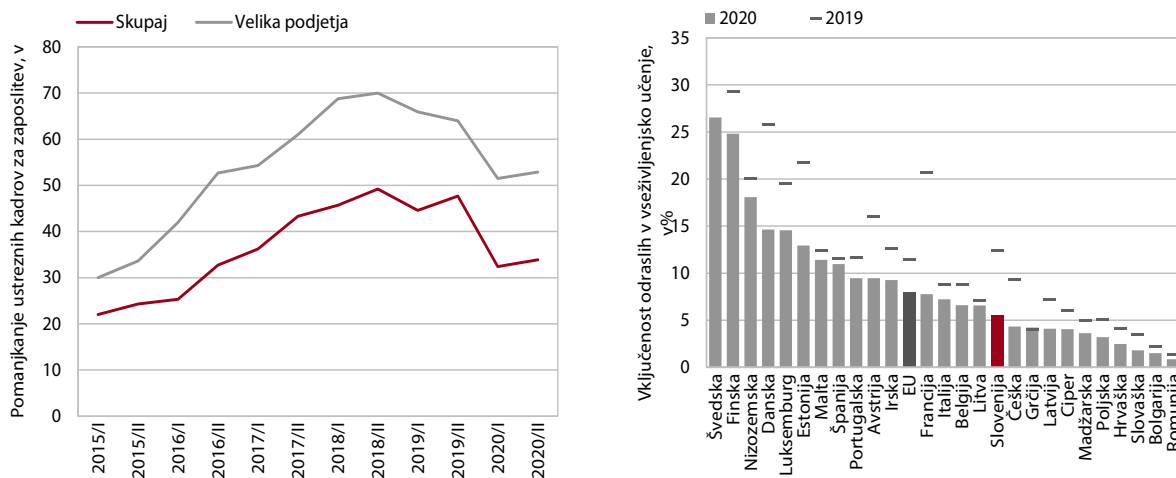

Vir: Eurostat, 2020, 2021; preračuni UMAR.

Učenje za in skozi vse življenje

Prebivalstvo Slovenije je razmeroma dobro izobraženo, raven znanja mladih je visoka, vse večji izziv pa je razvoj ustreznega znanja in spretnosti z vidika demografskih sprememb in zelenega prehoda v visoko konkurenčno, digitalno in zeleno gospodarstvo. Že vrsto let velika vključenost mladih v izobraževanje se kaže v izboljševanju izobrazbene strukture odraslih. Po podatkih PISA 2018 sta bili na visoki ravni tudi matematična in naravoslovna pismenost mladih. Zaradi epidemije pa je bil v letu 2020 na preizkušnji izobraževalni sistem, zato je potreben temeljit razmislek o tem, kako učinkovito nadoknaditi morebitne nastale vrzeli v znanju in spretnostih otrok, ter o drugih posledicah epidemije na vzgojo in izobraževanje. Ob razmeroma ugodni splošni sliki pa je bilo v preteklih letih premalo narejenega za odpravljanje neskladij v znanju in spretnostih na trgu dela. Posebej izstopa večletno upadanje vključenosti odraslih in zaposlenih v vseživljenjsko učenje. Struktura vpisanih v terciarno izobraževanje se spreminja v smeri povečevanja vpisa na naravoslovje in tehniko ter zdravstvo in socialno varnost, a ob manjših generacijah mladih ponudba teh kadrov še vedno ne dosega povpraševanja. Ob neugodnih demografskih gibanjih zato ostaja velik izziv razvoj ustreznih vrst znanja in spretnosti pri mladih in odraslih, da bi zadovoljili ne le trenutne, ampak predvsem prihodnje potrebe družbe in gospodarstva (zaradi staranja prebivalstva, nujnosti zelene in digitalne preobrazbe ipd.). To zahteva povečanje vlaganj v človeške vire in v razvoj kadrov prihodnosti, vključno s prekvalifikacijo že zaposlenih in krepitevijo njihovih kompetenc za prehod na delovna mesta z višjo dodano vrednostjo in nižjim ogljičnim odtisom. K temu bi lahko pripomoglo napovedovanje srednjeročnih potreb po vrstah znanja in spretnostih, ki se v Sloveniji šele vzpostavljata.

Slika 2: Veliko pomanjkanje ustreznih kadrov v konjunkturi in majhna vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje

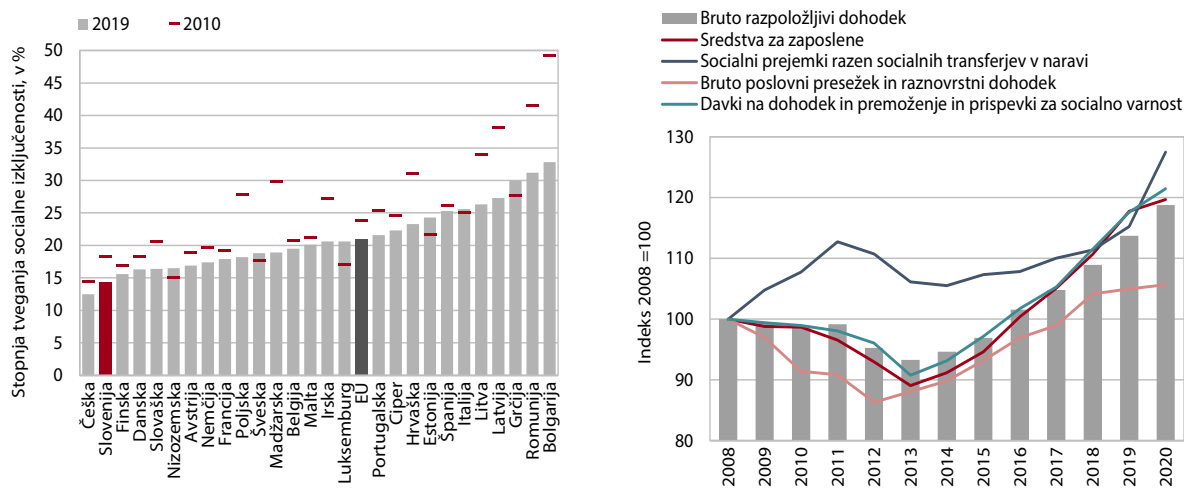
Vir: ZRSZ, 2020 a in b, 2019 a in b, 208 a in b, 2017 a in b, 2016 a in b in 2015 (slika levo); Eurostat, 2021 (slika desno). Opomba: Vključenost odraslih (25–64 let) v vseživljenjsko učenje v drugem četrtletju leta.

Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Razvoj Slovenije je bil v obdobju 2014–2019 pretežno vključujoč z izzivi pri posameznih skupinah prebivalstva, epidemija covid-19 pa je močno posegla v kakovost življenja ljudi in družbe ter zaostрила predvsem dolgoletne izzive sistemov socialne zaščite. Ob okrepljeni gospodarski rasti in ugodnih gibanjih na trgu dela se je v obdobju 2014–2019 postopoma krepil tudi bolj vključujoč socialni in družbeni razvoj. Stopnja tveganja socialne izključenosti je bila leta 2019 na najnižji ravni in podobno kot že od leta 2017 dohodkovna neenakost v okviru cilja SRS za leto 2030. Izboljšalo se je tudi zadovoljstvo z življenjem in nekateri vidiki zdravja. Kljub pozitivnim gospodarskim in socialnim gibanjem pa so se nekatere družbene skupine še naprej spoprijemale z različnimi izzivi: ohranjala se je segmentacija trga dela zlasti pri mladih, tveganje revščine je bilo še naprej veliko za starejše ženske, neenakost v zdravju in glede na spol se je v nekaterih vidikih poglobila. Epidemija covid-19 je v začetku leta 2020 korenito posegla v kakovost življenja. Pričakovati je mogoče negativni vpliv na kazalnike zdravja, prekinjena so bila večletna ugodna gibanja na trgu dela, pri čemer

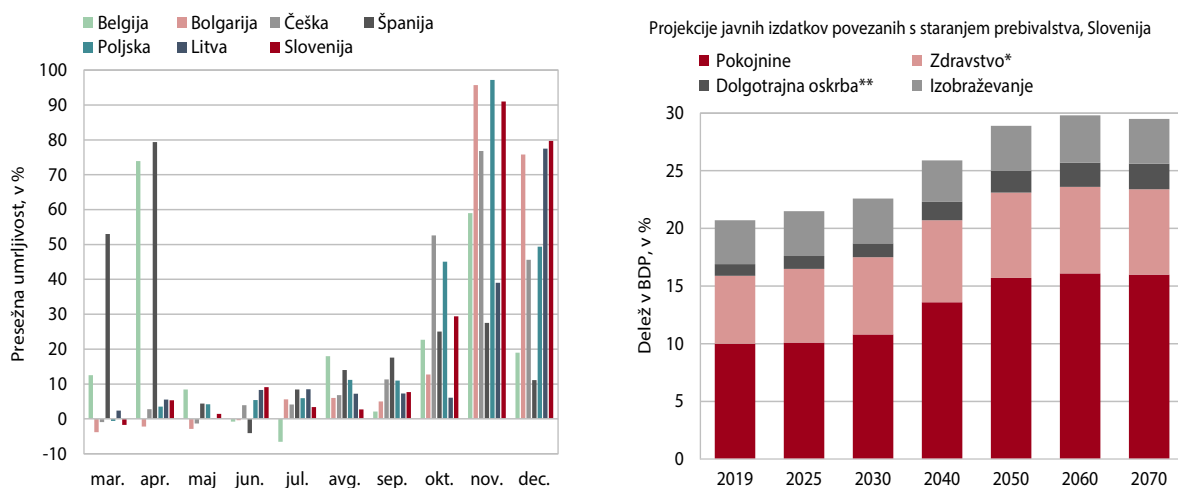
so vladni ukrepi znatno ublažili zmanjšanje zaposlenosti in v povprečju preprečili upad razpoložljivega dohodka gospodinjstev. Predvsem pa je epidemija močno zaostila že dolgoletne izzive sistemov socialne zaščite, še zlasti premajhno prilagojenost sistema dolgotrajne oskrbe demografskim spremembam, kadrovske zmogljivosti zdravstvenega sistema in problematiko čakalnih dob. Zaradi demografskih in tehnoloških sprememb, ki vplivajo na trg dela, se bo v prihodnje izrazito povečala tudi težava financiranja sistemov socialne zaščite. Vpliv epidemije je opozoril tudi na številne druge prilagoditve in spremembe, s katerimi se zaradi t. i. nove resničnosti spoprijemajo družbeni podsistemi (npr. šolanje in delo na daljavo, združevanje poklicnega in zasebnega življenja). Da bi preprečili dolgotrajnejše negativne učinke na blaginjo prebivalstva in hkrati izkoristili vse priložnosti, je na vse zdravstvene, socialne in družbene izzive, ki jih je epidemija povzročila ali poglobila, treba odgovoriti hitro, celovito in ciljno.

Slika 3: Stopnja tveganja socialne izključenosti je bila pred izbruhom epidemije nizka; v letu 2020 so vladni ukrepi preprečili upad razpoložljivega dohodka ob močnem upadu gospodarske aktivnosti zaradi epidemije

Vir: Eurostat, 2021; SURS, 2021 (levo); SURS, 2021; preračuni UMAR (desno).

Slika 4: Epidemija je v drugem valu privedla do izrazito presežne umrljivosti in zaostila dolgoletne izzive sistemov socialne zaščite, povezane z demografskimi spremembami

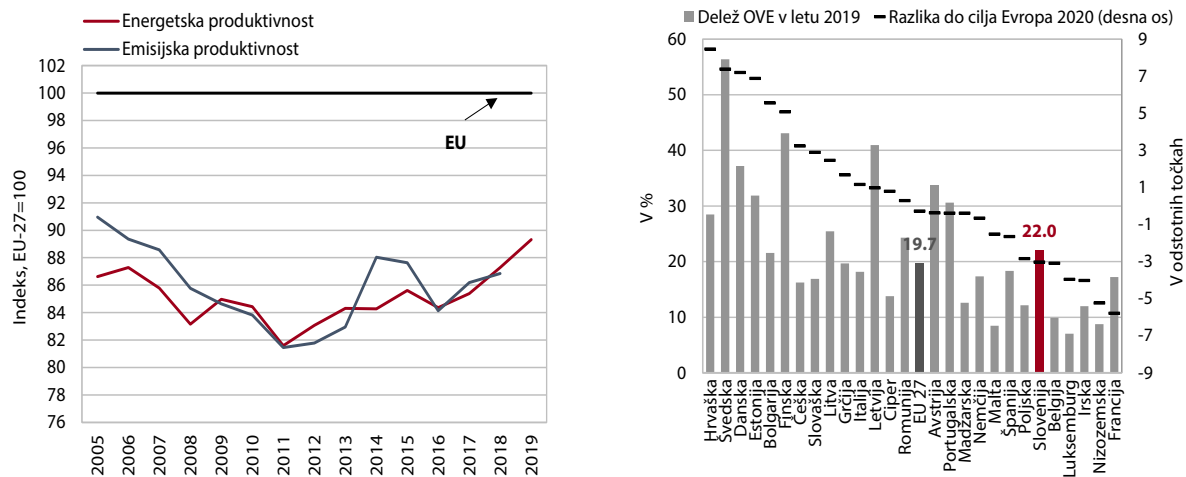

Vir: Eurostat, 2021 (levo); EK, 2021 (desno). Opomba: Presežna umrljivost je razmerje med številom umrlih zaradi vseh vzrokov smrti v določenem obdobju glede na povprečje istega obdobja zadnjih petih let. Prikazane so države članice EU, v katerih je bila presežna umrljivost vsaj v enem mesecu nad 60 %. Presežna umrljivost je izračunana na podlagi podatkov o umrlih, ki so mednarodno metodološko usklajeni. *Javni izdatki za zdravstvo: po metodologiji SHA, vendar brez izdatkov za DO in vključno z izdatki za investicije po metodologiji COFOG. **Javni izdatki za DO: zdravstveni in socialni del po metodologiji SHA.

Ohranjeno zdravo naravno okolje

Naravno okolje Slovenije je v povprečju dobro ohranjeno, močno pa bo treba pospešiti prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo. Ob obsežni površini zavarovanih območij, veliki gozdnatosti in zmerni intenzivnosti kmetovanja je naravno okolje v Sloveniji v povprečju razmeroma dobro ohranjeno. Pri tem sta zadnjih nekaj let še vedno izpostavljeni dve področji, na katerih je napredek skromen. To sta slabša kakovost zraka, povezana z razmeroma visoko vsebnostjo prашnih delcev, in neracionalna raba prostora, povezana z manj izkoriščenimi ali opuščenimi funkcionalno degradiranimi območji. Po večini kazalnikov, ki merijo povezanost med gospodarskim razvojem ter porabo naravnih virov in energije, odpadki in izpusti TGP ter so tudi merilo prehoda v nizkoogljično krožno gospodarstvo, pa Slovenija še precej zaostaja za povprečjem EU in še zlasti za najboljšimi državami. Poraba virov, energije in izpusti TGP so se v prvih letih okrevanja po finančno-gospodarski krizi povečali, v zadnjih nekaj letih pa stabilizirali. To je omogočilo nekoliko hitrejše izboljšanje produktivnosti, izraženo kot razmede med BDP ter porabljenimi viri, energijo in izpusti, vendar je vrzel do povprečja EU še precejšnja. Hitrejše izboljševanje je omejevala predvsem naraščajoča raba energije v prometu, ki ima ob netrajnostni naravnosti velik negativni vpliv na okolje. Delež obnovljivih virov energije se je po letu 2005 povečeval najpočasneje med vsemi članicami EU in bo brez korenitejših sprememb v nekaj letih zaostal za povprečjem EU in za zastavljenimi cilji. Količina odpadkov se je pred epidemijo covid-19 hitro povečevala, hkrati se je ravnanje z njimi izboljševalo, a je stopnja uporabe predelanih snovi nižja kot v povprečju v EU. Z epidemijo covid-19 so se pritiski na okolje začasno omejili, česar pa dolgoročno brez ustreznega ukrepanja in tudi odgovornejšega ravnanja prebivalcev ni pričakovati. Zato je ključno okrevanje in razvoj gospodarstva po epidemiji povezati s hitrejšim prehodom v dogovorjeno nizkoogljično krožno gospodarstvo ter za to dobro izkoristiti vse razpoložljive finančne spodbude.

Slika 5: Napredek pri energetske in emisijske produktivnosti gospodarstva je počasen; po deležu obnovljivih virov energije je Slovenija med državami z največjimi zaostanki za ciljno vrednostjo

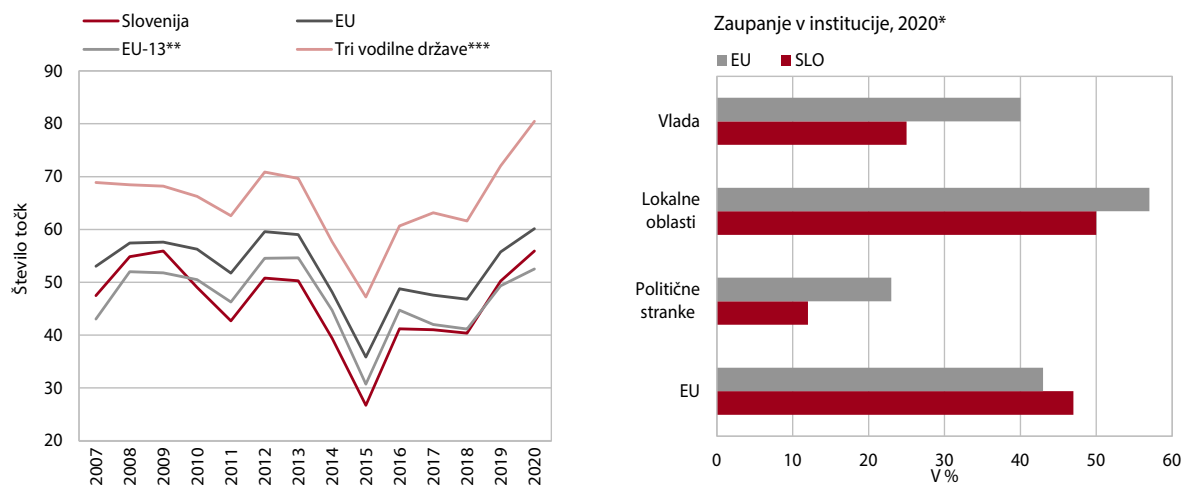
Vir: Eurostat, 2021; preračuni UMAR.

Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

Delovanje države se je v zadnjih letih na posameznih področjih izboljšalo, med ključnimi izzivi pa je nadaljnje izboljšanje učinkovitosti upravljanja javnega sektorja in zmanjšanje regulatornih bremen. Slovenija je do leta 2019 napredovala pri digitalizaciji javnih storitev, uvajanju standardov kakovosti v organe javne uprave, zmanjševanju administrativnih ovir, povečali sta se tudi učinkovitost pravosodnega sistema ter donosnost upravljanja družb v lasti države. Kljub napredku pa institucionalno konkurenčnost že vrsto let zaznamujejo premalo učinkovito upravljanje javnega sektorja, ki bi temeljilo na boljšem usklajevanju z vsemi zainteresiranimi javnostmi, relativno visoka zaznava korupcije ter še vedno visoko breme državne regulacije. Po mnenju gospodarstvenikov z vidika podpore države pri delovanju poslovnega sektorja težava ostaja predvsem dolgotrajnost in zapletenost postopkov v povezavi z javnimi storitvami.

ter relativno togi delovnopravna zakonodaja in davčna politika. V zadnjih letih so bili sicer sprejeti nekateri ukrepi za zmanjšanje administrativnih bremen ter razbremenitev pri dohodnini in obdavčitvi regresa. V letu 2020 je epidemija covid-19 pomembno zaznamovala celotno področje javnih storitev in dodatno opozorila na nujnost učinkovitega upravljanja in usposobljenosti javne uprave, obenem pa so novonastale razmere prispevale k pospešenemu uvajanju nekaterih rešitev na področju digitalizacije javne uprave. Med ključnimi pogoji za uspešno spopadanje s posledicami epidemije ter za okrevanje in razvoj države je tudi zaupanje državljanov v institucije, ki se je med prvim valom epidemije še zmanjšalo in ostaja med najmanjšimi v EU. Zato med izzivi ostajajo zlasti ustrezno komuniciranje z javnostmi, povečanje preglednosti in izboljšanje sodelovanja ključnih deležnikov pri sprejemanju, izvajanju in spremljanju ukrepov. Ob tem pa je treba poudariti, da je Slovenija še naprej ena najmirnejših in najvarnejših držav na svetu, kar pozitivno vpliva na kakovost življenja in blaginjo njenih prebivalcev.

Slika 6: Učinkovitost države se je po mnenju gospodarstvenikov po gospodarski in finančni krizi izboljšala, a je še naprej pod povprečjem EU, zaupanje v institucije države pa je ostalo majhno

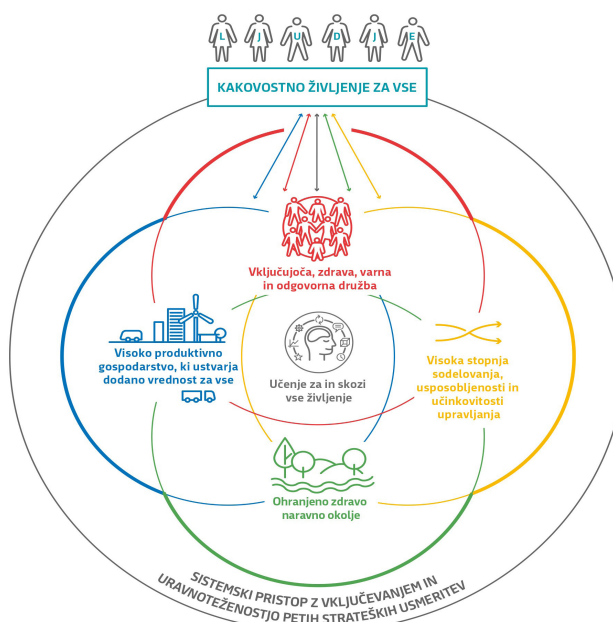
Vir: IMD, 2020a (levo); Eurobarometer, 2020a, 2020b (desno). Opomba: Pri kazalnikih učinkovitosti države po IMD višje število točk pomeni večjo učinkovitost. Anketa IMD za leto 2020 je bila narejena med februarjem in začetkom aprila 2020, zato so bili učinki epidemije na mnenje gospodarstvenikov upoštevani omejeno. *Podatek za leto 2020 se nanaša na poletno meritev zaupanja. **Države, ki so v EU pristopile po letu 2003. ***Švedska, Nizozemska, Danska.

Uvodna pojasnila

Poročilo o razvoju je dokument, s katerim spremljamo uresničevanje strategije razvoja Slovenije. Osnovna sestava poročila sledi petim strateškim usmeritvam (glavna poglavja poročila), ki jih je strategija opredelila kot ključne za doseganje osrednjega cilja strategije, to je kakovostno življenje za vse: a) visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse, b) učenje za in skozi vse življenje, c) vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba, č) ohranjeno zdravo naravno okolje ter d) visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja. Strategija je določila tudi dvanajst razvojnih ciljev in jih opredelila kot medsebojno povezana in soodvisna področja, ključna za uresničitev strateških usmeritev. Uresničevanje razvojnih ciljev (podpoglavja poročila) se v poročilu spremlja v okviru tistih strateških usmeritev, s katerimi se vsebina razvojnega cilja najbolj povezuje (gl. Strategija razvoja Slovenije 2030, slika 7), čeprav lahko posamezni razvojni cilji prispevajo k uresničevanju več strateških usmeritev. Ob pripravi letošnjega poročila so bili zadnji razpoložljivi podatki za večino kazalnikov spremljanja strategije na voljo za leto 2019, le za nekatere pa tudi za leto 2020. Zato v tokratnem poročilu še ni bilo mogoče podati celovite analize vpliva krize zaradi epidemije covid-19 v lanskem letu na razvoj Slovenije in blaginjo prebivalstva, so pa ti vplivi na številnih področjih nakazani.

V prilogi poročila so podrobneje predstavljeni kazalniki za spremljanje uresničevanja strategije. Tridesetim kazalnikom uspešnosti, za katere so v strategiji določene ciljne vrednosti za leto 2030, so dodani kazalniki spremljanja, ki prinašajo podrobnejši pregled gibanj na posameznih področjih. Kazalniki so glavna analitična podlaga tega poročila, ki jo dopolnjuje pregled drugih podatkov, študij in raziskovalnih poročil, zlasti na področjih, kjer ni na voljo ustreznih mednarodno in časovno primerljivih kazalnikov (npr. zaradi specifične vsebine). V poročilu so uporabljeni podatkovni viri, objavljeni do 31. marca 2021. Po izstopu Združenega kraljestva iz EU z letom 2020 z letošnjim poročilom v primerjavah gibanj v Sloveniji z EU prehajamo na povprečje 27-ih držav. Ker je tudi v nekaterih numeričnih ciljih SRS uporabljeno povprečje EU, to pomeni, da se je s tem nekoliko spremenila tudi vrednost posameznih ciljev. Kratica EU-13 se še naprej nanaša na povprečje držav novih članic EU, ki so se povezavi priključile po letu 2003, EU-14 za povprečje držav, ki so bile članice EU že pred letom 2004 (t. i. stare članice), kratica EU-22 pa na povprečje držav EU, ki so tudi članice OECD (to primerjavo uporabimo, ko gre za podatkovne vire OECD, ki običajno ne vključujejo vseh držav EU).

Slika 7: Osrednji cilj in strateške usmeritve Strategije razvoja Slovenije 2030

Vir: Strategija razvoja Slovenije 2030, 2017.

Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Kriza zaradi epidemije covid-19 je prekinila nekajletno gospodarsko konjunkturo in ugodna gibanja na trgu dela, pri čemer so z zmanjšanjem stroškovnih pritiskov podjetij in ohranjanjem gospodarskega potenciala posledice epidemije za gospodarstvo močno ublažili vladni ukrepi. Zaradi precejšnjega gospodarskega upada in ukrepov za blaženje posledic epidemije se je v letu 2020 izrazito poslabšal tudi javnofinančni položaj. Šok, ki ga je povzročila epidemija, pa bi lahko vplival tudi na uresničevanje srednjeročnega strateškega cilja Slovenije – s pospešeno rastjo produktivnosti doseči povprečno gospodarsko razvitost EU do leta 2030. Kljub postopnemu napredku po finančni in gospodarski krizi je bila Slovenija v letu 2019 še vedno od povprečne razvitosti EU oddaljena bolj kot ob njenem začetku v letu 2008. Rast produktivnosti je namreč zaradi majhnih vlaganj (zasebnih in javnih) tudi v obdobju gospodarske konjunkturo (2014–2019), ki je sledila finančni in gospodarski krizi, ostala skromna. Z vidika doseganja strateških usmeritev še posebej izstopa počasen napredek pri vlaganjih v različne oblike neoprijemljivega kapitala (raziskave in razvoj, IKT, usposabljanje zaposlenih), ki je ključen dejavnik rasti produktivnosti sodobnih gospodarstev. Zato je treba ob ukrepih za blažitev trenutnih posledic krize, ki sicer pomembno prispevajo k ohranjanju gospodarskega potenciala, prizadevanja usmeriti tudi v dvig investicijske aktivnosti gospodarstva. Še zlasti je treba povečati delež razpoložljivih sredstev EU za a) krepitev raziskovalno-razvojne dejavnosti in inovacij, tudi z večjim poudarkom na prebojnih inovacijah, b) hitrejšo digitalno preobrazbo z uvajanjem novih poslovnih modelov, storitvizacijo ter uvajanjem pametnih tovarn in drugih najsophisticiranih tehnologij ter za c) učinkovit prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo. Pri tem je preobrazbo v visoko konkurenčno, digitalno in zeleno gospodarstvo treba podpreti s povečanimi vlaganji v človeške vire in razvoj kadrov prihodnosti, vključno s prekvalifikacijo zaposlenih, kar bi olajšalo njihovo preusmerjanje na delovna mesta z višjo dodano vrednostjo in nižjim ogljičnim odtisom.

1.1 Gospodarska stabilnost

■ Gospodarska stabilnost (razvojni cilj 5):

Cilj je zagotoviti gospodarsko stabilnost, ki je ključni pogoj za zmanjšanje razvojnega zaostanka za razvitejšimi državami in povečanje kakovosti življenja za vse. Gospodarska stabilnost temelji na uspešno delujočem gospodarstvu predvsem ob ohranjanju ključnih makroekonomskih ravnovesij. Za njeno doseganje oziroma ohranjanje je ključno ustrezno odzivanje ekonomskih politik v celotnem gospodarskem ciklu, zagotavljanje dolgoročne vzdržnosti javnih financ, oblikovanje stabilnega in konkurenčnega finančnega sektorja ter enakomeren regionalni razvoj. SRS 2030 v povezavi z gospodarsko stabilnostjo posebej poudarja še konkurenčnost in inovativnost ter trajnostne in vključujoče vidike gospodarskega razvoja. Ti so podrobneje obravnavani v drugih razvojnih ciljih SRS, in sicer v cilju 6 (konkurenčnost in inovativnost), 3 in 7 (vključujoči razvoj) ter 8 in 9 (trajnostni razvoj).

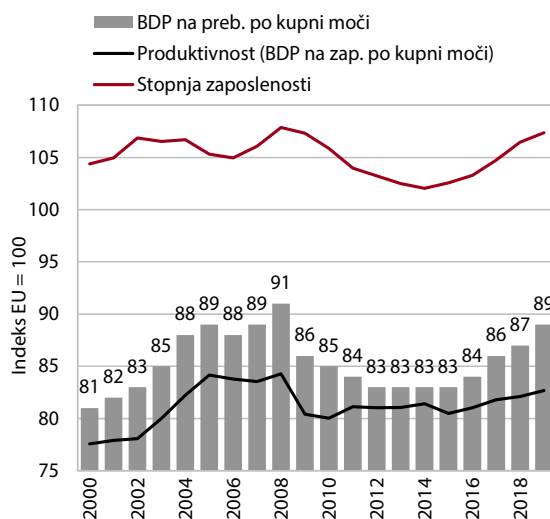
■ Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 5:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
BDP na prebivalca (v SKM), indeks EU-27 = 100	89 (2019)	100 (2019)	100
Dolg državnega sektorja, v % BDP	80,8 (2020)	93,9 (2020) ¹	60

¹ Podatek za EU je napoved EK za leto 2020 (EK, 2020a).

Slovenija v letu 2019 še ni dosegla relativne ravni gospodarske razvitosti iz vrha v letu 2008, nadaljevanje razvojnega dohitevanja in povečevanja blaginje pa je močno odvisno od sposobnosti izhod iz krize zaradi epidemije covid-19 usmeriti v trajnostno okrepitev produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva. Bruto domači proizvod na prebivalca (v standardih kupne moči) kot merilo gospodarske razvitosti je leta 2019 znašal 89 % povprečja EU in bil še za 2 o. t. nižji kot na začetku gospodarsko-finančne krize leta 2008, ko je bil najvišji doslej. Nazadovanju v primerjavi s povprečjem EU med krizo (2008–2012) je sledila nekajletna stagnacija, proces dohitevanja pa je bil obnovljen šele z letom 2016. Spodbujen je bil predvsem s hitrim povečevanjem stopnje zaposlenosti, prispevek rasti produktivnosti pa je bil manjši. Glede na demografske spremembe, zaradi katerih se obseg ponudbe delovno sposobnega prebivalstva zmanjšuje, bo v prihodnje zapiranje razvojne vrzeli ključno odvisno od povečanja produktivnosti, ki bi moralo biti zato precej hitrejše kot v preteklem desetletju.¹ To bo še posebej velik izziv, saj bi kriza zaradi epidemije covid-19 poleg precejšnjega kratkoročnega upada produktivnosti lahko, zlasti v primeru dolgotrajnejšega negativnega vpliva na investicijsko aktivnost podjetij, vplivala tudi na srednjeročne obete za pospešitev njene rasti (gl. poglavje 1.2.1). Vendar pa bi ob učinkoviti uporabi obsežnih finančnih sredstev EU za pomoč pri okrevanju kriza lahko pomenila tudi priložnost za hitrejšo in s prehodom v zeleno in digitalno gospodarstvo tudi bolj trajnostno

■ Slika 8: Bruto domači proizvod na prebivalca v standardih kupne moči in njegovi komponenti (produktivnost in stopnja zaposlenosti), Slovenija

Vir: Eurostat, 2020; preračuni UMAR.

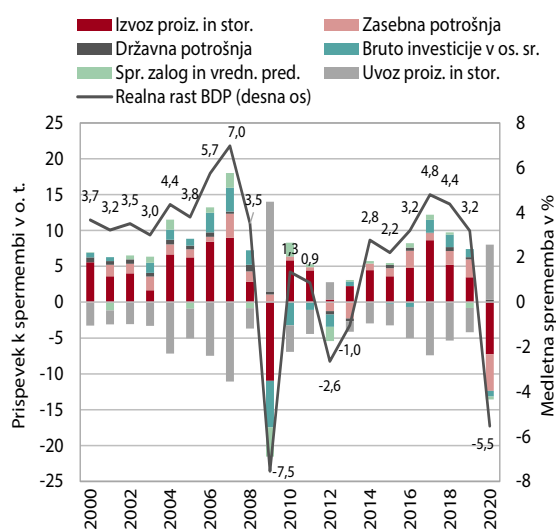
rast produktivnosti. To bi prek vpliva višje produktivnosti na dohodeke prebivalstva ter prek čistejšega okolja in blažitve posledic podnebnih sprememb pozitivno vplivalo tudi na blaginjo prebivalstva.

Gospodarska aktivnost se je po šestih letih solidne rasti leta 2020 zaradi epidemije covid-19 močno zmanjšala. K povrnitvi rasti BDP leta 2014 po gospodarski in finančni krizi je ob ukrepah za

¹ Kljub temu da je stopnja zaposlenosti v Sloveniji v mednarodnem merilu razmeroma visoka, kar je posledica visoke stopnje zaposlenosti žensk, pa ima Slovenija tudi pri tej komponenti BDP na prebivalca še možnosti zvišanja predvsem v višjih starostnih skupinah (zlasti v skupini 60–64 let).

stabilizacijo gospodarstva² ključno prispevala rast izvoznega dela gospodarstva, povezana z okrevanjem povpraševanja v trgovinskih partnericah, pa tudi z izboljšanjem konkurenčnosti slovenskih izvoznikov. Ob krepitvi izvoznega dela gospodarstva so se ugodni vplivi iz mednarodnega okolja postopoma prelili v domačo potrošnjo, ki je v obdobju 2014–2019 postajala vse pomembnejši dejavnik gospodarske rasti. Ta se je z letom 2019 začela umirjati predvsem zaradi nižje rasti tujega povpraševanja in povečane negotovosti v mednarodnem okolju, kar se je odrazilo v umiritvi rasti izvoza in nižji rasti investicij. Do vključno leta 2019 je rast BDP podpirala tudi robustna rast zasebne potrošnje, kar povezujemo s povečevanjem zaposlenosti, krepitvijo rasti plač in ugodnimi bančnimi posojili. Leta 2020 so zaradi epidemije in z njo povezanih omejitev upadle vse komponente BDP, z izjemo državne potrošnje. Zaradi omejenega gibanja in ponudbe v času karantene, ko so bile možnosti trošenja močno okrnjene, ter povečane negotovosti in previdnostnega varčevanja je močno upadla zasebna potrošnja, čeprav se razpoložljivi dohodek ob podpornih ukrepih vlade ni dosti spremenil. Zaradi negativnih vplivov iz mednarodnega okolja ter tujih in domačih zaježitvenih ukrepov sta zlasti v prvem valu epidemije močno upadla izvoz in uvoz. Padec povpraševanja in povečana negotovost sta vplivala na krčenje investicij podjetij, javne investicije pa so se nekoliko okrepile. Na manjši padec BDP v letu 2020 kot v povprečju EU je vplival predvsem saldo menjave s tujino, ki je bil v Sloveniji malenkost pozitiven, v povprečju EU pa negativen, in manjši padec bruto investicij v osnovna sredstva, padec zasebne potrošnje pa je bil v Sloveniji globlji.

Slika 9: Struktura rasti BDP, Slovenija

Vir: SURS, 2021.

² Za stabilizacijo gospodarskih razmer so bili ključni ukrepi ekonomskih politik, zlasti sanacija bančnega sistema in postopno izpolnjevanje zavez na fiskalnem področju, kar je izboljšalo pogoje financiranja države in gospodarstva.

Hiter in obsežen odziv makroekonomskih politik je bil ključen za omilitev negativnih gospodarskih in socialnih učinkov epidemije ter ohranjanje gospodarskega potenciala. Kriza zaradi epidemije covida-19 se močno razlikuje od finančno-gospodarske krize z začetkom v letu 2008,³ ne le v šoku, ki jo je povzročil, ampak tudi glede pripravljenosti gospodarstva na krizo in odzivov politik nanjo. Na globino tokratnega upada in pričakovano hitrost okrevanja vpliva več dejavnikov, med katerimi sta ključnega pomena relativno dobra finančna kondicija slovenskega gospodarstva pred krizo in obsežni spodbujevalni ukrepi ekonomskih politik,⁴ zlasti fiskalni paketi pomoči,⁵ ki so z usmeritvijo v stabiliziranje razmer na trgu dela in v pomoč podjetjem z likvidnostnimi težavami (gl. okvira 1 in 2) preprečili globlji upad gospodarske aktivnosti in zaposlenosti. Zaradi obsežnosti krize so bili sprejeti tudi fiskalni ukrepi pomoči na ravni EU. Že v začetnih mesecih epidemije je bil v EU sprejet fiskalni sveženj, namenjen za kratkoročno blaženje posledic krize.⁶ Izdatnejša pomoč EU v obliki izrednega instrumenta za okrevanje, poimenovanega »Naslednja generacija EU«, bo namenjena predvsem spodbujanju investicijske aktivnosti, ki se je v Sloveniji po finančni krizi občutno okrepila šele v obdobju 2017–2019, a je ostala majhna v primerjavi s povprečjem EU, ter strukturnim spremembam.

Upad domačega povpraševanja je skupaj z nizkimi cenami energentov vplival na nadaljnje povečanje presežka na tekočem računu plačilne bilance, pa tudi na stagnacijo cen življenjskih potrebščin v letu 2020. Na povečevanje presežka na tekočem računu oziroma na odpiranje varčevalno-investicijske vrzeli (presežka bruto varčevanja nad investicijami) so od leta 2012 glede na sektorsko strukturo vplivali predvsem zmanjševanje javnofinančnega primanjkljaja, krepitev varčevanja gospodinjstev ter razdolževanje podjetniškega sektorja (slika 13). Leta 2020 se je kljub izdatnemu povečanju javnofinančnega primanjkljaja presežek zaradi obsežnega varčevanja zasebnega sektorja (gospodinjstev in nefinančnih družb) naprej povečeval in bil najvišji doslej (7,3 % BDP). K temu je največ prispeval višji blagovni presežek, saj je bil ob močno zmanjšanjem trošenju gospodinjstev in investicijah padec realnega uvoza globlji od padca izvoza. Večji presežek je bil tudi posledica izboljšanih pogojev menjave, saj so se uvozne cene znižale bolj kot izvozne. To je bilo predvsem posledica nižjih

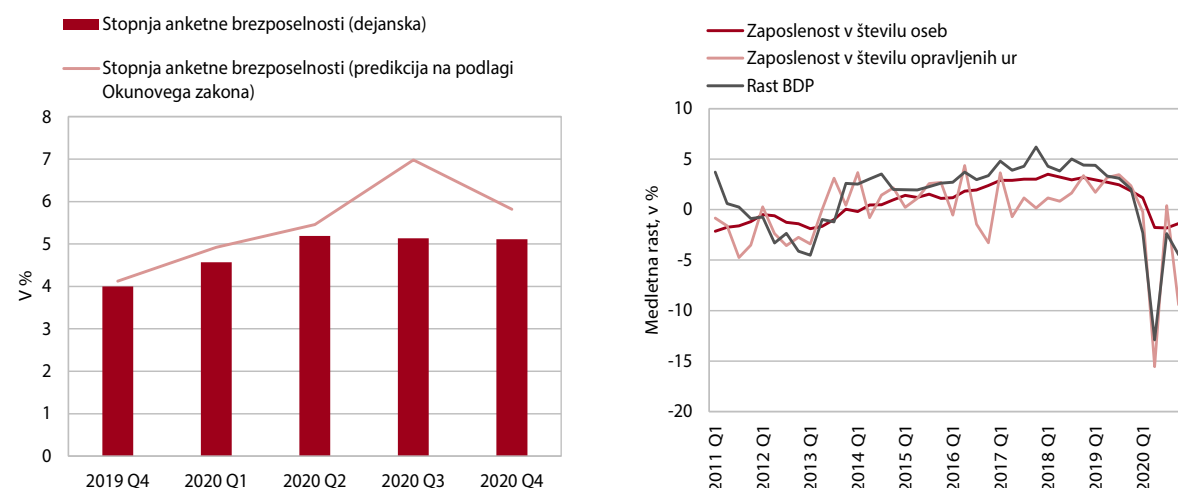
³ Recesija, ki je sledila finančni krizi, je bila posledica upada povpraševanja zaradi obsežnega razdolževanja gospodinjstev, držav, bank in podjetij. Kriza zaradi epidemije pa vpliva na gospodarstvo prek padca povpraševanja in padca ponudbe hkrati (Codogno in van den Noord, 2020).

⁴ Po ocenah UMAR naj bi bil ob odsotnosti ukrepov padec aktivnosti večji za vsaj 4 o. t. (UMAR, 2021).

⁵ Več o PKP v pomladanski napovedi gospodarskih gibanj (UMAR, 2021).

⁶ Od tega je 240 mrd. EUR previdnostnih posojil iz Evropskega mehanizma za stabilnost (ESM) namenjenih za podporo držav članic pri odzivu na pandemsko krizo, 200 mrd EUR so garancije vseevropskega jamstvenega sklada Evropske investicijske banke (EIB) za posojila podjetjem (predvsem malim in srednje velikim), 100 mrd EUR ugodnih posojil iz vseevropske sheme za krajši delovni čas (SURE) pa je namenjenih za preprečevanje odpuščanja.

Slika 10: Dejanska stopnja anketne brezposelnosti in napoved stopnje brezposelnosti na podlagi Okunovega zakona (levo) ter rast zaposlenosti in opravljenih delovnih ur, v % (desno)

Vir: SURS, 2021; preračuni UMAR.

cen industrijskih proizvodov in nižjih cen energentov zaradi padca cen surove nafte ob upadu svetovnega povpraševanja. Cene surove nafte so skupaj z znižanimi cenami električne energije ob prvem valu epidemije močno vplivale tudi na raven cen življenjskih potrebščin, ki je po nekaj letih zmerne rasti v povprečju leta 2020 stagnirala. Poleg energentov so k stagnaciji cen življenjskih potrebščin ob zmanjšanem domačem povpraševanju v povezavi z zaježitvenimi ukrepi⁷ prispevale tudi nižje rasti cen storitev in hrane (gl. UMAR, 2021).

Epidemija je ustavila nadaljevanje večletnih ugodnih gibanj na trgu dela. Zaposlenost je bila še ob koncu leta 2019 zgodovinsko visoka, brezposelnost pa se je približevala rekordno nizkim ravnam. Z izbruhom epidemije in ukrepi za njeno zaježitev so se razmere na trgu dela poslabšale, a precej manj, kot bi se brez interventnih ukrepov za ohranjanje delovnih mest in blažitev posledic epidemije. To kaže primerjava gibanja dejanske stopnje anketne brezposelnosti in njene napovedi, ki izhaja iz Okunovega zakona, tj. dolgoročne povezave med BDP in brezposelnostjo (slika 10 levo).⁸ Število delovno aktivnih je bilo v letu 2020 v povprečju za 1 % nižje kot leta 2019, število registrirano brezposelnih pa je bilo višje za 14,6 % (gl. tudi poglavje 3.3). Mednarodno primerljiva stopnja brezposelnosti je bila decembra 2020 v Sloveniji za 0,8 o. t. višja kot decembra 2019, kar je podobno povečanje kot v povprečju EU, s čimer je ostala precej nižja kot v povprečju EU.

Po izboljševanju javnofinančnih razmer v obdobju 2015–2019 je v letu 2020 prišlo do izrazitega poslabšanja salda in dolga sektorja država.

Javnofinančni saldo, ki je bil v letu 2017 izravnani in v letih 2018–2019 povprečno v presežku v višini 0,6 % BDP, se je v letu 2020 prevesil v visok primanjkljaj (8,4 % BDP). Zmanjšanju dolga v obdobju 2015–2019 za 17 o. t. (na 65,6 % BDP) pa je v letu 2020 sledilo povečanje v podobnem obsegu (na 80,8 % BDP). Neprekinjeno izboljšanje javnofinančnega salda do leta 2019, ki je v posameznih letih sicer nekoliko odstopalo od zahtevanih strukturnih prilagoditev, in v mednarodnem merilu močno zmanjšanje dolga, ki je celo presežalo zahtevano hitrost zmanjševanja dolga po pravilu o dolgu,⁹ je v letu 2020 omogočilo močan odziv fiskalne politike v obliki podpornih ukrepov za blaženje posledic epidemije. Ti ukrepi so v letu 2020 na strani izdatkov po oceni UMAR znašali okoli 5,4 % BDP, pretežno pa so bili namenjeni ohranitvi delovnih mest in obstoječega gospodarskega potenciala (slika 12; gl. tudi okvir 1 in poglavje 3.3).¹⁰ Za zaježitev skupne rasti izdatkov je ob pripravi rebalansa državnega proračuna za leto 2020 prišlo do omejitev oz.

⁷ Zaradi omejitev delovanja številnih storitvenih dejavnosti, zaprtja vzgojno-izobraževalnih ustanov (ki so tako kot gostinske dejavnosti običajno pomemben kupec hrane) ipd.

⁸ Predikcija stopnje anketne brezposelnosti je narejena na podlagi Okunovega zakona, ki opredeljuje inverzno povezavo med spremembo BDP in spremembo stopnje brezposelnosti. Za oceno predikcije smo po vzoru analize Evropske komisije (EK, 2020e) uporabili model za obdobje Q1 2000–Q4 2019, kjer je odvisna spremenljivka medletna sprememba stopnje brezposelnosti, pojasnjevalna pa medletna rast BDP in njegova dva odloga.

⁹ Po oceni FS je Slovenija v letu 2018 z upoštevanjem dovoljenega odstopanja dosegla srednjeročni javnofinančni cilj (MTO), spoštovano je bilo izdatkovno pravilo in pravilo o dolgu za prehodno obdobje (FS, 2019). Nasprotno v letu 2019 po oceni FS večina fiskalnih pravil ni bila spoštovana: izpolnjeno je bilo pravilo o zniževanju dolga (znižal se je za več kot 4 o. t., iz pravila pa je izhajalo znižanje za najmanj 0,5 o. t.), medtem ko so izdatki po izdatkovnem pravilu EU dovoljeno rast presegali tudi v povprečju dveh let, poleg tega minimalni strukturni saldo po pravilih EU (MTO) ni bil dosežen. Tudi domače fiskalno pravilo ni bilo doseženo, saj so izdatki sektorja država presegli veljavni okvir (FS, 2020a).

¹⁰ Poleg tega so bili v skladu z interventno zakonodajo odobreni odlogi, obročna odplačila in neplačane akontacije davkov. Podpora gospodarstvu so omogočili tudi likvidnostni krediti (SID banka, Slovenski podjetniški sklad) in poročila. Skupni znesek vseh ukrepov (prihodkov, izdatkov in likvidnostnih kreditov) je do februarja 2021 znašal 3,5 mrd. EUR (FS, 2021a). Glede na mednarodne primerjave je imela Slovenija več neposrednih podpor v obliki izdatkov sektorja država, manj pa je bilo koriščenih poroštev (EK, 2021, EU IFI, 2021).

Okvir 1: Obseg koriščenja interventnih ukrepov za ohranjanje delovnih mest

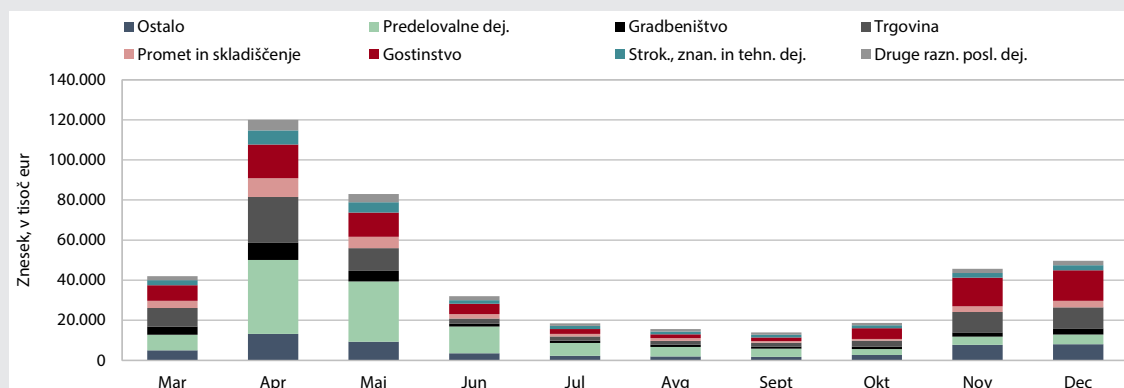
V Sloveniji so bili, podobno kot v drugih državah članicah EU, po izbruhu epidemije covid-19 razmeroma hitro sprejeti ukrepi za ohranjanje delovnih mest. Ti podjetjem pomagajo pri zmanjšanju likvidnostnih težav z znižanjem stroškov dela v obdobju, ko se spoprijemajo z močnim upadom povpraševanja. Pomembna sprejeta ukrepa sta bila a) povračilo nadomestila plače za zaposlene na čakanju na delo (sprejet konec marca 2020) in b) delno subvencioniranje skrajšanja polnega delovnega časa (konec maja 2020), nanju se nanaša ta analiza.¹ Ukrepi čakanja na delo je delodajalcem zagotovil delno povračilo izplačanih nadomestil plače delavcem, ki jim zaradi epidemije niso mogli zagotavljati dela in so jih napotili na začasno čakanje na delo. Ukrepi skrajšanja polnega delovnega časa je omogočal, da delodajalec delavcem začasno odredi delo s skrajšanim delovnim časom (za največ polovični delovni čas), za preostali del časa pa je bil delavec napoten na začasno čakanje na delo (gl. tudi poglavje 3.3).

V ukrepe je bil vključen velik delež podjetij, zlasti v dejavnostih, ki jih je padec gospodarske aktivnosti močno prizadel. Podatki o izplačilih s strani ZRSZ za koriščenje posameznih interventnih ukrepov kažejo, da je v obdobju od marca do decembra 2020 ukrep čakanja na delo koristilo 30,8 tisoč poslovnih subjektov, ki so ukrep uveljavljali za 208 tisoč zaposlenih oseb. Ukrepi skrajšanja polnega delovnega časa je koristilo 6,9 tisoč poslovnih subjektov za 36,6 tisoč zaposlenih. Občutno manjša pogostost koriščenja ukrepa skrajšanja delovnega časa je lahko delno posledica tudi dejstva, da so podjetja ocenila ukrep čakanja na delo kot privlačnejši z vidika vpliva na zmanjšanje stroškov dela.

Gibanje zneskov izplačil iz naslova interventnih ukrepov je v veliki meri povezano z razvojem epidemije oziroma njenim negativnim učinkom na gospodarsko aktivnost. Prvi val epidemije je skupaj z zaježitvenimi ukrepi močno prizadel storitvene dejavnosti in tudi industrijo. Po okrevanju v tretjem četrtletju je bil negativni učinek na gospodarsko aktivnost manjši, prizadete pa so bile predvsem storitvene dejavnosti. Skladno s tem se je gibal tudi višina zneskov, izplačanih v okviru interventnih ukrepov čakanja na delo in skrajšanja polnega delovnega časa. Mesečna masa izplačil prizadetemu delu gospodarstva je dosegla vrh aprila med prvim valom epidemije, ko je znašala 120 milijonov evrov. 30,8 % tega zneska je bilo izplačanih poslovnim subjektom v predelovalnih dejavnostih, 68,8 % pa tistim v storitvenih dejavnostih. Skupna masa izplačil gospodarstvu je nato na mesečni ravni padala vse do septembra, ko je dosegla minimum. V obdobju od oktobra do decembra, ki ga je zaznamoval drugi val epidemije, je prišlo do ponovne, a manj izrazite rasti. Decembra je bilo tako izplačanih 49,7 milijona evrov. Zaradi blažjih posledic drugega vala epidemije je bilo predelovalnim dejavnostim tokrat izplačano le še 9,6 % skupnega zneska. Med storitvenimi panogami sta po višini izplačil aprila in decembra izstopali predvsem gostinska in trgovinska panoga, pri čemer je bila masa izplačil gostinstvu v decembru 9,8 % manjša kot aprila, masa izplačil trgovinski panogi pa je bila decembra v primerjavi z aprilom nižja za 53,9 %.

¹ Poleg teh so bili sprejeti še nekateri drugi ukrepi, ki so zmanjševali stroške dela (npr. oprostitev plačila prispevkov za pokojninsko zavarovanje), ki pa niso vključeni v to analizo.

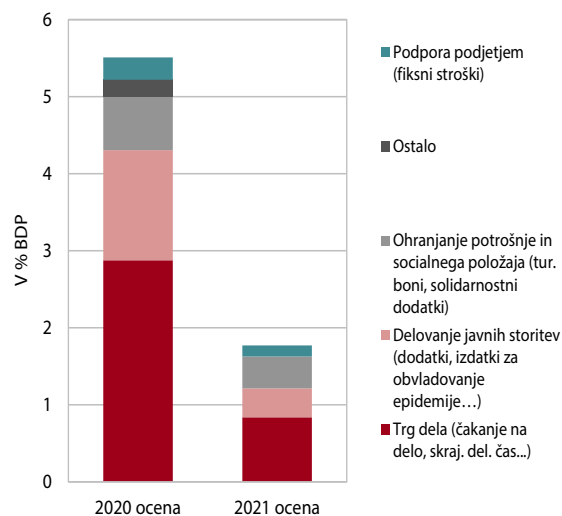
Slika 11: Znesek izplačil iz naslova interventnih ukrepov na trgu dela*, Slovenija, 2020

Vir: ZRSZ, 2021; preračuni UMAR. Opomba: *Gre za ukrepa a) povračilo nadomestila plače za zaposlene na čakanju na delo (sprejet konec marca 2020) in b) delno subvencioniranje skrajšanja polnega delovnega časa (konec maja 2020).

odložitev izdatkov, ki niso ocenjeni kot nujni, sredstva pa so bila preusmerjena za financiranje posledic epidemije covida-19 (Vlada RS, 2020). Zaradi nastopa izjemnih okoliščin, v katerih je prišlo do aktivacije splošne odstopne klavzule od fiskalnih pravil na ravni EU in na nacionalni ravni, do presoje ustreznosti zgornje meje izdatkov v skladu s fiskalnimi pravili za leto 2020 ni prišlo, sta pa EK in FS podala usmeritve glede fiskalne politike s poudarkom na začasnosti in ciljni naravnosti ukrepov za srednjeročno zavarovanje javnofinančne vzdržnosti (EK, 2020, FS 2020b). Ob sprejemanju ukrepov za blažitev posledic epidemije covida-19 je Fiskalni svet podal mnenje, da naj bo uvajanje ukrepov v smiselnem sosledju, in sicer tako, da v čim večji meri in čim bolj učinkovito urejajo področja, ki jih epidemija v posameznih obdobjih najmočneje prizadene, in hkrati odpirajo manevrski prostor ekonomski politiki v nadaljnjih fazah odpravljanja posledic epidemije in gospodarskega okrevanja, ko bodo znova v ospredju drugačni izzivi (FS, 2020c).

Slika 12: Ocena izdatkov za blažitev posledic epidemije v letu 2020

Vir: MF, 2021; SURS, 2021; ocena UMAR.

Zaradi negotovih okoliščin glede razvoja epidemije in njenih gospodarskih posledic še ni popolnoma jasno, kdaj se bo začela pot do srednjeročne uravnoteženosti javnih financ, v mednarodnem okolju pa potekajo številne razprave o zniževanju visokih ravni dolga ob trenutno nizkih obrestnih merah in preoblikovanju fiskalnih pravil. Marca 2021 je EK v komunikaciji Svetu EU potrdila obstoj izjemnih okoliščin na ravni EU tudi v letu 2021, zelo verjetno bo to veljalo tudi za leto 2022. Do deaktivacije splošne klavzule odstopa od fiskalnih pravil naj bi prišlo v letu 2023 (EK, 2021).¹¹ Pri presoji izjemnih okoliščin se je EK

oprla na merilo doseganja ravni BDP s konca leta 2019, ki ga v trenutnih okoliščinah ocenjuje kot primernejše za oceno gospodarskega položaja v primerjavi z ocenami proizvodne vrzeli, kazalnikov na trgu dela oz. stopenji rasti BDP v posameznih četrtletjih. V takšnih okoliščinah naj bi države začasne ukrepe opuščale postopoma in jih preusmerjale od splošnih na bolj osredotočene ter na ukrepe, ki podpirajo realokacijo virov v t. i. obetavne sektorje (*future proof sectors*). V primeru sprejemanja ukrepov stalne narave pa EK državam priporoča, naj bodo podprti z ustreznimi viri financiranja, kar zagotavlja srednjeročno proračunsko nevtralnost. Podobno opozorilo je podal tudi FS.¹² Pregledi delovanja veljavnih fiskalnih pravil na ravni EU še pred izbruhom pandemije covida-19 so pokazali, da kljub njihovi uveljavitvi po finančni in gospodarski krizi številnim večjim državam evrskega območja javnofinančnega dolga do leta 2019 ni uspelo znatno znižati, da so številne vodile prociklične fiskalne politike, pri doseganju javnofinančnih ciljev pa je imelo pomembno vlogo zadrževanje investicijskih izdatkov (EFB, 2020). Na podlagi teh izsledkov se oblikujejo tudi že konkretni predlogi glede možnih prilagoditev in poenostavitve fiskalnih pravil za obdobje po deaktivaciji splošne odstopne klavzule (EFB, 2021).¹³ Poleg tega je motivacija za spremembo obstoječega evropskega fiskalnega okvira tudi okrepljeno zavedanje o nujnosti vključitve širšega pogleda pri usmeritvah javnofinančne politike, tj. ne le z vidika ocene proizvodne vrzeli in demografskih sprememb, temveč tudi z vidika kakovosti javnih financ, doseganja podnebnih ciljev, kjer z ukrepi ni možno odlašati, idr. Nadaljevanje javne razprave o prenovi fiskalnega okvira, ki jo je EK sprožila v letu 2020, zaradi pandemije pa je bila prekinjena, je EK napovedala ob začetku gospodarskega okrevanja. Izjemno povečanje dolga v letu 2020 v okoliščinah nizkih obrestnih mer je izziv preobrazbe fiskalnih pravil še povečal.

V Sloveniji bo treba v prihodnjih letih v srednjeročno fiskalno načrtovanje nujno vključiti potrebne prilagoditve strukture javnofinančnih prihodkov in izdatkov ter zasebne vire za spoprijemanje z razvojnimi izzivi. Povezavo med strateškim dokumentom (Strategijo razvoja Slovenije 2030) in fiskalnim načrtovanjem predvideva tudi ZJF, kar pa se

napovedi UMAR (2021) in ZFisP je tudi FS v začetku aprila 2021 podal oceno, da je izpolnjen vsaj en pogoj za uveljavljanje izjemnih okoliščin v letu 2022, vendar nakazal, da bo izpolnjevanje pogojev redno preverjal, zaradi česar se ocena lahko spremeni (FS, 2021b).

¹² FS je ob oceni proračunskih dokumentov za leti 2021 in 2022 opozoril, da se trenutne okoliščine ne izkoristijo za ukrepe, ki strukturno slabšajo srednjeročni javnofinančni položaj (FS, 2020d).

¹³ EFB predlaga poenostavitev fiskalnih pravil, pri čemer bi dolg deloval kot sidro, in eno operativno pravilo, ki bi omejevalo neto primarne izdatke države ob zaščiti investicij. Obenem predlagajo diferenciacijo hitrosti zniževanja dolga po državah, ki bi bile hkrati bolj realistične. Tudi druge mednarodne institucije (OECD, IMF) v javnih razpravah o izzivih prihodnje konsolidacije poudarjajo zlasti dileme glede vzdržnih ravni dolga v okolju nizkih obrestnih mer, možnosti diferenciacije poti zniževanja dolga po državah in pomen investicij v procesu gospodarskega okrevanja ter spoprijemanja s prihodnjimi razvojnimi izzivi.

¹¹ O izpolnjevanju pogojev za izjemne okoliščine bo EK znova presojala na podlagi svoje pomladanske napovedi 2021. Na podlagi pomladanske

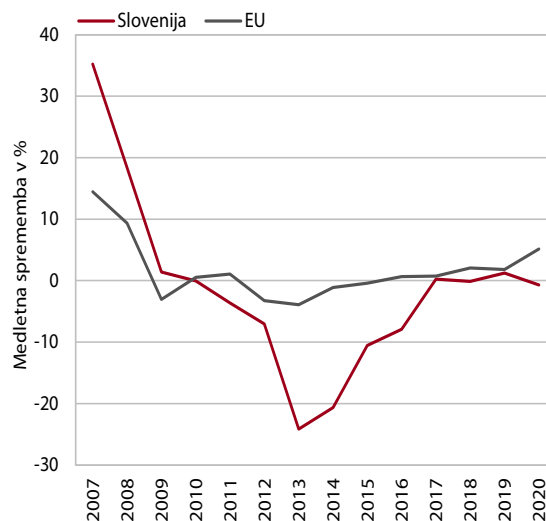
v letih 2020 in 2021 v skladu z interventno zakonodajo ne izvaja (ZDLGPE, 2020). Slovenija bo v novo srednjeročno obdobje javnofinančne konsolidacije po umiritvi epidemičnih razmer vstopila z znižano davčno kapaciteto, ki je posledica znižanja davčnih bremen v letih 2019–2021 (regres, dohodnina, trošarine na energente, davek na motorna vozila), katerih cilj je bil zlasti razbremenitev obdavčitve dela in krepitev potrošnje. Zato lahko nadaljnje zniževanje javnih virov v prihodnjih letih oteži proces javnofinančne konsolidacije. Na drugi strani so se že v letu 2019 strukturno okrepili izdatki,¹⁴ kar se je glede na oceno rasti izdatkov, iz katere so izvzeti enkratni ukrepi za blažitev posledic epidemije, nadaljevalo tudi v letu 2020. S povišanjem teh izdatkov v letih 2019 in 2020 so se urejala nekatera nesorazmerja v plačah javnih uslužbencev in vrnjene so bile spodbude za njihovo delovno uspešnost, okrepljena je bila rast zaposlovanja v zdravstvu, zvišan minimalni dohodek za socialno najranljivejše skupine, okrepljeni so bili izdatki za osebno asistenco, kar je zadovoljilo del rastočih potreb po dolgotrajni oskrbi. V prihodnje je treba pomembnejši del finančnih virov EU usmeriti tudi v spopadanje z izzivi podnebnih sprememb, digitalizacije in drugih potrebnih strukturnih prilagoditev (staranje prebivalstva). To poudarja tudi na ravni EU sprejeti Načrt okrevanja za Evropo,¹⁵ v večji meri pa bi te cilje morale podpreti tudi nacionalne politike (na strani davkov in izdatkov). Glede na obseg in naravo izzivov (gl. tudi poglavje 4.1), s katerimi se ni mogoče spoprijeti le v okviru omejenih javnih virov, bo v prihodnjih letih treba mobilizirati tudi zasebne vire.¹⁶

Slovenski finančni sistem je ob izbruhu epidemije ostal stabilen, njegova razvitost v primerjavi s povprečjem EU pa je slaba. Hitri in obsežni ukrepi nosilcev ekonomskih politik so pripomogli, da je stabilnost sistema kljub večjim tveganjem še vedno solidna. Delež nedonosnih terjatev se je tako po visokih ravneh iz zadnje finančne krize že približal povprečju EU, kapitalska ustreznost bank pa je ostala visoka in je povprečje EU še naprej presegala. Bilančna vsota bank, ki so najpomembnejši segment finančnega sistema, je znašala 99,7 % BDP in je bila nižja ne le od povprečja EU, ampak tudi od povprečne ravni novih držav članic EU. Banke so lani ustvarile dobiček, ki pa je bil za približno petino manjši kot leta 2019.¹⁷ Neto obrestni prihodki so bili nižji za 6,4 %. Med različnimi segmenti finančnega

sistema Slovenija razvojno najbolj zaostaja na trgu kapitala, ki je majhen in nelikviden, najmanj pa na področju zavarovalništva, kjer prevladujejo neživljenjska zavarovanja, pomen življenjskih zavarovanj in tudi drugih varčevanj za starost pa je precej skromen. To je po naši oceni tudi posledica konservativnih varčevalnih navad gospodinjstev¹⁸ in njihovega premajhnega zaupanja v trg kapitala, treba pa bi bilo okrepiti tudi finančno pismenost prebivalstva. Vse to še dodatno zavira razvoj trga kapitala, saj so prav zavarovalnice in pokojninski skladi med pomembnejšimi institucionalnimi vlagatelji.

Struktura virov financiranja podjetij se je po gospodarski in finančni krizi precej izboljšala; financiranje z bančnimi krediti kot še vedno pomembnim finančnim virom podjetij se je med epidemijo precej upočasnilo. Delež kapitala, ki je najbolj stabilen vir financiranja, se je od leta 2012 povečal za skoraj dve petini. Konec tretjega četrtnetja 2020 je bil približno 55-odstoten, kar pa je še vedno nekoliko manj od povprečja EU (56,4 %). Poleg vrednostnih sprememb¹⁹ so k rasti kapitala prispevali tudi prilivi kapitala vlagateljev, predvsem iz tujine, financiranje z izdajo vrednostnih papirjev pa je bilo precej skromno. Pomemben del financiranja podjetij je še vedno temelji na bančnih kreditih. Po izbruhu epidemije se je njihovo kreditiranje precej upočasnilo, medtem ko se je v državah članicah EU okrepilo.²⁰ Majhna kreditna aktivnost v

■ Slika 13: Medletni prirast kreditov nefinančnim družbam

Vir: BS, 2021a; ECB, 2021; preračuni UMAR.

¹⁴ Dogovor o plačah v javnem sektorju iz leta 2018, sproščanje varčevalnih ukrepov po finančni krizi in dodatna povišanja izdatkov pri nekaterih socialnih transferih in nadomestilih. V letu 2019 je tudi skupna rast izdatkov presegla skupno rast prihodkov.

¹⁵ Načrt okrevanja za Evropo v odsotnosti centralne fiskalne kapacitete je podlaga za stabilizacijo gospodarstev in hitrejše okrevanje. Obenem z določitvijo minimalnih deležev porabe sredstev za digitalno preobrazbo in v podporo podnebnim ciljem usmerja porabo k prednostnim politikam EU ter je tudi način vplivanja na kakovost naložb (javnih financ).

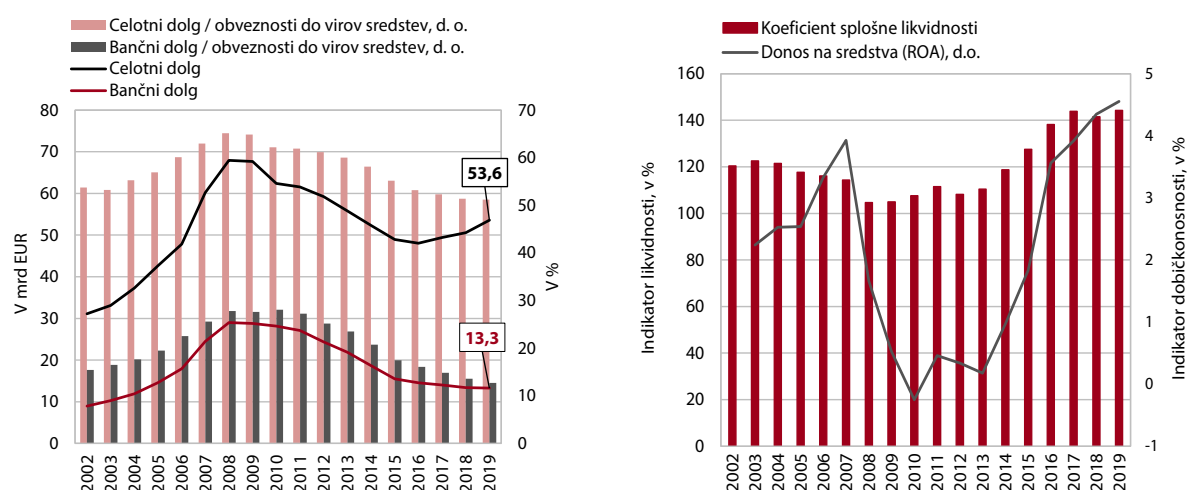
¹⁶ Več o možnostih virov financiranja sistemov socialne zaščite zaradi demografskih sprememb in zmanjševanja razkoraka med viri in izdatki glej tudi UMAR (2019c).

¹⁷ Brez upoštevanja enkratnega dogodka (združitve dveh bank) bi bil dobiček še precej manjši.

¹⁸ Gospodinjstva imajo še vedno približno 40 % finančnih sredstev v obliki bančnih depozitov (povprečje EU je okrog 30 %), medtem ko je bil delež življenjskih in pokojninskih zavarovanj nekoliko več kot 13 % finančnih sredstev gospodinjstev (EU 35 %).

¹⁹ Vrednostne spremembe so spremembe finančnih sredstev in obveznosti, ki niso posledica finančnih transakcij (spremembe deviznih tečajev, razlike v tržnih cenah vrednostnih papirjev, vrednostne spremembe kapitala, statusne spremembe itd.).

²⁰ Podatki iz ankete Bank Lending Survey kažejo, da so banke v Sloveniji po izbruhu epidemije v veliki meri zaostrovale posojilne pogoje.

Slika 14: Zadolženost, likvidnost in dobičkonosnost podjetniškega sektorja, Slovenija

Vir: AJPES, različna leta; preračuni UMAR. Opomba: d. o. – desna os.

Sloveniji je po naši oceni posledica omejene ponudbe tovrstnih kreditov in tudi manjšega povpraševanja podjetij. Banke namreč niso naklonjene prevzemanju dodatnih tveganj zaradi velike negotovosti, povezane z razvojem epidemije, nizke obrestne mere pa vplivajo tudi na to, da iščejo posle z višjimi obrestnimi merami, npr. kreditiranje gospodinjstev.²¹ Upočasnjena gospodarska aktivnost in velika negotovost sta zmanjšali tudi povpraševanje podjetij po kreditih, tako za financiranje tekočega poslovanja kot tudi investicij, podjetjem se je precej povečal tudi obseg lastnih virov financiranja,²² hkrati pa je potrebo po dodatni likvidnosti blažila tudi država s sprejetimi ukrepi.

Tudi kazalniki zadolženosti, likvidnosti in dobičkonosnosti podjetniškega sektorja so se do leta 2019 močno izboljšali, tako da je večina podjetij dočkala krizo zaradi epidemije covid-19 v precej boljši kondiciji kot finančno krizo leta 2008. Zadolženost podjetij pri bankah²³ se je tudi v letu 2019 zmanjšala in že nekaj časa dosega ravni pred finančno krizo. Sposobnost podjetij za odplačevanje dolgov je bila kljub prvim znakom ponovne krepitve zadolženosti²⁴ najboljša v celotnem opazovanem obdobju (po letu 2006),²⁵ hkrati pa je najnižje vrednosti dosegla

prezadolženost podjetij. Koncentracija finančnega dolga prezadolženih podjetij se je v letu 2019 delno izboljšala, a je ostala še vedno velika, saj je imelo deset najbolj zadolženih podjetij okoli 22 % finančnega dolga prezadolženih podjetij (gl. okvir 2). Ob tem sta se v letu 2019 tudi likvidnost in dobičkonosnost podjetniškega sektorja po vseh kazalnikih okrepili ter večinoma dosegli najugodnejše vrednosti v celotnem opazovanem obdobju (Lušina, 2020).

Regionalne razlike se bile tako na ravni kohezijskih kot statističnih regij do leta 2019 stabilne, kriza zaradi epidemije covid-19 pa je do zdaj imela neenakomeren vpliv na regije predvsem zaradi razlik v gospodarski strukturi. Navkljub pospešeni gospodarski rasti po letu 2014 so regionalne razlike ostale stabilne in celo na nekoliko nižji ravni kot pred finančno in gospodarsko krizo. Kriza zaradi covid-19 je do zdaj najbolj prizadela skupino dejavnosti trgovine, gostinstva in prometa, ki je v letu 2019 ustvarila okoli petino dodane vrednosti, največ, 40 %, v obalno-kraški regiji. Med bolj prizadetimi so bile tudi nekatere predelovalne dejavnosti, ki so leta 2019 največ dodane vrednosti ustvarile v jugovzhodni Sloveniji (47 %)²⁶ in koroški regiji (40 %). Natančnejšo oceno prizadetosti regij za zdaj omogočajo le podatki o spremembah na trgu dela. Stopnja delovne aktivnosti je v drugem četrtletju 2020 medletno upadla v vseh regijah, število delovnih mest²⁷ se je v obdobju od februarja do decembra 2020

²¹ Do leta 2019 so tako najhitreje naraščala potrošniška posojila, ki so imela najvišje obrestne mere. Banka Slovenije je s sprejetjem zavezujočega makrobonitetnega ukrepa tovrstno kreditiranje močno omejila, tako da narašča le še obseg stanovanjskih posojil.

²² Samo obseg vlog podjetij pri domačih bankah se je v letu 2020 povečal za skoraj petino na 8,1 mrd. EUR.

²³ Bančni dolg je imelo v povprečju obdobja 2006–2019 okoli 29 % gospodarskih družb, v letu 2019 pa le 26 %, kar je za skoraj 7 % manj kot pred finančno krizo. Ta delež pa se zadnja tri leta znova povečuje.

²⁴ Celotni dolg se je povečeval že od leta 2017, prav tako se je od leta 2018 vedno intenzivneje povečeval finančni dolg, prezadolženost se je po enoletnem dvigu v 2019 znova zmanjšala, bančni dolg pa se je tudi v 2019 še zmanjšal.

²⁵ Kazalnika za celotni dolg in bančni dolg v obveznostih do virov

sredstev (za katera je možna primerjava pred letom 2006) sta dosegla najugodnejše vrednosti v celotnem opazovanem obdobju (od leta 2002; gl. sliko 6).

²⁶ V regiji sta zastopani predvsem farmacevtska industrija, ki zaradi epidemije ni bila prizadeta, in avtomobilska industrija, ena najbolj prizadetih panog v času epidemije, v kateri se je prestrukturiranje začelo že prej.

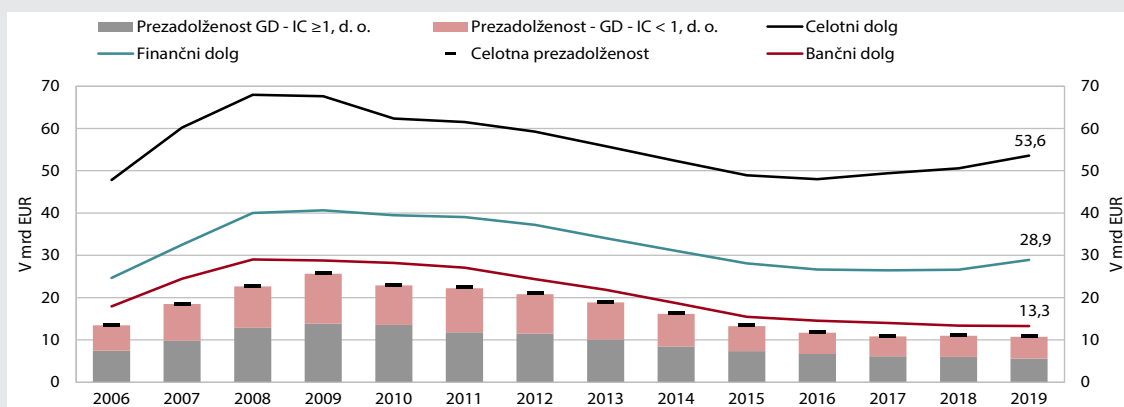
²⁷ Merjeno s številom delovno aktivnega prebivalstva po regiji delovnega mesta.

Okvir 2: Izpostavljenost podjetniškega sektorja plačilni nesposobnosti v letu 2020

Ob (v povprečju) ugodnih poslovnih rezultatih podjetij, dobri likvidnosti in nizki zadolženosti je bilo v letu 2019 med podjetji tudi 30 % takšnih (19,6 % zaposlenih, 13,2 % DV), ki so se spoprijemala s prezadolženostjo in bila tako že pred izbruhom krize zaradi epidemije covid-19 lahko izpostavljena plačilni nesposobnosti. Prezadolžena podjetja¹ so imela že v letu 2019 okoli 47 % takšnega dolga, da ga zaradi nizkega ali celo negativnega denarnega toka iz poslovanja ($IC < 1$) niso zmogla tekoče financirati, kar je ogrožalo njihov obstoj (gl. sliko 15). Glede na strukturo je bilo v letu 2019 več kot 20 % skupne prezadolženosti v holdingih in lizingih, več kot 10 % pa so je imele še nepremičninska dejavnost, trgovina, predelovalne in strokovno-tehnične dejavnosti. Več kot polovica prezadolženih podjetij je bilo mikro podjetij (gl. sliko 16, Lušina 2020). Prezadolžena podjetja so svoje težave v času epidemije, predvsem zaradi različnih oblik pomoči za ohranjanje zaposlenosti, odlogov plačil davkov in obveznosti iz kreditnih pogodb (ZIUPOK, 2020; kar tri četrtine vlog je bilo vloženih v prvem mesecu veljave zakona), samo začasno odložila in pričakuje se, da bodo njihove težave vidnejše po izteku ukrepov.

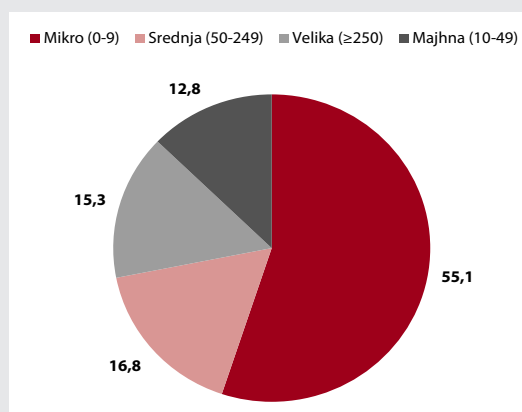
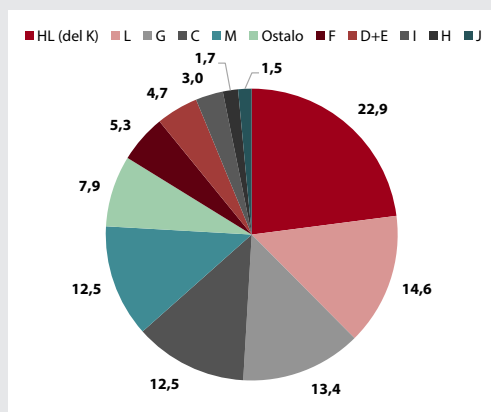
¹ Prezadolženost je merjena kot vsota vsega finančnega dolga, ki je višji od petkratnika EBITDA (če je $FV \geq 5$), ali kot celotni finančni dolg (če je EBITDA < 0); FV – finančni vzvod (finančni dolg/EBITDA). EBITDA (angl. *Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization*) je prosti denarni tok iz poslovanja (dobiček pred obrestmi, davki, deprecijacijo in amortizacijo).

Slika 15: Zadolženost in prezadolženost podjetniškega sektorja, 2006–2019

Vir: AJPEŠ, različna leta; preračuni UMAR. Opomba: GD – IC – gospodarske družbe z obrestno pokritostjo (EBITDA/obresti).

Slika 16: Struktura prezadolženosti, v %, 2019

Vir: AJPEŠ, različna leta; preračuni UMAR.

Opomba: C – predelovalne dej., D + E – energetika, F – gradbeništvo, G – trgovina, H – promet in skladiščenje, HL – holdingi in lizingi, I – gostinstvo, J – komunikacijske dej., L – nepremičninska dej., M – strokovno-tehnične dej., ostalo* – A, B, del K, N, R, S, O–Q. U.

* Ostalo (A, B, del K, N, R, S, O–Q. U) – A – kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo, B – rudarstvo, del K – finančne in zavarovalniške dejavnosti, N – druge raznovrstne poslovne dejavnosti, O – dejavnost javne uprave in obrambe; dejavnost obvezne socialne varnosti, P – izobraževanje, Q – zdravstvo in socialno varstvo, R – kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti, S – druge storitvene dejavnosti, T – dejavnost gospodinjstev z zaposlenim hišnim osebjem; proizvodnja za lastno rabo, U – dejavnost eksteritorialnih organizacij in teles.

Najbolj problematična med prezadolženimi podjetji iz leta 2019 imajo kljub ukrepom že zdaj precejšnje težave in verjetnost za njihov stečaj je razmeroma velika. To so podjetja, ki imajo finančni dolg in negativni EBITDA. Njihova prezadolženost oziroma finančni dolg je leta 2019 znašal 4,7 mrd. EUR. Takih je bilo 15,7 % gospodarskih družb, ki so zaposlovale 5,4 % vseh zaposlenih in ustvarile 1,6 % dodane vrednosti vseh družb.² Med najbolj problematičnimi podjetji je bila večina MSP (skoraj 80 %), predvsem mikro podjetja. Po dejavnostih je bilo več kot 30 % skupne prezadolženosti teh podjetij nakopičenih v holdingih in lizingih, več kot 10 % pa so jih imele še predelovalne dejavnosti in strokovno-tehnične dejavnosti (Tabela 1).

Poleg problematičnih prezadolženih podjetij se je v letu 2020 verjetnost plačilne nesposobnosti povečala za številna podjetja iz storitvenih dejavnosti, ki zaradi preprečevanja širitve virusa med epidemijo niso poslovala. Gre pretežno za podjetja iz: a) gostinstva (katerega del je tudi turizem), b) prometa in skladiščenja – del, ki je močno vezan na turizem, in c) kulturnih, razvedrilnih in rekreacijskih dejavnosti ter č) drugih dejavnosti. Kljub številnim ukrepom za pomoč tem podjetjem (ukrepi delnega subvencioniranja fiksnih stroškov, različni ukrepi za ohranjanje zaposlenosti, moratoriji na davke in kredite, obsežno likvidnostno financiranje vseh podjetij in namensko financiranje turizma, gostinstva ter naložb v raziskave, razvoj in inovacije s strani SID banke in Slovenskega podjetniškega sklada) ti morda ne bodo v celoti uspeli nadomestiti izpada prihodkov zaradi začasnega zaprtja. Ogrožena pa so tudi nekatera zagonska podjetja iz strokovno-tehničnih dejavnosti (M), ki so za svoje poslovanje potrebovala precej zagonskega kapitala, a imajo zdaj omejene zmožnosti za lansiranje in prodajo svojih proizvodov na trgu. Kljub temu so podatki: a) število pravnih oseb, po številu dni evidentiranih neporavnanih obveznosti, b) število začelih stečajnih postopkov nad gospodarskimi družbami in samostojnimi podjetniki ter c) število osebnih stečajev za leto 2020 še dokaj spodbudni, kar je delno povezano tudi z nedelovanjem sodišč v tem obdobju. Težave glede plačilne sposobnosti bi se lahko začele kopičiti v prihodnje. Te težave pa bi lahko v nadaljevanju blažili: a) do 30. 6. 2021 podaljšana in s šestim paketom ukrepov za omilitev posledic epidemije (PKP6) tudi prilagojena ter do zdaj še v večini neizkoriščena shema jamstev Republike Slovenije (po ZDLGPE, 2020) – na dan 28. 3. 2021 je bilo na voljo še 1.921,1 mio. EUR jamstev, b) do zdaj le v višini tretjine izkoriščena shema jamstev Republike Slovenije (po ZIUZEOP, 2020) – 28. 2. 2021 je bilo na voljo še 141,8 mio. EUR, c) podaljšani moratoriji na odplačevanje kreditov³ in č) različni likvidnostni krediti SID banke in Slovenskega podjetniškega sklada.

² Njihova prezadolženost je sestavljala 43,8 % vse prezadolženosti, bančni dolg pa 5,7 % bančnega dolga vseh podjetij.

³ Moratoriji se po trenutno veljavnih predpisih iztečejo novembra 2021, vložena pa je bila pobuda pri Evropskem bančnem organu za njihovo podaljšanje do konca leta 2021 (MF, 2021).

Tabela 1: Struktura prezadolženosti (oz. finančnega dolga) glede na velikost in izbrane dejavnosti najbolj problematičnih podjetij, v %, 2019

	Mikro (0–9)	Mala (10–49)	Srednja (50–249)	MSP – skupaj	Velika (≥ 250)	Prezadolžena – skupaj
Predelovalne dej. (C)	2,9	1,1	1,5	5,4	11,5	16,9
Energetika (D + E)	0,8	0,2		1,0		1,0
Gradbeništvo (F)	5,7	0,2	0,0	6,0		6,0
Trgovina (G)	5,6	1,2	0,3	7,1	1,1	8,2
Promet in skladiščenje (H)	1,2	0,2		1,4		1,4
Gostinstvo (I)	2,4	0,2	0,0	2,6	0,1	2,7
Komunikacijske dej. (J)	1,2	0,2	0,8	2,2		2,2
Nepremičninska dej. (L)	7,6	0,2		7,8	0,0	7,8
Strokovno-tehnične dej. (M)	8,3	0,8		9,1	3,2	12,3
Holdingi in lizingi (del K)	7,1	5,3	15,5	27,9	4,9	32,8
OSTALO (A, B, del K, N, R, S, O–Q, U)	6,0	2,4	0,1	8,5	0,2	8,7
Prezadolžena – skupaj	48,8	12,0	18,2	79,0	21,0	100,0

Vir: AJPES, različna leta; preračuni UMAR.

Opomba: MSP – mikro, mala in srednje velika podjetja; upoštevano merilo za velikost podjetja: povprečno število delavcev v poslovnem letu.

bolj zmanjšalo v kohezijski regiji zahodna Slovenija, glede na statistične regije pa najbolj, več kot 2 %, v primorsko-notranjski, obalno-kraški, jugovzhodni Sloveniji ter gorenjski regiji.²⁸ V vseh statističnih regijah se je povečala tudi stopnja registrirane brezposelnosti, najbolj v obalno-kraški (za 1,8 o. t. medletno v 2020) ter koroški, gorenjski in podravski regiji (vse za 1,3 o. t.).

Epidemija covid-19 bo še pospešila prehod v četrto industrijsko revolucijo, zaradi česar bo treba pospešiti strukturno prestrukturiranje vsake od regij, kar je prvi pogoj tudi za skladnejši regionalni razvoj. Prehod v industrijo 4.0 od regij zahteva pospešeno modernizacijo s še večjim poudarkom na vlaganjih v neopredmeteni kapital, znanje, pospeševanje podjetništva, inovativnosti in uvajanje novih poslovnih modelov (UMAR, 2020d). Navedeno bi se moralo neposredno odraziti v strukturi porabe evropskih sredstev, ki bi se bolj učinkovito izkoristila tudi s spodbujanjem medregionalnega sodelovanja.²⁹ Tako npr. po oceni ESPON (2020a) kohezijska regija vzhodna Slovenija, kjer so locirane slovenske premogovne regije, spada med manj konkurenčne regije z majhnim kapitalom znanja, a možnostjo, da se preusmerijo v robotizacijo tradicionalnih proizvodenj in drugih oblik ter postanejo nov otok ustvarjalnih inovacij, kot jih je opredelil aplikativni raziskovalni projekt ESPON (2020b). Vlaganja v nove dejavnosti³⁰ lahko spodbudijo pozitivne premike tudi v nizkoogljicnem krožnem gospodarstvu, krajšanju dobavnih verig, logistični reorganizaciji

in digitalizaciji podjetij. To povečuje privlačnost podeželskih območij, vpliva na večje ravnovesje med mestnimi in podeželskimi območji, še posebej če se uporabijo teritorialna načela spodbujanja razvoja, na funkcionalnih območjih regij skladno z osnutkom nove prostorske strategije RS (MOP, 2020), novo teritorialno agendo 2030 (TA, 2020) in priporočili OECD (OECD, 2020b).

Priložnost pomeni tudi večja uporaba dela na daljavo, ki ima lahko pozitivne učinke ne samo na razvoj regij, pač pa tudi na upočasnitev praznjenja podeželskih območij. Z epidemijo spodbujena povečana uporaba dela na daljavo, kjer narava dela in dobra dostopnost visoko zmogljivih širokopasovnih omrežij³¹ to omogočata, bi lahko imela številne pozitivne učinke v regijah. Zmanjševala bi dnevne migracije prebivalstva, potrebo po gradnji prometne infrastrukture, izpuste TGP, gradnjo stanovanj v območjih koncentracije delovnih mest in ohranjala poseljenost podeželja. Poseljenost v Sloveniji je namreč ne samo neenakomerna in razpršena,³² pač pa se hkrati prometno slabše dostopno podeželje, posebej obmejna območja, prazni.³³ Delo na daljavo bi te negativne trende v povezavi z drugimi celovitimi ukrepi za spodbujanje skladnejšega regionalnega razvoja in podeželja lahko upočasnilo, še posebej v povezavi s priložnostmi, ki jih prinaša digitalizacija. Preobrnitev trendov je možna vsaj na nekaterih podeželskih območjih, za kar pa je potreben strateški razmislek o želenem in dosegljivem prostorskem razvoju³⁴ z osredotočenjem prizadevanj na območja z dolgoročnejšo perspektivo.

²⁸ Posavska in podravska regija sta v tem obdobju celo nekoliko povečali število delovnih mest (za 0,1 oz. 0,3 %).

²⁹ Odločitev za prehod na tri operativne programe kohezijske politike bo sodelovanje med deležniki iz različnih regij še dodatno otežilo, zato je to korak v nasprotni smeri.

³⁰ Na področju digitalnih tehnologij, dejavnostih, ki podpirajo delo na daljavo, zdravstvenih in drugih storitev, butičnega, varnega in trajnostnega turizma v povezavi s samooskrbnim kmetijstvom idr.

³¹ Slaba dostopnost kaže na nujnost vlaganj v digitalno preobrazbo (gl. tudi UMAR, 2020d).

³² Taka poselitve je posledica naravnih razmer, zgodovinskega razvoja, načrtnega spodbujanja policentričnega urbanega sistema in visokega vrednotenja življenja v naravnem okolju. Najgostejše naseljena območja so: Ljubljanska in Celjska kotlina, Šaleška dolina, Dravska, Murska in Krška ravan, Vipavska dolina ter obalni pas. Območja redke poselitve so: Zgornje Posočje, Idrijsko, Cerkljansko in Škofjeloško hribovje, Brkini, Haloze, visoke dinarske planote ter obmejna območja Kozjanskega in Goriškega (Nared, 2019).

³³ Med letoma 2008 in 2018 so območja praznjenja obsegala okoli 57 % slovenskega ozemlja (Nared, 2019).

³⁴ Dosedanja prizadevanja politike za spremembo tega trenda, s katerimi se je izboljšala predvsem infrastrukturna opremljenost, manj pa zaposlitvena in gospodarska struktura, imajo skromne rezultate.

1.2 Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor

▮ Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor (razvojni cilj 6)

Cilj je povečati konkurenčnost gospodarstva z ustvarjanjem izdelkov in storitev z visoko dodano vrednostjo ter okrepiti družbeno odgovornost podjetij in raziskovalnih organizacij. Ustvarjanje visoke dodane vrednosti bo podprto z inovacijami, bazičnim in aplikativnim raziskovanjem, spodbujanjem ustvarjalnosti ter izkoriščanjem digitalnih možnosti in vseh priložnosti, ki jih prinaša četrta industrijska revolucija. Poleg tega SRS 2030 kot pomemben dejavnik za dvig dodane vrednosti navaja internacionalizacijo podjetij in raziskovalnih institucij ter zagotavljanje spodbudnega in predvidljivega okolja za poslovanje in investicije z upoštevanjem posebnosti malih podjetij. Za uresničitev cilja so pomembni tudi ustrezni človeški viri, ki so v SRS obravnavani v razvojnem cilju 2.

▮ Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 6:

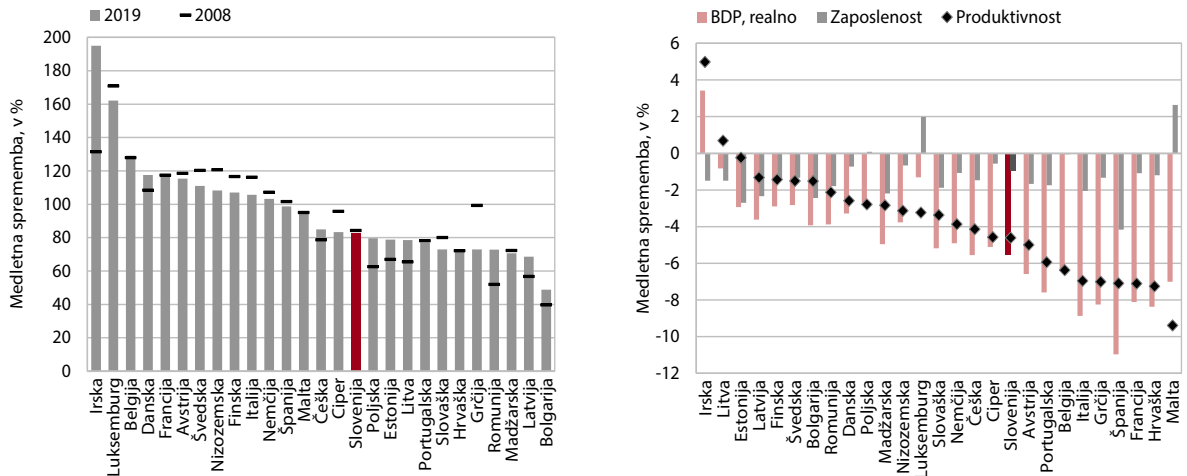
	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Produktivnost dela, indeks EU=100	83 (2019)	100 (2019)	95
Evropski inovacijski indeks, indeks EU 2011 = 100	92,4 (2019)	108,9 (2019)	>120 tj. uvrstitev v skupino držav vodilnih inovatorov
Indeks digitalnega gospodarstva in družbe, uvrstitev med državami EU	16. mesto (skupaj v 2020) 15. – 22. mesto (po petih komponentah)	-	uvrstitev v prvo tretjino držav EU po vseh petih komponentah indeksa

1.2.1 Konkurenčnost

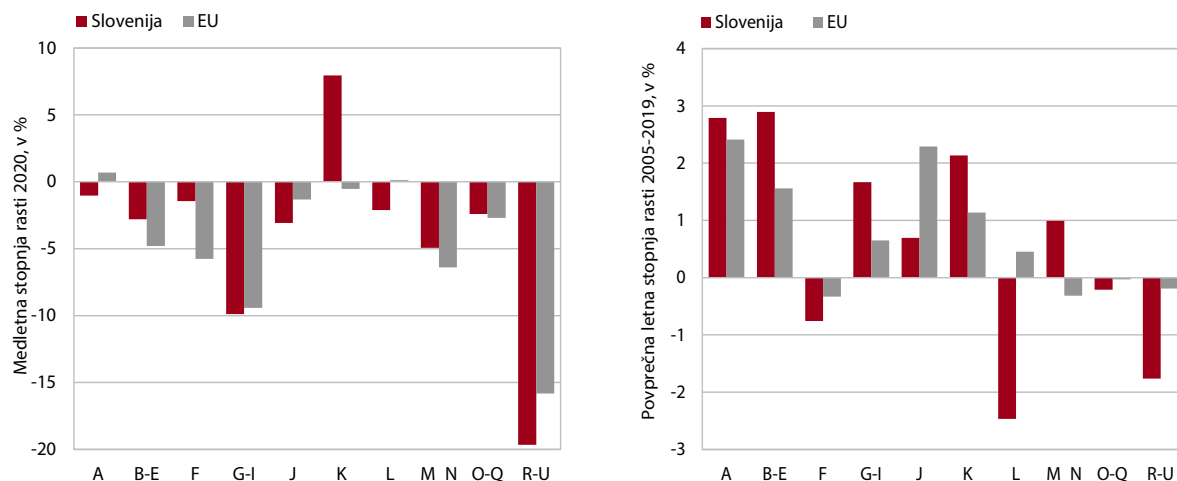
Slovenija se je v desetletju pred izbruhom epidemije spoprijemala z razmeroma nizko rastjo produktivnosti, v letu 2020 pa je ta, merjena z BDP na zaposlenega, močno zanihala navzdol. Rast produktivnosti dela je po padcu v gospodarsko-finančni krizi le postopno okrevala, stopnje rasti so tudi v letih konjunktura od 2014 do 2019 ostale razmeroma nizke (1,4 % v povprečju na leto glede na 3,0 % v obdobju

2000–2008). To je za Slovenijo, ki po produktivnosti dela (izraženi v standardih kupne moči) za povprečjem EU precej zaostaja (za 17 % v letu 2019), pomenilo tudi upočasnitev dohitevanja razvitejših držav. Izbruh epidemije v letu 2020 je z zapiranjem nekaterih dejavnosti in motnjami v proizvodnih procesih bistveno zmanjšal obseg ustvarjenega. Hkrati je bil cilj vladnih ukrepov v čim večji meri preprečiti oz. ublažiti upad zaposlenosti. Kombinacija obojega je privedla do močno porušenega razmerja med ustvarjenim BDP in številom zaposlenih, tako izmerjena produktivnost dela se je v

▮ Slika 17: Produktivnost (BDP na zaposlenega v standardih kupne moči) in sprememba produktivnosti, BDP in zaposlenosti v 2020 (desno)

Vir: Eurostat, 2021; preračuni UMAR. Opomba: Raven produktivnosti (levo) merjena z BDP v standardih kupne moči na zaposlenega; rast produktivnosti (desno) je merjena z BDP v stalnih cenah na zaposlenega.

Slika 18: Sprememba produktivnosti v letu 2020 (levo) in v obdobju 2005–2019 (desno)

Vir: Eurostat, 2021; preračuni UMAR. Opomba: SKD A – kmetijstvo, B – rudarstvo, C – predelovalne dejavnosti, D – oskrba z energijo, E – komunalne storitve, F – gradbeništvo, G – trgovina, H – promet, I – gostinstvo, J – informacijsko-komunikacijske dej., K – finančne storitve, L – poslovanje z nepremičninami, M – strokovne, znanstvene in tehnične dej., N – druge poslovne dej., O – javna uprava, P – izobraževanje, Q – zdravstvo in socialno varstvo, R – kulturne in rekreacijske dej., S – druge dej. in T – dej. gospodinjstev.

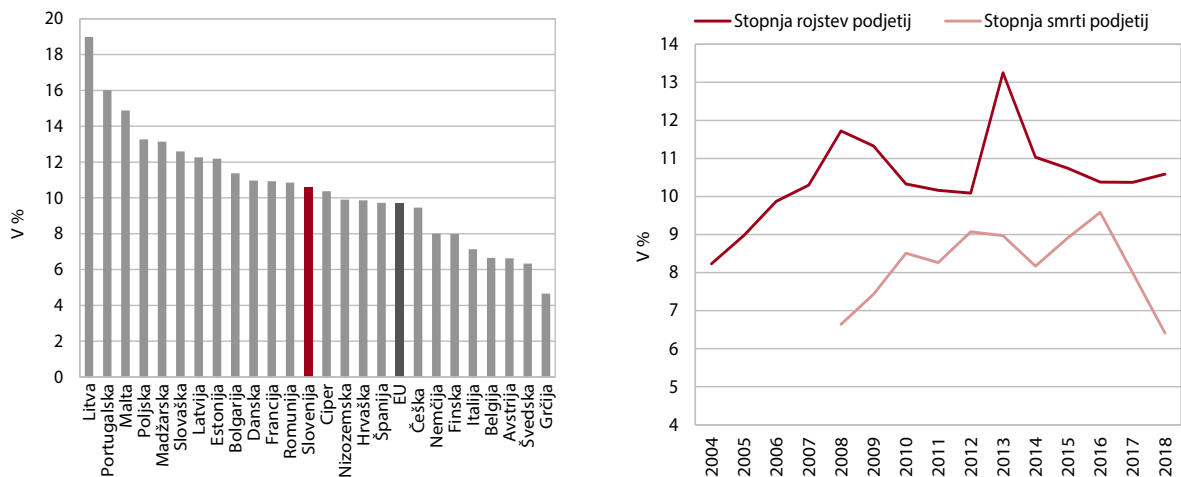
letu 2020 zmanjšala za 4,6 %. Pri tem je treba poudariti, da zaradi močnega vpliva vladnih ukrepov za ohranitev delovnih mest na izračun kazalnika produktivnosti ta ne pomeni nujno tudi dejanskega znižanja učinkovitosti dela. Temu pritrjuje tudi kazalnik produktivnosti, izračunan na opravljeno delovno uro, ki v letu 2020 ni zanihal navzdol, a tudi ta verjetno ne kaže dejanske slike, saj je poročanje o opravljenih delovnih urah v trenutnih razmerah najverjetneje manj zanesljiv statistični podatek od števila zaposlenih. Veliko razhajanje med obema kazalnikoma produktivnosti je v letu 2020 prisotno tudi v drugih državah članicah EU in je posledica dejstva, da je med epidemijo prilagajanje dela manjšemu obsegu dodane vrednosti potekalo predvsem z zmanjšanjem števila opravljenih delovnih ur.

Sektorski prerez produktivnosti v letu 2020 pokaže precejšnje razlike med sektorji, saj je epidemija bistveno bolj prizadela nekatere storitvene dejavnosti, v daljšem obdobju pa z vidika razvojnih priložnosti izstopa zlasti v mednarodni primerjavi nizka rast produktivnosti v informacijsko-komunikacijskih dejavnostih. Z izbruhom epidemije je produktivnost upadla v vseh dejavnostih, z izjemo finančnih storitev, podobno kot v EU najmočnejše v storitvah z omejitvijo poslovanja (trgovina, gostinstvo, promet; kulturne, rekreacijske in razvedrilne dejavnosti). Najmanjše padce produktivnosti, tudi v primerjavi z EU, pa so v letu 2020 v okviru poslovnega sektorja zaznali v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih, tj. v dejavnostih, ki so kljub epidemiji večino leta poslovale. V daljšem obdobju (2005–2019) pa med pomembnejšimi dejavnostmi v primerjavi s povprečjem EU v negativno smer izstopa v finančno-gospodarski krizi močno prizadeto gradbeništvo, precej nižjo dolgoročno rast produktivnosti imajo tudi informacijsko-komunikacijske

dejavnosti (IKT). Te se skupaj s strokovno-tehničnimi dejavnostmi uvrščajo med na znanju temelječe storitve, ki imajo v svetovnem merilu vse pomembnejšo vlogo (tudi z njihovo uporabo v drugih dejavnostih),³⁵ zato njihov počasni napredek pomeni tudi izgubo precejšnjega potenciala za dvig produktivnosti celotnega gospodarstva. O razmeroma šibki konkurenčni sposobnosti na znanju temelječih storitev govori tudi njihov izvozni tržni delež na trgu EU, ki se v obdobju 2010–2019 ni povečal (slika 21 desno).

Sedanja kriza bi brez ustrezne podpore politik lahko omejevala rast produktivnosti tudi v srednjeročnem obdobju. Bolj kot zmanjšanje produktivnosti v letu 2020, ki je v glavnem posledica šoka, je z vidika konkurenčnosti gospodarstva in blaginje prebivalstva pomemben vpliv krize na možnosti za dvig produktivnosti v prihodnje. Analiza za Slovenijo je pokazala, da je bila skromna rast produktivnosti v zadnjem desetletju pred izbruhom epidemije v veliki meri posledica nizke investicijske aktivnosti in prepočasnega prehoda v inovacijsko podprto rast (UMAR, 2019a, 2020d). Na gibanje investicij je v tem obdobju pomembno vplivalo agregatno povpraševanje, deloma pa tudi negotovost in višina dobičkov podjetij (UMAR, 2020e). Tudi v primeru sedanje krize bi lahko postopnost okrevanja in negotovost glede trajanja epidemije še nekaj časa negativno vplivala na investicijske odločitve podjetij. V isti smeri bo delovalo tudi s krizo poslabšano finančno stanje v podjetjih, vendar verjetno v manjšem obsegu kot po finančni krizi v prejšnjem desetletju, v kateri

³⁵ Delež dodane vrednosti na znanju temelječih storitev v celotni dodani vrednosti, vsebovani v izvozu predelovalnih dejavnosti, je po zadnjih podatkih za leto 2015 znašal v Sloveniji 9,7 %, v povprečju v EU pa 13,8 % (v novih članicah EU-13 9,5 %) (preračuni UMAR na podlagi podatkovne zbirke OECD TIVA – Trade in Value Added; OECD, 2021b).

Slika 19: Stopnja rojstev (vstopov) podjetij, 2018 (levo), in spreminjanje podjetniške dinamike v Sloveniji (desno)

Vir: Eurostat, 2021. Opomba: stopnja rojstev (smrti) podjetij je razmerje med številom novonastalih (propadlih) podjetij v določenem letu in številom aktivnih podjetij v tem letu, izraženo v odstotkih.

je bila finančna izpostavljenost podjetij in bančnega sistema še bistveno višja (gl. tudi poglavje 1.1), ukrepi za blažitev posledic krize pa vsaj v začetnem obdobju manj obsežni. Na drugi strani se precejšnja priložnost za povečanje vlaganj in produktivnosti ponuja z obsežnimi finančnimi sredstvi EU, namenjenimi tudi za okrevanje držav po epidemiji. S tega vidika se trenutna kriza kaže tudi kot priložnost za hitrejši prehod v bolj konkurenčno, digitalno ter nizkoogljeno krožno gospodarstvo, kar pa bo treba odločno podpreti z ustreznimi ukrepi. Ti morajo pospešiti vlaganja v oprijemljivi in neoprijemljivi kapital s poudarkom na krepitvi inovacijske aktivnosti in uvajanju najnaprednejših tehnologij v podjetjih, tudi s krepitvijo človeškega kapitala in preprečevanjem morebitnih negativnih posledic epidemije za znanje in spretnosti prebivalstva (gl. tudi poglavji 1.2.2 in 2.1).

Negotov je tudi vpliv realokacije oz. prehajanja proizvodnih dejavnikov med podjetji in sektorji na rast produktivnosti med epidemijo in po njej. Realokacija običajno deluje v smeri povečanja produktivnosti (prehajanje proizvodnih dejavnikov od manj k bolj produktivnim podjetjem; Syverson, 2020), še zlasti izrazito v obdobjih kriz, v katerih so produktivnejša podjetja navadno manj prizadeta, manj produktivna pa krizo tudi težje preživijo (t. i. učinek čiščenja). V tokratni krizi bi bil lahko vpliv realokacije skromnejši, saj so bili sprejeti obsežni ukrepi vlad za ohranjanje delovnih mest in dejavnosti, ki so, sicer v omejenem obdobju, zelo pomembni, saj lahko ublažijo izgubo neoprijemljivega kapitala podjetij, ki bi nastala v primeru njihovega propada. Poleg tega bi zaradi narave šoka kriza lahko prizadela tudi nekatera bolj produktivna podjetja, ki npr. delujejo v dejavnostih, ki so zaradi epidemije močno prizadete, ali pa je njihov poslovni model zaradi epidemije postal manj ustrezen, kar kaže na nujnost ukrepov za čim hitrejšo prestrukturiranje podjetij. Vpliv

realokacije na rast produktivnosti se je v Sloveniji v letih po gospodarsko-finančni krizi precej zmanjšal, ko gre za premike med sektorji, pri premikih med podjetji v okviru istega sektorja pa se je še okreplil (UMAR, 2020d, 2020e). Glede na precejšnje razlike v doseženi produktivnosti med podjetji v okviru istega sektorja pa je potencial za izboljšanje alokacijske učinkovitosti še precejšen (UMAR, 2017). Ob zgoraj navedenih ukrepih za rast produktivnosti je zato zelo pomembna tudi ustrezna kombinacija ukrepov, ki bodo na eni strani preprečevali nepotrebne izgube neoprijemljivega kapitala zaradi propadanja podjetij, na drugi strani pa olajševali prehod delovne sile med podjetji, če ohranjanje poslovanja ne bo smiselno. Pri tem so še zlasti smiselne spodbude v smeri krepitve zelenega in digitalnega gospodarstva. Prvi podatki za leto 2020 za zdaj omogočajo le oceno realokacije med sektorji in kažejo sicer pozitivni, vendar majhen učinek sprememb v sestavi sektorjev na agregatno produktivost.

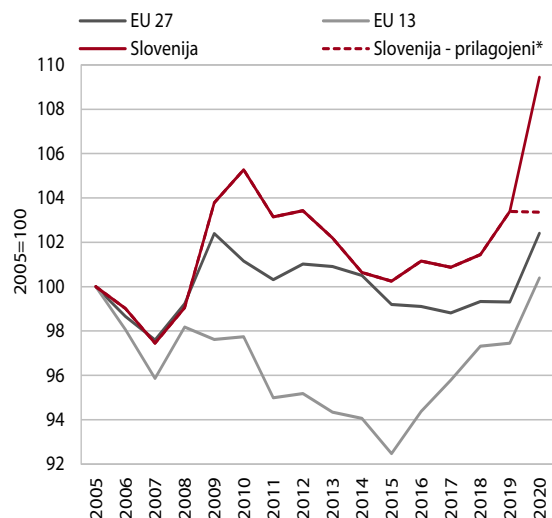
Stopnja nastajanja novih podjetij, ki lahko pomembno prispevajo k rasti produktivnosti v Sloveniji, v mednarodnem merilu ni visoka. Nastajanje oz. vstopanje novih podjetij na trg ima običajno pomembno vlogo pri realokaciji virov v smeri večanja produktivnosti. V razvitih gospodarstvih se podjetniška dinamika, merjena s stopnjo vstopanja (in izstopanja) podjetij, že nekaj časa umirja. OECD (2020a) to povezuje predvsem s hitrim razvojem, povezanim z digitalizacijo, ki pogloblja razlike med vodilnimi in preostalimi podjetji, zaradi česar je vstop novih podjetij na trg vse težji. V Sloveniji se je stopnja nastajanja (rojstev)³⁶ novih podjetij do začetka gospodarske in

³⁶ Razmerje med številom novonastalih (rojstev) podjetij in številom aktivnih podjetij. Komentiramo podatke za poslovni sektor (dejavnosti B–N po Standardni klasifikaciji dejavnosti) brez holdingov.

finančne krize (2008) povečevala, v naslednjih desetih letih do leta 2018 (zadnji podatki) pa se je večinoma ohranjala na doseženi ravni. Stopnja vstopov (rojstev) je bila kljub temu v celotnem obdobju višja od stopnje smrtnosti (izstopov) podjetij,³⁷ se je pa razlika med obema po letu 2008 zmanjšala, zaradi česar se je neto prirast števila podjetij zmanjšal. V primerjavi z drugimi državami članicami EU podjetniška dinamika, merjena z vstopi podjetij, v Sloveniji ni med višjimi (13. mesto med 25 državami članicami EU v letu 2018). Še nekoliko manj ugodno sliko kaže kazalnik zgodnje podjetniške aktivnosti,³⁸ ki se je v obdobju zadnje konjunktore sicer nekoliko okrepil, a bil med nižjimi v primerjavi z državami članicami EU, za katere so na voljo podatki (10.–12. mesto med 14–17 državami v letih 2018–2020). V trenutnih razmerah bo pospešeno nastajanje novih podjetij še zlasti pomembno za čim hitrejšo nadomeščanje izpada ponudbe zaradi propada nekaterih podjetij v krizi (Syverson, 2020). Pri tem pa bi bilo smiselno z ustreznimi ukrepi dodatno podpreti realokacijo v smeri (okoljsko vzdržne) rasti produktivnosti. Po mnenju OECD (*ibid.*) so zato poleg klasičnih ukrepov za spodbujanje podjetniške dinamike (zmanjševanje administrativnih ovir in ovir za vstop novih podjetij, dostop do finančnih virov, učinkovita stečajna zakonodaja ipd.) zelo pomembne politike spodbujanja inovacij in krepitev človeškega kapitala, čemur v Sloveniji do zdaj ni bilo namenjene dovolj pozornosti (gl. tudi poglavji 1.2.2 in 2.1).

Šok, ki ga je povzročila kriza zaradi epidemije covid-19, se zrcali tudi v kazalniku stroškovne konkurenčnosti ... V razmerah visoke stopnje zaposlenosti in pomanjkanja delovne sile ter hkrati že upočasnjene rasti gospodarske aktivnosti (in cikličnega nihaja produktivnosti) so se stroški dela na enoto proizvoda začeli povečevati že v letu 2018, izraziteje pa leta 2019. Z izbruhom epidemije se je v letu 2020 razmerje med stroški dela in produktivnostjo statistično gledano še naprej močno povečevalo. Pri tem ocenjujemo, da je večino lanskega skoka v stroških dela na enoto proizvoda, kot ga izkazujejo statistični podatki, v okviru protikoronskih vladnih ukrepov bremenilo proračun, prilagojeni oz. dejanski stroški dela na enoto proizvoda podjetij pa se v povprečju niso povišali (gl. kazalnik 1.13). To pomeni, da je bilo poslabšanje poslovnih rezultatov in stroškovne konkurenčnosti podjetij v letu 2020 precej manjše, kot to izhaja iz statistike stroškov dela na enoto proizvoda. Pričakovati je, da bo statistično in tudi ciklično pogojeno poslabšanje kazalnika stroškovne konkurenčnosti kratkotrajno, saj bo šoku zaradi epidemije sledilo ponovno vzpostavljanje ravnotežja s prilagoditvami tako na strani produktivnosti kot na strani stroškov dela. Vendar pa to ne pomeni tudi trajnejšega izboljšanja konkurenčnosti, ki bi hkrati

Slika 20: Realni stroški dela na enoto proizvoda

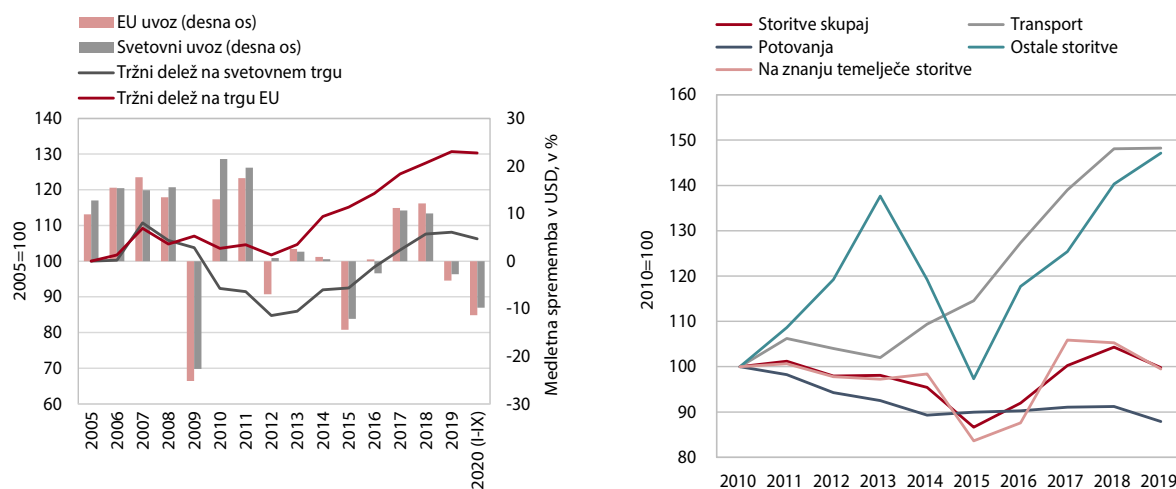
Vir: SURS, 2021; Eurostat, 2021; ZRSZ, 2021; FURS, 2021; preračuni UMAR. Opomba: *Prilagojeni RULC vključujejo sredstva za zaposlene, zmanjšana za plačila iz proračuna za: a) nadomestila za zap. na čakanju na delo, b) delno subvencioniranje skrajšanega del. časa, c) socialne prispevke za zap. na čakanju, č) prispevke za PIZ zaposlenim, ki so delali, d) dodatke zaposlenim, e) karanteno in f) del bolniških nadomestil na podlagi protikoronskih paketov.

omogočalo tudi vzdržno rast dohodkov od dela, za kar bo treba v prihodnje z okrepljenimi vlaganji in več inovacijami (gl. tudi poglavje 1.2.2) predvsem bistveno izboljšati potencial za dolgoročno rast produktivnosti.

... in izvozne konkurenčnosti. Izvozni tržni delež blaga, ki pomeni razmerje med slovenskim blagovnim izvozom in uvoznim povpraševanjem po blagu iz tujine, se je po globokem padcu v gospodarski in finančni krizi do leta 2018 vrnil na raven pred začetkom krize leta 2007. V letu 2019 se je njegova rast zaustavila, v prvih treh četrtletjih leta 2020 pa se je zmanjšal (na svetovnem trgu za 1,7 %, na trgu EU za 0,3 %). Prve ocene sicer nakazujejo močnejši odboj v zadnjem četrtletju 2020, ki bi lahko izničil neugodna gibanja, ki sovpadajo predvsem s prvim epidemiološkim valom. Nihanje tržnega deleža je bilo bolj posledica vpliva sestave blagovnega izvoza kot dejanske konkurenčne sposobnosti izvoznikov. Epidemija je namreč zlasti v začetnem obdobju relativno močnejše kot preostali del sveta prizadela države članice EU, kamor je usmerjena večina slovenskega izvoza. Prav tako je relativno bolj pospešila oz. poglobila neugodna gibanja na nekaterih proizvodnih trgih, ki so zelo pomembni v sestavi slovenskega blagovnega izvoza (npr. proizvodnja avtomobilov in povezanih proizvodov, gl. kazalnik 1.12). Še večji negativni vpliv učinka sestave je (zaradi velikega deleža v epidemiji močno prizadetih storitev potovanj in transporta) v letu 2020 mogoče pričakovati na gibanje izvoznega tržnega deleža storitev. Posledično se je v povezavi s šokom zaradi epidemije po naši oceni tako pri blagu kot pri storitvah sestava izvoza v letu 2020 izraziteje spremenila v prid povečanja

³⁷ Razmerje med številom propadov (smrti) podjetij in številom aktivnih podjetij.

³⁸ Gre za kazalnik *Global Entrepreneurship Monitor* (GEM), ki meri delež odraslega prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo (Rebernik idr., 2020).

Slika 21: Izvozni tržni delež pri blagu na svetovnem trgu in trgu EU (levo) ter pri storitvah na trgu EU (desno)

Vir: SURS, 2021; UN Comtrade, 2021; Eurostat, 2021; preračun UMAR. Opombe: Brez izvoza farmacevtskih izdelkov v Švico, ki je približek močno povečanega izvoza predhodno uvoženih farm. izd., katerega vpliv na BDP je neznaten in ga podatki o izvozu nacionalnih računov ne vključijo.

s krizo zaradi epidemije covid-19 manj prizadetih visokotehnoško zahtevnih proizvodov in na znanju temelječih storitev, potem ko sta njuna deleža v letih pred epidemijo pretežno stagnirala (gl. kazalnik 1.14).

Prizadevanja podjetij za povečanje družbene odgovornosti, zlasti na področju zmanjšanja vplivov na okolje, so se nadaljevala tudi v letu 2020. Uvajanje različnih oblik družbeno odgovornih praks se v svetu vse bolj uveljavlja kot eden od pomembnih instrumentov za spodbujanje trajnostne proizvodnje in potrošnje, prispeva pa lahko tudi k izboljšanju konkurenčnih prednosti podjetij. V Sloveniji imajo pomembno vlogo pri širjenju in razvoju družbene odgovornosti podjetij posamezne organizacije in združenja, saj še ni bila sprejeta strategija družbene odgovornosti na ravni države.³⁹ Nekatere ustanove so razvile tudi različne proizvode za spodbujanje družbene odgovornosti, kot sta npr. certifikata Družini prijazno podjetje in Družbeno odgovorno podjetje (inštitut Ekvilib). Od leta 2020 lahko organizacije in podjetja pridobijo tudi certifikat Družbeno odgovoren delodajalec (inštitut Ekvilib). Namen tega projekta je izboljšati družbeno odgovorno upravljanje slovenskih podjetij in organizacij v odnosu do zaposlenih ter tako dvigniti kakovost delovnega okolja v Sloveniji (certifikat Družbeno odgovoren delodajalec, 2020). V Sloveniji se sicer uporabljajo tudi nekateri mednarodno uveljavljeni certifikati družbene odgovornosti,⁴⁰ vendar pa so tu podatkovne podlage za sistematično spremljanje napredka skoje oz. so na voljo le za področje okoljske odgovornosti podjetij.

Razpoložljivi podatki za leto 2020 kažejo, da se je število okoljskih certifikatov med spomladansko in jesensko meritvijo povečalo, kar nakazuje, da se podjetja tudi v trenutnih zaradi epidemije manj gotovih razmerah odzivajo na veliko zanimanje trga za ekološke proizvode in storitve, s čimer si skušajo pridobiti tudi določeno konkurenčno prednost. Slovenija se po razširjenosti različnih okoljskih spričeval sicer uvršča v sredino držav članic EU, precej pa zaostaja za najuspešnejšimi (gl. kazalnik 1.19).

1.2.2 Raziskovalna, inovacijska in digitalna sposobnost

Slovenija je po izrazitem poslabšanju uvrstitve po evropskem inovacijskem indeksu za leto 2018⁴¹ še naprej nazadovala tudi v letu 2019⁴² in bila tako drugo leto zapored v skupini zmernih inovator. V letu 2019⁴³ je dosegala okoli 85 % povprečja EU (v 2012 ga je presegla za 2 %)⁴⁴ in je zaznala padec vrednosti EII glede na povprečje EU v obsegu 15,1 o. t., kar močno zmanjšuje možnosti za doseganje cilja SRS, da se do leta 2030 uvrsti v skupino vodilnih inovator (gl. kazalnik 1.9).

⁴¹ Podatki, ki so vključeni v EII za določeno leto, so na voljo za obdobje od t-1 do t-3.

⁴² Metodologija merjenja učinkovitosti nacionalnih raziskovalno-inovacijskih sistemov članic EU oz. po EII se sicer v zadnjem merjenju za leto 2019 ni spremenila, vendar pa Združeno kraljestvo od takrat ni več vključeno v povprečje EU, kar je vplivalo na njegovo znižanje. Združeno kraljestvo je bilo namreč do leta 2018 v skupini vodilnih oz. močnih inovator. Posledično so se za leta pred 2019 spremenile vrednosti za druge članice EU (EK, 2020c).

⁴³ EII za leto 2019 je bil izračunan na podlagi podatkov, ki so se nanašali na leta 2016–2019.

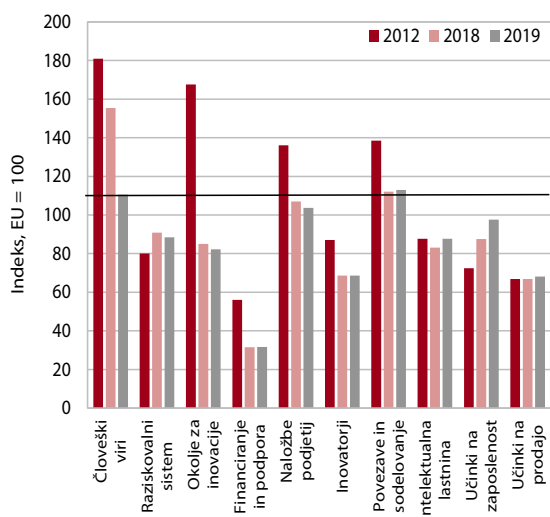
⁴⁴ Vrednost EII za Slovenijo v letu 2019 je glede na povprečje EU v letu 2012 dosegla 92,4 %, cilj SRS do leta 2030 pa je uvrstitev v skupino vodilnih inovator, katerih inovacijska učinkovitost je večja od 120 % povprečja EU v letu 2012.

³⁹ Slovenija sodi v manjšo skupino držav članic EU, ki nimajo uradno sprejete nacionalne strategije družbene odgovornosti (UMAR, 2018).

⁴⁰ Od standardov družbene odgovornosti se v Sloveniji uporabljajo predvsem ISO 26000, SA8000 (oba za družbeno odgovornost), ISO 14001 (sistem ravnanja z okoljem) in OHSAS 18001 (sistem ocenjevanja poklicnega zdravja in varnosti zaposlenih) (UMAR, 2018).

Padec iz skupine močnih v skupino zmernih inovatorok z letom 2018 je bil posledica poslabšanja pri večini kazalnikov EI (15 od 27). Največje nazadovanje in večanje zaostanka za povprečjem EU je bilo pri financiranju in podpori (tu je Slovenija dosegla le nekoliko več kot 30 % povprečja EU), še posebej na strani javnih izdatkov za RRD. Izjemno nizke vrednosti Slovenija dosegla, ko gre za rizični kapital, v uvrstitvi pa je znatno zdrsnila tudi na področju okolja za podjetništvo in inovacije, kjer se je poslabšanje kazalo v relativno nizki rasti števila podjetnikov iz priložnosti. Poslabševanje razmer za inoviranje se posledično odraža tudi v primerjalno nizkem vplivu na prodajo, se je pa hkrati okrepil vpliv na zaposlenost. Ta je lahko povezan tudi z nadpovprečnimi vlaganji vsaj na strani podjetniškega sektorja, pa tudi znova z vsaj rahlo izboljšanim stanjem na področju povezovanja in sodelovanja različnih udeležencev (javne raziskovalne ustanove in podjetja, podjetja sama).

Slika 22: Komponente evropskega inovacijskega indeksa, Slovenija

Vir: EK, 2020c.

Pri digitalni konkurenčnosti, merjeni z indeksom digitalnega gospodarstva in družbe, je Slovenija v preteklih letih dosegla premike, ki pa so bili z vidika doseganja ciljev SRS bistveno premajhni. V obdobju 2015–2020 je vrednost indeksa DESI sicer izboljšala za 34 %, a hkrati povečala svoj zaostanek za deveto uvrščeno državo, ciljem SRS, za dve odstotni točki na 87 % vrednosti indeksa devetouvrščene Belgije. Povečal se je tudi zaostanek do povprečja EU za dodatno odstotno točko, za vodilnimi inovatorkami pa celo za 4 o. t. Za uresničitev cilja SRS do leta 2030 bi morala Slovenija svoj napredek iz zadnjih petih let povečati za več kot 50 %. Po posameznih komponentah indeksa DESI na področju človeškega kapitala Slovenija sicer postopoma napreduje, a še vedno zaostaja za povprečjem EU (za 2 o. t.), za vodilnimi inovatorkami (pa tudi Estonijo) pa celo za 28 o. t. Napredek je bil zaznan

tudi pri integraciji digitalnih tehnologij,⁴⁵ prav tako se je izboljšala kakovost digitalnih javnih storitev, a ob še naprej zelo majhni uporabi tako javnih kot zasebnih (internetnih) storitev, problematične še naprej ostajajo tudi javne digitalne storitve za podjetja.⁴⁶ Največje nazadovanje je bilo v zadnjem petletnem obdobju ugotovljeno pri poveztljivosti, kjer je Slovenija v celoti izgubila primerjalno prednost (gl. kazalnik 1.11 ter UMAR, 2020d), kar kaže na premajhno ambicioznost in premalo vlaganj na področju digitalizacije kot celote.

Število raziskovalcev se je v zadnjem desetletju sicer precej povečalo, zlasti v zasebnem sektorju, a še vedno zaostaja za vodilnimi in močnimi inovatorkami in tudi za povprečjem EU. Njihova rast je bila v obdobju 2008–2019 višja kot v povprečju EU, pa tudi v primerjavi z državami, ki se po evropskem inovacijskem indeksu (EI) uvrščajo med vodilne in močne inovatorke. Rast je povezana zlasti z ugodnejšimi gibanji v zasebnem sektorju, v katerem je sicer zaposlenih največ raziskovalcev.⁴⁷ V javnem sektorju so bila gibanja večinoma neugodna,⁴⁸ zlasti zaradi omejevanja zaposlovanja v gospodarski in finančni krizi, pa tudi zaradi precejšnje odvisnosti financiranja raziskovalne dejavnosti od variabilnih sredstev EU. Skupno število raziskovalcev na 1.000 delovno aktivnih prebivalcev je bilo v Sloveniji leta 2018 kljub povečanju še vedno manjše kot v EU ter vodilnih in močnih inovatorkah.⁴⁹ Po strukturi je bila zaposlenost raziskovalcev v zasebnem sektorju primerjalno visoka,⁵⁰ zaostanek pa je bil prisoten predvsem v visokošolskem sektorju.⁵¹ Hkrati je zaznati precejšnje razlike v številu raziskovalcev znotraj Slovenije: v zahodni kohezijski regiji je bilo leta 2019 približno tri četrtine raziskovalcev, v vzhodni kohezijski regiji pa četrtnina, v poslovnem sektorju sta bili v zahodni kohezijski regiji dobri dve tretjini raziskovalcev, v vzhodni pa le dobra tretjina. Hkrati je treba opozoriti, da je razlika med obema kohezijskima regijama pri intenzivnosti vlaganj poslovnega sektorja v RRD le 0,11 o. t. BDP, kar vendarle kaže na relativno močne razvojne potenciale tudi v manj razviti vzhodni kohezijski regiji.

⁴⁵ Na področju integracije digitalnih tehnologij Slovenija za skupino vodilnih inovatorok zaostaja za kar 31 odstotnih točk.

⁴⁶ Po tem kazalniku Slovenija dosegla 24. mesto med državami EU, tako da naj bi z vidika kakovosti javnih digitalnih storitev zagotavljala boljše razmere le še od Poljske, Hrvaške, Grčije in Romunije.

⁴⁷ Takšna gibanja so bila povezana tudi z davčnimi oljšavami za raziskovalno in razvojno dejavnost. Gl. Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb (2006) in Zakon o spremembah in dopolnitvi Zakona o davku od dohodkov pravnih oseb (2012).

⁴⁸ V povprečju EU ter v poprečju držav vodilnih in močnih inovatorok se je njihovo število povečalo.

⁴⁹ Po ocenah OECD (OECD, b. d.)

⁵⁰ Delež raziskovalcev v zasebnem sektorju v skupnem številu delovno aktivnih prebivalcev je leta 2019 zaostajal le za vodilnimi inovatorkami (Eurostat, 2021), enako velja tudi za število raziskovalcev v podjetjih na 1.000 prebivalcev za leto 2018 (IMD, 2020b).

⁵¹ Delež raziskovalcev v visokošolskem sektorju v skupnem številu delovno aktivnih prebivalcev je bil leta 2019 nižji kot v povprečju EU, vodilnih in močnih inovatorokah, v državnem sektorju pa je bil višji kot v teh povprečjih (Eurostat, 2021).

Pri razvoju človeških virov, pomembnih za tehnološki razvoj gospodarstva, so prisotne nekatere pomanjkljivosti. Po EII je Slovenija pri razvoju človeških virov v obdobju 2012–2019 zmanjševala prednost pred povprečjem EU in povečevala zaostanek za vodilnimi in večino močnih inovatork. Neugodna gibanja so povezana z manjšo vključenostjo odraslih v vseživljenjsko učenje in zmanjšanjem števila novih doktorjev znanosti⁵² (EK, 2020c; glej tudi kazalnik 2.3). Število teh se je na naravoslovju in tehniki, ki sta pomembni področji za razvoj novih tehnologij, od leta 2014 zniževalo (SURs, 2021). Tudi število diplomantov naravoslovja in tehnike zaradi manjših generacij mladih leta 2019 ni doseglo ravni iz leta 2012, čeprav se je njihov delež v skupnem številu diplomantov povečal. Povečal se je tudi delež vpisanih na naravoslovje in tehniko, a je bilo zaradi manjših generacij število vpisanih leta 2019 tudi v tem primeru nižje kot leta 2012, zato je treba še bolj intenzivno spodbujati vpis na naravoslovje in tehniko, tudi žensk, ki se sicer redkeje vpisujejo na ta študij.⁵³ Prav tako se je več let zmanjševalo število mladih raziskovalcev, njegovo povečanje v letih 2018 in 2019 pa ni nadomestilo preteklega večletnega upadanja (ARRS, 2020c) in je bilo izraženo na 1.000 delovno aktivnih prebivalcev najmanjše v obdobju 2008–2019.⁵⁴ Ukrep mladi raziskovalci iz gospodarstva, ki je krepił povezovanje visokega šolstva in podjetniškega sektorja, se že več let ne izvaja. Pozornost zahteva tudi strokovni razvoj raziskovalcev, zlasti tistih na začetku kariere, saj je izvajanje zaščitnih ukrepov, ki so jih sprejele države, zmanjšalo možnosti za mednarodno mobilnost raziskovalcev, ki omogoča pridobivanje novega znanja, navezovanje stikov ipd. (OECD, 2021a).

Vlaganja v digitalna znanja in spretnosti, ki so bistvenega pomena za digitalno preobrazbo gospodarstva, so še premajna. Število diplomantov s področja IKT, ki so ključni pri razvoju najnaprednejših digitalnih tehnologij, je bilo leta 2019 manjše kot leta 2012 (SURs, 2021), njihov delež v skupnem številu diplomantov terciarnega izobraževanja pa manjši kot v povprečju v EU. Tudi raven digitalne usposobljenosti zaposlenih je bila leta 2019 še razmeroma nizka (Eurostat, 2021), kar omejuje njihove možnosti za uspešno spoprijemanje z izzivi in priložnostmi digitalizacije.⁵⁵ Digitalne spretnosti zaposlenih so se v preteklih letih sicer izboljševale, tudi zaradi nadpovprečnih vlaganj podjetij v usposabljanje na področju IKT, je pa skrb vzbujajoče, da se je v zadnjih

treh letih delež podjetij, še posebej v segmentu srednje velikih podjetij, ki usposabljaajo na področju IKT, zmanjšal (za 3 o. t.). S pospešeno digitalizacijo gospodarstva po izbruhu epidemije covid-19 v letu 2020 so se potrebe po tovrstnih spretnostih še povečale, hkrati pa anketa, ki je bila izvedena jeseni 2020 med malimi in srednjimi slovenskimi podjetji, opozarja na nizke digitalne kompetence zaposlenih in premajhna vlaganja podjetij v njihov razvoj ter tudi na težave pri zaposlovanju novih kadrov s področja digitalnosti. To kaže, da so podjetja na digitalno poslovno preobrazbo še preslabo pripravljena (DIH in IIBA, 2020),⁵⁶ zato bi bilo treba prednostno povečati vlaganja v razvoj spretnosti zaposlenih ter omogočiti povečan vpis na študij IKT (gl. poglavje 2.2).

Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) se od leta 2018 sicer povečujejo, a primerjalno Slovenija močno zaostaja. Leta 2019 je bil obseg naložb za RRD nominalno največji doslej, izražen relativno pa je z 2,05 % BDP še vedno za pol odstotne točke zaostajal tako za vrhom v letih 2012–2013, od leta 2016 pa tudi za povprečjem EU, in sicer za 0,2 o. t. BDP. V primerjavi z vodilno peterico držav⁵⁷ je zaostanek, ki je leta 2013 znašal le pol odstotne točke, spet presegel odstotno točko BDP. V strukturi financiranja RRD je poslovni sektor do leta 2016 presegal vlaganja v BDP glede na povprečje EU, a je v letih 2017 in 2018 tudi ta začel zaostajati, za 32 milijonov letno, za vodilnimi petimi državami članicami EU pa za 277 milijonov evrov, oboje po deležu BDP.⁵⁸ Vlaganja državnega sektorja v RRD, tudi glede na delež BDP, za povprečjem EU zaostajajo že od leta 2014, in sicer za okvirno 90 milijonov evrov oz. za 182 milijonov, če bi se v relativnem smislu želeli postaviti ob bok petim vodilnim državam članicam EU.⁵⁹ Posledično je Slovenija skladno z metodologijo EII pri komponenti financiranja in podpora glede na povprečje EU v obdobju 2012–2019 dosegla najslabši rezultat. Neugodna gibanja so dodatno povezana tudi z izjemno nizkimi izdatki za tvegani kapital (gl. kazalnik 1.9), ki odražajo gibanje ustanavljanja novih visokotehnoloških zagonskih podjetij. Ob relativno majhnih vlaganjih predvsem državnega sektorja v RRD je poslovni sektor v letu 2019 financiral kar 61,4 % vseh izdatkov za izvajanje RRD v Sloveniji (gl. kazalnik 1.16), kar je velik delež tudi v mednarodni primerjavi (v vodilnih inovatorkah je primerljiv delež leta 2017 znašal 58,4 %).

⁵² Nazadovanje Slovenije je povezano z neugodnimi gibanji števila novih doktorjev znanosti po podatkih SURs (gl. kazalnik 2.3) in dejstvom, da je Eurostat do leta 2016 k novim doktorjem znanosti prišteval tudi magistre znanstvenega magistrerja, od leta 2017 pa podatek vključuje le nove doktorje znanosti.

⁵³ Leta 2018 je v Sloveniji delež žensk, vpisanih na naravoslovje in tehniko, znašal 30,8 % (EU: 30,9 %), v terciarno izobraževanje pa 57,5 % (EU: 53,7 %) (Eurostat, 2021).

⁵⁴ Leta 2019 je bilo 1,07 mladega raziskovalca na 1.000 delovno aktivnih prebivalcev (ARRS, 2020b in SURs, 2020, preračuni UMAR).

⁵⁵ Po izsledkih ankete med slovenskimi podjetji pomanjkanje digitalnih spretnosti upočasnjuje širjenje digitalizacije v podjetjih (DIH in IIBA 2020).

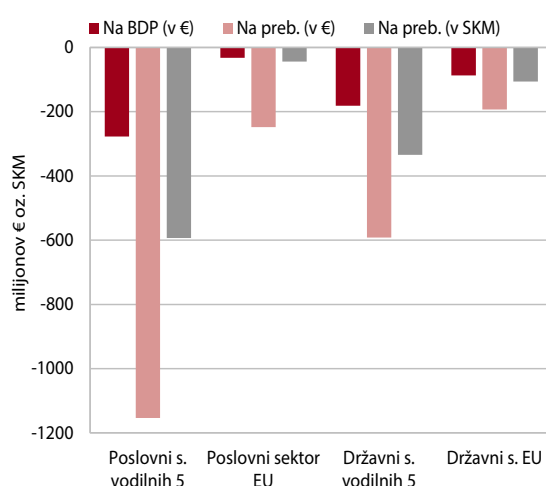
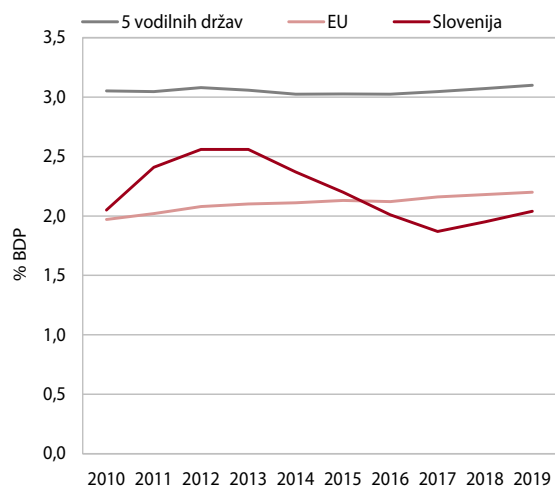
⁵⁶ 86 % udeležencev raziskave načrtuje, da bodo potrebovala več kot eno leto za razvoj digitalnih kompetenc, 44 % pa več kot dve leti. 77 % podjetij vlaga v razvoj digitalnih kompetenc 8 ur ali manj na mesec na zaposlenega (DIH in IIBA, 2020).

⁵⁷ Švedska, Finska, Danska, Nemčija in Avstrija.

⁵⁸ Če zaostanek namesto v primerjavi na BDP preračunamo na prebivalca, se zaostanek vlaganj poslovnega sektorja v RRD za vodilnimi petimi državami EU poveča na 593 milijonov standardov kupne moči oz. na kar 1.154 milijonov tekočih evrov.

⁵⁹ Če zaostanek namesto v primerjavi na BDP preračunamo na prebivalca, se zaostanek vlaganj države v RRD za vodilnimi petimi državami EU poveča na 334 milijonov standardov kupne moči oz. na 592 milijonov tekočih evrov.

Slika 23: Izdatki za RRD (levo) ter zaostanek Slovenije pri izdatkih poslovnega in državnega sektorja glede na povprečje EU in petih vodilnih držav* v letu 2018 (desno)

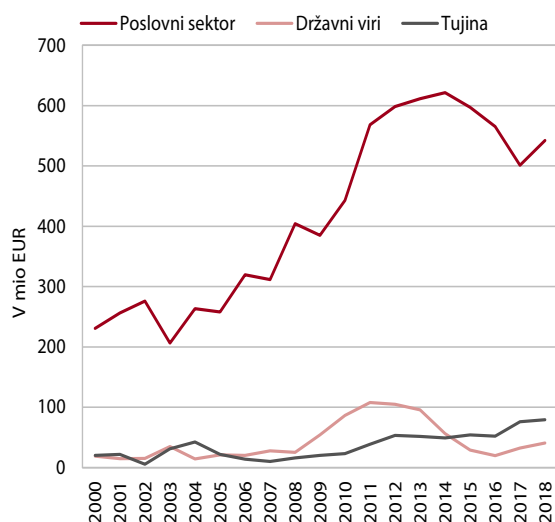
Vir: Eurostat, 2021; preračun UMAR. Opomba: *V skupino petih vodilnih držav po vlaganjih v RRD sodijo Švedska, Finska, Danska, Nemčija in Avstrija; uporabljen je podatek za zadnje razpoložljivo leto.

Med gospodarsko in finančno krizo podjetniški sektor ni zmanjšal vlaganj v RRD, ampak jih je celo izdatno povečal, k čemur je z aktivno politiko prispevala tudi država, kar bi bilo treba ponoviti tudi v strategiji izhoda iz krize zaradi epidemije covid-19. Vlaganja poslovnega sektorja za RRD, ki jih financirajo podjetja sama, so se v zadnjem desetletju precej povečala, kar je med drugim povezano tudi z uvedeno davčno olajšavo za raziskave in razvoj leta 2007, po izbruhu gospodarske in finančne krize se je pospešilo tudi financiranje RRD-dejavnosti poslovnega sektorja iz naslova virov iz tujine. Še posebej pa je v tem obdobju država pospešila sofinanciranje RRD-dejavnosti v podjetniškem sektorju,

kar je v obdobju, ki je sledilo, zelo verjetno prispevalo tudi k pospešitvi vlaganj podjetniškega sektorja v RRD iz lastnih virov.⁶⁰

Glede na opazno zmanjšanje vlaganj v IKT v zadnjem desetletju Slovenija bistveno zaostaja ne samo za vodilnimi državami, ampak tudi za nekaterimi konkurentkami. Povprečna letna vlaganja v IKT so v konjunktornem obdobju 2014–2019 znašala 2 % BDP, kar je za 0,7 o. t. BDP manj od povprečja v obdobju 2000–2008, torej pred finančno in gospodarsko krizo. Padec je posledica zmanjšanih vlaganj v telekomunikacijsko opremo (v povprečju za 0,3 o. t. BDP), še posebej pa manjših vlaganj v računalniško opremo, ki so se v povprečju po deležu v BDP zmanjšala za 0,7 o. t. BDP oz. za skoraj 60 %. Nekoliko so se povečala le vlaganja v programsko opremo in podatke (v povprečju za 0,2 o. t.), kar je sicer pozitivno, a še zdaleč ne dovolj. Slovenija namreč pri vlaganjih, navkljub njihovi rasti v primerjavi z BDP v zadnjem obdobju,⁶¹ še vedno sodi med države, ki podpovprečno vlagajo v IKT (slika 25 desno). Pri tem ne zaostaja močno samo za nekaterimi vodilnimi državami, ampak tudi za vrsto neposrednih konkurentk. Da bi se približala vlaganjem konkurenčnih držav, kot so Češka, Litva ali Estonija, bi morala naložbe v IKT povečati za skoraj 60 %, da bi dosegla vodilne države, kot so Švedska, Nizozemska ali Avstrija, pa bi jih morala skoraj podvojiti.

Slika 24: Vlaganja poslovnega sektorja v RRD po virih financiranja

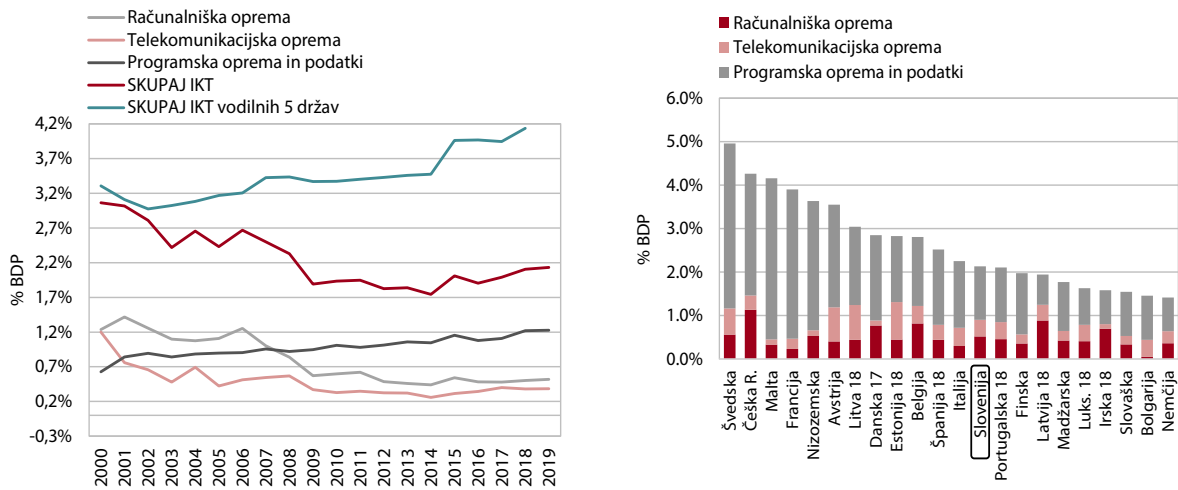

Vir: Eurostat, 2020; preračun UMAR. Opomba: Vlaganja v RRD so v stalnih cenah 2018.

⁶⁰ Tako je mogoče sklepati glede na visoko stopnjo korelacije (ki sama po sebi sicer še ne pomeni vzročno-posledične povezave) med dinamiko državnih vlaganj in vlaganj podjetniškega sektorja iz lastnih virov, ki pod predpostavko enoletnega zamika vpliva znaša 77 %.

⁶¹ Na to še posebej kažejo anketni podatki (gl. UMAR, 2020d).

Slika 25: Vlaganja Slovenije in vodilnih petih držav* v IKT (levo) in primerjava vlaganj v IKT med državami članicami EU v letu 2019**

Vir: Eurostat, 2021; preračuni UMAR. Opomba: *Vodilnih pet držav po vlaganjih v IKT: Švedska, Češka, Malta, Francija in Nizozemska. **Kjer ni na voljo podatka za leto 2019, je upoštevano zadnje razpoložljivo leto, kot je navedeno ob imenu države.

V letu 2020 je bil dosežen opazen napredek pri patentih, pozitivni trend se je nadaljeval tudi pri znamkah, Slovenija pa je še naprej močno zaostajala pri registriranih modelih, kar odraža tudi premajhna vlaganja v dizajn. Po začasni podatkih EPO so slovenski prijavitelji lani vložili največ patentnih prijav v obdobju 2008–2020. S tem se je precej zmanjšal zaostanek za povprečjem EU in se vrnil na ravni iz obdobja 2012–2015.⁶² Slovenija je nadaljevala tudi pozitivni trend prijav znamk EU na milijon prebivalcev, kjer je drugo leto zapored presegala povprečje EU. To bi bilo lahko povezano tudi z dolgoročnim trendom pospeševanja vlaganj v oglaševanje in tržne raziskave (ki jih skupaj označujemo kot branding).⁶³ Bolj skrb vzbujajoči so podatki za registrirane modele skupnosti (gl. kazalnik 1.18) in s tem povezana vlaganja v dizajn. Ta so za uspešnost podjetniškega sektorja izjemnega pomena, še posebej po uspešnosti izstopajo podjetja, ki se z dizajnom ukvarjajo najbolj poglobljeno in intenzivno (Sheppard idr., 2018). V primerjavi z vlaganji v branding je Slovenija v petnajstletnem obdobju v letih od 2002 do 2017 delež vlaganj v dizajn v celotni dodani vrednosti zmanjšala (za 0,8 o. t.). Če je bila tako na tem področju skladno s podatki INTAN še do leta 2003 vodilna, se odtlej temu namenja vse manj pozornosti, kar bi lahko šlo na račun vse bolj kratkoročne usmerjenosti in poudarjanja predvsem brandinga v ožjem smislu. Slovenija namreč v dizajn in branding skupaj (glede na dodano vrednost)

vлага približno toliko kot vodilne tri države⁶⁴ (malo nad 3 %), vendar pa po vlaganjih v dizajn za njimi zaostaja za 0,6 o. t., to je že za več kot četrtino.

Pri digitalizaciji se vse bolj kaže naraščajoči razkorak med velikimi in vsemi drugimi podjetji, ki je še posebej problematičen v skupini srednje velikih podjetij. Skladno z digitalnim indeksom podjetij, ki je ocenjen na podlagi 12 IKT-kazalnikov (SURS, 2020), sicer 77 % podjetij z več kot 10 zaposlenimi dosega zelo nizek ali nizek digitalni indeks, a se je ta delež med letoma 2018 in 2020 zmanjšal za 5 o. t. Med digitalno najbolj uspešnimi so velika podjetja, med katerimi jih 56 % dosega visok, 15 % pa zelo visok digitalni indeks, ob čemer so velika podjetja v zadnjih dveh letih skupni delež povečala za več kot 10 o. t. Dinamika digitalizacije je sicer le nekoliko nižja pri srednjih podjetjih (povečanje za 7 o. t.), a iz bistveno slabšega izhodišča, saj ima med srednje velikimi podjetji le 33 % visok in le 3 % zelo visok digitalni indeks.⁶⁵ V procesu digitalne preobrazbe sicer po podatkih SURS le 13 % podjetij poroča, da ta poteka brez težav, med ključnimi ovirami pa podjetja navajajo pomanjkanje kadrov in finančnih sredstev, kar bi poleg omogočanja vsebinske podpore⁶⁶ prek digitalno-inovacijskega ekosistema morala spodbuditi tudi država. Kot problematično podjetja ocenjujejo tudi zmožnost uvajanja sprememb, čemur pritrjuje tudi

⁶² Najmanjši zaostanek za povprečjem EU je Slovenija sicer dosegala leta 2008, ko je dosegala 58,5 %, medtem ko v letu 2020 dosega 53,7 % povprečnega števila patentnih prijav pri EPO EU po letih vložitve prve prijave na milijon prebivalcev.

⁶³ Izraženi v deležu skupne dodane vrednosti. Ocena temelji na podatkih INTAN, ki so na voljo do leta 2017 in kažejo, da se je navedeni delež v petnajstletnem obdobju povečal za 0,9 o. t. (preračuni UMAR). Za podrobnejši opis metodologije gl. Corrado, C., Haskel, J., Jona-Lasinio, C., Iommi, M., 2016.

⁶⁴ Švedska, Finska in Danska. Podatki so na voljo za 18 držav EU ter Združeno kraljestvo in Združene države Amerike.

⁶⁵ Med malimi podjetji je sicer pričakovano delež podjetij z nizkim oz. zelo nizkim digitalnim indeksom še večji, saj dosega 81 %, ob čemer se je v zadnjih dveh letih zmanjšal za le 4 o. t., hkrati pa ima zelo visok digitalni indeks le dober odstotek malih podjetij. V tej skupini podjetij je sicer najtežje oceniti, za kakšen del podjetij digitalizacija tudi v prihodnje ni pomembna.

⁶⁶ Vsebinska podpora v smislu prenosa dobrih praks je tretja najpogostejša stvar, ki jo za finančnimi spodbudami in zagotavljanjem usposobljenega kadra navajajo MSP v raziskavi DIH in IIBA (2020).

študija DIH in IIBA (2020), ki kot najpomembnejšo oviro digitalizaciji navaja preveliko osredotočenost na redno delo.⁶⁷ Digitalno strategijo za poslovno preoblikovanje ima 10 % podjetij, pri čemer med velikimi ta delež znaša 40 %, med srednjimi oz. malimi pa 17 oz. 8 %. Pri tem posebej skrbi ne samo, da 56 % malih podjetij ocenjuje, da digitalna preobrazba niti ni bistvena za njihovo uspešno poslovanje, ampak da je tudi med srednje velikimi, kjer je digitalizacija vsaj praviloma skoraj neizogibna, takšnih kar 43 %.

Na področju informatizacije je stanje spodbudno, pri robotizaciji pa podjetniški sektor nadaljuje odlično rast zadnjih let. Slovenija je v letu 2020 svoje mesto znotraj EU pri informatizaciji poslovanja⁶⁸ izboljšala za eno mesto (na 13.), kar glede na le polovico posodobljenih podatkov⁶⁹ v primerjavi s predhodno meritvijo kaže na pozitiven trend. Pri tem so tako mala kot srednje velika podjetja ostajala v povprečju (14. oz. 13. mesto), velika podjetja pa so bila s 7. mestom, tudi glede na velika podjetja v EU, nadpovprečno uspešna. Še pozitivnejšo sliko kažejo podatki o uporabi industrijskih in storitvenih robotov, kjer je Slovenija med letoma 2017 in 2019 znotraj EU napredovala še za eno mesto in je imela sedmi najvišji delež robotiziranih podjetij. Pri tem Slovenija ni bila le vodilna med velikimi podjetji, pač pa je tudi med srednje velikimi v obdobju aktivne razvojne politike napredovala s 6. na 2. mesto v EU.⁷⁰ Na področju predelovalnih dejavnosti je bila v letu 2019 na 8. mestu, izstopale so elektro-, strojna in avtomobilska industrija (5. mesto), druge panoge predelovalnih dejavnosti pa so bile bliže povprečju (med 11. in 13. mestom). Kearney (2020) na sicer omejenem vzorcu podjetij ugotavlja, da v povezavi s krizo zaradi pandemije covid-19 kar 96 % anketiranih podjetij pričakuje nadaljnjo pospešitev robotizacije in avtomatizacije.

Obenem podjetniški sektor, zlasti mala in srednja podjetja, vse bolj zaostaja pri digitalni preobrazbi, to je integraciji (4.0) tehnologij, uvajanju pametnih tovarn ter pri uvajanju novih poslovnih modelov in spodbujanju prebojnih inovacij. Uradni podatki o integraciji, še posebej najzahtevnejših tehnologij, so sicer bolj omejeni, kažejo pa na precej manj pozitivno sliko, še posebej med malimi in srednjimi podjetji. Tako npr. novi podatki o uporabi interneta stvari v podjetjih Slovenije uvrščajo za povprečje EU,⁷¹ kar pa ne velja za velika podjetja, ki so s petim mestom v družbi inovacijskih voditeljic, kot so Finska, Avstrija in Danska. Ob tem izstopa zaostanek skupine malih oz. srednjih podjetij

za tremi najuspešnejšimi državami na tem področju, ki znaša kar 17 oz. 16 o. t.⁷² Podobna slika je na področju uporabe masovnih podatkov, kar pritrjuje opozorilom DIH in IIBA (2020) o skrb vzbujajočem stanju med MSP-ji tudi po epidemiji, saj v anketi niti eno podjetje ni navedlo digitalnega projekta uvajanja umetne inteligence, poudarek pa naj bi še naprej ostajal na e-marketingu in spletnih trgovinah. To govori o nujni poglobitvi procesov digitalne preobrazbe (gl. UMAR, 2020d) na podlagi osredotočenja na krepitev konkurenčnosti, ustvarjanje višje vrednosti za kupca ter uvajanje novih poslovnih modelov, pa tudi na večji poudarek na prebojnih inovacijah.⁷³ Vse navedeno zahteva bolj fleksibilno in agilno organizacijo procesov z večjim poudarkom na inoviranju, kjer poleg pomanjkanja kompetenc med MSP-ji⁷⁴ izstopa tudi podatek, da ima celo med najinovativnejšimi podjetji prav segment srednje velikih podjetij s tem največ težav.⁷⁵

Inovacijska aktivnost podjetij (IAP) se je v obdobju 2016–2018 vrnila na raven pred padcem v obdobju 2010–2016, kar je povezano tudi s ponovnim črpanjem sredstev EU iz naslova Slovenske strategije pametne specializacije. Izboljšanje, ki ga kažejo rezultati zadnje raziskave SURS o inovacijski dejavnosti za obdobje 2016–2018,⁷⁶ po naši oceni izhaja tudi iz večjih vlaganj v inovacijsko aktivnost, tudi v RRD, predvsem v povezavi z obujeno razvojno politiko po letu 2016.⁷⁷ V obdobju 2016–2018⁷⁸ je bilo tako v

⁷² Delež malih oz. srednje velikih podjetij, ki v Sloveniji uporabljajo internet stvari, namreč znaša 14 oz. 17 %, povprečje najuspešnejših treh držav pa med malimi podjetji znaša 31 (Finska, Avstrija in Belgija) oz. 43 % za srednje velika podjetja (Finska, Avstrija, Latvija).

⁷³ V anketi DIH in IIBA (2020) npr. le 17 % MSP-jev kot ključno dodano vrednost digitalne poslovne preobrazbe vidi višjo vrednost za kupca, majhni pa so tudi deleži poznavanja digitalnih poslovnih modelov (npr. 60 % MSP-jev ne pozna ali slabo pozna digitalne platforme). Ista študija prav na področju prebojnih inovacij kot pospeševalca preobrazbe zaznava najnižjo stopnjo razvitosti, kar ne preseneča tudi ob dejstvu, da polovica podjetij sploh ne pozna ali pa ne pozna dobro sistema konvergenca digitalnih tehnologij.

⁷⁴ Direktorji podjetij naj bi imeli najmanj razvite kompetence prav na področjih »inoviranja v digitalni ekonomiji«, »digitalne miselnosti« ter »agilnega voditeljstva«, res pa je, da anketa Kearney (2020) z vidika pripravljenosti podjetij na trajno uvajanje bolj fleksibilnih načinov organizacije kaže precej pozitivnejšo sliko. Skladno s to anketo naj bi namreč kar 64 % podjetij pričakovalo, da bodo pozitivne izkušnje z epidemijo povezanih ukrepov za povečanje fleksibilnosti dela trajno uvedli v njihovo poslovanje. V tem procesu pa bo lahko pomembna omejitev digitalna usposobljenost zaposlenih, kjer na področju usposabljanja za IKT mala in srednja podjetja spet izrazito zaostajajo za velikimi – digitalno je namreč v letu 2020 svoje zaposlene usposabljalo 84 % velikih ter zgolj 21 % oz. 41 % malih oz. srednjih podjetij.

⁷⁵ Tako imajo npr. med inovacijsko najbolj aktivnimi podjetji srednje velika najmanjši delež tistih, ki imajo med zaposlenimi najmanj eno osebo, ki se 100-odstotno ukvarja z inoviranjem, prav tako pa prav skupina srednje velikih podjetij najredkeje uporablja inovacijske sisteme/metode/orodja, kot je *design thinking* (Ugovšek, 2020).

⁷⁶ V raziskavo so vključena podjetja z vsaj 10 zaposlenimi, izjava se vsako drugo leto.

⁷⁷ Ta je sicer izhajala skoraj izključno iz zagona finančnega obdobja EU 2014–2020 oz. spodbude so izhajale iz Slovenske strategije pametne specializacije.

⁷⁸ Podatki zadnjega merjenja inovacijske intenzivnosti, izraženega v deležu IAP med vsemi podjetji, zaradi spremenjene metodologije niso neposredno primerljivi s podatki predhodnih obdobj, saj se je spremenila definicija inovacij (SURS, 2020). Povečanje inovacijske

⁶⁷ Kar podkrepi ugotovitev iz Poročila o produktivnosti 2020 (UMAR, 2020d) o premajhni razvojni usmerjenosti vlaganj tudi na strani podjetniškega sektorja, ki so v preveliki meri usmerjena v tekoče poslovanje.

⁶⁸ UMAR, 2020e.

⁶⁹ Trije kazalniki se nanašajo na leto 2020, dva na 2019, eden pa ni bil posodobljen od leta 2017.

⁷⁰ Mala podjetja dosegajo deseto najvišjo stopnjo robotizacije v EU.

⁷¹ Srednje velika podjetja so na povprečju EU, mala pa s 14-odstotnim deležem uporabe interneta stvari za njim zaostajajo za 2 o. t.

Sloveniji 48,6 % inovacijsko aktivnih podjetij, kar je bilo za 8 o. t. več kot v predhodnem obdobju 2014–2016⁷⁹ (gl. kazalnik 1.17). Več podjetij je hkrati uvedlo tako inovacije proizvodov kot tudi poslovnih procesov, kar nakazuje na komplementarnost obeh vrst inovacij ter njihovo soodvisnost in prepletenost. Izključno inovacijo proizvodov je uvedlo 9,8 % IAP, kar je bilo za 4,3 o. t. več od povprečja EU, pa tudi večine vodilnih ter močnih inovatorok. Le nekoliko več IAP (10,3 %) je v uporabo preneslo zgolj inovacijo poslovnih procesov, kar je bilo za 6,4 o. t. manj od povprečja EU in je skladno z ugotovitvami o prepočasni digitalni preobrazbi. Rezultati zadnjega merjenja IAP podobno kot v primeru digitalizacije kažejo, da poleg malih za povprečjem EU zaostajajo tudi srednje velika podjetja, pri velikih podjetjih pa se je prednost v primerjavi z evropskim povprečjem ohranila.

intenzivnosti v letih 2016–2018 je tako deloma tudi posledica metodoloških sprememb.

⁷⁹ Gre za primerjavo po prej veljavni definiciji inovacij (tehnološke in/ali netehnološke), ki je izhajala iz priročnika Oslo 2005.

2

Učenje za in skozi vse življenje

Za Slovenijo je že vrsto let značilna velika vključenost mladih v izobraževanje, kar se kaže v postopnem izboljševanju izobrazbene strukture odraslih. Zelo na visoki ravni so tudi dosežki mladih na področju matematične in naravoslovne pismenosti. Leta 2020 je izobraževanje močno zaznamovala epidemija covida-19, zato je nujen razmislek o tem, kako učinkovito odpraviti morebitne nastale vrzeli v znanju in spretnostih. Izvajanje izobraževanja otrok in mladih na daljavo pa je spodbudilo tudi večjo uporabo IKT v izobraževanju, pokazala se je tudi velika prilagodljivost izobraževalnega sistema. Ob izboljševanju izobrazbene ravni prebivalstva pa je bilo v preteklih letih premalo narejenega za odpravljanje neskladij v znanju in spretnostih na trgu dela. Zato postaja zlasti ob neugodnih demografskih gibanjih čedalje večji izziv razvoj ustreznega znanja in spretnosti pri mladih in odraslih, ki bi ustrezali ne le trenutnim, ampak zlasti prihodnjim potrebam družbe in gospodarstva (npr. v zvezi s staranjem prebivalstva, nujnostjo zelene in digitalne preobrazbe ipd.). V preteklih letih so že bili narejeni premiki v strukturi vpisanih v terciarno izobraževanje v smeri povečevanja deleža na naravoslovju in tehniki ter zdravstvu in socialni varnosti, a ob manjših generacijah mladih ponudba teh kadrov ne dosega povpraševanja. Pozornost zahteva tudi razvoj znanja in spretnosti odraslih, kjer sta izziva krepitev vseživljenjskega učenja in prekvalifikacija. Vse to narekuje napovedovanje srednjeročnih potreb po znanju in spretnostih, ki se v Sloveniji šele vzpostavljajo. Epidemija covida-19 je leta 2020 močno posegla tudi v kulturo, negativno je vplivala na njeno dostopnost in priložnosti za promocijo v tujini, a je pokazala tudi na možnosti digitalizacije v kulturi. Poslabšanje položaja kulturnega in ustvarjalnega sektorja lahko privede do slabitve njegovega potenciala pri družbenem in gospodarskem razvoju. Že vrsto let je prepočasen razvoj jezikovnih virov in tehnologij za uveljavljanje in razvoj slovenskega jezika, neugodna so tudi gibanja na področju branja knjig.

2.1 Izobraževanje

▮ Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo (razvojni cilj 2)

Cilj je spodbujati možnosti kakovostnega in dostopnega učenja za in skozi vse življenje za doseganje večje konkurenčnosti gospodarstva in družbene blaginje. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem vseživljenjskega učenja pri vseh prebivalcih, s spodbujanjem nizko izobraženih in drugih prikrajšanih skupin odraslih k vključitvi v izobraževanje, z izboljšanjem funkcionalne pismenosti mladih in odraslih, zagotavljanjem učinkovitosti in kakovosti izobraževanja, povezovanjem izobraževalnega sistema z gospodarstvom in spretnosti za izboljšanje zaposljivosti posameznika. Uresničitev cilja je pomembna za zdravo in aktivno življenje, ki je v SRS obravnavano v razvojnem cilju 1, za vključujoči trg dela in kakovostna delovna mesta, ki so obravnavana v razvojnem cilju 7, za dostojno življenje za vse, ki je obravnavano v razvojnem cilju 3, za konkurenčnost in digitalno preobrazbo gospodarstva, ki sta obravnavani v razvojnem cilju 6, za ter za trajnostni razvoj, ki je obravnavan v razvojnih ciljeh 8 in 9.

▮ Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 2:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Vključenost v vseživljenjsko učenje, v %	11,2 (2019)	10,8 (2019)	19
Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo, v %	33,3 (2019)	31,6 (2019)	35
PISA rezultati , uvrstitev med državami članicami EU	Matematična pismenost: 5. mesto Naravoslovna pismenost: 4. mesto Bralna pismenost: 9. mesto (2018)		Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU

Za Slovenijo je že vrsto let značilna velika vključenost mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje, ki vodi v postopno izboljševanje izobrazbene strukture odraslega prebivalstva. S povečevanjem deleža mladih s srednješolsko in terciarno izobrazbo se ob prehajanju mlajših v višje starostne skupine (demografski učinek) že vrsto let povečujeta tudi deleža odraslih prebivalcev (25–64 let) z vsaj srednješolsko in s terciarno izobrazbo (kazalnik 2.1). Delež srednješolsko izobraženih odraslih krepko presega povprečje EU,⁸⁰ nekoliko nadpovprečen je tudi delež terciarno izobraženih (gl. kazalnik 2.1), vendar še precej nižji od najuspešnejših držav na tem področju (Slovenija se uvršča na 15. mesto v EU). Njegovo nadaljnje povečevanje je tako eden od izzivov za hitrejši dvig konkurenčnosti gospodarstva. Zelo ugodno sliko v mednarodni primerjavi kaže kazalnik razvoja spretnosti Cedefop 2020, po katerem se je Slovenija uvrstila na četrto mesto med državami članicami EU.⁸¹ Tudi vključenost otrok v predšolsko raven izobraževanja, ki omogoča pripravo na osnovno šolo, se povečuje in je v mednarodni primerjavi velika. Izobrazbena struktura prebivalcev se je v drugem in tretjem četrtletju leta

2020 še naprej izboljševala,⁸² v prihodnje pa bi se lahko pokazali negativni vplivi šolanja na daljavo (okvir 1) na šolski uspeh in šolski osip, zlasti ranljivih skupin učencev in dijakov,⁸³ ter posledično na njihove zaposlitvene možnosti in socialno vključenost (poglavje 3.2). Zato je nujen razmislek o tem, kako učinkovito odpraviti morebitne nastale vrzeli v znanju in spretnostih.

V preteklih letih so bili kazalniki kakovosti znanja pri mladih v mednarodni primerjavi dobri. Kakovost predšolske ravni izobraževanja je v mednarodni primerjavi dobra, razmerje med številom otrok in številom vzgojiteljev ter pomočnikov vzgojiteljev ugodnejše kot v povprečju EU (Eurostat, 2021), Slovenija pa spada med redke države članice EU, v katerih se vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev obvezno stalno strokovno usposablja (EK/EACEA//Eurydice, 2019). Kakovostna in dostopna predšolska vzgoja (gl. poglavje 3.2) omogoča otrokom dobro pripravo na osnovno šolo. Rezultati na področjih bralne, matematične in naravoslovne pismenosti petnajstletnikov, ki so posredni kazalnik kakovosti izobraževanja, so bili po podatkih raziskave PISA 2018⁸⁴ v mednarodni primerjavi nadpovprečni, kar so omogočali relativno dobre materialne in kadrovske razmere za izvajanje pouka v šolah (gl. kazalnik 2.4).

⁸⁰ Leta 2019 je znašal 88,8 % (v povprečju EU 78,4 %), pri moških pa je bil vsekoli višji kot pri ženskah (Eurostat, 2021).

⁸¹ Indeks sestavljajo kazalniki: razmerje med številom otrok in vzgojnega osebja na predšolski ravni izobraževanja, delež prebivalstva, starega od 15 do 64 let, ki ima vsaj srednješolsko izobrazbo, povprečno število točk, ki so jih dosegli petnajstletniki pri bralni, matematični in naravoslovni pismenosti pri raziskavi PISA, vključenost prebivalcev, starih od 25 do 64 let, v vseživljenjsko učenje, delež vpisanih v srednješolsko poklicno in strokovno izobraževanje v skupnem številu vpisanih v srednješolsko izobraževanje, delež prebivalstva, starega od 16 do 74 let, ki ima napredne računalniške spretnosti (Cedefop, 2020a).

⁸² Delež odraslih prebivalcev (25–64 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo je v drugem četrtletju 2020 znašal 89,9 % (drugo četrtletje 2019: 88,8 %) (Eurostat, 2021).

⁸³ Na nevarnost šolskega osipa opozarja tudi študija Di Pietro idr. (2020).

⁸⁴ V Sloveniji so petnajstletniki praviloma vključeni v srednješolsko izobraževanje.

Okvir 3: Vpliv epidemije covid-19 na izobraževanje

Prehod načasno izvajanje osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja na daljavo¹ med epidemijo covid-19 je omogočala razmeroma dobra opremljenost šol z IKT, lajšale pa so jo tudi številne dejavnosti in prilagoditve v izobraževanju. Osnovne in srednje šole so pred epidemijo covid-19 kljub dobri digitalni poveztivosti in opremljenosti digitalno tehnologijo premalo uporabljale (EK, 2019a), v novih razmerah pa se je njena uporaba močno povečala. Kot ocenjuje EK (2020a), je bil odziv države učinkovit, saj je izobraževanje na daljavo večinoma delovalo dobro, kar so omogočali digitalno gradivo za poučevanje in vzpostavljene mreže za izmenjavo dobrih praks ter tudi posnetki o tem, kako zagotoviti poučevanje po spletu. MIZŠ (2020a in 2020b) je pripravil tudi številna navodila in priporočila za izvajanje izobraževanja na daljavo,² podporo šolam in učiteljem pri poučevanju na daljavo so nudili tudi Zavod RS za šolstvo,³ Center RS za poklicno izobraževanje,⁴ Center za šolske in obšolske dejavnosti (CŠOD, b. d.) ter visokošolski zavodi.⁵ Tako učitelji kot učenci in dijaki so zaznali nekatere pozitivne plati šolanja na daljavo. Raziskava, ki so jo opravili Rupnik Vec idr. (2020), je pokazala, da večina osnovnošolskih in srednješolskih učiteljev opaža, da so pri poučevanju na daljavo lahko enako ali bolj ustvarjalni kot pri pouku v razredu, nezanimljiv delež jih meni, da so lahko celo bolj ustvarjalni.⁶ Učenci in dijaki so kot prednost izobraževanja na daljavo v prvem valu epidemije poudarili zlasti samostojnost pri lastnem odrejanju dela za šolo, nekaterim so bile izziv zanimive naloge, ki so jih dobili od učiteljev, mlajši učenci (druga triada) pa so pogosto navedli tudi pomoč staršev pri učenju. Pozitivno je tudi, da je šolanje na daljavo pokazalo veliko možnosti uporabe IKT pri izobraževanju in spodbudilo vlaganje države v IKT.⁷ Na predšolski ravni izobraževanja pa so številni strokovni delavci ohranjali stik s starši otrok, ki vrtca v času epidemije niso obiskovali, jim nudili čustveno oporo in izvajali virtualne dejavnosti (Primožič in Makovec Žagar, 2020).

Pri izvajanju osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja na daljavo so se pojavile tudi številne ovire glede dostopnosti in kakovosti takega izobraževanja. Pojavile so se težave tako glede nepokritosti nekaterih območij s fiksno širokopasovno infrastrukturo kot glede motenj pri delovanju spletnih učnih okolij. Na strani šol se je pokazala zlasti premajhna usposobljenost učiteljev za izvajanje izobraževanja na daljavo (Rupnik Vec idr., 2020), pri učencih in dijakih pa pomanjkanje ustrezne IKT-opreme,⁸ upad motivacije za učenje, slabše razumevanje učne snovi in nižja kakovost pridobljenega znanja, manj socialnih stikov z vrstniki (Di Pietro idr., 2020; Uršič in Puklek Levpušček, 2020; OECD, 2020b), porast duševnih težav ter upad gibalnih zmogljivosti (gl. poglavje 3.1). V tiski so se znašli zlasti socialno šibkejši, priseljenci in druge ranljive skupine, ki imajo doma slabše razmere za izobraževanje kot njihovi vrstniki (gl. poglavje 3.2),⁹ ter učenci s posebnimi potrebami. Pokazalo se je tudi pomanjkanje ustrezne IKT-opreme, kar so poskušali blažiti država z ukrepi¹⁰ ter tudi nevladne in humanitarne organizacije. Vse navedeno je nekatere učence in dijake potisnilo v neenakopraven položaj¹¹ (gl. poglavje 3.2), zato je zagotavljanje dostopnega in kakovostnega izobraževanja na daljavo treba prednostno urediti. Poleg težav z izvajanjem pouka je bila v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju težava tudi izvajanje praktičnega usposabljanja (CPI, 2020a).

Študentje so študij na daljavo ocenili kot manj učinkovit, so se pa tudi tu pokazale nekatere pozitivne plati. Visoko šolstvo je sprejelo številne prilagoditve študijske dejavnosti (MIZŠ, 2020c). Visokošolski zavodi so

¹ Gl. odloke o časni prepovedi zbiranja ljudi v zavodih s področja vzgoje in izobraževanja ter univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih (2020 in 2021).

² Zavod RS za šolstvo je pripravil smernice, v katerih šole pozivajo, naj posebno pozornost namenijo ranljivim skupinam učencem ter učencem z učnimi in drugimi težavami. Za zagotovitev enakih možnosti izobraževanja na daljavo je bil vzpostavljen projekt DIGI šola, posebna pomoč se je izvajala tudi za romske otroke in njihove starše, učence in dijake priseljence ter učence in dijake z učnimi težavami in posebnimi potrebami, RTV je izvajala izobraževalni program.

³ ZRSS (2020a) je izdal Priporočila in usmeritve za pouk na daljavo za osnovno šolo.

⁴ CPI (2020b) je pripravil številna priporočila za izvajanje poklicnega in strokovnega izobraževanja.

⁵ Na Univerzi v Mariboru so Pedagoška fakulteta, Fakulteta za naravoslovje in matematiko in Filozofska fakulteta vzpostavile spletišče za izobraževalno podporo, namenjeno osnovnošolcem in srednješolcem ter učiteljem, imenovano razlagamo.si, da bi pomagale pri izobraževanju na daljavo.

⁶ Približno tretjina učiteljev razrednega pouka in več kot 40 % učiteljev predmetne stopnje in srednješolskih učiteljev meni, da so pri poučevanju na daljavo bolj ustvarjalni kot pri poučevanju v razredu.

⁷ Slovenija je sprejela program »COVID19 – zagotovitev IKT infrastrukture kot osnove za izobraževanje na daljavo« (SVRK, 2020) in ukrep subvencioniranja priprave gradiv za zagotavljanje digitalnih virov, s čimer bo omogočeno izobraževanje na daljavo (SIQ, 2020).

⁸ Nastalo težavo so poskušale blažiti država ter tudi nevladne in humanitarne organizacije (UMAR, 2020b).

⁹ Nekateri učenci in dijaki, zlasti Romi in priseljenci, pouka sploh niso spremljali in jih tudi ni bilo mogoče doseči. Maja 2020 približno 1.000 osnovnošolskih učencev (večinoma Romov in učencev z migrantskim ozadjem) in približno 1.000 srednješolskih učencev ni bilo vključenih v izobraževanje na daljavo (EK, 2020a).

¹⁰ Učencem iz socialno šibkih okolij je MIZŠ razdelil več računalnikov in druge opreme (MIZŠ, 2020a in 2020b).

¹¹ Na povečanje neenakosti med učenci in dijakimi opozarjajo različne študije, na primer OECD (2020b 2020f, 2020g) in EK (2020b).

študij izvajali po spletu in zmanjšali zahteve za napredovanje v višji letnik (EK, 2020a). Večina (približno tri četrtine) študentov študij na daljavo podpira in so bili z njim dokaj zadovoljni, med pozitivnimi stranmi so poudarili zlasti izbiro digitalnih orodij ter zavzetost in usposobljenost učiteljev (ŠOS, 2020). V evalvaciji, ki jo je opravila fakulteta za zdravstvo, so študenti kot prednost poudarili lastno razporejanje študijskih obveznosti, večjo samostojnost in spoznavanje novih digitalnih orodij (Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta, 2020). Poleg prednosti pa so se pri izvajanju študija na daljavo pokazale tudi nekatere slabosti. Visokošolski zavodi so imeli težave zlasti pri izvajanju laboratorijskih in praktičnih vaj (EK, 2020a), poleg tega so opozorili tudi na manjši obseg znanja, ki so ga študenti pridobili pri študiju na daljavo (Univerza v Ljubljani, 2020), študenti pa so študij na daljavo ocenili kot manj učinkovit (ŠOS, 2020) in manj kakovosten (ŠOS, 2021), zato bi se lahko pokazali negativni učinki na znanje študentov. Študentom, zlasti iz socialno šibkejših družin, je zaradi manjše ponudbe študentskega dela težavo pomenilo tudi poslabšanje finančnega položaja študentov. Država je študentom sicer izplačila enkratni solidarnostni dodatek.¹²

V času epidemije covid-19 je bilo izvedenega manj izobraževanja odraslih od načrtovanega, a je bilo tudi več priložnosti za udeležbo pri raznih izobraževalnih dogodkih po spletu, pokazala se je tudi velika prilagodljivost sistema izobraževanja odraslih. V prvem valu epidemije covid-19 je bilo po ocenah na daljavo izvedenih od 50 do 70 % izobraževalnih programov (EK, 2020b). Večinoma se je izvajalo formalno izobraževanje, zastal pa je precejšnji del neformalnega izobraževanja odraslih, okrnjeni so bili zlasti programi za razvoj pismenosti, vključevanje priseljencev v družbo in študijski krožki (Možina idr., 2020) ter programi za starejše (UTŽ, 2020) in tudi priložnostno učenje. Ovire pri izobraževanjih, ki so se izvajala, so izhajale predvsem iz (ne)ustreznosti IKT-opreme in usposobljenosti učiteljev za poučevanje na daljavo. Pri udeležencih, zlasti iz ranljivih skupin, pa so se pojavile ovire glede opremljenosti z IKT-opremo doma in usposobljenosti za njeno uporabo ter tudi težave z motivacijo za učenje. Pozitivno pa je, da je izobraževanje na daljavo spodbudilo razvoj novih didaktičnih metod (Možina idr., 2020), pokazala se je tudi izjemna inovativnost in prilagodljivost nekaterih izvajalcev izobraževanja odraslih.¹³ Nekatere dejavnosti, ki so pomembne za spodbujanje kulture vseživljenjskega učenja (teden vseživljenjskega učenja, parada učenja), so bile izvedene pozneje. V času epidemije covid-19 se je pokazal tudi velik pomen izobraževanja na daljavo pri zagotavljanju dostopnosti izobraževanja, na kar opozarja tudi OECD (2020d), ki hkrati poudarja tudi pomen razvoja didaktičnih metod, usposobljenosti učiteljev za poučevanje na daljavo in vzpostavitev mehanizmov za zagotavljanje kakovosti takega izobraževanja. Hkrati je bilo za posameznike, ki imajo dostop do IKT, veliko možnosti za udeležbo v spletnih izobraževalnih programih in pri drugih dogodkih, tako domačih kot tujih. Iz tovrstnih izobraževanj pa so bili izključeni posamezniki, ki nimajo računalnika ali ustreznih digitalnih spretnosti, zlasti starejši.

¹² Zakon o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omilitve njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP), 2020 in Zakon o interventnih ukrepih za pomoč pri omilitvi posledic drugega vala epidemije COVID-19, 2020.

¹³ Veliko mero inovativnosti in fleksibilnosti so pokazali študijski krožki, ki so prek poletja in jeseni iznašli nove poti dela in prilagodili vsebine. Več kot 90 % študijskih krožkov je izobraževalno dejavnost zaključilo skladno z načrti (ACS, 2021).

Te so bili po izsledkih mednarodne raziskave TALIS⁸⁵ (2018) ugodne tudi v osnovnošolskem izobraževanju, učitelji pa so sebe ocenjevali kot bolj odprte do inovacij pri poučevanju kot učitelji v povprečju 23 držav EU, ki so članice OECD (OECD, 2019b). Začasno izvajanje izobraževanja na daljavo (okvir 3) med epidemijo pa bi lahko pretežno negativno vplivalo na kakovost izobraževanja⁸⁶ ter na znanje učencev in dijakov,⁸⁷ zlasti socialno šibkejših (gl. poglavje 3.2). Prav tako bi

lahko okrnilo razvoj socialnih in praktičnih veščin, zato bi lahko imeli mladi ob vstopu na trg dela premalo ustreznih spretnosti. Premoščanje teh težav za nadaljnje izboljševanje kakovosti izobraževanja in premagovanje vpliva socialnoekonomskega ozadja na učne dosežke bosta mogoča le z večjimi vlaganji v izobraževanje, ki so bila v preteklih letih majhna (gl. kazalnik 2.5).

Zaradi epidemije covid-19 so se dolgoletna večinoma ugodna gibanja mednarodne mobilnosti študentov v terciarnem izobraževanju leta 2020 prekinila. Študij in delovna praksa v tujini študentom omogočata pridobivanje praktičnih izkušenj, obogatitev znanja tujih jezikov, medkulturno izkušnjo ipd., kar je pomembno za zaposljivost, študenti iz tujine pa lahko obogatijo ponudbo kadrov na trgu dela v državi, v katero pridejo študirat, če po končanem študiju ostanejo v tej državi. V obdobju 2008–2019 se je število študentov iz Slovenije na študiju ali delovni praksi v tujini in število študentov iz tujine v Sloveniji po programu Erasmus+, ki je glavni program mobilnosti v terciarnem

⁸⁵ Raziskava TALIS (mednarodna raziskava učenja in poučevanja), ki jo izvaja OECD, je namenjena analizi in razvoju politik na področju izobraževanja.

⁸⁶ V Sloveniji je bilo zmanjšanje obsega izobraževanja v prvem valu epidemije covid-19 eno največjih med državami OECD (Hanusek idr., 2020), prav tako je izobraževanje na daljavo negativno vplivalo na telesno dejavnost otrok, njihovo zdravje, debelost in socialne stike s sovrstniki.

⁸⁷ Študija, ki jo je opravil Pedagoški inštitut (2021) in v katero je bilo vključenih 70 učencev 6., 7., 8. in 9. razredov ene od osnovnih šol v Sloveniji, je pokazala, da so učenci pri pouku na daljavo dosegli slabše učne dosežke, povečalo pa se je tudi število učencev, ki ne dosegajo minimalne ravni znanja.

izobraževanju EU, večinoma povečevalo.⁸⁸ Ugodna so bila tudi gibanja dolgoročne mednarodne mobilnosti študentov na študiju v tujini⁸⁹ in študentov iz tujine na študiju v Sloveniji.⁹⁰ Po ocenah različnih študij (OECD, 2020b; European Universities Initiative, 2020; EUA, 2020) je pandemija covida-19 leta 2020 negativno vplivala na mednarodno mobilnost študentov. To se je v Sloveniji že pokazalo na izvajanju programa Erasmus+, saj se je število študentov na študiju ali delovni praksi v tujini in študentov iz tujine v Sloveniji zmanjšalo (CMEPIUS, 2020). Hkrati je epidemija covida-19, ki je pospešila izvajanje študija na daljavo, tudi priložnost za odpiranje visokošolskega sistema v mednarodno okolje, razvoj novih spletnih programov in privabljanje večjega števila tujih študentov. V prihodnje bo na možnosti študija v tujini vplival tudi izstop Združenega kraljestva iz programa Erasmus+ (MIZŠ, 2021a).

Neskladja v znanju in spretnostih dolgoročno negativno vplivajo na družbeni in gospodarski razvoj. Pred epidemijo covida-19 se je vse več podjetij spoprijemalo s težavami pri pridobivanju ustreznih kadrov, kar povezujemo s splošnim pomanjkanjem delovne sile zaradi demografskih sprememb, visokim povpraševanjem po delovni sili v konjunkturi, premajhnim zanimanjem mladih za določene poklice skupaj z nizkim ugledom nekaterih poklicev (kazalnik 2.3 in kazalnik 2.4), pa tudi s kulturnimi vzorci,⁹¹ tradicijo in izobrazbo staršev (Hribar Milič, 2020). Leta 2020 je zaradi epidemije in upada gospodarske aktivnosti tovrstne težave imelo opazno manj podjetij, a še vedno tretjina vseh oziroma dobra polovica velikih podjetij (slika 26 levo). Hkrati se je poleg že dolgoletnega pomanjkanja nekaterih profilov s srednjo poklicno in strokovno izobrazbo,⁹² ki se zaposlujejo večinoma v poslovnem sektorju, in kadrov za delo v zdravstvu zaradi epidemije covida-19 na trgu dela močno povečala ponudba kadrov s poklici zlasti za delo v gostinstvu in turizmu ter nizko izobraženih (ZRSZ, 2020d; gl. tudi kazalnik 3.19), ki so lahko morebitna delovna sila za delo v t. i. deficitarnih poklicih. Neskladja na trgu dela ovirajo hitrejši gospodarski in družbeni razvoj in negativno vplivajo na zaposlenost. Zato jih je treba prednostno obravnavati v okviru vseživljenjske karijerne orientacije⁹³

in prekvalifikacij za poklice, ki jih na trgu dela manjka, ter še zlasti za tiste spretnosti, po katerih se v prihodnje pričakuje povečano povpraševanje (npr. zaradi digitalne in zelene preobrazbe družbe in gospodarstva, staranja prebivalstva ipd.). Poleg trenutnih potreb je nujno treba poznati tudi srednjeročne potrebe trga dela. Informacije o kratkoročnih potrebah že nudita Napovednik zaposlovanja in Poklicni barometer, sistem srednjeročnega napovedovanja potreb po znanjih in kompetencah (t. i. platforma za napovedovanje potreb po kompetencah) pa je še v pripravi. OECD (2019d) in EK (2020c) sicer med potrebnimi spretnostmi v obdobju po epidemiji opozarjata na nujnost razvoja digitalnih in trajnostnih spretnosti, ustvarjalnosti in podjetnosti ter socialnih veščin pri mladih in odraslih (gl. okvir 2). Platforma, ki je tudi eden glavnih ukrepov iz Pametne specializacije na področju razvoja človeških virov (SVRK, 2017), bi lahko pozitivno vplivala tudi na odzivnost izobraževalnega sistema na ocenjene prihodnje potrebe trga dela po znanju in spretnostih. K reševanju neskladij na trgu dela lahko pomembno prispeva tudi potrjevanje neformalno pridobljenega znanja (pridobivanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij).

Kljub pozitivnim premikom v strukturi vpisanih v terciarno izobraževanje se ponudba diplomantov na nekaterih področjih precej razlikuje od povpraševanja. Stopnja delovne aktivnosti mladih s terciarno izobrazbo se je v preteklih letih večinoma zviševala. Vendar pa se je od začetka finančne in gospodarske krize leta 2008 precej povečal tudi delež mladih (25–34 let) s terciarno izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za opravljanje katerih zadostujeta srednješolska ali nizka izobrazba (slika 26 desno). Poleg presežne ponudbe nekaterih profilov s terciarno izobrazbo⁹⁴ je na trgu dela prisotno tudi pomanjkanje diplomantov z ustrežno terciarno izobrazbo. Zaradi zmanjšanja števila vpisanih, zlasti kot posledice manjših generacij mladih, na primer ponudba diplomantov naravoslovja in tehnike ter zdravstva in sociale v preteklih letih ni dosegala povpraševanja, in to kljub povečanju deleža vpisanih na ta področja izobraževanja (gl. kazalnik 2.2). Z izbruhom epidemije covida-19 je postalo pereče zlasti pomanjkanje ustreznih kadrov v zdravstvu in socialnem varstvu, ki se je pokazalo v omejeni zmogljivosti zdravstva in dolgotrajne oskrbe med epidemijo (poglavje 3.1). Neskladja pri terciarno izobraženih kadrih so povezana z uvedbo bolonjske reforme,⁹⁵ s premajhnim številom vpisnih mest na nekaterih študijskih programih, pa tudi s preskromnim zanimanjem mladih za določene študijske programe⁹⁶ ter s premajhnim sodelovanjem

⁸⁸ Po podatkih CMEPIUS (2020). Po programu Erasmus+ lahko študij v tujini traja najmanj tri mesece (oz. en študijski trimeser) in največ eno leto, delovna praksa pa najmanj dva meseca in največ eno leto (EK, b. d.).

⁸⁹ Za dolgoročno mobilnost študentov (angl. *longer-term mobility* oz. *diploma mobility*) je značilno, da študent odide na študij v tujino za daljši čas (praviloma za obdobje celotnega študija) in v tujini pridobi tudi diplomo. Leta 2018 (zadnji podatek) je delež študentov iz Slovenije na študiju v tujini znašal 4,3 % in je bil malo nad povprečjem EU-23 (3,8 %) (OECD, 2020a).

⁹⁰ V šolskem letu 2019/2020 je bilo med vsemi vpisanimi v terciarno izobraževanje v Sloveniji 8,4 % tujih študentov (s tujim državljanstvom) (SURs, 2021, preračuni UMAR).

⁹¹ Hribar Milič (2020) opozarja na kulturni vzorec »če se ne boš učil, boš šel pa delat«, ki je prisoten v družbi.

⁹² Po podatkih Napovednika zaposlovanja 2020/II (ZRSZ, 2020b) in Poklicnega barometra (ZRSZ, 2020c).

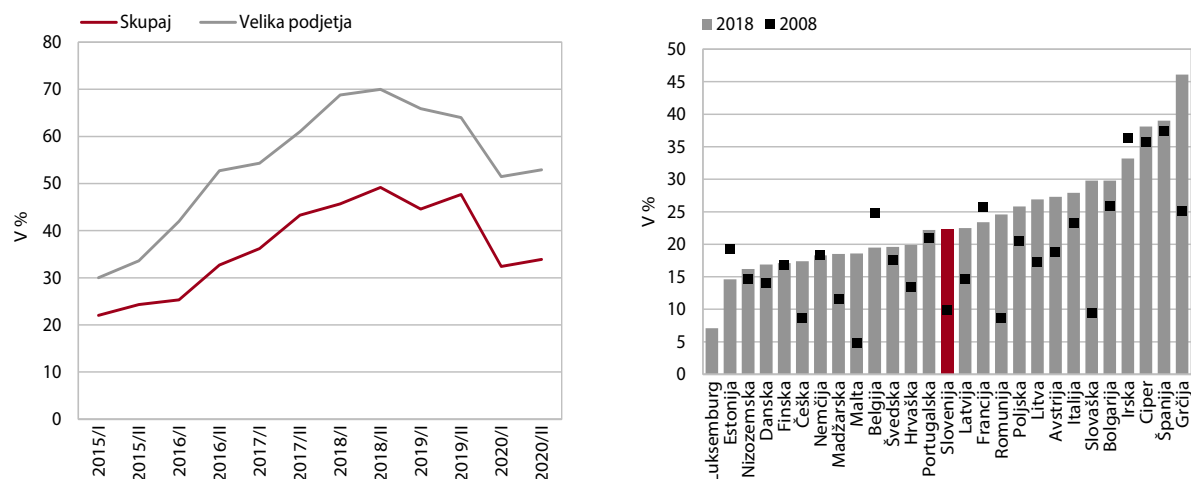
⁹³ Zaradi poslabšanja razmer na trgu dela po izbruhu epidemije covida-19 OECD (2021) opozarja na potrebo po krepitvi karijerne svetovanja.

⁹⁴ Po podatkih Poklicnega barometra za leto 2020 je bila v Sloveniji presežna ponudba nekaterih družboslovnih profilov in profilov s področja humanistike ter strokovnjakov v kmetijstvu, gozdarstvu in ribištvi (ZRSZ, 2020).

⁹⁵ Od uvedbe bolonjske reforme se je povečalo število diplomantov prve stopnje, za katero je značilno krajše uradno trajanje študija kot na predbolonjskih visokošolskih dodiplomskih programih, kar lahko vpliva na manjše možnosti zaposlovanja bolonjskih diplomantov v visoko plačanih poklicih.

⁹⁶ Podrobneje gl. podatke o vpisnih mestih na visokošolskem študiju

Slika 26: Pomanjkanje ustreznih kadrov za zaposlitev (levo) in delež terciarno izobraženih mladih (25–34 let), ki so zaposleni v poklicih, za opravljanje katerih zadostujeta nizka ali srednješolska izobrazba, v %

Vir: ZRSZ, 2020 a in b, 2019 a in b, 2018 a in b, 2017 a in b, 2016 a in b in 2015 (slika levo) ter EK/EACEA/Eurydice, 2020; Eurostat, 2018 (slika desno).

visokega šolstva z gospodarstvom.⁹⁷ To bi lahko izboljšali tudi s krepitvijo nekaterih ukrepov, ki so se v zadnjih letih izkazali za uspešne.⁹⁸ Korak v smeri spremljanja zaposlovanja diplomantov pa je narejen z uvajanjem sistema za spremljanje zaposljivosti visokošolskih diplomantov na MIZŠ, ki bo v celoti vzpostavljen leta 2022.⁹⁹ Poleg tega bi bilo treba ob upoštevanju podatkov karijerne platforme o prihodnjih ocenjenih potrebah po znanju in spretnostih ustrezno obravnavati razvoj novih izobraževalnih programov ter posodabljanje obstoječe študijske programe, npr. z vidika nujnega prehoda v zeleno in digitalno gospodarstvo in prilagoditve demografskim spremembam (gl. poglavji 1.2 in 3.1).

Dolgoletno upadanje vključenosti odraslih in zaposlenih v vseživljenjsko učenje je z vidika spoprijemanja s spremembami na trgu dela, razvojnimi izzivi in tudi epidemijo izrazito neugodno. Leta 2019 je bila vključenost v vseživljenjsko učenje močno oddaljena od cilja SRS 2030 (kazalnik 2.6), v drugem četrtletju leta 2020, to je med prvim valom epidemije covid-19 (gl. okvir 3), pa se je še močno zmanjšala (slika 28 levo). Takšna gibanja zmanjšujejo možnosti odraslih za vključenost v družbo in spoprijemanje s spremembami na trgu dela (gl. poglavje 3.3). Premajhna je zlasti vključenost nizko izobraženih v vseživljenjsko učenje,¹⁰⁰ pri katerih se je

zaradi omejitve opravljanja dejavnosti, ki večinoma zaposlujejo nižje izobražene, med epidemijo covid-19 stopnja brezposelnosti najbolj povečala (kazalnik 3.19), in vključenost starejših,¹⁰¹ ki imajo zato lahko manjše možnosti za ohranjanje in podaljševanje delovne aktivnosti. Starejši pa imajo lahko zato tudi slabše možnosti za socialno vključenost in razvoj spretnosti, ki so pomembne za ohranjanje lastne neodvisnosti pozno v starost. Tudi vključenost zaposlenih v vseživljenjsko učenje se je v obdobju 2008–2019 zmanjšala (slika 28 desno), poleg tega je v zasebnem sektorju že veliko let manjša kot v javnem. Izstopala je tudi majhna vključenost zaposlenih na delovnih mestih, ki so močno podvržena digitalizaciji in avtomatizaciji (OECD, 2019c), kar negativno vpliva na njihove zaposlitvene možnosti. Večletno upadanje vseživljenjskega učenja zaposlenih je neugodno z vidika konkurenčnosti podjetij ter digitalne in zelene preobrazbe gospodarstva, pa tudi z vidika spoprijemanja s spremembami pri delu, nastalimi zaradi epidemije. Potrebo po dodatnih spretnostih zaznavajo tudi zaposleni,¹⁰² kljub temu pa podjetja izobraževanju zaposlenih ne namenjajo dovolj pozornosti.¹⁰³ Leta 2020 se je v razmerah ustavitve poslovanja dela gospodarstva in manjšega izvajanja izobraževanja odraslih vključenost zaposlenih v vseživljenjsko učenje še naprej zmanjševala (slika 28 desno in okvir 3). K izboljšanju stanja bi lahko prispevale izboljšave na

in prijavah nanje v: Univerza v Ljubljani, Visokošolska prijavno-informacijska služba, 2020.

⁹⁷ V Sloveniji se drugače kot v številnih drugih državah članicah EU niso redno izvajale študije zaposljivosti diplomantov, v visokem šolstvu se ni sistematično uporabljala napoved trga dela, vsem študentom ni bilo omogočeno pridobivanje praktičnih izkušenj (EK, 2019c).

⁹⁸ Primera uspešnih programov pri povezovanju visokega šolstva z delovnim okoljem sta program Po kreativni poti do znanja in program Študentski inovativni projekti za družbeno korist (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživitinski sklad RS, 2021).

⁹⁹ Tehnični del sistema je bil vzpostavljen leta 2020 (MIZŠ, 2021b).

¹⁰⁰ Vključenost nizko izobraženih v vseživljenjsko učenje je po podatkih

za drugo četrtletje 2019 znašala 2,3 % (2020: 0,9 %), srednješolsko izobraženih leta 2019 8,3 % (2020: 3,4 %) in terciarno izobraženih leta 2019 22,1 % (2020: 10,2 %) (SURS, 2020a).

¹⁰¹ Vključenost starejših (55–64 let) v vseživljenjsko učenje je v drugem četrtletju 2019 znašala 6,9 % (2020: 2,3 %), vključenost mladih prebivalcev (25–34 let) pa leta 2019 19,3 % (2020: 12,5 %) (SURS, 2020a).

¹⁰² V Sloveniji 72 % anketirancev meni, da služba od njih zahteva stalno posodabljanje spretnosti (Cedefop, 2020b).

¹⁰³ Slovenija se je leta 2019 po izobraževanju zaposlenih kot prednostni nalogi za podjetja uvrstila na 20. mesto med 26 državami članicami EU (IMD, 2020).

Okvir 4: Spretnosti za zeleno in digitalno preobrazbo ter krepitev ustvarjalnosti, podjetnosti in socialnih veščin

Krepitev digitalnih spretnosti je bistvena za digitalno preobrazbo družbe in gospodarstva. Raziskava, ki sta jo opravila Pichler in Stehrer (2021), je pokazala, da so boljše digitalne spretnosti pozitivno povezane z zaposlitvenimi možnostmi posameznika in pogostostjo menjave zaposlitve, negativno pa z brezposelnostjo.¹ Po podatkih za leto 2019 imajo mladi (16–19 let) v Sloveniji višjo raven digitalnih spretnosti kot vrstniki v povprečju EU, kljub temu pa je za učinkovito digitalno preobrazbo treba še povečati prisotnost IKT-vsebin v izobraževanju.² Digitalne spretnosti širšega prebivalstva (16–74 let) pa so bile kljub zviševanju približno v sredini držav članic EU, a takoj za najboljšimi (slika 27, levo),³ zlasti pri starejših in nizko izobraženih,⁴ zato bodo nekatere skupine prebivalcev lahko imele vse večje težave pri vključevanju v družbo in na trg dela. Prepočasen je bil tudi razvoj digitalnih spretnosti zaposlenih (glej poglavje 1.2.2), pri katerih bi bilo to znanje eden ključnih dejavnikov digitalne preobrazbe gospodarstva. Obenem se je število diplomantov terciarnega izobraževanja IKT, ki ustvarjajo najnaprednejše tehnologije, v obdobju 2012–2019 zmanjšalo (SURS, 2021) in ne zadošča naraščajočim potrebam digitalnega gospodarstva (gl. poglavje 1.2.2 in UMAR, 2020b). Med diplomanti IKT izstopa nižji nizek delež žensk, čeprav je med vsemi diplomanti terciarnega izobraževanja žensk več kot moških. Pomen digitalnih spretnosti se je po izbruhu epidemije covid-19 s pospešeno digitalizacijo na vseh področjih življenja in pri delu povečal, zato bo treba okrepiti vlaganja države v razvoj digitalnih spretnosti odraslih, razvijati izobraževalne programe ter spodbujati in omogočati vključevanje odraslih vanje.

Z vidika zelene preobrazbe družbe in gospodarstva je pomembno izobraževanje za trajnostni razvoj. Čeprav so v Sloveniji tovrstne vsebine prisotne v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju, izsledki raziskave PISA 2018 (OECD, 2020c) opozarjajo na vrzeli v poznavanju podnebne problematike pri petnajstletnikih (slika 27 desno) in v poznavanju vpliva gospodarskega razvoja na okolje.⁵ Spodbudno pa je, da v vsakodnevem življenju pogosteje ravnamo trajnostno (na primer doma pogosteje varčujemo z energijo) kot njihovi vrstniki v povprečju 23 držav članic EU, ki so članice OECD. Poleg za otroke in mladostnike je izobraževanje za trajnostni razvoj pomembno tudi za odrasle. Odraslim je veliko izobraževanj in usposabljanj namenjenih v okviru medsektorskega projekta LIFE IP CARE 4 CLIMATE,⁶ ki se je začel izvajati leta 2019, predvidena je tudi priprava načrta in izvedba aktivnosti za usposabljanje odraslih za prehod v nizkoogljično družbo. Izvaja se program Vključevanje podnebnih vsebin v širši proces razvoja vzgoje in izobraževanja, v njegovem okviru potekajo številne dejavnosti na predšolski, osnovnošolski in srednješolski ravni izobraževanja ter v izobraževanju odraslih. Za doseganje mednarodnih zavez na področju trajnostnega razvoja in za spodbujanje zelenih delovnih mest je potrebna krepitev izobraževanja za trajnostni razvoj v vseh generacijah, ob tem pa je ključno medsektorsko sodelovanje in usklajevanje ukrepov na področju izobraževanja z ukrepi na drugih področjih.

Krepitev ustvarjalnosti in podjetnosti ter socialnih veščin spodbuja zmožnost posameznika za uspešno odzivanje na okoliščine, ki zahtevajo inovativne rešitve in proaktivno delovanje. Ustvarjalnost, inovativnost in podjetnost so ključne za nastajanje novih idej, iskanje rešitev na inovativen način ter napredek družbe in gospodarstva. Njihov pomen je epidemija covid-19, ki je v kratkem času prinesla številne spremembe v življenje in delo ljudi, še bolj poudarila. Ustvarjalnost otrok, mladih in odraslih spodbujajo številne dejavnosti na področju kulture (poglavje 2.2) in izobraževanja. Osnovne in srednje šole so v preteklih letih izvajale številne dejavnosti za spodbujanje ustvarjalnosti, podjetnosti in inovativnosti,⁷ prav tako visokošolski zavodi,⁸ številne dejavnosti so se kljub epidemiji izvajale tudi leta 2020. Ustvarjalnost je pomembna tudi za odrasle, njihov razvoj omogočajo

¹ Pichler in Stehrer (2021) sta do teh ugotovitev prišla z analizo podatkov raziskave OECD PIAAC (program za mednarodno ocenjevanje kompetenc odraslih) in EU-SILC za devet držav EU (vključno s Slovenijo) in Združenim kraljestvom.

² Slovenija nima obveznega predmeta računalništvo v osnovnih in srednjih poklicnih šolah (EK, 2020a). Digitalna koalicija Slovenije poziva k uvedbi obveznega predmeta računalništvo in informatika v osnovnih in srednjih šolah (Digitalna koalicija Slovenije, 2020).

³ Delež prebivalcev, starih 16–74 let, ki imajo vsaj osnovne digitalne spretnosti, je leta 2019 znašal 55 % (Eurostat, 2021) in je precej zaostajal za ciljem iz Programa znanj in spretnosti za Evropo za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost (EK, 2020a) do leta 2025, ki je 70 %. Vsaj osnovne digitalne spretnosti vključujejo osnovne in zelo dobre digitalne spretnosti.

⁴ V Sloveniji je imelo vsaj osnovne digitalne spretnosti leta 2019 33 % prebivalcev, starih 55–64 let, in 16 % prebivalcev, starih 65–74 let. Glede na izobrazbo pa je imelo tovrstne spretnosti 32 % prebivalcev z nizko izobrazbo, 47 % prebivalcev s srednješolsko izobrazbo in 90 % prebivalcev s terciarno izobrazbo (Eurostat, 2021).

⁵ Delež petnajstletnikov, ki bi se lahko brez težav ali z nekaj truda pogovarjali o posledicah gospodarskega razvoja za okolje, v Sloveniji znaša 62,9 % (povprečje OECD: 64,8 %).

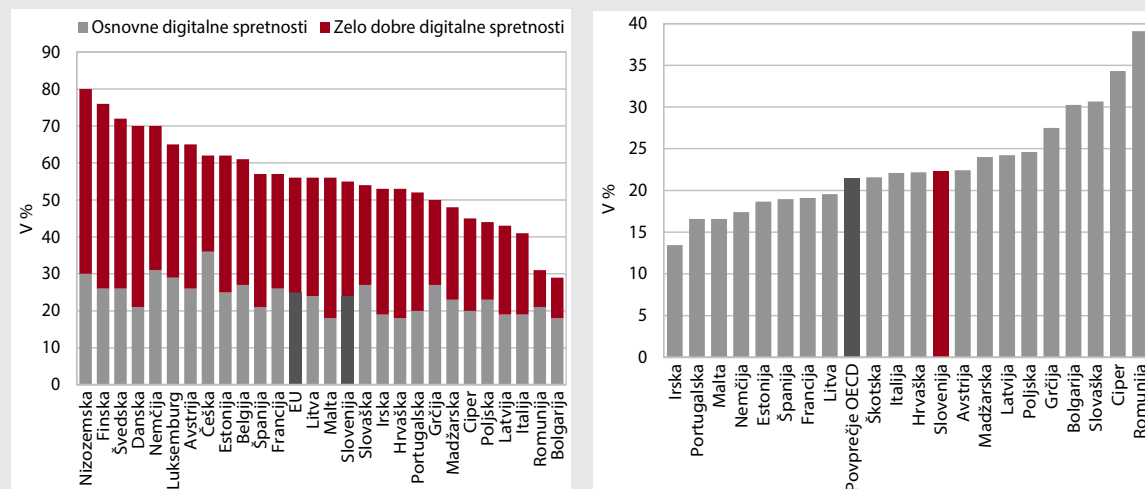
⁶ Namen projekta, ki se je začel izvajati leta 2019, je tudi z ozaveščanjem, izobraževanjem in usposabljanjem ključnih deležnikov spodbuditi izvajanje ukrepov, določenih v OP TGP.

⁷ Npr. ukrep spodbujanje ustvarjalnosti, podjetnosti in inovativnosti v osnovnih in srednjih šolah (SPIRIT, 2020), ukrep inovativna učna okolja in prožne oblike učenja (MIZŠ, 2016), razvoj in udeležanje inovativnih učnih okolij in prožnih oblik učenja za dvig splošnih kompetenc – razvoj sporazumevalnih zmožnosti s kulturno-umetniško vzgojo (MIZŠ, 2017), Festival Inovativnosti, Znanosti in Ustvarjalnosti mladih (ZRSŠ, 2020b).

⁸ Npr. ukrep študentski inovativni projekti za družbeno korist in ukrep po kreativni poti do znanja (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, 2021).

študijski krožki, programi medgeneracijskega sodelovanja in učenja ipd., ki pa so bili leta 2020 okrnjeni (okvir 3). Odrasli potrebujejo za prilagajanje spremembam na delovnih mestih tudi t. i. mehke veščine, njihov pomen naj bi se, kot navajata Cedefop (2019) in OECD (2019d), v prihodnje še povečal, zaposleni v Sloveniji pa imajo teh veščin že zdaj premalo (OECD, b. d.).

Slika 27: Delež prebivalcev (16–74 let) z vsaj osnovnimi digitalnimi spretnostmi, 2019, v %, in delež petnajstletnikov, ki še niso slišali za podnebne spremembe ali o njih ne vedo veliko, PISA 2018, v %

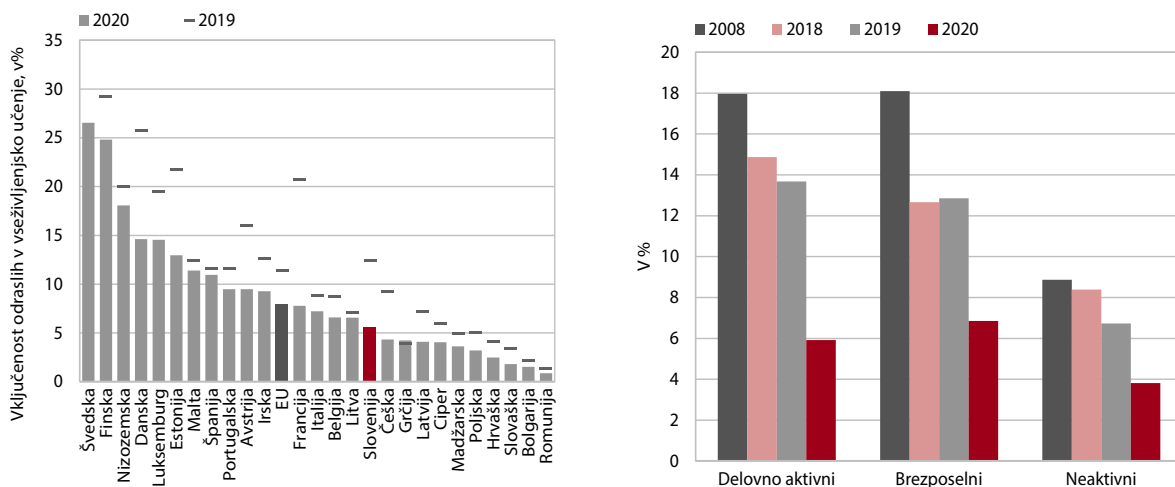

Eurostat, 2021, in OECD, 2020c.

več področjih. EK (2019b) opozarja na potrebo po omogočanju dostopnosti izobraževanja za vse odrasle in po povečanju izdatkov države, delodajalcev in odraslih za izobraževanje, Beltram (2019) v zvezi s financiranjem kot pomanjkljivost poudarja tudi veliko odvisnost delovanja pomembnega dela izvajalcev izobraževanja odraslih od nepredvidljive uspešnosti črpanja sredstev Evropskega socialnega sklada. Ob tem je treba tudi krepiti kulturo vseživljenjskega učenja in kakovost izobraževanja

ter odraslim omogočati informacijsko in svetovalno dejavnost. Dodatno se kaže tudi potreba po krepitvi prilagajanja izobraževanja potrebam posameznika in tudi priznavanje neformalno pridobljenega znanja (Cedefop, 2020b), pa tudi nujnost prenove sistema izobraževanja odraslih (OECD, b. d.). Epidemija je dodatno pokazala tudi na potrebo po razvoju izobraževanja na daljavo in po povečanju vključevanja odraslih v izobraževalne programe za potrebe trga dela.

Slika 28: Vključenost odraslih (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, drugo četrletje, EU (levo), in vključenost odraslih (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, po statusu aktivnosti, drugo četrletje, Slovenija (desno)

Vir: Eurostat, 2021 (slika levo) in SURS, 2020 (slika desno).

2.2 Kultura

■ Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete (razvojni cilj 4)

Cilj je ohranjati in razvijati slovensko kulturo in slovenski jezik kot dejavnika narodne identitete, prepoznavnosti države ter družbenega in gospodarskega napredka. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem udeležbe v kulturi, razvijanjem in ohranjanjem kulture ter kulturne dediščine, krepitvijo sodelovanja med gospodarstvom in kulturo, spodbujanjem ustvarjalnosti in ustvarjalnih industrij. Poleg tega SRS 2030 kot pomemben dejavnik za ohranjanje in razvoj slovenskega jezika ter dostopnost kulture navaja digitalizacijo, za povečanje prepoznavnosti države pa mednarodno kulturno sodelovanje. Kulturno udejstvovanje prispeva k razvoju funkcionalne pismenosti, ki je obravnavana v razvojnem cilju 2, ter k uresničevanju zdravega in aktivnega življenja, ki je obravnavano v razvojnem cilju 1.

■ Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 4:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Obisk kulturnih prireditev, število na prebivalca	6,2 (2019)	ni podatka	8
Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, v %	3,9 (2019)	ni podatka	3,5
Odprto dostopni jezikovni viri in orodja, število	205 (2020)	ni podatka	153

Na nekaterih področjih kulture so bila gibanja v obdobju 2014–2017 ugodna, na nekaterih pa bi bil za večji prispevek k družbenemu in gospodarskemu razvoju Slovenije potreben večji napredek. Iz poročila o izvajanju Nacionalnega programa za kulturo 2014–2017 (MK, 2018) je razvidno, da je bilo v času njegovega izvajanja sprejetih veliko ukrepov, na nekaterih področjih pa so tudi pomanjkljivosti. Na *področju knjige* so se izvajale številne dejavnosti za izboljšanje položaja,¹⁰⁴ neuresničena pa je ostala vzpostavitev portala Knjige na trgu, na *področju knjižnične dejavnosti* so se dejavnosti izvajale v majhnem obsegu, delno pa se je uresničeval cilj povečevanja kakovosti in dostopnosti splošne knjižnične dejavnosti.¹⁰⁵ Na *področju vizualnih umetnosti* se je dostopnost kakovostne vizualne umetnosti povečala,¹⁰⁶ uresničeval se je cilj učinkovitejši in odmevnejši nastop Slovenije na osrednjem prizorišču beneškega bienala/ arhitekturnega bienala, delno je bila vzpostavljena t. i. galerijska mreža,¹⁰⁷ so se pa v praksi uveljavili nekateri kulturni dogodki, ki povezujejo različne deležnike.¹⁰⁸ Na *področju glasbene umetnosti* se je obseg glasbene

produkcije povečal, spodbujali sta se raznolikost in dostopnost vrhunskih glasbenih projektov, na področju baleta je bil sprejet višješolski izobraževalni program Balet, niso pa bile sprejete rešitve *glede* upokojevanja ali prekvalificiranja neaktivnih kadrov. Na *področju uprizoritvenih umetnosti* več kazalnikov ni doseglo cilja glede dostopnosti kakovostne gledališke produkcije, se je pa spodbujal večji obseg vrhunske produkcije sodobnega plesa, poleg tega se je z namenom razvoja in boljše organiziranosti stroke Slovenski gledališki muzej preoblikoval v Slovenski gledališki inštitut – SLOGI.¹⁰⁹ Na *področju filma in avdiovizualne dejavnosti* so se izvajali ukrepi za večjo produkcijo, kakovost in ponudbo,¹¹⁰ povečala se je gledanost kakovostnih slovenskih in evropskih kinematografskih in avdiovizualnih del. Na *področju intermedijskih umetnosti* je bil napredek razmeroma skromen. Na področju *ljubitelske kulturne umetnosti* so bila izvedena številna izobraževanja in prireditve, krepilo se je sodelovanje v Sloveniji, premalo pa je bilo kulturnih stikov s Slovenci po svetu. Na *področju človekovih pravic in varovanju kulturne raznolikosti* se je raven varovanja kulturnih pravic manjšin in njihove kulturne integracije ohranjala, nadaljevala se je tudi skrb za ranljive skupine, a vsi cilji niso bili uresničeni. Na *področju kulturne dediščine* so bili izvedeni nekateri projekti obnove in oživljanja kulturne dediščine,¹¹¹

¹⁰⁴ Leta 2014 je bil sprejet Zakon o enotni ceni knjige (ZECK), izvajala se je državna kampanja Rastem s knjigo in sofinanciranje različnih kulturnih programov, ki jih izvajajo knjigarne.

¹⁰⁵ Kakovost in dostopnost splošne knjižnične dejavnosti se je spodbujala s sofinanciranjem dostopnosti e-knjig v slovenskem jeziku v splošnih knjižnicah, nakupom novih bibliobusov in vzpostavitvijo spletnega portala Dobreknjige.si. Računsko sodišče (2020) podaja priporočila za izboljšanje bralne pismenosti otrok.

¹⁰⁶ Število koprodukcijskih projektov (nevladnih organizacij in javnih zavodov) in število razstavnih prostorov se je povečalo, izvajali so se projekti promocije na dravni ravni, ki so vključevali različne deležnike.

¹⁰⁷ Namen galerijske mreže je v kulturne programe in projekte povezati večje število organizatorjev iz celotne države.

¹⁰⁸ Ti dogodki so Slovenija na beneškem in arhitekturnem bienalu, Jakopičeva, Smrekarjeva in Plečnikova nagrada, slovenski bienale ilustracije, festival sodobne umetnosti Art Stays na Ptuj, festival Trbovlje – novo medijsko mesto itd.

¹⁰⁹ Slovenski gledališki inštitut deluje kot točka povezovanja vseh akterjev na področju uprizoritvenih umetnosti, gledališke mreže, ustvarjalcev, Akademije za gledališče, radio, film in televizijo, krovnih društev ipd.

¹¹⁰ Izvajalo se je sofinanciranje kakovostne kinematografske in avdiovizualne produkcije, izvajala se je dolgoročna podpora festivalom kakovostnega filma, v promocijo in prikazovanje kakovostnih slovenskih kinematografskih in avdiovizualnih del se je vključila RTV Slovenija.

¹¹¹ Ti projekti so: topilnica v Idriji, arheološki park Simonov zaliv, doživljaljsko razstavišče Ljubljana, vila Vipolže, Plečnikova hiša, dvorec

izvajale so se dejavnosti za večjo prepoznavnost v tujini. Na *področju kulturno-umetnostne vzgoje* so bila izvedena številna strokovna usposabljanja.¹¹² Zaostanek za načrti pa je bil prisoten na *področju digitalizacije*. Število *samozaposlenih v kulturi* se je povečalo, prav tako število samozaposlenih s pravico do plačila prispevkov za socialno varnost iz državnega proračuna. Hkrati so se izvajali ukrepi, ki so podpirali kulturne projekte in programe *nevladnih organizacij* na področju kulture in umetnosti, poleg tega je sofinanciranje različnih dejavnosti ugodno vplivalo na razvoj kulturne dejavnosti in s tem tudi *zasebnih podjetij*, zavodov, društev. Leta 2018 se je Nacionalni program za kulturo iztekel, novi pa kljub že več oblikovanim predlogom še ni bil sprejet. V nadaljevanju podrobneje prikazujemo področja kulture, ki so tesneje povezana s SRS 2030.

Izdatki države za kulturo so bili leta 2019 nižji kot pred desetimi leti, število delovno aktivnih v tej dejavnosti pa se je do leta 2019 povečevalo. Leta 2019 so izdatki države, izraženi v razmerju do BDP, znašali 0,9 % BDP¹¹³ in so bili najnižji v zadnjih desetih letih, a še vedno višji kot v EU leta 2018 (0,7 % BDP). Zlasti zaradi varčevalnih ukrepov v javnem sektorju so se izdatki realno od leta 2011 zniževali, od leta 2017 pa so se znova zviševali, a so bili leta 2019 še vedno nižji kot ob začetku finančne in gospodarske krize leta 2008, pri čemer so bili od glavnih skupin izdatkov višji izdatki za zaposlene in nižji za investicije. Hkrati se je število delovno aktivnih v kulturi večinoma povečevalo, a se je leta 2020 zmanjšalo¹¹⁴ (SURS, 2021), njihov delež v skupnem številu delovno aktivnih pa je bil leta 2019 večji kot v povprečju EU (Eurostat, 2021). V Sloveniji je posebnost kulture možnost pridobitve statusa samozaposlenega v kulturi, ki je način za povečanje kulturne ponudbe (Ograjenšek, 2019) in obsega kulturnega sektorja.

Zaradi epidemije covida-19 leta 2020 so bila večinoma ugodna gibanja ponudbe in obiska kulturnih prireditev prekinjena, vrzel v dostopnosti kulturnih vsebin je le delno zapolnila pospešena digitalizacija. Potem ko je bila ponudba kulturnih prireditev v preteklih letih ugodna in se je njihov obisk povečal (gl. kazalnik 2.7), ocenjujemo, da se je leta 2020 zaradi zaprtja kulturnih ustanov v času epidemije in omejitev zbiranja ljudi na prostem zmanjšal. Kljub temu so številne kulturne ustanove vrzel v dostopnosti kulture nekoliko zapolnile z možnostjo ogleda kulturnih prireditev na spletu, vzpostavljen je bil portal kulturno-umetnostna vzgoja od doma (SIO, 2021). Na splet so svojo ljubiteljsko kulturno dejavnost, s katero se je v

preteklih letih ukvarjalo vse več ljudi, preselila tudi nekatera kulturna društva. Čeprav spletne prireditve ne omogočajo enake kulturne izkušnje kot obisk kulturnih prireditev v živo, je epidemija pokazala tudi na možnosti digitalizacije v kulturi. Pokazale so se tudi možnosti digitalizacije na področju kulturne dediščine, kjer bi bili potrebni še večji koraki¹¹⁵ in bi v prihodnje pozitivne učinke lahko dalo izvajanje Strategije kulturne dediščine 2020–2023. Za varstvo filmske kulturne dediščine je pomembna pridobitev lastnega razstavnega prostora, ki ga je leta 2020 dobila Slovenska kinoteka (Kinoteka, 2020). V letih 2015–2020 je bilo digitalno restavriranih deset celovečernih slovenskih filmov (SFC, 2020).

Gibanja na področju knjige in jezikovnih virov ter tehnologij, ki so pomembna za razvoj bralne pismenosti ter ohranjanje in razvoj slovenskega jezika, so bila v dolgoletnem obdobju večinoma neugodna. V zadnjih letih so se sicer izvajale številne dejavnosti za spodbujanje bralne pismenosti, dostopnost knjig so omogočale splošne knjižnice skupaj z bibliobusi, a je včlanjenost prebivalcev večinoma upadala (NUK, 2021). Tudi branost knjig je po raziskavi, ki je bila opravljena med prebivalci, starimi 18–75 let, med letoma 2014 in 2019 upadala (slika 29). Najpogostejši razlogi za nebranje knjig so bili pomanjkanje časa, pomanjkanje zanimanja za branje in zdravstvene težave (slab vid) (Rupar idr., 2019). Leta 2020 se je zaradi začasnega zaprtja splošnih knjižnic dostopnost knjig za nekaj časa zmanjšala, dejavnosti za spodbujanje branja pa so bile okrnjene. V prihodnje bi lahko k večji branosti knjig in zviševanju ravni bralne pismenosti prispevalo izvajanje Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030. To bi lahko ugodno vplivalo tudi na založništvo, ki je bilo po naši oceni leta 2020 prizadeto zaradi večje previdnosti potrošnikov pri nakupih in začasnega fizičnega zaprtja knjigarn med epidemijo. K ohranjanju in razvoju slovenskega jezika ter digitalizaciji prispeva tudi razvoj jezikovnih virov in tehnologij,¹¹⁶ kjer se število odprtih dostopnih jezikovnih virov in orodij v državnem repozitoriju CLARIN¹¹⁷ povečuje (CLARIN.SI, b. d.), konec leta 2020 jih je bilo 205 (cilj SRS 2030 je 153).

¹¹⁵ Število objektov, objavljenih na spletnem portalu KAMRA, je bilo leta 2019 37.710 (Osrednja knjižnica Celje, 2020) in je bilo manjše od cilja za leto 2017 (50.000), ki je bil določen v Resoluciji o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017.

¹¹⁶ Jezikovni viri so zbirno poimenovanje za jezikovne priročnike (slovarje, slovnice, pravopis ipd.) in jezikovne zbirke (korpuse in jezikovne zbirke podatkov), ki jih govorci vsakodnevno uporabljajo za samostojno in učinkovito sporazumevanje. Jezikovne tehnologije so zbirno poimenovanje za različna računalniška orodja in aplikacije, ki izrabljajo obstoječe jezikovne (meta)podatke za razreševanje z jezikom povezanih praktičnih dilem uporabnikov (sistemi za prepoznavanje in sintezo govora, strojno prevajanje, strojno podprto prevajanje, črkovalniki, slovnični pregledovalniki, sistemi za samodejno odgovarjanje na vprašanja, besedilno rudarjenje itd.), ali za postopke računalniške analize naravnega jezika za izdelavo zlasti digitalnih jezikovnih priročnikov in drugih virov (MK, 2017).

¹¹⁷ CLARIN je raziskovalna infrastruktura, ki je organizirana kot medinstitucionalni konzorcij ter zagotavlja gradnjo in delovanje poenotene računalniške platforme, ki raziskovalnim skupnostim nudi trajno hrambo in prosti dostop do jezikovnih virov, aplikacij in naprednih orodij za računalniško obdelavo slovensčine in drugih jezikov (CLARIN.SI, b. d.).

Lanthieri v Vipavi, muzej in predstavitev lutkarstva na Ljubljanskem gradu.

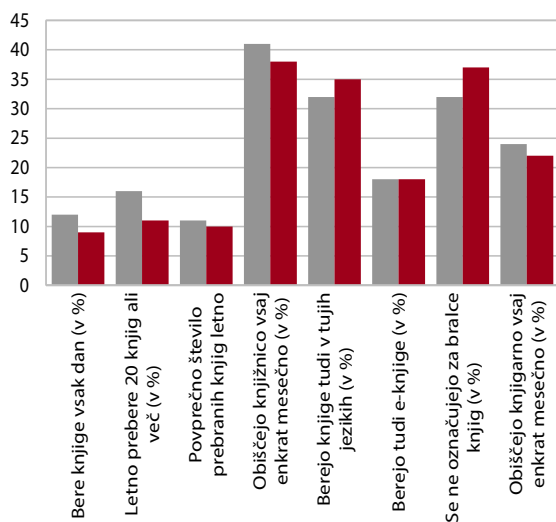
¹¹² K boljši informiranosti strokovne in širše javnosti prispevata tudi portal www.kulturnibazar.si in e-Katalog ponudbe kulturno-umetnostne vzgoje kulturnih ustanov iz vse Slovenije.

¹¹³ Izdatke za kulturo sestavljajo izdatki za kulturne storitve, ki so leta 2019 znašali 0,6 % BDP, in izdatki za za radio, televizijo in založništvo, ki so leta 2019 znašali 0,3 % BDP.

¹¹⁴ Leta 2020 je bilo v kulturi 27,7 tisoč delovno aktivnih (SURS, 2021).

Pomanjkljivost pa je, da se ključni ukrepi Resolucije o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 niso izvajali v skladu s cilji (MK; 2020c), prav tako po njenem izteku še ni bila sprejeta resolucija za naslednje obdobje.

Slika 29: Izbrani kazalniki branja knjig in obiska knjigarn, prebivalci, stari 18–75 let, 2014 in 2019

Vir: Rupar idr., 2019.

Zaradi epidemije covid-19 in izvajanja zaščitnih ukrepov se je leta 2020 položaj kulturnega in ustvarjalnega sektorja močno poslabšal, kar lahko privede do zmanjšanja njegovega obsega in potenciala, ki je pomemben za družbeni in gospodarski razvoj. Kultura prispeva k ustvarjanju BDP, njen¹¹⁸ prispevek, izražen kot delež dodane vrednosti v bruto domačem proizvodu (BDP), je v letih 2014–2019 znašal 1,1 % (Repovž Grabnar, 2021). Raziskava Murovec idr. (2020) je pokazala, da potencial kulturnega in ustvarjalnega sektorja za zaposlovanje in ustvarjanje dodane vrednosti ni zanemarljiv. Leta 2017 je ta sektor ustvaril 2,5 % vseh prihodkov od prodaje, ustvarjenih v gospodarstvu, in v Sloveniji k bruto dodani vrednosti prispeval 3,5 %.¹¹⁹ V obdobju 2008–2017 je bilo poslovanje različnih panog znotraj sektorja sicer različno, v negativno smer je izstopalo založništvo, v pozitivno programska oprema in igra. V zadnjih letih se je povezovanje kulture in gospodarstva krepilo. Že več let deluje Center za kreativnost, povezovanje

znanosti, umetnosti, tehnologije in gospodarstva pa spodbujata tudi platformi raziskovalne umetnosti KONS in RUK.¹²⁰ Leta 2020 je bil objavljen tudi javni razpis za spodbujanje ustvarjalnih kulturnih industrij – Center za kreativnost 2020–2021 (MK, 2020d). Povezovanje kulture in gospodarstva je še zlasti pomembno, saj inovativne prakse v kulturi in ustvarjalnosti ne utrjujejo le inovacijskih zmogljivosti v sektorju kulturnih in ustvarjalnih industrij, pač pa se prelivajo v nove načine, prakse, storitve in proizvode v celotnem gospodarstvu (GZS, 2020). Leta 2020 je epidemija covid-19 poslabšala poslovanje kulturnega in ustvarjalnega sektorja ter tudi materialni in socialni položaj kulturnih in ustvarjalnih delavcev (Matjaž idr., 2020a in 2020b). Ker so kulturni delavci v povprečju bolj izpostavljeni nestandardnim oblikam zaposlitve (Kresal Šoltes idr., 2020; Fiedler idr. 2020), so bili med epidemijo bolj izpostavljeni izgubi zaslužka, neinstitucionalni del kulture pa se je v primerjavi z institucionalnim znašel v slabšem položaju. Čeprav je država sprejela ukrepe za blažitev negativnih posledic izpada njihovih dohodkov (mesečni temeljni dohodek in oprostitve plačila prispevkov),¹²¹ so bili ti po ocenah kulturnih in ustvarjalnih delavcev preskromni ali pa do njih sploh niso bili upravičeni (Matjaž idr., 2020b). Zaradi epidemije lahko dolgoročno pride do zmanjšanja obsega kulturnega in ustvarjalnega sektorja ter s tem do upada ustvarjalnega potenciala, ki je nepogrešljiv pri spoprijemanju družbe in gospodarstva z družbenimi, okoljskimi, gospodarskimi in drugimi razvojnimi izzivi (OECD, 2020e).

Zaradi epidemije covid-19 je bilo leta 2020 manj priložnosti za mednarodne dejavnosti v kulturi, kljub temu so se izvajale nekatere dejavnosti za promocijo kulture v tujini in dejavnosti, pomembne za slovensko manjšino v zamejstvu. Mednarodno sodelovanje na področju kulture in njena promocija prispevata k prepoznavnosti Slovenije in njene kulture v tujini ter k obisku kulturnih prireditev. V preteklih letih so se izvajale številne dejavnosti za večjo promocijo kulture v tujini, slovenski ustvarjalci so sodelovali na številnih mednarodnih kulturnih prireditvah v tujini (MZZ, 2020) in gostovali s kulturnimi prireditvami v tujini (gl. kazalnik 2.8). Zaradi epidemije je bilo leta 2020 tovrstnih priložnosti bistveno manj, več večjih mednarodnih kulturnih prireditev je bilo prestavljenih.¹²² Priložnost za promocijo slovenske kulture so tudi mednarodne prireditve, ki jih leta 2021 organizira Slovenija.¹²³ Prireditve Evropska prestolnica kulture 2025, ki jo bosta gostili Nova Gorica in italijanska Gorica (GO! 2025, 2020), bo okrepila tudi mednarodno obmejno

¹¹⁸ Področje kulture se v statističnih analizah določa na podlagi dejavnosti, ki sodijo po Standardni klasifikaciji dejavnosti 2008 (SKD 2008) v naslednje skupine dejavnosti: založništvo, dejavnosti v zvezi s filmi, video in zvočnimi zapisi, radijska in televizijska dejavnost, kulturne in razvedrilne dejavnosti in dejavnost knjižnic, arhivov, muzejev (Repovž Grabnar, 2020).

¹¹⁹ Analiza aktivnih podjetij (gospodarskih družb in samostojnih podjetnikov) je pokazala, da je ta sektor leta 2017 obsegal 8,4 % aktivnih podjetij v celotnem gospodarstvu, v njem je bilo 3,3 % vseh zaposlenih. Za definicijo kulturnega in ustvarjalnega sektorja gl. raziskavo Muorvec idr. (2020).

¹²⁰ KONS je platforma za sodobno raziskovalno umetnost, RUK je mreža centrov raziskovalnih umetnosti in kulture.

¹²¹ Gl. Zakon o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo (2020).

¹²² Prestavljeni so bili dogodki EXPO 2020 na leti 2021 in 2022, Beneški arhitekturni bienale na leto 2021, Slovenija – častna gostja mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu na leto 2023.

¹²³ Večja tovrstna dogodka sta zborovski festival Evropa Cantat 2021, Slovenija – evropska gastronomska regija 2021.

kulturno in družbeno sodelovanje ter izboljšala kakovost življenja lokalnega prebivalstva. Leta 2020 so se izvajale tudi dejavnosti, pomembne za slovensko manjšino v zamejstvu, velik simbolni pomen ima podpis dogovora med Slovenijo in Italijo o vrnitvi Narodnega doma v Trstu slovenski manjšini (MK, 2020a)¹²⁴ in opravičilo Avstrije koroškim Slovencem za krivice in zamude pri uresničitvi njihovih ustavnih pravic, izrečeno ob 100. obletnici koroškega plebiscita (MK, 2020b).

¹²⁴ Slovenski narodni dom v Trstu, ki je bil leta 1920 požgan, je bil središče ustvarjalnosti, kulturnega in družbenega življenja slovenske skupnosti na Tržaškem in v njegovi okolici. Slovenska manjšina bo dobila v last objekt, ki je bil pozneje obnovljen (MK, 2020a).

Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Ob okrepljeni gospodarski rasti in ugodnih gibanjih na trgu dela se je v obdobju 2014–2019 postopoma krepil tudi bolj vključujoč socialni in družbeni razvoj. Izboljšali so se socialna vključenost, kakovost življenja in nekateri vidiki zdravja, znižala se je stopnja tveganja revščine, neenakost na številnih področjih pa je ostala majhna ali se je zmanjšala, kar je krepilo tudi medosebno zaupanje ljudi in njihovo zadovoljstvo z življenjem. Kljub pozitivnim gospodarskim in socialnim gibanjem pa so se nekatere družbene skupine še naprej spoprijemale z različnimi izzivi: ohranjala se je segmentacija trga dela zlasti pri mladih, tveganje revščine je bilo še naprej veliko za starejše ženske, neenakost v zdravju in glede na spol se je z nekaterih vidikov poglobila. Ob nastopu epidemije covida-19, ki je v začetku leta 2020 korenito posegla v kakovost življenja, so se najprej zaostrele že dolgoletne težave sistemov socialne zaščite: neustrezen sistem dolgotrajne oskrbe, kadrovske zmogljivosti zdravstvenih sistemov in čakalne dobe; vzdržnost pokojninskega sistema ob obstoječih demografskih gibanjih itn. Vpliv epidemije je opozoril tudi na celo vrsto drugih prilagoditev in sprememb, s katerimi se zaradi nove resničnosti sooprijemajo družbeni podsistemi (šolanje na daljavo; združevanje poklicnega in zasebnega življenja), predvsem pa na preizkušnjo postavil medčloveško in medgeneracijsko solidarnost. Na povečanje težav v duševnem zdravju, porast debelosti, nasilja v družini, na oteženo vzdrževanje socialnih in družbenih stikov, poznavanje novih tehnologij ter vrsto zdravstvenih, socialnih in družbenih izzivov bo treba odgovoriti hitro, celovito in ciljno, saj se posledice epidemije za kakovost življenja prebivalcev že odražajo v nekaterih kazalnikih za leto 2020, številne pa lahko glede na ocene in analize EK, OECD idr. institucij pričakujemo tudi v letu 2021.

3.1 Zdravo in aktivno življenje

■ Zdravo in aktivno življenje (razvojni cilj 1)

Cilj je kakovostno življenje vseh generacij s spodbujanjem zdravega in aktivnega življenja. Za doseganje cilja bo treba okrepiti zavedanje o pomenu zdravega življenjskega sloga in duševnega zdravja, preprečevati tvegano vedenje, krepiti preventivo, zmanjšati tveganja za zdravje iz onesnaženosti okolja in podnebnih sprememb ter spodbujati trajnostno potrošnjo, medgeneracijsko povezanost in enakost spolov. Ob demografskih spremembah bo še večji izziv ohranjanje vzdržnih sistemov socialne zaščite, ki bodo zagotavljali primerne pokojnine in dobro dostopnost zdravstva in dolgotrajne oskrbe ter prispevali k zmanjšanju neenakosti v zdravju. Za uresničitev cilja je pomembno tudi ustvarjanje razmer za dostojno življenje vseh generacij, kar obravnava razvojni cilj 3.

■ Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 1:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu, število let	Moški: 60,8 leta; 77,3 % PTŽ (2019)	Moški: 64,2 leta 81,1 % PTŽ (2019)	Moški: 64,5 (80 % PTŽ)
	Ženske: 61,2 leta; 72,4 % PTŽ (2019)	Ženske: 65,1 leta 77,7 % PTŽ (2019)	Ženske: 64,5 (75 % PTŽ)
Indeks enakosti spolov, indeks	67,7 (0–100) (2020)	67,9 (0–100) (2020)	> 78

Izboljševanje zdravja prebivalcev se je, merjeno s ključnimi kazalniki zdravstvenega stanja, v zadnjih letih pred epidemijo upočasnilo, v letu 2020 pa se je verjetno zelo poslabšalo. Dolgoletni trendi izboljševanja zdravja prebivalstva so bili večinoma povezani z napredkom medicine, izboljševanjem kakovosti v zdravstvu ter vrsto drugih dejavnikov, kot so rast dohodka, dvig izobrazbene ravni in informiranosti. V Sloveniji se je pričakovano trajanje življenja (PTŽ) zelo hitro podaljševalo do leta 2014, v obdobju 2014–2019 pa se je rast precej umirila, podobno kot v večini držav EU in OECD. V letu 2019 je bilo PTŽ ob rojstvu v Sloveniji 81,6 leta in v EU 81,3 leta (gl. kazalnik 3.3). V Sloveniji se je upočasnilo tudi povečevanje števila zdravih let življenja, ki je pod povprečjem EU (gl. kazalnik 3.1), močno pod povprečjem EU pa sta ostali tudi samoocena zdravja in samoocena oviranosti. Za leto 2020 pričakujemo, da je velika umrljivost zaradi covida-19 zelo verjetno negativno vplivala na izračun PTŽ, najbolj v starostni skupini nad 65 let. Za covidom-19 je v Sloveniji v letu 2020 umrlo 3.120 prebivalcev, 54 % je bilo žensk, 50 % vseh umrlih je bilo starejših od 85 let in 95 % starejših od 65 let (NIJZ, 2021a). Število umrlih na milijon prebivalcev je v Sloveniji po podatkih ECDC do konca leta doseglo 1.379, več umrlih na milijon prebivalcev je bilo v državah članicah EU le v Belgiji (slika 30 levo). Presežna umrljivost,¹²⁵ ki zajema neposredno umrle za covidom-19 in vse druge umrle, je bila izrazito velika novembra in decembra, kar 91- in 80-odstotna, v povprečju zadnjih

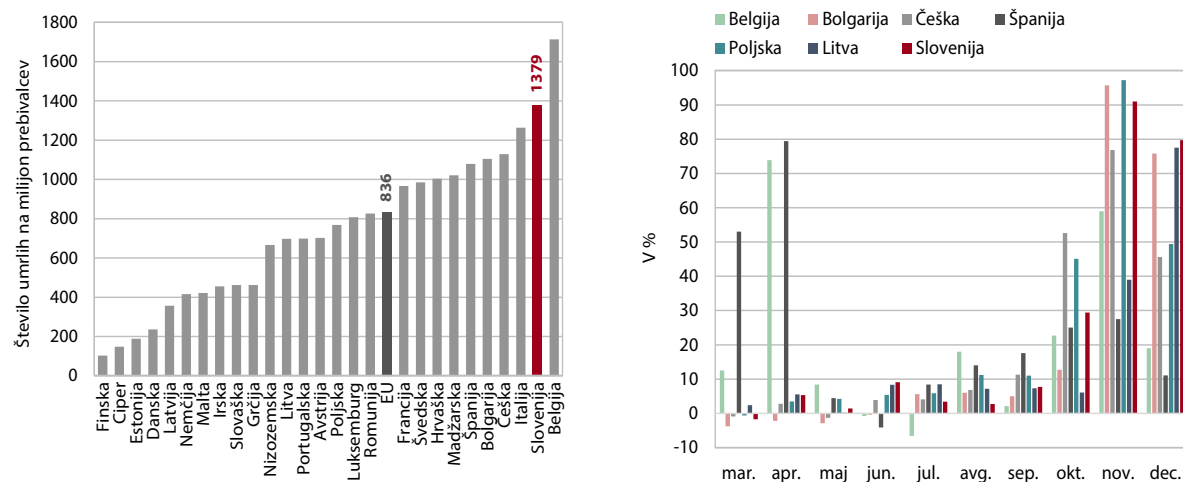
treh mesecev leta 2020 pa je bila največja med državami članicami EU (slika 30 desno). Pričakujemo lahko, da se bo zaradi velikega deleža prebivalstva, ki je prebolel covid-19 (v 2020: 126.000 oseb ali 6 % prebivalstva), in omejene dostopnosti drugih zdravstvenih storitev znižal tudi kazalnik zdravih let življenja (gl. kazalnik 3.4), zelo verjetno pa se bo poslabšala še vrsta drugih kazalnikov zdravja.¹²⁶ Poslabšanje kazalnikov bo odvisno tudi od učinkovitosti odziva v obdobju po epidemiji, ko lahko pričakujemo hitro povečanje števila primerov zlasti na sekundarni ravni, kjer se je število obravnav v letu 2020 močno zmanjšalo (gl. okvir 5), ter ponovno podaljševaje čakalnih dob.

Pred epidemijo je Slovenija pomembno napredovala prizmanjšanju umrljivosti zaradi ozdravljivih vzrokov, manjši napredek pa je bil dosežen pri umrljivosti, ki jo lahko preprečijo preventivni pregledi. V Sloveniji je leta 2017 (zadnji razpoložljiv podatek) umrlo 78 ljudi na 100.000 prebivalcev zaradi vzrokov, ki bi se jim lahko izognili s pravočasno in učinkovito zdravstveno oskrbo, to je bilo kar 22 umrlih manj kot leta 2011 in 15 umrlih manj kot v povprečju EU. Kazalnik kaže na razmeroma učinkovito zdravstveno varstvo z vidika zdravljenja, še zlasti glede na relativno manjša vlaganja v zdravstvo kot v državah, ki dosegajo primerljive rezultate (gl. kazalniki 3.4). Še vedno pa zaostajamo za povprečjem

¹²⁵ Presežna umrljivost je razmerje med številom umrlih zaradi vseh vzrokov smrti v določenem obdobju glede na povprečje istega obdobja zadnjih petih let. Kazalnik zajame vse posledice epidemije na umrljivost, tako neposredno umrle zaradi covida-19 kot tudi vse tiste, ki so posredno umrli zaradi epidemije, ker niso prišli do zdravnika ali pa so do njega prišli prepozno (Eurostat, 2021).

¹²⁶ Na dolgoročne posledice covida-19 pri otrocih so opozorili na Pediatrični kliniki UKC Ljubljana, kjer so v letu 2020 obravnavali kar 24 otrok z večorganskim vnetnim sindromom in okužbo s SARS COV-2 (UKC, 2021). Študija kitajskih raziskovalcev (Huang idr., 2021) je pokazala, da je imelo kar 76 % bolnikov, ki so preboleli težjo obliko covida-19, še šest mesecev po diagnozi različne zdravstvene težave in simptome bolezni (utrujenost, težave z dihanjem, kašelj, bolečine v sklepih, tesnoba, depresijo, glavobol in nespečnost).

Slika 30: Število umrlih za covidom-19 v letu 2020 (levo) in presežna umrljivost v izbranih državah članicah EU, ki jih je epidemija covid-19 v letu 2020 najbolj prizadela* (desno)

Vir: ECDC, 2021 (levo) (vir podatkov so uradni viri držav članic, bodisi ministrstva za zdravje ali inštituta za javno zdravje); Eurostat, 2021 (desno). Opomba: *Prikazane so države članice EU, v katerih je bila presežna umrljivost vsaj v enem mesecu nad 60 %. Presežna umrljivost je izračunana na podlagi podatkov o umrlih, ki so mednarodno metodološko usklajeni.

EU po umrljivosti, ki bi jo lahko preprečili s preventivnimi pregledi in je povezana predvsem z razširjenostjo nezdravega življenjskega sloga: Slovenija je skoraj v vrhu EU po čezmerni hranjenosti in debelosti odraslih,¹²⁷ odvisnosti od alkohola in visoko tveganem pitju (NIJZ, 2016).¹²⁸ Stopnja preprečljivih smrti zaradi alkohola je skoraj dvakrat višja od povprečja EU, zelo velika pa je neenakost po spolu, bistveno več težav imajo moški. Za zdravje tvegano vedenje je tudi glavni razlog za veliko breme kroničnih bolezni, kot so rak, bolezni obtočil ter sladkorna bolezen. Zaradi staranja prebivalstva se incidenca obolenosti za rakom povečuje v vseh državah članicah EU, Slovenija je bila po pričakovani stopnji obolenosti za različnimi vrstami raka v letu 2020 na 8. mestu med državami članicami EU in na 7. mestu po umrljivosti.¹²⁹ Nad povprečjem je tudi umrljivost zaradi bolezni obtočil, manj kot v EU pa je umrlih zaradi bolezni dihal. V Sloveniji je zaradi prepoznanih težav že nekaj let posebna pozornost namenjena širitvi centrov za krepitev zdravja (CKZ), referenčnih ambulant ter svetovanja in presejanja na ravni osnovne zdravstvene dejavnosti. Za večji napredek bo nujno tudi uvajanje integrirane dolgotrajne oskrbe in povečanje vlaganj delodajalcev v zdravje (gl. poglavje 3.2). Več študij je pokazalo, da so kronične bolezni pomemben dejavnik tveganja za težji potek bolezni covid-19 (OECD/EU, 2020), zato so dodatni

ukrepi za zmanjšanje tveganega vedenja prebivalstva, zlasti glede čezmerne teže, čedalje bolj v ospredju priporočil zdravstvenim politikam (Yanan idr., 2020).

Neenakost v zdravju se je v desetletju pred epidemijo po več kazalnikih izboljšala, epidemija covid-19 pa bo najverjetneje vrzel v zdravju glede na socialnoekonomске značilnosti prebivalcev znova povečala. Analiza OECD (2020e), ki je zajela 16 kazalnikov zdravja in dostopnosti, je pokazala, da je v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami članicami EU relativno večje neenakosti glede na izobrazbo: pri debelosti žensk, samooceni zdravja, obiskih specialistov in obiskih zobozdravnikov ter nezadovoljenih potrebah po zdravstvenem varstvu zaradi geografskih razlogov. Najnovejša analiza NIJZ in sodelujočih institucij (2021b), ki obravnava več kot 30 kazalnikov, pa kaže, da se je vrzel glede na izobrazbo pri nekaterih kazalnikih zmanjšala (npr. PTŽ v starosti 20 let, prezgodnja umrljivost, samoocena zdravja pri moških, prevalenca kajenja, umrljivost zaradi samomora), pri drugih pa povečala (npr. umrljivost zaradi pljučnega raka, depresivna motnja) ali ostala nespremenjena. Strokovnjaki opozarjajo, da se bo z epidemijo covid-19 vrzel v zdravju še povečala, ker so socialno šibkejši in ranljive skupine prebivalcev bolj izpostavljeni tveganju okužbe. Glavni razlogi so slabše osnovno zdravje, slabše življenjske razmere, manjša odzivnost na testiranje in različne ovire v dostopnosti zdravstvenega varstva (DG SANTE, 2020; NLO, 2020). Tudi uporaba zdravstvenih storitev na daljavo, ki je v epidemiji pomembno prispevala k bolj varnemu dostopu do zdravstvenega varstva (gl. okvir 5), je bila za te skupine dodatna prepreka. Kot kažejo analize, so med uporabniki eZdravja in mZdravja¹³⁰ od dva do trikrat

¹²⁷ Študija OECD (2019a) kaže na zelo velike gospodarske posledice čezmerne hranjenosti in debelosti, stroški bi v Sloveniji ob nespremenjenih trendih v obdobju od 2020 do 2050 v povprečju znašale 3,1 % BDP (EU-23: 3,3 %). V oceni so upoštevani neposredni stroški zdravstvenega sistema, znižanja pričakovanega trajanja življenja in posredni stroški zaradi posledic na trgu dela.

¹²⁸ Gl. tudi UMAR, 2020a.

¹²⁹ OECD/EU, 2020. Ocene za leto 2020 temeljijo na podatkih ECIS – European Cancer Information System, pripravljene so v sodelovanju z Joint Research Centre, European Network of Cancer Registries in International Agency for Research on Cancer.

¹³⁰ Področje eZdravja se nanaša na uvajanje sprememb v sistemu

pogostejše posamezniki, ki so bolj izobraženi in imajo višje dohodke kot socialnoekonomsko bolj ranljivi, čeprav so ti v povprečju slabšega zdravja¹³¹ (EK, 2019a; OECD, 2019b). Od oktobra 2019 poteka v Sloveniji projekt dvig zdravstvene pismenosti, ki zajema znanje in kompetence posameznikov za dostopanje do zdravstvenih informacij in je ključna za usposobljenost ter aktivno participacijo posameznikov pri skrbi za lastno zdravje (NIJZ, 2019).

Zaradi epidemije covid-19 se povečujejo težave v duševnem zdravju, ki bodo verjetno dolgoročne.

Razširjenost težav v duševnem zdravju se je v Sloveniji in tudi drugih razvitih državah povečala že v zadnjem desetletju.¹³² Po anketi EHIS je v letu 2019 pomoč strokovnjaka duševnega zdravja (psihater, psiholog ali psihoterapevt) poiskalo 5,7 % prebivalcev (5,5 % v letu 2014; EU: 6,5 %); Slovenija je odstopala zlasti po velikem deležu žensk. Glede na leto 2014 se je potreba po tovrstni strokovni pomoči najbolj povečala pri ženskah z višjo izobrazbo in pri moških z osnovnošolsko in nižjo izobrazbo (NIJZ, 2021b). Stopnja samomorilnosti na 100.000 prebivalcev je bila kljub ukrepanju¹³³ leta 2017 še vedno skoraj dvakrat višja kot v povprečju EU (Slovenija: 20; EU: 11) in izrazito visoka zlasti med moškimi (moški: 35, ženske: 7). Tudi v letu 2019 je ostala na visoki ravni (19,1 samomora) (NIJZ, 2020c). V začetku leta 2018 je bila sprejeta Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028, ki predvideva širše ukrepanje več sektorjev in politik za zmanjšanje bremena duševnih bolezni. Poudarek je na premiku s pretežno bolnišničnega zdravljenja na obravnavo duševnih motenj na primarni ravni in v lokalnem okolju. V skladu s temi usmeritvami se nadaljuje vzpostavljanje centrov za duševno zdravje, ki pa imajo težave z zagotavljanjem ustreznega kadra (ZZSZ, 2020). Tudi strokovnjaki pri OECD (2018b) in WHO (2020b) ugotavljajo, da sta bila preventiva in zgodnje odkrivanje težav v duševnem zdravju v preteklosti deležna premalo pozornosti še zlasti ob upoštevanju velikih socialnih in gospodarskih posledic, te po oceni v državah članicah EU dosegajo v povprečju 4 % BDP letno oziroma v Sloveniji po oceni 4,1 % BDP letno. Poudarjajo zlasti nujne

preventivne politike in zgodnjo integrirano obravnavo oseb s težavami v duševnem zdravju. Številne raziskave pa kažejo, da bodo epidemija covid-19 in omejitveni ukrepi zelo poslabšali duševno zdravje prebivalcev, zlasti zaradi povečanja pojavnosti depresije, tesnobe, odvisnosti, izgorelosti, strahu, občutij jeze, družinskega nasilja, zlorabe otrok in samomorilnosti (NIJZ, 2020a; WHO, 2020b; Pedraza idr., 2020). Podobno kot ob večjih naravnih katastrofah se pričakujejo tudi posttravmatske stresne motnje ter zloraba alkohola in drog. Poleg tega je študija francoskih raziskovalcev pokazala, da ima kar tretjina bolnikov, ki so preboleli težjo obliko covid-19, za posledico težave s koncentracijo in kognitivnimi sposobnostmi, druge raziskave pa kažejo, da bolezen povečuje tveganje nastanka tesnobe, motenj spanja in demence (UKC, 2021; Helms idr., 2020; Taquet idr., 2021). V Sloveniji je bila vzpostavljena mreža psihološke podpore v zdravstvenih domovih in različnih drugih ustanovah, ki je telefonsko dostopna vsem prebivalcem, močno pa primanjkuje psihiatrov in kliničnih psihologov za pomoč osebam z večjimi težavami (NIJZ, 2020b).¹³⁴

Šolanje na daljavo je znatno povečalo duševne stiske otrok in mladostnikov.

Po anketi HBSC se je zaradi različnih težav z zdravjem v Sloveniji po zadnjih podatkih iz leta 2018 sicer pritoževalo manj otrok in mladostnikov kot v povprečju EU (OECD, 2020c),¹³⁵ po drugi strani pa je več 15-letnikov občasno čezmerno uživalo alkohol, več jih je v zadnjih 30 dneh vsaj enkrat uživalo marihuano in več jih je imelo težave s čezmerno težo. Na ljubljanski in mariborski pediatrični kliniki pa so januarja 2021 opozorili na več kot 30-odstotno povečanje primerov na pedopsihiatričnem oddelku, podobno visok porast ugotavljajo v drugih ustanovah, ki se ukvarjajo s psihološko pomočjo otrokom in mladostnikom. Pri mladih je več anksioznih motenj, paničnih napadov, obsesivno-kompulzivnih motenj, motenj hranjenja in vedenjskih težav.¹³⁶

Med epidemijo covid-19 so se možnosti prebivalcev za aktivno in zdravo življenje poslabšale, na gibalni učinkovitosti in debelosti otrok so se negativne posledice že pokazale. Udeležba prebivalcev v kulturnih dejavnostih, ki prispevajo k aktivnemu

zdravstvenega varstva: izvajanje zdravstvenih storitev na daljavo, uvajanje e-napotnic, e-zdravstvenih kartonov in na splošno digitalne komunikacije v zdravstvenem varstvu. Mobilno zdravje oziroma mZdravje (angl.: *mHealth*) pa je podpodročje eZdravja. Vključuje uporabo vseh mobilnih komunikacijskih naprav in aplikacij, ki so namenjene zdravju in dobremu počutju v informativne, javnozdravstvene namene ali za zdravljenje in spremljanje pacientov na daljavo (EK, 2020b).

¹³¹ V Sloveniji je leta 2018 zdravstvene informacije po spletu iskalo v povprečju 60 % uporabnikov interneta, kar je približno enako kot v povprečju EU, vendar je bil delež med osebami z nižjo izobrazbo manj kot 40 %, med osebami z visoko izobrazbo pa višji od 70 % (Eurostat, 2021).

¹³² Več v OECD, 2018a; gl. tudi UMAR, 2019a.

¹³³ Ukrepanje in ozaveščanje vključujeta brezplačne podporne delavnice v zdravstvenih domovih za posameznike, ki se spoprijemajo s simptomi stresa, depresije in anksioznih motenj. Vzpostavljena je bila mreža psiholoških svetovalnic, ki nudijo brezplačno strokovno psihološko pomoč; telefoni za pomoč v tiski, več spletnih oblik pomoči. Stopnja samomorilnosti se je v zadnjih desetletjih v Sloveniji znižala za več kot 30 %, znižuje pa se tudi v drugih državah članicah EU (NIJZ, 2021c).

¹³⁴ Po anketi EHIS je v letu 2014 le 2,1 % anketiranih v zadnjih 12 mesecih obiskalo psihologa, psihoterapevta ali psihiatra (EU: 5,5 %), največ v Nemčiji (9,4 %) in na Danskem (10,4 %) (Eurostat, 2021). V Sloveniji deluje 15 psihiatrov na 100.000 prebivalcev, kar je skoraj polovico manj kot v Nemčiji (27,5) in manj kot v EU (17,5) (Eurostat, 2021). Po številu psihologov smo v spodnji polovici držav EU, leta 2015 smo imeli v javnem sektorju zaposlenih 15 psihologov na 100.000 prebivalcev, v zahodnoevropskih državah članicah EU se število giblje od 100 do 150, v državah vzhodne Evrope pa večinoma pod 50 (GROW/ES, 2016).

¹³⁵ V Sloveniji je bil leta 2018 delež 11-letnikov, ki so poročali o različnih zdravstvenih težavah, 20 % (EU: 33 %), enak kot v EU je bil le pri 15-letnih dekletih (53 %), pri fantih je bil delež precej manjši (Slovenija: 23 %, EU: 31 %). Delež 15-letnikov, ki se pogosto napijejo, je v Sloveniji 26-odstoten, v povprečju EU pa se je precej zmanjšal in je bil leta 2018 22 %. Najbolj razširjene prepovedane droge med mladimi so marihuana, ekstazi, amfetamini, kokain in LSD (OECD, 2018; Jandl idr., 2020).

¹³⁶ Natančneje gl. Varuh človekovih pravic Republike Slovenije idr., 2020.

življenjskemu slogu, je bila leta 2017 višja kot v povprečju EU-28 (Eurobarometer, 2014; 2017c). Tudi delež prebivalcev, ki se ukvarjajo s športom, kar prispeva k bolj zdravemu življenjskemu slogu, je bil večji kot v povprečju EU, čeprav se je med letoma 2013 in 2017 zmanjšal (na približno 50 %). Izstopa majhen delež oseb z nizkimi dohodki in tudi starejših (Eurobarometer, 2017c), zato je nujna krepitev programov za ukvarjanje s športom v celotnem življenju in oblikovanje programov, ki so prilagojeni potrebam starejših. Zaradi epidemije in omejitev glede odprtja kulturnih ustanov in delovanja kulturnih društev sta se leta 2020 močno zmanjšali njihova dostopnost in možnost prebivalcev za ukvarjanje z ljubiteljsko idr. kulturo, kar je tesno povezano tudi s socialnim vključevanjem, družbeno aktivnostjo in medgeneracijskim povezovanjem. Tudi dostopnost drugih dejavnosti, ki spodbujajo medgeneracijsko sodelovanje in jih izvajajo medgeneracijski centri, Univerza za tretje življenjsko obdobje ipd., se je zmanjšala, čeprav so se številne dejavnosti preselile na splet. Zaradi zaprtja športnih ustanov se je zmanjšala tudi dostopnost športnih dejavnosti in s tem možnosti prebivalcev za zdrav življenjski slog. Izobraževanje otrok na daljavo (gl. poglavje 2.1) in omejevalni ukrepi so zelo negativno vplivali na telesni in gibalni razvoj otrok. Raziskava SLOfit športnovzgojni karton je na podatkih za več kot 20.000 otrok od 1. do 9. razreda osnovne šole pokazala, da je, potem ko se je v obdobju 2009–2019 gibalna učinkovitost otrok večinoma izboljševala, leta 2020 prišlo do največjega upada gibalne učinkovitosti otrok in porasta čezmerne hranjenosti in debelosti otrok v zadnjih 33 letih (Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani, 2020; gl. kazalnik 3.8). To je ob dejstvu, da sta aerobna vzdržljivost in gibalna učinkovitost dokazano povezani z zdravjem in učno uspešnostjo otrok, slab obet za razvoj otrok in mladostnikov na vseh področjih, s čimer so ogrožene zmogljivosti in možnosti sedanjih generacij (Inštitut za nutricionistiko, 2020).

Ravnovesje med poklicnim in zasebnim življenjem je v Sloveniji nekoliko nad povprečjem EU, ženske pogostejše prevzemajo obveznosti varstva in oskrbe kot moški. Usklajeno poklicno in zasebno življenje pozitivno vpliva na zdravje in zadovoljstvo zaposlenih.¹³⁷ Leta 2018 je bilo 81 % vprašanih zadovoljnih z ravnovesjem med poklicnim in zasebnim življenjem (EU: 78 %).¹³⁸ Ob tem ženske tedensko opravijo skoraj enak obseg ur plačanega dela, hkrati pa namenijo bistveno več ur za varstvene in skrbstvene obveznosti ter neplačano delo v gospodinjstvu kot moški (UMAR, 2021; EK, 2017b). Očetje v Sloveniji svoje pravice do očetovskega dopusta ne izkoristijo v celoti,¹³⁹ delež

očetov, ki koristijo starševski dopust, pa je majhen (od 5 do 7 %). Tudi za pravico do dela s krajšim delovnim časom zaradi starševstva se odločajo večinoma matere. K lažjemu in kakovostnejšemu usklajevanju poklicnih in družinskih obveznosti staršev in skrbnikov lahko pripomorejo tudi prožne oblike dela, ki pa leta 2018 v Sloveniji niso bile na voljo 40 % vprašanih (EU: 31 %) (Eurobarometer, 2018).¹⁴⁰ V času epidemije covid-19 je zaradi znatnega povečanja varstvenih in skrbstvenih obveznosti, dela na domu in negotovosti glede izgube zaposlitve še bolj oteženo kakovostno razporejanje časa med delom in družino. Zaradi zaprtja šol in vrtcev ter povečanih potreb po oskrbi starejših in bolnih družinskih članov so zlasti ženske v času epidemije nase prevzele še več varstvenih in skrbstvenih obveznosti ter neplačanega dela v gospodinjstvu, kar še pogloblja že obstoječo neenakost pri delitvi dela med spoloma. Aprila 2020 so v Sloveniji in v povprečju EU ženske, zlasti tiste z otroki do 12. leta starosti, poročale o več težavah pri usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja kot moški, rezultati raziskave v juliju pa kažejo, da so v povprečju EU ženske opravile bistveno več neplačanega dela kot moški (Eurofound, 2020a).

V Sloveniji so neenakosti glede na spol v primerjavi z EU manjše, vpliv epidemije covid-19 pa jih lahko poglobi. Indeks enakosti spolov se je po gospodarski in finančni krizi sicer izboljševal, vendar natančnejša analiza pokaže, da se je enakost povečevala predvsem zaradi prevladujočega poslabšanja položaja moških na trgu dela (Gregorčič idr., 2020). V zadnjih letih se negativni trendi kažejo predvsem pri plačni vrzeli in na področju politične participacije žensk (gl. kazalnik 3.2).¹⁴¹ Strokovnjaki opozarjajo, da je v epidemiji covid-19 velik delež žensk izpostavljen dejavnikom, ki lahko vplivajo na njihovo fizično in duševno zdravje ter posledično na povečanje razlik med spoloma na vseh drugih področjih (trg dela, dohodki itn.) (Alon idr., 2020; Adam-Prassl idr., 2020; Torrejon Perez idr., 2020).¹⁴² Poleg dodatnih obremenitev zaradi povečanja družinskih in skrbstvenih obveznosti je razlogov še več: a) v zdravstvu in dolgotrajni oskrbi je zaposlen velik delež žensk, ki so v epidemiji najbolj izpostavljene okužbam in čezmernim obremenitvam; b) večji delež žensk je zaposlen tudi v nekaterih drugih dejavnostih, kjer so v epidemiji najbolj

¹³⁷ Gl. Kresal in Kresal Šoltes, 2016; Humer idr., 2016.

¹³⁸ Eurobarometer, 2018. Ali ste zadovoljni z ravnovesjem med svojim poklicnim/študijskim in zasebnim življenjem? Odgovor zadovoljni združuje odgovor zelo zadovoljni (28 %) in dokaj zadovoljni (53 %). Zadovoljnih je 83 % moških in 78 % žensk.

¹³⁹ Večina očetov (okoli 80 %) se odloči za izrabo prvih 15 dni očetovskega dopusta, za koriščenje preostalega dela dopusta pa se jih še vedno odloča zelo malo.

¹⁴⁰ V organizacijah z možnostjo prožne oblike dela je to možnost koristilo 43 % vprašanih, kar je primerljivo z EU, več moških (52 %) kot žensk (35 %). Najbolj razširjena prožna oblika dela v Sloveniji je giblivi delovni čas, sledita delo s krajšim delovnim časom in delo na domu (Eurobarometer, 2018).

¹⁴¹ EK (2020a: 2) v Strategiji za enakost spolov EU 2020–2025 ugotavlja, da »neenakost spolov v izobraževanju sicer izginja, vztraja pa v zaposlovanju, plačilu, oskrbi, moči in pokojninah« in da se »načelo enakosti spolov še vedno vse pre pogosto krši s seksističnim sovražnim govorom ter blokiranjem ukrepov proti nasilju zaradi spola in spolnim stereotipom«. EIGE (2020b) pa je izračunal, da bi bilo za doseg cilja enakosti spolov v EU na podlagi trendov pred epidemijo covid-19 potrebnih še 60 let.

¹⁴² Številne raziskave dokazujejo, da so v kriznih časih bolj izpostavljene ranljive skupine prebivalstva, med katere sodijo tudi ženske, kar se je pokazalo tudi v času gospodarske in finančne krize (Furceri idr., 2020; WEF, 2020; EIGE, 2020b; OZN, 2020; EK, 2020a; Pavinelli, 2019).

izpostavljeni okužbam (trgovina, banke, pošta);¹⁴³ c) večji delež žensk je tudi v gospodarsko najbolj prizadetih dejavnostih (gostinstvo, turizem, osebne storitve). Poleg tega pa tudi osamitev v družinsko okolje prinaša nekatera tveganja, npr. dodatno izpostavljenost družinskemu nasilju ipd. (Queisser, 2020; WHO, 2020a).

V Sloveniji ima prostovoljstvo dolgo tradicijo in je zelo razširjeno, kar se je pokazalo tudi med epidemijo covid-19, ko so se v aktivnosti za blaženje njenih posledic prek prostovoljskih organizacij in civilne zaščite vključili številni prostovoljci. V Sloveniji je delež prebivalcev, ki redno opravlja neplačano prostovoljsko delo, leta 2016 (zadnji razpoložljivi podatki) presegal povprečje EU in se je v primerjavi z letom 2012 povečal.¹⁴⁴ Rezultati raziskave, opravljene julija 2020, kažejo, da so slovenski prostovoljci v epidemiji tedensko opravili več ur prostovoljskega dela kot prostovoljci v večini držav EU (Eurofound, 2020a).¹⁴⁵ Po oceni Slovenske filantropije se je najbolj povečalo število opravljenih prostovoljskih ur na področju zaščite in reševanja, zmanjšalo pa pri vseh tistih

prostovoljskih aktivnostih, ki potekajo v skupinski obliki in so bile zaradi omejitvenih ukrepov onemogočene ali okrnjene (medgeneracijske delavnice idr. aktivnosti za starejše, aktivnosti v mladinskih centrih, tabori za otroke in mladostnike idr.). S prostovoljskim delom posamezniki pridobivajo nova znanja in izkušnje, ostajajo delovno aktivni in socialno vključeni tudi v primeru izgube službe, upokojitve ali drugih okoliščin, kar povečuje zadovoljstvo in pozitivno vpliva na psihično in fizično zdravje posameznika (Jamšek idr., 2015). Leta 2019 so prostovoljci v Sloveniji opravili več kot enajst milijonov in pol ur prostovoljskega dela, znova največ na področju socialne dejavnosti (skoraj 63 % vseh prostovoljskih ur), sledili sta področji vzgoje in izobraževanja ter kulture in umetnosti (MJU, 2020). Najmanj organiziranega in zaznanega prostovoljstva je na splošno v starostni skupini do 18. leta starosti (MJU, 2020a), zato je smiselno spodbujati prostovoljstvo med mladimi, saj mnoge dobre prakse kažejo, da prostovoljske izkušnje gradijo dobro samopodobo otrok, usmerjajo njihovo energijo v dobra dela in krepijo socialni čut (Jamšek idr., 2015).

¹⁴³ Več gl. Mascherini in Bisellon, 2020, ter Torrejon Perez idr., 2020.

¹⁴⁴ V Sloveniji je neko vrsto neplačanega prostovoljskega dela opravljalo 34 % anketiranih (EU: 32 %), od tega jih je 12 % prostovoljsko delo opravljalo redno (EU: 10 %) (Eurofound, 2016).

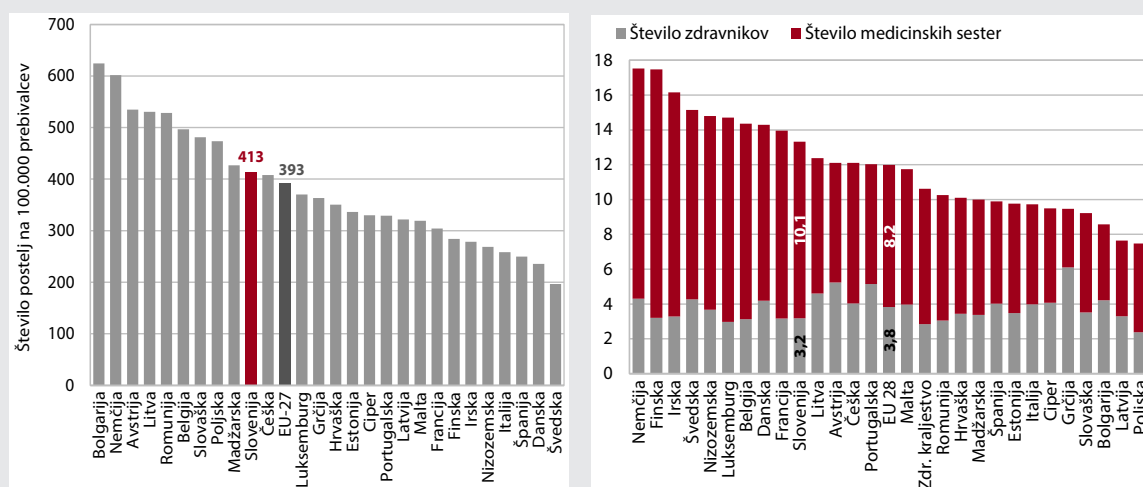
¹⁴⁵ V zadnjem mesecu pred anketiranjem so prostovoljci v Sloveniji v povprečju opravili 2 uri prostovoljskega dela na teden (EU: 1,4 ure), več od njih so opravili le prostovoljci na Cipru (2,8 ure) (Eurofound, 2020a).

Okvir 5: Izzivi v zdravstvenem varstvu in dolgotrajni oskrbi pred in med epidemijo covid-19

Razvojni izzivi glede zmogljivosti zdravstvenega sistema in dolgotrajne oskrbe so bili pred epidemijo povezani s staranjem prebivalstva in povečevanjem bremena kroničnih bolezni. V zadnjem desetletju je bil v zdravstvu glede zmogljivosti sistema, podobno kot v vseh državah članicah EU, največji izziv obvladovanje rastočega števila bolnikov s kroničnimi degenerativnimi boleznimi in rastočega števila starejših od 80 let, ki imajo težave s krhkostjo ter pogosto več kroničnih bolezni hkrati in so odvisni od pomoči drugih oseb ter potrebujejo dolgotrajno oskrbo (DO). Ob tem so se z uporabo novih tehnologij in postopkov zdravljenja ter zaradi potrebe po večji učinkovitosti sistema tudi v Sloveniji uspešno uvajali novi modeli akutne obravnave: na primarni ravni je prišlo do sprememb v načinu obravnave kroničnih bolezni, uvajanja referenčnih ambulant in centrov za krepitev zdravja; na sekundarni ravni do uvajanja dnevnih posegov in zmanjševanja bolnišničnih obravnav, ležalnih dob in števila postelj v akutni bolnišnični obravnavi (Albreht, 2021). Po drugi strani se v Sloveniji niso upoštevale potrebe po vzpostavitvi zmogljivosti za obravnavo starejših in multimorbidnih bolnikov, po uvajanju novih kapacitet za neakutno obravnavo, podaljšano bolnišnično zdravljenje, zgodnjo rehabilitacijo, integrirano DO in oskrbo na domu. Glavni razlogi za to so neizpeljana reforma sistema DO, kompleksnost integracije sistema zdravstva in DO, ki zahteva v Sloveniji sodelovanje in prepletanje aktivnosti dveh resornih ministrstev, ter nedorečeno financiranje novega sistema DO. Formalna DO se v Sloveniji še vedno izvaja predvsem kot institucionalna oskrba, zaradi čakanja na reformo, ki bi okrepila razvoj oskrbe na domu, pa se je skoraj ustavila izgradnja institucionalnih zmogljivosti, kar je močno povečalo čakalne dobe za sprejem v domove za starejše. Po podatkih Skupnosti socialnih zavodov Slovenije (2021) je konec leta 2020 na sprejem čakalo 12.899 nujnih prosilcev, vseh prošenj pa je bilo kar 26.552. Februarja 2021 so bile podeljene koncesije za dodatnih 1.280 mest v domovih za starejše.

Slovenija je v epidemijo vstopila s finančno in kadrovsko podhranjenima sistemoma zdravstva in DO. Slovenija je leta 2018 glede na celotne izdatke za zdravstvo na prebivalca dosegala 85 % povprečja EU in 75 % povprečja najbolj razvitih držav EU-14 (gl. kazalnik 3.6). Še bistveno bolj je zaostajala glede DO: javni izdatki na prebivalca so dosegli le 50 % povprečja EU in le 38 % povprečja EU-14 (gl. kazalnik 3.21). Posledice pomanjkanja finančnih virov se v obeh sistemih kažejo v kadrovski podhranjenosti, dolgih čakalnih dobah in nezadovoljenih potrebah (gl. kazalnik 3.4). V zdravstvu je največja težava pomanjkanje zdravnikov na primarni ravni in medicinskih sester v patronažni službi, ki je zaradi neustrezno razvite pomoči na domu čedalje bolj obremenjena tudi z nego starejših na domu. V bolnišnicah primanjkuje medicinskih sester zlasti na najbolj zahtevnih oddelkih in enotah intenzivne terapije.¹ V domovih za starejše so kadrovski standardi že vrsto let prenizki, ker se povečuje delež oskrbovancev, potrebnih najzahtevnejše nege. Premalo je medicinskih sester, ki bi bile usposobljene za delo s starejšimi in krhkimi bolniki, močno primanjkuje negovalnega kadra.

Slika 31: Število postelj za akutno bolnišnično obravnavo (levo) ter število zdravnikov in medicinskih sester (desno), 2018

Vir: Eurostat, 2021; NIJZ, 2021 e (za Slovenijo), OECD/EU, 2020 (desno). Opomba: V številu medicinskih sester so vključene diplomirane sestre in zdravstveni tehniki.

¹ Po oceni NIJZ je konec leta 2019 v Sloveniji primanjkovalo vsaj 5.000 medicinskih sester (Ministrstvo za zdravje, 2020). Leta 2018 je bilo zaposlenih 21.031 medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov, kar je 54 % več kot v letu 2000. Prav tako je bilo število zaposlenih v zdravstveni negi na 1.000 prebivalcev (10,1) najvišje v zadnjih dvajsetih letih, s čimer je Slovenija presegla povprečje EU. Spodbudno je tudi, da se je rast števila medicinskih sester v zadnjih desetih letih precej okrepila. V obdobju 2009–2018 se je število medicinskih sester povečalo za 71 %, zdravstvenih tehnikov pa za 14 %.

Za financiranje zdravstva je bil v letu 2020 zelo pomemben visok prispevek državnega proračuna, ZZZS pa je skoraj v celoti porabil prihranke iz preteklih let.² Po strukturi virov financiranja zdravstva Slovenija odstopa od drugih držav po majhnem deležu proračunskih virov in velikem deležu prispevkov aktivnega prebivalstva, zato so prihodki sistema močno odvisni od nihanj v plačah in zaposlenosti.³ V letu 2020 se je kljub ukrepom vlade zmanjšalo število aktivnih skupin zavarovancev v ZZZS (zaposleni in samozaposleni) in povečalo število neaktivnih. Hkrati so se močno povečali odhodki za obvladovanje epidemije covid-19, zato so bila v okviru PKP-zakonov in sprememb ZIPRS dodatna sredstva za ZZZS zagotovljena iz državnega proračuna, in sicer za oprostitve plačila prispevkov podjetij in samostojnih podjetnikov ter za izplačila dodatkov zaradi dodatnih obremenitev za delavce ZZZS. Poleg tega so bila posredno, po ZZZS, iz državnega proračuna zagotovljena izplačila izvajalcem zdravstvenih storitev zaradi izpada dejavnosti ter za pokritje materialnih stroškov v zvezi s preprečevanjem širjenja epidemije in povračila nadomestil za bolniško odsotnost⁴ (ZZZS, 2021).⁵ Izvajalci zdravstvene dejavnosti so poleg tega neposredno od Ministrstva za zdravje prejeli sredstva za izplačila dodatkov vsem zdravstvenim delavcem za posebne obremenitve v času epidemije ter medicinsko in varovalno opremo in sredstva za povečanje kapacitet.

Dostopnost zdravstvenih storitev je bila zaradi epidemije otežena, zaradi nepravčasne zdravstvene obravnave so se zato močno povečala tveganja glede poteka drugih (necovidnih) bolezni. Zaradi epidemije in sprejetih ukrepov so se pretežni del leta 2020 zdravstvene storitve izvajale v omejenem obsegu, tako na primarni ravni kot v bolnišnicah. Na primarni ravni so fizično dostopnost deloma nadomestili posveti na daljavo, vendar je bila dostopnost zaradi prezasedenosti telefonskih linij in neuporabe elektronske pošte pri nekaterih skupinah prebivalstva, zlasti pri starejših, omejena. Število obiskov/posvetov na daljavo se je v povprečju zmanjšalo za 1,7 % v primerjavi z letom 2019, potem ko se je pred epidemijo vsako leto povečalo v povprečju za okoli 3 %. Število obiskov pri zdravniku je najbolj upadlo pri starejših od 65 let in mlajših od 19 let (šolski dispanzer). Preventivni program na primarni ravni je bil na letni ravni manjši za 10 %, ker je bil v prvem valu popolnoma ustavljen, v drugem valu pa je primanjkovalo kadra, saj je bil velik del osebja iz referenčnih ambulant in centrov za krepitev zdravja prerazporejen na izvajanje storitev, povezanih s covidom-19. Še bolj kot na primarni ravni se je zmanjšalo število obravnav v specialističnih ambulantah, čeprav so se tudi te deloma izvajale na daljavo.⁶ Število obravnav se je zmanjšalo za 20 %, slikovna diagnostika pa za 15 %. Predvideni program v specialističnih ambulantah za leto 2020 v skoraj vseh dejavnostih ni bil realiziran, izjema je bil le program radioterapije za zdravljenje onkoloških bolnikov. V bolnišnicah se je močno zmanjšalo tudi število bolnišničnih obravnav, na letni ravni za 15 %, v prvem valu je bilo število novih sprejemov močno omejeno zaradi pomanjkanja opreme, v drugem valu pa zlasti zaradi preusmeritev razpoložljivih zmogljivosti v oskrbo bolnikov s covidom-19 (ZZZS, 2021a). Zaradi slabše dostopnosti v letu 2020 lahko v letu 2021 in naprej pričakujemo dodatni pritisk na čakalne dobe ter poslabšanje kazalnikov zdravja in neenakosti v zdravju (več gl. poglavje 3.1). Zaradi epidemije so se povečale tudi bolniške odsotnosti (gl. kazalnik 3.21). V prvem valu je zaradi interventnih ukrepov, na primer nedelovanja javnega prevoza in zaprtja šol in vrtcev, prišlo do znižanja števila izgubljenih delovnih dni zaradi bolniške odsotnosti. V drugem valu pa se je zaradi razmaha epidemije število bolniških odsotnosti močno povečalo, v veliki meri tudi zaradi izolacije številnih bolnikov (in družinskih članov) s covidom-19.

Kljub številnim ukrepom je epidemija močno prizadela domove za starejše. Za omejitev širjenja virusa so v domovih za starejše in drugih socialnovarstvenih zavodih močno omejili obiske ter vzpostavili ločene cone in nastanitve za okužene in neokužene oskrbovance. Zaradi pomanjkanja kadra so se v delo vključevali upokojeni kadri, študenti in dijaki zdravstvenih ved, zdravstveni kader iz lokalnih zdravstvenih domov, prostovoljci z znanjem za bolničarje prek civilne zaščite in verskih organizacij, brezposelni prek javnih del. Septembra je bilo v PKP 4 zagotovljenih 26 mio. EUR za dodatnih 550 zaposlitev v letih 2020 in 2021 (do konca leta je bilo realiziranih okoli 350 zaposlitev) (gl. tudi poglavje 3.2). Vsa sredstva za pokritje izdatkov, povezanih z obvladovanjem epidemije, so bila zagotovljena iz državnega proračuna: nakup varovalne opreme, dodatki zaposlenim za delo v sivi in rdeči coni (+30 % osnovne plače) ali zaradi prerazporeditev (+20 %) in za pokritje izpada prihodkov zaradi nezasedenih kapacitet v domovih za starejše (koniec leta je bilo zaradi omejitev sprejema novih oskrbovancev in številnih smrti v DSO okoli 2.600 nezasedenih postelj) (ZZZS, 2021a).

² ZZZS je v letu 2020 posloval s primanjkljajem v višini 87 mio. EUR, ki ga je pokrtil iz sredstev rezervnega in splošnega sklada. Zaradi izkazanega primanjkljaja 87 mio. EUR so se zmanjšala sredstva na računih ZZZS, tako da je na dan 31. 12. 2020 stanje sredstev 33,8 mio. EUR (120,7 mio. EUR v letu 2019).

³ Več gl. UMAR (2019b).

⁴ V prvem valu je bila odsotnost od prvega dne bolniške odsotnosti plačana v breme ZZZS in ne v breme delodajalcev.

⁵ Več gl. ZZZS, 2021, poglavje 5.1.2. Učinki ukrepov za omilitve posledic epidemije na poslovanje ZZZS.

⁶ ZZZS je jeseni 2020 na novo uvedel storitve za obračun dela s pacienti na daljavo na ravni specialističnoambulantnih dejavnosti.

3.2 Dostojno življenje za vse

■ Dostojno življenje za vse (razvojni cilj 3)

Dostojno življenje za vse generacije temelji na ustvarjanju razmer, v katerih bodo vsi ljudje lahko dostojno, enakopravno in odgovorno uresničili svoje danosti z aktivnostmi na različnih področjih. Glavne usmeritve SRS za doseganje tega cilja so usmerjene k: a) zagotavljanju primerne ravni dohodka za dostojno življenje in ohranjanje nizke dohodkovne in premoženjske neenakosti, b) oblikovanju vzdržnih sistemov socialne zaščite, varstvu ter zaščiti otrok, c) kakovosti bivalnega okolja, č) krepitvi sodelovanja, solidarnosti in prostovoljstva in d) odpravljanju vseh oblik diskriminacije. Dostojno življenje je povezano z vključujočo in zdravo družbo, ki je prikazana v razvojnem cilju 1.

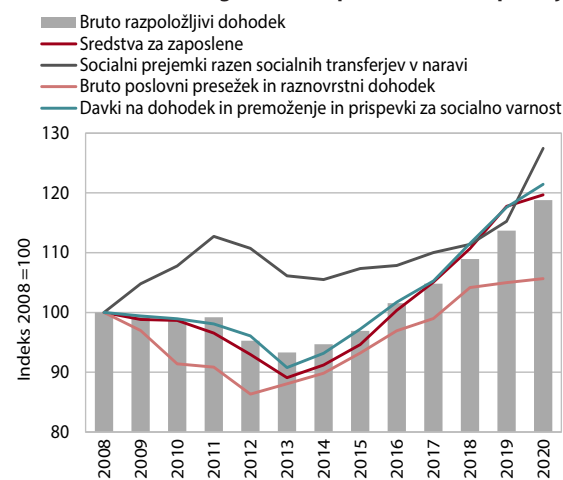
■ Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 3:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Stopnja tveganja socialne izključnosti, v %	14,4 (2019)	21,4 (2019)	< 16
Neenakost porazdelitve dohodka, razmerje kvintilnih razredov (80/20)	3,4 (2019)	5,0 (2019)	< 3,5
Izkušnje diskriminacije, v %	9 (2020)	16 (2020)	< 10

Bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev¹⁴⁶ se je po pospešeni rasti v obdobju 2016–2019 v letu 2020 kljub upadu gospodarske aktivnosti še povečal, kar je bila predvsem posledica vladnih ukrepov za omilitev posledic epidemije. Sredstva za zaposlene, ki predstavljajo največji del dohodka, so se v času gospodarske in finančne krize vidno znižala ter poleg zmanjšanja socialnih prejemkov po letu 2012 močno vplivala na znižanje dohodkov v obdobju 2009–2013 (gl. sliko 32). Z oživitvijo gospodarske aktivnosti, ki jo je spremljala rast zaposlenosti in plač, ter postopnim

sproščanjem varčevalnih ukrepov so se dohodki po letu 2014 spet povečevali in leta 2016 prvič presegli raven iz leta 2008. Pospešeno rast iz obdobja 2016–2019 je v začetku leta 2020 prekinila epidemija covid-19, ki je povzročila izrazit padec gospodarske aktivnosti zaradi zaustavitve poslovanja nenujnih storitvenih dejavnosti¹⁴⁷ ter otežene aktivnosti industrije in drugih storitvenih dejavnosti. Posledično poslabšanje razmer na trgu dela je ublažilo sprejetje interventnih ukrepov za ohranjanje delovnih mest, upad bruto razpoložljivega dohodka pa so preprečili tudi različni ukrepi za pomoč prebivalstvu.

■ Slika 32: Realna rast glavnih komponent bruto razpoložljivega dohodka (levo) in njegova struktura (desno)

Vir: SURS, 2021; preračuni UMAR.

¹⁴⁶ Bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev zajema bruto prihodek gospodinjstev iz zaposlitev, socialnih prejemkov v denarju, poslovnih presežkov ter raznovrstnih dohodkov in lastnine, zmanjšane za prispevke in davke.

¹⁴⁷ Odloki o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji, 2020.

Socialni prejemki so se zaradi tega izraziteje povečali, nekoliko višja pa so bila v letu 2020 ob izdatni pomoči ukrepov tudi sredstva za zaposlene.¹⁴⁸

Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka (ERD) gospodinjstev je v obdobju 2009–2019 naraščala, pri čemer je bila rast mediane ERD nizko izobraženih nadpovprečno hitra, počasna pa pri dohodkih visoko izobraženih in pri starejših od 65 let.

Naraščajoča sredstva za zaposlene v obdobju 2016–2019 oz. izboljševanje mediane dohodka pri delovno aktivnem prebivalstvu je prispevalo k zmanjševanju zaostanka do mediane dohodka povprečja EU.¹⁴⁹ V zadnjem desetletju se je v Sloveniji še povečal zaostanek mediane dohodka starejših od 65 let do skupne mediane, kar je posledica skromne rasti oz. znižanja povprečne pokojnine v obdobju 2010–2016, pretežno zaradi neusklajevanja. Za obdobje 2009–2019 je značilna tudi hitra rast mediane ERD nizko izobraženih, kar je povezano z rastjo minimalne plače (gl. kazalnik 3.12). Rast mediane dohodka visoko izobraženih v obdobju 2009–2019 je bila opazno nižja od rasti mediane ERD srednje in nizko izobraženih. Na to je vplivalo progresivno znižanje plač v javnem sektorju v obdobju javnofinančne konsolidacije (2013), pa tudi naraščanje deleža terciarno izobraženih mladih, ki se zaposlujejo na delovnih mestih, za katere je potrebna srednja ali nizka izobrazba (gl. poglavje 2).

Neenakost glede dohodkov je tudi leta 2019 ostala najmanjši v EU, po merilih premoženjske neenakosti pa se je Slovenija uvrščala okoli sredine držav članic EU, ki so članice OECD.¹⁵⁰ Razmerje med spodnjim in zgornjim kvintilnim razredom dohodkov je leta 2019 znašalo 3,4 in bilo tretje leto zapored v okviru cilja SRS 2030 (Eurostat, 2021; gl. kazalnik 3.10). Majhno dohodkovno neenakost v Sloveniji, ki jo zagotavljajo sistem progresivne obdavčitve dohodnine in deloma tudi socialni transferji, že vrsto let kaže tudi Ginijev

količnik. Premoženjska neenakost¹⁵¹ pa je v večini držav večja od dohodkovne, saj podatki OECD kažejo, da je delež premoženja, s katerim razpolagajo višji dohodkovni razredi, precej večji od deleža njihovega dohodka. Podatki za leto 2015 (ali zadnje razpoložljivo leto) so pokazali, da je imelo v državah OECD 10 % najbogatejših gospodinjstev okoli polovico premoženja, kar je dvakrat toliko, kot velja za razpoložljivi dohodek. V Sloveniji je imelo 10 % najbogatejših 48,6 % premoženja in 20,2 % dohodka (OECD, 2018).

Stopnja tveganja socialne izključenosti je leta 2019 v Sloveniji dosegla najnižjo raven; delež upravičencev do denarne socialne pomoči za najrevnejše pa se od leta 2018 povečuje. Stopnja tveganja socialne izključenosti¹⁵² je v Sloveniji vseskozi nižja od povprečja EU. Najvišja je bila leta 2013, a je do leta 2019 (EU-SILC-2019 z dohodki iz leta 2018) dosegla najnižjo raven glede na vsa pretekla obdobja in glede na druge članice EU z izjemo Češke (gl. kazalnik 3.9). Ocene Evropske komisije in drugih institucij kažejo, da se je stopnja tveganja revščine zaradi epidemije covid-19 v članicah EU kljub številnim ukrepom nacionalnih vlad povečala že v letu 2020, najbolj med najrevnejšimi skupinami prebivalstva (EK, 2020c; 2020d; EP, 2020a; 2020b; EAPN, 2020a; 2020b; Schutter, 2021 idr.). V Sloveniji socialni transferji že vrsto let učinkoviteje kot v povprečju EU zmanjšujejo stopnjo tveganja revščine. Delež upravičencev do denarne socialne pomoči (sredstva za najrevnejše) je porasel junija 2018, zaradi epidemije pa je bil v obdobju januar–avgust 2020 medletno večji za 7,8 % (MDDSZ, 2021a). Vrsta mednarodnih analiz kaže, da je bila finančna vzdržnost gospodinjstev¹⁵³ v nekaterih članicah (tudi v Sloveniji) že pred nastopom epidemije nizka (OECD, 2020d; ECB, 2020; Demertzis, Domínguez-Jiménez in Lusardi, 2020; Midões, 2020; gl. kazalnik 3.16), z epidemijo pa se še zaostruje (Eurofound, 2020a), kar lahko brez celovitih in usklajenih socialnih politik negativno vpliva na socialno izključenost in materialno prikrašanost prebivalcev v naslednjih letih (UMAR, 2021).

Na dostopnost vzgoje in izobraževanja, ki je v mednarodni primerjavi dobra, je leta 2020 tudi v Sloveniji negativno vplivala epidemija covid-19, zlasti za nekatere ranljive skupine. Dostopnost predšolske vzgoje in varstva otrokom se je v zadnjih desetih letih povečala in dosega povprečje EU (Eurostat, 2021), dostopnost osnovnošolskega in srednješolskega

¹⁴⁸ Ukrepi na področju socialnih prejemkov: izredni enkratni javni transferji različnim skupinam prebivalstva (upokojenci, študentje, starši, prejemniki socialne pomoči in varstvenega dodatka), razširjen je bil tudi krog upravičencev do nadomestil za brezposelnost. Ukrepi na področju sredstev za zaposlene: nadomestila zaposlenih za čas, ko čakajo na delo ali so doma zaradi višje sile ali karantene in ko delajo krajši delovni čas, oprostitve plačila socialnih prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za zaposlene v zasebnem sektorju, ki so delali v času prvega vala epidemije, dodatek zaposlenim za delo za nevarnost in posebne obremenitve in dodatek za delo v rizičnih razmerah v javnem sektorju in izplačilo dodatka za delo v času epidemije v zasebnem sektorju, kritje bolniške odsotnosti zaradi covid-19 od prvega dne odsotnosti. Ukrepi na področju drugih transferjev: izplačila turističnih bonov. Ukrepi na področju bruto raznovrstnega dohodka: izplačila temeljnega mesečnega dohodka za samozaposlene in oprostitve plačila socialnih prispevkov zanje, delno povračilo izgubljenega dohodka zaradi karantene ali višje sile, delno povračilo nekritih fiksnih stroškov, povračilo stroškov v zvezi z izvedbo hitrih testov (ZIUZOP, 2020; ZZUOOP, 2020; ZIUPOPDVE, 2020; Sklep o podaljšanju veljavnosti ukrepa za izboljšanje gospodarskega položaja na področju potrošnje turizma, 2020).

¹⁴⁹ Zaostanek mediane ERD v SKM za Avstrijo, ki ima za Luksemburgom najvišjo mediano, je leta 2019 znašal 30 %, kar je za 4 o. t. manj kot leta 2016.

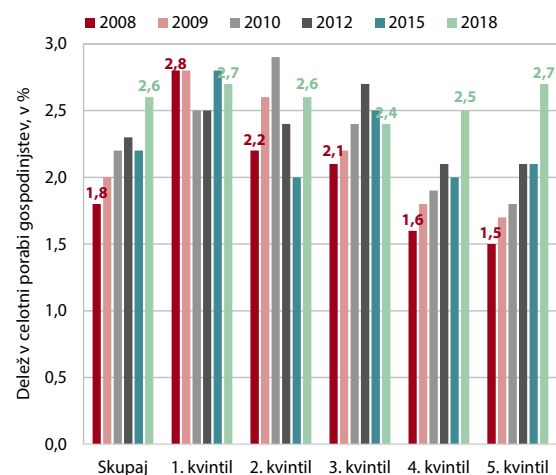
¹⁵⁰ Analiza porazdelitve premoženja je narejena zgolj za države OECD.

¹⁵¹ Premoženjska neenakost se meri z razmerjem med povprečnim neto premoženjem in mediano tega ali z deležem premoženja, ki ga imajo v lasti tisti na vrhu distribucije (10 %, 5 % oziroma 1 % najbogatejših).

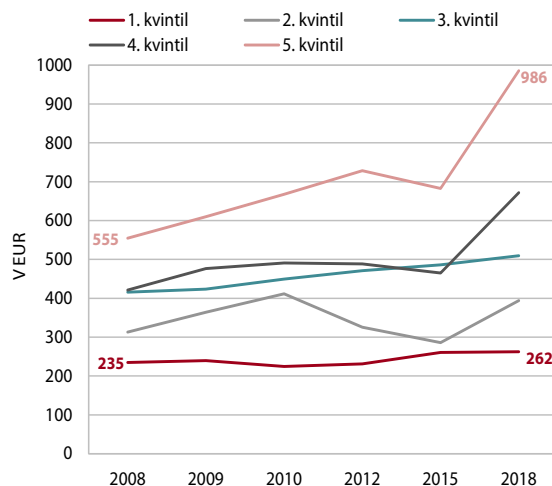
¹⁵² Sintezni kazalnik stopnje tveganja socialne izključenosti je sestavljen iz treh delov: a) stopnje tveganja revščine (delež oseb, ki živijo v gospodinjstvu z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom, manjšim od 60 % nacionalne mediane ekvivalentnega dohodka); b) stopnje težke materialne prikrašanosti (gl. kazalnik 3.16) in c) deleža oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo (manj kot 20 % celotnega delovnega potenciala gospodinjstva).

¹⁵³ Finančno krhka gospodinjstva niso dohodkovno revna, vendar imajo premalo razpoložljivih finančnih sredstev za pokritje izpada dohodkov za trimesečno obdobje (Stiglitz, Fitoussi in Durand, 2018).

Slika 33: Delež porabe gospodinjštev za zdravje po dohodkovnih kvintilih v Sloveniji (levo) in povprečni neposredni izdatki za zdravstvo na gospodinjstvo glede na dohodke (desno)

Vir: SURS, 2021. Opomba: Izračuni porabe gospodinjštev na podlagi APG.

izobraževanja pa je nad povprečjem EU.¹⁵⁴ Tudi vključenost mladih (20–24 let) v terciarno izobraževanje ostaja največja med članicami EU, čeprav se od šolskega leta 2013/2014 zmanjšuje (SURS, 2021; Eurostat, 2021). Delno zaprtje vrtcev in popolno zaprtje izobraževalnih ustanov zaradi epidemije covid-19 v letu 2020 sta staršem šolajočih otrok otežila usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, pri nekaterih skupinah otrok pa vplivala tudi na njihovo zdravje, psihosocialni razvoj in/ali dobro počutje (gl. poglavje 3.1). Strokovnjaki opozarjajo na pomen vključenosti otrok v varstvo, vzgojo in izobraževanje za razvoj njihovih zmožnosti in socialne vključenosti (OECD, 2017a; EK, EACEA in Eurydice, 2019; UMAR, 2021). Prav tako ocenjujejo, da je šola na daljavo negativno vplivala na kakovost življenja otrok s slabšim socialnoekonomskim položajem ter tistih, ki so že pred epidemijo potrebovali individualno strokovno obravnavo specializiranega pedagoškega in psihološkega osebja (OECD, 2020b; 2020c; Di Pietro idr., 2020; Carretero idr., 2021; Varuh človekovih pravic, 2020). V letu 2020 je zaradi vpliva epidemije na življenje najbolj izstopala stiska družin z otroki s posebnimi potrebami, ki so ostale brez potrjenih individualnih strokovnih obravnav in sistemskih podpore. Vpliv epidemije bo po ocenah OECD (2020b) in EK (2020e) lahko imel dolgoročne posledice, ki se bodo najbolj odrazile pri ranljivejših skupinah otrok oz. pri tistih, ki so bili v neenakem položaju že pred epidemijo (Cankar, 2020; UMAR, 2021; gl. tudi kazalnik 2.4). Odrazijo pa se lahko v manjši motivaciji učencev, slabši učni uspešnosti ali pa v osipništvu, zato bi bilo treba učni uspešnosti ranljivih skupin otrok nameniti dodatno pozornost. Neenakost, ki se je v preteklih letih vzpostavljala glede dostopnosti vseživljenjskega učenja, se je med epidemijo še povečala zlasti za nizko izobražene in starejše prebivalce (gl.

kazalnik 2.6 in poglavje 2.1), saj imajo te skupine tudi najbolj omejen dostop do internetnih medijev in novih tehnologij ter premalo digitalnih spretnosti.

Dostopnost zdravstvenega varstva je bila v zadnjem desetletju zelo dobra z vidika pokritosti s pravicami v zdravstvenem varstvu, zaradi pomanjkanja zdravstvenega kadra pa so velika težava čakalne dobe. Neizpolnjenih potreb po zdravstvenem varstvu iz finančnih razlogov v Sloveniji skoraj ni (gl. kazalnik 3.4), kar je povezano s široko košarico pravic, ki se financira iz kombinacije obveznega in dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja. Pokritost prebivalcev z obveznim zavarovanjem je skoraj 100-odstotna, v dopolnilno zavarovanje pa je vključenih 95 % zavezancev za doplačila.¹⁵⁵ Neposredni izdatki iz žepa, ki so z vidika finančne dostopnosti najbolj problematični, se že vrsto let ohranjajo na nizki ravni od 12 do 13 % vseh izdatkov za zdravstvo, kar je bistveno pod povprečjem EU (2018: 22 %) (gl. kazalnik 3.6).¹⁵⁶ Podatki iz ankete o potrošnji gospodinjštev (APG) sicer kažejo, da se je delež porabe za zdravstvo v celotni porabi gospodinjštev povečal z 1,8 % v letu 2008 na 2,6 % v letu 2018, še vedno pa je bil majhen v primerjavi z drugimi evropskimi državami (WHO, 2019). Slovenija je najbolj odstopala po zelo majhnem deležu neposredne porabe (oz. izdatkov iz žepa) za zdravila, ker večino doplačil pri zdravilih na recept pokriva dopolnilno zdravstveno zavarovanje (WHO, 2019). Vendar pa se je neenakost v porabi za zdravje med gospodinjstvi močno povečala (gl. sliko 33): petina gospodinjštev z najvišjimi dohodki je leta 2018 za zdravje namenila skoraj dvakrat več svojega dohodka kot pred desetimi leti, pri petini z najnižjimi pa je delež ostal enak. V denarnih zneskih na člana gospodinjstva se je razmerje med neposredno

¹⁵⁴ Vključenost mladih (15–19 let) v srednješolsko izobraževanje je bila v šolskem letu 2019/2020 malo večja kot pred desetimi leti.

¹⁵⁵ Več gl. v UMAR, 2019b in 2021.

¹⁵⁶ Po priporočilih SZO so neposredni izdatki iz žepa še sprejemljivi, dokler ne dosegajo deleža okoli 15 % izdatkov za zdravje.

porabo v prvem in petem kvintilu zato precej povečalo (z 1 : 2,3 leta 2008 na 1 : 3,8 leta 2018). Povečanje porabe za zdravje pri gospodinjstvih z najvišjimi dohodki je lahko deloma povezano z večjo ozaveščenostjo glede skrbi za lastno zdravje, še bolj pa s hitrim podaljševanjem čakalnih dob v javni zdravstveni mreži in pogostejših obiskih pri zasebnikih, saj si ta gospodinjstva neposredno plačilo zdravstvenih storitev lažje privoščijo. S tem se neenakost v zdravju v državi še povečuje. Čakalne dobe so tudi glavni razlog za neizpolnjene potrebe po zdravljenju, ki so v Sloveniji bistveno višje kot v povprečju EU (gl. kazalnik 3.4, več gl. UMAR, 2020a in UMAR, 2021).

Za ranljive skupine prebivalstva v zadnjih letih dodatno skrbijo centri za krepitev zdravja (CKZ). Za zmanjšanje razlik med dohodkovnimi skupinami v dostopnosti zdravstvenega varstva je ključnega pomena izboljšanje dostopa ranljivih skupin do primarne ravni ter programov preventive in javnega zdravja. V Sloveniji je bila zaradi prepoznane neenakosti v zadnjih letih posebna pozornost namenjena širitvi CKZ, referenčnih ambulant ter svetovanja in presejanja na ravni osnovne zdravstvene dejavnosti. Predvidena je tudi nadgradnja zdravstveno-vzgojnih centrov in njihovo preoblikovanje v CKZ ter razširitev tega novega modela na vse zdravstvene domove do leta 2025. Osnovni namen je združevanje preventive in integrirane obravnave z referenčnimi ambulantami, v katerih posebej usposobljene medicinske sestra obravnavajo kronične bolnike, s čimer spodbujajo večdisciplinarno obravnavo, zmanjšujejo delovno obremenitev zdravnikov in prispevajo k izboljšanju dostopnosti zdravstvenega varstva na primarni ravni, kar je čedalje večja težava zaradi pomanjkanja zdravnikov družinske medicine.¹⁵⁷ V letu 2020 je bilo predvidenih 29 novih timov zdravnikov splošne in družinske medicine, zaradi pomanjkanja kadra pa je bilo oblikovanih le 11,6 tima (ZZZS, 2021).

Epidemija covid-19 je močno vplivala na zagotavljanje dostopnosti zdravstvenega varstva. Glavna težava je pomanjkanje kadra, zlasti za delo v enotah za intenzivno terapijo ter negovalnega kadra v bolnišnicah in domovih za starejše. V prvem valu epidemije je prišlo do prekinitve izvajanja drugih zdravstvenih dejavnosti zaradi pomanjkanja zaščitne opreme, v drugem valu so se zdravstvene storitve zaradi ukrepov izvajale v manjšem obsegu, do prekinitve nekaterih bolnišničnih dejavnosti pa je prišlo predvsem zaradi hitre rasti števila hospitaliziranih in potrebe po dodatnih kapacitetah za bolnike s covidom-19 (več gl. okvir 5).

Z epidemijo so se izrazito zaostrole težave v dolgotrajni oskrbi (DO), zlasti zaradi kadrovskih primanjkljajev v domovih za starejše. V Sloveniji je bilo

leta 2019 zelo oviranih 19 % starejših od 65 let (EU: 16 %). Zelo velik pa je bil delež oseb, ki so odvisne od pomoči drugih, pri starejših od 80 let, saj je leta 2019 znašal kar 41 % (EU: 32 %).¹⁵⁸ Ob tem je delež javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo v BDP (0,9 %) bistveno manjši kot v povprečju EU (1,3 %) ter več kot polovico manjši kot v najbolj razvitih evropskih državah (gl. kazalnik 3.7). Dostopnost storitev DO se z vidika stroškov oskrbe za prejemnike poslabšuje že več kot deset let. Študija OECD je pokazala, da si v Sloveniji že osebe s srednjo stopnjo oviranosti ne morejo pokriti doplačil za formalno oskrbo zgolj z lastnimi dohodki (Hashiguchi in Llena-Nozal, 2020). Posledice so izrazito nezadovoljene potrebe po dolgotrajni oskrbi: po anketi SHARE v letu 2017 več kot 5 % starejših od 50 let ni prejelo nobene oskrbe, kljub temu da bi potrebovali pomoč pri vsaj eni osnovni dnevni aktivnosti. Težava je zlasti v slabo razviti oskrbi na domu: v letu 2017 je oskrbo na domu prejelo le 3,9 % oseb, starih 50 let ali več, kar je bil najmanjši delež med 18 državami, vključenimi v raziskavo (IER, 2021). Z letom 2019 uveljavljeni Zakon o osebnih asistenci (OA) je izboljšal možnosti oseb z oviranostjo za samostojno življenje na domu, vendar javni viri za ta namen eksponentno naraščajo.¹⁵⁹ Zaradi slabo razvitih storitev oskrbe na domu oziroma v skupnosti se iz leta v leto podaljšujejo čakalne dobe za sprejem v institucionalno varstvo. Vključenost prebivalstva nad 65 let v institucionalno oskrbo je v Sloveniji sicer večja kot v povprečju EU,¹⁶⁰ vendar so težava zastareli standardi glede kadrov, ki jih v domovih kritično primanjkuje, ponekod pa tudi neustrezna namestitvena infrastruktura. V letu 2020 so se zaradi epidemije covid-19 kadrovske razmere v domovih za starejše izrazito zaostrole.¹⁶¹ V ZUOOP (2020) so bila septembra sicer namenjena dodatna sredstva za okoli 550 novih zaposlitev v domovih za starejše, a je bilo zaradi pomanjkanja ustreznih kadrov na trgu dela do konca leta 2020 realizirano le 323 zaposlitev (gl. okvir 5). V reševanje krize so se zato vključevali zaposleni

¹⁵⁸ Eurostat, 2021; po anketi EU SILC.

¹⁵⁹ Ker zakon o OA ni jasno opredelil, da bi morali biti upravičenci do OA zgolj delovno aktivne invalidne osebe, ki potrebujejo osebnega asistenta za nemoteno participacijo na trgu dela, se je med osebne asistente vpisovalo vedno več izvajalcev DO, ki nudijo pomoč pri osebnih in podpornih dnevniških aktivnostih tistim osebam, ki niso delovno aktivne. Zaradi neustrezno urejenega instituta družinskega pomočnika (izvajalec te pomoči ni v delovnem razmerju, ima nižje plačilo kot OA, ima večjo delovno obremenitev, nima možnosti dopusta itn.) se je pretežni del družinskih pomočnikov in tudi drugih izvajalcev DO registriral med OA. Javni izdatki za OA so se zato povečali s 3,8 mio. EUR leta 2018 na 36,8 mio. EUR v letu 2019 in 84,4 mio. EUR v letu 2020 (MDDSZ, 2021b). V letu 2021 je predvideno sprejetje novele zakona o OA, s katero je predvidena uvedba dodatnih pogojev za presojo upravičenosti do OA in nekatere omejitve na strani izvajalcev.

¹⁶⁰ Leta 2018 je bilo v Sloveniji 4,7 % vključenih, v povprečju OECD pa 4,0 % (OECD Stat, 2021).

¹⁶¹ Do konca leta 2020 je število potrjenih primerov SARS-CoV-2 med oskrbovanci doseglo 10.800, kar je skoraj polovica vseh prejemnikov DO v institucijah. Umrlo je 1.781 oskrbovancev oz. 57 % vseh umrlih v Sloveniji. Analiza kadra v DO (Smolej Jež idr., 2016) je pokazala, da je leta 2015 formalne storitve DO v Sloveniji izvajalo 11.514 zaposlenih oziroma 2,7 zaposlenega na 100 prejemnikov DO, starejših od 65 let, kar je bistveno manj kot v povprečju EU-27 (3,8 kadra na 100 prejemnikov) (več v UMAR, 2021). Na prenizke kadrovske normative v domovih za starejše je leta 2019 opozorila tudi revizija računskega sodišča (2019).

¹⁵⁷ Težave pri izbiri osebnega zdravnika so se zaostrole po sprejetju sporazuma med Vlado RS in sindikatom Fides (2018), ki je opredelil nove, nižje normative za zdravnike družinske medicine. Ti lahko odklonijo opredeljevanje novih oseb, ko dosežejo obremenitev 1.895 glavarinskih količnikov (ZZZS, 2021).

v zdravstvenih domovih, študentje, upokojenci in prostovoljci. Jeseni 2020 je bil predlog novega zakona o dolgotrajni oskrbi (MZ, 2020) že tretjič v zadnjih desetih letih v javni obravnavi, še vedno pa potekajo usklajevanja s socialnimi partnerji in iskanje ustrezne rešitve za povečanje finančnih virov v predvidenem novem obveznem zavarovanju za DO.¹⁶²

Stopnja stanovanjske prikrašnosti (SP) se je v zadnjih letih izboljševala. Zaradi različnih načinov zbiranja podatkov o slabem stanju stanovanja podatki za Slovenijo niso povsem primerljivi z drugimi članicami EU (gl. kazalnik 3.15). Delež prebivalcev, ki živi v slabih stanovanjih, se je od leta 2011 zmanjševal, leta 2019 je znašal 20,6 % (EU: 12,7 %). Stanovanjsko prikrašnost je mogoče zmanjšati s stanovanjsko prenovo, ki je potrebna zaradi pretežno starega in slabo vzdrževanega stanovanjskega fonda. Finančna zmogljivost gospodinjstev, ki živijo v manj kakovostnih in prenaseljenih stanovanjih, je pogosto slaba, gospodinjstva s starejšimi člani pa nezmožna prenove. Preobremenjenost gospodinjstev s stanovanjskimi stroški je bila leta 2019 nizka (4,1 %; EU: 9,4 %), med gospodinjstvi pod pragom tveganja revščine pa 21,9 %, a še vedno nižja od povprečja EU (35,4 %) (Eurostat, 2021). V primerjavi z EU-28 so imela gospodinjstva v Sloveniji leta 2015 1,4-krat višje izdatke za energijo v stanovanju (Eurostat, 2021). Leta 2018 je bilo po eksperimentalnem izračunu v Sloveniji 4 % gospodinjstev energetske revnih.¹⁶³ To je posledica kombinacije nizkih dohodkov, visokih izdatkov za energijo in slabe energetske učinkovitosti stavb. Odpravljanje energetske revščine, ki je ena ključnih prednostnih nalog EK,¹⁶⁴ je tesno povezano z energetske prenovo,¹⁶⁵ ki ima številne koristi, saj znižuje izdatke gospodinjstev, zmanjšuje onesnaževanje zraka (z zamenjavo ogrevalnih virov), izboljšuje zdravje ljudi, obenem pa zmanjšuje socialno izključenost ter povečuje gospodarsko rast in blaginjo (EK, 2020f, 2020g). Skrajna oblika stanovanjske izključenosti in revščine

je brezdomnost, ki je v porastu tudi v Sloveniji (UMAR, 2021). Ocene kažejo, da bi lahko porast brezposelnosti, nižji prihodki iz dela in nižja kreditna sposobnost zaradi epidemije covid-19 poslabšali cenovno dostopnost stanovanj za mlade in skupine prebivalstva z nizkimi dohodki, tudi če bi se cene stanovanj znižale, ter povečali potrebo po socialnih in cenovno dostopnejših najemniških stanovanjih¹⁶⁶ (Moody's, 2020).

Prostočasne dejavnosti, ki krepijo socialne stike in družbena omrežja, se pretežno del leta 2020 zaradi epidemije niso izvajale. Obisk kulturnih prireditev in športno udejstvovanje sta bila v zadnjih letih večja kot v povprečju EU-28 (Eurobarometer, 2017b; 2017c), a je epidemija večino storitev, povezanih s prostočasnimi dejavnostmi, leta 2020 močno ohromila.¹⁶⁷ Čeprav se je del prostočasnih storitev in ponudbe preselil v digitalno okolje, je ostala ta ponudba desetine gospodinjstev, ki nimajo dostopa do interneta (SURS, 2021), kot tudi vsem brez osebnega računalnika in ustreznih IKT-spretnosti nedostopna. To je veljalo zlasti za starejše, materialno prikrajšane ter osebe, katerih družbenoekonomski položaj jim onemogoča prostočasne aktivnosti. Vse te osebe so bolj kot drugi prebivalci tvegale socialno izključenost. Spodbudni pa so podatki, ki kažejo, da so prebivalci Slovenije junija in julija 2020 športu, kulturi ali prostočasnim dejavnostim namenili največ časa med članicami EU (Eurofound, 2020b).

Zadovoljstvo z življenjem¹⁶⁸ se je zaradi epidemije covid-19 v letu 2020 zmanjšalo, a ostalo nad povprečjem EU. Oseba sreča in zadovoljstvo z življenjem, ki sta pomembna kazalnika kakovosti življenja,¹⁶⁹ sta se po prvem valu epidemije v primerjavi z letom 2018 pričakovano zmanjšala (Hafner-Fink idr., 2020), glede na druge članice EU pa je zadovoljstvo ostalo nad povprečjem (Eurobarometer, 2020). Anketiranci so junija 2020 med dve najbolj pereči težavi na osebni ravni uvrstili zdravje in življenjske pogoje, med manj pereče pa druge socialne in ekonomske vidike, ki so bili sicer bolj poudarjeni pred epidemijo (med njimi tudi npr. pokojnine, delovni pogoji in davki; slika 34). Še bolj kot v Sloveniji so na področje zdravja opozorili na Finskem, Švedskem, Nizozemskem, v Avstriji in na Irskem

¹⁶² Konec leta 2020 se je v nekaj okoljih že zaključilo pilotno testiranje rešitev, ki jih je za ureditev DO predvidel predlog novega zakona o DO iz leta 2017. Oskrbovanci so bili z novimi storitvami integrirane DO zelo zadovoljni (Rajr, 2020).

¹⁶³ Enotne definicije energetske revščine ni. SURS je za potrebe priprave nacionalnega podnebne in energetskega načrta skupaj s predstavniki ekonomske fakultete in Ministrstva za infrastrukturo – Direktorata za energijo predlagal naslednjo definicijo energetske revščine: energetska revščina je stanje, v katerem si gospodinjstvo ni zmožno zagotoviti primerno toplega stanovanja (in drugih energetskih storitev, npr. ogrevanja sanitarne vode, razsvetljave) po sprejemljivi ceni (Rutar, 2021).

¹⁶⁴ EK jo je vključila tudi v strategiji Evropski zeleni dogovor (EK, 2019b) in Val prenove za Evropo (EK, 2020i), ki je eden glavnih pospeševalcev načrta okrevanja za Evropo. EK je tudi z zakonodajnim okvirom določila, da morajo države članice razviti ustrezno opredelitev energetske revščine na podlagi skupnega evropskega načina delovanja in načel, opredeliti kazalnike za njeno merjenje in ukrepe za njeno zmanjšanje. Ker je energetska revščina večdimenzionalni pojav, morajo biti v boju proti njej vključene različne politike in deležniki vseh teritorialnih ravni (EK, 2020f, 2020g, 2020h).

¹⁶⁵ Vlada je sprejela Dolgoročno strategijo energetske prenove stavb do leta 2050, ki predvideva znatno izboljšanje energetske učinkovitosti, zmanjševanje emisij toplogrednih plinov in povečanje uporabe OVE v stavbah (MZI, 2021).

¹⁶⁶ V Sloveniji je že leta 2019 primanjkovalo 10.000 javnih najemnih stanovanj (Zakon o spremembah in dopolnitvah Stanovanjskega zakona, 2020).

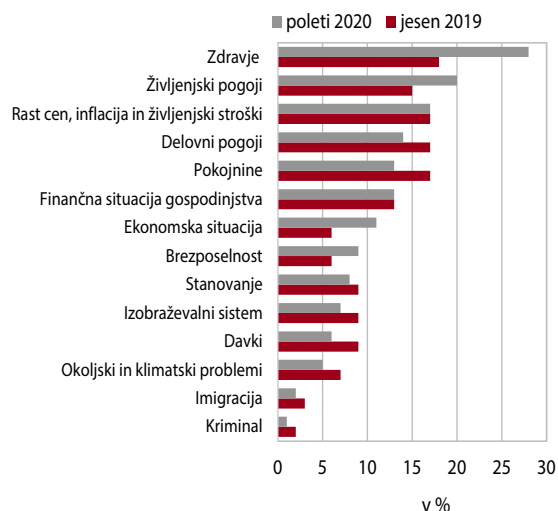
¹⁶⁷ Odlok o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji (2020), Odlok o začasni splošni omejitvi zbiranja ljudi na javnih krajih in mestih v Republiki Sloveniji (2020) in Odloki o začasni prepovedi ponujanja kulturnih in kinematografskih storitev končnim uporabnikom v Republiki Sloveniji (2020).

¹⁶⁸ V analizi sta pri podatkih Eurobarometra (2020) združena odgovora zadovoljen in zelo zadovoljen, v analizi Slovenskega javnega mnenja (Hafner-Fink, idr. 2020) pa odgovori od 6 do 10 na desetstopenjski Likertovi lestvici.

¹⁶⁹ Kakovost življenja je temeljno načelo gospodarskega in družbenega razvoja, ki ga poleg subjektivnih percepcij (zadovoljstvo z življenjem, finančno situacijo, sreča idr.) merimo s kazalniki zdravja, materialnega položaja (dohodek, potrošnja gospodinjstev, stanovanjske razmere, zaposlitev idr.) ter vrsto drugih kazalnikov (delovni/prosti čas, vseživljenjsko učenje, varnost, kriminaliteta, okolje idr.).

(Eurobarometer, 2020), v drugih državah članicah EU pa je v ospredju še naprej ostala predvsem problematika rasti cen, inflacije in življenjskih stroškov (gl. kazalnik 3.13).

Slika 34: Delež anketirancev, ki je med 14 navedenimi področji življenja izbral dve, ki sta se mu v času anketiranja zdeli najbolj pereči

Vir: Eurobarometer, 2020.

Na dostojno življenje vpliva tudi izpostavljenost različnim oblikam diskriminacije, ki je v Sloveniji relativno nizka.¹⁷⁰

Delež oseb, ki so doživele diskriminacijo ali nadlegovanje, se je v zadnjih letih zmanjšal (na 9 %) in je med najmanjšimi v EU, razen diskriminacije na delovnem mestu (33 %) (gl. kazalnik 3.11). Z vidika pričakovanih prihodnjih trendov staranja prebivalstva je spodbudno zmanjšanje starostne diskriminacije. Dolgotrajna izpostavljenost različnim oblikam diskriminacije ima negativne učinke na diskriminirano osebo ali skupino. Lahko vodi do socialne izključenosti, negativne učinke pa ima tudi na gospodarskem področju, saj povečuje stroške zdravstvenih storitev, zdravil in bolniških staležev ter prispeva k zanemarjanju razpoložljivih virov, zmanjšuje produktivnost in družbeno blaginjo (Kogovšek in Petković, 2007). Zato je pomembno nenehno prizadevanje za odpravljanje vseh oblik diskriminacije. Strokovnjaki opozarjajo, da od začetka pandemije covida-19 v številnih državah poročajo o več oblikah stigmatizacije in diskriminacije, predvsem na podlagi etničnega porekla, barve kože in romskega porekla, vključno s ksenofobijo do posameznikov, za katere se domneva, da so odgovorni za vnos covida-19 v države in njegovo širjenje (UNESCO, 2020).

¹⁷⁰ Diskriminacija je neenako obravnavanje posameznika ali skupine ljudi na različnih področjih družbenega življenja (npr. zaposlovanje, izobraževanje, dostop do dobrin ipd.) zaradi določene osebnosti (etnično poreklo, rasa, starost, spol, spolna usmerjenost, spolna identiteta, vera ali prepričanje, invalidnost in drugi razlogi).

V času epidemije covida-19 se je število prijav nasilja v družini povečalo. Vsakršno nasilje, lahko je fizično, spolno, psihično ali/in ekonomsko, vpliva na počutje in ogroža zdravje, fizično integriteto, dostojanstvo in pogosto tudi življenje žrtev (Eurobarometer, 2017b). Pogostejše so mu izpostavljene ranljivejšie družbene skupine, še posebej ženske, otroci in starejši, pojavlja pa se tako v javnem kot družinskem življenju. Nasilje je huda izkušnja za kateri koli spol, a zgodovinska dejstva, raziskave, izkušnje vladnih in nevladnih organizacij kažejo, da so nasilju v družini mnogo pogostejše izpostavljene ženske (Matko in Horvat, 2016). Nasilje partnerja, ki velikokrat ostaja neprijavljeno, je v Sloveniji sicer po zadnjih dostopnih podatkih doživelo manj žensk kot v povprečju EU (FRA, 2012).¹⁷¹ Leta 2020 je bilo v Sloveniji za 10,7 % več kaznivih dejanj nasilja v družini kot leta 2019, med žrtvami je bilo 1.349 žensk in 262 moških (Policija, 2021), od tega 135 otrok (69 dečkov in 66 deklic, starih do 14 let) (Policija, 2021). Zaradi spremenjenega načina življenja v času pandemije covida-19 tudi v drugih državah zaznavajo porast primerov nasilja v družini (UN Women, 2020). Zaprtost v bivalno okolje, negotovost in pomanjkanje socialnega stika z okolico in širšim družbenim omrežjem so v številnih družinah privedli do povečanja stisk, nesoglasij in konfliktov, kar je lahko preraslo v fizično, psihično in ekonomsko nasilje. Strokovnjaki opozarjajo, da je nasilja v družini verjetno več, a ga žrtve ne prijavijo, saj je v času povečanega sobivanja nadzor s strani storilcev intenzivnejši in je zato iskanje pomoči žrtvam še dodatno oteženo (Plesničar, Drobnjak in Filipčič, 2020).

Zaupanje v ljudi je bilo v času epidemije večje kot v predhodnih letih, družbene in socialne stike so prebivalci pogostejše vzdrževali z uporabo sodobne tehnologije.¹⁷² Rezultati Evropske družboslovne raziskave kažejo, da se je v obdobju 2014–2018 v Sloveniji zaupanje v ljudi povečalo, a ostalo manjše od povprečja v raziskavo vključenih držav¹⁷³ (CJMMK, 2018). Leta 2018 je imela večina vprašanih v svojem življenju vsaj eno osebo, s katero se je lahko pogovarjala o osebnih stvareh. Pogoste stike s sorodniki, prijatelji ali sodelavci (vsaj enkrat tedensko) pa je imelo 53 % vprašanih, kar je podobno kot v preteklih letih in manj od povprečja držav, ki so vključene v raziskavo (57 %). Po raziskavi Slovensko javno mnenje (Hafner-Fink idr., 2020), ki je bila opravljena med prvim valom epidemije covida-19,

¹⁷¹ Leta 2012 je delež žensk, nad katerimi je fizično in/ali spolno nasilje izvajal partner, znašal 13 % (EU: 22 %). Večji je bil delež žensk, nad katerimi je partner izvajal psihično nasilje (34 %, EU: 43 %). Stopnja prijavljanja nasilja policiji in drugim institucijam je bila nizka, saj se z nasiljem in njegovimi posledicami ukvarjajo žrtve same ali s pomočjo prijateljev in družine (nasilje se obravnava kot zasebna zadeva).

¹⁷² Komuniciranje (s sorodniki, prijatelji, znanci) prek videoklicev je v aprilu pogostejše kot pred tem uporabljalo 62 % anketirancev, prek aplikacij za neposredno komuniciranje pa 53 % (Aragon, 2020).

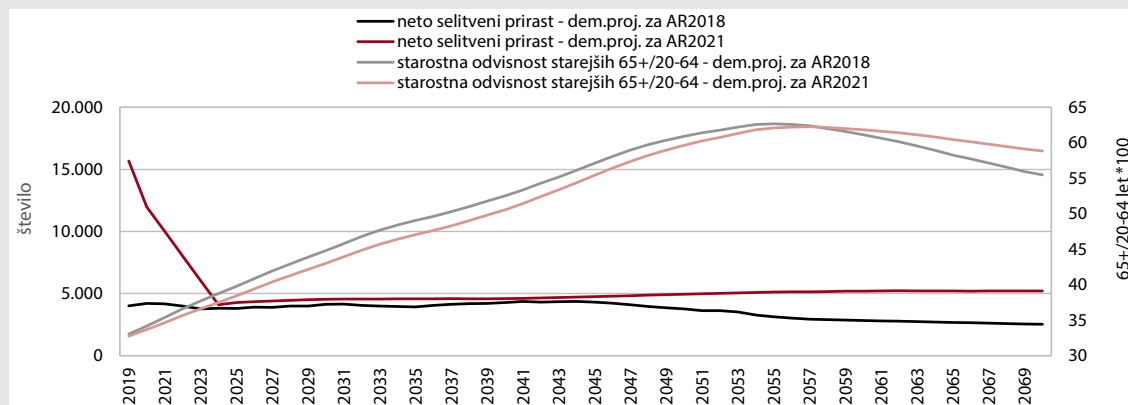
¹⁷³ Prikaz skupnega povprečnega rezultata izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države. Izbrane so države, katerih podatki so dostopni v danem trenutku (Belgija, Nemčija, Finska, Francija, Velika Britanija, Irska, Nizozemska, Poljska, Madžarska in Slovenija).

Okvir 6: Demografska gibanja in njihovi vplivi na javne izdatke, povezane s staranjem

Izdatki za pokojnine, zdravstvo, dolgotrajno osrbo in izobraževanje so velik del javnih izdatkov, s staranjem prebivalstva pa se pričakuje njihovo povečanje. Po zadnjih podatkih za leto 2019 so bili ti izdatki glede na BDP na podobnih ravneh kot pred desetimi leti in nižji kot v povprečju EU (20,7 % BDP glede na 24,0 % BDP v EU). Zaradi demografskih gibanj se ob nespremenjenih politikah in sistemih pričakuje njihovo povečanje, kar lahko vodi do težav pri zagotavljanju stabilnega financiranja izdatkov socialne zaščite in izrinjanja drugih izdatkov. Zato se bodo morali sistemi na teh področjih, posredno pa tudi na drugih, prilagoditi demografskim spremembam. Zaradi potrebnih pravočasnih prilagoditev politik iz naslova staranja je Evropska komisija v sodelovanju z državami članicami vzpostavila proces triletnega cikla ažuriranja dolgoročnih projekcij izdatkov za staranje, ki se uporabljajo tudi v procesu določanja srednjeročnega fiskalnega cilja.

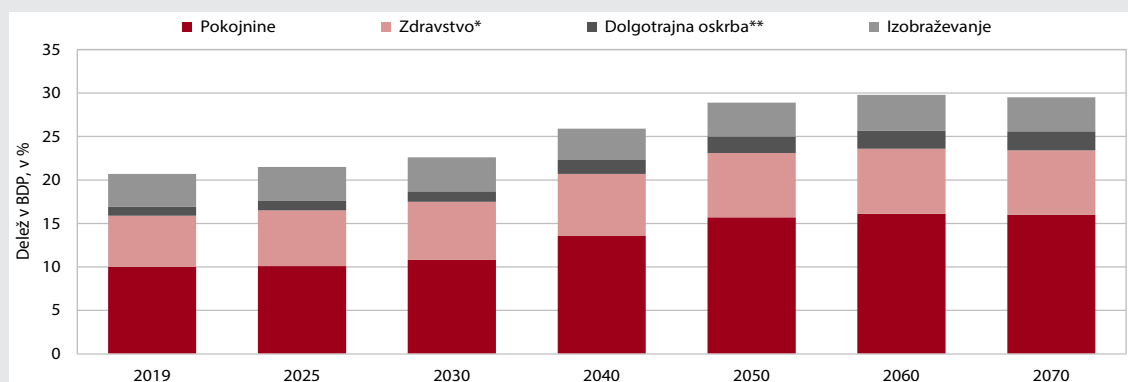
Nove projekcije izdatkov, povezanih s staranjem prebivalstva, kažejo, da lahko v prihodnjih desetletjih ob veljavnih politikah v Sloveniji pričakujemo povečanje izdatkov za staranje z 20,7 % BDP v letu 2019 na 29,8 % v letu 2070 (EK, 2021, v pripravi).¹ Gibanja v zadnjih letih od priprave predhodnih projekcij (EK, 2018) so bila sicer ugodnejša in izhodiščna raven novih projekcij nižja od pričakovanj, dolgoročno povečanje teh izdatkov pa je v novih projekcijah večje kot v predhodnih. Pri novih ocenah izdatkov za staranje so bile upoštevane nove demografske projekcije, ki sicer v začetnem obdobju pomenijo manjši pritisk na rast izdatkov za pokojnine, proti koncu obdobja pa nasprotno (slika 35). Upoštevane so bile tudi spremembe pokojninske zakonodaje iz leta 2019 ter ukrepi, sprejeti na področjih zdravstva in DO v letih 2019 in 2020, ki niso povezani z epidemijo covida-19 (npr. povečanje plač,

Slika 35: Primerjava rezultatov demografskih projekcij, uporabljenih v poročilih za staranje 2021 in 2018

Vir: Eurostat, 2021.

Slika 36: Dolgoročne projekcije javnih izdatkov, povezanih s staranjem, osnovni scenarij

Vir: EK, 2021, v pripravi. Opombi: *Javni izdatki za zdravstvo: po metodologiji SHA, vendar brez izdatkov za DO in vključno z izdatki za investicije po metodologiji COFOG. **Javni izdatki za DO: zdravstveni in socialni del po metodologiji SHA.

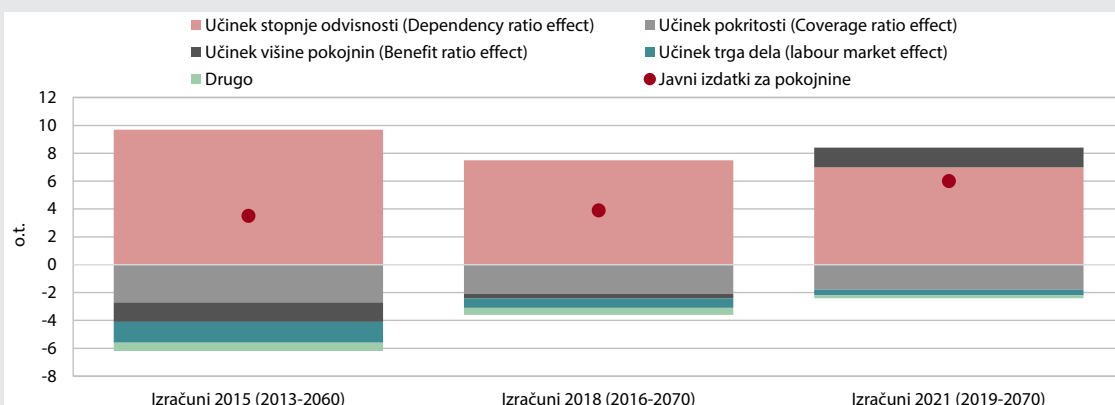
¹ Izid Poročila o staranju 2021 je načrtovan v maju, takrat pa bodo možne tudi mednarodne primerjave. V predhodnih projekcijah leta 2018 je bila Slovenija med državami EU z največjim dolgoročnim povečanjem izdatkov za staranje, najbolj je odstopala pri povečanju izdatkov za pokojnine.

izdatkov za osebno asistenco). Znatno povečanje izdatkov zaradi epidemije covid-19 pa na projekcije za zdravstvo in DO vpliva zgolj prehodno. Še večji pritisk na dolgoročno vzdržnost javnih financ bi pomenila morebitna hitrejša rast javnih izdatkov za zdravstvo in DO ob dodatnem upoštevanju različnih nedemografskih dejavnikov (tvegani scenarij).² Tudi pri pokojninskih projekcijah je narejenih dodatnih 12 scenarijev občutljivosti, med katerimi na povečanje izdatkov najbolj vpliva za petino nižja stopnja rodnosti, na zmanjšanje izdatkov pa vezava upokojitvene starosti na pričakovano trajanje življenja (MF, 2020, v pripravi).

Projekcije izdatkov za pokojnine kažejo na dolgoročno nevzdržnost veljavnih politik, takšno povečanje izdatkov pa bi precej spremenilo obstoječa družbena razmerja. Zaradi zadnjih sprememb pokojninskega zakona, ki so sicer pomembno vplivale na dostojnost pokojnin in materialno varnost upokojencev, niso pa vključile parametrov vzdržnosti (več gl. v UMAR, 2021), so dolgoročni izdatki za pokojnine višji kot v prejšnjih projekcijah. Do leta 2070 naj bi se ob ohranjanju veljavnih politik povišali za 6 o. t. na 16,0 % BDP (v projekcijah 2018 na 14,9 %). Po ocenah, pripravljenih za Poročilo o staranju 2021 (MF, 2020, v pripravi), je rast deleža pokojnin glede na BDP pričakovati že proti koncu tega desetletja: delež izdatkov za pokojnine glede na BDP bi se v prihodnjih dvajsetih letih v povprečju letno povečal za 0,2 o. t. (2019: 10,0 %; 2030: 10,8 %, 2040: 13,6 %). Okoli leta 2050 naj bi se tudi število upokojencev skoraj izenačilo s številom zaposlenih, saj bodo do takrat upokojene že vse večje generacije, rojene v 80-ih letih prejšnjega stoletja. K rasti izdatkov za pokojnine pomembno prispeva razmeroma pozno vstopanje na trg dela in, glede na druge države, zgodnje upokojevanje, ki se kljub vidnemu povečanju po reformi iz leta 2013 kaže še vedno v eni najnižjih stopenj delovne aktivnosti starostne skupine 55–64 let. Slovenija pa je tudi med redkimi državami članicami EU, kjer zakonska upokojitvena starost tudi v prihodnosti ostaja enaka, kot je zdaj. Pokojninski sistemi se v EU in tudi v svetu namreč vse bolj prilagajajo demografskim dejavnikom, večjo odgovornost za finančno varnost v starosti pa dobivajo posamezniki (UMAR, 2019b: 46), za kar bi bile v Sloveniji potrebne nove sistemske spodbude (gl. npr. MDDZS, 2016, poglavje 4.5.1). V večini držav so se ukrepi, ki naj bi zajezili vpliv demografskih sprememb na pokojnine in povečali vzdržnost sistemov, nanašali na dvig upokojitvene starosti oz. njihovo prilagoditev pričakovanemu trajanju življenja, zaostrovanje pogojev za upravičenost do pokojnine, spremembo pokojninskih shem (s sheme z določenimi pravicami na sheme z določenimi prispevki) in na večji poudarek na individualizaciji pokojnin oz. dodatnem varčevanju (Spasova in Ward, 2019: 117; UMAR, 2019b: 45–48).

Zaradi demografskih in tehnoloških sprememb, ki vplivajo na trg dela, lahko v prihodnje pričakujemo, da se bo težava financiranja sistemov socialne zaščite še poglobila. V Sloveniji so socialni prispevki delovno aktivnega prebivalstva prevladujoči vir financiranja izdatkov za socialno zaščito, že danes pa ti namenski prispevki ne zadoščajo za pokritje vseh izdatkov, zato bodo v prihodnje potrebni tudi drugi viri. Dodatna obremenitev sistemov so nestandardne oblike zaposlitve, pogosto z nižjimi vplačili prispevkov v sisteme socialne zaščite. Zato bo treba poleg ukrepov, ki bodo upočasnili dolgoročno povečevanje izdatkov, povezanih s staranjem, sprejeti tudi

Slika 37: Skupna sprememba v izdatkih za pokojnine glede na BDP, v o. t.

Vir: MF, 2020, v pripravi. Opomba: Učinek stopnje odvisnosti: vpliv demografskih sprememb, relativna sprememba v številu starejših v primerjavi z delovno sposobnimi. Učinek pokritosti: delež vseh upokojencev glede na število starejših od 65 let. Višina pravic: gibanje povprečne pokojnine glede na povprečno plačo. Učinek trga dela: vpliv obnašanja na tgu dela na izdatke za pokojnine (zaposlenost, intenzivnost, podaljšanje kariere).

² Tvegani scenarij pri izdatkih za zdravstvo upošteva poleg učinka staranja in predpostavke, da polovico dodatnih let življenja preživimo zdravi, še dohodkovno elastičnost v višini 1,4 (znižuje se proti 1,0 do konca obdobja) in s tem v večji meri upošteva pritisk tehnološkega napredka. Pri izdatkih za DO je poleg demografskih sprememb upoštevana predpostavka o konvergenji in stroških in v pokritosti s storitvami DO do povprečja EU v letu 2070.

ukrepe za nadomestitev izpada prihodkov od socialnih prispevkov, da bi lahko zagotovili financiranje naraščajočih potreb. Razkorak med namenskimi javnimi viri (prispevki) in izdatki je že zdaj najizrazitejši pri izdatkih za pokojnine, kjer razliko med prihodki iz socialnih prispevkov in izdatki za pokojnine ter druge izdatke ZPIZ pokriva transfer iz državnega proračuna (za več gl. UMAR, 2019a). V letih, ko pride do večjega izpada prihodkov od socialnih prispevkov (kot je bilo leto 2020), pa je tudi za zagotavljanje izvajanja zdravstvenih storitev potrebno znatno povečanje prispevka državnega proračuna za zdravstvo, bodisi neposredno ali kot transfer iz proračuna v ZZS (gl. okvir 5).

je v Sloveniji 26,2 % vprašanih menilo, da večini ljudi lahko zaupa, kar je nekoliko več kot v preteklih letih. Anketiranci so najbolj zaupali družini in sorodnikom, ki so bili hkrati njihova največja socialna opora. Omejitveni ukrepi za zaježitev epidemije so vplivali na družbene in socialne stike posameznikov. Ljudi so omejili na osebne stike s člani gospodinjstva, kar je lahko pozitivno vplivalo na družinsko dinamiko in medsebojno povezanost, lahko pa je poslabšalo že pred epidemijo neurejene družinske odnose.¹⁷⁴ V primerjavi s preteklimi leti je bil

manjši delež anketirancev, ki so se vsaj enkrat tedensko dobivali s sorodniki, prijatelji ali sodelavci (43 %), a so stik ohranjali po telefonu ali spletu.¹⁷⁵ Vzdrževanje družbenih in socialnih stikov je tudi v času epidemije pomembno zaradi preprečevanja socialne izolacije¹⁷⁶ in občutka osamljenosti. Delež anketirancev, ki so poročali, da nimajo nikogar za pogovor, kadar se počutijo potrto (10,6 %), je bil aprila 2020 manjši od povprečja EU (13,3 %) (Eurofound, 2020b).

¹⁷⁴ 30 % anketirancev je ocenilo, da so se v družini še bolj zblížali, 56 % jih v dinamiki družinskih odnosov ni opazila bistvenih sprememb, 7,6 % pa jih je poročalo o več medsebojnih napetosti. Da živijo sami, jih je navedlo 4,7 % (Hafner-Fink idr., 2020).

¹⁷⁵ Po telefonu ali spletu je imelo vsaj enkrat na teden družabne stike 80,4 % vprašanih, s sodelavci pa 66,7 % (Hafner-Fink idr., 2020).

¹⁷⁶ Socialna izolacija se nanaša na izogibanje stikov z drugimi ljudmi in njihovo pomanjkanje, tudi na zapiranje v svoj svet. Največkrat je to fizična nezmožnost navezovanja stikov in postane resna grožnja šele, ko jo posameznik občuti kot osamljenost, sicer ne (Hvalič Touzery, 2020).

3.3 Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta

Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta (razvojni cilj 7)

Vsebina cilja je oblikovanje vključujočega trga dela, ki bo zagotavljal kakovostna delovna mesta z visoko dodano vrednostjo (gl. tudi cilj 6). Z uveljavljanjem sistema vzdržnega delovnega življenja in prilagajanjem delovnih mest demografskim spremembam se bo lahko povečala delovna aktivnost starejših delavcev in izboljšalo njihovo zdravje. Izboljševanje sistema varne prožnosti in spodbujanje zaposlovanja obeh spolov v spolno netipičnih poklicih pa bo prispevalo k večji participaciji podpovprečno zastopanih skupin na trgu dela.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 7:

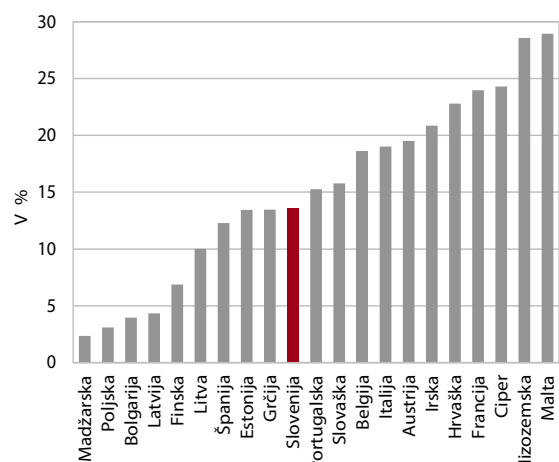
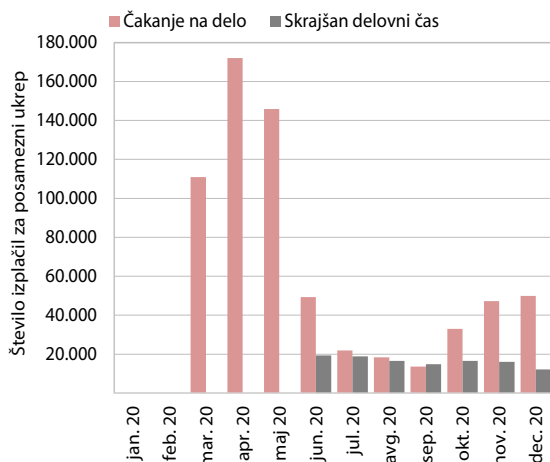
	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Stopnja delovne aktivnosti (20–64 let), v %	78,4 (2019)	75,2 (2019)	> 75
Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, v %	4,5 (2019)	9,0 (2018)	< 5

Epidemija covid-19 je ustavila večletna ugodna gibanja na trgu dela. Na trgu dela so od leta 2014 pa do izbruha epidemije covid-19 prevladovala ugodna gibanja, saj je zaposlenost naraščala in bila zgodovinsko visoka, brezposelnost pa se je približevala rekordno nizkim ravnom. Veliko povpraševanje po delovni sili ob njeni vedno manjši razpoložljivosti (demografske spremembe) je omogočilo zaposlitvene možnosti tudi tistim skupinam prebivalcev, ki so običajno težje prehajale v zaposlitev. Izbruh epidemije covid-19 in uvedba ukrepov za njeno omejitev, ki so začasno zaustavili poslovanje nekaterih dejavnosti, pa so ugodna gibanja ustavili in jih tudi vidno poslabšali. Brezposelnost je v drugem četrtletju leta 2020 močno porasla, pri

čem so se podjetja na zaostrene razmere sprva odzvala z ne-podaljševanjem ali odpovedjo pogodb za določen čas. Ukrepi za ohranitev delovnih mest (gl. Okvir 1) so v veliki meri ublažili učinek gospodarskega upada na trg dela, kljub temu se je zaposlenost v povprečju leta 2020 zmanjšala za 1 %, ¹⁷⁷ povprečno letno število registriranih brezposelnih pa je bilo večje za 14,6 %.

Zaradi blaženja gospodarskih posledic epidemije za trg dela so bili v letu 2020 sprejeti ukrepi za ohranjanje delovnih mest. Tako v Sloveniji kot v drugih državah članicah EU sta bila glavna ukrepa za ohranitev delovnih mest čakanje na delo in skrajšanje polnega delovnega

Slika 38: Število zaposlenih v ukrepu čakanja na delo in skrajšanega delovnega časa v Sloveniji* (levo) in delež zaposlitev, podprtih z državnimi ukrepi, v drugem četrtletju 2020 (desno)

Vir: ZRSZ, 2021 (levo), Eurostat, 2021 (desno). Opomba: *Pri številu vključenih v ukrep čakanja na delo gre za podatke o številu izplačil za ukrep v posameznem mesecu.

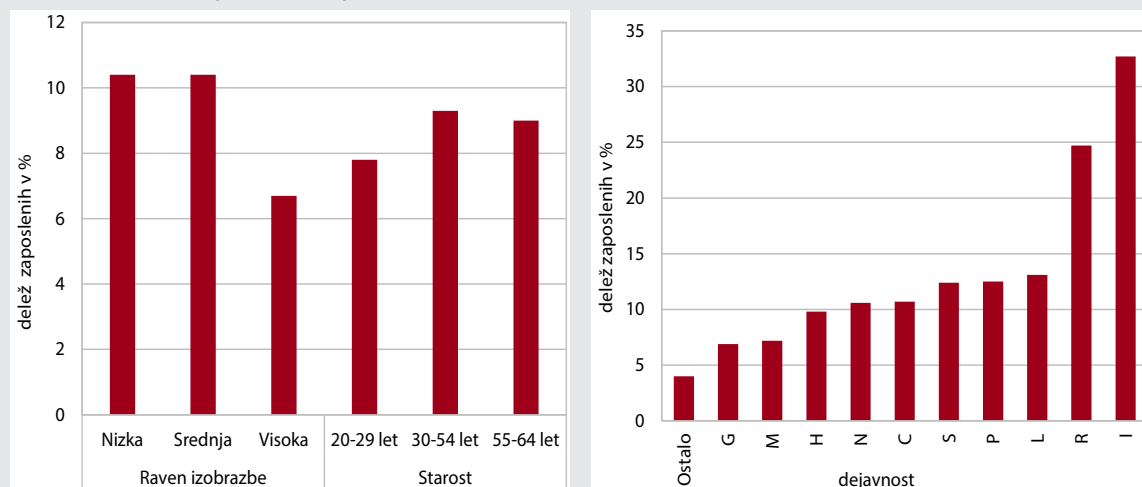
¹⁷⁷ Podatek po statistiki nacionalnih računov.

Okvir 7: Interventna ukrepa čakanja na delo in skrajšanega polnega delovnega časa v Sloveniji

V Sloveniji sta bila v prvem valu epidemije sprejeta ukrepa **povračila nadomestila plače za zaposlene na čakanju na delo in delnega subvencioniranja polnega delovnega časa**. Ukrepi čakanja na delo je med drugim določil pravico do delnega povračila izplačanih nadomestil plače delavcem, ki jim delodajalec zaradi epidemije ni mogel zagotavljati dela in jih je napotil načasno čakanje na delo. Delavec je bil pri tem upravičen do nadomestila plače v višini 80 %, pri čemer je država delodajalcu povrnila del te višine (ta se je spreminjal s posameznimi dopolnitvami ukrepa – od 40 pa vse do 100 %), a zgolj do določene ravni (bodisi do višine nadomestila za brezposelnost – 892 evrov – ali do povprečne plače leta 2019 – 1.754 evrov). Sredi leta 2020 je bil sprejet tudi ukrep delnega subvencioniranja skrajšanja polnega delovnega časa. Ukrepi je omogočal, da delodajalec delavcem začasno odredi delo s skrajšanim delovnim časom (za največ polovični delovni čas), za preostali del časa pa je bil delavec napoten na začasno čakanje na delo. Pri tem je bil delodajalec upravičen do subvencije v višini, ki je odvisna od dolžine skrajšanja delovnega časa, vendar največ 448 evrov.

Panožna struktura zaprtja dejavnosti je vplivala na to, da so bile v ukrep čakanja na delo v večji meri vključene ženske in osebe z nižjo ravno izobrazbe. Analiza UMAR na podlagi anketnih podatkov iz Raziskovanja o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu kaže, da v povprečju drugega četrtletja 2020 okoli 190 tisoč delovno aktivnih zaradi različnih razlogov ni opravljalo svojega rednega dela, od tega jih je bilo največ na čakanju na delo. Zaprtje in zastoj določenih dejavnosti (zlasti gostinstvo, kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti) ter drugih raznovrstnih dejavnosti, v katerih lahko prihaja do pogostega stika z drugimi ljudmi, je vplivalo na to, da so bile na čakanju na delo pogostejše ženske, posebej tiste z nižjo ravno izobrazbe. Relativno manj pa so bili v ukrep vključeni zaposleni iz dejavnosti, kjer je zaradi narave dela obstajala možnost dela na daljavo ali je bila pogostost stika z drugimi ljudmi manjša. Prilagoditev podjetij novemu načinu delovanja in organizaciji dela na daljavo je pomagala preprečiti večje izgube zaposlitev v takšnih dejavnostih (EK, 2020j).

Slika 39: Delež delovno aktivnih na čakanju na delo po demografsko-zaposlitvenih kategorijah izmed vseh delovno aktivnih v posamezni kategoriji, v drugem četrtletju 2020 (levo), in delež delovno aktivnih na čakanju na delo med delovno aktivnimi v posamezni dejavnosti (desno)

Vir: SURS, 2020; preračuni UMAR na individualnih podatkih Raziskovanja o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu.

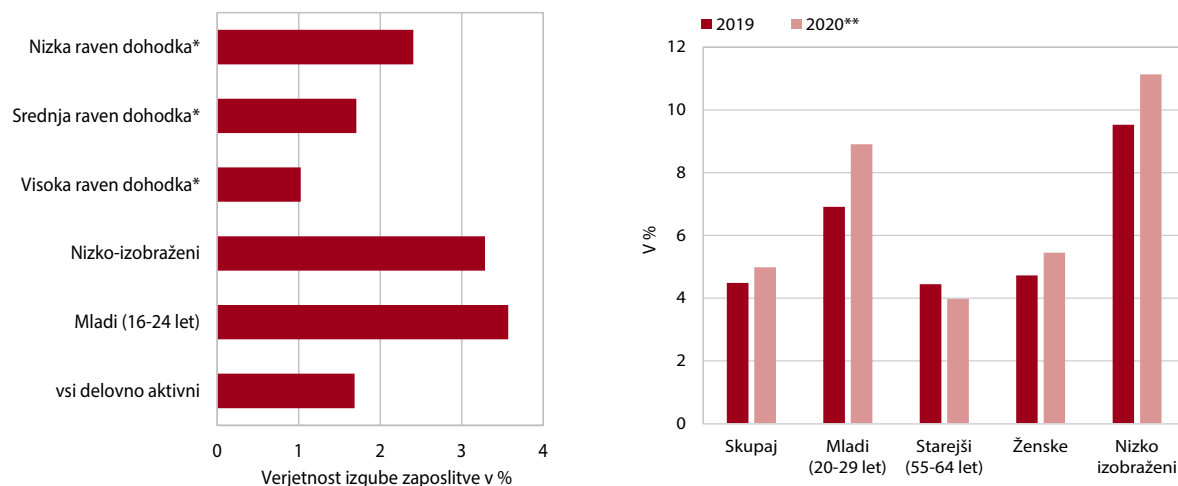
Opomba: *C – predelovalne dejavnosti, G – trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil, H – promet in skladiščenje, I – gostinstvo, L – poslovanje z nepremičninami, M – strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti, N – druge raznovrstne poslovne dejavnosti, P – izobraževanje, R – kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti, S – druge dejavnosti.

časa.¹⁷⁸ Poleg tega so bila v Sloveniji podjetja oproščena plačila prispevkov za pokojninsko zavarovanje za vse zaposlene, ki so delali v času epidemije. Namen ukrepov

je bil znižanje stroškov dela, ki pogosto pomenijo večji del stroškov podjetij, s čimer bi se povečale možnosti ohranitve delovnih mest in zaposlenih za obdobje, ko bi se znova okrepila gospodarska aktivnost. Ob omejeni primerljivosti podatkov o vključenih v ukrepe za ohranjanje delovnih mest podatki Eurostat kažejo, da sta imeli Malta in Nizozemska v drugem četrtletju 2020 največji delež zaposlitev, ki so bile vključene v različne

¹⁷⁸ Ukrepa so številne države poznale že pred letom 2020 (npr. nekatere so ju uvedle že v času gospodarske in finančne krize leta 2008 ali že prej in jih stalno uporabljajo), nekatere, med njimi tudi Slovenija, pa so ukrep uvedle ob nastopu epidemije covid-19 (OECD, 2020a).

Slika 40: Verjetnost izgube zaposlitve po izbranih kategorijah delovno aktivnih, Q2 2020 (levo), in stopnja anketne brezposelnosti po izbranih kategorijah (desno)

Vir: Eurostat, 2020b (levo), Eurostat, 2020a (desno).

Opombe: *Delovno aktivni z nizkimi dohodki so opredeljeni kot delovno aktivni v prvih treh decilih, s srednjo ravni dohodkov v 4.–7. decilu, z visoko ravni pa v 8.–10. decilu. Vrednost za EU je netehtano povprečje v analizo vključenih držav članic. **Leto 2020 je izračunano kot povprečje prvih treh četrtletij.

podporne ukrepe za ohranjanje delovnih mest (okoli 29 % vseh zaposlitev). Slovenija se je s 13,6 % uvrstila na sredino med državami, za katere obstajajo podatki (slika 38 desno). Po podatkih o izplačilih nadomestil za čakanje na delo, ki jih izvaja ZRZS, je bilo največ vključenih v ukrep čakanja na delo v drugem četrtletju 2020 (slika 38 levo).

Po daljšem obdobju povečevanja vključenosti ranljivih skupin na trg dela se je po izbruhu epidemije položaj najbolj poslabšal mladim, nizko izobraženim in zaposlenim z nizkimi dohodki.

Za te in druge ranljive skupine delovno aktivnih na trgu dela je značilno, da imajo običajno manjše možnosti za kakovostno in varno zaposlitev ter so pogostejše nezaposleni ali neaktivni, kar negativno vpliva na njihovo dohodkovno varnost in kakovost življenja. Položaj ranljivih skupin se je v preteklih letih ob ugodnih gospodarskih razmerah in splošnem pomanjkanju delovne sile sicer postopoma izboljševal.¹⁷⁹ Ob zaostrenih razmerah v prvem valu epidemije pa so se nekatera podjetja kljub hitremu sprejetju interventnih ukrepov za ohranjanje delovnih mest odločila prilagoditi število zaposlenih z nepodaljševanjem ali odpovedjo začasnih zaposlitev. Čeprav so bili tudi številni zaposleni iz ranljivih skupin vključeni v ukrepe za ohranjanje delovnih mest, so bili kljub temu nadpovprečno podvrženi izgubi zaposlitve. Na poslabšanje položaja ranljivih skupin je vplivalo tudi dejstvo, da tisti delovno aktivni, ki niso bili v delovnem razmerju, niso imeli možnosti za vključitev v ukrepe za ohranjanje delovnih

mest in so bili v večji meri kot drugi izpostavljeni začasnim zaposlitvam. Analiza Eurostat (2020b) kaže, da so bili v drugem četrtletju leta 2020 zlasti mladi tisti, ki so imeli največje tveganje izgube zaposlitve, k čemur je prispeval velik delež začasnih zaposlitev med njimi.¹⁸⁰ Posebej prizadeti so bili tudi zaposleni z nizko ravno izobrazbe in tisti z nizkimi dohodki.¹⁸¹ Navedena analiza hkrati poudarja, da je k izpostavljenosti navedenih skupin največ prispevala sektorska struktura prizadetosti gospodarstva. Ukrepi zaprtja dejavnosti so prizadeli zlasti gostinstvo in trgovino ter druge raznovrstne dejavnosti, kjer je v začasnih oblikah zaposlenih veliko mladih in oseb z nizko ravno izobrazbe ter tudi žensk.

V letu 2020 je bil prekinjen tudi pozitiven trend zmanjševanja stopnje dolgotrajne brezposelnosti.¹⁸²

V obdobju 2014–2019 so se zaposlitvene možnosti dolgotrajno brezposelnih postopno povečevale, k čemur je poleg visoke gospodarske rasti prispevalo tudi pomanjkanje delovne sile. V takšnih razmerah so se podjetja velikokrat odločila zaposliti osebe, ki so v brezposelnosti preživele dlje časa in so zato pogosto imele manj ustreznih spretnosti. S padcem gospodarske aktivnosti v letu 2020 je bila stopnja dolgotrajne brezposelnosti medletno v drugem četrtletju 2020 le nekoliko višja, na kar je pomembno vplivalo tudi umikanje dolgotrajno brezposelnih v neaktivnost.

¹⁷⁹ Podatki SURS iz ankete EU-SILC o stopnji delovne aktivnosti (v starosti 25–56 let) po dohodkovnih razredih (kvintilih) kažejo, da se je v letu 2019 nadaljevalo vključevanje oseb v zaposlitev iz vseh dohodkovnih razredov, še posebej tistih z nizkimi dohodki. Stopnja delovne aktivnosti 1. kvintila (20 % oseb z najnižjimi dohodki) se je namreč v obdobju 2013–2019 povečala za 13,8 o. t. na 60,2 %, 2. kvintila pa za 10,8 o. t. na 83,6 %.

¹⁸⁰ Mlade je v Sloveniji ob tem posebej prizadelo veliko zmanjšanje obsega študentskega dela, ki je zelo fleksibilna oblika dela; tega je bilo v prvi polovici leta za okoli polovico manj kot leto prej. Prav zmanjšanje obsega študentskega dela je prispevalo k temu, da se je stopnja delovne aktivnosti mladih v Sloveniji v drugem četrtletju medletno zmanjšala najbolj med vsemi državami.

¹⁸¹ Navedene skupine se velikokrat tudi prekrivajo, saj so mladi, nizko izobraženi in zaposleni v dejavnosti gostinstva pogosto tudi osebe z nizkimi dohodki.

¹⁸² To so brezposelne osebe, ki so brezposelne eno leto in več.

Umikanje dolgotrajno brezposelnih v neaktivnost pa zmanjšuje njihove možnosti za vključevanje v programe aktivne politike zaposlovanja in s tem možnosti za zaposlitev. Dolgotrajno brezposelni namreč zaradi dlje časa trajajoče odsotnosti s trga dela pogosto tvegajo izgubo ter uporabnost znanja in spretnosti, kar lahko povečuje njihovo stigmo v očeh morebitnih delodajalcev, še naprej zmanjšuje njihove možnosti za zaposlitev in trajno vpliva na njihov prihodnji zaslužek. Poveča se tudi tveganje zdravstvenih težav, povezanih zlasti z depresijo in stresom. Zaradi močnega povečanja števila brezposelnih v letu 2020, zlasti iz dejavnosti, kjer so pogostejše zaposleni delavci z nižjo ravni izobrazbe, obstaja tveganje, da se bo v prihodnje povečala tudi dolgotrajna brezposelnost. Zato so na tem področju poleg ukrepov za ohranitev delovnih mest nujno potrebni tudi dodatni ukrepi in sredstva za ponovno aktiviranje in preusposabljanje brezposelnih oseb.¹⁸³ Tako bi bilo smiselno obdobje čakanja na delo ali skrajšanja delovnega časa izkoristiti za dodatno usposabljanje zaposlenih in oblikovati ukrepe aktivne politike zaposlovanja v smeri potrebne in želene preobrazbe v visoko konkurenčno, digitalno in zeleno gospodarstvo, kar bo zahtevalo ustrezno usposobljeno delovno silo (gl. poglavje 1.2).

Segmentacija trga dela se je v zadnjih dveh letih pred epidemijo covid-19 nekoliko zmanjšala, še vedno pa so ji najbolj izpostavljeni mladi. Za segmentirani trg dela je značilen razkorak med zaposlenimi v rednih, zaščitnih, boljše plačanih zaposlitvah za nedoločen čas, in med zaposlenimi v manj zaščitnih, manj kakovostnih oblikah dela z manjšo možnostjo prehoda v varnejšo obliko zaposlitve. Delež zaposlenih za polni delovni čas in s pogodbo za nedoločen čas (t. i. standardne zaposlitve) je v obdobju 2014–2019 naraščal in leta 2019 znašal 71 %.¹⁸⁴ Kljub nekoliko večjemu zaposlovanju za nedoločen čas, ki je posledica povečanega povpraševanja ob pomanjkanju delovne sile, ostajajo mladi močno izpostavljeni začasnim zaposlitvam. K temu pomembno prispeva tudi študentsko delo, ki je zelo fleksibilna oblika dela in pomemben finančni vir preživetja za študente. Ker se s prehodom v digitalno gospodarstvo povečuje tudi potreba po nestandardnih oblikah dela, je pomembno, da se za vse oblike dela (tudi nestandardne) zagotovi ustrezna vključenost v sisteme socialne zaščite in dostop do pravic iz socialnih zavarovanj.

Kakovost delovnega mesta in kakovost delovnega okolja sta bili leta 2015 v Sloveniji blizu povprečja EU, v primerjavi z letom 2005 pa sta se poslabšali. Čeprav obstaja obsežen nabor kazalnikov, ki merijo posamezne razsežnosti kakovosti zaposlitve, obstaja zgolj nekaj sinteznih kazalnikov, ki merijo in razvrščajo države po

kakovosti zaposlitve (Kajzer, 2020a). Slovenija se je po meritvah OECD leta 2013 uvrščala v skupino povprečnih držav (OECD, 2016). Po evropskem indeksu kakovosti zaposlitve (EIKZ)¹⁸⁵ se je leta 2005 uvrščala nekoliko nad povprečje EU (Leschke in Watt, 2008), do leta 2015 pa je za njim zaostala (Piasna, 2017). Velik del podatkov za izračun EIKZ izhaja iz raziskave o delovnih pogojih, ki jo vsaki pet let izvaja Eurofound,¹⁸⁶ zato ne moremo podati celovite ocene gibanj na področju kakovosti zaposlitve po letu 2015. Vendar pa so se nekateri od kazalnikov, ki merijo predvsem varnost zaposlitve, po letu 2015 gibali v smeri izboljševanja kakovosti zaposlitve.

Primerno plačilo za delo je pomemben element kakovosti zaposlitve in vpliva na kakovost življenja.

Rast povprečne in minimalne plače je bila v zadnjih letih sorazmerno visoka. V letih 2019 in 2020 se je minimalna plača nominalno povečala za več kot 5 % letno, poleg tega so bili iz minimalne plače izločeni vsi dodatki.¹⁸⁷ S tem se je izboljšal materialni položaj nizko izobraženih z nizkimi dohodki, kar se kaže tudi v znižanju stopnje tveganja revščine delovno aktivnih, ki se je leta 2019 znižala na 4,5 %, s čimer je bil v tem letu dosežen cilj SRS za leto 2030 (gl. kazalnik 3.18). Na drugi strani povečevanje plač nizko izobraženih vodi do zmanjševanja razlik v plačah, ki lahko za nekatere skupine deluje nespodbudno.

Kakovost zaposlitve vpliva na zdravje in možnosti za podaljševanje delovnega življenja.

Demografske spremembe zahtevajo daljše poklicno življenje, kar pomeni tudi daljšo izpostavljenost posameznim tveganjem na delovnem mestu. To prinaša tudi večji delež starejših delavcev in s tem večjo prisotnost kroničnih zdravstvenih težav. Zato je pomemben celostni vseživljenjski pristop, tj. boljša preventiva, ki vsem zagotavlja zdravo staranje in vzdržno delovno življenje. Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA) je v kampanji Zdrava delovna mesta za vse generacije¹⁸⁸ poudarila tudi pomen ocenjevanja tveganja, pri katerem se upošteva raznolikost delavcev in je podlaga za prilagajanje delovnega mesta potrebam

¹⁸⁵ EIKZ je sintezni indeks (Leschke in Watt, 2008), ki meri naslednje dimenzije: a) zaslužek, b) nestandardne zaposlitve, c) delovni čas in ravnovesje med poklicnim in družinskim življenjem, č) delovne pogoje in varnost zaposlitve, pri tem se poudarja zaznava posameznika glede intenzivnosti dela, avtonomnosti pri delu, fizičnih pogojev za delo in varnosti zaposlitve, d) spretnosti in karierni razvoj ter e) zastopanje kolektivnih interesov.

¹⁸⁶ Zadnja raziskava o delovnih pogojih je bila izvedena leta 2020, vendar rezultati še niso na voljo.

¹⁸⁷ V EU ima zakonsko določeno minimalno plačo 21 držav, a se ureditve glede vključevanja dodatkov k plačam med državami razlikujejo. Glede na gospodarsko razvitost se Slovenija po višini minimalne plače uvršča v skupino srednje visoke minimalne plače skupaj z Malto, Portugalsko, Španijo in Grčijo. Leta 2020 je minimalna plača v Sloveniji znašala 940 EUR, najnižja je bila v Bolgariji (312 EUR), najvišja pa v Luksemburgu (2.142 EUR). Razmerje med minimalno in povprečno plačo pa je pri nas največje v EU.

¹⁸⁸ Kampanja je potekala v vseh državah v letih 2016–2017 in je skušala izboljšati ozaveščenost in razumevanje pomena zagotavljanja varnosti in zdravja pri delu za vse generacije ter upravljanje varnosti in zdravja pri delu ob upoštevanju staranja delovne sile.

¹⁸³ Slovenija je v preteklih letih namenila relativno malo sredstev za aktivno politiko zaposlovanja, ki bi jih bilo smiselno v prihodnje povečati.

¹⁸⁴ Delež standardnih oblik dela je bil leta 2019 za 4,5 o. t. večji kot leta 2017.

posameznika (EU-OSHA, 2016). Na potrebo po celostnem življenjskem pristopu kažejo tudi podatki o deležu zelo oviranih pri opravljanju vsakodnevnih opravil, ki je v Sloveniji v starostni skupini 45–64 let večji od povprečja EU. To poleg relativno zgodnjega upokojevanja v preteklih letih prispeva k nizki stopnji delovne aktivnosti starejših, ki v starostni skupini 55–64 let kljub povečanju v zadnjih letih ostaja med najnižjimi v EU.

Epidemija covid-19 je še dodatno opozorila na vpliv kakovosti zaposlitve na zdravje ter pomen ukrepov varstva in zdravja pri delu. V raziskavi o delovnih pogojih v času prvega vala epidemije je v EU 44 % vprašanih menilo, da so zaradi dela izpostavljeni tveganju okužbe, največji delež takšnih je bil v zdravstvu (70 %), velik pa je bil tudi v trgovini in turizmu (Eurofound, 2020a). Podobno kot v drugih državah so bili tudi v Sloveniji v epidemiji med najbolj obremenjenimi in izpostavljenimi okužbi zaposleni v zdravstvu in domovih za starejše, ki pa so bili zaradi pomanjkanja kadra čezmerno obremenjeni že prej (Vršič, 2013). Pregled študij o vplivu epidemije na zdravstveni sistem za 42 držav kaže, da so se v času epidemije pri zdravstvenih delavcih močno povečale težave zaradi anksioznosti, depresije in nespečnosti (Muller idr., 2020). Delodajalci so bili ob izbruhu epidemije soočeni tudi z dodatnimi zahtevami po ukrepih za varstvo in zdravje pri delu, s katerimi so se kljub velikemu pomanjkanju zaščitnih sredstev po oceni anketiranih dokaj dobro spoprijeli.¹⁸⁹ V obdobju epidemije se je močno povečalo tudi delo na domu, ki prinaša določene pozitivne učinke na porabo časa za posameznika in okolje (zmanjšanje dnevnih migracij). Vendar pa Petrišič (2020) opozarja, da je povečani obseg dela na domu v času epidemije lahko povečal nekatera tveganja kostno-mišičnih obolenj, ki izhajajo iz neurejene ergonomije delovnih mest in preveč intenzivne ali pogoste uporabe sodobnih informacijskih tehnologij, ter pred področje varstva in zdravja pri delu postavil nove izzive.¹⁹⁰ Čeprav je največ podjetij v anketi ECB na vprašanje o dolgoročnem vplivu epidemije poudarilo področje digitalizacije in dela na daljavo v državah evrskega območja, je 12 % podjetij poudarilo tudi področje varstva pri delu in nujnost njegove krepitev (Maquí in Morris, 2020).

¹⁸⁹ Velika večina vprašanih v EU v času prvega vala epidemije se je v anketi o delovnih pogojih zavedala pomena uporabe zaščitne opreme, pri čemer je v povprečju EU 70 % anketirancev odgovorilo, da so delodajalci zagotavljali ustrezno zaščitno opremo. V Sloveniji je bil delež večji od povprečja EU (Eurofound, 2020a)

¹⁹⁰ Na primer povečana psihosocialna tveganja, ki so lahko povezana s: a) slabo organizacijo dela, b) pomanjkanjem ustreznih navodil za delo in tudi c) z zanemarjanjem pravice do odklopa izven delovnega časa in do odmorov med delovnim časom.

Ohranjeno zdravo naravno okolje

Okrevanje in razvoj gospodarstva po epidemiji covida-19 bo treba nujno povezati s hitrejšim preходом v dogovorjeno nizkoogljično krožno gospodarstvo in s tem doseganjem okoljskih ciljev SRS, pri tem pa bo ključno dobro izkoristiti vse razpoložljive finančne spodbude. Večja skrb za čistejše naravno okolje bo z novimi zelenimi delovnimi mesti povečala gospodarsko aktivnost, hkrati pa zmanjšala ranljivost skupnosti in izboljšala odpornost. Modeli krožnega gospodarstva znatno zmanjšajo uporabo virov in energije ter nastale odpadke, s tem pa tudi izpuste toplogrednih plinov. Spremembe v gospodarstvu so nujne tudi zaradi omejenosti naravnih virov, njihovih pričakovanih višjih cen in s tem povezanih naraščajočih proizvodnih stroškov. Večina kazalnikov o izkoriščenosti in trajnostnem upravljanju naravnih virov v Sloveniji kaže v daljšem časovnem obdobju na izboljšanje, ki pa je razmeroma skromno in v prihodnje brez sistematičnih ukrepov ne bo zadoščalo za doseganje ciljev zelenega prehoda. Produktivnost virov in izpustov toplogrednih plinov, izražena kot razmerje med BDP in porabo virov oziroma izpusti, se je krepila tudi v letih konjunktore, vendar pa je bila dosedanja rast glede na zaostanek za povprečjem EU počasna. Hitrejše izboljševanje je omejevala naraščajoča raba energije v prometu, ki ima ob netrajnostni naravnosti velik negativni vpliv na okolje. Skupna raba obnovljivih virov energije je razmeroma visoka, a že vrsto let stagnira, kar zahteva hitrejše sistematične rešitve. Nujnost zmanjševanja okolju škodljive rabe fosilnih virov energije narekuje oblikovanje politik in tehnoloških rešitev, ki bodo povečale konkurenčnost in hkrati upočasnile podnebne spremembe. Ob obsežni površini zavarovanih območij, veliki gozdnatosti in zmerni intenzivnosti kmetovanja pa je naravno okolje v Sloveniji v povprečju razmeroma dobro ohranjeno. Pri tem sta v zadnjih nekaj letih še vedno poudarjeni dve področji, kjer je bil napredek skromen, in sicer kakovost zraka, povezana z razmeroma visoko vsebnostjo prašnih delcev, in raba prostora, povezana z manj izkoriščanimi ali opuščenimi funkcionalno degradiranimi območji.

4.1 Nizkoogljično krožno gospodarstvo

■ Nizkoogljično krožno gospodarstvo (razvojni cilj 8)

Cilj SRS 2030 je prekiniti povezavo med gospodarsko rastjo ter rastjo rabe surovin in energije ter s tem povezanim velikim obremenjevanjem okolja. Trajnostna rast bo dosežena predvsem s korenitimi spremembami potrošniških in proizvodnih vzorcev, s tem pa bodo doseženi tudi boljši izkoristek virov, učinkovitejše upravljanje odpadkov ter učinkovitejša raba energije in večji delež obnovljivih virov energije. To bo hkrati omogočalo zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov. Načrtovane spremembe bodo podprte z izobraževanjem in povezovanjem, spodbujanjem okoljskih inovacij ter predvsem prenehanjem rabe fosilnih goriv. Poleg tega SRS 2030 poudarja nujnost sprememb v prometu za hitrejši razvoj trajnostne mobilnosti.

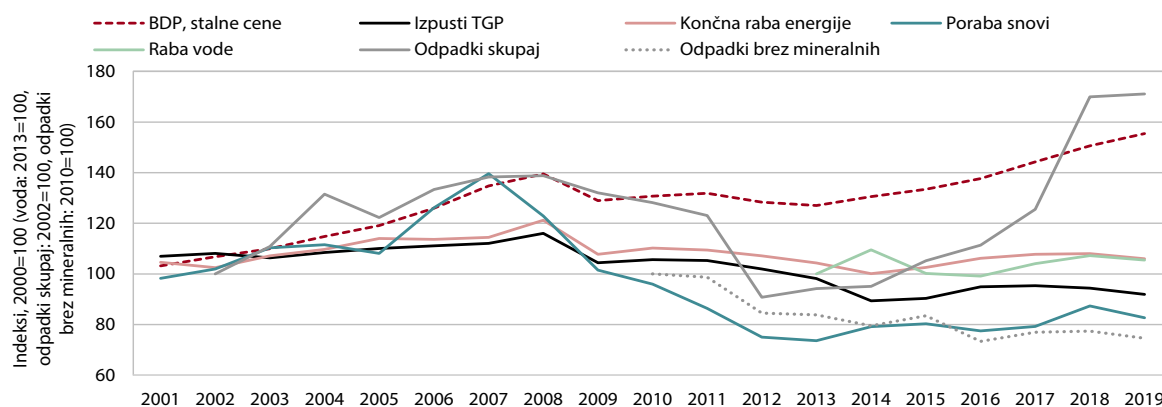
■ Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 8:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Snovna produktivnost, SKM/kg	2,1 (2019)	2,2 (2019)	3,5
Delež OVE v končni rabi energije, v %	22,0 (2019)	19,7 (2019)	27,0
Emisijska produktivnost, SKM/mio. kg CO₂	3,1 (2019)	3,6 (2019)	povprečje EU v 2030

Raba ključnih naravnih virov in izpusti toplogrednih plinov so se v konjunkturi po zmanjšanju v gospodarski in finančni krizi povečali, a v letu 2019 je bilo nekaj napredka; ob hitrejši rasti BDP se je okoljska učinkovitost izboljševala, še vedno pa je izstopalo naraščanje odpadkov. Analiziranje okoljske razsežnosti gospodarskega razvoja običajno temelji na uporabi kazalnikov, ki kažejo razmerje med gospodarsko rastjo ter izpusti pri tem nastajajočih toplogrednih plinov, porabo snovi, energije, vode in nastalimi odpadki. Raba virov in posledično izpusti toplogrednih plinov so se po zvišanju v prvih letih konjunktore v nadaljevanju pretežno stabilizirali, v letu 2019 pa je bilo ugotovljenega

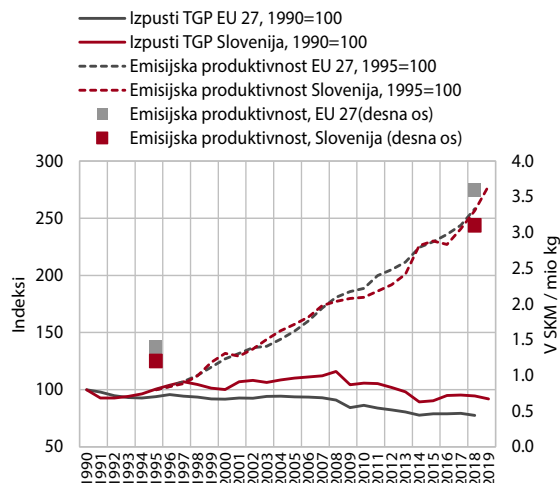
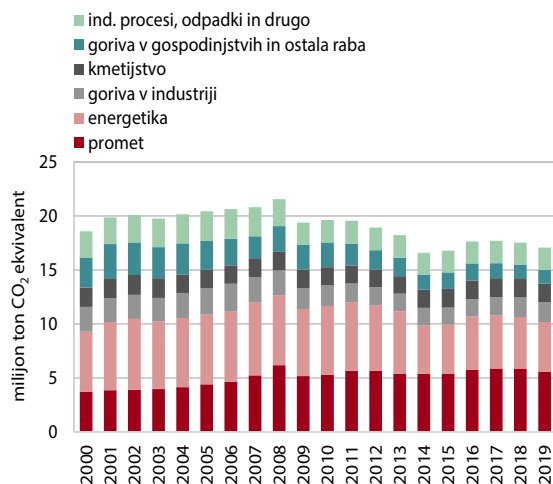
nekaj izboljšanja. Produktivnost virov in izpustov toplogrednih plinov se je v opazovanem obdobju ob višji rasti BDP večinoma še naprej izboljševala. To je bilo doseženo tudi z zaustavitvijo delovanja ene od večjih termoelektrarn, s tehnološkimi posodobitvami, zaradi v milejših zimah manjših potreb po ogrevanju in v zadnjih letih umiritve rasti rabe energije iz prometa, ki pa je po dolgoletnem hitrem naraščanju na visoki ravni. V zadnjih nekaj letih je ob oživiljanju aktivnosti v gradbeništvu izstopalo povečano nastajanje mineralnih odpadkov, ki zaradi svoje specifične teže pomenijo glavnino nastalih odpadkov,¹⁹¹ to pa kaže na neizkoriščene možnosti kroženja snovi in učinkovitejšega gospodarjenja.

■ Slika 41: Rast BDP v povezavi z izpusti TGP, rastjo rabe energije, snovi in vode ter nastalimi odpadki

Vir: Surs, 2021; preračuni UMAR. Opomba: Pri nastalih odpadkih brez mineralnih snovi niso odšteti odpadki iz sežiganja in odpadki pri obdelavi odpadkov (metodologija Eurostat).

¹⁹¹ Med mineralne odpadke sodijo gradbeni odpadki in odpadki iz rušenja objektov, zemeljski izkopi, prst in drugi odpadki različnih naravnih in umetnih mineralov (Uredba komisije, 2010).

Slika 42: Izpusti TGP po sektorjih, Slovenija (levo), in emisijska produktivnost (desno)

Vir: ARSO, 2021a in Eurostat, 2021; preračuni UMAR. Opombi: Za leto 2019 prva ocena ARSO, preračuni UMAR. Primerjava v SKM je smiselna med državami v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju.

Izpusti toplogrednih plinov (TGP) so se po zmanjšanju v gospodarski in finančni krizi ter rahli rasti po njej do leta 2019 ustalili; ob hitrejši gospodarski rasti se je emisijska produktivnost izboljševala, vendar takšna hitrost sprememb ne bo zadoščala za uresničitev podnebni ciljev in cilja SRS. V letu 2019 so se izpusti TGP, ki so eden osnovnih kazalnikov uspešnosti podnebne politike, drugo leto zapored nekoliko zmanjšali, a ostali večji kot v letu 2014, ko so bili po finančno-gospodarski krizi in spremembah v energetiki¹⁹² na najnižji ravni. Znižanje ravni je bilo v tem letu doseženo ob manjših izpustih v obeh gospodarskih dejavnostih, kjer jih nastane največ – energetiki in prometu. V prometu so izpusti dolgoročno močno naraščali, po letu 2016 pa so se na razmeroma visoki ravni ustalili. Problematična je raba fosilnih goriv, ki je bila v preteklih letih spodbujana tudi z višjimi subvencijami. Cilj strategije EU do leta 2020, da se izpusti iz sektorjev, ki niso vključeni v shemo trgovanja,¹⁹³ v Sloveniji ne bodo povečali za več kot 4 % glede na leto 2005, je že nekaj let presežen. To je bilo ob nižji gospodarski aktivnosti od pričakovane v času načrtovanja lažje dosegljivo. Za doseganje zahtevnejšega cilja, da se izpusti do leta 2030 zmanjšajo za 15 % (odločba št. 406/2009/ES, Uredba EU 2018/842) oz. 20 % (MZI, 2020), pa bodo ključne korenitejšie sistemske spremembe prometa in energetike v smeri trajnostnega razvoja (Kovač, 2020).¹⁹⁴ *Emisijska produktivnost*, merjena z razmerjem

med BDP in skupnimi izpusti TGP, se je izboljševala, a zaostaja za povprečjem EU (gl. kazalnik 4.1). Vrzal do EU, ki se je v krizi poglobila, se je v prvih letih po njej pod vplivom sprememb v energetiki zmanjšala na okoli 12 %, nadaljnjega napredka pa v naslednjih letih ni bilo. Za uresničitev cilja SRS na področju emisijske produktivnosti, to je doseganje ravni povprečja EU, bo zlasti ob hitrejši gospodarski rasti treba okrepiti medsektorsko povezavo ukrepov za razvoj gospodarstva in za zmanjšanje izpustov, prehod v te sistemske rešitve pa bo lahko hitrejši ob učinkovitem koriščenju spodbud za zeleno okrevanje po epidemiji.

Tudi rabo energije, ki se je v epidemiji covid-19 po pričakovanju zmanjšala, bo treba v tem desetletju za doseg okoljskih ciljev zmanjševati precej hitreje.

V obdobju 2005–2019 sta se primarna in končna raba energije v Sloveniji zmanjševali podobno kot v EU (za okoli 10 % oz. 5 %), tako da je bil po naši oceni cilj glede *energetske učinkovitosti* za leto 2020 ob dodatnem zmanjšanju rabe v času krize zaradi epidemije covid-19 dosežen oziroma presežen. Primarna raba energije naj bi bila v tem letu po oceni za okoli 15 % manjša, to je ugodnejša od ciljne (gl. kazalnik 4.2). Cilj je bil v času konjunktore ob predpostavki nadaljevanja rasti BDP zastavljen ambiciozno, a je v razmerah krize zaradi epidemije covid-19, tako kot že pred tem med finančno in gospodarsko krizo, postal precej lažje dosegljiv. Raba energije za ogrevanje se je sicer v dolgoletnem obdobju zmanjšala z varčnejšo rabo, boljšo izolacijo stavb, večjim izkoristkom kurilnih naprav in drugimi ukrepi za večjo učinkovitost, v letih z razmeroma toplimi zimami pa tudi z manjšim ogrevanjem. Leta 2014 se je raba trdnih goriv zmanjšala ob zaprtju termoelektrarne na rjavi premog

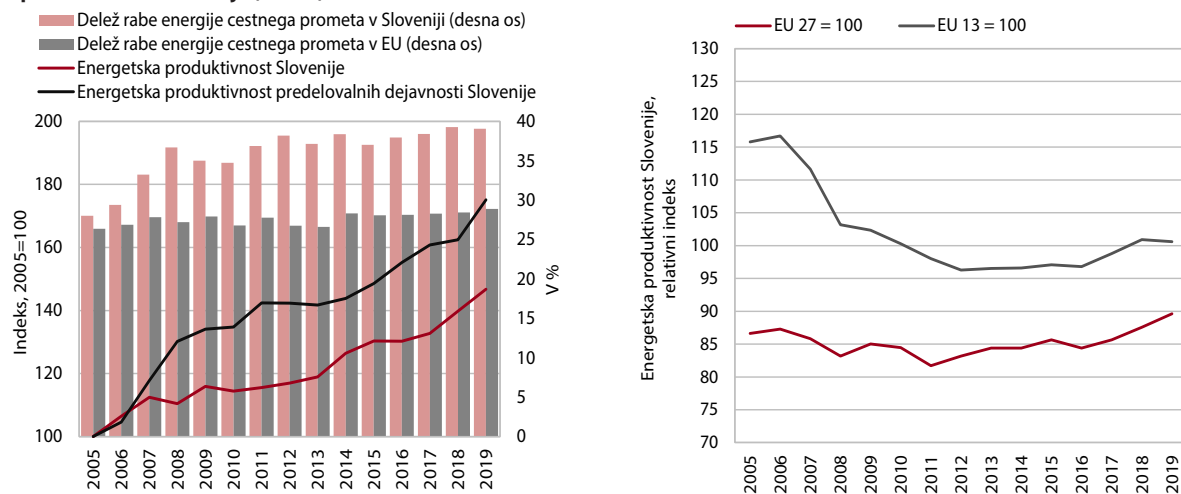
¹⁹² Zmanjšanje izpustov je bilo povezano s termoelektrarnami: ena večjih je bila zaprta, druga tehnološko posodobljena.

¹⁹³ V shemo trgovanja, to je sektorje EU ETS, so vključeni izpusti predvsem iz elektrarn in industrijskih obratov. Te družbe prejmejo ali kupijo pravico do izpustov, s katerimi lahko trgujejo z drugimi družbami. S pripisovanjem denarne vrednosti ogljiku so družbe spodbujene, da poiščejo stroškovno najučinkovitejše rešitve za zmanjšanje izpustov in vlagajo v čiste nizkoogljivne tehnologije.

¹⁹⁴ Nacionalni cilji se nanašajo na izpuste toplogrednih plinov iz virov, ki niso vključeni v evropsko shemo za trgovanje, cilji za izpuste skupaj pa na nacionalni ravni niso določeni. Ta cilj je opredeljen le na ravni EU:

izpusti naj bi se v celotnem gospodarstvu EU do leta 2030 zmanjšali za vsaj 55 % v primerjavi z letom 1990 (EK, 2020g). Podrobnejši zakonodajni predlogi so še v pripravi.

Slika 43: Energetska produktivnost ter delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije (levo) in energetska produktivnost Slovenije (desno)

Vir: Eurostat, 2021; preračuni UMAR.

in posodobitvi termoelektrarne na lignit. Pri tekočih gorivih, kjer se je že dalj časa zmanjševala raba motornega bencina in kurilnega olja,¹⁹⁵ pa se je v letu 2020 precej zmanjšala tudi raba dizelskega goriva zaradi omejenega prometa v epidemiji. *Energetska produktivnost*, merjena z razmerjem med BDP in celotno rabo energije, se je zaradi relativno nižje rasti BDP po finančni krizi bolj izboljševala šele v zadnjih letih. Zmanjševanje rabe energije bi bilo uspešnejše, če se ne bi zaradi tranzitne lege v razširjeni EU zelo povečala raba energije v cestnem prometu, ki se je v naslednjih letih ohranjala na visoki ravni. V nekaterih letih je bila dodatno spodbujena s ceno pogonskih goriv, ki je bila nižja kot v sosednjih državah. Zaostanek Slovenije za EU v energetske produktivnosti se je v letu 2019 znova zmanjšal, na okoli desetino, v letu 2020 pa se je energetska produktivnost ob pričakovanem večjem znižanju BDP od rabe energije znižala tako v Sloveniji kot v EU.

Delež obnovljivih virov energije (OVE) bo brez korenitejših sprememb v nekaj letih zaostal za povprečjem EU in za cilji, saj se po letu 2005 povečuje skromno, najmanj med vsemi članicami EU. Skupni delež OVE je bil največji v obdobju 2013–2015, ko je presegal 22 %, nato pa se je zmanjšal za okoli 1 o. t. in do leta 2019 ostal na podobni ravni (gl. kazalnik 4.3). V povprečju EU se je vsa opazovana leta povečeval in v letu 2019 znašal blizu 20 %. V Sloveniji močno prevladuje *raba klasičnih OVE*, to je lesa in hidroenergije. Po deležu rabe *drugih OVE* se Slovenija uvršča na konec držav EU, razlika pa je največja pri vetrni energiji. Ta je v Sloveniji skoraj neizkoriščena, v EU pa pomeni že skoraj 15 % celotne rabe OVE in presega rabo hidroenergije. Po letu 2009¹⁹⁶ je k rasti rabi OVE največ prispevala večja raba sončne in

geotermalne energije (njun delež v OVE v letu 2019 je bil 3,3 % in 1,3 %). *Pri elektriki* se je v zadnjih petnajstih letih delež OVE v Sloveniji povečal za 3 o. t., v EU pa za 18 o. t., tako da je v Sloveniji v tej primerjavi manjši (32,6 %, za 1,6 o. t. manjši kot v EU). Prav tako se v Sloveniji počasneje povečuje delež *pri ogrevanju*,¹⁹⁷ a ob veliki rabi lesa ostaja razmeroma velik. To je ob nepravilnem ogrevanju lahko hkrati problematično z vidika slabe kakovosti zraka. V letu 2019 je na rahlo povečanje deleža rabe OVE vplivala predvsem njihova večja raba v prometu, kjer pa je bil zaostanek za EU pred tem izrazito velik.¹⁹⁸ Za pospešitev rabe OVE v smeri cilja SRS bo potreben hitrejši premik k zelenim energetske naložbam.¹⁹⁹ Ob ugodnih naravnih razmerah, kot so velika gozdnatost, vodnatost in vetrovnost, bo za nadomeščanje rabe fosilnih goriv in večjo rabo OVE treba zlasti intenzivneje iskati skupne sprejemljive rešitve pri umeščanju posameznih energetske objektov v prostor.²⁰⁰

Promet, ki ima ob povečevanju gospodarske aktivnosti vse večji vpliv na okolje, se je z omejitvami v krizi zaradi pandemije covid-19 začasno zmanjšal, a nujne so korenitejše trajnostne rešitve. V Sloveniji se, tako kot v EU, večina blaga prepelje s tovornjaki in večina potnikov z avtomobili, kar sta za okolje najmanj sprejemljiva načina prevoza. Skupni *blagovni promet* je zaradi tranzitne lege Slovenije velik in se je v preteklih

¹⁹⁷ Pri tem se raba OVE za ogrevanje na elektriko prišteva k elektriki iz OVE in ne k OVE pri ogrevanju.

¹⁹⁸ V letu 2019 se je delež biogoriv v prometu s 5,5 % povečal na 8,0 % (v EU 8,9 %), cilj za leto 2020 za vse članice EU je 10 %.

¹⁹⁹ Slovenska energetska podjetja načrtujejo v obdobju 2021–2027 za vsaj 4 mrd. EUR zelenih energetske naložb. Večinoma so v pripravi projekti za obnovljive vire energije, ob tem pa tudi za zmanjšanje izpustov TGP – za uvajanje nizkoogljčnih tehnologij, za pametna omrežja, električno mobilnost in učinkovito rabo energije (Energetska zbornica Slovenije, 2021).

²⁰⁰ Težave zaradi okoljskih razlogov so predvsem pri nadaljnjem povečanju rabe vodne in vetrne energije.

¹⁹⁵ Manjšo rabo kurilnega olja za ogrevanje prostorov delno nadomešča raba lesa in lesnih briketov.

¹⁹⁶ V tem letu se je delež rabe OVE najbolj povečal zaradi krize in upada rabe energije, pri čemer se je raba OVE zmanjšala manj.

Okvir 8: Vplivi pandemije covid-19 na okolje in zeleni načrti za okrevanje

Kratkoročni vplivi pandemije na okolje, tako pozitivni kot negativni, so bili precejšnji. Mnoge od teh posledic so verjetno začasne, nekatere pa lahko preidejo v dolgoročne strukturne ali vedenjske spremembe. Pomembnejši vplivi na svetovni ravni so bili na a) *manjše izpuste CO₂*; pričakuje se, da so se leta 2020 zmanjšali za 8 %, to je na raven izpred desetletja, vendar naj bi bilo zmanjšanje kratkotrajno in naj ne bi imelo dolgoročnejšega vpliva; b) *manjšo onesnaženost zraka*: kakovost zraka se je začasno izboljšala, ker so bile industrijske dejavnosti in promet močno okrnjeni, vendar so nato hitro vrnile naraščajoče stopnje onesnaženosti zraka. Nakazuje se povezava med onesnaženostjo zraka in smrtnostjo zaradi covid-19, pri tem pa so bile bolj prizadete socialno ogrožene skupine, ki so tudi bolj izpostavljene onesnaženemu zraku; c) *izboljšano kakovost voda*: zmanjšanje gospodarske aktivnosti je privedlo do izboljšanja tudi pri vodah, a tudi to je začasen pojav, saj naj bi se onesnaženje povečalo, ko se bo gospodarska aktivnost nadaljevala; č) *večje nastajanje nekaterih odpadkov*: povečale so se količine medicinskih odpadkov, osebne zaščitne opreme in plastične embalaže za enkratno uporabo. Izzivi, povezani z ravnanjem z odpadki, so se s tem precej povečali (OECD, 2021a).

V ukrepe za gospodarsko okrevanje bo treba čim prej celovito vključiti ukrepe za reševanje dolgoročnejših izzivov, povezanih s trajnostnim prestrukturiranjem. Paketi gospodarskih spodbud in načrti za oživitve lahko vključujejo zeleno in vključujoče okrevanje, za kar je potrebna povezava med ustvarjanjem priložnosti za dohodek, delovna mesta in rast ter pospešitvijo doseganja srednjeročnih in dolgoročnih okoljskih ciljev. Okrevanje po pandemiji je velika priložnost za to. Ukrepi naj ne bi bili usmerjeni v ponovno vzpostavitev stanja pred njo, ampak naj bi podprli korenitejše premike k novim, zelenim inovacijam in investicijam. To bi pospešilo zeleni prehod, blažilo podnebne spremembe in povečalo odpornost proti njim. Skrb za čistejšo okolje, učinkovito ravnanje z odpadki in okrepljeno varstvo biotske raznovrstnosti zmanjšuje ranljivost skupnosti za zdravstvene krize, hkrati pa lahko poveča gospodarsko aktivnost in dohodek, ustvari nova delovna mesta ter zmanjša neenakosti (OECD, 2021a).

Za uspešno zeleno okrevanje gospodarstva po krizi zaradi pandemije covid-19 bo ključno usklajeno zeleno delovanje vseh politik. Zeleno okrevanje je lahko težje izvedljivo, ker a) so bila mlada in manjša podjetja, kjer bi bile večje spremembe in inovacije lažje izvedljive, v krizi bolj prizadeta in zato težje investirajo v nove poslovne modele; b) so bila večja in starejša podjetja, ki okolje praviloma onesnažujejo bolj, ob manjši prizadetosti manj motivirana za spremembe; hkrati pa je c) krizo zaradi pandemije covid-19 spremljal močan padec cen fosilnih goriv, kar zmanjšuje motivacijo podjetij za investiranje v čistejšo tehnologije in večjo energetske učinkovitost (OECD, 2021b). Ključne bodo jasne usmeritve politik v zelene obdavčitve ter spodbude za pospešitev javnih in zasebnih investicij v prehod na nizkoogljično krožno gospodarstvo. Pri tem bo nujno usklajeno delovanje politik iz različnih področij.

Ker so za naložbe v zeleno okrevanje, ki je v jedru prizadevanj evropskih politik, namenjene številne finančne pomoči, je to velika priložnost za pospešitev trajnostnega prehoda. Okrevanje gospodarstva in krepitev odpornosti proti prihodnjim krizam, ki bo temeljila na zeleni in digitalni preobrazbi, bo v EU podprto s sredstvi *Sklada za okrevanje in odpornost*. Z njim je bilo Sloveniji dodeljenih 5,2 mrd. EUR (od tega 3,6 mrd. posojil), skladno z usmeritvami Evropske komisije pa je treba v ukrepe na področju trajnostnega in zelenega prehoda usmeriti 37 % razpoložljivih sredstev. Spodbude v naložbe, ki bodo poudarjene v okviru slovenskega Načrta za okrevanje in odpornost, bodo ključne za zeleno okrevanje in pospešitev načrtovanih sistemskih sprememb. Pristojna ministrstva bodo prve razpise na tem področju objavila predvidoma v drugi polovici leta 2021. Ukrepi na področju trajnostnega razvoja bodo podprti tudi s sredstvi evropske kohezijske politike (SVRK, 2021; CER, 2021).

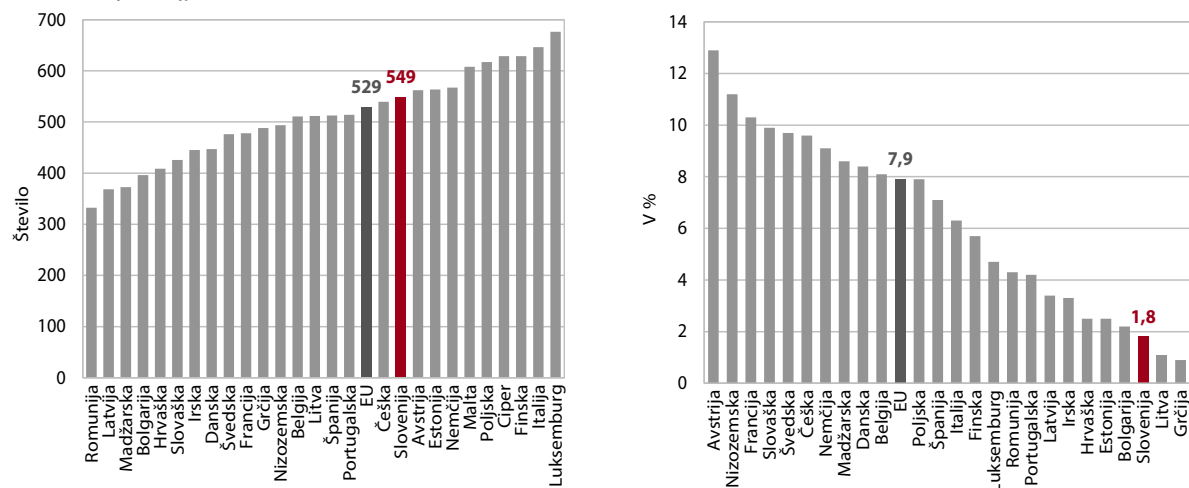
nekaj letih še povečeval (pri tem v letu 2018 nekoliko manj). V preračunu na BDP se je v obdobju 2010–2018 v primerjavi z drugimi članicami EU povečal daleč najbolj, za 18 % (v povprečju EU se je znižal, za 3 %). V preračunu na prebivalca je prepeljanega precej več blaga kot v EU. V tem je cestnega prometa več za petino, hkrati pa v primerjavi z EU ugodno izstopa večji delež železniškega blagovnega prevoza (gl. kazalnik 4.4), ki je energijsko učinkovitejša rešitev z majhnimi izpusti toplogrednih plinov.²⁰¹ V *potniškem* prometu je uporaba železnice in

drugih javnih prevoznih sredstev tudi v mednarodni primerjavi zelo majhna, delež prevozov z osebnimi avtomobili pa velik. To je deloma posledica manjše stopnje urbanizacije in večje poselitvene razpršenosti, predvsem in vse bolj pa neposodobljene in skromne ponudbe javnega potniškega prometa. Njegova večja razvejanost, frekventnost ter uskladitev in prilagoditev voznih redov bi ob potnikom in okolju prijaznejših

železniško infrastrukturo, njena nadgradnja in prenova potekata bistveno prepočasi (IJS, 2020). Po večletnih pripravah se začenja izgradnja drugega tira Divača–Koper, ki bo omogočal večji blagovni prevoz po tirih.

²⁰¹ Povečevanje prevoza z železnico je precej omejeno z obstoječo

Slika 44: Število avtomobilov na tisoč prebivalcev (levo) in delež železniškega v skupnem potniškem prometu, potniški kilometri (desno), 2018

Vir: Eurostat, 2020; preračuni UMAR. Opombi: a) graf levo: Grčija 2017; b) graf desno: kazalnik se nanaša na potovanje znotraj države.

voznih sredstvih prispevala k celovitejšemu uveljavljanju trajnostne mobilnosti. V letu 2020 je bil javni potniški promet, pa tudi prevoz z avtomobili, v prizadevanjih za zaježitev epidemije covida-19 precej omejen, zato se je delež javnega potniškega prometa v skupnem prometu verjetno še zmajšal. Treba bo pospešiti dolgoročne sistemske premike, tudi zaradi problematike, povezane z naraščajočimi izpusti toplogrednih plinov iz te dejavnosti.²⁰²

Snovna produktivnost, ki je eden od osnovnih kazalnikov trajnostnega gospodarstva, se je med gospodarsko in finančno krizo ob nižji porabi snovi izboljšala, vendar pa je v zadnjih letih stagnirala. Gibanja te produktivnosti, izračunane kot razmerje med BDP ter porabljenimi surovinami in materiali, so v Sloveniji pod močnim vplivom gradbene dejavnosti in z njo povezane porabe nekovinskih mineralov. V strukturi porabe snovi je delež gradbenega materiala med večjimi v EU. Potem ko se je snovna produktivnost v obdobju 2007–2012 povečevala hitreje kot v povprečju EU, kar je bilo povezano z manjšo gradbeno dejavnostjo, in v

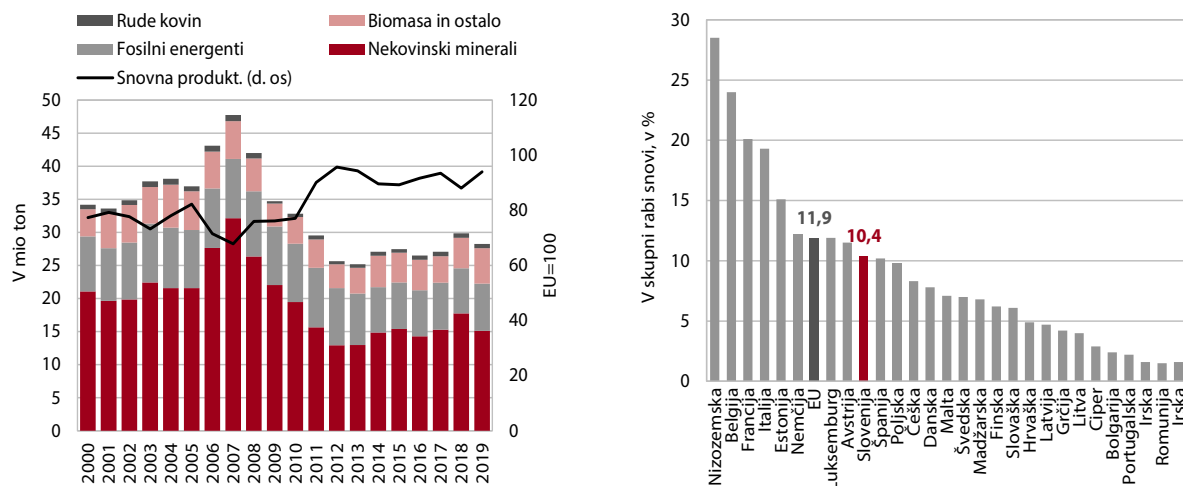
naslednjih nekaj letih ostala na približno isti ravni, se je v letu 2019 ob vnovič močno zmanjšani porabi peska in gramoza znova povečala. Zaostanek za povprečjem EU se je zmanjšal, z 12 na 6 %, torej je bilo na enako količino porabljene snovi ustvarjenega za 6 % manj BDP kot v povprečju EU (gl. kazalnik 4.5). V letu 2020 so ukrepi za zaježitev epidemije omejevali tudi aktivnost v gradbeništvu, vendar ne močno. Pričakujemo lahko, da bo nadaljnje povečevanje snovne produktivnosti slovenskega gospodarstva ob ponovni oživitvi gradbene dejavnosti težje dosegljivo. Izvajanje večjih gradbenih projektov, kot so načrtovana gradnja železniške infrastrukture in cestne povezave tretje razvojne osi, bo rast snovne produktivnosti upočasnilo, zato bo treba za doseg zastavljenih ciljev več pozornosti nameniti načrtovanim ukrepom kroženja snovi.

Vključenost predelanih snovi v ponovno rabo je v Sloveniji razmeroma majhna, nujna bo učinkovitejša trajnostna raba. Ob čezmernem izkoriščanju naravnih virov gospodarska rast negativno vpliva na okolje, hkrati pa z zmanjševanjem v svetu omejenih zalog surovin zvišuje njihove cene in s tem proizvodne stroške. Stopnja vključenosti predelanih snovi v delovne procese gospodarskih dejavnosti, ki je izračunana kot razmerje med predelano količino odpadnih snovi in celotno količino porabljenih snovi, se je v Sloveniji v zadnjem desetletju povečevala hitreje kot v povprečju EU, a je še vedno nižja (v letu 2019 za 1,5 o. t.). Uspešnost prehoda v zeleno in digitalno gospodarstvo bo močno odvisna od zanesljive oskrbe s surovinami, ki so za gospodarstvo najpomembnejše in pri katerih je tveganje za motenost oskrbe veliko, v krizi zaradi pandemije covida-19 pa se je pokazalo, da se motnje lahko hitro povečajo in da so gospodarstva pri tem zelo ranljiva (EK, 2020b).²⁰³ Cene

²⁰² Evropska komisija je konec leta 2020 predstavila novo evropsko strategijo s področja prometa, ki obravnava ključna področja prihodnjega razvoja prometa in prometne infrastrukture. Splošni cilji so trije: 1) *trajnostna mobilnost – prehod na brezemisijско mobilnost*, kjer se za zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov iz prometa predvideva a) izvajanje ukrepov za zagotovitev večjih deležev trajnostne mobilnosti in logistike pri vseh načinih prevoza, b) omogočitev splošne razpoložljivosti in dostopnosti ter c) vzpostavitev učinkovitih spodbud za prehod k novi mobilnosti; 2) *pametna mobilnost – doseganje nemotene, varne in učinkovite povezljivosti*, kjer naj bi s pomočjo digitalizacije in avtomatizacije izkoristili nove tehnologije za zagotavljanje multimodalnih rešitev trajnostne mobilnosti, to pa naj bi ugodno vplivalo tudi na čas prevoza, prevozne stroške, zanesljivost in varnost v prometu, ter 3) *odpornejša mobilnost – odpornejši enotni evropski prometni prostor*, kar naj bi bilo prometnemu sektorju v pomoč, da si po krizi zaradi pandemije covida-19 opomore, se izboljša ter postane okolju prijaznejši, pametnejši in odpornejši proti prihodnjim krizam (EK, 2020a).

²⁰³ Na seznam kritičnih surovin EU za leto 2020 je uvrščenih 30 materialov. Seznam se vsako leto povečuje; v letu 2020 je bil npr. nanj uvrščen

Slika 45: Domača poraba snovi¹ in relativna snovna produktivnost, Slovenija (levo), ter stopnja porabe predelanih snovi², leto 2019 (desno)

Vir: SURS, 2021 in Eurostat, 2021; preračuni UMAR. Opomba: ¹ Domača poraba snovi je opredeljena kot izkoriščanje domačih virov, povečano za neto uvoz snovi. ² Razmerje med uporabljenimi predelanimi količinami odpadkov ter celotno količino uporabljenih snovi in odpadkov.

v naravi omejenih primarnih surovin se bodo zviševale, zato bo za doseganje višje produktivnosti treba povečati predelavo ter gospodarsko rast ločiti od rabe primarnih virov (OECD, 2019a in International Resource Panel, 2019). Za nemoteno oskrbo in povečevanje odpornosti proti razpoložljivosti omejenih naravnih virov bo treba več pozornosti nameniti krožni in učinkoviti rabi virov, trajnosti izdelkov ter zelenim raziskavam in inovacijam, ob tem pa tudi diverzifikaciji oskrbe s primarnimi in sekundarnimi viri, krepitvi oskrbovalnih verig in zmanjševanju odvisnosti od uvoza (UMAR, 2020b).

Nastajanje odpadkov je v krizi zaradi panedmije covida-19 ob manjši gospodarski aktivnosti lahko začasno upočasnjeno, a v okrevanju je treba pospešiti prehod v krožno gospodarstvo in odpadke občutno zmanjšati tudi sistemsko. Količina nastalih odpadkov se je v obdobju 2012–2019 povečala za 88 %, zaradi povečanja gradbenih in mineralnih odpadkov v dejavnostih, pa tudi komunalnih v gospodinjstvih (gl. kazalnik 4.6). Ker se je BDP zviševal hitreje, se je količina nastalih odpadkov na enoto BDP zmanjšala, vendar je bila še vedno za okoli desetino nad povprečjem EU. To je posledica razlik v strukturi gospodarstva in preteklih prenizkih investicij in inovacij v smeri doseganja čistejših tehnologij (OECD, 2019b). Pričakujemo, da se je v epidemiji nastanek odpadkov iz dejavnosti zaradi manjše aktivnosti zmanjšal, vendar pa so se lahko povečali nekateri drugi odpadki, povezani npr. z večjo rabo zaščitnih sredstev in embalažo za enkratno uporabo.²⁰⁴

Ključna bo večja preusmeritev proizvodnje v krožni sistem, to je v manjšo rabo primarnih snovi in večjo rabo za predelavo primernih materialov.²⁰⁵ Ravnanje z odpadki se je v zadnjih letih precej izboljšalo, tudi zaradi nadgrajenih in novih regijskih centrov za odpadke.²⁰⁶ S tem se je zmanjšalo odlaganje, ki je z okoljskega vidika najmanj zaželeno, povečala pa predelava in recikliranje, kar je premik v smer trajnostnega razvoja. Ob večjih prizadevanjih za optimalno rabo snovi pri izvoru bo v prihodnje povečana tudi predelava, a nujno bo hitrejše celovitejše iskanje rešitev, vključno z odločitvijo glede toplotne obdelave ostankov. Odpadki, ki jih ni mogoče predelati, lahko ob ustreznem ravnanju postanejo pomemben energetske vir.

Za hitrejši prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo bodo potrebni znatni javni in zasebni finančni viri, pri čemer bo pomembno optimalno izkoristiti tudi vsa razpoložljiva sredstva EU. Za uresničitev Evropskega zelenega dogovora (EK 2019a) je EU pripravila investicijski načrt (EK, 2020d). Poleg sredstev proračuna EU bo imela ključno vlogo pri financiranju prehoda Evropska investicijska banka, ki je z uskladitvijo svojih aktivnosti s cilji Pariškega podnebne dogovora postala t. i. podnebna banka EU. Pomembni dodatni viri za prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo so zagotovljeni tudi z dogovorom »Next Generation EU« (EK, 2020e), ki je finančni paket, namenjen podpori okrevanju po pandemiji covida-19 in strukturni preobrazbi gospodarstev. Z njim je določeno, da je ukrepom

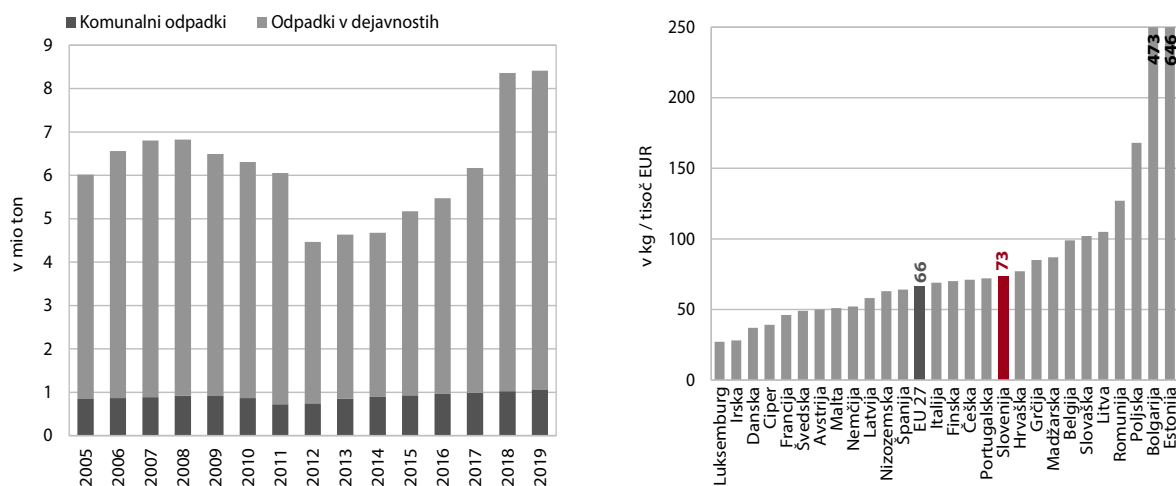
litij, ki je bistven za prehod na e-mobilnost. Te surovine so precej koncentrirane le na posameznih območjih sveta; npr. na Kitajskem, v Turčiji in južni Afriki.

²⁰⁴ Težave z odpadno embalažo so tudi sicer zelo pereče. Samo v letu 2019 je nastalo okoli 300 tisoč ton odpadne embalaže: okoli šest desetlin v proizvodnih in storitvenih dejavnostih ter štiri desetine v gospodinjstvih. Med odpadno embalažo iz proizvodnih in storitvenih dejavnosti je bila okoli polovica papirne in kartonske, okoli tri desetine

plastične in mešane, preostanek pa iz lesa in drugih vrst materiala.

²⁰⁵ MOP je npr. v smeri uvajanja krožnega gospodarstva v letu 2020 dopolnil Uredbo o odpadkih, ki omogoča predelavo odpadkov in odpadnega blata v nove gradbene proizvode. V javni obravnavi je bila tudi nova Uredba za podelitev koncesij za uporabo preostanka odpadkov za proizvodnjo energije.

²⁰⁶ V prejšnjem programskem obdobju so bili to med kohezijskimi projekti s področja okolja.

Slika 46: Nastali odpadki, Slovenija (levo), in nastali odpadki, brez mineralnih, na enoto BDP, 2018 (desno)

Vir: SURS, 2021 in Eurostat, 2021. Opomba: Padec nastalih odpadkov leta 2012 v Sloveniji je posledica a) zmanjšanja gradbenih odpadkov in b) spremenjene metodologije: nekatere vrste odpadkov so bile prerazporejene med stranske proizvode.

trajnostnega in zelenega prehoda treba nameniti vsaj 37 % razpoložljivih sredstev. Konkretizacija ukrepov se pripravlja v okviru nacionalnega Načrta za okrevanje in odpornost. Pri usmerjanju virov financiranja postaja vse pomembnejša tudi taksonomija oz. poenotenje definicij glede aktivnosti, ki prispevajo k trajnostnemu in zelenemu prehodu.²⁰⁷ Glede na ambiciozni načrt zmanjšanja izpustov toplogrednih plinov za 55 % na ravni EU do leta 2030 (EK, 2020g), ki naj bi mu v letu 2021 sledili podrobnejši zakonodajni predlogi, je pomembno, da tudi Slovenija čim prej sprejme in začne izvajati dolgoročno strategijo razogljičenja. Iz osnutka Dolgoročne podnebne strategije Slovenije do leta 2050 (MOP, 2020), ki novih zavez do leta 2030 na ravni EU še ne vključuje, je razvidno, da zgolj z obstoječimi ukrepi načrtovanih okoljskih ciljev ne bo mogoče doseči,²⁰⁸ zato bo ključno čim bolje izkoristiti vse razpoložljive javne vire, ob tem pa za te namene vključiti tudi zasebne vire financiranja.

Poleg novih javnih in zasebnih virov financiranja bo za prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo nujen tudi boljši izkoristek zdajšnjih prihodkov in izdatkov državnega proračuna. Glavnino prihodkov od okoljskih davkov, ki so bili glede na BDP v letu 2019 med najvišjimi v EU (gl. kazalnik 4.7), sestavljajo *davki na energijo*. Prihodki davkov na energijo so

se v letih 2018–2019 sicer znižali in posledično tudi delež okoljskih davkov glede na BDP, ki je bil s 3,32 % BDP na najnižji ravni v desetih letih. Na to je vplivalo znižanje trošarin na energente v letu 2018, predhodna realizacija državnega proračuna za leto 2020 pa kaže, da so se zaradi nadaljnjega znižanja trošarin v letu 2020 ti prihodki znižali tudi lani. Odprava regulacije cen naftnih derivatov v letu 2020 in s strani trgovcev napovedano dvigovanje marž v končni ceni naftnih derivatov proti višini marž v sosednjih državah zmanjšuje manevrski prostor za dvig trošarin na energente v prihodnje, če ne bi bili del sinhroniziranih politik obmejnih držav. Po letu 2015 so se zniževali tudi že sicer skromni prihodki od *davkov na onesnaževanje in rabo naravnih virov*, povišali pa *davki na promet*, kjer pa v letu 2021 zaradi prenove obdavčitve motornih vozil in ukinitev dodatnega davka na motorna vozila pričakujemo znižanje prihodkov.²⁰⁹ Čeprav večina okoljskih davkov ni namenski vir za financiranje in doseganje okoljskih ciljev,²¹⁰ takšna gibanja v zadnjih letih ne odražajo prizadevanj za omejevanje onesnaževanja. Z zadnjo davčno reformo, s katero se je v letih 2019 in 2020 razbremenila obdavčitev dela, niso bile izkoriščene možnosti zelenega davčnega prestrukturiranja, hkrati pa so se ohranile tudi druge davčne spodbude različnih oblik (subvencije in olajšave), ki so v nasprotju s cilji zmanjšanja obremenjevanja okolja (MF, 2019 in IJS, 2020).

²⁰⁷ Z vzpostavitvijo okvira za spodbujanje trajnostnih naložb (Uredba 2020/852/EU, 2020) je že prišlo do pomembnega napredka pri harmonizaciji klasifikacije okoljsko trajnostnih gospodarskih dejavnosti za udeležence na finančnem trgu. Šest meril iz tega okvira, ki opredeljujejo načelo, da se ne škoduje bistvenim okoljskim ciljem (angl. *do no significant harm*), je treba upoštevati tudi pri pripravi ukrepov Načrta za okrevanje in odpornost (EK, 2020f).

²⁰⁸ Osnetek Dolgoročne podnebne strategije Slovenije do leta 2050 je bil v septembru 2020 v javni razpravi. Dokument vsebuje dva scenarija investicij: z obstoječimi in z dodatnimi ukrepi. Marca 2021 se je začela tudi javna razprava o osnutku Nacionalne strategije za izstop iz premoga in prestrukturiranje premogovnih regij v skladu z načeli pravičnega prehoda (MzL, 2021).

²⁰⁹ Z letom 2021 je bil ukinjen dodaten davek na motorna vozila, obenem pa prenovljena obdavčitev motornih vozil (obdavčitev je odslej vezana le na okoljske dejavnike in ne več prodajne cene vozil, prenovljena je bila tudi lestvica davka). Ob pripravi sprememb Zakona o davku na motorna vozila je bil izpad prihodkov iz tega naslova ocenjen na 28 mio. EUR (MF, 2020).

²¹⁰ Večina prihodkov iz okoljskih davkov so integralni (nenamenski) prihodki državnega proračuna. Namenski so le nekateri okoljski davki, npr. prihodki iz prodaje emisijskih kuponov, ki so prek Sklada za podnebne spremembe namenjeni za ukrepe za blaženje podnebnih sprememb.

4.2 Trajnostno upravljanje naravnih virov

Trajnostno upravljanje naravnih virov (razvojni cilj 9)

Cilj SRS 2030 je trajnostno varovati naravne vire in načrtovati njihovo učinkovito rabo, saj so eden ključnih stebrov za zagotavljanje zdravega življenjskega prostora, pridelavo kakovostne hrane in izvajanje gospodarskih dejavnosti z visoko dodano vrednostjo. Cilj bomo dosegli s preseganjem sektorskega načina razmišljanja, ohranjanjem biotske raznovrstnosti, trajnostnim upravljanjem tal, ohranjanjem kakovostnih kmetijskih zemljišč, trajnostnim razvojem gozda ter učinkovitim upravljanjem voda. SRS 2030 ob tem prepoznava velik pomen odgovornega ravnanja s prostorom. Posebnega pomena bo blažitev podnebnih sprememb, učinkovito prilagajanje nanje in izkoriščanje priložnosti, ki jih te prinašajo.

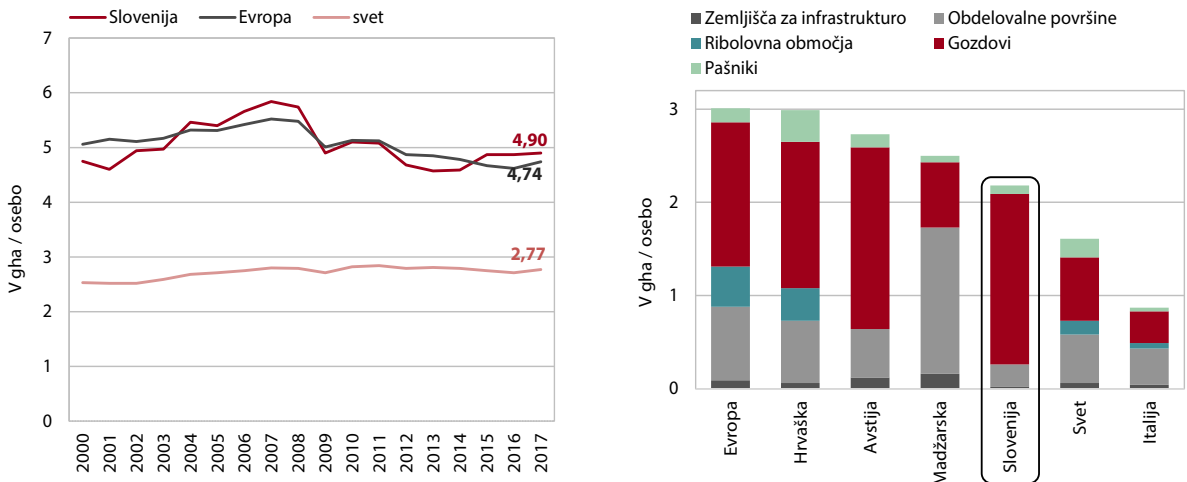
Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 9:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Delež kmetijskih zemljišč v uporabi, v %	23,7 (2019)	39,2 (2019)	>24
Kakovost vodotokov, mg O ₂ /l	1,1 (2019)	2,0 (2017)	< 1
Ekološki odtis, gha/osebo	4,9 (2017)	4,7 (2017)	3,8

Naravo s sedanjimi proizvodnimi procesi in življenjskim slogom v Sloveniji, podobno kot v celotni Evropi, močno preobremenjujemo, po letu 2013 pa na tem področju ni bilo napredka. Z dolgoročno spremenjenim načinom življenja vse bolj izkoriščamo naravne vire in pri tem povečujemo onesnaževanje. *Ekološki odtis*, ki je eden od najbolj celovitih kazalnikov obremenjevanja okolja, se je med finančno in gospodarsko krizo znižal približno na raven iz začetka prejšnjega desetletja, v obdobju 2015–2017 (zadnji podatek) pa je bil znova nekoliko večji in v preračunu na prebivalca tudi nad povprečjem Evrope (York University Ecological Footprint Initiative & Global Footprint Network, 2021; gl. kazalnik 4.8). To kaže, da je

bila gospodarska rast v teh letih dosežena ob večji rabi virov in večjem onesnaževanju okolja. Biološka površina, ki se je sposobna obnoviti, t. i. *biološka zmogljivost narave*, pa je v Sloveniji v preračunu na prebivalca manjša kot v evropskem povprečju. Sloveniji največjo biološko zmogljivost prinašajo gozdovi, ki pa kljub veliki površini ne zadostujejo za absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida, ki k ekološkemu odtisu prispevajo največ. Razlika med ekološkim odtisom in biokapaciteto, t. i. *ekološki primanjkljaj*, je tako v Sloveniji večja kot v povprečju evropskih držav. Napredek bo lahko dosežen le, če bo okrevanje po krizi zaradi epidemije covid-19 tesno povezano s pospešenim celovitim preходом v načrtovano nizkoogljično krožno gospodarstvo.

Slika 47: Ekološki odtis (levo) in biokapaciteta, 2017 (desno)

Vir: SURS, 2021 in Eurostat, 2021; preračuni UMAR. Opomba: ¹ Domača poraba snovi je opredeljena kot izkoriščanje domačih virov, povečano za neto uvoz snovi. ² Razmerje med uporabljenim predelano količino odpadkov ter celotno količino uporabljenih snovi in odpadkov.

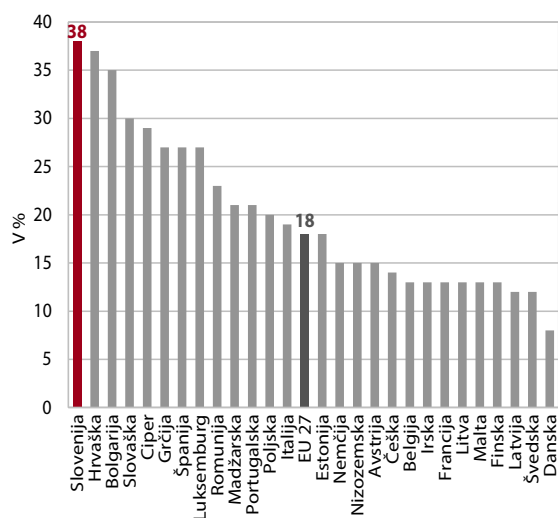
Slovenija se uvršča med območja z največjo biotsko raznovrstnostjo v Evropi, pri tem pa se vse bolj kaže potreba po iskanju sprejemljivih kompromisov o reševanju skupnih izzivov. Velika biotska raznovrstnost je predvsem naravna danost, pa tudi posledica načrtnega varovanja rastlinskih in živalskih vrst ter premišljenega gospodarjenja z ekosistemi. Po zavarovanih območjih, ki so zaradi velike biotske in krajinske pestrosti ključna za ohranitev življenjskih prostorov ogroženih vrst, je Slovenija v vrhu držav EU in ima v tem omrežju dvakrat tolikšen delež površin kot EU v povprečju. Kljub izvajanju številnih aktivnosti za ohranitev biotske raznovrstnosti pa ta tudi v Sloveniji dolgoročno upada. Indeks ptic kmetijske krajine, ki je eden od kazalnikov sprememb, kaže na zmanjševanje njihove populacije.²¹¹ Izstopajo težave zaradi a) pozidave v zvezi s širjenjem urbanizacije, prometa in gospodarskih aktivnosti, b) nedomišljenega urejanja vodotokov, večinoma v zvezi z zagotavljanjem protipoplavne varnosti, in c) kmetijstva, ki varovanim vrstam sicer zagotavlja življenjski prostor, a ga na območjih z zelo intenzivnim načinom gospodarjenja tudi krči. Naložbe v varstvo in obnovo narave bodo tudi ključne pri gospodarskem okrevanju Evrope po krizi zaradi pandemije covid-19.²¹² Izziv je v preseganju sektorskega načina razmišljanja ter iskanju

kompromisnih rešitev med interesi s področja varovanja narave in posameznih gospodarskih dejavnosti. Kot izjemno zahtevno področje se v zadnjem času kaže predvsem iskanje kompromisov v prostorski umestitvi objektov za pridobivanje energije iz obnovljivih virov.

Kmetijstvo, ki ima pri ohranjanju biotske raznovrstnosti eno ključnih vlog, v Sloveniji v mednarodni primerjavi ni med intenzivnejšimi, v krizi zaradi epidemije covid-19 pa se je izostril pomen učinkovitih in konkurenčnih oskrbnih verig.

Slovenija se uvršča med države članice EU, kjer so razmere za kmetijsko pridelavo v povprečju težje: delež kmetijskih zemljišč v skupni površini je razmeroma majhen, zemljišča so razdrobljena in razmeroma velik del jih leži na območjih z omejenimi možnostmi za kmetovanje. To otežuje pridelavo in zmanjšuje učinkovitost, dejavnost pa ob velikem deležu travinja bolj usmerja v živinorejo. Površina njiv na prebivalca je v mednarodni primerjavi skromna (gl. kazalnik 4.9). V kmetijstvu potekajo precejšnje strukturne spremembe, kot so povečevanje in specializacija gospodarstev, a hkrati tudi povečevanje ekološke pridelave in reje. Ker je varovanju okolja namenjene vse več pozornosti, sta se bilančna presežka dušika in fosforja, ki sta osnovna kazalnika obremenjevanja tal in voda s kmetijstvom, v daljšem obdobju precej znižala.²¹³ Povprečni hektarski pridelki so večinoma manjši od povprečnih v EU, a to poleg manjše obremenjenosti okolja pomeni tudi nižjo produktivnost naravnih virov (gl. kazalnik 4.10). Samooskrba z večino osnovnih kmetijskih proizvodov, še posebej iz ekološke pridelave, je posledično razmeroma majhna. Velika večina hrane je iz uvoza, doma pridelane je le še okoli petina. Pri tem je v izvozu večina nepredelanih, v uvozu pa predelanih kmetijskih proizvodov, kar je neizkoriščena možnost povečevanja dodane vrednosti. Ključna je vzpostavitev učinkovitih in konkurenčnih oskrbnih verig.²¹⁴ Kmetijska politika je pred velikimi izzivi, povezanimi z zanesljivo pridelavo hrane ter zagotavljanjem vira dohodka pridelovalcem in zaposlenim v verigah preskrbe, hkrati pa tudi z odgovornostjo do narave in ohranitve njenih virov.

Slika 48: Delež zavarovanih območij – Natura 2000, 2019

Vir: Eurostat, 2021.

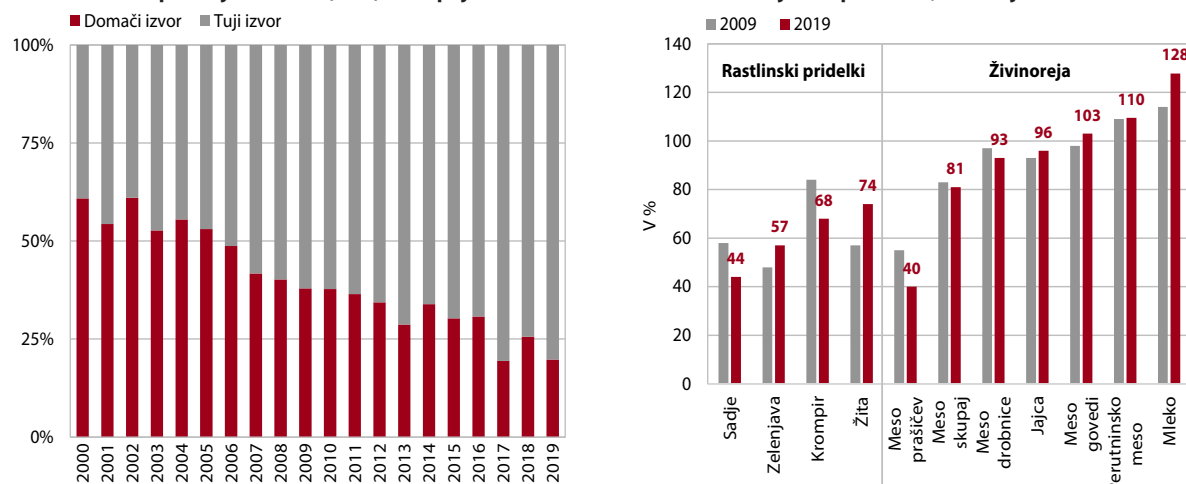
²¹¹ Ugotavljanje stanja biotske raznovrstnosti je precej težavno, ker je vrst in interakcij med njimi in neživim okoljem veliko. Med kazalniki, ki okvirno kažejo splošno stanje, so populacija izbranih vrst ptic, indeks ptic kmetijske krajine, ohranjenost populacij divjadi in ohranjenost gozdov.

²¹² Več kot polovica svetovnega BDP je odvisna od narave in njenih storitev, v tem še posebej tri gospodarske dejavnosti – gradbeništvo, kmetijstvo ter proizvodnja hrane in pijač. V svetu prisotna kriza biotske raznovrstnosti je neločljivo povezana s podnebno krizo, saj podnebne spremembe pospešujejo uničevanje narave zaradi suše, poplav in požarov, izguba narave in njeno netrajnostno izkoriščanje pa sta ključna dejavnika podnebnih sprememb. Povezani pa nista samo krizi, ampak tudi rešitvi zanju. Ob ponovnem zagonu gospodarstva po krizi zaradi pandemije covid-19 bo treba to zavedanje povečati, bolj upoštevati poslovni pomen biotske raznovrstnosti in poiskati poti iz škodljivih preteklih navad (EK, 2020c).

Gospodarjenje z gozdovi, ki v Sloveniji pokrivajo velik del površine, je že nekaj let pod vplivom odstranjevanja posledic naravnih ujm in lesnih škodljivcev, les pa je bil ob obsežnejši sečnji premalo izkoriščena surovina. Slovenija je med tremi najbolj gozdnatimi državami v Evropi, gozdovi pa njen najbolj ohranjen naravni ekosistem. To ima številne ugodne vplive na okolje, a prevelik delež gozda z

²¹³ Bilančni presežek elementa je pozitivna razlika med njegovim vnosom v tla in odvzemom s pridelkom. Zaželeno je, da razlika med njima ni prevelika (ARSO, 2021b).

²¹⁴ V epidemiji covid-19 se je pokazalo, kako pomembna je stabilna in trdna veriga preskrbe s hrano. V razmerah zaprtja gostinstva, turizma in javnih zavodov, ki so pred tem redno odkupovali domače kmetijske pridelke in proizvode ter izdelke živilske industrije, so najmanj škode utrpeli pridelovalci in predelovalci, ki so imeli vnaprej določene dogovore in sklenjene pogodbe za odkup.

Slika 49: Izvor porabljene hrane (levo) in stopnja samooskrbe z osnovnimi kmetijskimi proizvodi, Slovenija

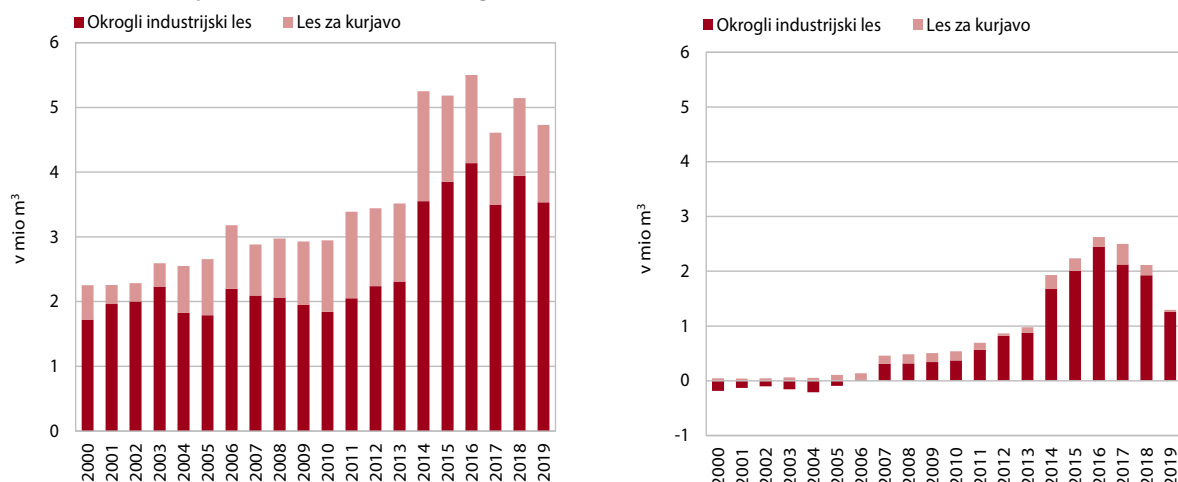
Vir: ARSO, 2021b. Opomba: Vključeni so žito, meso, jajca, krompir, zelenjava, sadje, sladkor in riž (slika levo); SURS, 2021 in KIS, 2020a (slika desno).

Okvir 9: Preskrba s hrano, kmetijstvo in covid-19 ter nova kmetijska politika

V evropskem in širšem prostoru so se v krizi zaradi pandemije covida-19 povečale aktivnosti za nemoteno preskrbo s hrano. V izrednih razmerah, kot je pandemija, je ključen dober pregled stanja v kmetijsko-živilskih verigah na lokalnih in svetovnih trgih. Med epidemijo covida-19 je občasno prihajalo do neravnovesij, do močnejših pritiskov na cene hrane pa tudi zaradi hitrega in učinkovitega ukrepanja ni prišlo. To je zmanjševalo tržno negotovost in preprečevalo nepotrebne nakupe na zalogo. Dobra preglednost delovanja trgov pa ni samoumevna, potrebne so pravočasne naložbe v znanje in digitalizacijo: v sprotno spremljanje razvoja trga in politik, zbiranje informacij in obveščanje o ugotovitvah. Le s tem so odzivi politik lahko ustrezni in pravočasni (OECD, 2020b).

V Sloveniji večjih motenj v preskrbi ni bilo tudi zaradi interventnih ukrepov za blaženje negativnih posledic za dejavnost. Ob omejitvah gibanja, oteženem prehodu blaga in storitev čez državno mejo, zaostritvah v turizmu ter zaprtju gostinskih objektov in javnih zavodov je prihajalo do neravnovesja v ponudbi in povpraševanju, a v pomoč so bili splošni in specifični ukrepi politike. Med splošnimi so bili trije: a) omogočena prosta prodaja kmetijskih pridelkov in repromateriala ter nudenje veterinarskih storitev; b) spremembe v izvajanju nekaterih ukrepov politike, v tem npr. bolj ciljno podprte ključne investicije za zagotavljanje nemotene oskrbe s hrano: v rastlinski pridelavi v namakalne sisteme, rastlinjake in ureditev trajnih nasadov; v živinoreji v predelavo in trženje, v splošnem pa v zbirne centre, skladišča, hladilnice in pakirne linije; c) socioekonomske intervencije za zaščito dohodka pridelovalcev; v tem finančna pomoč zaradi nezmožnosti za delo zaradi okužbe z virusom ter odlog ali oprostitev prispevkov za socialno varnost. Specifični interventni ukrepi pa so bili sprejeti za sektorje, ki so zaradi epidemije covida-19 utrpeli največji izpad dohodka: prireja mesa, proizvodnja vina, izvajanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji in gozdarstvo (KIS, 2020b). Za kmetije, ki se ukvarjajo tudi s turizmom, je bila v veliko pomoč izdaja turističnih bonov in s tem povečan obisk gostov.

S krizo zaradi pandemije covida-19 se je povečalo zavedanje o potrebni vzpostavitvi odpornejšega kmetijsko-prehranskega sistema. V novi skupni kmetijski politiki EU za programsko obdobje 2021–2027, ki se bo tokrat začela izvajati z dvoletnim zamikom (leta 2023), bo poudarek na smiselnosti ukrepov in doseganju želenih rezultatov (in ne več na upoštevanju pravil in skladnosti). Članice bodo v večji meri same odločale, kako najbolje izpolniti cilje SKP in se hkrati ustrezno odzvati na svoje specifične potrebe. V Sloveniji je bila sprejeta *resolucija Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021*, s katero je postavljen temeljni strateški okvir delovanja politike in opredeljen nabor potreb po ukrepanju (ReNPURSK, 2020). Na tej podlagi je v pripravi *strateški načrt 2021–2027*, v katerega bodo vključeni ukrepi obeh stebrov SKP. Med pomembnejšimi cilji so generacijska pomladitev in konkurenčna tržna naravnost gospodarstev, spoprijemanje s podnebnimi spremembami in upravljanje tveganj, okolju prijazna pridelava varne in kakovostne hrane ter ob tem doseganje boljšega dohodkovnega položaja pridelovalcev. Nujen je prehod v zeleno, digitalno in trajnostno, krožno in do podnebja nevtravno kmetijstvo. Za podnebne in okoljske ukrepe bo treba nameniti vsaj 20 % neposrednih plačil in vsaj 30 % sredstev za razvoj podeželja (MKGP, 2021a).

Slika 50: Proizvodnja (levo) in neto izvoz (desno) gozdnih lesnih sortimentov

Vir: SURS, 2021.

vidika optimalne rabe prostora kljub temu ni zaželen. Gozdnatost Slovenije se je dolgoročno povečevala, gibanja v prostoru pa niso bila enakomerna. Povečevala se je na območjih, kjer je bila z vidika krajinske pestrosti že sicer velika, v predelih z intenzivnim kmetijstvom in v primestnih predelih pa so se gozdovi krčili (Resolucija o nacionalnem gozdnem programu, 2007). V zadnjih letih so jih močno poškodovale obsežne naravne nesreče: žledolom v letu 2014, vetrolemi v letih 2017 in 2018 ter prenamnožene populacije lesnih škodljivcev. Zaradi velikega deleža starejših in debelejših dreves, ki ob visoki povprečni lesni zalogi sicer zagotavlja visoko biokapaciteto in skladiščenje ogljika, je bila odpornost slovenskih gozdov manjša (Stritih trajnostni razvoj, 2018). Posek lesa se je zaradi sanacije gozdov povečal (gl. kazalnik 4.11), a z vidika doseganja višje dodane vrednosti je bil problematičen velik izvoz nepredelanega lesa, zlasti njegove najkakovostnejše kategorije. V letu 2019 je v slovenskih gozdovih priraslo 8,8 mio. m³ lesa, posekanega pa je bilo 60 % te količine. Iz njega je bilo pridobljenih 4,7 m³ gozdnih lesnih sortimentov, neto izvoz pa je znašal več kot četrtino te količine. Izvoz nepredelanega lesa se je po letu 2016, ko je bilo ustanovljeno podjetje za državne gozdove, zmanjšal.²¹⁵ Možnosti za hitrejši razvoj gozdno-lesne verige so še velike, tudi zaradi še vedno manjšega poseka od strokovno dopustnega.

Tla, ki so med osnovnimi omejenimi naravnimi viri, v Sloveniji večinoma niso onesnažena. Kljub splošnemu

dobremu stanju tal pa izstopajo posamezna območja, ki so čezmerno obremenjena z nekaterimi težkimi kovinami, npr. s kadmijem, cinkom, svincem, arzenom in živim srebrom (BF, 2009 in ARSO, 2021d). Preseganja opozorilnih oziroma ponekod kritičnih vrednosti so bila v raziskavah zaznana predvsem na območjih z dolgoletno rudniško, topilniško in metalurško dejavnostjo ter na območjih z gostejšim prometom. Tla lahko propadajo zaradi netrajnostnega upravljanja, čezmernega izkoriščanja, podnebnih sprememb in onesnaževanja. Ker se v tleh, drugače kot v zraku in vodi, snovi nalagajo, se zmanjševanje vnosa običajno ne odraža v zmanjšani vsebnosti v njih. Med najbolj obremenjenimi so Mežiška dolina, Celjska kotlina, Jesenice in Idrija.²¹⁶ Na teh in nekaterih drugih območjih je velika potreba po čiščenju onesnaženih tal in sanacijah onesnaženih zemljišč, ki so pogosto tehnološko in stroškovno težko izvedljiva (Slovensko partnerstvo za tla idr., 2018). Pri tem pa vsega onesnaženja s kovinami ne kaže pripisati človeku in njegovim dejavnostim, saj je njihova vsebnost odvisna tudi od kamninske osnove. Onesnaževanje tal z organskimi onesnaževali je v Sloveniji manj pereče, saj opozorilne vrednosti večinoma niso presežene. Na nekaterih površinah z intenzivno kmetijsko pridelavo so bila zaznana manjša preseganja mejnih vrednosti za pesticide oziroma njihove razgradne produkte. Pomembno je sproti spremljanje stanja in preprečevanje čezmernih vnosov onesnaževal, zlasti na površini za pridelavo hrane, tudi zaradi vpliva na kakovost voda.

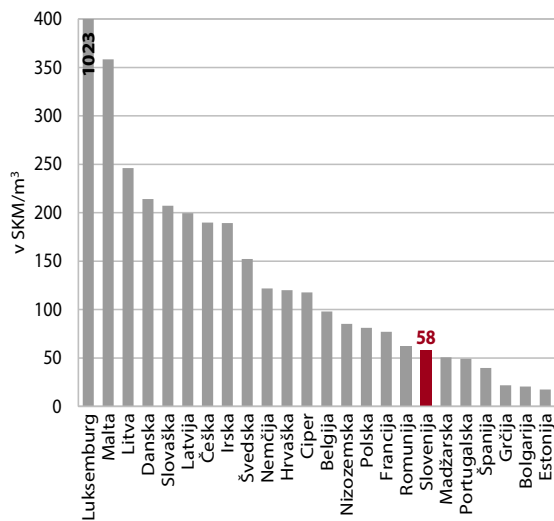
Slovenija je z vodo bogata država, po kakovosti rečnih voda pa je, čeprav se v tem v zadnjih letih ni približala visoko zastavljenemu cilju SRS, med

²¹⁵ Med cilji državnega podjetja Slovenski državni gozdovi, ki upravlja petino vseh gozdov v Sloveniji, je povečati predelavo in obdelavo lesa ter podpreti razvoj domače lesne industrije. Pri prodaji lesa daje družba prednost lesnim predelovalcem in ne trgovcem z lesom. V 2018 so prvič sklenili dolgoročne prodajne pogodbe, s katerimi so za naslednja tri leta zagotovili stabilno dobavo surovine. To je eden ključnih ukrepov za podporo razvoju gozdno-lesnih verig ter ustvarjanju višje dodane vrednosti v dejavnosti. Najpomembnejši kupci lesa so žage, industrija lesnih kompozitov, celulozna in papirna industrija ter drugi predelovalci lesa (SiDG, 2021).

²¹⁶ Na območju Mežiške doline se od leta 2008 izvajajo sanacijski ukrepi za izboljšanje stanja onesnaženih tal, kot so prekrivanje makadamskih površin z asfaltom, zamenjava onesnaženih delov tal, prekritje z neonesnaženimi tlemi in zatravitev. Vsebnost svinca se je zmanjšala pod opozorilno vrednost, a se ponekod postopno povečuje (MOP, 2017).

najboljšimi v EU. Na *veliko vodnatost* kaže preračun razpoložljivih sladkovodnih virov na prebivalca, ki je dvakrat tolikšen kot v povprečju EU, višji pa le v treh državah članicah. Vode je v povprečju dovolj, saj je rabljena le polovica količine, ki priteče v državo oziroma pade na njeno površje, in petina podzemne vode. Kljub temu občasno prihaja tudi do poplav ali pomanjkanja vode, na kar vplivajo podnebni dejavniki in človeški posegi. Ob večjih podnebnih spremembah bo preprečevanju spremenjenih vodnih stanj treba nameniti več pozornosti, saj lahko neželeno vplivajo na temeljne vrednote in potrebe, kot so zdravje ljudi in ekosistemov, pridelava hrane in proizvodnja energije. Raba vode v Sloveniji ni optimalna, na kar kaže tudi skupna *vodna produktivnost*, merjena z BDP na količino načrpane sladke vode, ki je v mednarodni primerjavi nizka in se dolgoročno le počasi izboljšuje. Delež rabe vode za namakanje zemljišč je še vedno skoraj zanemarljiv. *Kakovost voda*, merjena z biokemijsko potrebo po kisiku ter vsebnostjo dušika in fosforja, pa se je zaradi zmanjšane onesnaževanja ter vse večjega in učinkovitejšega čiščenja odpadnih voda zvišala in je med najvišjimi v državah članicah EU (gl. kazalnik 4.12). Precej so se izboljšali kemijski, biološki in mikrobiološki parametri voda.²¹⁷ Reke so v Sloveniji v povprečju s kisikom razmeroma bogate in ne vsebujejo visokih vrednosti hranil, organskih snovi in pesticidov, a na nekaterih območjih so čezmerne obremenitve še vedno prisotne. Razmere so najslabše v porečjih Mure in Drave, kar sovпада s tamkajšnjo obsežnejšo in intenzivnejšo kmetijsko dejavnostjo, najboljše pa pri jadranskih rekah ter porečjih Soče in zgornje Save (Trobec, 2017 in ARSO, 2021b).

Slika 51: Vodna produktivnost, 2018 (ali zadnji podatek)

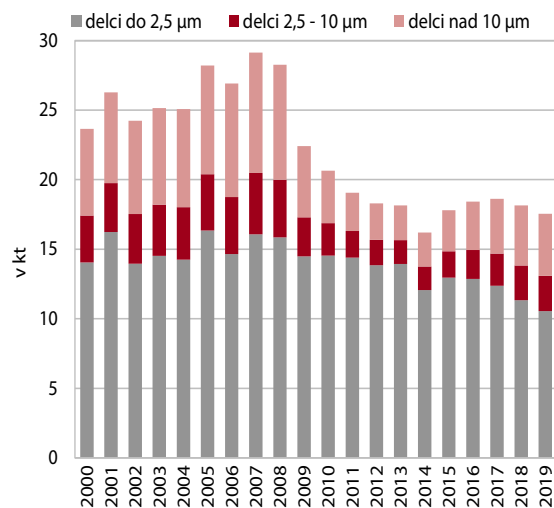
Vir: Eurostat, 2021. Opomba: Vodna produktivnost je merjena z BDP na enoto načrpane sladke vode.

²¹⁷ Kemično stanje voda se ugotavlja glede na 45 prednostnih snovi, med katerimi so npr. atrazin, benzen, kadmij in živo srebro. Za oceno ekološkega stanja vodnih ekosistemov pa se upošteva stanje združenih vodnih rastlin, alg, nevretenčarjev in rib.

Kakovost zraka v Sloveniji precej znižujejo visoke koncentracije prasnih delcev, kar lahko poveča ogroženost zdravja v razmerah epidemije covid-19.

Izpusti *prasnih oz. PM-delcev* nastajajo predvsem zaradi neustreznega izgorevanja lesne biomase v individualnih kuriščih in zaradi cestnega prometa. Izpostavljenost urbanega prebivalstva tem delcem je kljub zmanjševanju razmeroma velika in presega povprečje v EU (gl. kazalnik 4.13). V hladnem obdobju leta je lokalno zelo odvisna od kotlinske lege oz. prevetrenosti. Presežene dnevne mejne koncentracije PM-delcev do velikosti 10 mikrometra so bile največkrat izmerjene na merilnih postajah v mestih, ki so pod vplivom izpustov iz prometa, vendar pa je ob tem precejšnja nejasnost glede stanja na poseljenih podeželskih območjih, kjer je meritev precej manj.²¹⁸ K izboljšanju bosta poleg večje ozaveščenosti prebivalstva največ pripomogli uporaba tehnološko sodobnejših kurilnih naprav in boljša energetska učinkovitost stavb. Pri reševanju v preteklosti prav tako perečih težav z *nekaterimi drugimi onesnaževali*, npr. *žveplovim dioksidom in dušikovim oksidom*, pa so bile v daljšem časovnem obdobju zaradi zaostritve zakonodaje in izvajanja ukrepov sektorskih politik dosežene učinkovite rešitve (Ogrin, 2017).²¹⁹ V Evropi je onesnažen zrak prepoznan kot najpomembnejši okoljski dejavnik tveganja za zdravje ljudi, ker povzroča veliko obolevnost in prezgodnje smrti. Politika EU na tem področju se zaostčuje.²²⁰ Da bi se s kakovostjo zraka povezani

Slika 52: Izpusti prasnih delcev, Slovenija

Vir: ARSO, 2021c.

²¹⁸ Čezmerna onesnaženost zraka z delci PM₁₀ je tudi pravno vprašanje zaradi kršitve direktive o kakovosti zunanjega zraka.

²¹⁹ Pri tem se uvajanje novih ukrepov nadaljuje. Novejša prizadevanja so bila usmerjena v zmanjšanje izpustov iz majhnih in srednje velikih kurilnih naprav.

²²⁰ Direktiva EU o nacionalnih zgornjih mejah emisij, ki je osrednji element celovitejšega programa »Čist zrak za Evropo«, določa strožje omejitve za pet glavnih onesnaževal, med katerimi so tudi delci PM. Slovenija naj bi emisije PM_{2,5} po letu 2020 v primerjavi z letom 2005 zmanjšala za 25 %, po letu 2030 pa za 70 % (v povprečju EU za 22 % in 51 %). To bo zahtevalo nove naložbe, vendar naj bi bili prihranki pri delu, zaradi manjših stroškov zdravstvene oskrbe in boleznih, nekajkrat višji. Pobude, kot so strožji standardi za izpuste onesnaževal zraka za vozila,

Okvir 10: Raziskava o družbenih stroških, povezanih s kakovostjo zraka v evropskih mestih

Družbeni stroški zaradi slabše kakovosti zraka so razmeroma visoki, pri čemer pa v opazovanje še niso bile zajete posledice, povezane z epidemijo covid-19. Z raziskavo (CE Delft, 2020), v katero je bilo zajetih okoli 430 evropskih mest (v članicah EU, Veliki Britaniji, Norveški in Švici), so bili ocenjeni družbeni stroški zaradi onesnaženega zraka. Ugotavljali so neposredne stroške, npr. za bolnišnično oskrbo, in posredne stroške, npr. zaradi pričakovanega krajšega življenja. Upoštevali so izpuste prasnih delecev, ozona in dušikovih oksidov. Raziskovalci so opozorili na: a) velik vpliv prevoznih navad in prometnih politik na kakovost zraka, in b) da v raziskavo niso bili zajeti stroški, povezani z epidemijo covid-19. Ti so lahko razmeroma veliki, saj je problematika onesnaženosti zraka v razmerah epidemije večja. Ker so sočasne prisotnosti več bolezni eden pomembnejših dejavnikov tveganja, sta obolevnost in umrljivost zaradi covid-19 v razmerah slabše kakovosti zraka in s tem povezanimi boleznimi večji.

Stroški zaradi onesnaženega zraka na prebivalca so v Ljubljani višji kot v povprečju opazovanih evropskih mest. Izračuni so pokazali, da je bila blaginja prebivalstva v opazovanih evropskih mestih zaradi onesnaženega zraka v letu 2018 v povprečju manjša za okoli 1.280 EUR na prebivalca, kar je pomenilo okoli 4 % ustvarjenih dohodkov. Izračunani družbeni stroški so bili višji v srednji in vzhodni Evropi. V raziskavo sta bili zajeti tudi dve največji slovenski mesti. Za Ljubljano je izračunani strošek v tem letu znašal okoli 1.500 EUR na prebivalca (za mesto okoli 430 mio. EUR), za Maribor pa okoli 970 EUR na prebivalca (za mesto okoli 110 mio. EUR).

družbeni stroški znižali, bo treba pospešiti ukrepanje tudi v prometu: povečati naložbe v razvoj železniške infrastrukture in elektrifikacijo voznega parka ter hkrati spodbuditi trajnostno mobilnost v mestih.

V prostoru, ki je prav tako omejen naravni vir, so bili ob okrepljeni aktivnosti gradbeništva zaznani nekateri pozitivni premiki v oživiljanju funkcionalno degradiranih območij (FDO). Prostor zahteva gospodarno rabo, zato obstoj ali celo povečevanje FDO ni sprejemljivo. Aktivnosti umeščanja dejavnosti na predhodno razvit, a opuščen in premalo uporabljeni prostor, so se v nekaj zadnjih letih nadaljevale (gl. kazalnik 4.14). K prepoznavanju težave in posledic negospodarne rabe prostora je pripomoglo evidentiranje in tekoče

spremljanje teh območij. Prva vzpostavitev zbirke podatkov leta 2017 je pokazala stanje FDO, ki je odražalo učinke procesov finančne in gospodarske krize po letu 2008. V obdobju 2017–2020 je imela gospodarska rast pretežno pozitivne vplive na prostor z oživiljanjem in vračanjem določenih FDO v ponovno rabo, v manjši meri pa so še vedno nastajala nova. Prve posledice epidemije covid-19 nakazujejo spremembe, ki so v prostoru že vidne. Ob okrepljeni aktivnosti gradbeništva se pospešeno sanirajo tista FDO, kjer ni bilo pravnih in finančnih ovir. Obenem so se začele nekatere dejavnosti opuščati, druge pa prilagajati in prestrukturirati.²²¹ Nadaljnja gibanja bodo odvisna tudi od trajanja in globine krize zaradi epidemije covid-19.

revizija direktive o industrijskih izpustih ter vsi ukrepi, ki prispevajo k podnebno nevtralnemu in od virov ločenemu gospodarstvu do leta 2050, bodo prispevale tudi k manjšemu onesnaževanju zraka. K izpolnitvi obveznosti bodo pripomogle prednostne naloge in ukrepi, napovedani v Evropskem zelenem dogovoru, ter priložnosti, ki jih zagotavljata dolgoročni proračun za obdobje 2021–2027 in instrument NextGenerationEU (EK, 2021).

²²¹ To bodo predvsem območja storitvenih dejavnosti, npr. trgovski centri in stara mestna jedra s heterogenimi storitvami ter območja turizma in rekreacije.

Slika 53: Funkcionalno degradirana območja glede na tip, stanje septembra 2020

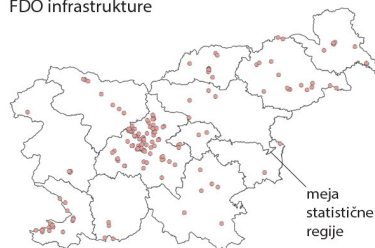
FDO za bivanje

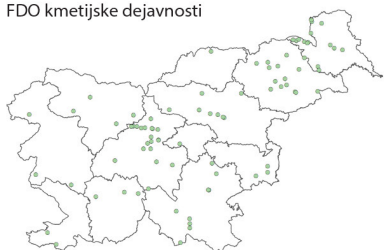
FDO industrijskih in obrtnih dejavnosti

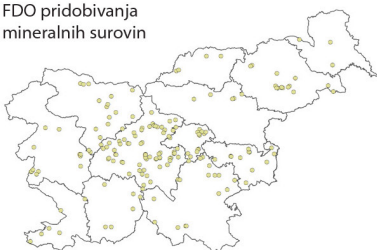
FDO infrastrukture

FDO kmetijske dejavnosti

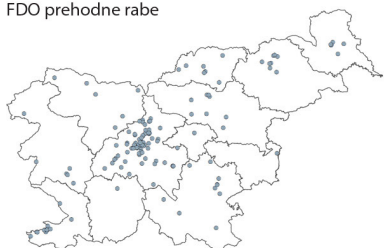
FDO pridobivanja mineralnih surovin

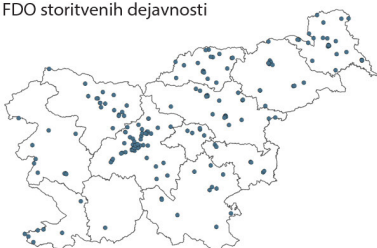
FDO obrambe, zaštite in reševanja

FDO prehodne rabe

FDO storitvenih dejavnosti

FDO turistične, športnorekreativne in športne dejavnosti

Vir: Lampič, 2020.

Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

V zadnjih letih je Slovenija naredila pomembne premike na posameznih področjih delovanja države, saj je napredovala pri digitalizaciji javnih storitev, uvajanju standardov kakovosti v organe javne uprave, zmanjševanju administrativnih ovir, povečali sta se tudi učinkovitost pravosodnega sistema in donosnost upravljanja družb v lasti države. Kljub napredku pa institucionalno konkurenčnost zaznamuje premalo učinkovito upravljanje javnega sektorja, ki bi temeljilo na boljšem usklajevanju z vsemi zainteresiranimi javnostmi, relativno visoka zaznava korupcije ter še vedno veliko breme državne regulacije. Ankete med gospodarstveniki namreč kažejo, da so glavne ovire za poslovanje povezane predvsem s pretirano birokracijo, relativno togo delovnopravno zakonodajo in davčno politiko. V letu 2020 je epidemija covid-19 pomembno zaznamovala celotno področje javnih storitev in pokazala na številne izzive, povezane s strateškim upravljanjem javnih institucij, predvsem pa na nujnost izboljšanja usposobljenosti in učinkovitosti javne uprave. Eden od ključnih pogojev za uspešno spopadanje z epidemijo ter za okrevanje in razvoj države po koncu epidemije je tudi zaupanje državljanov v institucije, ki pa se je po začetku epidemije še zmanjšalo in ostaja med najmanjšimi v EU. Zato izziv ostaja zlasti ustrezno komuniciranje z javnostmi, povečanje preglednosti delovanja in izboljšanje sodelovanja ključnih deležnikov, vključno s civilno in strokovno javnostjo, pri sprejemanju, izvajanju in spremljanju ukrepov. Ob tem je treba poudariti, da je Slovenija še naprej ena najmirnejših in najvarnejših držav na svetu, kar pozitivno vpliva na kakovost življenja njenih prebivalcev, hkrati pa je članica EU in sodeluje v mednarodnih organizacijah ter operacijah in misijah, ki zagotavljajo stabilno mednarodno okolje in varnost.

5.1 Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve (razvojni cilj 12)

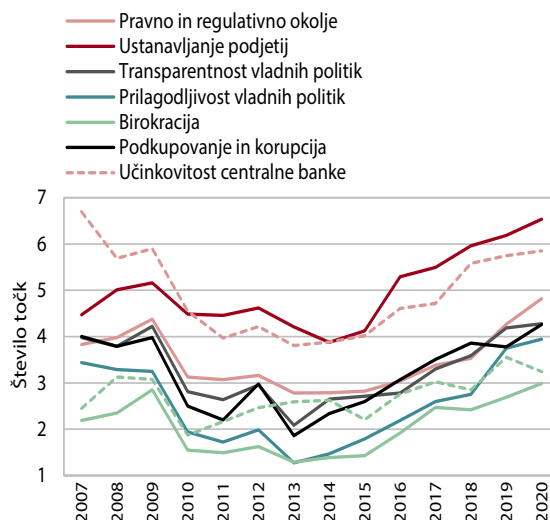
Za doseganje cilja je potrebno učinkovito strateško upravljanje javnih institucij in oblikovanje kakovostnih javnih politik, ki se učinkovito in hitro odzivajo na spremembe. SRS 2030 kot pomembne dejavnike krepitve upravljanja javnega sektorja navaja oblikovanje k ciljem usmerjenih politik, razvijanje visoke kulture sodelovanja med državljani in institucijami in s tem krepitev zaupanja v institucije, vključevanje deležnikov v vse stopnje oblikovanja in spremljanja politik, socialni dialog ter dostopnost informacij. Pomembno je tudi oblikovanje učinkovitega (in inovativnega) upravljanja javnih sistemov in storitev, izboljšanje nadzora nad različnimi institucionalnimi in družbenimi strukturami ter prevzemanje odgovornosti za sprejete odločitve.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 12:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Zaupanje v javne institucije, v %	Parlament: 22 Vlada: 25 Lokalne oblasti: 50 (2020, poletna meritev)	Parlament: 36 Vlada: 40 Lokalne oblasti: 57 (2020, poletna meritev)	Najmanj polovica prebivalstva zaupa javnim institucijam (povprečje zadnjih treh meritev)
Izvršna zmogljivost, povprečna ocena od 1 do 10	4,9 (2019)	5,94 (2020)	Povprečje EU v letu 2030

Institucionalna konkurenčnost se postopno izboljšuje, vendar še naprej ostaja manjša kot v povprečju EU. Med gospodarsko in finančno krizo se je institucionalna konkurenčnost, merjena z mednarodnimi kazalniki konkurenčnosti (IMD, WEF, Svetovna banka), precej poslabšala, občutno so se znižale predvsem vrednosti anketnih kazalnikov.²²² To je bilo v veliki meri povezano s prepočasnim prilagajanjem na spremenjene razmere, z neučinkovito podporo delovanju poslovnega okolja ter delovanjem zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti. Ugodnejše makroekonomske razmere in stabilnejše javne finance so v obdobju 2015–2019 vplivale na izboljšanje institucionalne konkurenčnosti, ki je bilo v tem obdobju med večjimi v EU (IMD, 2020a). V tem obdobju se je postopno izboljšalo tudi prilagajanje ukrepov vlade novonastalim razmeram, vendar pri tem kazalniku Slovenija še naprej opazno zaostaja za povprečjem EU. Na institucionalno konkurenčnost vplivata tudi sposobnost in pripravljenost države za prevzemanje in uvajanje digitalnih tehnologij, epidemija pa je v letu 2020 prinesla nove izzive in priložnosti za hitrejši napredek Slovenije tudi na tem področju (IMD, 2020b). S tega vidika je epidemija sprožila številne spremembe na področju sodelovanja, distribucije in zagotavljanja storitev, v središču teh sprememb pa so tehnologije četrte industrijske revolucije (UMAR, 2020a). Ankete iz začetka leta 2020 kažejo na nadaljnje izboljšanje institucionalne konkurenčnosti, učinki epidemije na zaupanje gospodarstvenikov pa so za zdaj še nejasni in v veliki meri odvisni od vladnih ukrepov za spopadanje s krizo.²²³ Z razmahom epidemije se

Slika 54: Podrobni kazalniki učinkovitosti države po IMD za Slovenijo

Vir. IMD, 2020a. Opomba: Višje število točk je boljše. Pri podrobnih kazalnikih je največ možnih točk 10, vsi kazalniki so narejeni na podlagi anket.

je razpoloženje med gospodarstveniki²²⁴ v Sloveniji, podobno kot v drugih državah članicah EU, sicer močno poslabšalo, vendar pa se je do konca leta 2020 približalo ravnem pred epidemijo.

Zaupanje v institucije države ostaja relativno majhno in manjše kot v povprečju EU. Po postopnem

²²² Na znižanje vrednosti anketnih kazalnikov med krizo je vplivalo tudi precejšnje poslabšanje razpoloženja med gospodarstveniki, ki je bilo večje kot v drugih državah.

²²³ Anketa IMD je bila narejena med februarjem in začetkom aprila

2020, zato so bili učinki epidemije na mnenje gospodarstvenikov po posameznih področjih upoštevani omejeno.

²²⁴ Merjeno z gospodarsko klimo (SURS) in kazalnikom ESI (Eurostat).

povečevanju v obdobju 2015–2019 se je zaupanje v ključne institucije z razmahom epidemije covida-19 v letu 2020 znova zmanjšalo, in to bolj kot v povprečju EU (gl. kazalnik 5.1). To se odraža tudi v zadovoljstvu z delovanjem demokracije, ki se je v letu 2020 zmanjšalo in je med najmanjšimi v EU²²⁵ (Eurobarometer, 2020d). Raziskava Valicon (2021) kaže, da se je v času epidemije povečalo zlasti zaupanje v zdravstvo in šolstvo, najbolj pa se je zmanjšalo zaupanje v predsednika države.²²⁶ Zaupanje v institucije države je sicer eden ključnih pogojev za uspešno spopadanje z epidemijo covida-19 ter za okrevanje in razvoj države po koncu epidemije, saj pripomore k lažjemu izvajanju politik in učinkovitemu upravljanju države, saj so ljudje, ki zaupajo institucijam, bolj pripravljeni upoštevati državne organe in zakone, plačevati davke ter sodelovati v kolektivnih ukrepih (Eurofound, 2018).

Udeležba na volitvah, ki omogoča neposredno izbiranje političnih predstavnikov, je v primerjavi z drugimi državami članicami EU relativno nizka. Na zadnjih državnozborskih volitvah je bila udeležba 52,6-odstotna, kar je manj kot v večini držav EU, manj kot polovična pa je bila udeležba na zadnjih lokalnih volitvah (2018: 49,2-odstotna v drugem krogu) in volitvah predsednika RS (2017: 42,1-odstotna) (IDEA, 2020; DVK, 2018). Za Slovenijo je značilna tudi tradicionalno nizka volilna udeležba pri volitvah v Evropski parlament, ki je bila v letu 2019 sicer najvišja doslej (28,9-odstotna), a med najnižjimi v EU. Razloge za nizko volilno udeležbo lahko pojasnujemo z nezaupanjem volivcev v politične stranke in institucije države, ki se je v letu 2020 še povečalo.

Socialni dialog ima v Sloveniji pomembno vlogo pri obravnavi vprašanj in ukrepov, ki so povezani s socialno in ekonomsko politiko, možnosti za njegov razvoj pa je še veliko. Tipični obliki socialnega dialoga sta dvostranski (med predstavniki delodajalcev in delojemalcev) in tristranski, ki poteka na državni ravni (med predstavniki države, delodajalcev in delojemalcev). Osrednje mesto ima Ekonomsko-socialni svet (ESS), dialog pa vključuje vse vrste pogajanj, posvetovanj ali izmenjavo informacij med delodajalci, delojemalci in predstavniki države o vprašanih skupnega interesa glede ekonomskih in socialnih politik. Država ima na področju socialnega dialoga pomembno vlogo, tudi kadar sama vanj ni neposredno vključena, saj zagotavlja ustrezen institucionalni okvir ter je odgovorna za zagotavljanje ustreznega političnega in družbenega vzdušja. Pregled preteklih praks kaže, da ima socialni dialog v Sloveniji veliko možnosti za razvoj, ki se lahko doseže z dvigom znanja, kompetenc in ozaveščenosti socialnih partnerjev

(ZSSS in RGZC, 2018). Indeks industrijske demokracije²²⁷ kaže, da je vpetost deležnikov v socialni dialog velika, sodelovanje med socialnimi partnerji v Sloveniji pa bi bilo lahko boljše (Eurofund, 2018). Za krepitev socialnega dialoga je bil novembra 2019 podpisan protokol Vlade RS in socialnih partnerjev o spoštovanju in spodbujanju socialnega dialoga, prav tako so bila dopolnjena pravila o delovanju ESS (ESS, 2019). V letu 2020 je bila na ESS zaradi pogostega nezadovoljstva z ravno dialoga med socialnimi partnerji opravljena razprava, v kateri je bilo opozorjeno na težave pri usklajevanju interventnih ukrepov, sprejet pa je bil protokol o poteku pogajanj o interventnih zakonih, ki so neposredno povezani z epidemijo covida-19. V socialni dialog je vse pogostejše vključena tudi širša civilna družba (večstranski socialni dialog). Predvsem na ravni EK in večine institucij EU so nevladne organizacije izjemno dejavne, v Sloveniji pa jim še ni bila pripisana večja teža kljub spodbudam in priporočilom Evropske komisije (EK, 2019). EK sicer opozarja, da javnost nima vedno dovolj priložnosti za sodelovanje v zakonodajnih postopkih,²²⁸ saj se priporočeno obdobje posvetovanja pogosto ne upošteva, v nekaterih primerih pa se pripombe ne upoštevajo primerno (EK, 2020e).

5.1.1 Delovanje javne uprave in zagotavljanje javnih storitev

Strateško upravljanje javnih institucij, merjeno z indeksom izvršne zmogljivosti, se počasi izboljšuje, a še naprej ostaja slabše ocenjeno kot v večini držav EU. Na oceno je v zadnjih letih močno vplivalo premalo učinkovito strateško načrtovanje (npr. usklajenost razvojnih aktivnosti z nacionalnimi in drugimi strategijami), pomanjkanje organizacijskih reform, pa tudi razpršenost, pomanjkljivo medresorsko sodelovanje in majhno sodelovanje različnih strokovnih javnosti pri odločitvah vlade (gl. kazalnik 5.2). To je zaviralo bolj učinkovito uresničevanje strategij na različnih področjih in upočasnilo procese pri črpanju evropskih sredstev, kar vpliva tudi na manj spodbudno poslovno okolje. Temeljni dokument učinkovitega delovanja javne uprave je sicer Strategija razvoja javne uprave 2015–2020, ki se izvaja v skladu s sprejetimi dvoletnimi operativnimi programi. OECD (2018b) poudarja, da so bili cilji in ukrepi ustrezno zasnovani, treba pa bi jih bilo izvajati bolj sistematično (Rakar, Kovač, 2019). Epidemija covida-19 je opozorila na nujnost učinkovitega upravljanja, saj novonastale razmere zahtevajo drugačen način odzivanja in pretoka informacij ter tudi ustrezne kompetence

²²⁵ Poleti 2020 je bilo z demokracijo zadovoljnih 41 % vprašanih, kar je 6 o. t. manj kot jeseni 2019. Manj zadovoljnih z demokracijo je bilo le še v Bolgariji.

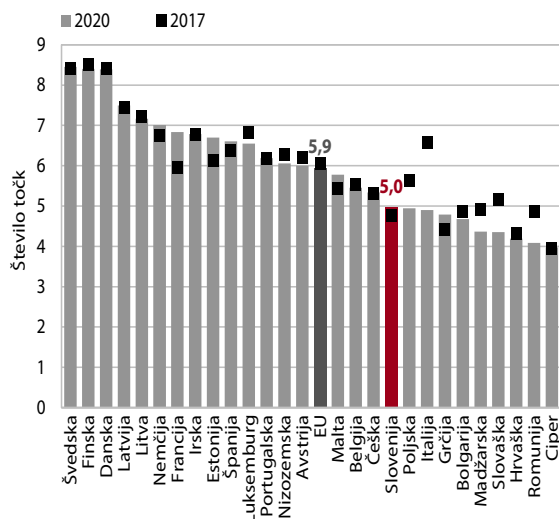
²²⁶ Najmanjše je še naprej zaupanje v državni zbor, vlado in politične stranke.

²²⁷ Indeks (angl. *Industrial democracy index*) je sestavljen iz štirih delov: avtonomija socialnih partnerjev pri plačnih dogovorih, reprezentativnost na makro (socialni dialog) ravni in v podjetjih (delavski sveti), sodelovanje zaposlenih v odločitvah vodstev podjetij in medsebojnega vplivanja vseh strani v kolektivnih pogajanjih ter menedžerskih odločitvah.

²²⁸ Predlogi zakonov so objavljeni na posebnem spletišču e-Demokracija, prek katerega lahko javnost pošilja svoje prispevke.

javnih uslužbencev in vodij. To je že pospešilo uvajanje nekaterih rešitev na področju digitalizacije javne uprave, ki so bile v skladu s strategijo načrtovane do konca leta 2020 (npr. SI-Trust, Statist, vzpostavitev internetnih dražb) (MJU, 2021a).

Slika 55: Indeks izvršne zmogljivosti

Vir: Bertelsmann, 2020; preračuni UMAR. Opomba: Indeks z osmimi podkazalniki meri strateško upravljanje javnih institucij (gl. kazalnik 5.2). Višje število točk je boljše, največ možnih je 10.

Razvitost storitev e-uprave se je v zadnjih letih postopno izboljšala, zaostanek ostaja velik predvsem v uporabi teh storitev. Državljanom je namenjen portal eUprava, ki na enem mestu omogoča elektronske storitve za poslovanje z državo, podjetjem in podjetnikom pa portal e-VEM. OECD (2020a) poudarja, da mora Slovenija na poti razvoja digitalne javne uprave izboljšati usklajevanje, vizijo in analitični del ter potrebuje močnejše vzvode za usmerjanje digitalne preobrazbe. Podatki kažejo, da je Slovenija sicer napredovala pri vseh kazalnikih na področju digitalnih javnih storitev, ni pa zmanjšala zaostanka za povprečjem EU. Dobro ocenjena je še zlasti dostopnost storitev, saj so državljanom na spletu dostopne vse osnovne javne storitve (EK, 2020b in 2020h). Kljub širokemu naboru storitev za podjetja ostaja velik zaostanek predvsem pri uporabi storitev za podjetja, nekoliko manjša v primerjavi z drugimi državami pa je tudi uporaba teh storitev med državljani,²²⁹ kar onemogoča izkoriščanje vseh možnosti storitev e-uprave. Pomemben razlog za manjšo razširjenost je slabša uporabniška izkušnja, pomanjkanje razširjenega in uporabnikom prijaznega načina elektronske identifikacije²³⁰ ter zelo majhno zaupanje, kar kaže predvsem na potrebo po večjem ozaveščanju o naprednih digitalnih tehnologijah za posameznika (EK, 2020h). OECD (2020b) ob tem

poudarja, da je treba dodatno izboljšati in poenotiti²³¹ uporabniško izkušnjo. Med največjimi v EU je uporaba storitev e-zdravja (uvredbe receptov in napotnic v elektronski obliki), v letu 2020 pa je k temu pozitivno prispevala še uvedba elektronskega bolniškega lista. Širok nabor aplikacij ponuja tudi davčna uprava prek storitev e-davki (npr. davčne napovedi za državljane in podjetja) (EK, 2020h). Razmah epidemije covid-19 bo zaradi omejene razpoložljivosti fizičnih storitev predvidoma povečal uporabo elektronskih storitev, vključno s storitvami e-uprave. Raziskava fakultete za upravo je ugotovila porast digitalizacije na upravnih enotah tako pri poslovanju s strankami kot v sodelovanju z ministrstvi in drugimi upravnimi enotami. To naj bi vplivalo na povečanje rabe digitalnih komunikacijskih kanalov in e-uprave tudi po koncu epidemije (Aristovnik *et al.*, 2020).

Uvajanje modelov kakovosti v organe javne uprave se nadaljuje. Pomemben cilj vpeljave celovitega sistema vodenja kakovosti je povečati zavedanje zaposlenih o pomenu kakovosti kot vrednote v javni upravi. Kakovost se preverja z uporabo skupnega ocenjevalnega okvira v javnem sektorju (CAF),²³² ki se je najprej začel uvajati na upravnih enotah, zadnja leta pa tudi v organe državne uprave. V letu 2020 je v projektu CAF sodelovalo več kot 100 uporabnikov, končni cilj uporabe modela pa je prispevati k dobremu upravljanju z izboljšanjem delovanja organizacij in k razvoju. Zaradi epidemičnih razmer je bilo redno zunanje ocenjevanje CAF EPI v letu 2020 izvedeno digitalno, rezultati pa kažejo, da bi bilo treba podobno kot v predhodnih letih več pozornosti nameniti pripravi predlogov izboljšav in seznanjanju uporabnikov z njimi (MJU, 2020c). Kakovost storitev je povezana tudi z zadovoljstvom uporabnikov javnih storitev, ki ga redno spremlja MJU. Anketa je pokazala, da je večina strank zadovoljna s strokovnostjo in usposobljenostjo zaposlenih na upravnih enotah, nezadovoljstvo pa je bilo povezano predvsem s čakalnimi vrstami (MJU, 2018).

V zadnjih letih so bili na področju javnega naročanja sprejeti številni ukrepi za posodobitev in digitalizacijo sistema, ki tudi omogočajo večjo preglednost, Slovenija pa še naprej zaostaja pri učinkovitosti. V letih 2018 in 2019 je bil vzpostavljen informacijski sistem eJN, ki omogoča izvajanje postopkov javnega naročanja na popolnoma elektronski način, s tem pa znižuje stroške za izvajalce, skrajšuje postopke, omogoča večjo preglednost (npr. aplikacija Statist) in boljši nadzor nad porabo javnih sredstev. Postopek informatizacije področja javnega naročanja se je v letu

²²⁹ Po podatkih DESI je obrazce e-uprave uporabljalo/predložilo 59 % uporabnikov interneta v Sloveniji (EU 67 %).

²³⁰ Enotna točka za preverjanje identitete različnih uporabnikov (državljanov, poslovnih subjektov, javnih uslužbencev) ter elektronsko podpisovanje vlog in drugih dokumentov je SI-PASS.

²³¹ Vsebine so dostopne iz vseh naprav (računalnik, telefon, tablica itd.), z uporabnikom pa se komunicira enako ne glede na uporabljeni kanal.

²³² Skupni ocenjevalni okvir v javnem sektorju je orodje za celovito obvladovanje kakovosti, razvito v javnem sektorju in za javni sektor, na podlagi modela poslovne odličnosti Evropskega sklada za upravljanje kakovosti EFQM.

2019 z vzpostavljenim portalom eRevizija²³³ uvedel tudi v fazi uveljavljanja pravnega varstva, eDražba pa je nov tržni mehanizem, ki v konkurenčnem okolju omogoča oblikovanje cene na dinamičen način. Sprejeta je bila tudi novela Zakona o pravnem varstvu v postopkih javnega naročanja (2019), ki je okrepila pravno varnost ponudnikov in skrajšala roke revizijskih postopkov pri večjih projektih, kar naj bi imelo pomemben učinek na učinkovitost. OECD (2019) navaja, da se Slovenija glede preglednosti javnega naročanja in javno dostopnih informacij uvršča med najbolj razvite države članice EU in OECD, zaostaja pa pri sistemih, ki zagotavljajo večjo učinkovitost (npr. analiza učinkov javnih naročil, dolgotrajnost postopkov v primeru pritožb). Težava je tudi pomanjkanje konkurence, saj je relativno veliko število razpisov samo z enim izvajalcem, kar bi lahko pomenilo višjo ceno in korupcijsko tveganje (EK, 2020d; MJU, 2020d). Obseg javnih naročil v zadnjih letih zajema več kot 10 % BDP²³⁴ od tega okoli tretjino zajemajo javna naročila v zdravstvu. Izvedenih je bilo tudi več skupnih javnih naročil za državne organe in organe javne uprave, prednostno področje pa je bila centralizacija javnih naročil v zdravstvu (npr. združevanje naročanja zdravil, medicinskih pripomočkov in opreme) (MJU, 2020a).

Slovenija je v preteklih letih dosegla precejšnje zmanjšanje administrativnih ovir, ki pa v primerjavi z drugimi državami članicami EU ostajajo velike. Na podlagi anket med gospodarstveniki je napredek pri zmanjševanju administrativnih ovir navedlo več mednarodnih raziskav (WEF, 2019; IMD, 2020a). Različni programi odprave administrativnih ovir se v Sloveniji sistematično izvajajo že več kot deset let, zdaj veljavni dokument pa je leta 2013 sprejeti Enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja, ki se nenehno dopolnjuje z novimi ukrepi. Po podatkih MJU (2021c) so bili z ukrepi na letni ravni ocenjeni visoki prihranki, v okviru projekta Stop birokraciji pa so redno objavljene evalvacije pomembnejših ukrepov iz enotne zbirke ukrepov.²³⁵ Pomembnejši sprejeti ukrepi v zadnjih letih posegajo na področja podjetništva (test MSP, vzpostavitev Slovenske poslovne točke SPOT, izboljšanje dostopnosti finančnih virov za zagonska podjetja, vavčersko svetovanje), zdravstva (elektronski bolniški list – eBol), okolja (nova prostorska in gradbena zakonodaja), storitev (prenova regulacij poklicev in dejavnosti), javnih naročil ter spodbujanja

investicij in digitalizacije. OECD (2019a) ocenjuje, da za drugimi državami članicami EU zaostajamo pri razširjenosti uporabe analize učinkov predpisov (RIA) ter tudi pri *ex-post* evalvacijah učinkov sprejete zakonodaje. Analiza učinkov predpisov sicer že obstaja na področjih, ki se dotikajo podjetništva (test MSP), ključna težava pa ostaja izvajanje sistematične in celostne analize učinkov predpisov na javne finance, gospodarstvo, okolje in družbo kot celoto. V ta namen je bil sprejet akcijski načrt za obdobje 2019–2022, ki vsebuje sistemske ukrepe za optimizacijo in modernizacijo priprave predpisov (MJU, 2019). V letu 2019 je imelo več kot 95 % predlogov zakonov narejeno presojo učinkov zakonov na vsaj eno področje, ob tem pa je bil zelo velik delež presoj, pri katerih je bilo ugotovljeno, da posledic na analizirano področje ni (MJU, 2020b).

5.1.2 Vpliv javnih institucij na delovanje gospodarstva

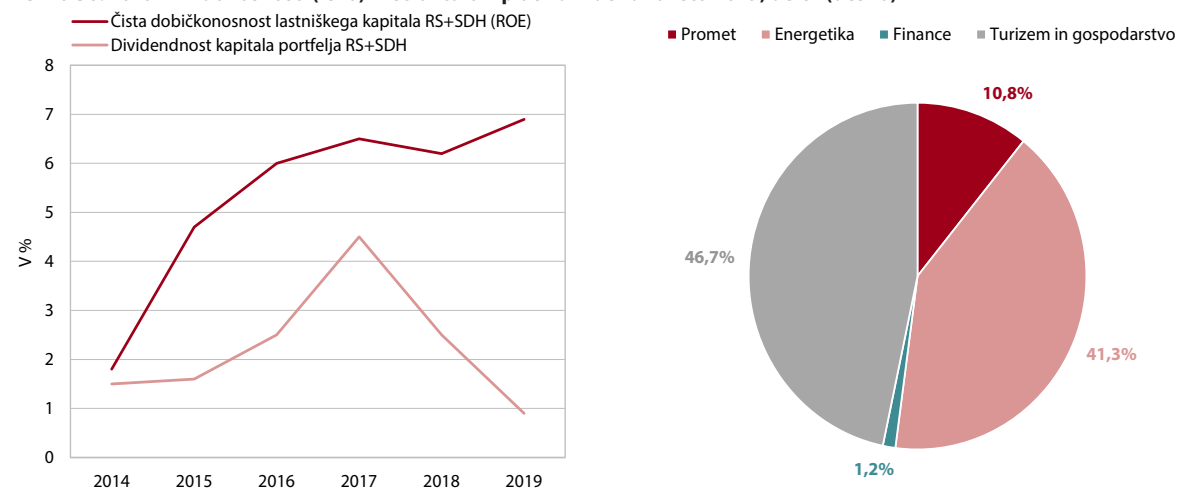
Glavne ovire za poslovanje so po različnih ocenah povezane predvsem z učinkovitim delovanjem državnih institucij. Učinkovit institucionalni okvir je ključnega pomena za spodbudno, konkurenčno in stabilno podjetniško okolje. Ena od glavnih prednosti Slovenije je dobro usposobljena delovna sila (za tuje investitorje je še zlasti pomembno ugodno razmerje med kakovostjo in ceno dela/znanja), hkrati pa podjetja navajajo, da je dobre kadre težko najti in obdržati (IMD, 2020a; Jaklič, Koleča in Knez, 2018). Svetovna banka in OECD navajata, da so administrativne ovire za vstop in izstop podjetij manjše kot v povprečju EU, k temu pa so pomembno prispevale uvedba sistema vse-na-enem-mestu ter spremembe insolvenčne zakonodaje. Po mnenju gospodarstvenikov in mednarodnih institucij težava ostaja predvsem podpora delovanju podjetij, kar se kaže predvsem v pretirani birokraciji (npr. dolgotrajnost in zapletenost postopkov v povezavi z javnimi storitvami), davčni politiki (npr. obremenjenost stroškov dela) in relativno togi delovnopravno zakonodaji²³⁶ (IMD, 2020a; Doing Business, 2019; WEF, 2019; OECD, 2018a). Takšne ocene se ohranjajo, čeprav je Slovenija v zadnjih letih sprejela več ukrepov za postopno zmanjšanje administrativnih bremen (gl. poglavje 5.1.1), na področju davčne politike pa so bile sprejete razbremenitve pri obdavčitvi regresa (2019). Z letom 2020 je bila uvedena tudi sprememba dohodninske lestvice in splošne olajšave, ki vpliva na razbremenitev dohodkov iz dela nekaterih skupin zavezancev (višje izobraženi, strokovnjaki), uveden pa je bil tudi eRačun, ki je poenostavil plačevanje davkov in prispevkov z enim plačilnim nalogom (MF, 2021; MJU, 2021b). V letu 2020 je bil ustanovljen strateški svet za debirokratizacijo, ki je pripravil predloge za zmanjšanje administrativnih ovir na

²³³ Portal eRevizija je spletni informacijski portal državne revizijske komisije, ki ga upravlja Uradni list Republike Slovenije. Portal eRevizija se uporablja za elektronsko izmenjavo informacij in dokumentov v predrevizijskem, revizijskem in pritožbenem postopku ter za zagotavljanje informacij o poteku teh postopkov na portalu javnih naročil.

²³⁴ Na podlagi statističnih podatkov obseg javnih naročil, oddanih leta 2019, znaša 5,5 mrd. EUR. Delež javnih naročil v letu 2019 v BDP je znašal 11,5 % (MJU, 2020d).

²³⁵ Od leta 2009 na 14 področjih evalviranih 170 ukrepov in tako realiziranih več kot 420 mio. EUR prihrankov na letni ravni. Ukrepi so bili ocenjeni v skladu z enotno metodologijo za merjenje stroškov (privzeta po mednarodni metodologiji SCM). V obdobju 2016–2019 je bilo evalviranih 36 izvedenih ukrepov, v okviru katerih je bilo doseženo znižanje zakonodajnih bremen v skupni višini 88,7 mio. EUR.

²³⁶ Zadnja večja sprememba Zakona o delovnih razmerjih, ki je močno zmanjšala indeks varovanja zaposlitve, je bila uveljavljena leta 2013 (UMAR, 2014).

Slika 56: Kazalniki donosnosti (levo) in struktura izplačil dividend za leto 2019, delež (desno)

Vir. SDH, 2020a; SDH, 2021.

davčnem, gospodarskem (poenostavljeno in poenoteno poročanje državnim institucijam, združevanje različnih registrov, ureditev in poenostavitev ureditve dela na daljavo, skrajšanje postopkov za pridobitev delovnih dovoljenj za tujce) in okoljskem področju. Na podlagi teh predlogov je v obravnavi v državnem zboru predlog novega zakona o debirokratizaciji (2021), katerega cilj je z zmanjšanjem administrativnih ovir povečati konkurenčnost poslovnega okolja.

Državno lastništvo podjetij je v Sloveniji bolj razširjeno kot v drugih državah članicah EU. Raziskava OECD (2018a) kaže, da to še posebej velja za lastništvo v nekaterih mrežnih industrijah, kjer so podjetja v državni lasti tudi vodilna na trgu (npr. transport, energetika, telekomunikacije). Mednarodne organizacije opozarjajo na vmešavanje države v poslovanje podjetij in na pomanjkanje kakovostnega korporativnega upravljanja v podjetjih v državni lasti (OECD, 2018a; WEF, 2019; Doing Business, 2019; IMD, 2020; EK, 2020d). Analiza kodeksa korporativnega upravljanja družb s kapitalsko naložbo držav je pokazala, da se je upravljanje v zadnjih letih izboljšalo, večja odstopanja z vidika spoštovanja priporočil pa so na področju politike raznolikosti, sistema korporativne integritete in javne objave pogodb o nabavi blaga in storitev (SDH, 2020a). S predlogom preoblikovanja SDH in prenosom večine naložb Republike Slovenije, Kapitalske družbe pokojninskega in invalidskega zavarovanja, Družbe za svetovanje in upravljanje, DUTB in Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje v nacionalni demografski sklad so napovedane bistvene spremembe v upravljanju državnega premoženja (predlog Zakona o nacionalnem demografskem skladu, 2020).

Donosnost upravljanja naložb v lasti države se je kljub spremembi strukture portfelja v letu 2019 še izboljšala. Upravljevec podjetij v državni lasti je SDH, ki zagotavlja pogoje za aktivno upravljanje naložb v

skladu z letnimi načrti upravljanja (Odlok o strategiji upravljanja kapitalskih naložb. Uradni list RS, št. 53/15). Koncentracija naložb v upravljavskem portfelju je razmeroma visoka, saj je konec leta 2019 deset največjih naložb sestavljalo skoraj 78 % knjigovodske vrednosti celotnega portfelja²³⁷ (SDH, 2020a). Tri četrtine portfelja so sestavljale strateške naložbe, preostalo pa pomembne in portfeljske naložbe.²³⁸ Ob tem je treba navesti, da je konec leta 2020 SDH v neposredno državno last prenesel vse strateške in pomembne naložbe. V obdobju ugodnih gospodarskih razmer se je čisti donos na kapital družb (ROE) v portfelju RS in SDH (6,9 % v 2019) povečeval, s tem pa je bila donosnost poslovanja podjetij v javni lasti boljša od pričakovanj SDH. Znesek dividend za poslovno leto 2019 se je glede na pretekla leta opazno znižal (z 252,9 mio. EUR v 2018 na 85,9 mio. EUR v 2019), kar gre pripisati spremenjeni strukturi portfelja²³⁹ ter zaostritvi gospodarskih razmer zaradi epidemije covid-19.²⁴⁰ V drugi polovici leta 2020 se pri številnih družbah portfelja kažejo tudi gospodarske posledice krize, kar bo pomenilo nižje pričakovane dividende v letu 2021 in nižjo čisto dobičkonosnost lastniškega kapitala (ROE) portfelja za leto 2020.

Načrtovano umikanje države iz lastništva gospodarskih družb prek SDH se je večinoma končalo, do leta 2020 se nadaljuje še prek DUTB. Po

²³⁷ Konec leta 2019 je vsota knjigovodskih vrednosti lastniških deležev v upravljanju znašala 10,3 mrd. EUR in se je v primerjavi s predhodnim letom nekoliko povečala.

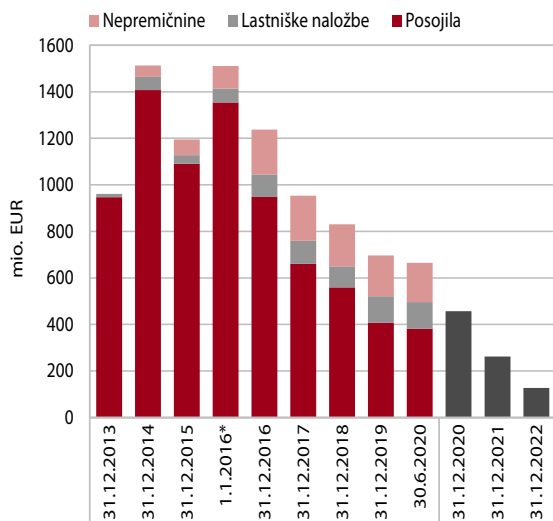
²³⁸ Naložbe države na strateške, pomembne in portfeljske je na podlagi vnaprej opredeljenih meril razvrstila Strategija upravljanja kapitalskih naložb države (Uradni list RS, št. 53/15).

²³⁹ Sprememba strukture portfelja zaradi odprodaje dveh bank (NLB, d. d., in Abanka, d. d.), ki sta sestavljali približno petino portfelja in sta v zadnjih dveh letih izplačevali visoke dividende ter dosegali visoke donosnosti.

²⁴⁰ Dividende za tekoče leto so izplačane z enoletnim zamikom. Gospodarske posledice epidemije v letu 2020 so vplivale tudi na izplačila dividend za leto 2019.

prodaji NLB in Abanke v letih 2018 in 2019 v letu 2020 ni bilo večje odprodaje lastniških deležev v podjetjih.²⁴¹ S seznama petnajstih prodaji namenjenih kapitalskih naložb v lasti države in upravljanju SDH je bilo do zdaj odprodanih deset družb,²⁴² v preostalih pa so bili postopki privatizacije ustavljeni.²⁴³ Umik države iz lastništva poteka tudi prek DUTB,²⁴⁴ ki mora delovanje zaključiti do konca leta 2022. Sredstva v upravljanju DUTB so konec leta 2019 znašala 696,8 mio. EUR in so se do sredine leta 2020 zmanjšala za manj kot 5 % (na 665,4 mio. EUR). Konec junija 2020 so terjatve iz nedonosnih posojil sestavljale 57,3 % sredstev DUTB, nepremičnine 25,4 % in lastniške naložbe 17,3 %. Največje zmanjšanje v zadnjih letih so terjatve iz nedonosnih posojil, medtem ko se je v nasprotju s poslovno strategijo DUTB 2016–2022 vrednost lastniških naložb v zadnjih dveh letih še celo povečala²⁴⁵ (DUTB, 2020a in 2020b). V prvi polovici leta 2020 DUTB sicer zaostaja za (prvotnim in revidiranim) načrtovanim zmanjšanjem vrednosti sredstev v svojem upravljanju.

Slika 57: Sredstva v upravljanju DUTB in načrt portfelja do konca leta 2022

Vir: DUTB, 2020a in 2020b. Opombe: S 1. 1. 2016 se je vrednost portfelja povečala po pripojitvi Factor banke in Probanke k DUTB. S pripojitvijo je DUTB pridobila v upravljanje tudi manjši lizing portfelj, ki je vključen med posojila. V letu 2019 je bil zaradi nedoseganja ciljev spremenjen načrt zmanjševanja sredstev v obdobju 2019–2022.

²⁴¹ Vrednejša je bila samo odprodaja manjšinskega deleža v družbi tveganega kapitala (Meta Ingenium).

²⁴² SDH je do zdaj s tega seznama, ki ga je leta 2013 potrdila vlada, prodal lastniške deleže v družbah Adria Airways, Adria Airways Tehnika, Aerodrom Ljubljana, Cimos, Elan, Fotona, Helios, Nova KBM, Paloma in Žito.

²⁴³ Za privatizacijo so ostale še tri družbe (Cinkarna Celje, Gospodarsko razstavišče in Telekom Slovenije), saj dve družbi (Aero, Terme Olimia bazeni) ne obstajata več.

²⁴⁴ Umik države iz lastništva podjetij prek DUTB poteka s prodajo terjatev oz. nedonosnih posojil podjetjem, prodajo nepremičnin, ki jih je DUTB dobila v procesu bančne sanacije, in s prodajo lastniških deležev podjetij.

²⁴⁵ V letu 2019 je bil načrt zmanjševanja sredstev dopolnjen, zmanjševanje naj bi bilo bolj postopno od prvotno načrtovanega in naj bi se zamaknilo še v čas po letu 2022. Podatek za leto 2020 je ocena, ki temelji na razpoložljivih podatkih za prvo polovico leta (DUTB, 2020b; DUTB, 2019).

5.2 Zaupanja vreden pravni sistem

■ Zaupanja vreden pravni sistem (razvojni cilj 10)

Pravni sistem ima pomemben državni in strateški pomen pri varstvu pravic državljanov, gospodarskega razvoja in blaginje, saj je od njega močno odvisno delovanje vseh družbenih sistemov in podsistemov. Vsebina cilja je vzpostavitev pravnega sistema, ki zagotavlja kakovosten in učinkovit pravni okvir. SRS 2030 kot pomembne dejavnike zaupanja v pravni sistem navaja varovanje človekovih pravic, temeljnih svoboščin in enakih možnosti, jasno postopkovno in materialno zakonodajo, skrb za neodvisnost ter učinkovito in pregledno delovanje sodstva in odpravljanje vzrokov za pojav korupcije.

■ Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 10:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Indeks vladavine prava, uvrstitev med državami EU	13. mesto (podatki za 20 držav EU) (2019)	–	Uvrstitev v prvo polovico med državami članicami EU
Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev, število dni	283 (2018)	250 (2018)	200

Zaupanje v pravno državo in sodstvo je relativno majhno in se počasi izboljšuje. Temelj za zagotavljanje zaupanja ljudi v pravni red in spoštovanje zakonskih določil je jasna, razumljiva, pregledna in nedvoumna zakonodaja, zaupanje ljudi v pravni sistem in pravno državo pa je odvisno tudi od uresničevanja pravic v praksi, trajanja upravnih in sodnih postopkov, dostopnosti pravnih sredstev ter od predvidljivosti in stabilnosti pravnih norm. Mednarodne primerjave (WJP, 2020; WGI, 2020) kažejo, da se je v zadnjih letih zaupanje v pravno državo v Sloveniji nekoliko izboljšalo, podobno kot zaupanje v vladavino prava pa ostaja relativno majhno (gl. kazalnik 5.3). Kljub nekaterim pozitivnim premikom je zaupanje v neodvisnost sodišč in sodnikov še naprej majhno in manjše kot v drugih državah članicah EU. Ankete kot glavni razlog navajajo zaznavo vpliva politike na odločitve sodišč, med največjimi v EU pa je tudi vmešavanje ali pritisk zaradi gospodarskih ali drugih posebnih interesov (EK, 2020c). Občutneje se je zmanjšalo število pritožb pri Evropskem sodišču za človekove pravice (ESČP) in posledično ugotovljenih kršitev, oba kazalnika v zadnjih letih tudi ne odstopata več od povprečja držav EU (ESČP, 2021). Epidemija covid-19 v letu 2020 je nov izziv na področju človekovih pravic, saj so bile v številnih državah članicah EU omejene osnovne svoboščine, kot so svoboda gibanja, zbiranja ali gospodarske pobude (EK, 2020e). V Sloveniji je ustavno sodišče vladi naložilo redno (periodično) preverjanje in prilagajanje ukrepov, ki morajo biti sorazmerni in časovno omejeni (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2020).

Prednostne naloge sodstva so bile v zadnjih letih učinkovitejše delovanje, preglednost in povečanje kakovosti pravosodnega sistema. Ob uresničevanju strategije pravosodja do leta 2020 je bil eden od glavnih izzivov vzpostavitev predvidljivega in stabilnega

pravnega okolja. Vrhovno sodišče ob tem opozarja na povečevanje pristojnosti in sprejemanje premalo premišljenih ukrepov zakonodajne veje oblasti, ki bi bili usklajeni tudi s sodno vejo (Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2020 in 2021). Pomemben napredek je bil v zadnjih letih narejen na področju povečevanja učinkovitosti in zmanjševanja zaposlenosti, kljub temu pa nekateri cilji strategije pravosodja do konca leta 2020 niso bili doseženi. Zaostanek za cilji ostaja velik pri pričakovanem času reševanja pomembnejših zadev, prenizko pa je tudi razmerje med številom sodnega osebja in številom sodnikov.²⁴⁶

Epidemija covid-19 je prekinila večletni trend povečevanja učinkovitosti sodišč. Sodna statistika kaže, da se je v obdobju 2014–2019 število nerešenih zadev na skoraj vseh sodiščih letno zniževalo, sodišča pa so ob zmanjševanju števila sodnikov in sodnega osebja večinoma rešila več zadev, kot je bil pripad novih. V tem obdobju se je opazno skrajšal tudi povprečni čas reševanja vseh zadev, medtem ko se čas reševanja pomembnih zadev v zadnjih letih ni bistveno spremenil (gl. kazalnik 5.4). V letu 2020 so zaradi zaježitvenih ukrepov ob epidemiji sodišča omejeno poslovala,²⁴⁷ kar je pomembno vplivalo tudi na učinkovitost sodstva, saj so prvič po več letih sodišča rešila manj zadev, kot so jih prejela.²⁴⁸ Ob nižjem pripadu novih zadev

²⁴⁶ Cilji v strategiji določajo, da naj bi se pričakovani čas rešitve pomembnejših zadev do leta 2020 skrajšal na šest mesecev (cilj ni bil dosežen, saj je trajanje osem mesecev), drugih zadev na tri mesece (cilj je bil dosežen). Zmanjšalo naj bi se tudi število sodnikov na 100.000 prebivalcev (na 42 sodnikov; v letu 2020 42,2), razmerje med sodnim osebjem in sodniki pa naj bi se povečalo na 4,3 (v letu 2020 3,7) (MP, 2012; Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2021).

²⁴⁷ Sodišča so poslovala v omejenem obsegu pet mesecev leta 2020.

²⁴⁸ Manjše obvladovanje prejetih zadev je bilo opazno predvsem pri pomembnejših zadevah, na okrajnih ter delovnih in socialnih sodiščih. Skupno so sodišča sicer obvladala 99 % vseh zadev.

se je tako število rešenih zadev zmanjšalo za okoli 13 %, število nerešenih zadev ob koncu leta pa se je v primerjavi z letom prej povečalo za 7,6 % (Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2021). Omejeno delovanje sodišč sicer ni bistveno vplivalo na čas reševanja zadev, ob tem pa vrhovno sodišče še naprej poudarja, da pretirano skrajševanje časa trajanja postopkov lahko ogrozi pravico strank do izjave in poštenega sojenja. V primerjavi z drugimi državami članicami EU je pričakovano trajanje postopkov na področju pravnih civilnih in gospodarskih zadev na prvi stopnji daljše ter se je v zadnjih letih še podaljšalo (EK, 2020d). To je treba pripisati večjemu številu zahtevnejših postopkov in novih pristojnosti, ki jih spremembe zakonodaje v zadnjih letih nalagajo sodiščem.²⁴⁹ Dolgotrajna ostajata postopek osebne stečaja in stečajni postopek nad pravno osebo,²⁵⁰ saj se te zadeve do zaključka stečajnega postopka vodijo pred sodiščem kot nerešene, pri čemer sodišče na tek postopka po izdaji sklepa o začetku stečajnega postopka nima neposrednega vpliva. EK (2020e) opozarja še zlasti na dolžino postopkov v zvezi z gospodarskim in finančnim kriminalom (npr. pranje denarja).

Kakovost slovenskega sodstva je primerljiva z drugimi državami članicami EU. V ožjem pomenu vključuje kakovost sodnih odločb,²⁵¹ v širšem pa tudi zagotavljanje sodnih storitev. Od leta 2016 vrhovno sodišče izvaja projekt izboljšanja kakovosti sodstva, v okviru katerega je bilo do zdaj največ pozornosti namenjene sodniškim veščinam, prenosu znanja ter aktivnosti na področju usposabljanja in izboljševanja kompetenc sodnikov in sodnega osebja (Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2020). Raziskava EK navaja, da so informacijske in komunikacijske tehnologije za vodenje zadev na sodiščih visoko razvite,²⁵² v primerjavi z drugimi državami pa so zelo dobro urejeni tudi spremljanje in ocenjevanje dejavnosti sodišč ter uporaba jasnih standardov učinkovitosti (EK, 2020c in 2020e). V okviru projekta Postopkovna pravičnost je bil vzpostavljen celovit komunikacijski sistem, kjer uporabniki lahko v preprostem in razumljivem jeziku dobijo informacije, ki jih potrebujejo, in je namenjen vsem, ki vzpostavljajo stik s sodiščem. Slabše urejeno pa je elektronsko komuniciranje s strankami (npr. elektronsko vlaganje, vročanje vabila na sodišče ali spremljanje faz postopka). Celovita ureditev elektronskega poslovanja v sodstvu ostaja med prednostnimi nalogami vrhovnega sodišča, kar se kaže v napredku pri komunikaciji s strankami na nekaterih področjih (npr. pri izterjavi nespornega dolga, postopkih zaradi insolventnosti in zemljiškoknjižnih

postopkih) (Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2021). V času epidemije je bil zagotovljen dostop do videokonferenc sodnih postopkov, vzpostavljen pa je bil tudi poseben portal za sodnike in sodno osebje (ki npr. vključuje dostop do sistema za podporo sej senatov).

Zaznava korupcije se v zadnjih letih ni bistveno spremenila in je ostala relativno visoka. Ocena (zaznava) stopnje korupcije je izraz delovanja institucij pravne države, integritete javnega sektorja in kakovosti upravljanja v javnem sektorju. Mednarodne primerjave (Transparency International, World Governance Indicators, Eurobarometer) kažejo, da ostaja zaznava korupcije visoka in višja kot v povprečju EU (gl. kazalnik 5.5), kar se kaže tudi v pomanjkanju zaupanja javnosti v delo pristojnih organov. Velika večina vprašanih meni, da je korupcija v Sloveniji široko prisotna,²⁵³ vendar jih hkrati z njo tudi velika večina ni imela izkušenj. To je treba v veliki meri pripisati dejstvu, da vprašani menijo, da odmevni in veliki primeri korupcije niso ustrezno sankcionirani (Eurobarometer, 2020b).²⁵⁴ V zadnjih letih je bilo sprejetih več ukrepov za izboljšanje integritete institucij, javnih uslužbencev in funkcionarjev ter povečanje preglednosti delovanja v javnem sektorju (MJU, 2020a),²⁵⁵ kar je tudi prispevalo k povečanju števila prijav korupcije v letu 2019 (KPK, 2020). Sprejeta je bila tudi novela Zakona o integriteti in preprečevanju korupcije, ki naj bi med drugim zagotovila orodja za učinkovitejše delo KPK (npr. nadzor nad lobiranjem, ureditev pravne podlage za delovanje aplikacije Erar, jasno in določno se urejajo postopki udeležencev pred KPK, razširja se nadzor nad premoženjskim stanjem) ter razmejila pristojnosti za pregon kaznivega dejanja korupcije, ki je v rokah policije in držav (ZIntPK-C, 2020). EK in KPK ob tem poudarjata, da je ob dodatnih nalogah in pristojnostih treba tudi zagotoviti ustrezne finančne in kadrovske vire (EK, 2020e; KPK, 2021).

²⁴⁹ Npr. začetek uporabe Družinskega zakonika v letu 2019, novela E Zakona o pravnem postopku leta 2017, Zakon o nepravdnem postopku leta 2019, spremembe kazenske zakonodaje, nove pristojnosti upravnega sodstva itd.

²⁵⁰ Drugi postopki prenehanja delovanja podjetja so precej krajši (npr. prisilna likvidacija, poenostavljena prisilna poravnava).

²⁵¹ Ustrezna struktura, postopki, utemeljenost sodbe in uporabljenih pravnih podlag itd.

²⁵² Podatki so standardizirani, integrirani z uporabo orodij podatkovnega skladišča in centralizirani.

²⁵³ 87 % vprašanih anketirancev in 90 % vprašanih podjetij je odgovorilo, da je korupcija v Sloveniji široko prisotna.

²⁵⁴ Slovenija ima največji delež anketirancev, ki menijo, da ni dovolj uspešnega pregona, ki bi ljudi odvrčal od koruptivnih praks (72 %).

²⁵⁵ Od skupno 25 ukrepov je bilo v celoti uresničenih 18 ukrepov, delno izvedeni so še štirje ukrepi (so pa že izvedene obsežne aktivnosti), neizvedeni pa trije ukrepi (MJU, 2020a).

5.3 Varna in globalno odgovorna Slovenija

Varna in globalno odgovorna Slovenija (razvojni cilj 11)

Cilj je spopadanje Slovenije s svetovnimi izzivi, kot so migracijski tokovi, terorizem, podnebne spremembe in spoštovanje človekovih pravic. Nekateri od izzivov pomenijo tudi grožnje in tveganja za nacionalno varnost. SRS 2030 kot pomembne dejavnike krepitve globalne odgovornosti in solidarnosti navaja zagotavljanje visoke ravni varnosti ljudi, kar vključuje tako zagotavljanje zaščite pred terorističnimi in drugimi nadnacionalnimi grožnjami (tudi kibernetiskimi) kot tudi spodbujanje preventive in krepitev zmogljivosti za obvladovanje naravnih in drugih nesreč. Poudarja tudi krepitev zunanje-političnega sodelovanja na dvostranski in večstranski ravni ter obrambne sposobnosti. Z mednarodnim razvojnim sodelovanjem in humanitarno pomočjo prispeva k bolj uravnoteženemu in pravičnemu svetovnemu razvoju ter odpravi revščine in neenakosti.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 11:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju, v %	8,0 (2019)	11,0 (2019)	< 10
Globalni indeks miru, uvrstitev	5. mesto (v EU) (2020) 11. mesto (163) (2020)	–	Uvrstitev med najboljših pet držav v EU oziroma med deset na svetu

Slovenija je od osamosvojitve del najpomembnejših mednarodnih organizacij, ki zagotavljajo stabilno mednarodno okolje, varnost in človekove pravice. Leta 1992 se je pridružila Organizaciji združenih narodov (OZN), ki je edinstven sistem za spoprijemanje s svetovnimi izzivi na področjih mednarodnega miru in varnosti, trajnostnega razvoja in človekovih pravic. Že več kot poldrugo desetletje je tudi del EU, ki je naše najpomembnejše politično in pravno okolje. Spremembe v širšem mednarodnem okolju vplivajo tako na EU kot Slovenijo, ki se poleg pomembnih razvojnih političnih in ekonomskih vprašanj spoprijemata tudi s svetovnimi varnostnimi izzivi. Temeljni okvir institucionalne nacionalne varnosti je poleg skupne zunanje in varnostne politike EU tudi organizacija NATO.

5.3.1 Varnost

Slovenija je v svetovnem merilu ena najmirnejših in najvarnejših držav. Svetovni indeks miru kaže, da se Slovenija v zadnjem desetletju uvršča med najbolj mirne države na svetu, EU pa je najmirnejša regija (gl. kazalnik 5.7). Število kaznivih dejanj je bilo leta 2019 najnižje v zadnjih desetih letih, zmanjšala se je splošna, gospodarska in mladoletniška, povečala pa organizirana kriminaliteta.²⁵⁶ V prvi polovici leta 2020 je bil trend števila kaznivih dejanj na ravni predhodnih treh let, v primerjavi z letom 2019 se je najbolj povečala splošna kriminaliteta.²⁵⁷ Na to je vplivala predvsem rast števila

kaznivih dejanj groženj in kaznivih dejanj nasilja v družini, kar je tudi posredna posledica omejitvenih ukrepov v prvem valu epidemije covid-19.²⁵⁸ V letu 2020 je bilo število kaznivih dejanj nasilja v družini (gl. poglavje 3.2) najvišje v zadnjih petih letih, v primerjavi z letom prej se je povečalo tudi število umorov (Policija, 2021). Sicer je bila leta 2016 standardizirana stopnja umrljivosti zaradi napadov v Sloveniji nižja kot v predhodnih petih letih in enaka kot v EU (0,7 osebe na 100.000 prebivalcev), v letu 2017 (zadnji razpoložljivi podatek) pa se je zvišala na 1,1 osebe (Eurostat, 2021). V letu 2018 se je začela uporabljati Splošna uredba o varstvu podatkov EU (GDPR), ki je razširila in zaščitila pravice posameznikov glede varstva osebnih podatkov, še posebno v okviru informacijske varnosti, Slovenija pa je edina država članica, ki uredbe še ni prenesla v svoj pravni red in sprejela ustrezne zakonodaje.²⁵⁹

Prebivalci Slovenije so se v preteklih letih v svoji državi počutili varno. Mednarodna raziskava Eurobarometer (2017) kaže, da Slovenci menijo, da sta njihova neposredna sosesčina in Slovenija varen kraj za življenje. Občutek osebne ogroženosti prebivalcev v njihovem življenjskem okolju je bil vseskozi redek (gl. kazalnik 5.6). Leta 2018 je imelo osebo izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom 11 % anketiranih, kar je podobno

preteklih let. V primerjavi z letom 2019 se je najbolj zmanjšalo število kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete (Policija, 2020b).

²⁵⁸ Gl. Policija, 2020c; Plesničar, Drobňjak in Filipčič, 2020; NIJZ, 2020.

²⁵⁹ Uredba se je začela neposredno uporabljati maja 2018. Opozoriti je treba, da je nacionalni organ za varstvo podatkov v Sloveniji ustanovljen na podlagi veljavne notranje zakonodaje o varstvu podatkov in nadzira uporabo uredbe (EK, 2020i).

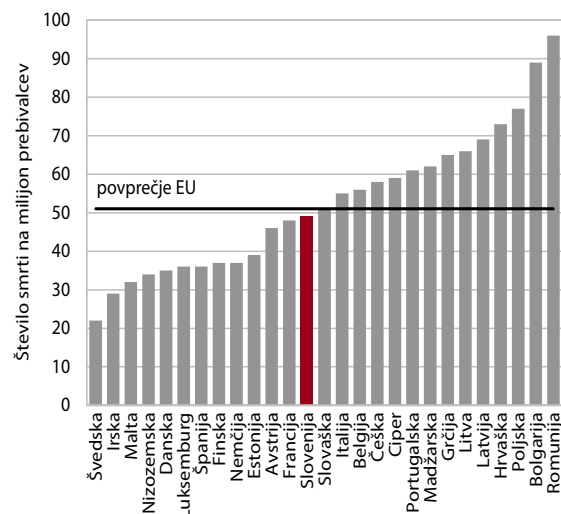
²⁵⁶ Organizirana kriminaliteta ima najmanjši delež v celotni kriminaliteti (2019: 1,5 %) (Policija, 2020a).

²⁵⁷ Podatki za prvo polletje 2020 se primerjajo s podatki za prvo polletje

kot v preteklih letih in manj kot v EU.²⁶⁰ Na občutek varnosti vpliva tudi zaupanje ljudi v policijo, ki je bilo v zadnjih letih precej večje kot zaupanje v druge institucije v državi, a je tudi v letu 2020 ostalo manjše od povprečja EU²⁶¹ (Eurobarometer, 2020a in 2020c).

V letu 2020 je bilo število smrtnih žrtev zaradi prometnih nesreč najnižje, odkar merimo stanje prometne varnosti. Varnost v prometu se je po letu 2010 precej izboljšala. Na to je vplivalo več dejavnikov, med drugim izboljšanje prometne infrastrukture (npr. izgradnja avtocest), varnejši avtomobili in ukrepi prometne preventive (npr. znižanje dovoljene vsebnosti alkohola v krvi, izobraževanje mladih voznikov). Ob tem je treba navesti, da se je v obdobju 2000–2017 obseg prometa povečal za več kot 60 % (OECD, 2019b). Leta 2019 je v Sloveniji na milijon prebivalcev zaradi prometnih nesreč umrlo 49 oseb, kar je nekoliko manj kot v povprečju EU (51).²⁶² Število smrti zaradi prometnih nesreč se je v Sloveniji v obdobju 2010–2019 znižalo za 25 % (EU: 23 %) in je precej nižje kot pred letom 2010.²⁶³ V letu 2019 sta v prometnih nesrečah umrli 102 osebi, v letu 2020 pa se je število smrtnih žrtev zmanjšalo na

Slika 58: Število smrtnih žrtev v cestnem prometu na milijon prebivalcev po državah članicah EU, leto 2019

Vir: EK, 2020h.

²⁶⁰ Po letu 2008 se delež anketirancev, ki so imeli osebno izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom, giblje od 9 do 11 % (CJMMK, 2018). Prikaz za skupino 23 evropskih držav (15 %) prikazuje skupni povprečni rezultat izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države (ESS, 2021).

²⁶¹ Poleti 2020 je policiji zaupalo 67 % Slovencev (EU: 71 %), kar je nekoliko več kot v predhodnih dveh letih.

²⁶² Podatki za EU ne vključujejo Združenega kraljestva, kar zaradi relativno dobrih rezultatov Zdr. kraljestva na področju varnosti v cestnem prometu pomeni večji delež smrtnih žrtev na milijon prebivalcev v EU (z Združenim kraljestvom bi število smrtnih žrtev na milijon prebivalcev v EU leta 2019 namesto sedanjih 51 znašalo 48, leta 2010 bi namesto 67 znašalo 63) (EK, 2020g).

²⁶³ V državah članicah, v katerih je število smrtnih žrtev manjše od 100 ali blizu te številke, je opaziti velika letna nihanja, kar pomeni, da je mogoče dejanski trend ugotoviti le v daljšem časovnem obdobju (EK, 2020g).

80 (AVP, 2021). Na to so vplivali tudi omejitveni ukrepi za zajezitev širjenja novega koronavirusa, kar se je odražalo v zmanjšanem obsegu prometa. V Sloveniji je bil aprila 2020 v primerjavi z letom prej obseg prometa manjši za 54 %, število smrtnih žrtev za 11 %, december pa je bil prvi mesec brez smrtnih žrtev v prometu v zgodovini Slovenije (AVP, 2021).²⁶⁴

Med stalne vire ogrožanja v Sloveniji spadajo tudi naravne in druge nesreče.

Cilje, politiko in strategijo varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v državi določa leta 2016 sprejet nacionalni program za obdobje 2016–2022.²⁶⁵ Leta 2019 je Uprava RS za zaščito in reševanje ukrepala v 17.248 različnih dogodkih,²⁶⁶ v katerih so poleg drugih služb posredovale tudi sile za zaščito, reševanje in pomoč. Število dogodkov se je po predhodnem nekajletnem povečevanju leta 2018 sicer zmanjšalo, a se je v letu 2019 znova povečalo predvsem zaradi večjega števila požarov in eksplozij ter dogodkov, kjer se potrebuje tehnična in druga pomoč. V primerjavi s predhodnimi leti se je v letu 2019 močno zmanjšalo število intervencij pri naravnih nesrečah. Manj je bilo poplav, močnega vetra in snega, ki sicer povzročajo največ težav in intervencij med naravnimi nesrečami. Pravočasno ukrepanje ob nesrečah se zagotavlja z delovanjem centrov za obveščanje, javnimi reševalnimi službami in s pripravljenostjo drugih reševalnih služb, komisij, enot in štabov civilne zaščite. Navedene strukture zaščite in reševanja so (bile) aktivno vključene tudi v izvajanje aktivnosti v zvezi z obvladovanjem epidemije covid-19 (logistična in tehnična podpora pri zagotavljanju pogojev za delovanje zdravstva v razmerah epidemije, oskrba najranljivejših skupin prebivalstva).²⁶⁷ Pojav nalezljive bolezni pri ljudeh je bil v okviru procesa ocenjevanja tveganj za nesreče v obdobju 2015–2018 sicer prepoznan kot eno od večjih tveganj v Sloveniji. Ob dejanskih izkušnjah s covidom-19 pa je bil s ciljem uspešnejšega preprečevanja širjenja nalezljivih bolezni julija 2020 sprejet spremenjen in dopolnjen Državni načrt zaščite in reševanja ob pojavu epidemije oziroma pandemije nalezljive bolezni pri ljudeh. Med tveganja v Sloveniji spadajo še potres, letalska nesreča, terorizem, žled in jedrska nesreča, največje tveganje pa pomenijo poplave, zato je bil leta 2019 sprejet nov Državni načrt zaščite in reševanja ob poplavih (URSZR, 2021a). Ključni izziv je vzpostaviti sistem, ki bi omogočal učinkovito

²⁶⁴ Podobno velja tudi za večino držav članic EU, vendar se v nekaterih državah število smrtnih žrtev (npr. zaradi povečanja povprečne hitrosti) ni zmanjšalo sorazmerno z zmanjšanjem prometa (OECD, 2020c).

²⁶⁵ Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v letih 2016–2022, 2016.

²⁶⁶ To so: naravne in druge nesreče, nesreče v prometu, požari in eksplozije, onesnaženja, nesreče z nevarnimi snovmi, jedrski in drugi dogodki, najdbe neeksplozivnih ubojnih sredstev, motnje oskrbe in poškodbe objektov ter tehnična in druga pomoč (MO, 2020a).

²⁶⁷ V aprilu 2020 je bilo tako na državni kot tudi na regijski in občinski ravni dnevno angažiranih od 3.000 do 6.000 pripadnikov sil za zaščito in reševanje (MO, 2020b), na dan 31. decembra 2020 je bilo vključenih 1.196 pripadnikov sil za zaščito, reševanje in pomoč, predstavnikov javnih služb ter 106 pripadnikov humanitarnih organizacij (URSZR, 2021b).

usklajevanje in ukrepanje ter prispeval k zmanjšanju škode in drugih posledic nesreč. Pomemben dejavnik pri tem so preventivni ukrepi, zlasti na področju načrtovanja in urejanja prostora ter varstva pred požarom in drugimi naravnimi nesrečami.²⁶⁸

Z vidika nacionalne varnosti so aktivnosti usmerjene predvsem v zagotavljanje varnosti državne in zunanje meje EU, preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje organizirane kriminalne dejavnosti, računalniške kriminalitete, kriminalnih dejanj, povezanih z orožjem, in boj proti terorizmu. V zadnjih letih je bilo preprečevanje nezakonitih prehodov državne meje med prednostnimi nalogami policije, ki migracije čedalje bolj povezuje z drugimi oblikami kriminalitete (organizirani kriminal, tudi terorizem). Število nedovoljenih prehodov državne meje se je v obdobju 2015–2019 povečalo, kar je predvsem posledica povečanih migracij s kriznih območij. V primerjavi s predhodnim letom se je v letu 2020 njihovo število nekoliko zmanjšalo, a ostaja višje kot leta 2018.²⁶⁹ Na to so vplivali ukrepi držav na evropski ravni, saj so bile transportne komunikacije marca in aprila praktično prekinjene, države pa so močno poostrele nadzor na svojih mejah in v notranjosti (Policija, 2020b). V prvi polovici leta 2020 je bilo tudi manj kaznivih dejanj organizirane kriminalitete, ki so se zelo povečala predvsem v letih 2018 in 2019, med njimi pa so prevladovala kazniva dejanja prepovedanega prehajanja meje ali ozemlja države ter s področja drog in nedovoljenih snovi v športu.²⁷⁰ V prvi polovici leta 2020 je bilo v primerjavi z letom 2019 nekoliko manj kaznivih dejanj računalniške kriminalitete,²⁷¹ število kaznivih dejanj, povezanih z orožjem,²⁷² pa je ostalo na enaki ravni. Pomemben izizzv ostaja preiskovanje računalniške kriminalitete, saj je zaradi vse večje uporabe internetnih storitev za anonimizacijo storilcev kaznivih dejanj, večjega števila digitalnih sledi, ki vodijo v tujino, in vse težjega mednarodnega pridobivanja podatkov (tudi zaradi večje komunikacijske zasebnosti in varstva osebnih podatkov) vedno težje odkriti storilce (Policija, 2019). Z modernimi tehnologijami se pojavljajo tudi novi načini storitve kaznivih dejanj računalniške kriminalitete

(uporaba in kraja kriptovalut). Na področju terorizma se Slovenija usmerja v preventivno delovanje (Policija, 2020a).

5.3.2 Globalna odgovornost

Slovenija si prizadeva za povečanje globalne odgovornosti in solidarnosti.²⁷³ Pridružuje se mednarodnim prizadevanjem v boju proti posledicam epidemije, ki jo je v letu 2020 povzročil virus SARS-CoV-2. Dosledno izvaja sprejete mednarodne obveznosti, vključno s finančnimi obveznostmi in prilagajanjem domačega pravnega reda, ter izpolnjuje mednarodne zaveze na področju podnebnih sprememb in trajnostnega razvoja (gl. poglavje 4). Slovenija pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja Agende 2030 Slovenija ostaja med najuspešnejšimi državami (Sachs et al., 2020).²⁷⁴

Slovenija je v geopolitične in geoekonomske procese, ki spreminjajo mednarodno skupnost v zadnjih letih, vpeta kot majhna država. Kot takšni ji je v interesu ohranitev in spodbujanje multilateralizma in dosledno spoštovanje mednarodnega prava ter njegov razvoj na nova področja, ki zahtevajo mednarodno ureditev (MZZ, 2015; MZZ, 2020a). V zadnjih letih je okrepila svojo mrežo diplomatsko-konzularnih predstavništev²⁷⁵ ter aktivnosti v mednarodnih organizacijah in drugih forumih, tudi z ohranjanjem prispevka v mednarodnih operacijah in misijah, kjer se uvršča med zaveznice, ki nadpovprečno prevzemajo operativno breme. Kljub dobremu gospodarskemu sodelovanju pa je pomanjkanje napredka opazno pri odnosih s Hrvaško, predvsem zaradi preostalih nerešenih vprašanj po razpadu nekdanje skupne države (MZZ, 2020a). V letu 2020 se je znova vzpostavil dvostranski politični dialog z ZDA na najvišji ravni, s srednjeevropskimi državami pa se je poglobilo sodelovanje pri usklajevanju ukrepov za zaježitev širjenja pandemije covid-19, s poudarkom na čezmejnem prehajanju oseb, blaga in storitev. Od 1. junija 2020 do 31. maja 2021 predseduje Jadransko-Jonski pobudi in Strategiji EU za jadransko-jonsko regijo (EUSAIR), kjer je glavna tema zeleno povezovanje.²⁷⁶

Okrepljeno prizadevanje za povečano vlogo EU na svetovni ravni ob hkratnih notranjih izzivih posameznih držav članic in EU kot celote je priložnost za novo umestitev Slovenije v povezavi. EU se v času

²⁶⁸ Slovenija se bo s temi izzivi spoprijela tudi s sredstvi skladov EU, in sicer zlasti prek 5. in 6. prednostne osi operativnega programa izvajanja kohezijske politike (prilagajanje na podnebne spremembe in boljše stanje okolja in biotske raznovrstnosti).

²⁶⁹ Leta 2015 je bilo obravnavanih 437 ilegalnih prehodov državne meje (v to število niso všteti migranti, ki so v Slovenijo vstopili v okviru množičnih migracij (okoli 360.000 oseb), v letu 2018 9.262 (UMAR, 2020b). V letu 2019 je bilo obravnavanih 16.252 ilegalnih prehodov, v letu 2020 pa se je njihovo število zmanjšalo na okoli 14.600 (najpogostejše državljane Pakistan, Afganistana in Maroka) (Policija, 2021).

²⁷⁰ Leta 2015 je bilo organiziranih kriminalnih dejanj 406, v letu 2018 595 in v letu 2019 809 (Policija, 2020a). V prvi polovici leta 2019 sta bili organizirani kriminalni dejanja 402, v prvi polovici leta 2020 pa 166 (Policija, 2020b).

²⁷¹ V primerjavi z letom prej se je v letu 2016 število kaznivih dejanj računalniške kriminalitete močno povečalo, predvsem zaradi povečanja napadov na informacijski sistem (Policija, 2020a).

²⁷² Število kaznivih dejanj, povezanih z orožjem, se je po zmanjševanju v predhodnih letih v letu 2018 zelo povečalo, v letu 2019 pa znova močno zmanjšalo (Policija, 2020a).

²⁷³ SVRK, 2017.

²⁷⁴ Slovenija se med 166 razvrščenimi državami uvršča na 12. mesto, najbolje pa je bila ocenjena pri odpravi ekstremnih oblik revščine ter pri spodbujanju miroljubne in odprte družbe za trajnostni razvoj.

²⁷⁵ Od leta 2017 so bila odprta veleposlaništva v Bolgariji, Iranu in Združenih arabskih emiratih. Skupno v tujini deluje 55 diplomatskih predstavništev in konzulatov.

²⁷⁶ Cilj je izboljšanje kakovosti življenja na obali ob skupnem morju s konkretnimi ureditvami in uveljavitvijo režimov, ki temeljijo na upoštevanju ekosistemskih storitev obale in morja v jadransko-jonski regiji.

novih geopolitičnih in geoeonomskih sprememb, še vedno trajajočih posledic gospodarske in finančne krize izpred desetletja, socioekonomskih težav in rastočega populizma v državah članicah ambiciozno zavzema za premagovanje posledic pandemije covid-19 in za vzpostavitev večje vloge EU na svetovni ravni. Del tega je tudi proces opredelitve strateške kulture EU, kjer bosta v okviru t. i. strateškega kompasa v letih 2021 in 2022 potekala ugotavljanje groženj in strateški dialog z državami članicami (EEAS, 2016; Council of the EU, 2020; EEAS, 2021). Hkrati bo v letu 2021 potekala tudi »Konferenca o prihodnosti EU«. Predsedovanje Slovenije Svetu EU v drugi polovici leta 2021 je priložnost, da ob večji vpetosti v odločevalske procese kot sicer in z okrepljenimi kadri za predsedovanje posebno pozornost nameni tudi tema dvema procesoma. Prednostna področja in smer delovanja EU so začrtali tudi sprejetje novega večletnega finančnega okvira. V skladu s tem je bilo pomembno oblikovanje instrumenta za okrevanje »Next Generation EU«, ki je poleg instrumenta za premagovanje posledic epidemije tudi časovni načrt investicij in strukturnih reform za vzpostavitev modernejšega in trajnostnega gospodarstva EU (EK, 2020a in 2020f).

Predsedovanje Slovenije Svetu EU je osrednji vladni projekt v letu 2021. Ob menjavi vlade leta 2020 so priprave na predsedovanje za krajši čas zastale, pandemija pa je povzročila dodatne izzive glede izvedbe programa v razmerah zdravstvene krize, prilagoditve prednostnih področij in organizacijskih ter kadrovskih priprav. Skladno s programom tria²⁷⁷ bo krovna prednostna naloga slovenskega predsedovanja spopad s pandemijo in njenimi posledicami. Med prednostnimi področji dela bodo zeleno in digitalno preoblikovanje v Evropski uniji, vladavina prava, krepitev njene strateške avtonomije in odzivanja na kibernetike napade (MZZ, 2020c). Osrednji izziv po predsedovanju bo ohranitev višje ravni pozornosti, namenjene odločevalskim procesom znotraj EU, saj to zahteva poglobljeno delovanje na področju zadev EU, tesnejše usklajevanje znotraj državne uprave in kadrovske okrepitve (Barbutovski, Bucik, Lange, 2017).

Izdatki za uradno razvojno pomoč so še naprej precej nižji od mednarodno sprejetih zavez. Mednarodno razvojno sodelovanje in humanitarna pomoč sta pomembni sestavini globalne odgovornosti in prispevata h krepitvi dvostranskih odnosov in prepoznavnosti Slovenije v svetu (Mrak, M., Bučar, M., Kamnar, H., 2007). Izdatki za uradno razvojno pomoč so se v zadnjih desetih letih zvišali,²⁷⁸ a so še vedno precej nižji od mednarodno sprejetih zavez,²⁷⁹ v skladu s

katerimi bi si Slovenija morala prizadevati za povečanje deleža za uradno razvojno pomoč na 0,33 % BND do leta 2030 (MZZ, 2020b). Ob zviševanju uradne razvojne pomoči se sorazmerno najhitreje zvišuje razpoložljiva dvostranska razvojna pomoč, ki jo Slovenija namenja prednostnim geografskim območjem in vsebinskim področjem, večino pomoči (okoli dve tretjini) pa še naprej pomeni večstranska pomoč v okviru podpore razvojnim politikam EU (gl. kazalnik 5.8). OECD (2017) navaja, da so na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja Slovenije ključni izzivi osredotočenje dvostranske pomoči na le nekaj prednostnih regij in s tem povečanje učinkovitosti pomoči, boljše sodelovanje in informiranje deležnikov v Sloveniji ter sklepanje dolgoročnih partnerstev z morebitnimi dajalci pomoči. V skladu s priporočili OECD in uresničevanjem Agende 2030 je bila leta 2018 sprejeta nova strategija do leta 2030, ki je vzpostavila okvir za krepitev dvostranskega razvojnega sodelovanja in opredelila usmeritve za aktivno delovanje na večstranski ravni (MZZ, 2018). Pomemben korak naprej²⁸⁰ v letu 2020 je bila realokacija bilateralne pomoči partnerskim državam za spopadanje z epidemijo (OECD, 2020d).

²⁷⁷ Taking forward the Strategic Agenda 18-month Programme of the Council (1 July 2020 - 31 December 2021), Bruselj, 9. junij 2020, 8086/1/20, <https://www.eu2020.de/blob/2354332/d2f4bc33ade0af634ae79552060d6332/06-19-pdf-trioprogramme-en-data.pdf>.

²⁷⁸ Delež izdatkov za uradno razvojno pomoč se je v obdobju od 2010 povečal z 0,13 na 0,16 % BNP, nominalno pa za okoli 70 % (v letu 2019 glede na predhodno leto za 9,4 % na 77,5 mio. EUR).

²⁷⁹ Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni

pomoči Republike Slovenije, 2017.

²⁸⁰ Slovenija je v skladu s priporočili OECD tudi povečala delež bilateralne pomoči prednostnim partnerskim državam; delež pomoči desetim glavnim partnerskim državam se je povečal za okoli 50 % leta 2015 na več kot 70 % leta 2019.

Priloga: Kazalniki razvoja Slovenije

1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Gospodarska stabilnost

- 1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči
- 1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda
- 1.3 Dolg sektorja država
- 1.4 Javnofinančno ravnotežje
- 1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija Slovenije do tujine
- 1.6 Finančna stabilnost
- 1.7 Razvitost finančnega sektorja
- 1.8 Regionalne razlike v BDP na prebivalca

Konkurenčen ter družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor

- 1.9 Evropski inovacijski indeks
- 1.10 Produktivnost
- 1.11 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe
- 1.12 Izvozni tržni delež
- 1.13 Stroški dela na enoto proizvoda
- 1.14 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev
- 1.15 Neposredne tuje investicije
- 1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev
- 1.17 Inovacijska aktivnost
- 1.18 Intelektualna lastnina
- 1.19 Okoljska odgovornost podjetij

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči 1.1

Slovenija je tudi v letu 2019 zmanjšala zaostanek v gospodarski razvitosti za EU, merjeni v bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči, ki pa je ostal večji kot leta 2008. S 27.700 SKM je dosegla 89 % povprečja EU, kar je za 2 o. t. višja vrednost kot leto prej in 2 o. t. pod najvišjo vrednostjo, doseženo pred izbruhom gospodarske krize v letu 2008. Dekompozicija BDP na prebivalca na produktivnost in stopnjo zaposlenosti kaže, da je bilo zmanjševanje zaostanka v gospodarski razvitosti za povprečjem EU, ki je prisotno od leta 2016, spodbujeno predvsem z relativno hitrejšim zvišanjem stopnje zaposlenosti glede na EU, v manjši meri pa tudi z rastjo produktivnosti. Stopnja zaposlenosti je sicer v Sloveniji vsa leta nad povprečjem EU, v letu 2019 ga je presegla za 7 %. Produktivnost ostaja relativno nizka (83 % povprečja EU v 2019), zaostanek na tem področju tako v celoti pojasnjuje relativno nizko raven gospodarske razvitosti Slovenije, merjeno s kazalnikom BDP na prebivalca.

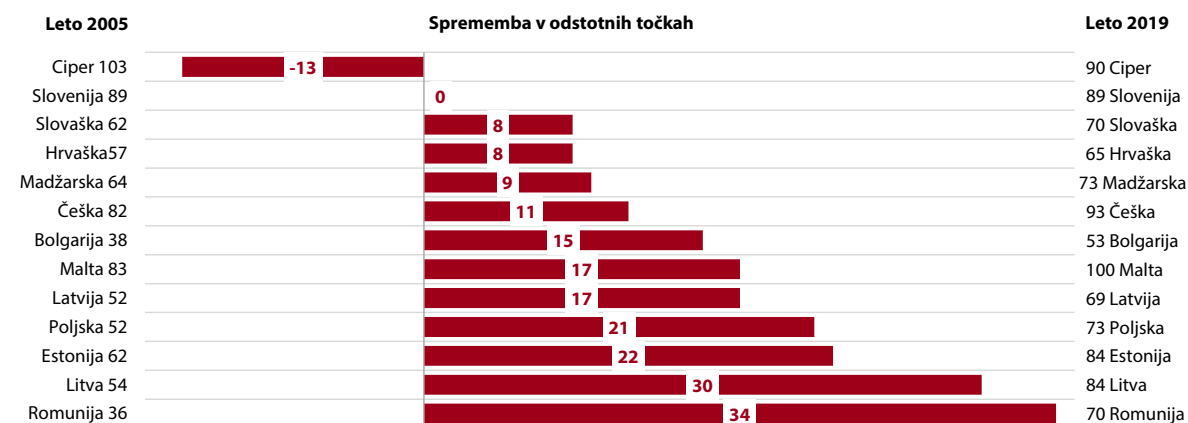
Položaj Slovenije glede na povprečno raven razvitosti EU je bil leta 2019 enak kot leta 2005, večina novih članic EU pa je v tem obdobju precej napredovala. V primerjavi z letom 2005 je 14 članic izboljšalo svoj položaj glede na povprečje EU, najbolj Irska (43 o. t.) ter razen Cipra in Slovenije prav vse druge nove članice. Enajst članic se je v tem obdobju od povprečja EU oddaljilo, najbolj Grčija (28 o. t.). Po velikosti BDP na prebivalca v SKM sta bili leta 2008 Sloveniji najbližje Grčija (95 %) in Češka (86 %), leta 2019 pa Ciper (90 %) in Španija (91 %). V letu 2019 je v primerjavi s prejšnjim letom svoj položaj glede razvitosti v primerjavi z EU izboljšalo 14 držav, med njimi najbolj Romunija (4 o. t.), enakega so zadržale štiri države, poslabšalo pa ga je 9 držav, najbolj Nemčija (3 o. t.). Luksemburg še vedno presega povprečje EU za 160 %, sledi pa mu Irska s 193 % povprečja EU. Razkorak v kazalniku BDP na prebivalca po kupni moči v državah članicah EU, ki je leta 2000 predstavljal razmerje 1 : 9,4 (Romunija/Luksemburg), se z leti zmanjšuje in je v letu 2019 znašal 1 : 4,9 (Bolgarija/Luksemburg).

Tabela: BDP na prebivalca v standardih kupne moči za izbrane države (EU = 100)

	2000	2005	2008	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	81	89	91	84	83	83	83	83	84	86	87	89	100
Skandinavske države	132	128	131	128	128	128	126	125	123	123	123	122	
Nove članice brez Slovenije	52	62	68	69	70	71	72	72	73	74	76	77	
Avstrija*	133	130	127	129	133	133	132	131	130	127	128	126	
Italija*	122	112	108	105	103	100	98	97	98	98	97	96	
Nemčija*	124	120	118	124	124	125	127	125	125	124	123	120	

Vir: Eurostat, 2020; izračuni UMAR. Opomba: *Tri gospodarsko razvitejše države, s katerimi je Slovenija močno gospodarsko povezana.

Slika: Primerjava približevanja povprečju EU po BDP na prebivalca v SKM od leta 2005 do 2019 za nove članice EU, v odstotnih točkah (EU = 100)

Vir: Eurostat, 2020; izračuni UMAR.

Realna rast bruto domačega proizvoda

1.2

Bruto domači proizvod je po šestletnem obdobju rasti leta 2020 zaradi epidemije covid-19 močno upadel. Realni BDP se je po upadu med finančno in gospodarsko krizo od leta 2014 povečeval. Gospodarska rast se je v obdobju 2014–2017 stopnjevala, nato pa se je začela upočasnjevati. Upočasnitev je bila v veliki meri posledica nižje gospodarske rasti v trgovinskih partnericah in negotovosti glede mednarodnih trgovinskih in političnih odnosov. Leta 2020 so zaradi epidemije covid-19 in z njo povezanih omejitev upadle vse komponente BDP, z izjemo državne potrošnje, ki se je zaradi ukrepov, povezanih z epidemijo, okrepila. Zaradi omejenega gibanja in ponudbe v času karantene, kar je znatno okrnilo možnosti trošenja, povečane negotovosti ter previdnostnega in prisilnega varčevanja, je močno upadla zasebna potrošnja, razpoložljiv dohodek pa se ob podpornih ukrepih vlade ni dosti spremenil. Ukrepi so preprečili tudi večji padec zaposlenosti. Zaradi negativnih vplivov iz mednarodnega okolja ter tujih in domačih zaježitvenih ukrepov sta zlasti v pomladanskih mesecih močno upadla izvoz in uvoz. Padec povpraševanja in

povečana negotovost sta vplivala na krčenje investicij podjetij, tako v zgradbe kot v opremo in stroje, javne investicije pa so se malenkost okrepile.

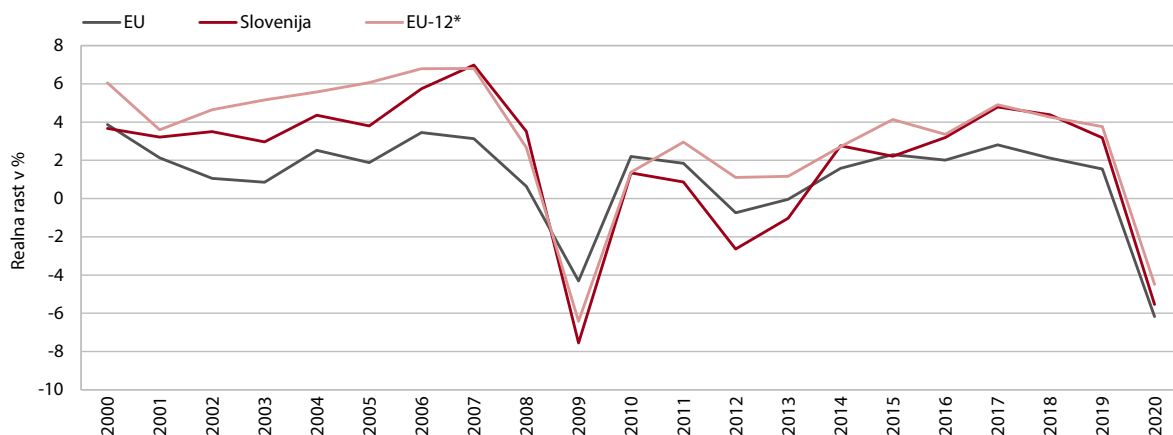
Po letih višje rasti se je leta 2020 realni BDP znižal manj kot v povprečju EU. Po globljem padcu v času gospodarske in finančne krize je gospodarska aktivnost v Sloveniji od leta 2014 večinoma rasla hitreje kot v povprečju EU, leta 2020 pa se je znižala manj (Slovenija: -5,5 %, EU: -6,2 %), tako da Slovenija ostaja na poti realne konvergenca (tj. približevanja povprečju BDP na prebivalca EU). Na manjši padec v 2020 sta vplivala predvsem saldo menjave s tujino, ki je bil v Sloveniji malenkost pozitiven, v povprečju EU pa negativen, in manjši padec bruto investicij v osnovna sredstva, medtem ko je bil padec zasebne potrošnje v Sloveniji globlji. Padec aktivnosti v Sloveniji pa je bil večji oziroma rast v preteklih letih počasnejša kot v povprečju¹ v preostalih novih članicah EU, za katerim Slovenija po kumulativni rasti od leta 2005 zaostaja za 17 o. t.

Tabela: Prispevek komponent izdatkovne strukture k spremembi bruto domačega proizvoda, Slovenija

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Realna rast BDP, v %	3,7	3,8	3,5	-7,5	1,3	0,9	-2,6	-1,0	2,8	2,2	3,2	4,8	4,4	3,2	-5,5
Prispevek k rasti BDP, v o. t.															
Domača potrošnja skupaj	1,3	1,7	3,5	-9,1	-0,8	-0,2	-5,4	-1,8	1,2	1,6	2,8	3,6	4,5	3,1	-6,0
Zasebna potrošnja	-0,1	1,1	1,5	1,1	0,5	0,4	-1,2	-2,3	0,9	1,1	2,4	1,0	1,9	2,5	-5,1
Državna potrošnja	0,7	0,5	0,9	0,4	0,0	0,0	-0,5	-0,4	0,0	0,4	0,5	0,1	0,5	0,3	0,3
Bruto investicije v os. sredstva	0,7	0,9	2,0	-6,5	-3,2	-1,0	-1,7	0,7	0,0	-0,2	-0,7	1,8	1,8	1,1	-0,8
Spremembe zalog	0,1	-0,9	-0,8	-4,1	1,9	0,4	-2,0	0,2	0,3	0,3	0,6	0,7	0,3	-0,8	-0,4
Blagovni in storitveni saldo s tujino	2,3	2,1	0,0	1,6	2,1	1,1	2,8	0,8	1,6	0,6	0,4	1,2	-0,1	0,1	0,4
Izvoz blaga in storitev	5,6	6,3	2,8	-11,0	5,8	4,4	0,3	2,2	4,5	3,6	4,8	8,6	5,2	3,5	-7,3
Uvoz blaga in storitev	-3,2	-4,1	-2,8	12,6	-3,7	-3,4	2,4	-1,5	-2,9	-3,0	-4,3	-7,4	-5,3	-3,4	7,7

Vir: SURS, 2021.

Slika: Rast bruto domačega proizvoda

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: *Podatki za EU-12 predstavljajo netehtano povprečje za države, ki so v EU vstopile leta 2004 ali pozneje, razen Slovenije, ki je prikazana ločeno.

¹ Gre za netehtano povprečje.

Dolg sektorja država

1.3

Dolg sektorja država se je po večletnem zniževanju v letu 2020 močno povečal. Dolg se je v času gospodarske konjunktore in ukrepov za uravnoteženje javnih financ v obdobju 2015–2019 znižal za 17 o. t., med državami članicami EU pa je bilo znižanje večje le na Irskem. Zniževanje je tudi preseglo zahteve, ki izhajajo iz fiskalnih pravil.¹ Močan gospodarski upad v letu 2020, ki je vplival na upad prihodkov, država pa je njegove posledice blažila z izdatnimi ukrepi za blaženje posledic epidemije, so vplivali na močno poslabšanje primarnega salda (saldo brez obresti) in s tem dolga sektorja država (na 80,8 % BDP). Povečanje dolga je izhajalo tudi iz neugodnega »učinka snežne kepe« in obsežnega predfinanciranja. V

okolju nizkih obrestnih mer, ki jih omogoča ekspanzivna denarna politika, je predfinanciranje državnega proračuna, ki je glavnina dolga sektorja država, znašalo 3,5 mrd. EUR oz. 45 % njegove celotne letne zadolžitve. S tem so bile v negotovih razmerah ustvarjene dodatne likvidnostne rezerve pred letom 2021, ko je predvideno zapadanje glavnice dolga relativno večje glede na večletno povprečje. Povečanje dolga v letu 2020 je bilo največje v državah z najstrožjimi zavezitvenimi ukrepi in že predhodno visokim dolgom, v Sloveniji pa je bilo podobno ocenjenemu povečanju v povprečju EMU.

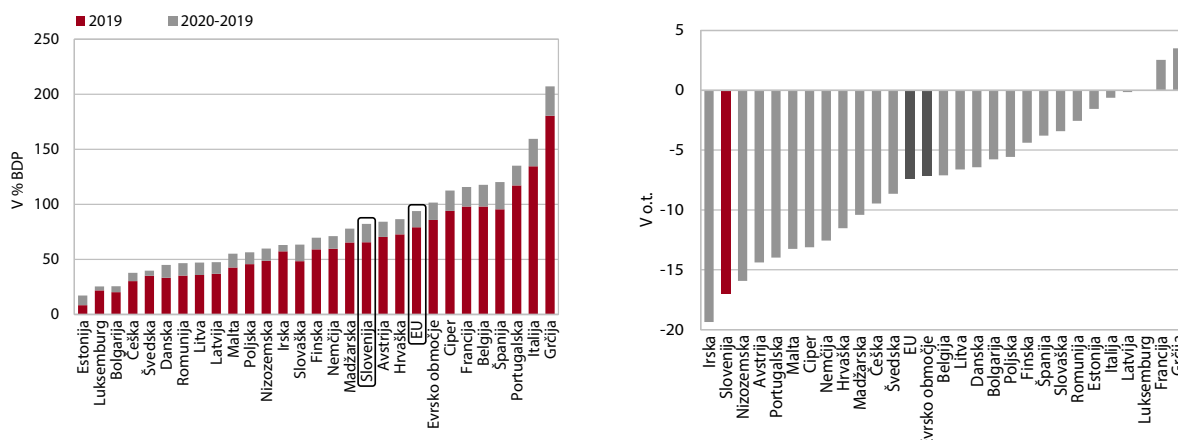
Tabela: Dolg sektorja država, Slovenija

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
v mrd. EUR	8,3	12,5	13,9	17,2	19,4	25,5	30,2	32,1	31,8	31,9	32,2	31,7	37,4	
v % BDP	21,8	34,5	38,3	46,5	53,6	70,0	80,3	82,6	78,5	74,1	70,3	65,6	80,8	60,0
Sprememba dolga v o. t., od tega:	-1,0	12,7	3,8	8,2	7,1	16,4	10,3	2,3	-4,1	-4,4	-3,8	-4,7	15,2	
1. Primarni saldo	0,3	4,5	4,0	4,7	2,0	12,0	2,3	-0,4	-1,1	-2,4	-2,7	-2,1	6,7	
2. Učinek snežne kepe	-0,6	2,2	1,5	1,2	3,0	2,2	1,0	0,7	-0,1	-2,2	-2,6	-2,0	4,5	
– Izdatki za obresti	1,1	1,3	1,6	1,9	2,0	2,5	3,2	3,2	3,0	2,5	2,0	1,7	1,6	
– Učinek rasti BDP	-0,7	1,7	-0,4	-0,3	1,2	0,5	-1,9	-1,7	-2,5	-3,5	-3,1	-2,1	3,8	
– Učinek inflacije*	-1,0	-0,8	0,4	-0,4	-0,2	-0,9	-0,3	-0,8	-0,6	-1,2	-1,5	-1,6	-0,9	
3. Prilagoditev stanja in tokov**	-0,7	5,9	-1,8	2,3	2,1	2,2	7,0	2,0	-2,7	0,2	1,5	-0,6	3,9	

Vir: SURS, 2021.

Opomba: *Merjeno z deflatorjem BDP. **Sprememba deleža dolga glede na BDP, ki ni posledica primarnega salda in učinka snežne kepe (gotovina, vloge, posojila in drugo). Nekateri podatki se ne seštevajo zaradi zaokroževanja.

Slika: Napoved dolga sektorja država v državah članicah EU v letu 2020 (levo) in sprememba deleža dolga glede na BDP v obdobju 2015–2019 (desno)

Vir: EK, 2020a. Opomba: Po podatkih SURS (marec 2021) dolg za Slovenijo za leto 2020 (80,8 % BDP) ni bistveno odstopal od napovedi dolga EK (82,2 % BDP) za Slovenijo, ki je uporabljen v prikazu.

¹ Glede na pravilo dolga v letu 2019 bi se moral dolg znižati za vsaj 0,5 o. t., dejansko pa se je znižal za 4,7 o. t. Slovenija je tudi v triletnem prehodnem obdobju 2016–2018 dosegla ravni dolga, ki so bile nižje od zahtev po pravilu MLSA (minimalnih strukturnih prilagoditev).

Javnofinančno ravnotežje

1.4

Globok gospodarski upad in ukrepi za blaženje posledic epidemije covid-19 so močno poslabšali javnofinančni položaj. Saldo sektorja država, ki je bil leta 2017 izravnal, v letih 2018–2019 pa v presežku, se je v letu 2020 prevesil v primanjkljaj (-8,4 % BDP). Rast prihodkov se je že v letu 2019 precej upočasnila zaradi umirjanja rasti gospodarske aktivnosti, znižanja obdavčitve (regres) in znižanja prihodkov države iz lastnine zaradi prodaj lastniških deležev. V letu 2020 pa so se prihodki močno znižali (-4,6 %), na kar je najbolj vplivalo ciklično znižanje davčnih prihodkov in nadaljnje davčne razbremenitve (obdavčitve z dohodnino, znižanje trošarin na energente), pa tudi oprostitve davčnih obveznosti, ki jih je omogočila interventna zakonodaja.¹ Še naprej so se zniževali prihodki iz lastnine. Rast izdatkov se je v letih 2018–2019 postopoma krepila zaradi sproščanja ukrepov, ki so veljali vrsto let po finančni krizi, novih zakonskih obveznosti (zlasti na področju socialnih transferjev in plač) in močnejšega povečanja investicij sektorja država, ki so se dvignile z zgodovinsko najnižjih ravni v letih 2016 in 2017 (s 3,1 % na 3,8 % BDP v 2019). V letu 2019 je tako rast izdatkov že presegla rast prihodkov, v letu 2020 pa je bila njihova še močnejša okrepitev povezana zlasti z interventnimi

ukrepi za blažitev posledic epidemije. Ocenjujemo, da so ti izdatki znašali okoli 5,4 % BDP, največji del pa je bil namenjen za ohranjanje delovnih mest, ublažitev dohodkovnega položaja ranljivih skupin in za delovanje javnih storitev, zlasti zdravstvenega sistema. Poleg tega so se tudi v letu 2020 okrepile investicije, trajno pa tudi nekateri drugi izdatki (sredstva za zaposlene zaradi naraščanja zaposlenosti in dogovora o plačah v javnem sektorju iz leta 2018, izdatki za osebno asistenco idr.).

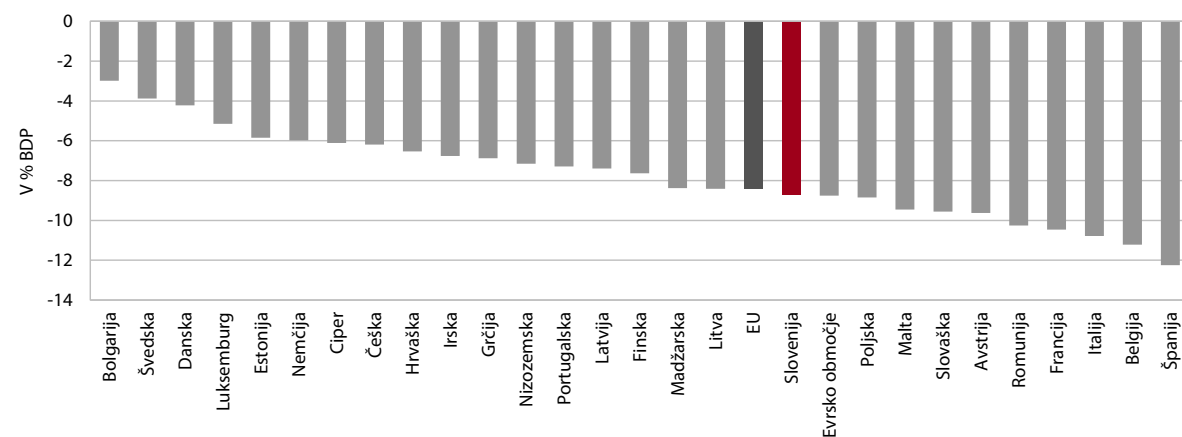
EK je odločitev o aktivaciji splošne odstopne klavzule od fiskalnih pravil za evrsko območje sporočila kmalu po izbruhu epidemije, kar je državam omogočilo hiter odziv, ki je bil bistveno večji kot ob nastopu finančne krize. Do aktivacije splošne odstopne klavzule je prišlo marca 2020, obenem je EK državam tudi priporočila, da v teh okoliščinah zagotavljajo ciljano in začasno podporo ter hkrati srednjeročno zavarujejo vzdržnost javnih financ.² Primanjkljaj je v večini držav presegel 6 % BDP, po razpoložljivih ocenah je bil v Sloveniji okoli povprečja EU. V mednarodnih primerjavah je bil vpliv diskrecijskih ukrepov za blaženje posledic epidemije na strani izdatkov v Sloveniji višji kot v povprečju EU, manjši pa na strani koriščenih poroštvenih shem (EK, 2021; EU IFI, 2021).

Tabela: Prihodki, izdatki in saldo sektorja država, ESR-2020, Slovenija, v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Prihodki	43,7	43,5	44,6	44,2	45,4	45,7	45,3	45,9	44,2	44,0	44,3	43,7	43,6
Izdatki	45,1	49,4	50,2	50,9	49,4	60,3	50,8	48,7	46,2	44,1	43,5	43,3	52,0
Saldo	-1,4	-5,8	-5,6	-6,6	-4,0	-14,6	-5,5	-2,8	-1,9	-0,1	0,7	0,4	-8,4
Primarni saldo	-0,3	-4,5	-4,0	-4,7	-2,0	-12,0	-2,3	0,4	1,1	2,4	2,7	2,1	-6,7

Vir: SURS, 2021.

Slika: Napoved salda sektorja država v članicah EU za leto 2020, v % BDP

Vir: EK, 2020a. Opomba: Po podatkih SURS za leto 2020 je primanjkljaj sektorja država v Sloveniji znašal 8,4 % BDP, s čimer ni znatno odstopal od napovedi EK (in tudi MF), ki je vključena v prikaz (8,7 % BDP).

¹ V skladu z interventno zakonodajo se obrok predhodne akontacije dohodnine od dohodka, doseženega z opravljanjem dejavnosti, in obroki akontacije davka od dohodkov pravnih oseb za leto 2020, ki dospejo v plačilo v obdobju od 11. 4. do 31. 5. 2020, niso plačali, kar je znižalo prihodke sektorja država. Obenem je bila v skladu z interventno zakonodajo vpeljana tudi možnost obročnega odplačevanja oz. odloga davčnih obveznosti, kar pa je imelo vpliv le na prihodke po metodologiji denarnega toka, ne pa tudi na podatke za sektor država po metodologiji ESA-2010, ki jih obravnava kazalnik.

² Da okoliščine omogočajo odstop od pravil v skladu z Zakonom o fiskalnih pravilih, je ocenil tudi Fiskalni svet (FS 2020a).

Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija Slovenije do tujine 1.5

Presežek tekočega računa, ki ga ima Slovenija od leta 2012, je bil leta 2020 najvišji doslej (3,3 mrđ. EUR oz. 7,1 % BDP). Presežek, ki se je oblikoval po letu 2012, je bil povezan z obsežnim razdolževanjem bank in podjetij v tujini, ugodnimi razmerami v mednarodnem okolju in povečanjem konkurenčnosti izvoznikov ob zmerni rasti uvoza zaradi razmeroma nizke domače porabe. V obdobju 2013–2016 so k rasti presežka prispevali tudi pozitivni pogoji menjave. Vpliv epidemije se je v letu 2020 na tekočem računu plačilne bilance odrazil predvsem na segmentu menjave blaga in storitev. K višjemu presežku tekočih transakcij je največ prispeval višji blagovni presežek, saj je bil ob manjšem trošenju in investicijah padec realnega uvoza globlji od izvoza. Zaradi padca cen energentov in cen industrijskih proizvodov so uvozne cene upadle bolj kot izvozne, kar je pogoje menjave izboljšalo za 1,2 %, blagovni presežek pa zvišalo za približno 300 mio. EUR. Storitveni presežek se je znižal, najbolj v segmentu menjave potovanj ter deloma v menjavi transporta. Neto odlivi primarnih dohodkov so bili nižji predvsem zaradi manjšega neto odliva dohodkov od lastniškega kapitala neposrednih naložb. Z vidika varčevalno-investicijske vrzeli presežek tekočih transakcij odraža obsežno varčevanje zasebnega sektorja (gospodinjstev in nefinančnih družb).

Zaradi vpliva pandemije na mednarodne finančne tokove se je v letu 2020 mednarodna investicijska pozicija Slovenije nekoliko poslabšala (na 16,3 % BDP). K temu je prispeval neto priliv finančnih sredstev državnega sektorja, ki je presegal neto odliv sredstev BS in zasebnega sektorja. Država je likvidnostne presežke plasirala na račune v tujini, zaradi ukrepov za blažitev posledic pandemije pa se je v letu 2020 občutno zadolžila do tujih portfeljskih vlagateljev z namenom financiranja proračunskega primanjkljaja ter odplačila glavnice državnega dolga tudi v letu 2021. Glede na volatilne razmere na mednarodnih finančnih trgih je država povečala tudi obveznosti finančnih derivativov in s tem zavarovala izdane državne obveznice pred tečajnim in obrestnim tveganjem. BS je povečala neto odliv kapitala predvsem zaradi večjih terjatev v plačilnem sistemu TARGET. Zasebni sektor je naprej povečeval finančne naložbe v tuje vrednostne papirje, hkrati so nefinančne družbe znižale obveznosti na segmentu kratkoročnih komercialnih kreditov, poslovne banke pa so se do tujine naprej razdolževale. Priliv tujih neposrednih naložb v Slovenijo se je v zadnjih letih povečal zaradi prodaje deležev v domačih podjetjih in je presegal vrednost slovenskih neposrednih naložb v tujino.

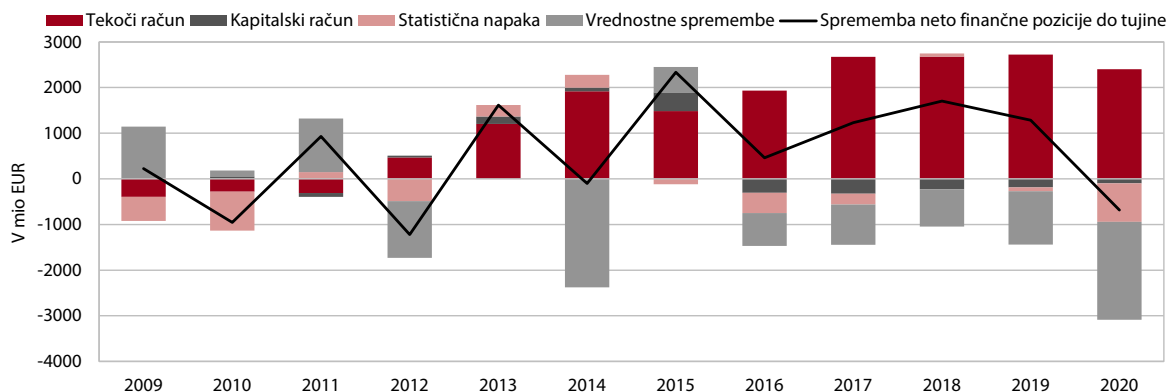
Tabela: Stanje mednarodnih naložb Slovenije, v % BDP

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1 Dolžniške terjatve	75,9	74,0	74,1	75,3	75,3	87,6	88,4	85,4	82,9	82,9	88,5	103,9
2 Lastniške terjatve	21,5	22,2	21,1	22,3	22,5	23,6	27,7	26,9	25,5	24,7	26,9	31,6
3 Skupne terjatve (1 + 2)	97,5	96,2	95,2	97,6	97,7	111,2	116,1	112,2	108,4	107,6	115,4	135,6
4 Bruto zunanji dolg	115,0	115,6	111,8	117,4	112,9	124,3	118,8	109,6	100,5	91,9	90,5	104,1
5 Lastniške obveznosti	23,1	23,8	23,2	24,2	24,2	25,2	28,4	31,4	32,1	34,7	40,2	47,8
6 Skupne obveznosti (4 + 5)	138,1	139,3	135,0	141,6	137,1	149,6	147,2	141,0	132,6	126,6	130,7	151,9
7 Neto zunanji dolg/terjatve (1–4)	-39,0	-41,5	-37,7	-42,2	-37,6	-36,7	-30,4	-24,2	-17,6	-9,0	-2,0	-0,2
8 Neto lastniški dolg/terjatve (2–5)	-1,6	-1,6	-2,1	-1,9	-1,7	-1,6	-0,7	-4,6	-6,6	-10,0	-13,3	-16,1
9 Neto finančna pozicija (7 + 8)*	-40,6	-43,1	-39,8	-44,0	-39,3	-38,4	-31,2	-28,8	-24,2	-19,0	-15,4	-16,3

Vir: BS, 2021a; preračuni UMAR.

Opomba: *Negativni (pozitivni) predznak v saldu pomeni neto dolžniško (upniško) finančno pozicijo do tujine.

Slika: Razčlenitev sprememb NIIP, v mio. EUR (tokovi)

Vir: SURS, 2021; BS, 2021a; izračuni UMAR

Finančna stabilnost

1.6

Slovenski finančni sistem je ob hitrem odzivu nosilcev ekonomskih politik po izbruhu epidemije covida-19 ostal stabilen. Zaradi zaostrenih gospodarskih razmer, povezanih z izbruhom epidemije, so se tveganja za finančno stabilnost sprva precej povečala, kapitalski trgi so se ob izbruhu epidemije odzvali najhitreje in najizraziteje. Ob povečani negotovosti so se občutno znižale vrednosti borznih indeksov, obenem pa so se povečale obrestne mere za državne obveznice, zlasti v perifernih državah, med njimi tudi v Sloveniji. Vendar pa je hitro in obsežno ukrepanje nosilcev ekonomskih politik za blažitev negativnih gospodarskih posledic po prvem valu epidemije obnovilo zaupanje na finančnih trgih, ki je kljub povečani negotovosti in večjemu številu okužb ob drugem valu ostalo na razmeroma visoki ravni, brez večjih nihanj. Večja tveganja za finančno stabilnost pa je pričakovati srednjeročno, ko se bo, zaradi višjega dolga, povečala tudi možnost prelivanja tveganj med zadolženostjo javnega in tudi zasebnega sektorja ter finančnim sistemom (ECB, 2020a).

Razmere v slovenskem bančnem sistemu so se po sanaciji ob zadnji finančni krizi precej izboljšale in so ostale stabilne tudi ob izbruhu epidemije. Potem ko se je delež nedonosnih terjatev v zadnjih letih hitro zmanjševal, je v tretjem četrtletju 2020 ostal nespremenjen. Likvidnost bančnega sistema je v letu 2020 ostala dobra, bankam pa je dodatno likvidnost s standardnimi instrumenti in dodatnimi ukrepi zagotavljala tudi ECB. Kapitalska ustreznost bančnega sistema se je kljub poslabšanju v začetku leta zaradi razmeroma visoke kreditne aktivnosti pred izbruhom epidemije v tretjem četrtletju 2020 znova okrepila in ostala boljša kot v povprečju v EU. Banke pa so z zadržanimi dobički prispevale h krepitvi najkakovostnejšega kapitala. Izpostavljenost bančnega sistema do najbolj prizadetih dejavnosti je po podatkih Banke Slovenije razmeroma majhna (BS, 2020), kljub temu lahko pričakujemo, da se bo v prihodnje delež nedonosnih terjatev v bančnem sistemu povečal.¹

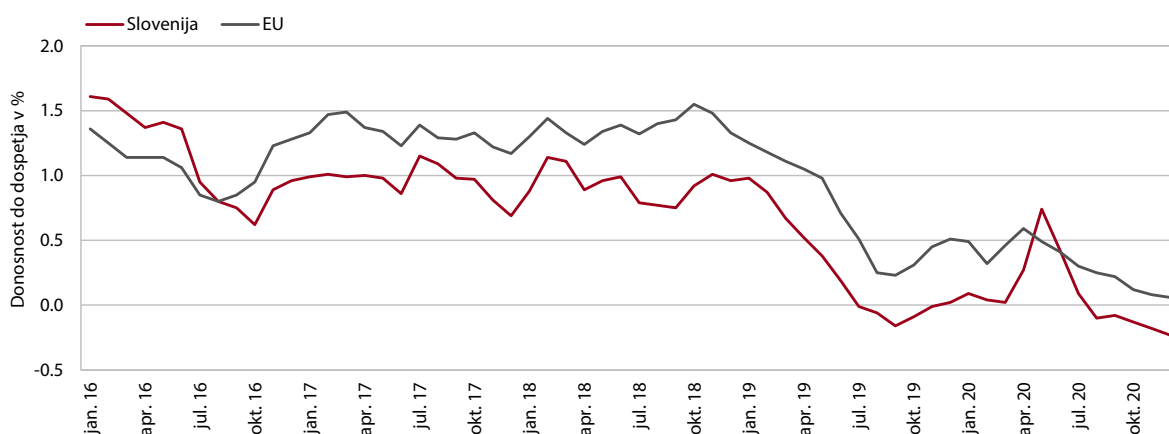
Tabela: Kazalniki stabilnosti finančnega sistema*

	2015	2016	2017	2018	2019	2020 Q3
Delež nedonosnih terjatev (v%)						
Slovenija	21,5	14,4	10,5	6,8	3,7	3,2
EU	5,8	5,1	4,1	3,2	2,7	2,8
Kapitalska ustreznost-TIER 1 (v%)						
Slovenija	18,1	18,7	18,3	18,4	18,7	17,8
EU	14,8	15,5	16,3	16,3	16,7	16,7

Vir: EBA, 2021.

Opomba: *Podatki se nanašajo na vzorec bank, ki se letno spreminja. V letu 2020 je bilo tako zajetih 182 bank in bančnih podružnic, ki sestavljajo več kot 80 % bančnega sistema EU. Nedonosne terjatve po definiciji EBA poleg zamud nad 90 dni vključujejo tudi terjatve z majhno verjetnostjo plačila. Podatki do leta 2019 vključujejo tudi Združeno kraljestvo.

Slika: Donosnosti do dospelja državnih obveznic

Vir: Eurostat, 2021.

¹ Mesečni podatki Banke Slovenije kažejo, da se je delež nedonosnih terjatev konec preteklega leta že nekoliko povečal predvsem zaradi prirasta v bolj prizadetih storitvenih dejavnostih, zlasti v gostinstvu, kjer se je delež nedonosnih terjatev v zadnjem četrtletju povečal za več kot tretjino, na 10,3 %.

Razvitost finančnega sistema

1.7

Razmeroma velik zaostanek Slovenije v razvitosti bančnega sistema in trga kapitala za povprečjem EU se je leta 2020 kljub rasti vrednosti kazalnikov razvitosti še povečal. Rast bilančne vsote je bila z 8,2 % najvišja v zadnjih desetih letih in je skupaj z znižanjem BDP vplivala na izrazito povečanje kazalnika bilančne vsote glede na BDP. Izvirala je iz razmeroma hitrega povečevanja vlog domačih nebančnih sektorjev, saj so se prihranki gospodinjstev med epidemijo precej povečali, ob zmanjšani proizvodnji in investicijah pa so se okrepili tudi depoziti podjetij. Posledično se je spremenila struktura naložb bančnega sektorja. Kreditna aktivnost se je precej upočasnila, banke pa so krepile predvsem vloge pri centralni banki, ki so v določeni meri obrestovane negativno, kar lahko negativno vpliva na poslovno uspešnost bančnega sistema. Razmerje med krediti in depoziti nebančnega sektorja je tako konec leta 2020 znašalo 0,71, kar je za dve petini manj od povprečne ravni v obdobju 2005–2008 pred finančno in gospodarsko krizo. Ob hitri rasti depozitov domačih

nebančnih sektorjev in skromni kreditni aktivnosti je bila tako potreba bank po tujem financiranju skromna, delež obveznosti do tujih bank pa je ostal majhen (5,3-odstoten). Tržna kapitalizacija delnic, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, je skromna in se je v letu 2020 skrčila za približno 2 %, v EU pa je ostala skoraj nespremenjena. Financiranje podjetij v Sloveniji z izdajo delnic je še vedno zanemarljivo.

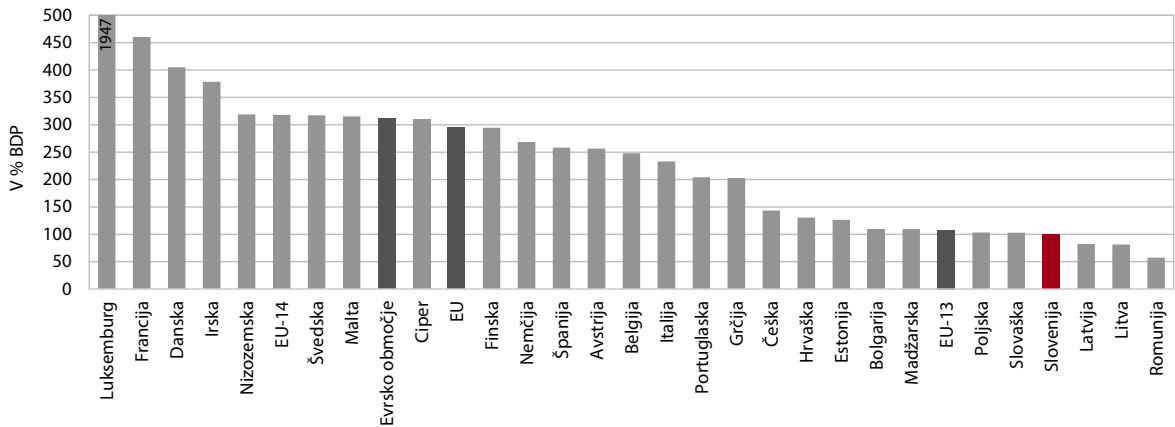
Razvojni zaostanek za povprečjem EU na področju zavarovalništva je manjši kot v drugih segmentih finančnega sistema, se pa že vrsto let ohranja na podobni ravni. Delež zavarovalnih premij v primerjavi z BDP se že več let giblje nekoliko nad 5 % in je leta 2019 pomenil okoli dve tretjini povprečne ravni EU. Razmeroma majhen razvojni razkorak je posledica visoke (nadpovprečne) ravni premij neživljenjskih zavarovanj, delež življenjskih zavarovanj pa je zaradi konservativnih varčevalnih navad gospodinjstev in premajhnega pomena varčevanja za starost skromen.

Tabela: Kazalniki razvitost finančnega sistema v Sloveniji in EU

V %	2000	2005	2008	2009	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP											
Slovenija	84,5	103,5	129,2	147,3	145,8	107,1	99,4	94,0	88,6	88,2	99,7
EU	219,9	267,9	312,2	320,4	321,5	277,8	273,4	259,3	253,8	258,6	294,9
Obseg zavarovalnih premij v primerjavi z BDP											
Slovenija	5,0	5,3	5,3	5,7	5,8	5,1	5,1	5,1	5,1	5,2	
EU-24*		7,7	7,3	8,0	8,1	7,8	7,5	7,4	7,4	7,5	
Tržna kapitalizacija delnic v primerjavi z BDP											
Slovenija	17,7	23,0	22,3	23,3	19,3	14,2	12,4	12,3	13,9	14,7	14,9
EU	80,9	82,2	37,1	47,7	51,2	61,8	62,3	69,3	56,5	66,5	73,1

Vir: BS, 2021a; ECB, 2021; SURS, 2021; Eurostat, 2021; Slovensko zavarovalno združenje, 2020; Swiss Re, 2020; Ljubljanska borza, 2021; FESE, 2021.
Opomba: *Pri kazalniku zavarovalnih premij (v % BDP) manjkajo podatki za baltske države.

Slika: Bilančna vsota v letu 2020

Vir: BS, 2021a; ECB, 2021; SURS, 2021; Eurostat, 2021.
Opomba: EU-14 pomeni države, ki so bile članice EU pred letom 2004, EU-13 pa države, ki so v EU vstopile leta 2004 ali pozneje.

Regionalne razlike v BDP na prebivalca

1.8

V letu 2019 je osrednjeslovenska regija z najvišjim BDP na prebivalca za več kot 40 % presegala slovensko povprečje. V tej regiji je glavno mesto z državotvornimi funkcijami in številnimi delovnimi mesti, ki omogočajo tudi zaposlitev prebivalcev iz drugih regij in tako prispevajo k ustvarjanju najvišjega BDP na prebivalca. Jugovzhodna Slovenija, katere gospodarstvo je usmerjeno predvsem v farmacevtsko in avtomobilsko industrijo, je imela v letu 2019 najvišjo gospodarsko rast in se je povsem približala slovenskemu povprečju. Obalno-kraška regija, ki je še v letu 2018 presegala slovensko povprečje po BDP na prebivalca, pa je ob realnem padcu gospodarske rasti v letu 2019 za njim zaostala. V letu 2020 je bila tudi regija z največjim padcem zaposlenosti zaradi krize zaradi epidemije covid-19 (gl. kazalnik 3.17). Zaostanek za slovenskim povprečjem se je v letu 2019 povečal še v goriški, primorsko-notranjski, koroški in pomurski regiji. Zasavska regija, ki za slovenskim povprečjem najbolj zaostaja, je imela v letu 2019 nadpovprečno gospodarsko rast, s čimer pa je še vedno dosegla le dobro polovico slovenskega povprečja BDP na prebivalca.

Regionalne razlike, ki so se najbolj povečale v finančni in gospodarski krizi, so bile zadnja leta stabilne in nekoliko višje od najnižje ravni v letu 2000. Relativna

razpršenost BDP na prebivalca¹ je bila leta 2019 (21,6 %) za 0,2 o. t. nižja kot leta 2018. Še vedno pa je bila za 2 o. t. višja kot leta 2000, ko je bilo tudi razmerje med skrajnima regijama (1 : 2) manjše kot v letu 2019 (1 : 2,7). V tem letu so se nekoliko zmanjšale tudi razlike med kohezijskima regijama, k čemur je prispevala tako višja gospodarska rast kot počasnejša rast prebivalstva v kohezijski regiji vzhodna Slovenija, ki je bila razlog za zmanjšanje razlik med regijama tudi v prvih letih finančne in gospodarske krize.

Od leta 2016 se kohezijska regija zahodna Slovenija znova uvršča med evropske razvite regije, vzhodna Slovenija pa ostaja med manj razvitimi. Med statističnimi regijami je leta 2019 presegala povprečje EU samo osrednjeslovenska regija. Glede na precejšnje zaostajanje večine, zlasti manj razvitih regij, se zdi razvojno dohitevanje evropskega povprečja izjemno zahteven dolgoročni cilj regij. Zato za primerjavo navajamo tudi razkorak posameznih statističnih regij do regij v sosednjih državah na podoben stopnji razvoja. Tako je leta 2017 (zadnji podatki) osrednjeslovenska zaostajala npr. za regijo Celovec-Beljak za 3 indeksne točke, goriška za italijansko Gorico za 14 indeksnih točk, pomurska pa za madžarsko Vas za 8 indeksnih točk.

Tabela: Regionalni BDP, Slovenija

Kohezijska (NUTS 2) / statistična regija (NUTS 3)	BDP na prebivalca										Struktura BDP, v %
	Slovenija = 100								EU = 100		
	2005	2008	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2008	2019	2019
Slovenija	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	91	89	100,0
Zahodna Slovenija (KRZS)	121,6	121,2	119,2	119,1	119,4	119,6	119,8	119,2	110	106	56,6
Obalno-kraška	104,6	107,1	97,6	99,8	99,8	102,3	102,4	98,8	97	88	5,5
Goriška	93,9	95,5	90,6	91,7	92,2	92,3	90,4	89,4	87	79	5
Gorenjska	87,1	84,7	87,8	88,3	87,8	89,3	89,7	89,7	77	80	8,8
Osrednjeslovenska	146,3	144,9	142,1	140,9	141,5	140,6	141,0	140,8	132	125	37,2
Vzhodna Slovenija (KRVS)	82,1	82,0	83,0	83,0	82,7	82,5	82,2	82,7	75	73	43,4
Primorsko-notranjska	73,7	73,0	72,2	74,6	74,9	72,6	71,9	69,7	66	62	1,8
Jugovzhodna Slovenija	95,9	97,0	95,0	95,3	94,3	97,6	98,1	99,7	88	89	6,9
Posavska	81,0	79,8	83,6	83,9	83,7	83,0	82,9	84,0	73	75	3
Zasavska	63,8	60,7	56,7	54,2	53,5	52,7	52,4	53,0	55	47	1,4
Savinjska	89,1	89,4	91,3	92,4	92,0	91,6	90,5	90,5	81	80	11,1
Koroška	79,4	77,0	80,2	81,4	81,2	80,2	81,1	80,7	70	72	2,7
Podravska	82,3	83,7	83,4	82,6	82,1	81,1	80,8	81,5	76	72	12,7
Pomurska	66,5	63,3	68,4	67,3	68,1	67,6	67,9	67,8	58	60	3,7
Razpršenost BDP/prebivalca (NUTS 3)	22,9	23,0	21,8	21,2	21,6	21,5	21,8	21,6			

Vir: SURS, 2021; Eurostat, 2021; preračuni UMAR.

¹ Je eden od kazalnikov regionalnih razlik. Izračunan je kot vsota absolutnih razlik med regionalnim in nacionalnim BDP na prebivalca, uteženim z deležem prebivalstva. Izražen je v odstotkih od nacionalnega BDP na prebivalca.

Evropski inovacijski indeks

1.9

Slovenija se glede evropskega inovacijskega indeksa (EII) od leta 2018 uvršča v skupino zmernih inovatorok, prej je bila daljše obdobje med močnimi. EII spremlja učinkovitost nacionalnih raziskovalno-inovacijskih sistemov članic EU na desetih komponentah.¹ Je sestavljeni kazalnik, katerega vrednost določa uvrstitev držav v štiri skupine.² Izračun EII 2019 vključuje podatke za obdobje 2016–2019, zato vpliv epidemije covid-19 še ni zajet. Vrednost EII se je za Slovenijo zmanjševala po letu 2015, evropsko povprečje pa se je že leto prej začelo povečevati. Slovenija je tudi v zadnjem merjenju EII za leto 2019³ nazadovala glede na leto prej, poslabšala se je večina kazalnikov EII (15 od 27). Med komponentami EII je bil glede na povprečje EU dosežen najslabši rezultat glede financiranja in podpore, kar je predvsem posledica tradicionalno, tudi v mednarodni primerjavi, najnižjih vrednosti za rizični kapital. Poleg tega je bil negativen tudi prispevek vlaganj javnega sektorja v RRD v obdobju 2012–2016, ko so se vztrajno zmanjševala celo absolutno, Slovenija je med letoma 2012 in 2019 znatno

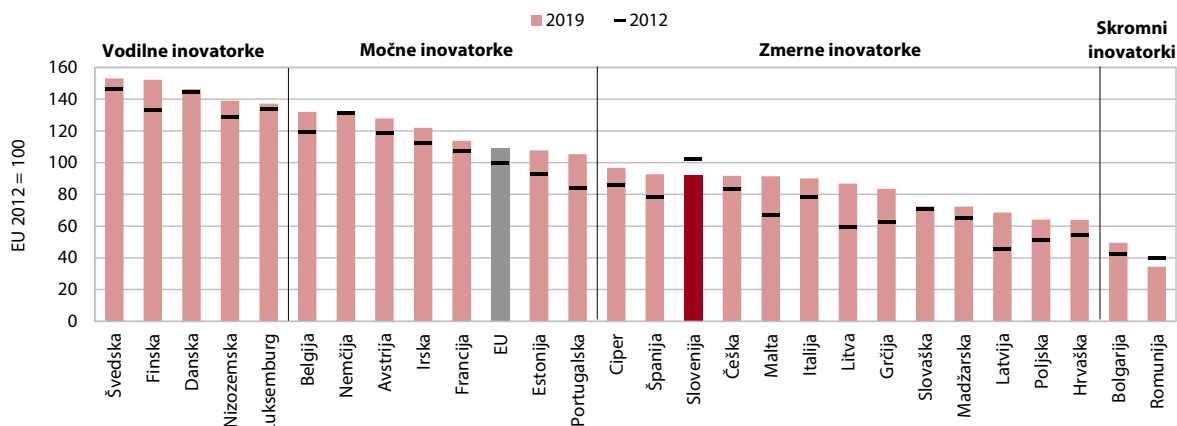
povečala zaostanek, za 24 indeksnih točk. Največje poslabšanje in večanje zaostanka za povprečjem EU je bilo med letoma 2012 in 2019 sicer ugotovljeno pri komponenti okolje za podjetništvo in inovacije kot posledica v zadnjih letih občutnega znižanja motivacijskega podjetniškega indeksa, saj je bila rast števila podjetnikov iz nuje večja kot iz priložnosti. Veliko je bilo tudi poslabšanje pri komponenti človeški viri, kar je izhajalo predvsem iz sprememb v izobraževalnem sistemu tega obdobja,⁴ Slovenija se je tako oddaljila od vodilnih držav proti povprečju EU. Do nazadovanja je prišlo tudi pri povezavah in sodelovanju med različnimi akterji ter pri naložbah podjetij za spodbujanje inovacij, tako da Slovenija le še nekoliko presega povprečje EU. Izboljšanje rezultata glede na povprečje EU pa je bilo izraženo pri učinkih na zaposlenost, predvsem zaradi visokega deleža zaposlenih v hitrorastočih podjetjih najbolj inovativnih industrij, med letoma 2012 in 2019 se je povečal za 57 indeksnih točk.

Tabela: Evropski inovacijski indeks

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija (indeks EU 2012 = 100)	102,3	103,1	100,5	101,3	98,8	97,9	94,4	92,4	>120 (uvrstitev med vodilne inovatorke)*
Slovenija (indeks EU = 100)	102,3	102,4	101,3	101,0	96,3	93,7	88,4	84,9	
Slovenija	0,477	0,480	0,468	0,472	0,460	0,456	0,440	0,431	
EU	0,466	0,469	0,462	0,468	0,478	0,487	0,498	0,507	

Vir: EK, 2020c. Opomba: *Med vodilne inovatorke se uvrščajo države z inovacijsko učinkovitostjo nad 120 % povprečja EU v letu 2012. Leta 2019 so vodilne inovatorke dosegle vrednost EII od 0,639 do 0,713.

Slika: Evropski inovacijski indeks

Vir: EK, 2020c

¹ To so: človeški viri, raziskovalni sistem, naložbe podjetij, inovatorji, povezave in sodelovanje, intelektualna lastnina, učinki na prodajo, kjer so vključeni po trije kazalniki; okolje za inovacije, financiranje in podpora ter učinki na zaposlenost, kjer sta vključena po dva kazalnika.

² Vodilne inovatorke dosegajo inovacijsko učinkovitost, višjo od 120 % povprečja EU v letu 2011, močne inovatorke od 90 do 120 %, zmerne inovatorke od 50 do 90 % ter skromne inovatorke pod 50 % povprečja (EK, 2020c).

³ Na vrednost EII pomembno vplivajo podatki o inovacijski aktivnosti, ki so vključeni v kar 6 kazalnikov EII. V izračun EII 2019 so bili za vse članice EU vključeni podatki o inovacijski dejavnosti za obdobje 2014–2016, ko se je za Slovenijo še poslabševala. Najnovejši podatki za obdobje 2016–2018, ko se je inovacijska aktivnost začela izboljševati, bodo vključeni v izračun EII 2020.

⁴ Leta 2016 so se zaključevali predbolonjski programi, zato je bilo število novih doktorjev znanosti, ki je vključeno v komponento človeški viri, takrat izjemno veliko, v letu 2017 pa posledično znatno nižje (UMAR, 2020e).

Produktivnost

1.10

Po veliki finančno-gospodarski krizi se je rast produktivnosti upočasnila, s tem pa tudi zapiranje produktivnostne vrzeli do povprečja EU v smeri cilja SRS. Povprečna letna rast produktivnosti se je s 3,0 % v obdobju 2000–2008 upočasnila na 0,6 % v obdobju 2009–2019 (oz. na 1,4 % v konjunktorno ugodnih letih 2014–2019). Ključni dejavnik upočasnjene rasti je bilo skromnejše kapitalsko poglobljanje, tudi v letih, ko se je okolje za investiranje že precej izboljšalo.¹ Z upočasnitvijo rasti produktivnosti se je upočasnilo tudi zmanjševanje zaostanka za povprečno ravno produktivnosti EU in s tem proces realne konvergence z razvitejšimi državami članicami EU.

V letu 2020 se je produktivnost, merjena z dodano vrednostjo na zaposlenega, močno znižala. Ob nenadnem padcu povpraševanja in (omejevanju) aktivnosti zaradi izbruha epidemije covid-19 ter hkratnih obsežnih vladnih ukrepov za ohranjanje delovnih mest se je produktivnost dela, merjena z BDP na zaposlenega, leta 2020 znižala za 4,6 %.² Padec produktivnosti je bil primerljiv povprečju EU tako na ravni celotnega

gospodarstva (-4,7 %) kot večine panog. Najizrazitejše znižanje dodane vrednosti na zaposlenega je bilo tako v Sloveniji kot v EU v storitvah z omejitvami poslovanja, tj. kulturnih, razvedrilnih in rekreacijskih dejavnostih ter v gostinstvu in trgovini. V predelovalnih dejavnostih, ki so najbolj izvozno usmerjeni del gospodarstva in produktivnost pomembno določa njihovo izvozno konkurenčnost, je bil padec produktivnosti med manjšimi v poslovnem sektorju³ ter med blažjimi med državami članicami EU. Še izraziteje to velja za gradbeništvo, medtem ko je bil padec produktivnosti v IKT-dejavnostih večji kot v povprečju EU, s čimer se je nadaljeval trend zaostajanja produktivnosti teh dejavnosti glede na gibanja v državah članicah EU. V Sloveniji je bil padec produktivnosti na ravni celotnega gospodarstva po obsegu nekoliko manjši od padca v prvem letu po izbruhu velike finančno-gospodarske krize (v povprečju EU globlji), skladno z naravo krize pa so bila odstopanja med dejavnostmi velika. V primerjavi z gibanji v letu 2009 je bil padec produktivnosti precej izrazitejši v zgoraj navedenih nefinančnih tržnih storitvah, manjši pa v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih.

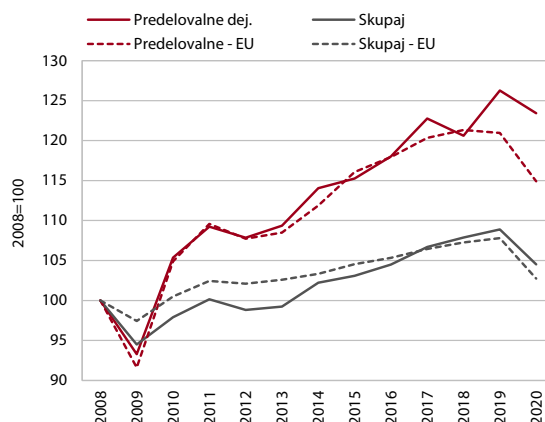
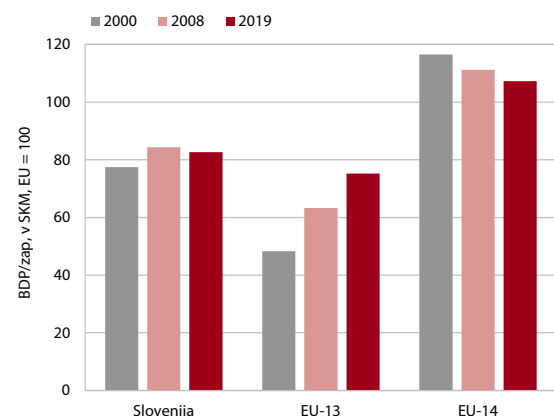
Tabela: Produktivnost dela, Slovenija

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Raven produktivnosti*, EU = 100	84	81	80	81	81	81	82	81	81	82	82	83		95
Realna rast produktivnosti**, v %	1,0	-6,0	3,5	2,6	-1,7	0,1	2,3	0,9	1,3	1,8	1,1	0,7	-4,6	

Vir: SURS, 2021; Eurostat, 2021; preračun UMAR.

Opomba: *BDP (v standardih kupne moči) na zaposlenega; **BDP (v stalnih cenah) na zaposlenega.

Slika: Raven produktivnosti gospodarstva (levo) in realna rast produktivnosti po dejavnostih (desno)

Vir: Eurostat, 2021; preračuni UMAR.

Opomba: Raven produktivnosti (levo), merjena z BDP (v standardih kupne moči) na zaposlenega; rast produktivnosti (desno), merjena z BDP oz. sektorsko dodano vrednostjo (v stalnih cenah) na zaposlenega. EU-13 (EU-14) pomeni skupino držav, ki so se EU priključile leta 2004 ali pozneje (pred letom 2004).

¹ Več o tem v poglavju 1.2.

² Znižanje BDP oz. dodane vrednosti na zaposlenega se je v veliki meri zgodilo prek znižanja delovnih ur na zaposlenega. Glej tudi poglavje 1.2.

³ Tudi zaradi nekoliko obsežnejšega odpuščanja.

Indeks digitalnega gospodarstva in družbe

1.11

Kljub absolutnemu napredku pri digitalni konkurenčnosti Slovenija vse bolj zaostaja za povprečjem EU, kar jo oddaljuje od cilja pravočasne in uspešne digitalne preobrazbe države. Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) meri digitalno konkurenčnost držav EU na področjih povezljivosti, človeškega kapitala, uporabe internetnih storitev, integracije digitalnih tehnologij in digitalnih javnih storitev. Izračun DESI 2020 izhaja iz podatkov za predhodno leto in še ne vključuje vpliva epidemije covida-19. Čeprav je Slovenija v zadnjem poročilu svojo uvrstitev izboljšala za eno mesto, je hkrati svoj zaostanek za povprečjem EU celo povečala. Analiza po komponentah kaže, da je Slovenija precej zaostajala za povprečjem EU glede uporabe internetnih storitev, zlasti pri videoklicih, spletnem bančništvu in nakupovanju. Pri človeškem kapitalu in integraciji digitalnih tehnologij v podjetjih je bila bližje povprečju EU, vendar z neizrazitim trendom dohitevanja razvitejših držav. Kljub povprečnim dosežkom pa tudi rezultate na teh dveh področjih ocenjujemo kot nezadostne z vidika nujnosti hitrejše digitalne preobrazbe države. Zadnji podatki so namreč kazali na nizke ravni osnovnih digitalnih spretnosti in znanja prebivalstva, za ambicioznejšo

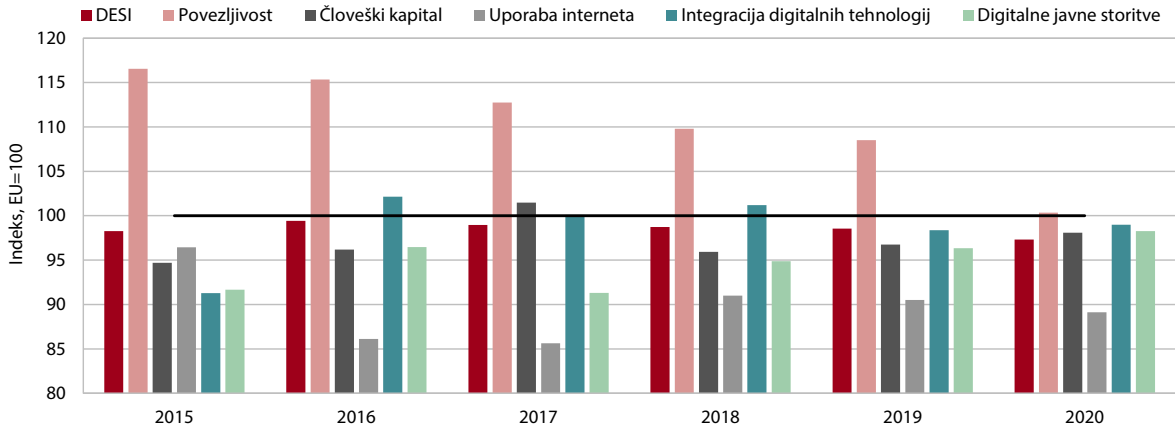
digitalno preobrazbo pa je problematična tudi komaj povprečna (glede na EU) razpoložljivost strokovnjakov in diplomantov IKT. Prav tako zadnji podatki niso bili spodbudni z vidika hitrosti integracije digitalnih tehnologij, ki je izziv zlasti v malih in srednje velikih podjetjih (EK, 2020b). Glede povezljivosti se je Slovenija v preteklih letih uvrščala nad povprečje EU, a postopno izgubljala prednost. V zadnji objavi DESI (2020) je tako dosegla zgolj povprečen rezultat, in sicer predvsem zaradi prenizke pripravljenosti na omrežje 5G ter prepočasnega širjenja uporabe mobilnih širokopasovnih povezav. Poleg tega se je pri pokritosti z visokozmogljivimi širokopasovnimi povezavami spoprijemala z vrzeljo med mestnimi in podeželskimi območji (*ibid.*). Nekoliko spodbudnejši so bili v preteklih letih premiki na področju digitalnih javnih storitev, vendar predvsem pri ponudbi teh storitev (vnaprej izpolnjeni obrazci, možnost spletnega opravljanja storitev, odprti podatki), njihova uporaba pa je ostajala majhna tako pri posameznikih kot v podjetjih. Med razlogi za to se navaja zapletenost uporabe kvalificiranih digitalnih potrdil za povprečnega uporabnika, pri podjetjih pa majhno zaupanje ter odsotnost varnih in edinstvenih identifikatorjev (*ibid.*).

Tabela: Uvrstitev Slovenije po indeksu digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) med 28 državami članicami EU¹

	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI)	16	17	16	< ali = 9
Povezljivost	10	10	16	< ali = 9
Človeški kapital	14	15	15	< ali = 9
Uporaba internetnih storitev	22	22	22	< ali = 9
Integracija digitalnih ekonomij	14	16	15	< ali = 9
Digitalne javne storitve	17	18	17	< ali = 9

Vir: EK, 2020d.
Opomba: ¹ Izračun indeksa za posamezno leto temelji na podatkih za predhodno leto. V letu 2020 je bila metodologija indeksa izpopolnjena in narejeni preračuni za predhodna leta, kar je spremenilo uvrstitve držav iz predhodnih objav indeksa DESI. Izračun indeksa DESI vključuje 28 držav EU.

Slika: Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) ter njegove komponente, Slovenija

Vir: EK, 2020d.

Izvozni tržni delež

1.12

Po močnem upadu v času finančno-gospodarske krize se je slovenski izvozni tržni delež v letih 2013–2019 večinoma krepil in se po desetletju vrnil na predkrizno raven. Slovenija je leta 2007 pokrila približno 0,2 % svetovnega uvoznega povpraševanja po blagu, nato pa je v obdobju 2008–2012 sledil močan padec tržnega deleža na svetovnem trgu, eden večjih v regiji. Več kot polovico padca tržnega deleža v tistem obdobju lahko pojasnimo z izvozno (predvsem geografsko) usmerjenostjo na počasneje rastoče trge, neugoden vpliv pa je imelo tudi močno poslabšanje (stroškovne) konkurenčnosti v začetku finančno-gospodarske krize (gl. tudi kazalnik 1.13). S ponovnim izboljšanjem cenovno-stroškovnih dejavnikov in okrepitevijo uvoznega povpraševanja pomembnejših trgovinskih partneric se je od leta 2013 tržni delež znova povečeval, izraziteje v obdobju 2016–2018.

Izbruh pandemije covid-19 je imel izrazito asimetričen vpliv na izvozne trge in na četrtletno gibanje, kar je pomembno določilo gibanje slovenskega tržnega deleža v letu 2020. Širjenje epidemije po svetu je zlasti v začetnem obdobju povzročilo močan upad svetovnih uvoznih blagovnih tokov. Padec slovenskega izvoza je bil v pomladanskih mesecih še globlji od padca svetovnega uvoznega povpraševanja; v povprečju prvih treh četrtletij

leta 2020 se je tako slovenski tržni delež na svetovnem trgu (brez izvoza farmacevtskih izdelkov v Švico) zmanjšal za 1,7 %. Prve ocene za zadnje četrtletje pa kljub slabim epidemičnim razmeram nakazujejo krepitev slovenskega tržnega deleža. Nihanje slovenskega tržnega deleža je bilo leta 2020 bolj kot s konkurenčnostjo povezano s sestavo slovenskega izvoza. Na podlagi podrobnejših podatkov za izvozno-uvozne tokove držav EU, kamor so usmerjene približno tri četrtine slovenskega izvoza blaga, ocenjujemo, da je imela koronakriza izrazito asimetričen vpliv na uvozno povpraševanje držav EU po različnih skupinah proizvodov. Med najbolj prizadetimi je bil uvoz osebnih vozil, ki je največja skupina slovenskega izvoza. Močno se je znižala tudi vrednost uvoza železa in jekla ter pogonskih strojev in naprav. Neugoden vpliv sestave izvoza pa je ublažilo okrepljeno uvozno povpraševanje po medicinskih in farmacevtskih proizvodih s prav tako nadpovprečnim deležem v slovenskem izvozu. Izvoz in proizvodnja teh proizvodov na splošno manj nihata v odvisnosti od gospodarskega cikla, v sedanji zdravstveni krizi pa se je povpraševanje po njih izraziteje okrepilo. Ob tem so slovenski izvozniki v tem segmentu še povečali tržni delež na trgu EU, tj. slovenski izvoz se je povečal bolj kot uvoz držav EU. Konec leta se je v EU močno okrepil tudi uvoz električnih strojev in naprav, ki imajo prav tako relativno velik delež v slovenskem izvozu.

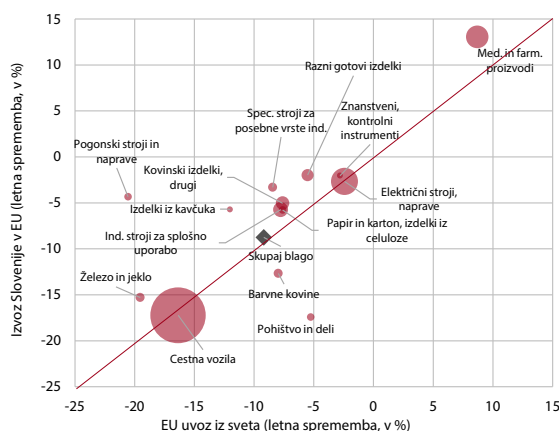
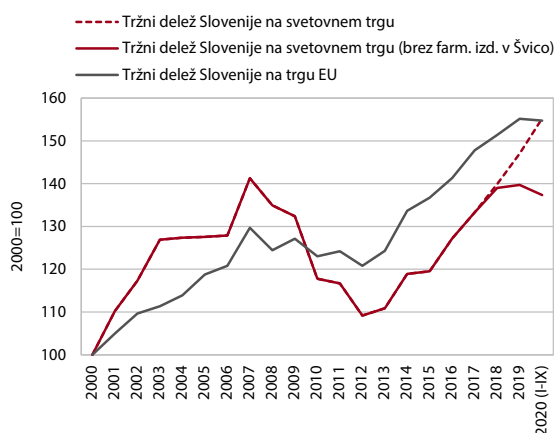
Tabela: Tržni delež Slovenije na svetovnem* in EU-trgu blaga

	Tržni delež, v %			Povprečna letna stopnje rasti, v %			
	2000	2007	2020 (q1–q3)	2001–2007	2008–2012	2013–2019	2020 (q1–q3)
Svet	0,138	0,195	0,189	5,1	-5,0	3,6	-1,7
EU	0,325	0,421	0,503	3,8	-1,4	3,6	-0,3

Vir: SURS, 2021; UN Comtrade, 2021; preračun UMAR.

Opomba: *Tržni delež z izločenim izvozom farmacevtskih izdelkov v Švico, ki je približek močno povečanega izvoza predhodno uvoženih farm. izd. (reeksport), katerega vpliv na BDP je neznaten in ga podatki o izvozu nacionalnih računov ne vključijo.

Slika: Gibanje slovenskega izvoznega tržnega deleža (levo) in sprememba uvoza EU in slovenskega izvoza v EU v letu 2020, po največjih skupinah proizvodov (desno)

Vir: SURS, 2021; UN Comtrade, 2021; Eurostat, 2021; preračun UMAR.

Opomba: Velikost kroga na desni sliki predstavlja delež skupine proizvodov v slovenskem izvozu v EU, prikazanih je 15 največjih izvoznih skupin proizvodov predelovalnih dejavnosti.

Stroški dela na enoto proizvoda

1.13

S finančno-gospodarsko krizo porušen razmerje med produktivnostjo in plačami, ki se je odrazilo z rastjo stroškov dela na enoto proizvoda, se je le postopoma zniževalo; ob nizki krepitvi dolgoročnega potenciala produktivnosti je temeljilo bolj na zadržani rasti plač in zaposlovanja. V začetku finančno-gospodarske krize je Slovenija pod vplivom znižanja produktivnosti (2009) in za takratne gospodarske razmere visoke rasti plač¹ (2010) močno poslabšala svoj stroškovno-konkurenčni položaj. Prilagoditvam, ki so izhajale zlasti iz trga dela, natančneje zadržane rasti plač in (pasivnega) povišanja produktivnosti prek znižanja zaposlenosti, je sledilo obdobje relativno skladne rasti plač in produktivnosti (2014–2017). Stroški dela na enoto proizvoda so se znova začeli povečevati leta 2018 in še izraziteje v letu 2019 (1,9 %).

Z izbruhom epidemije covid-19 so se stroški dela na enoto proizvoda statistično močno povišali, a je v tej krizi večino povečanega stroškovnega bremena doslej prevzela država. Leta 2020 je bila rast stroškov dela na enoto proizvoda (v nadaljevanju: RULC), statistično gledano, kar 5,9-odstotna. Ob višji rasti sredstev za zaposlene je bilo povišanje RULC izrazitejše kot v povprečju EU, in sicer tako na ravni

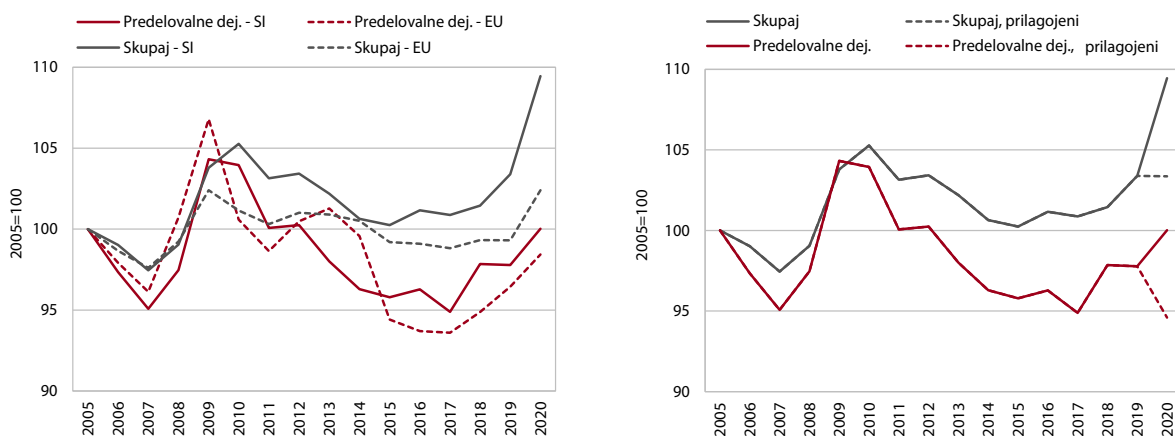
celotnega gospodarstva (EU 3,1 %) kot tudi v poslovnem sektorju, ki zajema industrijo, gradbeništvo in tržno usmerjene storitve (Slovenija 3,6 %, EU 3,0 %). V najbolj izvozno usmerjenem delu gospodarstva – predelovalnih dejavnostih – pa je bilo ob manjšem znižanju produktivnosti povišanje RULC v letu 2020 (2,3 %) primerljivo s povprečjem EU (2,1 %). Močno statistično povišanje RULC bi lahko nakazovalo poslabšanje poslovnih rezultatov, v dejavnostih, kjer je njihova rast višja kot v povprečju EU in drugih pomembnejših trgovinskih partnericah, pa tudi poslabšanje konkurenčnega položaja, a so taki sklepi za leto 2020 precej negotovi. Tako v Sloveniji kot v trgovinskih partnericah sredstva za zaposlene namreč vključujejo tudi del, ki so ga za blaženje posledic epidemije namesto delodajalcev financirale države. Za Slovenijo ocenjujemo, da je večina lanskega povišanja RULC bremenila državni proračun, prilagojeni oz. dejanski RULC podjetij pa se v povprečju niso povišali. Čeprav je bilo po uradnih statističnih podatkih povišanje RULC v letu 2020 višje kot prvo leto po izbruhu finančno-gospodarske krize, ocenjujemo, da je bil zaradi obsežnejše intervencije države in posledične razbremenitve delodajalcev vpliv na stroškovno konkurenčnost in poslovne rezultate za zdaj manjši.

Tabela: Rast stroškov dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Slovenija	1,6	4,8	1,4	-2,0	0,3	-1,2	-1,5	-0,4	0,9	-0,3	0,6	1,9	5,9
EU	1,7	3,2	-1,2	-0,8	0,7	-0,1	-0,4	-1,3	-0,1	-0,3	0,5	0,0	3,1

Vir: Eurostat Portal Page, 2020; preračun UMAR.

Slika: Stroški dela na enoto proizvoda, Slovenija in EU (levo) in primerjava prilagojenih* za del sredstev za zaposlene, ki jih je v okviru PKP namesto delodajalcev financirala država, Slovenija (desno)

Vir: SURS, 2021; Eurostat, 2021; ZRSZ, 2021 in FURS, 2021; preračuni UMAR.

Opomba: *Prilagojeni RULC vključujejo sredstva za zaposlene, zmanjšana za plačila iz proračuna za: a) nadomestila za zap. na čakanju na delo, b) delno subvencioniranje skrajšanega del. časa, c) socialne prispevke za zap. na čakanju, č) prispevke za PIZ zaposlenim, ki so delali, d) dodatke zaposlenim, e) karanteno in f) del bolniških nadomestil na podlagi protikoronskih paketov.

¹ Spodbujene s povišanjem minimalne plače.

Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev

1.14

Delež tehnološko visoko zahtevnih proizvodov je zadnja leta dokaj stabilen in večji kot v povprečju v EU. Opazneje se je povečal v obdobju 2005–2010, zlasti pa v času gospodarske in finančne krize, ko so se začele močneje krčiti nekatere druge, manj konkurenčne industrije (nekateri tehnološko manj zahtevni proizvodi, npr. tekstilije). V letih, ki so sledila krizi, se je visokotehnološki izvoz povečeval v absolutnih vrednostih, delež pa je ohranjal doseženo raven.¹ Okoli polovico tega izvoza sestavljajo medicinski in farmacevtski proizvodi ter električni stroji in naprave, najbolj pa se je v zadnjih letih do leta 2019 povečal delež izvoza letalskih izdelkov. Izvoz tehnološko srednje zahtevnih proizvodov je največji del blagovnega izvoza in je močno integriran v globalne verige vrednosti. V letu 2019 se je njegov delež nekoliko zmanjšal, kar povezujemo z upočasnitvijo tujega povpraševanja, še posebno z aktivnostjo v avtomobilski industriji.

Delež izvoza na znanju temelječih storitev² je v mednarodni primerjavi majhen. V letih 2010–2017 se je postopoma povečeval, z 20,6 na 24,2 %, nato pa do leta 2019 zgolj nihal okoli dosežene ravni, kar je še povečalo že velik zaostanek za povprečjem EU (na 14 o. t.). Za evropskim povprečjem je zaostajala glavčina storitev, najbolj računalniške (v letu 2019 že za več kot 9 o. t.). Nekatere Sloveniji najbližje konkurentke (npr. Češka, Estonija, Portugalska) so v obdobju 2010–2019 dosegale znatno višje rasti izvoza računalniških storitev (20 % v povprečju na leto, Slovenija pa 11,9 %). Večji delež od povprečja EU so v Sloveniji dosegale predvsem telekomunikacijske storitve, a se od leta 2017 zmanjšuje. V Sloveniji se je v desetletnem obdobju znatno povečal še izvoz tehničnih, s trgovino povezanih storitev, v povprečju za 10,2 % na leto, v EU pa najbolj izvoz informacijskih storitev, za 20,2 % na leto, najbolj v vzhodnoevropskih članicah

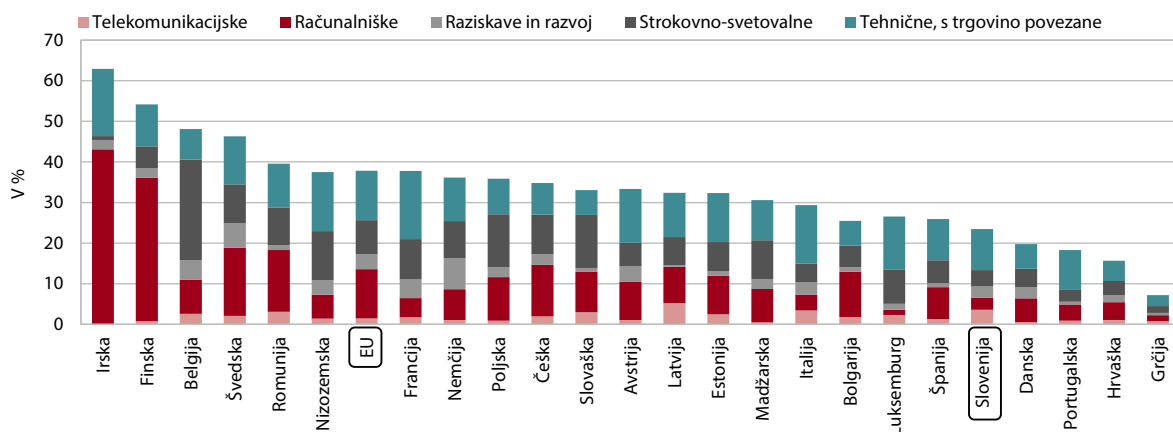
Tabela: Sestava blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku

		2000	2005	2008	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Naravni viri	Slovenija	5,3	5,3	6,1	6,2	6,1	6,3	6,8	6,5	6,1	6,0	6,2
	EU	6,7	6,7	7,2	7,6	8,6	8,3	7,7	7,4	7,5	7,3	7,4
Intenzivna raba naravnih virov	Slovenija	15,2	13,1	13,6	14,9	16,7	16,6	15,5	14,9	15,0	15,8	15,8
	EU	16,6	17,1	17,8	18,1	19,6	18,8	17,3	16,9	17,4	17,8	17,2
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	27,1	23,4	20,8	18,5	17,6	18,0	17,9	18,0	17,7	17,6	17,0
	EU	15,9	15,4	15,3	14,6	14,4	14,8	14,8	15,0	15,0	15,0	14,9
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	38,1	41,8	41,0	38,9	36,0	36,7	37,3	38,5	39,0	39,5	38,8
	EU	35,7	37,4	36,9	35,4	35,9	36,6	37,5	38,0	38,1	37,8	37,5
Visokotehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	13,1	13,7	16,2	18,5	20,0	19,5	19,7	19,6	19,8	19,0	20,0
	EU	18,8	18,3	16,9	18,6	17,3	17,5	18,1	18,4	18,2	18,1	18,9

Vir: UN Comtrade, 2021; SURS, 2021; preračuni UMAR.

Opomba: Razvrščanje proizvodov po metodologiji Združenih narodov (Lall). Nekateri proizvodi so nerazvrščeni in zato seštevek petih skupin za posamezno državo ni enak 100. Za 2018–2019 so podatki za Slovenijo prilagojeni, tako da je izločen t. i. ponovni izvoz medicinskih in farmacevtskih izdelkov v Švico.

Slika: Delež na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev* v izvozu storitev, 2019

Vir: Eurostat, 2021; preračuni UMAR.

Opomba: *Gre za telekomunikacijske, računalniške in informacijske (SI) ter druge poslovne storitve (SJ). Ker je delež informacijskih storitev samo v treh članicah večji od 1 %, v sliki zaradi boljše preglednosti ni prikazan. Za Irsko so podatki za računalniške storitve za 2016.

¹ Po metodologiji Združenih narodov (Lall), ki omogoča razdelitev proizvodov po tehnološki zahtevnosti. Po precej ožji metodologiji Eurostat, ki vključuje le izvoz visokotehnoloških proizvodov z najbolj intenzivno rabo R&D, pa je delež v Sloveniji precej manjši (okoli 6,1 %).

² Informacijske in komunikacijske (J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M) (OECD, 2013).

Neposredne tuje investicije

1.15

Vhodne NTI v Slovenijo so se od leta 2015 hitreje povečevale, izhodne NTI pa so bile skromne. Višje vhodne NTI, katerih stanje se je v zadnjih petih letih (2015–2020) povečalo za kar 43,3 %, so bile predvsem posledica pospešitve privatizacije in tudi sicer večje prodaje lastniških deležev v slovenskih podjetjih. Več pa je bilo tudi širitev že obstoječih podjetij s tujim kapitalom in novih (greenfield) investicij. Rezultati ankete SPIRIT v obdobju 2014–2018 kažejo, da je vsako leto več kot 35 % anketiranih podjetij s tujim kapitalom napovedalo širitev dejavnosti v Sloveniji, v letu 2020 je bilo takih 30,9 %, kar je nekoliko manj kot v prejšnjih letih. Izhodne NTI so se po zmanjšanju v obdobju 2010–2013 od leta 2014 le skromno povečevale. Do znatnejšega povečanja je prišlo le v letu 2019, vendar je temu sledila bolj ali manj stagnacija v letu 2020, ko je bilo njihovo stanje le za 15,9 % višje od ravni v letu 2010. Prilivi in odlivi NTI so se po zmanjšanju leta 2019 z izbruhom epidemije covid-19 leta 2020 bistveno znižali.

Slovenija kljub relativno hitri rasti prilivov NTI v nekajletnem obdobju pred izbruhom epidemije ostaja med državami članicami EU z najmanjšim deležem stanja vhodnih NTI v BDP. Čeprav se je delež vhodnih NTI v primerjavi z BDP do leta 2020 povečal na 35,9 % BDP, kar je kar 13,3 o. t. več glede na stanje ob začetku finančne in gospodarske krize (2008), je Slovenija po tem kazalniku še vedno zaostajala za drugimi novimi državami članicami EU. Pri tem je bilo znatno povečanje deleža v letu 2020 glede na leto 2019 skoraj izključno posledica padca BDP zaradi epidemije. Kljub temu je v obdobju 2009–2019 Slovenija med vsemi novimi članicami zaznala največje povečanje deleža stanja vhodnih NTI v BDP. Med državami članicami EU so imele manjši delež od Slovenije le Finska, Francija, Grčija, Italija, Nemčija, Danska in Francija. Pri izhodnih NTI Slovenije se je delež stanja v primerjavi z BDP od 16,8 % leta 2010, ko je dosegel najvišjo vrednost, zmanjšal na 15,3 % v letu 2020. S tem je Slovenija med novimi članicami EU sicer zaostajala le za Češko, Madžarsko in Estonijo, ki pa imajo precej večje deleže.

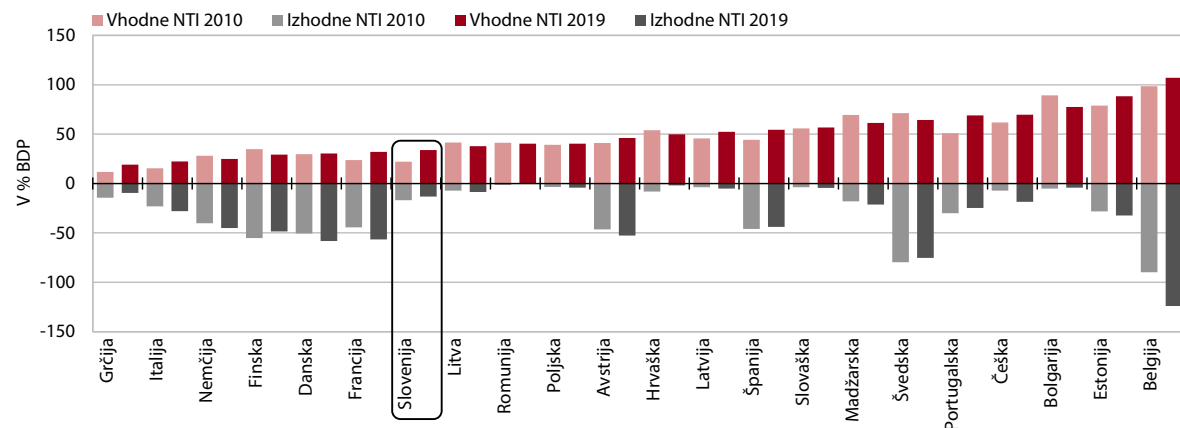
Tabela: Tokovi in stanje¹ vhodnih in izhodnih NTI² v Sloveniji

V mio. EUR	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Vhodne NTI												
Stanje konec leta	5.981	8.598	7.983	9.249	8.897	10.202	11.612	12.970	13.957	15.254	16.008	16.641
Priliv ³	452	832	80	264	-114	791	1510	1126	795	1172	1096	463
Stanje kot % BDP	20,5	22,7	22,0	25,5	24,4	27,1	29,9	32,1	32,5	33,3	33,1	35,9
Izhodne NTI												
Stanje konec leta	2.777	6.085	6.097	5.710	5.179	5.335	5.508	5.741	5.969	6.107	6.637	7.065
Odliv lastniškega kapitala ³	505	961	-14	-201	-161	207	241	262	300	238	348	486
Stanje kot % BDP	9,5	16,0	16,8	15,8	14,2	14,2	14,2	14,2	13,9	13,3	13,7	15,3

Vir: BS, 2020c, 2020d.

Opombe: ¹Stanje je prikazano po metodologiji BPM6 po načelu smeri naložbe, na katero je Banka Slovenije prešla z letom 2014. Stanje posameznih NTI po tej metodologiji se je zaradi sprememb kategorij, ki se upoštevajo v izračunu stanja NTI, precej spremenilo. To v primeru Slovenije velja predvsem pri vhodnih NTI: stanje vhodnih NTI konec 2013 je bilo po stari metodologiji 10.729 mio. EUR, po novi pa le 8.926 mio. EUR, stanje izhodnih NTI pa je bilo po stari metodologiji 5.121 mio. EUR, po novi pa 5.172 mio. EUR (BS, 2014). ²Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ³Prilivi in odlivi so prikazani po načelu smeri naložbe.

Slika: Stanje vhodnih in izhodnih NTI, v % BDP

Vir: UNCTAD, 2020.

Opomba: Na sliki so zaradi boljšega prikaza vključene države članice EU z izjemo Cipra, Malte, Irske, Luksemburga in Nizozemske, ki izstopajo po visokih NTI v primerjavi z drugimi državami.

Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev 1.16

Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) se zadnji dve leti povečujejo, izraženi relativno glede na BDP pa še vedno krepko zaostajajo za vrhom iz leta 2013. Leta 2019 so dosegli največjo nominalno vrednost, v primerjavi z BDP pa 2,05 % in so že od leta 2016 pod povprečjem EU (2019 zaostanek: za 0,2 o. t.), še večji je zaostanek za vodilnimi inovatorkami (2019: za 0,6 o. t.).¹ Naložbe v RRD so se namreč v obdobju 2012–2017 zmanjševale. S konsolidacijo javnih financ so se najprej krčile v javnem sektorju² (za 117 mio. evrov oz. za okoli 40 % glede na 2011), njihova rast v zadnjih treh letih je pokrila okoli 70 % tega padca. V letih 2015–2017 so se vlaganja v RRD zmanjševala³ tudi v poslovnem sektorju, ki sicer ostaja gonilni vir rasti izdatkov za RRD. Njegov delež v skupnih izdatkih za RRD je v obdobju 2008–2019 pretežno presegal 60 %, kar je bilo več od povprečja EU (2018: 59,1 %; Slovenija 2019: 61,5 %) in tudi več od držav vodilnih inovator (2017: 58,7 %). Poleg nizkih, zlasti javnih izdatkov za RRD težava ostajata nezadostno

sodelovanje in prenos znanja med različnimi sektorji, kar se kaže tudi v visoki stopnji samofinanciranja vlaganj posameznih sektorjev v RRD (gl. tudi UMAR, 2020e).

Rast števila raziskovalcev je bila v obdobju 2008–2019 prisotna le v poslovnem sektorju, kjer je zaposlena večina raziskovalcev. V obdobju 2008–2019 je v povprečju zaposloval 53,0 % raziskovalcev, v inovacijsko uspešnejših državah je bil ta delež znatno večji (npr. v Avstriji, Švedski za več kot 10 o. t.). Leta 2019 je delež raziskovalcev poslovnega sektorja dosegel 60,7 % (EU: 55,2 %), v vodilnih inovatorkah je bil še večji (66,3 %). Trend večletnega upadnega števila raziskovalcev javnega sektorja je bil v letu 2018 prekinjen, vendar njihovo število še vedno za 243 zaostaja za vrhom iz leta 2010. Ob neprivlačnih delovnih pogojih,⁴ povezanih tudi s neizpolnjevanjem zavez države na področju inovacijsko-raziskovalnega ekosistema,⁵ se v prihodnje kadrovske težave lahko le povečajo.

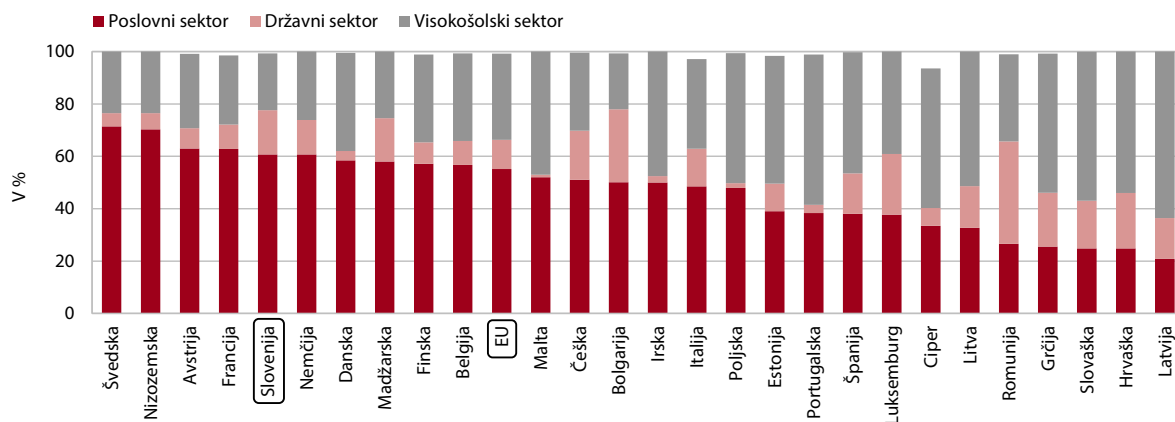
Tabela: Izdatki za RRD v % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	1,36	1,42	1,63*	1,81	2,05	2,41*	2,56	2,56	2,37	2,20	2,01	1,87*	1,95	2,05
EU	1,81	1,78	1,88	1,97	1,97	2,02	2,08	2,10	2,11	2,13	2,12	2,15	2,18	2,20

Vir: Eurostat, 2021.

Opombi: Podatek za EU je ocena Eurostata. * V letih 2008 in 2011 je prelom v časovni vrsti zaradi izboljšane zajema poročevalskih enot v poslovnem sektorju, v 2017 pa zaradi uskladitve z revidirano metodologijo OECD, priročnik Frascati (več v UMAR, 2019b).

Slika: Raziskovalci po sektorju zaposlitve, 2019

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: Razliko do 100 % predstavljajo zaposleni raziskovalci zasebnega nepridobitnega sektorja.

¹ Opredelitev vodilnih inovator (Švedska, Finska, Danska, Nizozemska in Luksemburg) izhaja iz European Innovation Scoreboard 2020.

² Gre za državni in visokošolski sektor skupaj.

³ Zniževanje naložb v RRD je bilo posledica več sklopov dejavnikov: a) obseg evropskih sredstev v letih 2013 in 2014 se je z zaključnim sofinanciranjem RRD-projektov v centrih odličnosti, kompetenčnih in razvojnih centrih zmanjšal, hkrati je šlo še za počasno in pozno črpanje evropskih sredstev od začetka izvajanja novega finančnega obdobja 2014–2020, b) po letu 2015 je začel upadati tudi obseg uveljavljenih davčnih olajšav za RRD (za 32 mio. evrov oz. za okoli 10 % glede na leto 2015). Leta 2019 se je njihov obseg po treh letih zmanjševanja povečal za 5,8 %.

⁴ Javni sektor se spopriema z odlivom visoko usposobljenih mlajših raziskovalcev zaradi boljših kariernih možnosti (napredovanje, plače), raziskovalne infrastrukture, večjih vlaganj v RRD bodisi v poslovni sektor ali tujino. Vsi ti vidiki so obravnavani tudi v predlogu novega Zakona o znanstveno-raziskovalni in inovacijski dejavnosti, ki pa še ni sprejet, prav tako od leta 2021 ne velja več krovna strategija ReRIS 2010–2020.

⁵ Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti, 2002; Resolucija o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020, 2011.

Inovacijska aktivnost podjetij

1.17

Delež podjetij, ki so v obdobju 2016–2018 uvedla inovacije, se je vrnil na raven pred zmanjšanjem v letih 2010–2016, a še vedno ostaja pod povprečjem EU zaradi opaznega zaostajanja malih in srednjih podjetij. V Sloveniji je bilo v obdobju 2016–2018 48,6 % inovacijsko aktivnih podjetij (IAP), delež je bil precej večji v predelovalnih dejavnostih in tradicionalno manjši v izbranih storitvah. Delež IAP se je povečal za 8 o. t. glede na predhodno obdobje 2014–2016,¹ v EU pa zgolj za 0,8 o. t. Glede na vrsto uvedene inovacije je 27,1 % podjetij hkrati uvedlo tako inovacije proizvodov kot poslovnih procesov, v katere so vključene prvine storitev,² kar odraža njihovo močno soodvisnost in prepletenost. Izključno inovacijo proizvodov je uvedlo 9,8 % IAP, kar je bilo za 4,3 o. t. več od povprečja EU, pa tudi večine vodilnih in močnih inovatorov. Samo nekoliko več IAP, 10,3 %, je v uporabo preneslo zgolj inovacijo poslovnih procesov, kar je bilo za 6,4 o. t. manj od povprečja EU in potrjuje prepočasno digitalno preobrazbo v Sloveniji. Prihodki od uvedenih inovacij proizvodov so v Sloveniji sestavljali

12,3 % celotnih prihodkov od prodaje proizvodov, ta delež je bil večji v predelovalnih dejavnostih (19,7 %), v nekaterih storitvah, npr. računalniških, ki so inovacijsko najbolj dinamične, pa še večji (21,9 %). V inovacijsko uspešnejših državah članicah EU (npr. Belgija, Estonija, Finska) je znašal prispevek prihodkov uvedenih inovacij kar dve petini. V računalniških storitvah so bili prihodki od inovacij, novih za trg (in ne zgolj za podjetje), hkrati tudi največji med različnimi dejavnostmi SKD. V Sloveniji je pomenil njihov prispevek skoraj desetino celotnih prihodkov od prodaje proizvodov, kar je bilo ugodno tudi v mednarodni primerjavi naših najtesnejših konkurentk (Estonija: 3,7 %). Inovacijska aktivnost podjetij narašča z njihovo velikostjo, podobno kot za digitalizacijo zadnji podatki o deležu IAP kažejo, da poleg malih za povprečjem EU zaostajajo tudi srednje velika podjetja, pri velikih pa se je ta prednost ohranila. Pomemben del podjetij je kot pozitivni sprožilec za razvoj poudaril vpliv zakonodaje na inoviranje v podjetjih, predvsem na področju okolja in varstva potrošnikov.

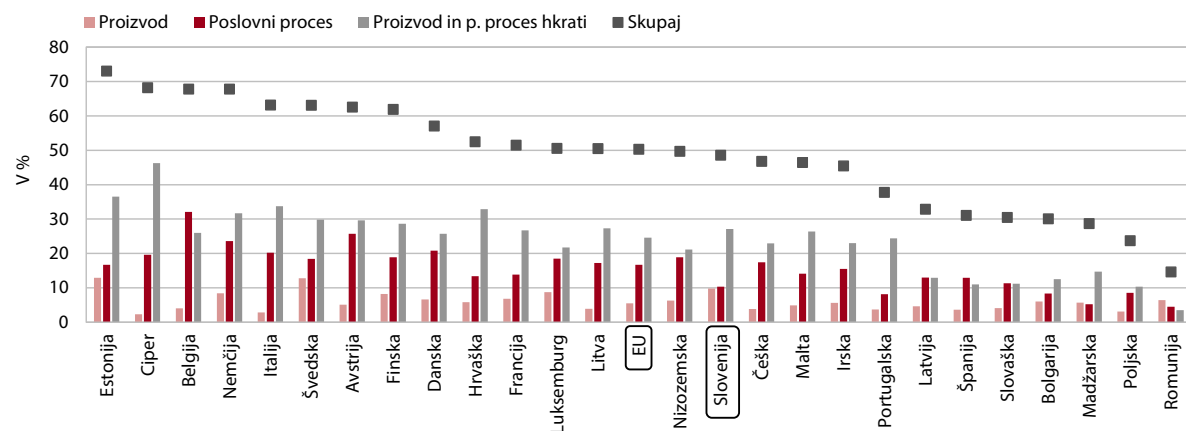
Tabela: Inovacijsko aktivna podjetja, v % od vseh podjetij

		Skupaj	Mala	Srednja	Velika	Predelovalne dejavnosti	Storitve
2014–2016	Slovenija	39,8	34,0	55,7	82,9	43,4	36,9
	EU	50,6	46,4	63,2	77,4	53,2	48,8
2016–2018*	Slovenija	48,6	44,4	59,1	86,0	53,9	44,5
	EU	50,3	46,0	63,1	76,8	54,0	n.p.

Vir: Eurostat, 2021; SURS, 2021.

Opomba: *Prelom v časovni vrsti zaradi spremenjene definicije inovacij.

Slika: Inovacijsko aktivna podjetja glede na vrsto inovacije*, 2016–2018, v % od vseh podjetij

Vir: Eurostat, 2021; SURS, 2021.

Opomba: *Števek treh vrst inovacij presega skupni delež IAP podjetij v primeru Grčije, zato ni prikazana na sliki.

¹ Zaradi uvedenih metodoloških sprememb v zadnji statistični raziskavi ti podatki niso neposredno primerljivi s tistimi iz predhodnega obdobja (2014–2016). Neposredno so primerljivi le na podlagi prejšnje definicije inovacij (SURS, 2020a). S podatki zadnjega merjenja inovacijske intenzivnosti, izraženega v deležu IAP med vsemi podjetji, se je namreč spremenila definicija inovacij skladno z revidirano metodologijo OECD (priročnik Oslo 2018). Po novem sta dve vrsti inovacij: a) proizvoda (blaga in/ali storitev) in b) poslovnega procesa. Povečanje inovacijske intenzivnosti v letih 2016–2018 je tako deloma tudi posledica metodoloških sprememb. V konkretnem primeru gre za primerjavo po prej veljavni definiciji inovacij (tehnološke in/ali netehnološke), ki je izhajala iz priročnika Oslo 2005.

² Nanašajo se na proizvodnjo blaga in storitev, distribucijo in logistiko, informacijske in komunikacijske sisteme, upravljanje in vodenje, trženje, prodajo in poprodajne storitve.

Intelektualna lastnina

1.18

Večletni zaostanek Slovenije za povprečjem EU pri patentih se je v letu 2020 znatno zmanjšal.

Po začasnih podatkih EPO so slovenski prijavitelji leta 2020 vložili 79 patentnih prijav, kar je največ v obdobju 2008–2020. Okoli 30 % so jih oddali zgolj na treh tehnoloških področjih (biotehnologija, kemijska tehnologija ter električni stroji, aparati in energija), na z medicino povezanih tehnologijah pa okoli 10 %. Te so med patentnimi prijavami pri EPO ob pojavu epidemije covid-19 še utrdile vodilni položaj med vsemi tehnološkimi področji in dosegle eno večjih letnih rasti (EPO, 2021). Po stopnji patentibilnosti, merjeni s številom prvih¹ patentnih prijav na milijon prebivalcev, je Slovenija v obdobju 2008–2020 ohranila vodilno mesto med novimi članicami EU. V obdobju 2008–2013² je bilo največ prvih slovenskih patentnih prijav povezanih s kemijskimi tehnologijami in tehnologijami³ za človekove potrebe (humana medicina, veterina). To povezujemo s precejšnjim deležem farmacevtske oz. kemijske

industrije v Sloveniji ter njihovimi vlaganji v RRD. Intenzivnost prijavljanja patentov je namreč pogojena tudi s strukturo gospodarstva in tehnologijami,⁴ ki jih uporabljajo posamezni sektorji.

Pri znamkah je bil po letu 2011 dosežen velik napredek, pri modelih še vztraja visok zaostanek za povprečjem EU. Pri pravnem varstvu znamk⁵ EU je Slovenija v obdobju 2008–2020 večinoma povečevala število vlog na milijon prebivalcev. Visok zaostanek pri številu registriranih modelov⁶ Skupnosti povezujemo s premajhnim zavedanjem pomena dizajna za povečanje konkurenčnosti. Z eno samo prijavo⁷ si prijavitelji zagotovijo pravno zaščito teh dveh pravic intelektualne lastnine na celotnem ozemlju EU. Ti stroški so relativno nižji, pravni postopki varstva pa znatno hitrejši kot pri patentih, kar vpliva na njihovo privlačnost v podjetjih vseh dejavnosti.

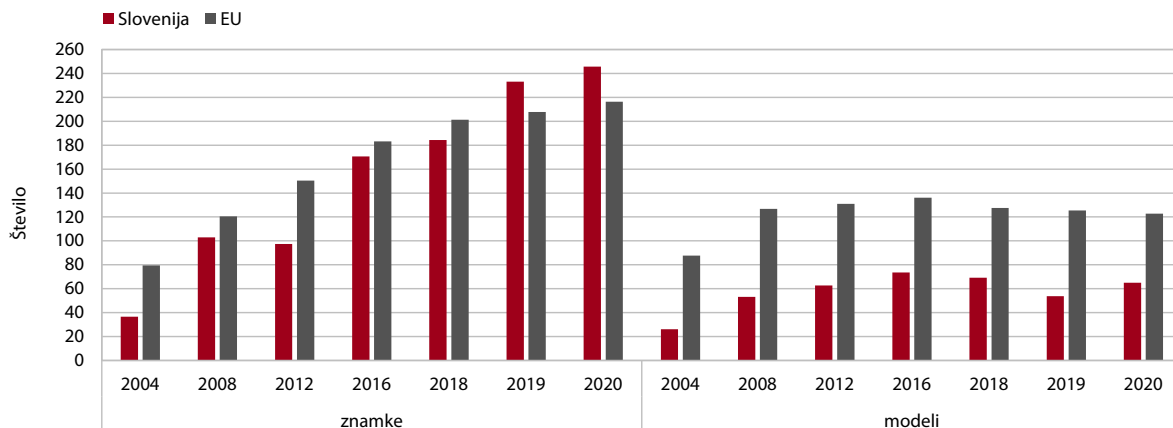
Tabela: Patentne prijave pri EPO po letih vložitve prve prijave*, na milijon prebivalcev

	2000	2005	2008	2009	2011	2012	2013**	2014**	2015**	2016**	2017**	2018	2019***	2020***
Slovenija	25	54	69	61	55	62	62	66	58	54	55	48	59	79
EU	107	119	118	117	118	117	116	116	116	113	110	148	149	147

Vir: Eurostat, 2021; EPO, 2021.

Opombe: *Pri podatkih za leta 2018–2020 gre za patentne prijave, ki niso nujno prve v svetovnem merilu (gl. opombo 1 spodaj). **Ocena Eurostata. ***Začasni podatke.

Slika: Število prijavljenih znamk EU in registriranih modelov Skupnosti pri EUIPO, na milijon prebivalcev

Vir: EUIPO, 2021; preračuni UMAR.

¹ Podatki o vloženih patentnih prijavah zadnjih treh let se nanašajo na tekoče leto in so iz statistike EPO. To niso nujno prve patentne prijave v svetovnem merilu, ki se nanašajo na leto najbližje nastanku izuma, in jih objavlja Eurostat (več v UMAR, 2009).

² Zadnji podatki Eurostata so za leto 2013.

³ Skladno z mednarodno patentno klasifikacijo, ki temelji na klasifikaciji tehnologij (Schmoch, 2008), je pravno varstvo patentov utemeljeno na zaščiti tehnologij ter z njimi povezanih procesov, v katerih nastajajo proizvodi, in ne na zaščiti sektorjev.

⁴ Po metodologiji WIPO so bolj patentibilna tehnološka področja: medicinske, računalniške tehnologije, digitalne komunikacije ter tehnologije, povezane z električno energijo, stroji in aparati.

⁵ Blagovna oz. storitvena znamka je pravno zavarovana kombinacija znakov, ki z grafično ponazoritvijo omogoča razlikovanje enakega ali podobnega blaga/storitve. Pravno varstvo znamke traja deset let, možno jo je obnavljati (UIL, 2013).

⁶ Model je pravno zavarovan zunanji videz izdelka (dizajn), ki je nov, ima individualno naravo. Pravno varstvo modela traja pet let, možno ga je obnavljati (UIL, 2013).

⁷ Pri Uradu EU za intelektualno lastnino (EUIPO).

Okoljska odgovornost organizacij

1.19

Epidemija covid-19 in zaježitveni ukrepi, ki so v Sloveniji in EU omejili predvsem poslovanje storitvenih dejavnosti, v letu 2020 niso negativno vplivali na razširjenost okoljskih certifikatov.¹

Razširjenost certifikatov EMAS in okoljskih marjetic je v povprečju leta 2020 v primerjavi z letom 2019 v Sloveniji ostala nespremenjena, v EU pa se je povečala. Od spomladi do jeseni 2020² se je število certifikatov EMAS povečalo tako v Sloveniji kot v EU (po podatkih European EMAS Helpdesk). Med epidemijo se je povečala tudi razširjenost okoljskih marjetic v turističnih nastanitvah v EU in Sloveniji, čeprav je bilo področje turizma v epidemiji covid-19 med najbolj prizadetimi,³ kar kaže na veliko zanimanje trga za ekološke produkte in storitve

(EK, 2020g). Razširjenost certifikatov EMAS in okoljskih marjetic je, kljub povečanju, še vedno precej manjša kot razširjenost standarda ISO 14001. V letu 2019 se je število standardov ISO 14001 v Sloveniji in EU povečalo. Njihova razširjenost je v Sloveniji ostala večja kot v povprečju EU, še vedno pa je bila precej oddaljena od vodilnih držav na tem področju.⁴ Tudi v primerjavi z novimi članicami EU je razširjenost standarda ISO 14001 v Sloveniji manjša. Obratno pa velja za EMAS, ki so v Sloveniji precej bolj razširjeni kot v novih članicah. Slovenija je za spodbujanje vključevanja v EMAS sodelovala v projektu LIFE B.R.A.V.E.R, ki se je iztekel konec leta 2019 in katerega rezultat je bilo sprejetje petih ukrepov spodbud za EMAS (UMAR, 2020e).

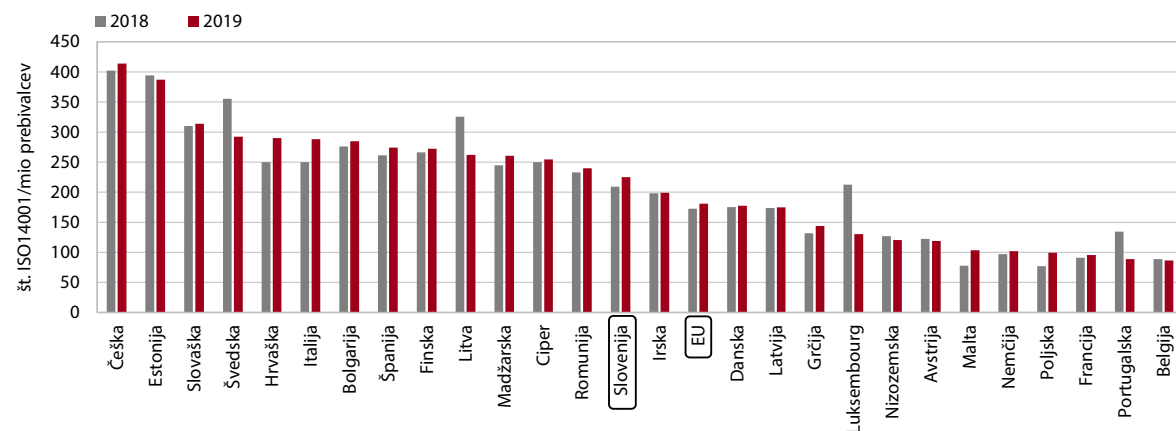
Tabela: Število

		2005	2008	2010	2015	2018	2019	2020**
ISO 14001*	Slovenija	np	np	np	n.p.	209,0	224,9	n.p.
	EU	np	np	np	n.p.	172,4	181,0	n.p.
EMAS	Slovenija	0,5	0,5	1,5	4,8	5,2	4,8	4,8
	EU	6,9	8,8	9,9	8,7	8,5	8,2	8,6
Okoljska marjetica	Slovenija	0,0	1,5	1,5	7,3	8,7	8,7	8,7
	EU*	0,6	1,6	2,3	n.p.	4,9	3,4	3,8

Vir: Eurostat, 2020; ISO, 2020; ARSO, 2020a, 2020b; EK, 2020f; preračuni UMAR.

Opomba: Podatki za EMAS in okoljsko marjetico so na Eurostatu dostopni za obdobje 2005–2015 oz. 2000–2010, poznejši podatki so pridobljeni na <http://ec.europa.eu/environment>. Opombe: n. p. – ni podatka. *Podatki ISO 14001 od leta 2018 niso primerljivi s podatki preteklih let zaradi sprememb pri poročanju. **Preračuni so narejeni s podatki o prebivalstvu za leto 2019.

Slika: Razširjenost okoljskih certifikatov ISO 14001 v EU

Vir: Eurostat, 2020; ISO, 2020; preračuni UMAR.

¹ Mednarodni standard ISO 14001 (sistem ravnanja z okoljem) in sistem EU za okoljevarstveno vodenje organizacij EMAS (Eco Management and Audit Scheme) se podeljujeta dejavnosti organizacije. Obe spričevali sta bili večkrat revidirani, s čimer sta se prilagajali spremembam v obravnavanju okoljskega delovanja organizacij. Shema EMAS je z revizijami širila tudi zajem organizacij. Evropski okoljski znak oz. okoljska marjetica (Eco-label flower) pridobiteljca znaka zavezuje k trajni strategiji varovanja okolja v največji možni meri v celotnem življenjskem obdobju njegovega proizvoda ali storitve (ARSO, 2020a, ARSO, 2020b, JR Consultants, 2020, Greenelement, 2020).

² Število EMAS in okoljskih marjetic se spremlja polletno – spomladi in jeseni.

³ V letu 2019 se je njihovo število na ravni EU sicer (začasno) zmanjšalo predvsem zaradi izteka in sprememb oz. razširitev meril pridobitve certifikata za turistične nastanitve in kampe.

⁴ Za povečanje energetske učinkovitosti podjetij se v predlogu Načrta za okrevanje in odpornost (SVRK, 2020) navaja tudi spodbujanje upravljanja okolja skladno s standardom ISO 14001.

2 Učenje za in skozi vse življenje

Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo

- 2.1 Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo
- 2.2 Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje
- 2.3 Diplomanti terciarnega izobraževanja
- 2.4 Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA)
- 2.5 Izdatki za izobraževanje
- 2.6 Vključenost v vseživljenjsko učenje

Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete

- 2.7 Obisk kulturnih prireditev
- 2.8 Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini

Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo

2.1

Delež odraslih (25–64 let) s terciarno izobrazbo se približuje cilju SRS, hkrati pa je še precej manjši kot v večini gospodarsko razvitejših držav. Leta 2019 je znašal 33,3 % in je bil večji kot v EU (31,6 %), vendar precej manjši od najboljše deseterice, kjer je najmanj 40-odstoten. V drugem četrtletju leta 2020, ko je bil prvi val epidemije covida-19, se je še povečal in je znašal 35,3 %, približno toliko kot tudi v tretjem četrtletju 2020, ter je dosegel cilj SRS do leta 2030 (35 %). Dolgoletna rast deleža je povezana z veliko vključenostjo mladih v terciarno izobraževanje in prehajanjem mlajših, v povprečju bolj izobraženih, v višje starostne skupine (demografski učinek). Posledično se je v obdobju 2008–2019 delež odraslih s terciarno izobrazbo najbolj povečal v starostnih skupinah 35–44 let in 25–34 let, v katerih je leta 2019 tudi najbolj presegal povprečje EU. V starostni skupini 30–34 let je od leta 2013 tudi večji od cilja EU, ki je 40 %, vendar pa manjši kot v večini gospodarsko razvitejših držav EU. Delež terciarno izobraženih žensk (25–64 let) je bil zaradi večje vključenosti v terciarno izobraževanje večji kot delež moških. Večji delež terciarno izobraženih je v regijah z boljšo razpoložljivostjo

delovnih mest za izobražene (osrednjeslovenska, gorenjska, obalno-kraška regija).

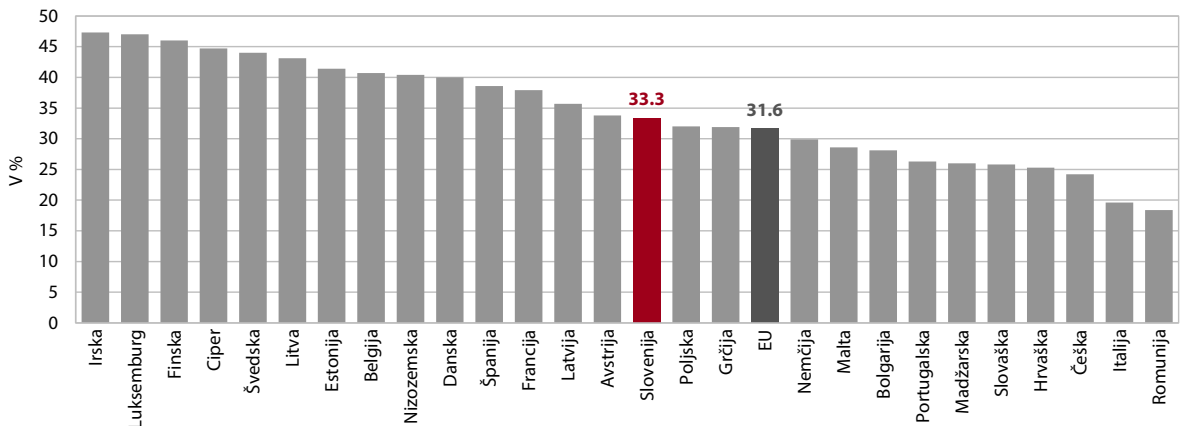
V obdobju 2008–2019 se je povečal tudi delež zaposlenih s terciarno izobrazbo, a hkrati tudi delež terciarno izobraženih v poklicih, za opravljanje katerih zadostujeta nizka ali srednješolska izobrazba. Delež zaposlenih s terciarno izobrazbo je bil v preteklih letih večji kot v povprečju EU,¹ v večini dejavnosti zasebnega sektorja pa manjši kot v javnem sektorju.² Ob povečanju deleža zaposlenih s terciarno izobrazbo se je v obdobju 2008–2019 povečal tudi delež terciarno izobraženih (20–64 let), in sicer v poklicih, za katere zadostujeta nizka ali srednješolska izobrazba, leta 2019 je znašal 16,0 % (2008: 7,1 %). Bolj se je povečal v dejavnostih zasebnega sektorja, kjer je bil tudi večji kot v javnem sektorju. Navedeno ob dejstvu, da na trgu dela nekaterih strokovnjakov s terciarno izobrazbo manjka (ZRSZ, 2020b), kaže na premajhno usklajenost med terciarnim izobraževanjem ter potrebami družbe in gospodarstva.

Tabela: Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo, v %

	2005	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija													
25-64 let	20,2	22,6	23,3	23,7	26,4	27,9	28,6	30,2	30,7	32,5	32,5	33,3	35,0
30-34 let	24,6	30,9	31,6	34,8	39,2	40,1	41,0	43,4	44,2	46,4	42,7	44,9	
EU													
25-64 let	21,5	23,1	23,9	24,6	26,2	27,1	27,7	28,5	29,1	29,9	30,7	31,6	
30-34 let	27,2	30,1	31,1	32,6	34,5	35,6	36,5	37,3	37,8	38,6	39,4	40,3	

Vir: Eurostat, 2021.

Slika: Delež prebivalcev, starih 25–64 let, s terciarno izobrazbo, 2019

Vir: Eurostat, 2021.

¹ Delež zaposlenih s terciarno izobrazbo je leta 2019 v Sloveniji znašal 38,9 % (EU: 38,4 %). Povečal se je v vseh dejavnostih, razen v predelovalnih dejavnostih, gostinstvu, gradbeništvu in drugih raznovrstnih poslovnih dejavnostih.
² Največji je bil leta 2019 v izobraževanju, majhen pa je v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih, v obeh dejavnostih je tudi manjši kot v povprečju EU.

Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje

2.2

Število mladih, vpisanih v srednješolsko izobraževanje, se zaradi demografskih razlogov zmanjšuje. V obdobju 2008/2009–2019/2020 se je zmanjšalo za 16,9 %, bolj v gimnazijah kot v poklicnem in strokovnem izobraževanju. Posledično sta se zmanjšala možno število mladih za neposredni vpis v terciarno izobraževanje in ponudba mladih s srednješolsko izobrazbo na trgu dela. Čeprav se je v obdobju 2008/2009–2019/2020 povečal delež vpisanih v poklicne in strokovne programe in je večji kot v povprečju EU, delodajalci že vrsto let težko dobijo ustrezne kadre za zaposlitev. To je po naši oceni povezano z nizkim ugledom teh poklicev, ki ga ugotavlja Cedefop (2017), in posledično odločitvami mladih, da se vpišejo v terciarno izobraževanje, kar omogoča tudi velika prehodnost iz poklicnega v terciarno izobraževanje.¹ V času epidemije covida-19 je bilo zaradi izvajanja zaščitnih ukrepov oteženo pridobivanje praktičnih veščin CPI (2020). Čez nekaj let naj bi se po demografskih projekcijah število vpisanih v srednješolsko izobraževanje začelo znova povečevati, to pa bo povečalo možno ponudbo prihodnje delovne sile.

V dolgoletnem obdobju se je znižalo tudi število vpisanih v terciarno izobraževanje. V šolskem letu 2019/2020 se je sicer povečalo, a je bilo za približno tretjino manjše kot v šolskem letu 2008/2009, zato ocenjujemo, da se bo število diplomantov v prihodnjih letih še zmanjšalo (gl. kazalnik 2.3). V obdobju 2012/2013–2019/2020 se je za dobro tretjino zmanjšalo na družboslovju, s tem pa je upadel tudi njihov delež v strukturi vpisanih. Delež vpisanih se je najbolj povečal na zdravstvu in socialni varnosti, kjer je bil leta 2018 blizu povprečja EU, število vpisanih pa kljub rasti v zadnjih letih ne dosega števila iz šolskega leta 2012/2013 in zaostaja za potrebami. Povečal se je tudi delež vpisanih na naravoslovje in tehniko, a ob zmanjšanju števila vpisanih zaradi manjših generacij prav tako ne dosega povpraševanja. Za zadovoljevanje potreb družbe in gospodarstva so potrebni krepitve sodelovanja visokošolskih zavodov z gospodarstvom, povečanje števila vpisnih mest na programih, kjer je ponudba kadrov manjša od povpraševanja, in spodbujanje vpisa mladih na te programe. Usklajevanje vpisa s potrebami omogoča sistem za spremljanje zaposljivosti visokošolskih diplomantov, ki je bil vzpostavljen na MIZŠ, v prihodnje pa tudi platforma za napovedovanje potreb po kompetencah, ki se oblikuje.

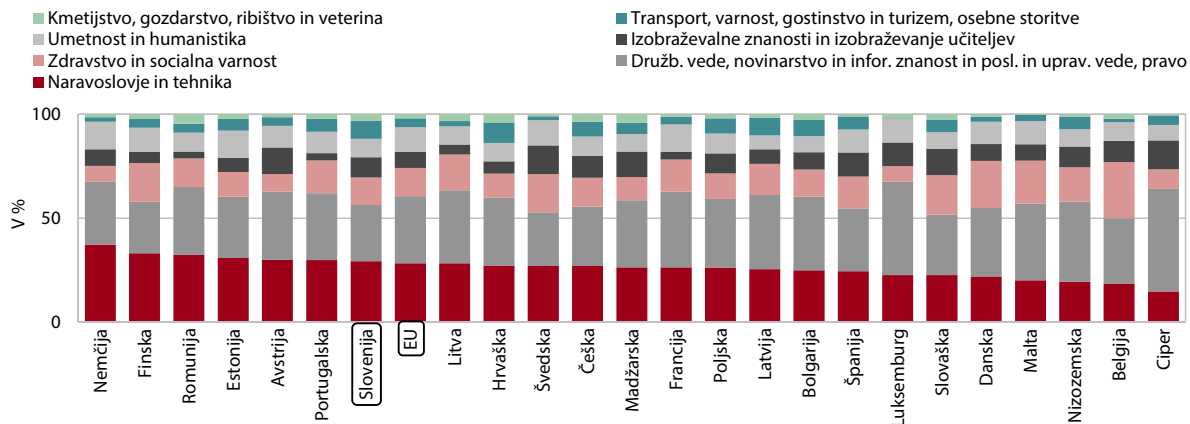
Tabela: Struktura mladih,¹ vpisanih v srednješolsko izobraževanje, po vrstah izobraževalnih programov, v %

		2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Splošno izobraževalni programi	39,1	41,1	41,2	40,7	40,1	39,7	38,4	37,5	36,4	35,6	35,3
	Poklicni programi	60,9	58,9	58,8	59,3	59,9	60,3	61,6	62,5	63,6	64,4	64,7
EU	Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Splošno izobraževalni programi	44,1	46,5	46,8	47,2	47,6	50,4	51,2	51,0	51,6	57,5	57,2
	Poklicni programi	55,9	53,5	53,2	52,8	52,4	49,6	48,8	49,0	48,4	42,5	42,8

Vir: Eurostat, 2021. SURS, 2021.

Opomba: ¹Prikazani so redno vpisani.

Slika: Vpisani v terciarno izobraževanje, struktura po področjih izobraževanja, 2018

Vir: Eurostat, 2020.

¹ Neposredni vpis v terciarno izobraževanje omogočajo vse vrste izobraževalnih programov, razen nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja.

Diplomanti terciarnega izobraževanja

2.3

Število diplomantov terciarnega izobraževanja se je leta 2019 znižalo in je bilo eno najnižjih v zadnjih desetih letih. V obdobju 2012–2019 je najbolj upadlo na družboslovnih področjih, s tem pa tudi njihov delež v strukturi diplomantov, ki se je najbolj okrepil na področju izobraževanja.¹ Povečal se je tudi delež diplomantov zdravstva in socialne varnosti, a je bil leta 2018 pod povprečjem EU, njihovo število pa se je v zadnjih nekaj letih zmanjševalo v nasprotju z naraščajočimi potrebami družbe zaradi demografskih sprememb in ne nazadnje tudi epidemije covid-19. Povečal se je tudi delež diplomantov naravoslovja in tehnike ter je bil leta 2018 nad povprečjem EU, vendar pa je bilo njihovo število leta 2019 manjše od doseženega vrha v letu 2012 in je zaostajalo za potrebami na trgu dela. Ocenjujemo, da se bo število diplomantov ob zmanjšanju števila vpisanih v zadnjih letih zaradi demografskih sprememb (manjše generacije) v prihodnje še zmanjševalo, s tem pa tudi njihova ponudba na trgu dela. Zato je ključno povečati število vpisnih mest na programih oz. za poklice, po katerih bodo potrebe najbolj naraščale, in posodabljati študijske programe z vsebinami, ki bodo obravnavale izzive v prihodnje (avtomatizacija ipd.). Med diplomanti terciarnega izobraževanja je sicer 60,0 % žensk, njihov delež je na vseh področjih izobraževanja, razen na naravoslovju in tehniki, večji od deleža moških.

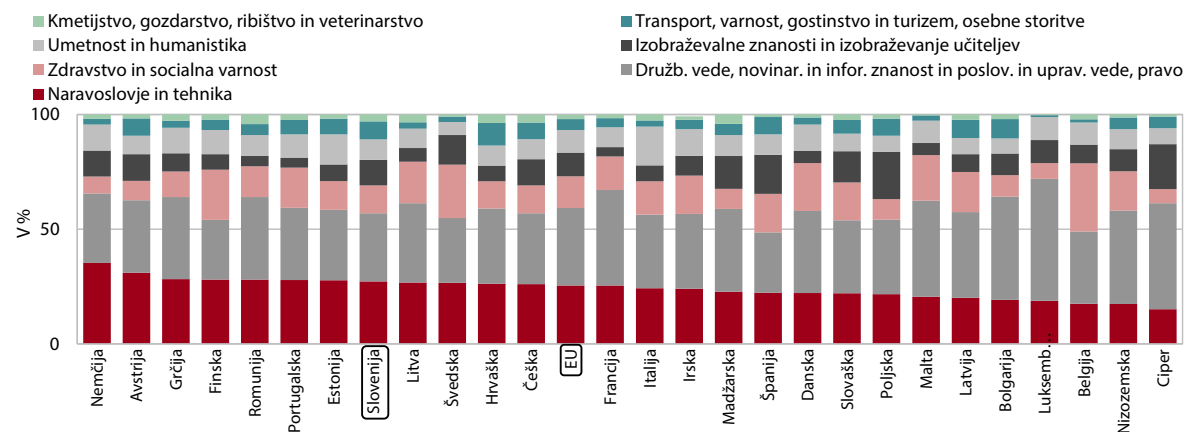
Število novih doktorjev znanosti je bilo leta 2019 eno nižjih v obdobju 2009–2019. Leta 2019 se je povečalo,² izraženo na 1.000 prebivalcev v starosti 25–34 let pa je bilo leta 2018 z 1,8 blizu povprečja EU (1,9), a nižje kot v državah vodilnih in močnih inovatorjih.³ Takšna gibanja so bila povezana z zniževanjem števila vpisanih na doktorski študij od šolskega leta 2012/2013 do šolskega leta 2015/2016, ki bi ga lahko pripisali začasni prekinitev sofinanciranja doktorskega študija iz javnih virov,⁴ večletnemu zmanjšanemu obsegu financiranja v okviru programa mladi raziskovalci, ukinitvi programa mladi raziskovalci iz gospodarstva, manjšemu zanimanju za vpis na doktorski študij v času prejšnje gospodarske in finančne krize ter demografskim spremembam (zmanjšanje generacij za vpis na doktorski študij). Takšna gibanja so neugodno vplivala na inovacijski potencial države. Po naši oceni bi se lahko ob povečevanju števila vpisanih na doktorski študij od šolskega leta 2016/2017 dalje število novih doktorjev znanosti v prihodnjih letih spet povečalo, med njimi tudi doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike, ki so bistvenega pomena za inovacijsko dejavnost podjetij.

Tabela: Število diplomantov terciarnega izobraževanja, na mio. prebivalcev

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	8566,5	8907,4	9621,0	9980,1	10237,4	9313,6	9133,1	9031,6	15002,0	7966,5	8070,1	7737,0
EU	8187,1	7917,6	8417,8	9232,6	7634,6	8932,5	8958,7	8908,4	8883,1	8957,3	8932,3	n.p.

Vir: Eurostat, 2021.

Slika: Struktura diplomantov terciarnega izobraževanja, po področjih izobraževanja, 2018

Vir: Eurostat, 2021.

¹ Področje izobraževanja vključuje izobraževalne znanosti in izobraževanje učiteljev.

² Izjema je bilo leto 2016, ko se je njihovo število zaradi zaključevanja starih (predbolonjskih) študijskih programov močno povečalo.

³ Po EII (evropski inovacijski indeks) 2020 so države vodilne inovatorske Švedska, Finska, Danska, Nizozemska in Luksemburg ter države močne inovatorke Belgija, Nemčija, Avstrija, Irska, Francija, Estonija in Portugalska.

⁴ Po Uredbi o sofinanciranju doktorskega študija iz leta 2010 se doktorski študij sofinancira na podlagi javnega razpisa, a tega sofinanciranja v letih 2013–2015 ni bilo. Financiran pa je bil doktorski študij mladih raziskovalcev.

Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA) 2.4

Petnajstletniki v Sloveniji so leta 2018 pri matematični, naravoslovni in bralni pismenosti dosegli dobre rezultate. Po raziskavi PISA 2018¹ so pri vseh treh vrstah pismenosti, ki so posredni kazalnik kakovosti, dosegli več točk od povprečja EU, cilj SRS (do leta 2030), ki je uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU, pa je bil dosežen pri matematični in naravoslovni pismenosti. Med letoma 2015 in 2018 so se dosežki pri naravoslovni in zlasti pri bralni pismenosti poslabšali, pri matematični pa so ostali približno enaki. Strateški okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju za enega od ciljev do leta 2020 določa, da se mora delež petnajstletnikov s slabimi rezultati (manj kot druga raven pismenosti) pri branju, matematiki in naravoslovju do leta 2020 zmanjšati na manj kot 15 %. Slovenija je dosegla ta cilj samo pri naravoslovni pismenosti.² Na nadpovprečne rezultate petnajstletnikov (v točkah) so vplivali zlasti dobri kadrovski³ in materialni viri.⁴

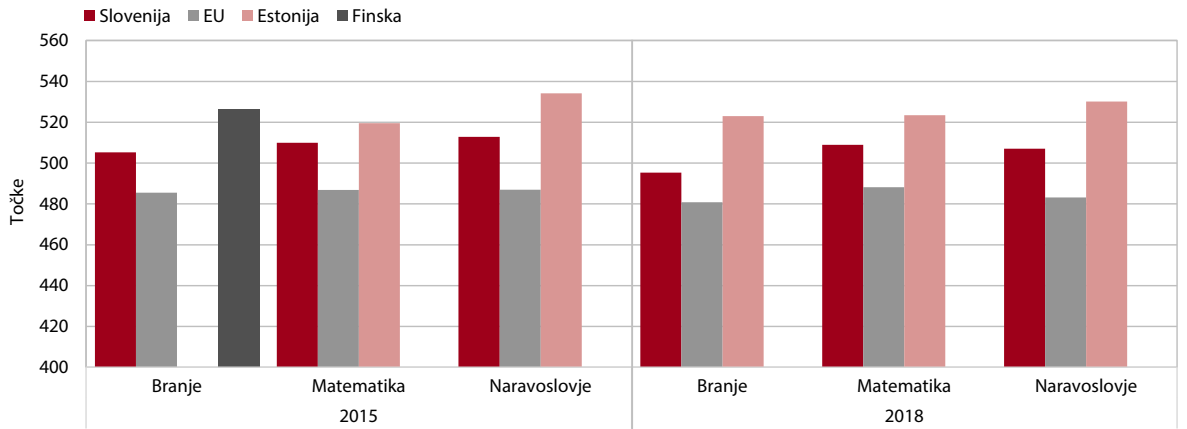
Neenakost v učnih dosežkih petnajstletnikov se je med letoma 2015 in 2018 povečala. Dekleta so leta 2018 dosegla boljše rezultate (v točkah) pri bralni in naravoslovni pismenosti ter enake kot fantje pri matematični pismenosti. Petnajstletniki z najboljšim socialnoekonomskim položajem so dosegli boljše rezultate kot njihovi vrstniki z najslabšim socialnoekonomskim položajem, razlika med njimi je bila manjša kot v povprečju EU, a se je med letoma 2015 in 2018 povečala. Priseljenci iz tujine so dosegli pri bralni pismenosti slabše rezultate kot domači prebivalci, razlika med njimi je bila večja kot v povprečju EU.⁴

Tabela: Uvrstitve Slovenije pri naravoslovni, matematični in bralni pismenosti v primerjavi z državami članicami EU

	2006	2009	2012	2015	2018	Cilj SRS za 2030
Matematika	10	15	20	6	9	Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU
Branje	8	7	9	5	5	
Naravoslovje	4	5	7	3	4	

Vir: PISA 2018, 2015, 2012, 2009 in 2006 (OECD, 2019a). Opomba: Raziskava PISA se v Sloveniji izvaja od leta 2006.

Slika: Povprečni matematični, naravoslovni in bralni dosežki 15-letnikov v PISA

Vir: OECD (PISA 2015 in PISA 2018).

Opombi: ¹Za EU je prikazano netehtano povprečje. ²Od držav EU je pri vsaki od vrst pismenosti prikazan podatek za državo, ki je v EU dosegla najboljšo vrednost.

¹ PISA (Programme for International Student Assessment) je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti, ki se izvaja pod okriljem OECD. V raziskavo so zajeti 15-letni učenci in dijaki ne glede na vrsto šole, ki jo obiskujejo. Raziskava poteka v triletnih ciklih. Njen namen je zajeti podatke o kompetentnosti učencev, ki jih potrebujejo za svoje življenje, poklicno in zasebno ter je pomembna za posameznika in družbo.

² Leta 2018 je pri bralni pismenosti znašal 17,9 %, pri matematični pismenosti 16,4 % in pri naravoslovni pismenosti 14,6 %.

³ V Sloveniji ima veliko učiteljev strokovni izpit, razmerje med številom učencev in številom učnega osebja je bilo nizko.

⁴ Materialnim viri so učbeniki, knjižnično gradivo, laboratorijska oprema ipd.

⁵ Za matematično in naravoslovno pismenost podatki niso na voljo.

Izdatki za izobraževanje

2.5

Javni¹ in zasebni izdatki za izobraževanje (v % BDP) so bili leta 2019 na eni najnižjih ravni v zadnjih desetih letih in po podatkih za leto 2017 tudi nižji kot v mednarodnem povprečju. Javni izdatki kot delež BDP so se od leta 2012 zniževali, upadanje pa je bilo zlasti posledica varčevalnih ukrepov in sprememb na področju socialne zakonodaje (gl. tudi UMAR, 2019), pa tudi demografskih razlogov in od leta 2014 hitre rasti BDP. Leta 2018 so se izdatki zvišali zaradi višjih transferjev gospodinjstvom oz. šolajočim, leta 2019 pa so ostali skoraj enaki (4,65 % BDP)² kot leto prej in eni najnižjih v obdobju 2009–2019. V zadnjih desetih letih so se izdatki najbolj znižali na terciarni in srednješolski ravni izobraževanja. Javni izdatki za izobraževanje so bili leta 2017 (zadnji mednarodni podatki) nižji kot v povprečju držav EU, ki so članice OECD (EU-23), in veliko nižji kot v gospodarsko visoko razvitih državah (Danska, Švedska, Belgija in Finska), najbolj so zaostajali na terciarni ravni.

Zasebni izdatki za izobraževanje so se v obdobju 2009–2019 prav tako znižali in so leta 2018 znašali 0,57 % BDP, po podatkih za leto 2017 pa so bili nekoliko pod povprečjem EU-23 (0,64 % BDP).

Čeprav so se izdatki (javni³ in zasebni) na udeleženca izobraževanja v obdobju 2009–2019 večinoma povečevali, so bili v mednarodni primerjavi še vedno nizki. V letu 2017, za katero so na voljo mednarodno primerljivi podatki, so le na nižji sekundarni ravni (v Sloveniji vključuje tretjo triado osnovne šole) presegali povprečje držav EU, ki so članice OECD (EU-23). Najbolj so zaostajali na terciarni in srednješolski ravni, kjer je vključenost mladih v izobraževanje velika, javni in zasebni izdatki pa nizki, kar omejuje možnosti za dvig kakovosti izobraževanja, posledično pa tudi prihodnjega človeškega kapitala.

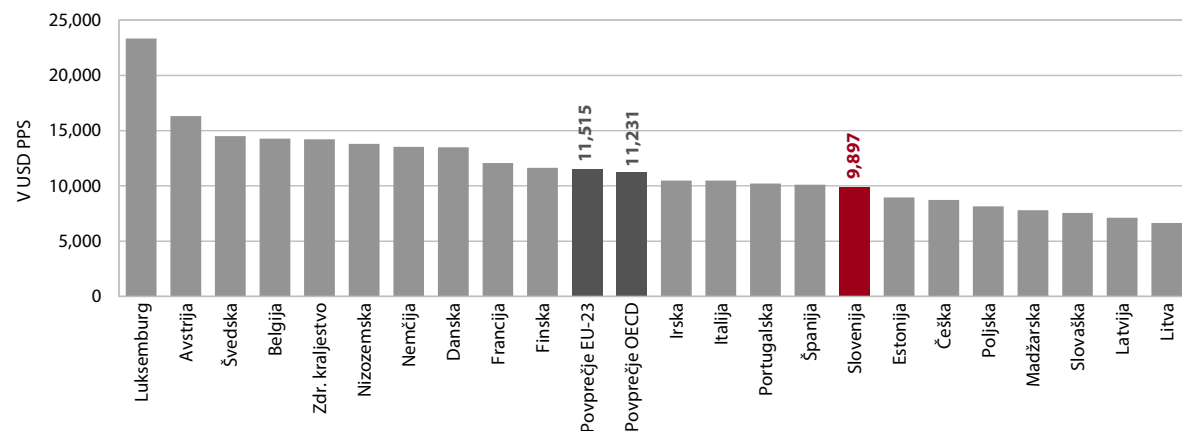
Tabela: Celotni javni izdatki za izobraževanje v primerjavi z BDP, v %

	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	5,63	5,11	5,56	5,57	5,33	5,08	4,95	4,61	4,51	4,49	4,66	4,65
EU-23	5,37	5,35	5,59	5,62	5,20	5,31	5,22	4,88	4,78	4,76	n. p.	n. p.

Vir: Eurostat; SURS, 2019; preračuni UMAR.

Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Izdatki (javni in zasebni) za izobraževalne ustanove na udeleženca,¹ 2017

Vir: OECD (2020a).

Opomba: ¹Vključene so osnovnošolska, srednješolska in terciarna raven izobraževanja. Podatek za EU-23 vključuje Združeno kraljestvo.

¹ Celotni javni izdatki za izobraževanje zajemajo vse proračunske izdatke za formalno stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Zajeti so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove in transferji gospodinjstvom (štipendije, subvencije za prehrano, vozovnice, bivanje, učbeniki ipd.).

² Prvo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja ni zajeto. Po mednarodni klasifikaciji ravni izobraževanja ISCED 2011, ki zajema tudi to obdobje, so javni izdatki za izobraževanje leta 2018 znašali 4,95 % BDP.

³ Med javne izdatke niso vključeni transferji za šolajoče oz. gospodinjstva.

Vključenost v vseživljenjsko učenje

2.6

Vključenost odraslih (25–64 let) v vseživljenjsko učenje¹ se je od vrha v letu 2010 zmanjšala in v drugem četrtletju leta 2020 prvič zdrsnila pod povprečje EU. Leta 2019 je znašala 11,2 % (EU: 10,8 %), z zmanjšanjem v preteklem desetletju pa se je precej oddaljila od cilja Strateškega okvira za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju do leta 2020 (15 %), še bolj pa od uresničevanja od cilja SRS 2030 (19 %). Močno je zaostajala tudi za razvitejšimi severnoevropskimi državami (Švedsko, Finsko in Dansko). Izstopala je majhna vključenost nizko izobraženih, starejših, moških in priseljencev. Med regijami je bila največja v osrednjeslovenski, majhna pa v pomurski, posavski in jugovzhodni Sloveniji. V drugem četrtletju 2020, ko je Slovenijo zajel prvi val epidemije covid-19, je vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje dodatno močno upadla,² in sicer v vseh regijah. Večletno upadanje vključenosti v vseživljenjsko učenje je izjemno neugodno, saj negativno vpliva na zaposlitvene možnosti in socialno vključenost odraslih.

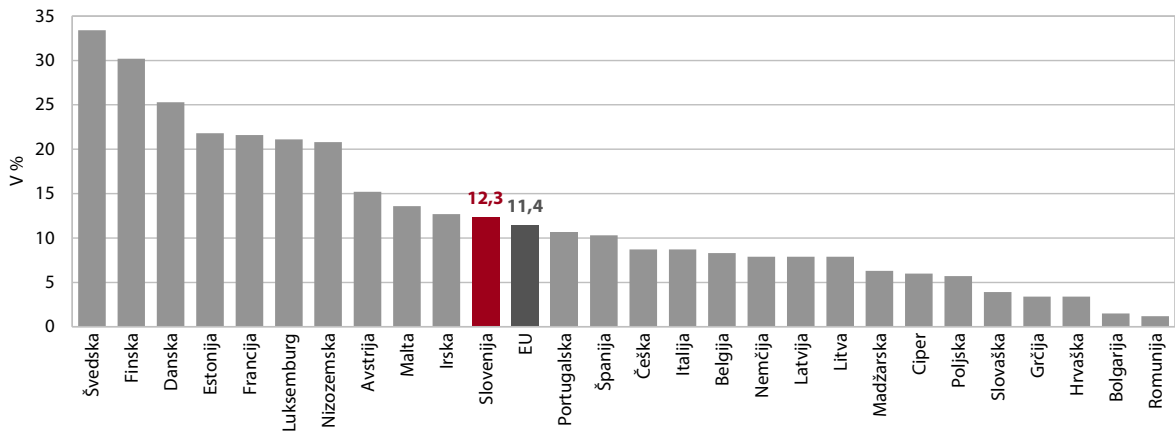
Glede na status aktivnosti je bila leta 2019 vključenost v vseživljenjsko učenje največja med delovno aktivnimi prebivalci, a se je tu v obdobju 2008–2019 najbolj zmanjšala. Kljub temu je bila le v tem segmentu večja kot v povprečju EU.³ Razlike v vključenosti v vseživljenjsko učenje so bile tudi med delovno aktivnimi. V zasebnem sektorju, v katerem je večji delež nizko izobraženih, je bila manjša kot v javnem, vrsto let je izstopala majhna vključenost v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih, glede na velikost podjetja pa v malih podjetjih (z največ desetimi zaposlenimi). V obdobju 2008–2019 se je vključenost v vseživljenjsko učenje najbolj zmanjšala pri delovno aktivnih, še posebej v informacijskih in komunikacijskih dejavnostih. Tudi v drugem četrtletju 2020 se je vključenost delovno aktivnih, pa tudi brezposelnih in neaktivnih, v vseživljenjsko učenje zmanjšala.⁴ Neugodna gibanja upočasnjujejo razvoj človeškega kapitala in dvig konkurenčnosti gospodarstva ter prilagajanje zaposlenih spremembam na delovnih mestih in na trgu dela zaradi epidemije covid-19, širjenja industrije 4.0 in drugih razlogov.

Tabela: Vključenost odraslih prebivalcev, starih 25–64 let, v vseživljenjsko učenje, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	15,3	14,3	14,8	16,4	16,0	13,8	12,5	12,1	11,9	11,6	12,0	11,4	11,2	19 %
EU	7,7	8,0	7,9	7,8	8,1	8,2	9,9	10,1	10,1	10,3	10,4	10,6	10,8	

Vir: Eurostat, 2021.

Slika: Vključenost delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, 2019

Vir: Eurostat, 2021.

¹ Vseživljenjsko učenje vključuje formalno in neformalno izobraževanje.
² EV drugem četrtletju leta 2020 je vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje v Sloveniji znašala 5,6 % (EU: 7,9 %).
³ Leta 2019 je vključenost delovno aktivnih prebivalcev v vseživljenjsko učenje znašala 12,3 % (EU: 11,4 %), brezposelnih 9,7 % (EU: 10,7 %) in neaktivnih 6,5 % (EU: 8 %).
⁴ V drugem četrtletju leta 2020 je vključenost brezposelnih v vseživljenjsko učenje znašala 9,3 %, delovno aktivnih 7,9 % in neaktivnih 1,9 %.

Obisk kulturnih prireditev

2.7

Povprečno število obiskov kulturnih prireditev na prebivalca¹ je bilo v zadnjih petih letih približno enako. Zaradi izvedbe prireditev v okviru naslova evropska prestolnica kulture za Maribor je bilo največje leta 2012, v preostalih letih je znašalo okoli 5–6 obiskov na prebivalca in je bilo še precej oddaljeno od cilja SRS do 2030. Skupno število obiskov kulturnih prireditev se je v obdobju 2009–2019 večinoma povečevalo. Ob precejšnjem povečanju števila kulturnih prireditev se je najbolj povečalo število obiskov kulturnih prireditev v kulturnih domovih in središčih, ki so leta 2019 evidentirali tudi največ obiskov med vsemi vrstami kulturnih ustanov. Povečalo se je tudi število obiskov prireditev, ki so jih izvedla kulturna društva, kar povezujemo s širjenjem dejavnosti ljubiteljske kulture; povečanjem števila kulturnih društev, njihovih članov in izvedenih prireditev. Ugodna gibanja na področju ljubiteljske kulture so pozitivno vplivala tako na dostopnost kulturnih vsebin na lokalni ravni kot tudi na povezovanje in sodelovanje med ljudmi. V obdobju 2009–2019 se je večinoma povečeval tudi obisk gledališč in oper ter muzejev, leti so poskušali z različnimi aktivnostmi pritegniti večje število obiskovalcev. Večinoma neugodna pa so bila gibanja obiska glasbenih ustanov in kinematografov.

Zaradi epidemije covid-19 in neobratovanja kulturnih dejavnosti se za leto 2020 ocenjuje, da je obisk kulturnih prireditev močno upadel.

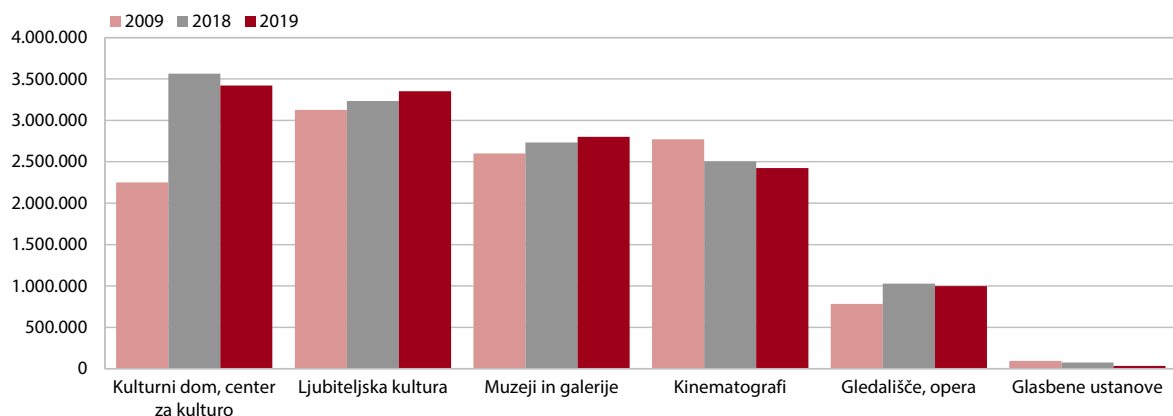
Kulturne ustanove izvajajo številne dejavnosti, ki bogatijo kulturno ponudbo. Število prireditev, ki so jih izvedle ustanove z odrsko dejavnostjo,² je v obdobju 2016–2019 nihalo in jih je bilo leta 2019 24,9 tisoč. Glede na vrst je bilo podobno kot v preteklih letih tudi leta 2019 največ filmskih in video projekcij, sledile so prireditve, ki so prikazovale dramska in druga gledališka dela, ter prireditve lutkovnih gledališč, najmanj pa je bilo prireditev sodobne in komponirane glasbe, baletnih prireditev in dogodkov intermedijske umetnosti. Dostopnost kulture med drugim povečujejo brezplačne prireditve, teh je bila leta 2019 dobra petina, poleg tega so ustanove z odrsko dejavnostjo izvajale tudi številne kulturno-umetnostne vzgojno-izobraževalne dejavnosti.³ Pri tem je treba opozoriti, da se nekatere skupine prebivalcev (gibalno in senzorno ovirane osebe) srečujejo z ovirami pri dostopu do ustanov⁴ in s tem do kulture. Na področju filmske produkcije je bilo leta 2019 število proizvedenih kinematografskih filmov⁵ drugo največje v obdobju 2014–2019.

Tabela: Povprečno število obiskov kulturnih prireditev na prebivalca

	2005	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	5,0	5,4	5,7	6,0	9,6	6,2	5,9	6,3	6,2	6,3	6,3	6,2	8,0

Vir: SURS, 2021; Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, 2021; Slovenski filmski center, 2021; preračuni UMAR.

Slika: Število obiskov kulturnih prireditev, Slovenija, 2009, 2018 in 2019

Vir: SURS, 2021; Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, 2021; Slovenski filmski center, 2021. Opomba: V letu 2016 je bila opravljena revizija statistike SURS.

¹ Leta 2016 je prišlo zaradi obsežne spremembe metodologije do preloma v časovni vrsti podatkov za naslednje skupine: a) muzeji, galerije oz. likovna razstavišča, b) gledališča, c) orkestri oz. zbori, d) kulturni domovi. Pri kulturnih prireditvah so od leta 2016 vključeni: a) muzeji in galerije, b) gledališča in opera, c) glasbene ustanove, d) kinematografi, e) kulturni domovi, centri za kulturo, f) ljubiteljska kultura.

² Sem uvrščamo kulturne domove in centre za kulturo, gledališče in opero ter glasbene ustanove.

³ Ustanove z odrsko dejavnostjo so leta 2017 izvedle 5.807 vzgojno-izobraževalnih programov, ki se jih je udeležilo 0,528 mio. prebivalcev.

⁴ Leta 2019 je imela dostop za gibalno ovirane osebe v celoti urejen dobra polovica ustanov z odrsko dejavnostjo, za senzorno ovirane pa dobra desetina.

⁵ Zajeti so tisti proizvedeni dolgometražni in kratkometražni filmi, ki so bili tudi prvič javno predvajani.

Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini 2.8

Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini,¹ se je po nekajletnem povečevanju leta 2019 zmanjšal, še večji padec pa je zaradi vpliva epidemije covid-19 pričakovati v letu 2020. Gostovanja so posredni kazalnik kakovosti kulturne dejavnosti, saj gostovanje za kulturno ustanovo praviloma pomeni priznanje za kakovostno delo. Oceno gibanja na tem področju otežuje kratka časovna serija, saj so podatki na voljo le za obdobje 2015–2019 (gl. opombo pod tabelo). Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, je leta 2019 znašal 3,9 %. V primerjavi s predhodnim letom se je zmanjšal, še vedno pa je bil nad ciljem SRS za leto 2030. Pri muzejih se je delež gostovanj zmanjševal že več let, v odrski dejavnosti pa le v zadnjem letu. V strukturi gostovanj kulturnih prireditev v tujini je leta 2019 približno 80 % gostovanj odpadlo na države članice EU, kar kaže na geografsko navezanost kulturnih ustanov na ta prostor. Po naši oceni se je zaradi omejitvenih ukrepov za zaježitev epidemije covid-19 leta 2020 število gostovanj s kulturnimi prireditvami v tujini dodatno zmanjšalo.

Epidemija covid-19 je negativno vplivala tudi na gostovanja tujih prireditev v Sloveniji in na kulturno produkcijo v Sloveniji, ki je bistvena za uveljavljanje in prepoznavnost kulture v tujini. Število gostujočih prireditev iz tujine je bilo v ustanovah z odrsko dejavnostjo leta 2019 drugo največje v obdobju 2016–2019, v muzejih pa najmanjše. Gostovanja prireditev iz tujine bogatijo ponudbo kulturnih prireditev v Sloveniji in kažejo na sodelovanje s kulturnimi ustanovami iz tujine, ki pa je bilo leta 2020 zaradi epidemije covid-19 okrnjeno. Okrnjena je bila tudi kulturna produkcija v Sloveniji, številni kulturni ustvarjalci, zlasti v glasbi, uprizoritveni umetnosti in filmu ter avdiovizualne dejavnosti, so doživeli upad naročil (Matjaž, Črnič in Kosi, 2020b), filmski ustvarjalci pa tudi zamik pri izpolnjevanju pogodbenih obveznosti s strani države.

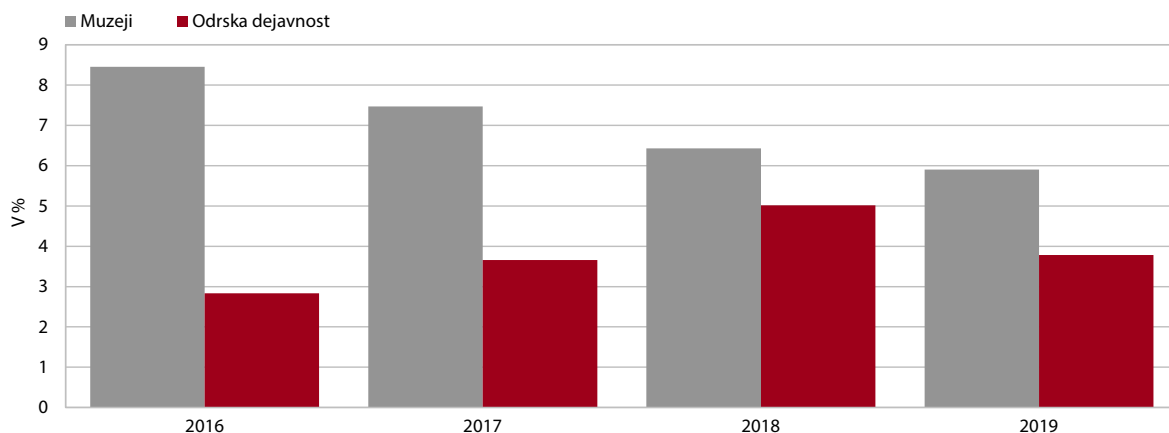
Tabela: Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, od skupnega števila kulturnih prireditev, v %

	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	2,8 (ocena) ¹	3,1	3,9	5,1	3,9	3,5

Vir: SURS, 2021.

Opomba: ¹Zaradi revizije statistike kulture je prišlo z letom 2016 do preloma časovne vrste, zato so podatki za leto 2015 ocenjeni oz. prilagojeni metodologiji, veljavni za raziskavi Dejavnost kulturnih domov, gledališč, oper in poklicnih orkestrorov ter zborov (KU-ODER) ter Muzejska in galerijska dejavnost (KU-MZ) za leto 2016. Ocenjevanje je opravil SURS. Do leta 2015 ni bilo podatka za kulturne domove. Viri podatkov so bile statistične raziskave: Dejavnost muzejev, muzejskih zbirk, posebnih muzejev za likovno dediščino in likovnih razstavišč (KU-MZ), Dejavnost gledališč, opere in baleta (KU-GL) in Dejavnost poklicnih orkestrorov in zborov (KU-FO).

Slika: Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, Slovenija

Vir: SURS (2021).

Opomba: Odrska dejavnost vključuje: a) gledališča, b) poklicne orkestre oz. zборе ter opero, c) kulturne domove in zavode za kulturo ter druge organizatorje kulture.

¹ Kazalnik delež prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, od skupnega števila prireditev je razmerje med številom prireditev, izvedenih na gostovanjih v drugih državah, in številom vseh prireditev v navedenih kulturnih ustanovah. Pri kulturnih prireditvah so vključeni: a) muzeji, galerije oz. likovna razstavišča, b) gledališča, c) poklicni orkestri oz. zbori ter opera, d) kulturni domovi in zavodi za kulturo ter drugi organizatorji kulture. Leta 2016 je prišlo zaradi obsežne spremembe metodologije do preloma v časovni vrsti podatkov. Vira podatkov sta raziskavi Dejavnost kulturnih domov, gledališč, oper in poklicnih orkestrorov ter zborov (KU-ODER) ter Muzejska in galerijska dejavnost (KU-MZ).

3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Zdravo in aktivno življenje

- 3.1 Zdrava leta življenja
- 3.2 Indeks enakosti spolov
- 3.3 Pričakovano trajanje življenja
- 3.4 Neizpolnjene potrebe po zdravstvenem varstvu
- 3.5 Preprečljiva umrljivost
- 3.6 Izdatki za zdravstvo
- 3.7 Izdatki za dolgotrajno oskrbo
- 3.8 Čezmerna hranjenost in debelost

Dostojno življenje za vse

- 3.9 Stopnja tveganja socialne izključenosti
- 3.10 Neenakost glede porazdelitve dohodka
- 3.11 Izkušnje z diskriminacijo
- 3.12 Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka
- 3.13 Zadovoljstvo z življenjem
- 3.14 Izdatki za socialno zaščito
- 3.15 Stopnja stanovanjske prikrajšanosti
- 3.16 Materialna in dohodkovna prikrajšanost

Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta

- 3.17 Stopnja delovne aktivnosti
- 3.18 Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih
- 3.19 Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti
- 3.20 Prekarne in začasne zaposlitve
- 3.21 Bolniška odsotnost

Zdrava leta življenja

3.1

Zaostanek Slovenije za EU v pričakovanih zdravih letih življenja ob rojstvu¹ je po zadnjih podatkih nekoliko manjši kot v preteklosti. Analiza SURS (2019) je pokazala, da je bila zelo nizka vrednost kazalnika zdravih let življenja v Sloveniji v preteklosti povezana predvsem z neustreznim prevodom in načinom anketiranja. V zadnjih podatkih za leto 2019 se že odražajo spremembe v načinu anketiranja, zato so se rezultati za Slovenijo precej izboljšali, v prihodnje pa se pričakuje tudi sprememba prevoda vprašanja, tako da bo pravilneje odražal vsebino vprašanja. Kazalnik za leto 2019 kaže, da lahko v Sloveniji ob rojstvu pričakujemo 60,9 leta zdravega življenja, v povprečju EU pa 65 let. Pri starosti 65 let lahko prebivalec Slovenije pričakuje v povprečju še 8,6 leta zdravega življenja, v EU pa 10,3 leta. Po zadnjih rezultatih je število let zdravega življenja za ženske večje kot za moške, kar je podobno kot v večini držav EU (prej je bilo obratno). Podaljševanje števila zdravih let življenja, ki zahteva več vlaganj v preventivo, naj bi v prihodnosti pomembno prispevalo

k podaljševanju aktivnosti in počasnejši rasti izdatkov za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo.

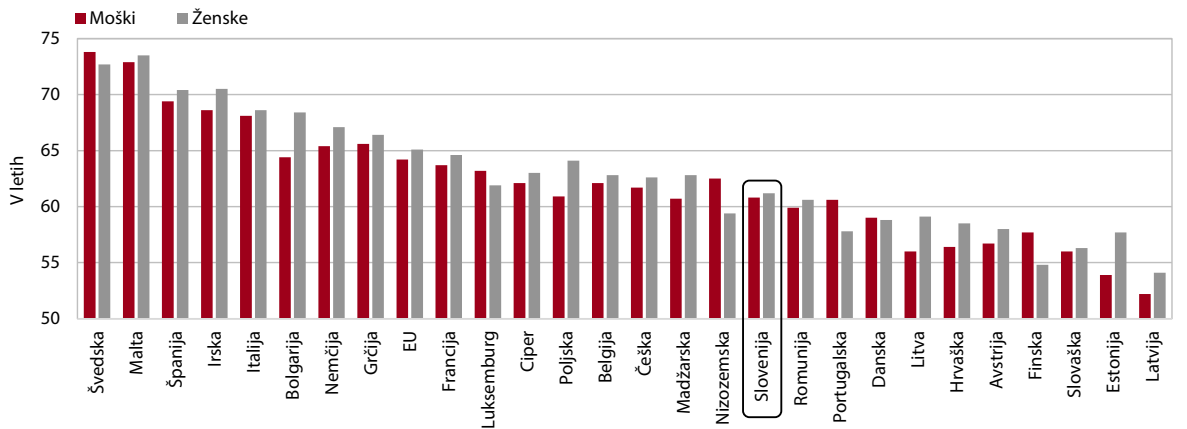
Tudi zaostanek za EU v deležu zdravih let življenja v pričakovanem trajanju življenja (PTŽ) je po zadnjih podatkih bistveno manjši.² V Sloveniji smo v letu 2019 v povprečju obeh spolov preživeli zdravi 74,8 % življenja, kar je še vedno pod povprečjem EU (79,6 %), vendar pa bistveno bolje kot po prejšnjih rezultatih, zaostanek za EU pa je še vedno predvsem posledica nižjega števila zdravih let življenja. Manjši delež let, ki jih preživimo zdravi, pomeni večji pritisk na sisteme socialne zaščite zaradi predčasnega upokojevanja in večjih potreb po storitvah zdravstva in dolgotrajne oskrbe. Zaradi epidemije covid-19 bo v naslednjih letih prišlo do večjih sprememb kazalnika. Pričakujemo lahko, da bo zaradi številnih umrlih prišlo do znižanja PTŽ, težko pa je napovedati, kolikšen bo negativen vpliv na leta zdravega življenja.

Tabela: Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu in delež zdravih let življenja v PTŽ

	Število pričakovanih let zdravega življenja ob rojstvu								Delež zdravih let življenja v PTŽ**, v %					
	Ženske				Moški				Ženske			Moški		
	2010	2018	2019*	Cilj SRS za 2030	2010	2018	2019*	Cilj SRS za 2030	2010	2019	Cilj SRS za 2030	2010	2019*	Cilj SRS za 2030
Slovenija	54,6	54,6	61,2	64,5	53,4	56,3	60,8	64,5	65,7	72,4	75,0	69,8	77,3	80,0
EU	62,2	64,2	65,1		61,3	63,7	64,2		75,0	77,5		80,0	81,8	

Vir: Eurostat, 2021.
Opombi: *V letu 2019 je prišlo do spremembe v načinu anketiranja v anketi EU-SILC, na podlagi katere se izračunava kazalnik zdravih let življenja. **PTŽ – pričakovano trajanje življenja.

Slika: Število zdravih let življenja ob rojstvu, 2019

Vir: Eurostat, 2021.
Opomba: Države so razvrščene po povprečju deleža življenja, ki ga moški in ženske preživijo zdravi.

¹ Kazalnik meri število let, za katera lahko oseba določene starosti pričakuje, da jih bo preživela brez oviranosti pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti. Kazalnik združuje podatke o umrljivosti in oviranosti. Ocena oviranosti temelji na vprašanju GALI (Global Activity Limitation Indicator). Ta v okviru ankete EU-SILC meri samooceno oviranosti zaradi zdravstvenih težav, ki trajajo vsaj 6 mesecev in vplivajo na vsakodnevne aktivnosti. V letu 2019 je prišlo do spremembe v načinu anketiranja, zato je rezultat za Slovenijo boljši.

² Zmanjšanje vrednosti izračunanega razmerja med številom pričakovanih zdravih let življenja in pričakovanim trajanjem življenja pomeni poslabšanje, povečanje vrednosti pa izboljšanje razmerja.

Indeks enakosti spolov

3.2

Po indeksu enakosti spolov¹ je bila Slovenija tudi v letu 2020 v evropskem povprečju. Z oceno 67,7 točke je ostala na 11. mestu med državami članicami EU. Od leta 2010 je napredovala za 5 točk, čeprav se je v primerjavi z letom 2017 njena ocena nekoliko znižala. Za izpolnitev cilja SRS 2030 (> 78) bi morala Slovenija v obdobju 2020–2030 vrednost indeksa izboljšati za več kot 10 točk.

Leta 2020 je Slovenija najvišje ocene znova dosegla na področjih zdravja in denarja, neenakost spolov pa ostaja najbolj izrazita na področjih znanja in moči. Na področju zdravja od leta 2010 ni bilo bistvenih sprememb. Moški pogosteje kot ženske ocenjujejo, da so dobrega ali zelo dobrega zdravja. Ženske v povprečju živijo skoraj 6 let dlje kot moški, a dosegajo manj zdravih let življenja. Večjih sprememb ni bilo niti na področju znanja, kjer je še naprej velika vrzel med spoloma pri deležu terciarno izobraženih. Napredek Slovenije na

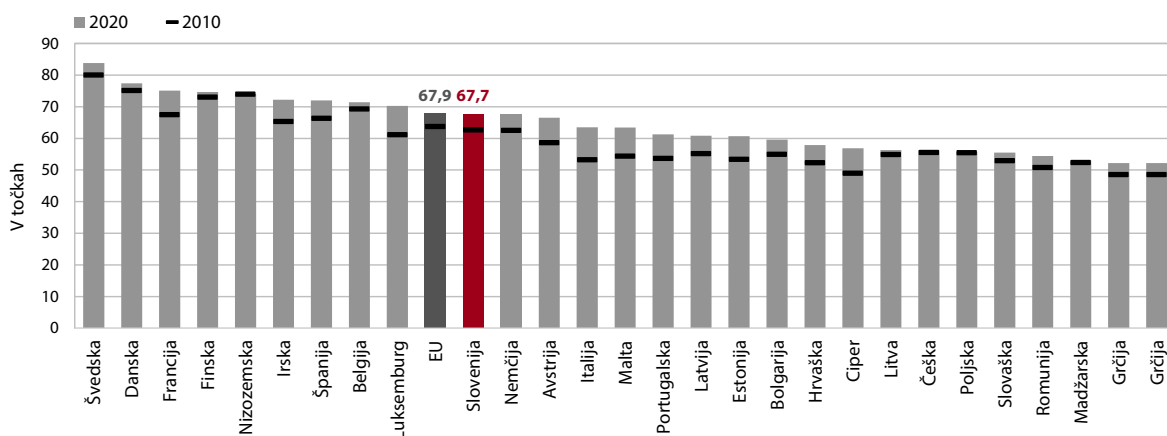
področjih denarja in dela je bil predvsem posledica zmanjševanja razlike med spoloma pri stopnji delovne aktivnosti. Neenakost spolov se še naprej kaže zlasti v neuravnoteženem številu žensk in moških v različnih sektorjih,² pa tudi v obsegu zaposlenosti za krajši delovni čas (več žensk kot moških). Plačna vrzel se je v Sloveniji povečala, vendar ostaja v primerjavi z drugimi članicami EU majhna.³ Ženske so imele več težav pri usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja ter so opravile več ur neplačanega dela kot moški. Zaradi spremembe volilne zakonodaje (spolne kvote na kandidatnih listah) se je po letu 2011 politična participacija žensk povečevala.⁴ Največji delež žensk v slovenskem parlamentu je bil leta 2014 (38,2 %), po letu 2017 pa se je zmanjševal in je po zadnjih podatkih za leto 2020 majhen (26,7 %) (EIGE, 2020a). Različne institucije in strokovnjaki ocenjujejo, da pandemija covid-19 in odziv nanjo še poglobljata že obstoječo neenakost spolov (Eurofound, 2020a; EIGE, 2020c; UNDP, 2020; Blaskó idr., 2020).

Tabela: Indeks enakosti spolov

	Slovenija						Cilj SRS za 2030	EU					
	2005	2010	2012	2015	2019	2020		2005	2010	2012	2015	2019	2020
GEI	60,8	62,7	66,1	68,4	68,3	67,7	>78	62,0	63,8	65,0	66,2	67,4	67,9
Zdravje	86,3	86,8	87,3	87,7	87,1	86,9		85,9	87,2	87,2	87,4	88,1	88,0
Denar	77,7	80,3	81,3	81,6	82,4	83,0		73,9	78,4	78,4	79,6	80,4	80,6
Delo	71,2	71,9	71,3	71,8	73,3	73,1		70,0	70,5	71,0	71,5	72,0	72,2
Čas	73,4	68,3	72,4	72,9	72,9	72,9		66,7	66,3	68,9	65,7	65,7	65,7
Moč	36,5	41,1	51,5	60,6	57,6	55,0		38,9	41,9	43,5	48,5	51,9	53,5
Znanje	52,1	55,0	54,9	55,0	56,0	55,9		60,8	61,8	62,8	63,4	63,5	63,6

Vir: EIGE, 2020a; 2020b. Opomba: Podatki za izračun indeksa za leto 2020 so večinoma iz leta 2018, za leto 2019 iz leta 2017.

Slika: Indeks enakosti spolov, 2010 in 2020

Vir: EIGE, 2020a. Opomba: Podatki za izračun indeksa za leto 2020 so večinoma iz leta 2018.

¹ Indeks enakosti spolov na podlagi 31 kazalnikov meri napredek in vrzeli med ženskami in moškimi na šestih področjih (gl. preglednico). Indeks z vrednostjo 1 pomeni popolno neenakost in 100 popolno enakost. Od leta 2019 je indeks izračunan na letni ravni. Podatki za izračun indeksa za leto 2020 se večinoma nanašajo na leto 2018 (izjema so npr. zastopanost spolov v parlamentu, ki so za leto 2020, ali področje časa, ki so za leto 2015).

² Na področju izobraževanja, zdravstva in socialnega dela je zaposlenih več žensk, moški pa prevladujejo na področju znanosti, tehnologije, strojništva in matematike (EIGE, 2019).

³ Z 0,9 v letu 2010 na 8,7 % v letu 2018 (UMAR, 2021).

⁴ Številka se po volitvah spremeni glede na izvoljene poslanke, pozneje pa glede na imenovanje na funkcije.

Pričakovano trajanje življenja

3.3

Podaljševanje pričakovanega trajanja življenja (PTŽ)¹ ob rojstvu se je v Sloveniji in EU v zadnjih letih upočasnilo. Od leta 2002² se je PTŽ v Sloveniji vsako leto v povprečju podaljšalo za dobre tri mesece, v povprečju EU pa za dobra dva meseca. Glavni razlogi za to so predvsem izboljševanje socialnoekonomskih razmer za življenje, višja izobrazba, boljša zdravstvena oskrba in življenjski slog (OECD, 2017b). Slovenija je povprečje EU presegla leta 2011. Se je pa po tem letu izboljševanje vrednosti PTŽ upočasnilo predvsem zaradi počasnejšega zmanjševanja smrti zaradi bolezni obtočil, ki je bilo prej glavni dejavnik izboljšanja (OECD, 2018b). Poleg tega so k upočasnjevanju prispevale močnejše sezone gripe, ki so prizadele predvsem starejše (2014/2015, 2016/2017 in 2017/2018) (OECD/EU, 2020).

Kratkoročno ni pričakovati nadaljnjega povečanja PTŽ. Zaradi močne gripe v Sloveniji v sezoni 2019/2020 in izrazito presežne umrljivosti zaradi epidemije covid-19³ v letu 2020 je pričakovati, da bo PTŽ v naslednjih letih

stagniralo ali se celo zmanjšalo, predvsem v starostni skupini nad 65 let. Poleg neposrednih smrti zaradi covid-19 lahko naraste tudi število posrednih smrti zaradi nedostopnosti preventivnih in nujnih zdravstvenih storitev ter psihosocialne pomoči (OECD/EU, 2020).

Leta 2019 je bilo PTŽ v vseh regijah višje kot leta 2011.⁴ Najdaljše življenje ob rojstvu so lahko pričakovale ženske v obalno-kraški (84,8 leta) in moški v osrednjeslovenski regiji (79,9 leta). V regijah zahodne Slovenije je PTŽ pri obeh spolih daljše kot v regijah vzhodne Slovenije – za ženske za 0,6 leta, za moške pa kar za okoli dve leti. Razlike med regijami so odraz številnih socialnoekonomskih dejavnikov – dohodkovne varnosti, socialne zaščite, neenakosti v zdravju, izobrazbe, bivanjskih razmer ipd. Pomen primerne stanovanja in dostopa do zdravstvenih storitev se je z epidemijo covid-19 še povečal, saj slabe bivanjske razmere in nezadostna dostopnost zdravstvenih storitev povečujejo umrljivost.

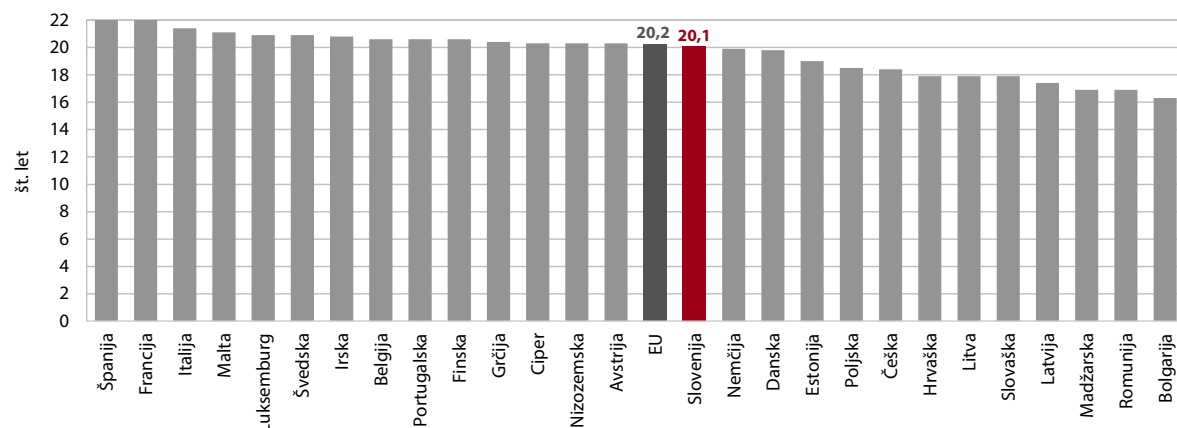
Tabela: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu, v letih

		2000	2005	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	Skupaj	76,2	77,5	79,1	79,8	80,3	81,2	80,9	81,2	81,2	81,5	81,6
	Moški	72,2	73,9	75,5	76,4	77,1	78,2	77,8	78,2	78,2	78,2	78,7
	Ženske	79,9	80,9	82,6	83,1	83,3	84,1	83,9	84,3	84,0	84,4	84,5
EU	Skupaj	n.p.	78,4	79,3	79,8	80,2	80,8	80,5	80,9	80,9	81,0	81,3
	Moški	n.p.	75,1	76,1	76,7	77,1	77,9	77,7	78,0	78,1	78,2	78,5
	Ženske	n.p.	81,5	82,4	82,9	83,1	83,7	83,3	83,7	83,6	83,7	84,0

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: n. p. – ni podatka

Slika: Pričakovano trajanje življenja pri starosti 65 let, 2019

Vir: Eurostat, 2021.

¹ PTŽ je povprečno število let življenja, ki jih lahko pričakuje oseba, stara x let, če bo umrljivost po starosti v času njenega življenja enaka vrednostim umrljivosti v tablicah umrljivosti za opazovano leto. SURS skupnega trajanja življenja ne objavlja, po spolu pa se zaradi različne metodologije podatka Eurostat in SURS nekoliko razlikujeta. Podatki SURS za leto 2019 kažejo ponovno povečanje za oba spola.

² Odkar so na voljo podatki za EU.

³ Leta 2020 je s covidom-19 umrlo 2.991 oseb, 95 % je bilo starejših od 65 let (NIJZ, 2021a). Presežna umrljivost (razmerje med številom umrlih zaradi vseh vzrokov smrti leta 2020 glede na povprečje obdobja 2015–2019) je znašala 18,1 % (Šter in Žnidarič, 2021; gl. tudi poglavje 3.1).

⁴ Regionalni podatki o PTŽ so na voljo od leta 2011.

Neizpolnjene potrebe po zdravstvenem varstvu

3.4

Leta 2019 je imelo v Sloveniji neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi 2,9 % prebivalcev (EU: 1,7 %), glavni razlog so bile čakalne dobe.¹ Razlike med državami so velike tako v deležu prebivalcev kot tudi v razlogih za neizpolnjene potrebe in v neenakosti glede na dohodek. V Sloveniji so glavna težava čakalne dobe, medtem ko zaradi finančnih razlogov neizpolnjenih potreb po zdravstveni oskrbi skoraj nimamo (gl. tabelo). V letu 2020 so se zaradi epidemije covid-19 in odpovedi številnih zdravstvenih dejavnosti neizpolnjene potrebe nedvomno močno povečale, saj je bila dostopnost močno otežena. Na primarni ravni se je število obiskov, vključno s posveti na daljavo, znižalo za 1,7 % v primerjavi z letom 2019, potem ko se je pred epidemijo letno povečalo za okoli 3 %. Še bolj se je zmanjšalo število obravnav v specialističnih ambulantah – za 20 %, v slikovni diagnostiki – za 15 % in bolnišničnih obravnav – za 15 %, kar pomeni, da številni bolniki niso bili deležni zdravljenja (ZZZS, 2021a). Posledično se je zmanjšalo tudi število izdanih napotnic in število čakajočih, vendar lahko pričakujemo hitro podaljšanje čakalnih dob po koncu epidemije (gl. tudi okvir 5 v poglavju 3.1).

Tudi neizpolnjene potrebe po zobozdravstveni oskrbi so v Sloveniji bistveno večje kot v povprečju EU. Leta

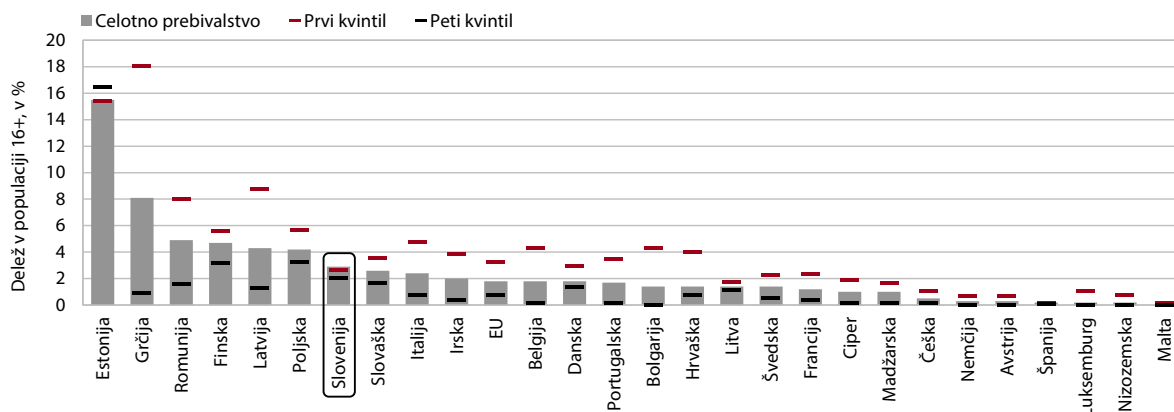
2019 je o neizpolnjenih potrebah po zobozdravstveni oskrbi poročalo 3,7 % prebivalcev, kar je več kot v povprečju EU (2,8 %). Drugače kot v drugih članicah v Sloveniji anketirani kot glavni razlog za neizpolnjene potrebe ne navajajo finančnih razlogov, ampak čakalne dobe. To je verjetno povezano s tem, da je v Sloveniji tudi zobozdravstveno varstvo odraslih vključeno v košarico pravic, ki je pokrita deloma iz obveznega in deloma dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, kar za večino držav članic EU ne velja. Vendar pa je v Sloveniji ta pravica zelo omejena z dolgimi čakalnimi dobami, zato kar četrtina prebivalcev nima izbranega zobozdravnika (Pavlovič, 2020). Analiza OECD (2020e) je pokazala, da je v Sloveniji verjetnost obiska zobozdravnika za osebe z enakimi potrebami za skoraj 24 o. t. večja pri posameznikih z višjimi dohodki kot pri tistih z najnižjimi dohodki. Do velike neenakosti glede na dohodek pa prihaja predvsem zaradi dolgih čakalnih dob, saj si posamezniki z višjimi dohodki lahko sami financirajo obisk zobozdravnika zunaj javne mreže. Epidemija covid-19 je močno vplivala tudi na dostopnost zobozdravstvenih storitev, ki so bile v prvem valu prekinjene, z izjemo nujnih, po sprostitvi ukrepov in v drugem valu pa so se zaradi strogih varnostnih ukrepov izvajale v omejenem obsegu. Po podatkih ZZZS se je realizacija programa zobozdravstva na primarni ravni glede na leto 2019 znižala za 13 %.

Slika: Neizpolnjene potrebe, delež v prebivalstvu starosti 16 let in več

V %		Čakalna doba			Čakalna doba, finančni razlog in oddaljenost		
		2017	2018	2019	2017	2018	2019
Po zdravstveni oskrbi	Slovenija	3,3	3,2	2,9	3,5	3,3	2,9
	EU	0,6	0,6	0,7	1,6	1,8	1,7
Po zobozdravstveni oskrbi	Slovenija	2,9	3,0	3,4	3,8	3,6	3,7
	EU	0,3	0,2	0,3	2,9	2,9	2,8

Vir: Eurostat, 2020. Opomba: Podatki po anketi EU-SILC.

Slika: Neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi zaradi čakalne dobe, finančnih razlogov ali oddaljenosti ter razlike glede na dohodek, 2019

Vir: Eurostat, 2020. Opomba: Podatki za Irsko, Italijo in Slovaško so za leto 2018.

¹ Kot temeljni kazalnik dostopnosti zdravstvenega varstva se v okviru ESSP uporablja anketni kazalnik nezadovoljenih potreb po zdravstveni oskrbi (medical examination) zaradi finančnih razlogov, oddaljenosti ali čakalne dobe. Težava kazalnika neizpolnjenih potreb je v tem, da ankete ne zajamejo nekaterih skupin prebivalstva (brezdomnih, deloma migrantov in oseb, ki živijo v institucionalnem varstvu). V Sloveniji je bila v preteklosti težava v prevodu vprašanja ankete EU-SILC, zato je podatek ustrezen šele od leta 2017.

Preprečljiva umrljivost

3.5

Preprečljiva umrljivost¹ se je v obdobju 2011–2016 hitro izboljševala, leta 2017 pa znova nekoliko poslabšala, toda ostala nad povprečjem EU. Stopnja preprečljive umrljivosti, ki jo sestavljata a) umrljivost, preprečljiva s preventivo, in b) umrljivost zaradi ozdravljivih vzrokov (preprečljiva z zdravstvenim varstvom), se je v letih od 2011 do 2017 (zadnji razpoložljivi podatki) v Sloveniji izboljšala za 43 oseb na 100.000 prebivalcev, v povprečju EU pa le za 25 oseb. Zelo uspešno je bilo v Sloveniji zlasti znižanje stopnje umrljivosti zaradi ozdravljivih vzrokov, v šestih letih se je znižala za 22 %, v povprečju EU pa le za 10 %.

Stopnja umrljivosti, ki jo lahko preprečimo s preventivnimi pregledi, se je leta 2017 znova nekoliko zvišala in ostala nad povprečjem EU. V Sloveniji je bilo v letu 2017 na 100.000 prebivalcev 187 smrti, ki bi jih lahko preprečili z uspešnimi javnozdravstvenimi ukrepi in preventivo, v EU pa 163. Močno je determinirana po spolu: pri moških so veliko pogostejše ishemične bolezni srca, pljučni rak, nezgode, odvisnost od alkohola ali

visoko tvegano pitje alkohola in samomori (EK, 2019). Izboljšanje je mogoče doseči s krepitvijo preventivnih ukrepov na primarni ravni, širitvijo referenčnih ambulant in centrov za krepitev zdravja, presejalnih programov, z vključevanjem zdravstvene in dolgotrajne oskrbe, cepljenjem ter večjimi vlaganji delodajalcev v zdravje.

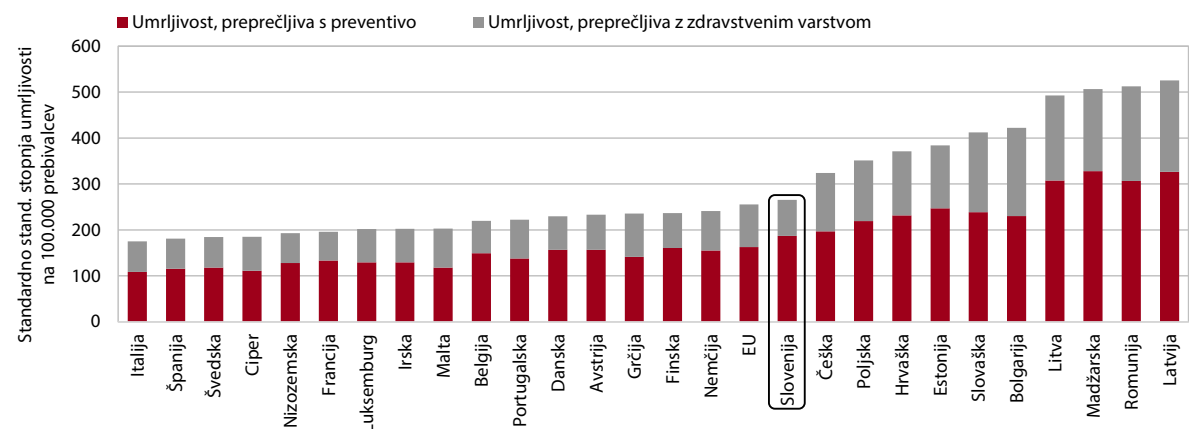
Stopnja umrljivosti zaradi ozdravljivih vzrokov se je leta 2017 še dodatno znižala in je bila precej pod povprečjem EU, kar kaže na razmeroma učinkovito zdravstveno varstvo z vidika zdravljenja. Zaradi vzrokov, ki bi se jim bilo mogoče izogniti s pravočasno in učinkovito zdravstveno oskrbo, je v letu 2017 v Sloveniji umrlo 78 oseb na 100.000 prebivalcev (EU: 93 na 100.000). Največji delež smrti je zaradi ishemične bolezni srca, raka debelega črevesa in danke, sledita možganska kap in rak dojke. Stopnjo pod 70 oseb so v letu 2017 dosegale Francija, Nizozemska, Španija, Italija in Švedska, predvsem zaradi zelo nizke umrljivosti zaradi bolezni srca in ožilja. Kazalnik je za vse države bistveno slabši (višji) za moške kot za ženske.

Tabela: Preprečljiva umrljivost, starostno standardizirane stopnje na 100.000 prebivalcev, od 2011 do 2017

	Preprečljiva umrljivost			Umrljivost, ki jo lahko preprečimo s preventivnimi pregledi			Umrljivost zaradi ozdravljivih vzrokov		
	2011	2016	2017	2011	2016	2017	2011	2016	2017
Slovenija	309	264	265	209	184	187	101	80	78
EU	278	254	256	175	161	163	103	93	93

Vir: Eurostat, 2021.

Slika: Stopnja preprečljive umrljivosti v državah članicah EU, 2017

Vir: Eurostat, 2021.

¹ V letu 2019 je bila spremenjena metodologija za izračun kazalnika preprečljive umrljivosti (angl. avoidable mortality), ki se uporablja za oceno uspešnosti zdravstvenega sistema in je sestavljen iz dveh kazalnikov: 1. stopnje umrljivosti, ki jo preprečimo z preventivnimi pregledi (angl. preventable mortality), in 2. stopnje umrljivosti zaradi ozdravljivih vzrokov (angl. treatable mortality). Pri obeh kazalnikih je prišlo do sprememb seznama vzrokov smrti. Ti se uvrščajo k 1. ali 2. glede na to, ali bi lahko zmanjšali umrljivost pretežno z boljšo preventivo ali pretežno z bolj učinkovitim zdravljenjem. Poleg tega se po novem upošteva kot preprečljive vse smrti do 75. leta starosti, prej je bila meja pri 65. letu. Za oba kazalnika je v skladu z novo metodologijo razpoložljiva serija od leta 2011 do leta 2016.

Izdatki za zdravstvo

3.6

Po obsegu celotnih izdatkov za zdravstvo na prebivalca se je zaostanek Slovenije za povprečjem EU v zadnjem desetletju še povečal. V obdobju finančne in gospodarske krize so se izdatki za zdravstvo v Sloveniji realno znižali, sistem je bil kadrovsko in finančno podhranjen, čakalne dobe so bile predolge. Kljub temu je bila realna rast celotnih izdatkov za zdravstvo v obdobju 2013–2019 v povprečju le 2,6-odstotna letno in je zaostajala za rastjo povprečja EU (3,0 %). Relativno nizka rast v obdobju konjunktore je bila posledica prilagajanja odhodkov ZZZS razpoložljivim prihodkom, ki so se kljub visoki rasti zaposlenosti povečevali počasneje od rasti BDP, del prihodkov pa je bil namenjen tudi za oblikovanje rezerve (ta je bila leta 2020 zaradi epidemije skoraj v celoti porabljena; gl. okvir 5). K dodatnim prihodkom ZZZS je v obdobju 2017–2019 prispeval prenos pokrivanja dela plač zdravnikov pripravnikov in specializantov s transferjem iz državnega proračuna,¹ vendar je bil ta dodatni proračunski vir za zdravstveni

sistem glede na potrebe premajhen. Celotni izdatki za zdravstvo na prebivalca so leta 2019 po prvi oceni dosegli 8,3 % BDP oziroma 2185 EUR SKM na prebivalca oziroma le 85 % povprečja EU (2572 EUR SKM), kar je enak zaostanek za EU kot leta 2013. Po drugi strani je Slovenija v enakem obdobju povečala BDP na prebivalca s 83 % na 89 % povprečja EU.²

V letu 2020 se bili izdatki za zdravstvo, povezani z obvladovanjem epidemije covid-19, večinoma pokriti iz državnega proračuna. Državni proračun je k tekočim izdatkom za zdravstvo v letu 2020 po prvi preliminarni oceni³ prispeval 578,6 mio. EUR (v letu 2019: 127 mio. EUR). V celotnih izdatkih za zdravstvo, ki so dosegli 4,7 mrd. EUR, se je delež proračunskih virov (skupaj državni in lokalni proračun) v letu 2020 povečal na kar 13,4 % (2019: 4,4 % BDP; 2018: 3,4 % BDP); delež celotnih javnih izdatkov, ki so znašali 3,6 mrd. EUR, pa na 76,8 % (ZZZS, 2021b; gl. okvir 5 v poglavju 3.1).

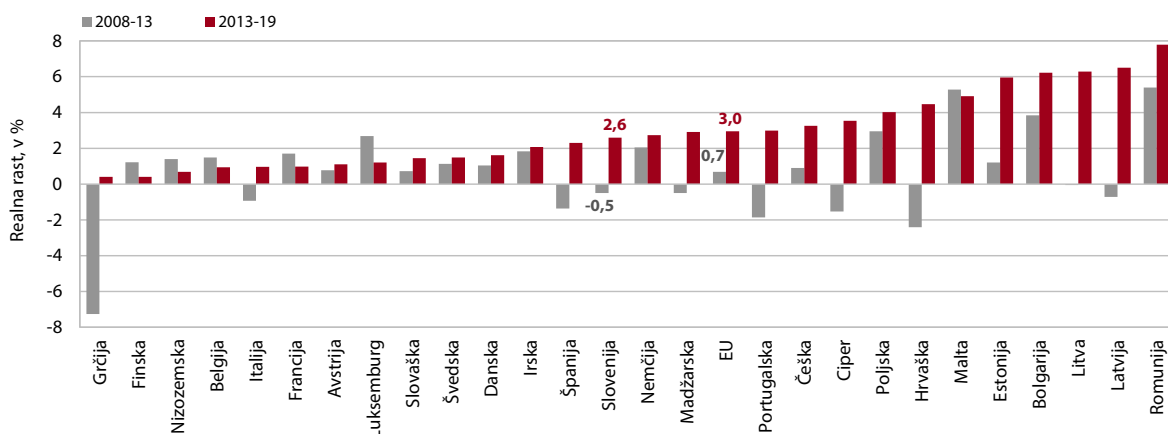
Tabela: Izdatki za zdravstvo*

	Izdatki za zdravstvo, v % BDP				Javni izdatki za zdravstvo, v % BDP**				Zasebni izdatki, delež v tekočih izdatkih, v %			Izdatki iz žepa, delež v tekočih izdatkih, v %		
	2010	2018	2019	2020	2010	2018	2019	2020	2010	2018	2020	2010	2018	2020
Slovenija **	8,6	8,3	8,3	10,2	6,3	6,0	5,9	7,8	26,6	27,2	23,8	13,0	12,0	10,1
EU *	9,0	8,3	8,3	n.p.	6,5	6,1	6,1	n.p.	29,0	27,0	n.p.	23,0	22,0	n.p.

Vir: OECD Stat, 2020 (za leti 2010 in 2018); OECD/EU, 2020 (za leto 2019) in ZZZS, 2021b (za leto 2020).

Opombe: n. p. – ni podatka. *EU je navadno aritmetično povprečje držav EU, izračun OECD/EU (2020). **Za leto 2019 so za Slovenijo in EU prve ocene (OECD/EU, 2020); za leto 2020 je za Slovenijo preliminarna ocena SURS v sodelovanju z ZZZS (ZZZS, 2021b).

Slika: Povprečna letna realna rast celotnih izdatkov za zdravstvo na prebivalca

Vir: OECD/EU, 2020.

Opomba: Podatek za EU je navadno (netehtano) povprečje. V publikaciji OECD (2018b) je za EU za leto 2017 prikazano tehtano povprečje, ki je višje (2.773 EUR SKM), ker v večji meri odraža podatke velikih držav EU (Nemčija, Francija, Velika Britanija), ki imajo relativno visoke izdatke na prebivalca.

¹ Julija 2017 so bile sprejete spremembe Zakona o zdravniški službi, po kateri se je obveznost financiranja pripravništev in specializacij zdravnikov iz ZZZS prenesla nazaj v državni proračun. Prenos je bil postopen, v letih 2017–2020 vsako leto dodatnih 20 mio. EUR, skupno 80 mio. EUR.

² Glej tudi UMAR, 2019b (2. poglavje: Financiranje sistemov socialne zaščite).

³ Preliminarna ocena ZZZS in SURS o tekočih izdatkih za zdravstvo (brez investicij) v letu 2020 po metodologiji SHA 2011.

⁴ Izdatki za zdravstvo zajemajo tekoče izdatke po metodologiji sistema zdravstvenih računov (SHA 2011); investicije niso vključene.

Izdatki za dolgotrajno oskrbo

3.7

Delež javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo (DO) je bil v letu 2018 v Sloveniji bistveno manjši kot v povprečju EU. Mednarodna primerjava za javne izdatke za DO v letu 2018 je pokazala, da so ti v 22 državah članicah EU, za katere so podatki na voljo, v povprečju znašali 1,3 % BDP, v Sloveniji pa le 0,9 % BDP. V strukturi po virih financiranja se je v obdobju 2008–2018 delež zasebnih izdatkov v Sloveniji močno povečal, v strukturi po namenu pa je upadal delež izdatkov za zdravstveni del DO, ki je pretežno financiran iz javnih virov.¹ Po letu 2012 je bila zelo nizka predvsem rast izdatkov ZZSZ, ki financira zdravstvene storitve v domovih za starejše (DSO) in drugih socialnih zavodih ter patronažno varstvo. Nekoliko se je okrepila šele v letu 2018. Razmere za oskrbovance so se tudi zato iz leta v leto slabšale, hitro pa so naraščali zasebni, neposredni izdatki iz žepa. Ti izdatki, ki so z vidika dostopnosti najbolj problematični za posameznika, so naraščali bistveno hitreje kot v zdravstvu (UMAR, 2019b).

Na povečanje javnih izdatkov za DO ima od leta 2019 velik učinek sprejetje Zakona o osebni asistenci (ZOA). Z uveljavitvijo ZOA januarja 2019 so se osebam z oviranostjo možnosti za samostojno bivanje na domu močno izboljšale, toda izdatki za OA že drugo leto strmo naraščajo: s 3,8 mio. EUR leta 2018 na 36,8 mio. EUR v letu 2019 in 84,4 mio. EUR v letu 2020 (MDDSZ, 2021b; UMAR, 2021). Po mednarodni metodologiji bodo ti izdatki zajeti k javnim izdatkom za DO (na domu), po oceni MDDSZ pa bodo leta 2021 znašali že 0,2 % BDP.

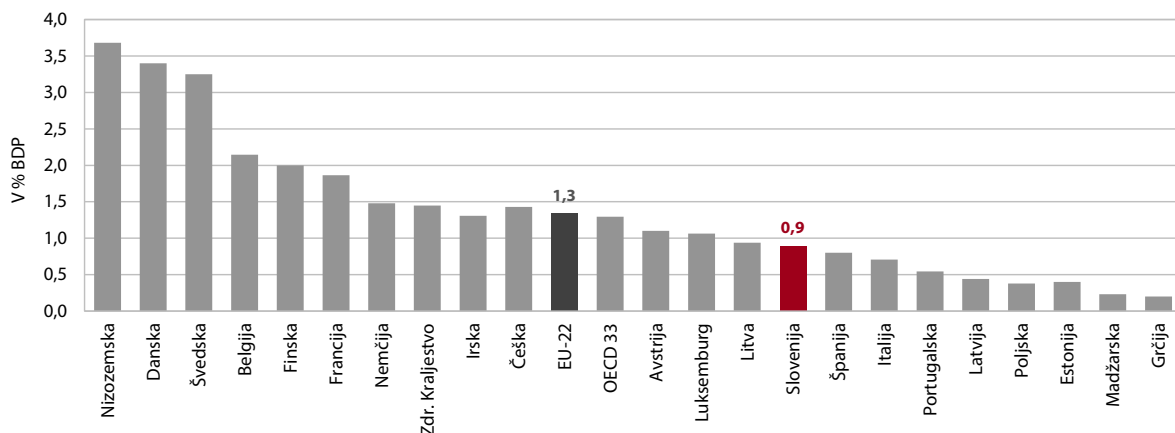
Zaradi epidemije covid-19 se je v letu 2020 povečalo javno financiranje institucionalnega varstva. Epidemija je razkrila kritično pomanjkanje kadra v DSO, zato je bilo v PKP4 namenjenih 26 mio. EUR za dodatnih 550 zaposlitev v letih 2020 in 2021. Poleg tega so bila v PKP5 zagotovljena sredstva za pokritje izpada prihodkov zaradi nezasedenih kapacitet v DSO in dodatki k plači zaposlenih: v višini 20 % za prerazporejene med DSO in 30 % za delo v sivi in rdeči coni. Po oceni EK (2021) bo učinek na povečanje deleža javnih izdatkov za DO znašal okoli 0,1 o. t. BDP.

Tabela: Izdatki za dolgotrajno oskrbo po virih financiranja in po namenu, 2008, 2017 in 2018

	V mio. EUR			V % BDP			Struktura, v %			Realna rast, v %	Povp. letna realna rast, v %
	2008	2017	2018	2008	2017	2018	2008	2017	2018	2018/2017	2007–2017
Dolgotrajna oskrba	349	521	547	0,99	1,21	1,20	100,0	100,0	100,0	2,3	1,9
Po virih financiranja											
Javni izdatki	269	382	400	0,77	0,89	0,88	77,2	73,4	73,3	2,0	1,2
Zasebni izdatki	80	138	147	0,23	0,32	0,34	22,8	26,6	26,7	2,8	4,2
Po namenu											
Zdravstvena oskrba	239	329	361	0,79	0,82	0,82	73,3	66,0	66,0	2,3	0,8
Socialna oskrba	87	170	186	0,29	0,42	0,42	26,7	34,0	34,0	2,1	4,8

Vir: SURS, 2020 in OECD Stat, 2020.

Slika: Javni izdatki za dolgotrajno oskrbo v deležu BDP, 2018

Vir: OECD Stat, 2020.

Opomba: V povprečje EU-13 so zajete le države, ki poročajo tako za zdravstveni kot tudi socialni del dolgotrajne oskrbe.

¹ Večina javnih izdatkov za DO (86 %) statistično gledano spada tudi k izdatkom za zdravstvo. To pomeni, da povečanje javnih izdatkov za DO običajno pomeni hkrati tudi povečanje izdatkov za zdravstvo.

Čezmerna hranjenost in debelost

3.8

V Sloveniji je zelo velik delež čezmerno hranjenih otrok in mladostnikov iz manj premožnih družin.

Debelost pri otrocih lahko vodi v težave s samopodobo, učenim uspehom, v depresijo, motnje hranjenja itn. Poleg tega je lahko pomemben dejavnik tveganja za debelost v odraslosti ter dejavnik zdravstvenih in finančnih težav v odraslosti. Raziskava WHO (Inchley idr., 2020)¹ je pokazala, da je bilo leta 2018 v Sloveniji v skupini 15-letnikov 21 % čezmerno hranjenih in debelih (EU: 19 %) ter bistveno več fantov (26 %) kot deklet (16 %), kar je sicer značilno za vse države članice EU. Zelo velika je bila v Sloveniji neenakost glede na blagostanje družine, vrzel med bolj in manj premožnimi družinami je znašala kar 13 o. t. (EU-26: 8 o. t.). Tudi druge raziskave² pred epidemijo so kazale, da se delež čezmerne teže in debelosti pri otrocih in mladostnikih umirja predvsem v družinah z višjim socialnoekonomskim standardom in bolj pri dekletih kot pri fantih.³

Zaradi zaprtja šol in prepovedi večine športnih vadb za otroke je že spomladi leta 2020 zaradi epidemije covid-19 prišlo do največjega porasta deleža otrok s čezmerno težo in debelostjo v zadnjih 33 letih. Raziskava SLOfit je junija 2020 pokazala porast podkožnega maščevja pri več kot polovici osnovnošolskih otrok in kar 20-odstotno povečanje debelosti pri otrocih, kar je največ v zgodovini raziskave. Takšen delež prebivalstva s povečanim podkožnim maščevjem resno povečuje zdravstvena tveganja (Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani, 2020).

Delež odraslih s čezmerno težo se je v Sloveniji v letih od 2007 do 2014 nekoliko zmanjšal, še vedno pa precej presega povprečje EU, še posebej pri moških. Čezmerna hranjenost⁴ in debelost sta pomembna dejavnika tveganja razvoja kroničnih bolezni in prezgodnje umrljivosti. Velik delež v Sloveniji je povezan tudi s slabimi prehranskimi navadami, še zlasti mladostnikov.⁵

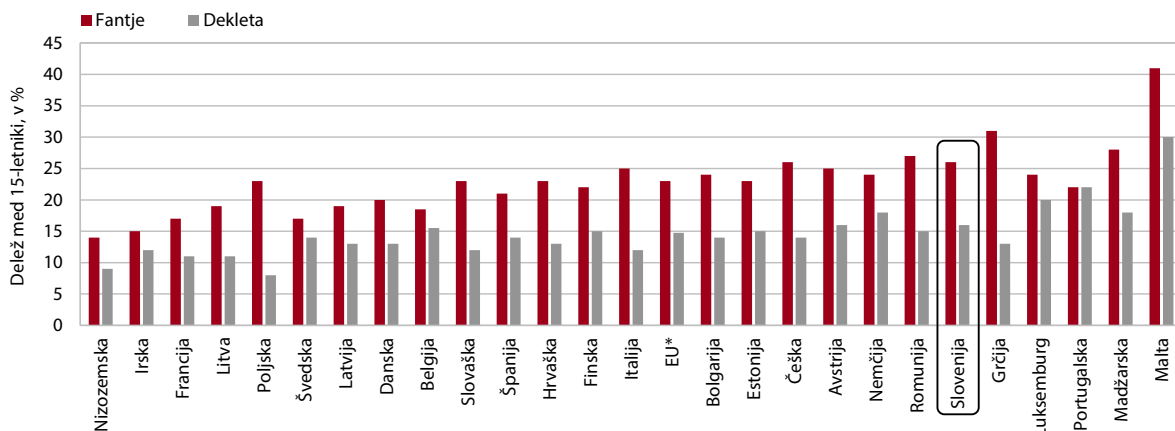
Tabela: Čezmerna hranjenost in debelost odraslih glede na spol, Slovenija in povprečje EU, 2007 in 2014

		Čezmerna hranjenost, v %						Debelost, v %					
		Skupaj		Ženske		Moški		Skupaj		Ženske		Moški	
		2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014
Slovenija	Odrasli	39,8	36,5	30,7	30,3	49,0	42,7	16,8	18,6	16,3	17,0	17,3	20,3
EU	Odrasli	n.p.	34,8	n.p.	28,4	n.p.	41,7	n.p.	15,4	n.p.	15,3	n.p.	15,6

Vir: Eurostat, 2020.

Opomba: Podatki po anketi EHIS; n. p. – ni podatka. Za leto 2007 so primerljivi podatki po anketi EHIS na voljo samo za 18 držav EU, zato povprečja niso izračunana.

Slika: Delež čezmerno hranjenih in debelih 15-letnikov glede na spol, 2018

Vir: OECD/EU, 2020.

Opombe: Podatki po anketi HBSC (Inchley idr., 2020). Države so razvrščene po povprečnem deležu. *EU vključuje 26 držav (brez Cipra).

¹ Pri otrocih in mladostnikih je indeks telesne mase (ITM) ocenjen glede na referenčne standarde, ki so prilagojeni otrokovi starosti in spolu. Ti referenčni standardi so razviti na podlagi reprezentativnega vzorca. »The International Obesity Task Force (IOTF)« razvršča ITM po vrednostih prebivalstva od 25 do 30 za starost od 0 do 18 let na podlagi podatkov iz Brazilije, Velike Britanije, Hongkonga, Nizozemske, Singapurja in Združenih držav Amerike (Korošec idr., 2018).

² Podatki sistema SLOfit v Sloveniji (Korošec idr., 2018).

³ Glej tudi NIJZ, 2021b.

⁴ Po merilih Svetovne zdravstvene organizacije so čezmerno prehranjene odrasle osebe tiste, katerih ITM je od 25,0 do 29,9 kg/m², o debelosti pa govorimo, kadar ima oseba ITM višji od 30 kg/m². ITM je razmerje med telesno težo in kvadratom telesne višine (WHO, 2003).

⁵ Po anketi EHIS je v letu 2014 skupini 15-letnikov manj kot eden od treh redno užival sadnje ali zelenjavo, več kot eden od treh je redno posegal po sladkih pijačah, le 14 % jih je bilo vsak dan telesno aktivnih, vsak drugi ni redno zajtrkoval, poleg tega se je v Sloveniji uživalo bistveno več soli kot v povprečju EU.

Stopnja tveganja socialne izključenosti

3.9

V Sloveniji je bila stopnja tveganja socialne izključenosti vse od začetka merjenj leta 2005 med najnižjimi v EU, leta 2019 pa se je prvič spustila tudi pod ravni iz leta 2008 in dosegla zastavljeni cilj SRS. Sintezni kazalnik stopnja tveganja socialne izključenosti je sestavljen iz treh dimenzij: stopnje tveganja revščine,¹ stopnje težke materialne prikrajšanosti (gl. kazalnik 3.16) in deleža oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo (manj kot 20 % celotnega delovnega potenciala gospodinjstva).² V Sloveniji se je od leta 2014 stopnja tveganja socialne izključenosti zniževala hitreje kot v drugih članicah, najbolj zaradi večjega zmanjšanja deleža težko materialno prikrajšanih, po zadnjih razpoložljivih podatkih (EU-SILC 2019 z dohodki iz leta 2018) je bilo socialni izključenosti izpostavljeno 293.000 oseb, kar nas uvršča za prvouvrščeno Češko. Kljub znatnemu znižanju pa je za nekatere skupine prebivalstva stopnja porasla: najbolj za enočlanska starejša gospodinjstva (65 let ali več) (za 3,1 o. t.) in enostarševska gospodinjstva (za 1,4 o. t.).

Tveganju revščine je bil leta 2019 v Sloveniji izpostavljen vsak osmi prebivalec, s čimer se med članicami EU uvrščamo na četrto mesto za Češko, Finsko in Slovaško. Pod pragom tveganja revščine je leta 2019 živelo 243.000 oseb³ (12 % prebivalcev, EU: 16,5 %).⁴ Glede na spol in starost so bile v letu 2019 tveganju revščine še naprej najbolj izpostavljene ženske (13 %, EU: 17,1 %), predvsem starejše od 65 let (23 %, EU: 18,2 %). Glede na tip gospodinjstva so bila v najslabšem položaju enočlanska (38 % oseb pod pragom revščine), še posebno ženska (41,1 %). Med gospodinjstvi z vzdrževanimi otroki pa so bile v najslabšem položaju osebe v enostarševskih gospodinjstvih z vsaj enim vzdrževanim otrokom (26,1 %). Stopnja tveganja revščina je bila najvišja v zasavski regiji, najnižja pa v gorenjski – razlika med regijama pa velika (11,8 o. t.). Povečanje tveganja socialne izključenosti zaradi epidemije covida-19 je za leto 2020 mogoče pričakovati predvsem v tistih skupinah prebivalstva, ki jih svežnji vladnih ukrepov proti širjenju epidemije covida-19 niso dosegli v zadostni meri⁵ (EAPN, 2020a), ter med najrevnejšimi, ki jih statistične raziskave ne zajamejo (gl. UMAR, 2021).

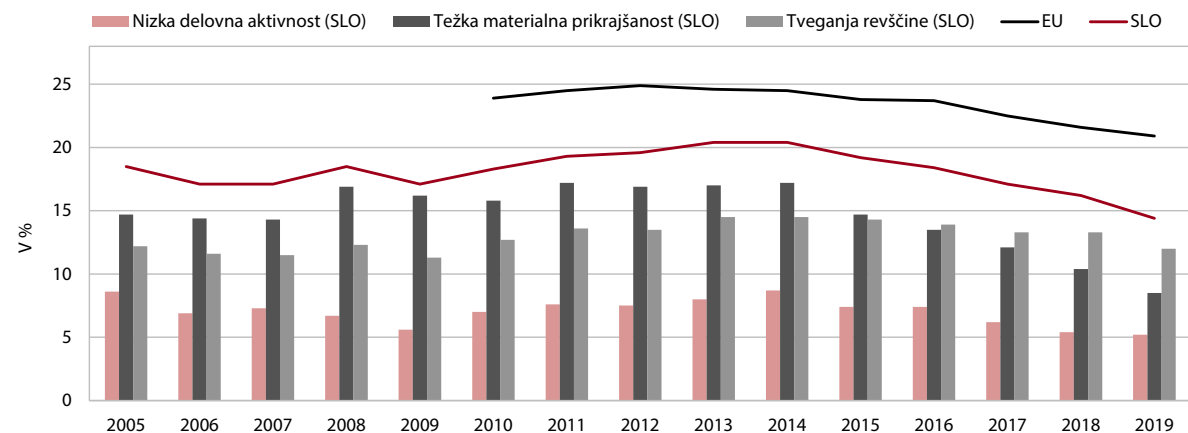
Tabela: Stopnja tveganja socialne izključenosti, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	18,5	18,5	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4	17,1	16,2	14,4	< 16
EU	n.p.	n.p.	n.p.	23,9	24,5	24,9	24,6	24,5	23,8	23,7	22,5	21,6	20,9	

Vir: Eurostat, 2021; SURS, 2021.

Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Stopnja tveganja socialne izključenosti po vseh treh dimenzijah revščine, v %

Vir: Eurostat, 2021; SURS, 2021.

¹ Zajame delež oseb, ki živijo v gospodinjstvu z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom, manjšim od 60 % nacionalne mediane ekvivalentnega dohodka (SURS, 2020).

² Osebe, ki sodijo v več dimenzij, se v skupnem številu štejejo le enkrat (gl. SURS, 2020).

³ Od tega je bilo 10,5 % vseh mladoletnih otrok, 4,5 % vseh delovno aktivnih, 43,6 % vseh brezposelnih, 18,9 % vseh nezmožnih za delo in drugih neaktivnih ter 18,2 % vseh upokojenih (Eurostat, 2021; SURS, 2021; Jakša, 2020; Intihar, 2020).

⁴ Pod pragom tveganja revščine so leta 2019 živele osebe, katerih neto razpoložljivi dohodek na ekvivalentno odraslo osebo na mesec je bil nižji od 703 EUR oz. 8.440 EUR na leto. Dvočlanska gospodinjstva brez otrok niso presegla 1.055 EUR na mesec, štiričlansko gospodinjstvo, sestavljeno iz dveh odraslih in dveh otrok, mlajših od 14 let, pa 1.477 EUR na mesec (SURS, 2021).

⁵ Povečanje tveganja revščine in socialne izključenosti zaradi epidemije covida-19 se bo glede na metodologijo merjenj v statističnih podatkih pokazalo šele leta 2022.

Neenakost glede porazdelitve dohodka

3.10

Vrednosti kazalnikov dohodkovne neenakosti (Ginijevega količnika in razmerja kvintilnih razredov) sta v Sloveniji še naprej med najnižjimi v EU. Slovenija že vrsto let sodi med države z majhno dohodkovno neenakostjo, ker je predvsem posledica progresivne obdavčitve in deloma tudi socialnih transferjev. Delež dohodkov 20 % dohodkovno najbogatejših gospodinjstev je bil leta 2019 v Sloveniji 3,4-krat večji od 20 % dohodkovno najrevnejših gospodinjstev, kar je že tri leta zapored v okviru cilja SRS in izenačeno za oba spola.¹ Tudi pri osebah, starih 65 let in več, je razmerje med deležem dohodkov 20 % dohodkovno najbogatejših in 20 % dohodkovno najrevnejših gospodinjstev nizko (3,4-kratno), a je opazno bližje povprečju EU kot pri mlajših od 65 let. Nadaljnja razdelitev dohodkovne distribucije v Sloveniji je za leto 2019 pokazala, da je vrzel med petim in tretjim kvintilom znašala 1,84 (EU: 2,16) ter bila malenkost nižja od vrzeli med tretjim in prvim kvintilom, ki je znašala 1,85 (EU: 2,24) (SURS, 2021, izračun UMAR). Pri tem je petina dohodkovno najrevnejših gospodinjstev razpolagala

z desetino celotnega razpoložljivega dohodka, petina dohodkovno najbogatejših gospodinjstev pa z dobro tretjino celotnega razpoložljivega dohodka.

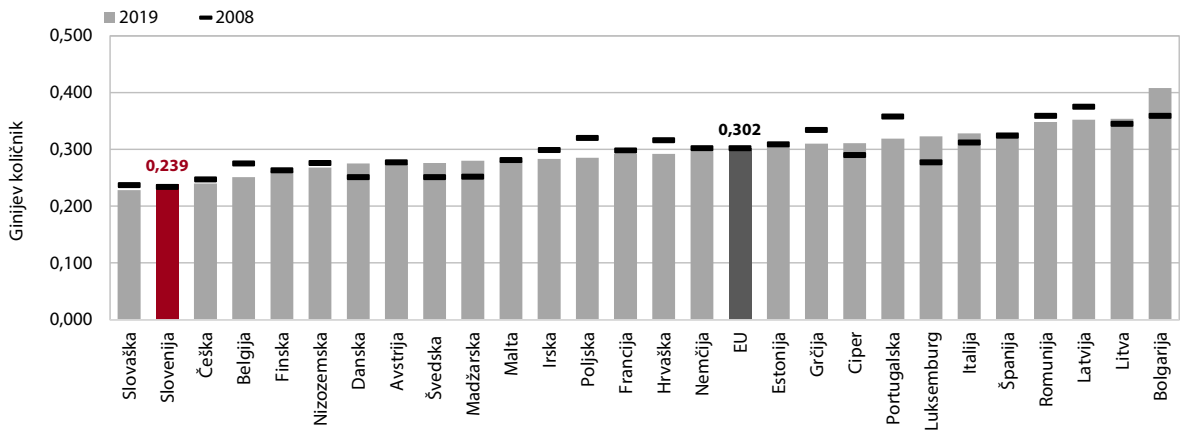
V obdobju 2008–2019 so bile spremembe v porazdelitvi dohodka majhne. Razmerje kvintilnih razredov 80/20 je bilo po zadnjem razpoložljivem podatku v Sloveniji enako kot leta 2008 – največje povečanje je bilo zaznано v Bolgariji, največje znižanje pa na Portugalskem. Pri dohodkovni porazdelitvi v Sloveniji je bil v obdobju 2009–2014 opazen majhen porast, na kar sta bistveno vplivala gospodarska in finančna kriza ter sprejetje varčevalnih ukrepov. Z letom 2014 pa je ob hitri rasti gospodarske aktivnosti in postopnem ukinjanju varčevalnih ukrepov neenakost v porazdelitvi dohodka znova začela upadati. Podobno gibanje za Slovenijo kaže tudi standardna ekonomska mera dohodkovne neenakosti – Ginijev količnik. Ta je leta 2019 znašal 0,239 in je bil malenkost višji kot leta 2008 ter pod vrednostjo iz leta 2014, ko je bil najvišji.

Tabela: Neenakost porazdelitve ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, razmerje kvintilnih razredov 80/20

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	3,4	3,2	3,4	3,5	3,4	3,6	3,7	3,6	3,6	3,4	3,4	3,4	< 3,5
EU	n.p.	n.p.	4,9	5,0	5,0	5,1	5,2	5,2	5,2	5,0	5,1	5,0	

Vir: Eurostat, 2021.
Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Ginijev količnik za ekvivalentni razpoložljivi dohodek

Vir: Eurostat, 2021.
Opomba: Vrednost Ginijevega količnika se giblje od 0 (popolna enakost) do 1 (popolna neenakost). Za leto 2008 sta se za EU in Hrvaško upoštevala podatka iz leta 2010.

¹ Tako pri moških kot ženskah je v letu 2019 razmerje kvintilnih razredov 80/20 znašalo 3,4.

Izkušnje z diskriminacijo

3.11

Delež prebivalcev v Sloveniji, ki so doživeli diskriminacijo ali nadlegovanje, se je v zadnjih letih zmanjšal in je v okviru cilja SRS. Leta 2019 je znašal 9 % vprašanih in je med najmanjšimi v EU. Manjšega od Slovenije so imele le Malta (8 %), Grčija (7 %) in Portugalska (6 %). Posamezniki so se v zadnjem letu počutili diskriminirane najpogosteje zaradi starosti, spola, vere ali prepričanj ter splošne zunanje podobe oziroma videza (2 %).¹ Diskriminacijo zaradi invalidnosti, etničnega porekla, spolne usmerjenosti, družbenega razreda, političnega prepričanja, barve kože ali romskega porekla je doživel 1 % vprašanih. Čeprav je bila diskriminacija glede na večino osebnih okoliščin pod povprečjem EU, pa je bila glede na spolno usmerjenost, vero ali prepričanje in romsko poreklo enako pogosta kot v povprečju EU. V primerjavi z letom 2015 se je v Sloveniji in povprečju EU najbolj zmanjšala starostna diskriminacija. Izkušnje z diskriminacijo so pogostejše navajali posamezniki, ki so se uvrstili med pripadnike manjšinske skupine.²

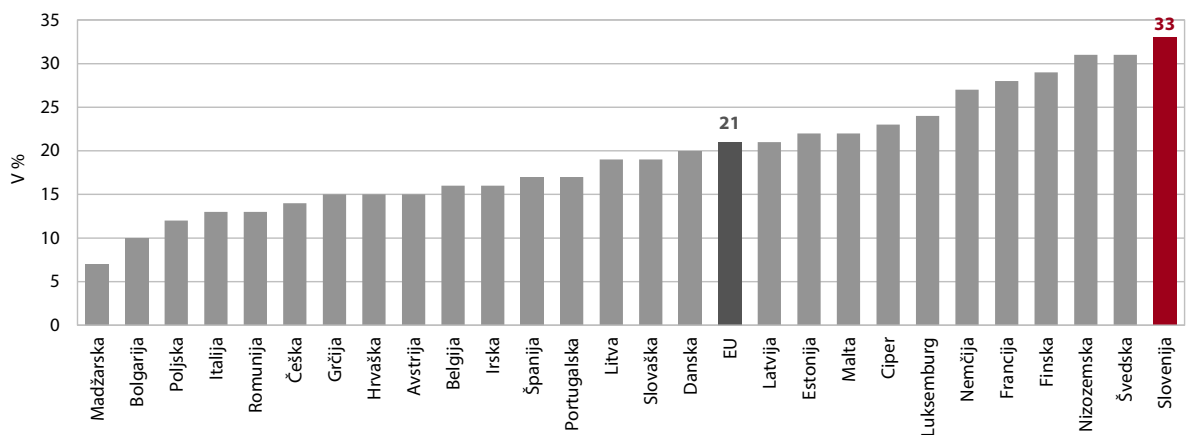
Delež ljudi, ki so doživeli diskriminacijo v Sloveniji, je razmeroma majhen, napogostejše pa so jo občutili na delovnem mestu. Leta 2019 je o diskriminaciji na delovnem mestu poročalo 33 % vprašanih, kar je največ med državami članicami EU in precej več od evropskega povprečja (21 %).³ Diskriminacijo na delovnem mestu je doživelo 34 % moških in 31 % žensk, najpogostejše so o njej poročali tisti v starostni skupini 35–44 let. Sledijo diskriminacija na javnem prostoru (17 %), v kavarni, restavraciji ali nočnem klubu (13 %) in pri iskanju zaposlitve (12 %). Diskriminacijo s strani zdravstvenega osebja pa je občutil le 1 % anketirancev, kar je najmanj med državami članicami EU. Za odpravljanje vseh oblik diskriminacije so pomembna nadaljnja prizadevanja države na tem področju in dobra ozaveščenost ljudi o pravicah v primeru diskriminacije. V Sloveniji se je povečal delež tistih, ki menijo, da so aktivnosti države v bitki z diskriminacijo učinkovite.⁴ Povečala se je tudi ozaveščenost prebivalcev o izvajanju pristojnosti Zagovornika načela enakosti in o tem, da je osebna okoliščina glavni dejavnik za ugotavljanje diskriminacije, ostaja pa majhen delež posameznikov, ki so sami ukrepali v boju proti diskriminaciji.⁵

Tabela: Skupni delež tistih, ki so doživeli neko obliko diskriminacije ali nadlegovanja, v %

	2008	2009	2012	2015	2017	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	15	16	12	13	10	9	< 10
EU	15	16	16	21	16	16	

Vir: Eurobarometer, 2008; 2009; 2012; 2015; 2017a; 2019.

Slika: Delež oseb, ki so diskriminacijo občutile na delovnem mestu, 2019 (v %)

Vir: Eurobarometer, 2019.

¹ V povprečju EU sta bili najpogostejši obliki nadlegovanja ali diskriminacije zaradi spola in starosti (obe 4 %).

² V Sloveniji je bilo to 11 % anketirancev (EU 12 %), med katerimi jih je polovica doživela diskriminacijo ali nadlegovanje zaradi svoje spolne usmerjenosti, 40 % zaradi verske pripadnosti, 32 % zaradi narodnosti, 28 % zaradi invalidnosti in 16 % zaradi romskega porekla. O nezadostni vključenosti marginaliziranih in segregiranih družbenih skupin v raziskave o diskriminaciji gl. UMAR (2021).

³ Tudi Zagovornik načela enakosti (2020) je v letu 2019 največ zadev s področja svetovanja in ugotavljanja diskriminacije zaključil glede zaposlovanja in dela.

⁴ Leta 2019 je v Sloveniji 28 % vprašanih menilo, da so prizadevanja države v bitki z vsemi oblikami diskriminacije učinkovita, in 38 %, da so zmerno učinkovita, kar je več kot leta 2015 in nekoliko več od povprečja EU (Eurobarometer, 2019).

⁵ Natančneje gl. UMAR (2021), UMAR (2020a), Zagovornik načela enakosti (2020).

Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka 3.12

Po višini mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka (ERD) je bila Slovenija leta 2019 v sredini držav članic EU. Visokim rastem v letih 2008 in 2009 je sledilo obdobje negativnih in nizkih rasti (2010–2013) kot posledica zmanjšane gospodarske aktivnosti, varčevalnih ukrepov (ZUPJS) in sprememb pri dodeljevanju transferjev (ZSVarPre), ki so znižali ekvivalentne razpoložljive dohodke, s tem pa tudi njihovo mediano. Po ponovni oživitvi gospodarske aktivnosti (2014–2019) in postopnem opuščanju varčevalnih ukrepov se je mediana ERD v Sloveniji postopno povečevala, kar je prispevalo k izboljševanju življenjskega standarda prebivalcev. Leta 2019 je po realnih vrednostih dosegla najvišjo raven v celotnem obdobju. Gibanje mediane ERD v povprečju EU je bilo v zadnjem desetletju podobno kot v Sloveniji, le da so bila obdobja rasti in zmanjševanja manj izrazita.

Za Slovenijo je značilna počasna rast mediane ERD pri starejših od 65 let in pri visoko izobraženih. Mediana ERD v EUR se je v Sloveniji v obdobju 2010–2019 povečala podobno (19,9 %) kot v povprečju EU (19,3 %), pri čemer

je tako v Sloveniji kot EU najvišje ravni pričakovano dosegalo delovno aktivno prebivalstvo v starosti 18–64 let. Mediana ERD starostne skupine do 18 let je dosegala podobno vrednost kot nacionalno povprečje, kar je predvsem odraz politik zagotavljanja ustreznih materialnih razmer za otroke in mladino. Mediana ERD oseb, starih 65 let in več, pa je v zadnjih letih dosegala najnižje rasti, predvsem zaradi skromne rasti povprečne pokojnine, zato tudi dohodki te starostne skupine v Sloveniji bolj zaostajajo za dohodki oseb, starih od 18 do 64 let, kot v povprečju EU. Rast mediane dohodka visoko izobraženih v obdobju 2009–2019 je opazno nižja kot pri dohodkih srednje in nizko izobraženih, na kar sta vplivala progresivno znižanje plač v javnem sektorju v obdobju javnofinančne konsolidacije (2013) in naraščanje deleža terciarno izobraženih mladih, ki se zaposlujejo na delovnih mestih, za katera je potrebna srednja ali nizka izobrazba (gl. poglavje 2). Zaostanek mediane ERD Slovenije v SKM za Avstrijo, ki je v vrhu po dohodkih,¹ se je v obdobju 2015–2019 zmanjšal in je leta 2019 znašal 30 %. Zaostanek je bil večji pri starejših od 65 let (39 %) in srednje izobraženih (33 %).

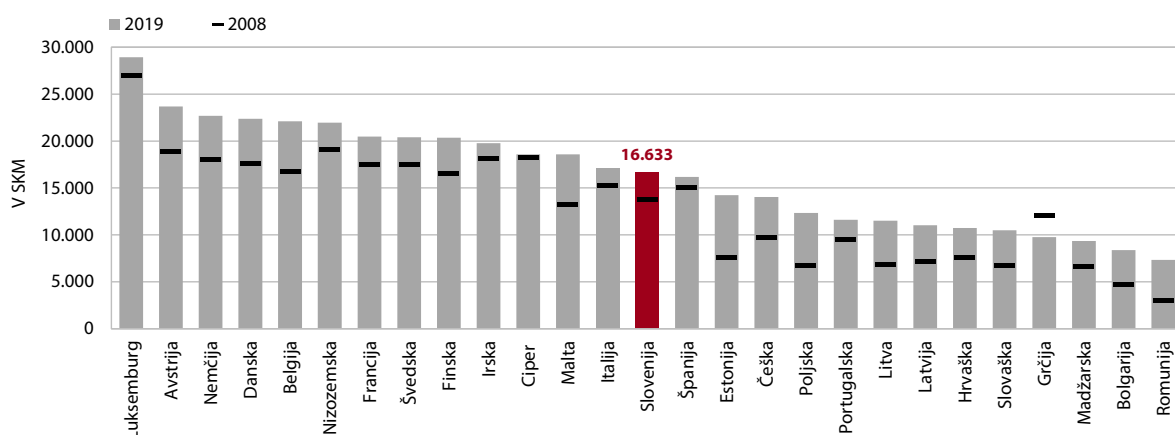
Tabela: Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, Slovenija in povprečje EU

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	Vrednost v EUR	10.893	11.864	11.736	11.999	12.122	11.852	11.909	12.332	12.327	12.713	13.244	14.067
	Realna rast (v %)	4,2	8,0	-3,1	0,1	-1,7	-4,1	0,1	4,4	0,2	1,5	2,2	4,4
EU	Vrednost v EUR	n. p.	n. p.	14.521	14.652	14.924	14.962	15.100	15.422	15.849	16.280	16.839	17.325
	Realna rast (v %)	n. p.	n. p.	n. p.	-1,9	-0,7	-1,0	0,5	2,0	2,6	1,1	1,6	1,5

Vir: Eurostat, 2021, izračun UMAR.

Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: V letu 2008 je za Hrvaško upoštevan podatek iz leta 2010.

¹ Država z najvišjimi dohodki je Luksemburg, a smo zaradi ustreznije primerljivosti vzeli državo z drugimi najvišjimi dohodki – Avstrijo.

Zadovoljstvo z življenjem

3.13

Leta 2020 je bilo zadovoljstvo z življenjem¹ v Sloveniji za 2 o. t. nižje kot leta 2019, vendar pa je Slovenija še naprej nad povprečjem EU. Bolj kot v Sloveniji se je zadovoljstvo z življenjem znižalo v Luksemburgu, Avstriji, na Finskem in na Malti. Na ravni povprečja EU se je največji delež zadovoljnih iz leta 2019 kljub epidemiji covida-19 ohranil tudi v letu 2020. Slovenija je z 9. mesta padla na 11. mesto v EU. Pred Slovenijo se je tako znova uvrstila Belgija, prvič pa tudi Španija in Češka. Vsem trem državam z največjimi deleži zadovoljstva v letu 2019 so se deleži poleti 2020 dodatno povečali: Danski, Švedski in Nizozemski.

Na ravni države so bili poleti 2020 deleži zadovoljnih z zaposlitvenimi in ekonomskimi razmerami² v primerjavi z letom prej manjši, deleža zadovoljnih z osebnim zaposlitvenim položajem (65 %) in finančnim položajem gospodinjstva (74 %) pa največja doslej. Delež anketirancev, ki so izražali pesimistična pričakovanja,³ se je v letu 2020 povečal. Kazalnik optimizma⁴ za zaposlitveni položaj na zasebni

ravni je bil najnižji med vsemi šestimi kazalniki, ki merijo pričakovanja za naslednjih 12 mesecev, na državni ravni pa je bil v primerjavi z največjim deležem pomladi 2018 nižji za več kot polovico. Na ravni države so bili tudi deleži zadovoljnih z zaposlitvenimi in ekonomskimi razmerami v letu 2020 v primerjavi z letom prej manjši za 9 in 8 o. t. (EU oba za 13 o. t.).

Pri določanju dveh ključnih težav⁵ na ravni države je bilo v Sloveniji na prvem mestu zdravje (57 %), na drugem pa gospodarske razmere (33 %). Sledili so brezposelnost (21 %), pokojnine (11 %), (z 9 %) migracije, javni dolg, inflacija ter rast življenjskih stroškov. Zdravje je bilo na vrhu (28 %) tudi na osebni ravni, kot že leto prej. Na drugem mestu so bile prvič življenjske razmere (20 %), ki so jim sledili življenjski stroški z inflacijo ter delovne razmere. Šele nato so sledili kazalniki, ki so bili vsa leta doslej bolj izpostavljeni na osebni ravni: pokojnine, finančno stanje lastnega gospodinjstva, ekonomske razmere, brezposelnost in stanovanja.

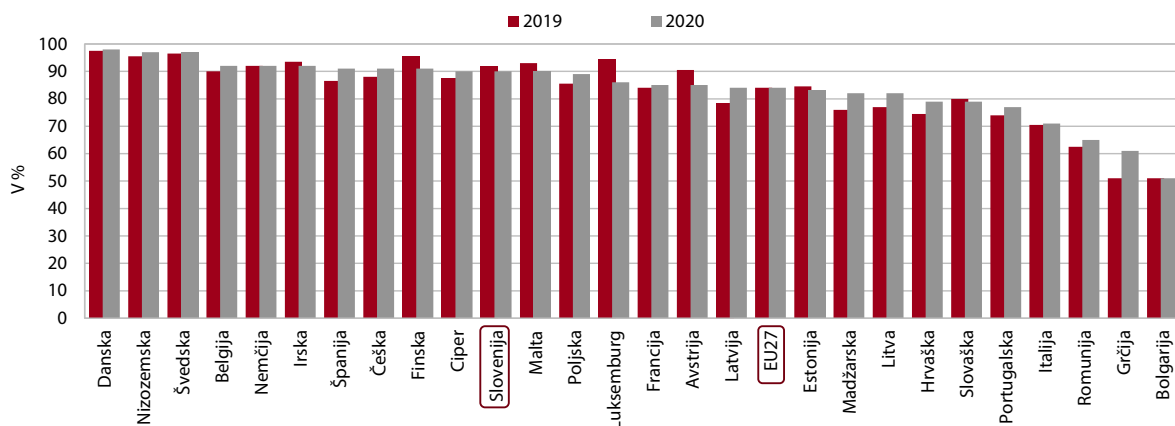
Tabela: Zadovoljstvo z življenjem, Slovenija in povprečje EU, v %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Slovenija	90	89	88	89	87	86	85	83	85	82	83	84	89	92	91	92	90
EU	81	81	82	80	77	78	78	77	77	75	80	76	81	82	83	84	84

Vir: Eurobarometer, 2020.

Opomba: Letni podatek je povprečje dveh meritev, razen za leto 2004 in 2020. V letu 2020 je bila izvedena samo ena raziskava, v juliju in avgustu.

Slika: Zadovoljstvo z življenjem, države članice EU, 2019, 2020 (%) in razlika med njima (v o. t.)

Vir: Eurobarometer, 2020.

¹ Eurobarometer zadovoljstvo z življenjem meri z vprašanjem: Na splošno, kako zadovoljni ste z življenjem, ki ga živite? V analizi sta združena odgovora zelo zadovoljen in kar zadovoljen.

² Pričakovanja za naslednjih dvanajst mesecev in ocene stanja na državni ravni so bolj občutljivi na družbeno (medijsko) predstavljanje resničnosti kot ocene, vezane na osebni položaj, saj pri njih anketiranci izhajajo iz poznavanja lastnega položaja.

³ Delež anketirancev, ki v naslednjih dvanajstih mesecih pričakujejo poslabšanje ali pa so glede obeh obravnavanih področij negotovi.

⁴ Delež anketirancev, ki v naslednjih dvanajstih mesecih pričakujejo izboljšanje na področjih življenja na splošno, razmer na splošno, osebnega zaposlitvenega položaja, finančnega položaja lastnega gospodinjstva, ekonomskih razmer v državi in zaposlitvenih razmer v državi.

⁵ Anketiranci so bili vprašani, kateri dve problematiki (med navedenimi) se jim zdita v tistem trenutku najbolj pereči: na ravni države in na osebni ravni.

Izdatki za socialno zaščito

3.14

V Sloveniji izdatki za socialno zaščito,¹ merjeni v deležu BDP in v standardih kupne moči (SKM) na prebivalca, močno zaostajajo za povprečjem EU. V deležu BDP so bili v zadnjih desetih letih za okoli 5 o. t. nižji. V SKM na prebivalca pa je Slovenija v letu 2018 dosegla 68,5 % povprečnih izdatkov za socialno zaščito EU, raven se je od krize leta 2008 (74,5 %) zniževala zaradi takratnih varčevalnih ukrepov in uveljavitve nove socialne zakonodaje.² Slovenija se je leta 2018 približala povprečju EU zgolj na področju izdatkov za najrevnejše (druge oblike socialne izključenosti), kjer je dosegla 98,6 % povprečja. Blizu povprečja EU je bila tudi na področju bolezni in zdravstvenega varstva (79,1 %).

Pretežni del izdatkov za socialno zaščito je v Sloveniji in EU namenjen za pokojnine ter področje bolezni in zdravstveno varstvo. Slovenija je leta 2018 za te namene porabila 6 o. t. več sredstev (75 %), kot je znašalo povprečje EU,³ saj masa izdatkov za bolezni v

zadnjih letih narašča zaradi večjih izdatkov za bolniške odsotnosti, za starost pa zaradi usklajevanja pokojnin (od leta 2016), uveljavitve zagotovljene pokojnine v letu 2017 in tudi rasti števila upravičencev, ki je sicer zmerna. Tretji največji transfer je bil v EU in Sloveniji namenjen družinam in otrokom. Slovenija za povprečjem EU relativno najbolj zaostaja na področju brezposelnost, kar je predvsem posledica majhnega deleža prejemnikov nadomestila za brezposelnost med brezposelnimi v primerjavi z drugimi članicami EU. Delež izdatkov za invalidnost se zmanjšuje že dlje časa predvsem zaradi manj upravičencev do invalidske pokojnine. Razmeroma nizki izdatki za nastanitve pa so v veliki meri povezani z zelo velikim deležem lastniških stanovanj in s skromno razvitostjo najemniškega stanovanjskega trga. Edino področje, za katero je bilo v Sloveniji namenjeno več sredstev v deležu BDP v primerjavi z EU, je bilo področje druge oblike socialne izključenosti, ki zajame prejemke, namenjene najrevnejšim.

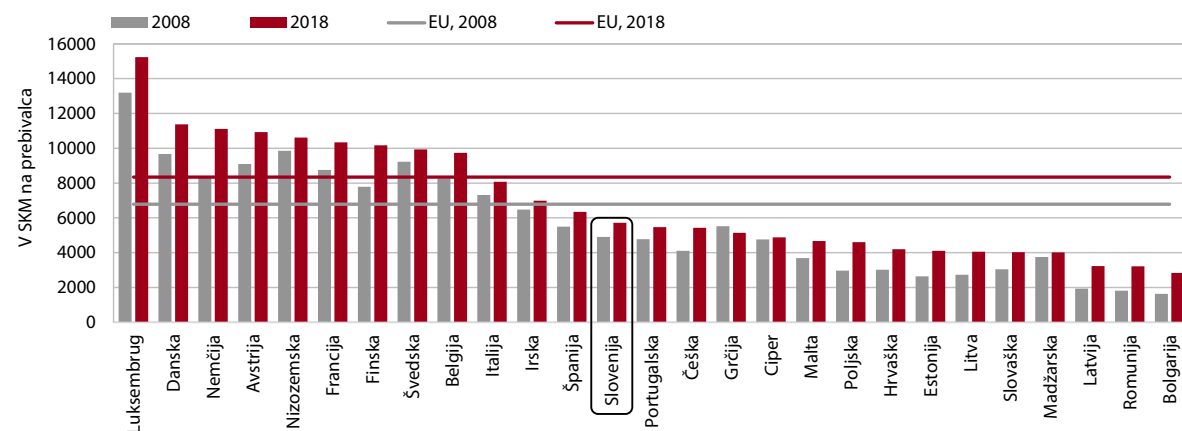
Tabela: Izdatki za socialno zaščito, v % BDP

	2000	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	23,8	22,7	21,0	24,4	24,7	24,6	23,9	23,8	23,2	22,6	22,0
EU	n.p.	n.p.	26,0	28,6	28,7	29,1	28,9	28,6	28,5	28,1	27,9

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Izdatki za socialno zaščito, v standardih kupne moči na prebivalca, 2008 in 2018

Vir: Eurostat, 2021.

¹ Po metodologiji ESSPROS izdatki zajemajo te skupine: bolezen/zdravstveno varstvo, invalidnost, starost, smrt hranitelja družine, družina/otroci, brezposelnost, nastanitve, druge oblike socialne izključenosti. Gl. tudi UMAR (2021).

² ZUPJS (2010) je na novo opredelil merila za pridobivanje socialnih in družinskih prejemkov z namenom povečanja njihove ciljanosti. ZUJF (2012) je omejil oz. zamrznil izplačevanje nekaterih družinskih prejemkov in starševskih nadomestil.

³ Posledično je za vsa druga področja socialne zaščite, merjena v deležu BDP, Slovenija namenila manj sredstev kot EU.

⁴ Stopnja tveganja revščine zaposlenih s polnim delovnim časom je leta 2019 znašala 4,2 %, kar je za 1,6 o. t. manj kot leta 2017, stopnja tveganja revščine zaposlenih s krajšim delovnim časom pa se je znižala s 15,2 % leta 2017 na 7,8 % leta 2019.

Stopnja stanovanjske prikrajšanosti

3.15

Slovenija ima še naprej nadpovprečno visoko stopnjo stanovanjske prikrajšanosti (SP),¹ a jo zmanjšuje hitreje kot EU. Zaradi različnih načinov merjenj podatki za Slovenijo niso povsem primerljivi z EU.² Stopnja SP se je v obdobju 2011–2019 izrazito izboljšala (za 14,2 o. t.), vendar petina prebivalcev (največ v goriški in pomurski regiji) še naprej živi v stanovanjih v slabem stanju (EU: 12,7 %). Vzrok za to je predvsem star in slabo vzdrževan stanovanjski fond, saj je bilo več kot 80 % stanovanj zgrajenih pred letom 1990. V obdobju 2016–2020 je bilo zgrajenih skupno le okoli 4.000 stanovanj, največ v osrednjeslovenski in obalno-kraški, najmanj pa v zasavski regiji (SURs, 2021).

V stanovanjih v slabem stanju je leta 2019 živela tretjina prebivalcev pod pragom tveganja revščine, v EU okoli petina.³ Izboljšanje kakovosti stanovanjske oskrbe, zmanjšanje vplivov na okolje in znižanje energetske porabe gospodinjstev bi omogočila prenova stanovanjskega sklada. V stavbah, potrebnih prenove, pogosto živijo gospodinjstva z nizkimi dohodki, ponekod

s starejšimi člani (npr. goriška in pomurska regija), kar otežuje prenovo. Več kot 30 % oseb, ki živijo pod pragom tveganja revščine, je v letu 2019 živelo v stanovanju z vsaj enim elementom prikrajšanosti.⁴ Petina gospodinjstev pod pragom tveganja revščine je bila preobremenjena s stanovanjskimi stroški, kar je manj kot v povprečju EU (35,4 %).

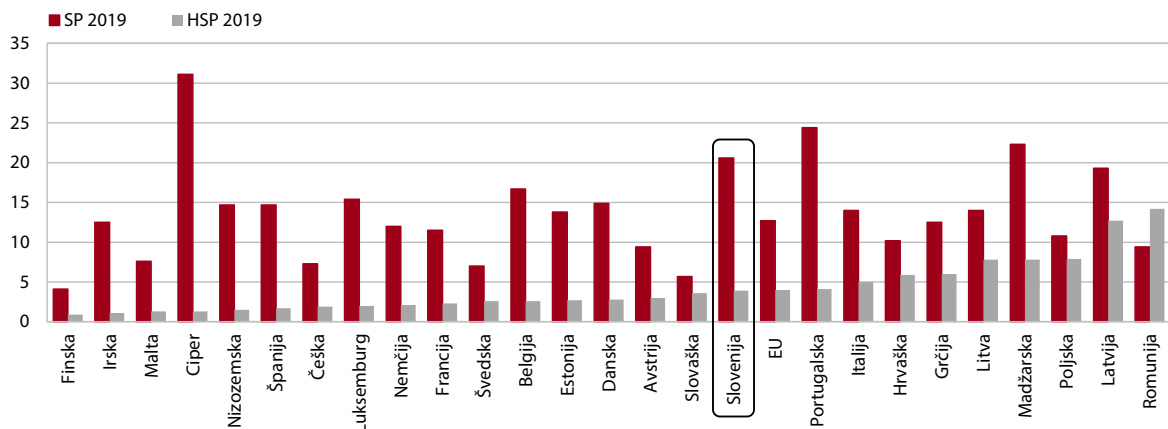
V letu 2019 je bilo v Sloveniji 3,9 % oseb hudo stanovanjsko prikrajšanih (HSP). Prenaseljenost stanovanj, ki se ob vsaj enem elementu prikrajšanosti upošteva pri hudi stanovanjski prikrajšanosti, je bila pod povprečjem EU.⁵ HSP se zmanjšuje že od leta 2011, a še vedno dvakrat bolj ogroža prebivalce, ki živijo pod pragom tveganja revščine. Raziskave mednarodnih institucij so pokazale, da so med epidemijo covid-19 stanovanjsko prikrajšane osebe med najbolj (zdravstveno) ogroženimi, zato je pomen primerne stanovanja med ključnimi dejavniki zdravja (FEANTSA idr., 2020; OECD, 2020f; UN, 2020).

Tabela: Stopnja stanovanjske prikrajšanosti (SP) in hude stanovanjske prikrajšanosti (HSP), v %

	2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019	
	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP
Slovenija	27,0	6,5	29,9	6,5	26,9	5,6	23,8	4,5	22,0	4,4	22,7	4,8	20,6	3,9
EU	15,6	5,5	15,6	5,4	15,3	5,3	15,2	5,1	13,1	4,5	13,6	4,3	12,7	4,0

Vir: Eurostat, 2021.

Slika: Stanovanjska (SP) in huda stanovanjska prikrajšanost (HSP), 2019

Vir: Eurostat, 2021.

¹ SP merimo kot delež prebivalstva, ki živi v stanovanju, ki je v slabem stanju (pušča streha, vlažne stene/temelji/tla ali trhli okenski okvirji/tla), z raziskavo EU-SILC (SURs, 2021; Eurostat, 2021). V podatkih niso zastopani brezdomni, nezadostno pa Romi in druge skupine z nizkimi dohodki ter pogosto slabšimi stanovanjskimi razmerami (gl. UMR, 2021).

² SURs je do leta 2007 tako kot večina držav članic EU podatke za SP zbiral z enim vprašanjem (gl. zgornjo opombo), od leta 2008 pa s tremi: a) pušča streha, b) vlažne stene/tla/temelji, c) trhli okenski okvirji/tla. Vsaj en pozitivni odgovor pomeni slabo stanje stanovanja. Spremembe so bile vpeljane zaradi podcenjenosti pojava v Sloveniji (SURs). Rezultati se glede na stari in novi način merjenja zelo razlikujejo: SP je bila leta 2007 17,5 %, leta 2008 pa 30,2 %.

³ Stopnja tveganja revščine je v Sloveniji nižja kot v EU (gl. kazalnik 3.9).

⁴ Elementi prikrajšanosti so: a) slabo stanje stanovanja, b) ni kadi ali prhe v stanovanju, c) ni stranišča na izplakovanje za lastno uporabo ali č) stanovanje je pretemno.

⁵ HSP bi bila večja, če bi se stopnja prenaseljenosti merila s površino in ne s številom sob. Pretekla stanovanjska politika v Sloveniji je bila namreč usmerjena v gradnjo več manjših stanovanj z večjim številom sob, zato Slovenija izkazuje relativno nizko stopnjo stanovanjske prenaseljenosti, vendar ob nizkemu površinskemu standardu (Sendi, 2013).

Materialna in dohodkovna prikrajšanost

3.16

V zadnjih petih letih se je stopnja materialne prikrajšanosti¹ v Sloveniji prepolovila in bila leta 2019 še naprej bistveno nižja kot v povprečju EU. V obdobju 2010–2019 se je v vseh članicah razen v Grčiji znižala, najbolj v Latviji (30,2 o. t.), za več kot 20 o. t. pa tudi v Bolgariji, na Madžarskem in v Romuniji. V Sloveniji se je znižala za 7,3 o. t., kar je več kot v povprečju EU (6,5 o. t.). Glede na spol je bila stopnja materialne prikrajšanosti tudi leta 2019 za 6 o. t. višja pri ženskah (EU 0,5 o. t.). Glede na starost so bile v Sloveniji najbolj prikrajšane osebe, stare 65 let in več (za 0,3 o. t. nad povprečjem EU); v EU je bila najbolj pereča materialna prikrajšanost otrok, starih do 18 let (12,7 %, v Sloveniji 6,4 %). V obdobju 2014–2019 se je razkorak med vzhodno (11,1 %) in zahodno (5,6 %) kohezijsko regijo še povečal: stopnja materialne prikrajšanosti je ostala visoka v pomurski, koroški in zasavski regiji, najbolj med vsemi pa se je znižala v podravski regiji (za 12,1 o. t.). Začasni podatki EU-SILC 2020 (z dohodki iz leta 2019) kažejo, da se materialni položaj gospodinjstev zaradi epidemije covida-19 glede na večino kazalnikov ni poslabšal,

je pa stopnja resne materialne prikrajšanosti v letu 2020 porasla za 0,4 o. t. oz. za 8.000 oseb (Inglič, Intihar in Stare, 2021, Eurostat, 2021).²

Najrevnejša gospodinjstva v Sloveniji (prvi kvartil) in tudi v pretežnem delu držav članic EU so bila v obdobju 2009–2011 bolje pripravljena na nepričakovane izdatke kot ob prvem valu epidemije covida-19.³ OECD (2020d) in ECB (2020) sta na podlagi daljših časovnih serij in različnih podatkovnih zbirk izračunala, da je imel pred nastopom epidemije prvi kvartilni razred gospodinjstev v Sloveniji v povprečju manj tekočih razpoložljivih sredstev na bančnem računu kot v drugih članicah ter da bi gospodinjstva iz nižjih dveh kvartilov v času prvega vala epidemije lahko zdržala manj kot mesec dni brez dodatnih ukrepov.⁴ Začasni podatki EU-SILC 2020 (z dohodki iz leta 2019) kažejo, da je delež gospodinjstev, ki so težko shajala s svojimi dohodki, v letu 2020 ostal enak kot leto prej (takih je bilo 20 %) (Inglič, Intihar in Stare, 2021).

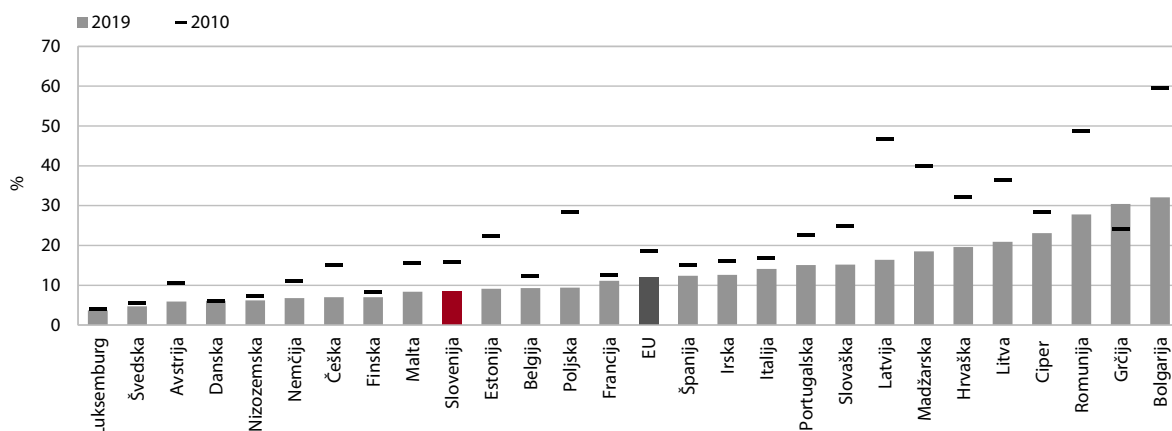
Tabela: Stopnja materialne prikrajšanosti

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	14,7	14,4	14,3	16,9	16,2	15,8	17,2	16,9	17,0	17,2	14,7	13,5	12,1	10,4	8,5
EU	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	18,5	19,2	20,2	19,8	19,0	17,4	16,2	14,8	13,4	12,0

Vir: Eurostat, 2021; podatki EU-SILC-2019 (z dohodki iz leta 2018).

Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Stopnja materialne prikrajšanosti

Vir: Eurostat, 2021; po podatkih EU-SILC-2019 (z dohodki iz leta 2018).

¹ Po raziskavi EU-SILC je stopnja materialne prikrajšanosti izmerjena pri najmanj treh od skupno devetih elementov prikrajšanosti, stopnja težke materialne prikrajšanosti pa pri najmanj štirih. Elementi prikrajšanosti so: 1. zmožnost pokritja nepričakovanih stroškov, 2. zmožnost plačati enotedenske počitnice zunaj domačega kraja, 3. zmožnost privoščiti si ustrezno prehrano, 4. zmožnost rednega odplačevanja posojil, hipotek oz. zamude pri tem, 5. zmožnost zagotoviti si primerno ogrevano stanovanje, 6. imeti pralni stroj, 7. imeti barvno TV, 8. imeti telefon (mobitel), 9. imeti osebni avto.

² Raziskava EU-SILC 2020 zaradi novih okoliščin, ki jih je povzročila epidemija, ni povsem primerljiva s preteklimi raziskavami, saj je bil del te izveden pred epidemijo (v prvih dveh mesecih leta 2020), zaključila pa se je pozneje kot običajno (natančneje gl. Inglič, Intihar in Stare, 2021). O splošnih metodoloških ovirah EU-SILC gl. tudi UMAR (2021).

³ Posledice gospodarske in finančne krize (2008–2013) so podobno kot v pretežnem delu sveta tudi v Sloveniji močno obremenile gospodinjstva. Natančneje gl. UMAR (2021), Demertzis, Domínguez-Jiménez in Lusardi (2020), Midões (2020).

⁴ To je bilo najmanj med 22 državami članicami EU, vključenimi v raziskavo. Slabše sta se uvrstili le Hrvaška in Latvija.

Stopnja delovne aktivnosti

3.17

Stopnja delovne aktivnosti (20–64 let) je po nekajletnem naraščanju v letih 2018 in 2019 dosegala cilj SRS, zaradi epidemije covid-19 pa je leta 2020 upadla in se spustila pod njegovo vrednost. Na povišanje stopnje delovne aktivnosti do leta 2019 so ob gospodarski rasti in povečanem povpraševanju po delovni sili vplivala tudi demografska gibanja. Nadaljnje povišanje stopnje delovne aktivnosti je leta 2020 predvsem med mladimi (20–29 let) ustavila epidemija covid-19.¹ Mladi, ki so bili močno prizadeti že v času gospodarske in finančne krize (2008–2013), so bolj izpostavljeni začasnim oblikam zaposlitve in študentskemu delu, katerega obseg se je z epidemijo covid-19 in njenimi zaježitvenimi ukrepi močno zmanjšal. Stopnja delovne aktivnosti starejših (55–64 let) se je v letu 2020 kljub krizi nekoliko povišala, a ostaja med najnižjimi v EU in od njenega povprečja zaostaja za 7,7 o. t.

Epidemija covid-19 je opazno znižala stopnjo delovne aktivnosti nizko in srednje izobraženih. Potem ko so bili v gospodarski in finančni krizi nizko izobraženi najbolj prizadeti (opazno večje znižanje tudi v primerjavi s povprečjem EU), se je v letih 2014

in 2015 njihova delovna aktivnost najbolj povečala. S krizo zaradi epidemije covid-19 je delovna aktivnost manj izobraženih znova močno upadla.² Na to je med drugim vplival velik delež zaposlenih z nizko izobrazbo v dejavnostih, ki so bile med najbolj prizadetimi zaradi omejitvenih ukrepov.³ Izrazito poslabšane gospodarske razmere so v drugem četrtletju 2020 znižale tudi stopnjo delovne aktivnosti srednje izobraženih, pri visoko izobraženih pa se je stopnja medletno znižala le za 0,3 o. t. in ostaja med najvišjimi med državami članicami EU.

Tudi v regijah je delovna aktivnost po opaznem presežku predkrizne ravni v letu 2019 zaradi epidemije covid-19 leta 2020 pretežno upadla. Največji medletni padec sprememb drugega četrtletja 2020 je bil v obalno-kraški regiji (za slovenskim povprečjem je zaostala za 7 indeksnih točk), saj je še leta 2019 v dejavnostih gostinstva in turizma ustvarila 40 % celotne dodane vrednosti – največ med regijami. Zaposlenost je močno upadla tudi v goriški in pomurski regiji, obe z velikim deležem predelovalnih dejavnosti v strukturi dodane vrednosti in nizko izobraženih med zaposlenimi.

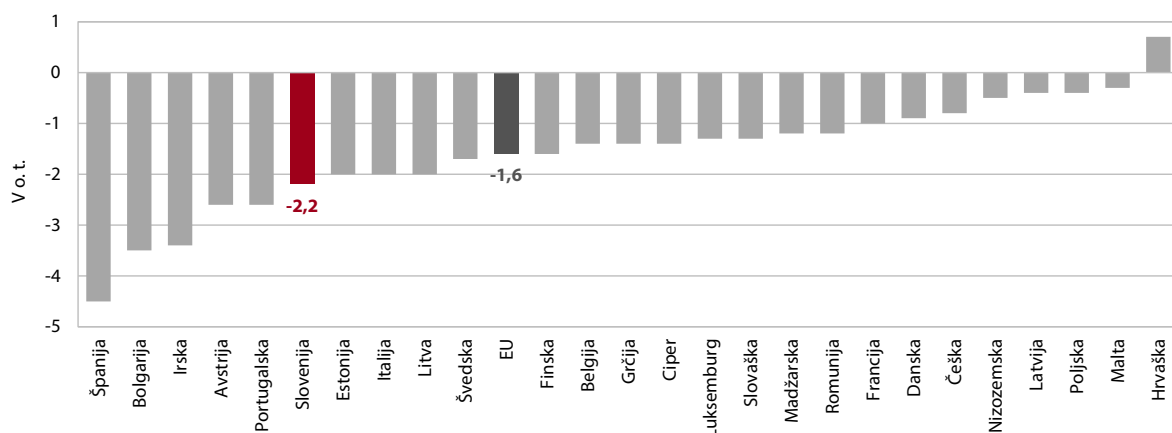
Tabela: Stopnja delovne aktivnosti prebivalstva v starosti 20–64 let, v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija	72,9	72,1	70,7	68,6	68,1	67,1	68,4	69,4	70,6	73,4	75,5	77,1	74,9	>75,0
EU	69,7	68,5	68,0	68,1	67,8	67,6	68,2	69,0	70,1	71,4	72,4	73,2	71,6	

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: n. p. – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje.

Slika: Medletna sprememba stopenj delovne aktivnosti (20–64 let) v drugem četrtletju 2020, EU

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: Podatki za Nemčijo niso na voljo.

¹ Medletno je delovna aktivnost mladih v drugem četrtletju 2020 v Sloveniji upadla bolj kot v povprečju EU. V starostni skupini 20–24 let je delovna aktivnost v Sloveniji upadla za 15,6 o. t. (EU: 4,5 o. t.), v starostni skupini 25–29 let pa je znašal padec v Sloveniji 4,6 o. t. (EU: 3,1 o. t.).

² Medletno je bil v Sloveniji v drugem četrtletju 2020 ugotovljen drugi največji padec (za Bolgarijo) stopnje delovne aktivnosti manj izobraženih (-5,2 o. t.).

³ Podrobneje o vplivu epidemije covid-19 na trg dela gl. Kajzer (2020b).

Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih

3.18

Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih se je leta 2019 močno znižala in bila najnižja v zadnjih dvajsetih letih. Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih, starejših od 18 let, je leta 2019 znašala 4,5 %, kar je podobno v kot v letih pred gospodarsko in finančno krizo in s čimer je bil dosežen cilj SRS za leto 2030. Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih žensk je v Sloveniji nižja kot pri delovno aktivnih moških.¹ Tako kot v drugih državah članicah EU je tudi v Sloveniji stopnja tveganja revščine delovno aktivnih mladih (do 29 let) precej višja kot pri starejših (55–64 let). Večjo razliko med tveganjem revščine delovno aktivnih mladih in starih v Sloveniji glede na povprečje EU lahko pripišemo predvsem uzakonjenosti dodatkov za delovno dobo in manjši izpostavljenosti starejših prekarim oblikam dela.

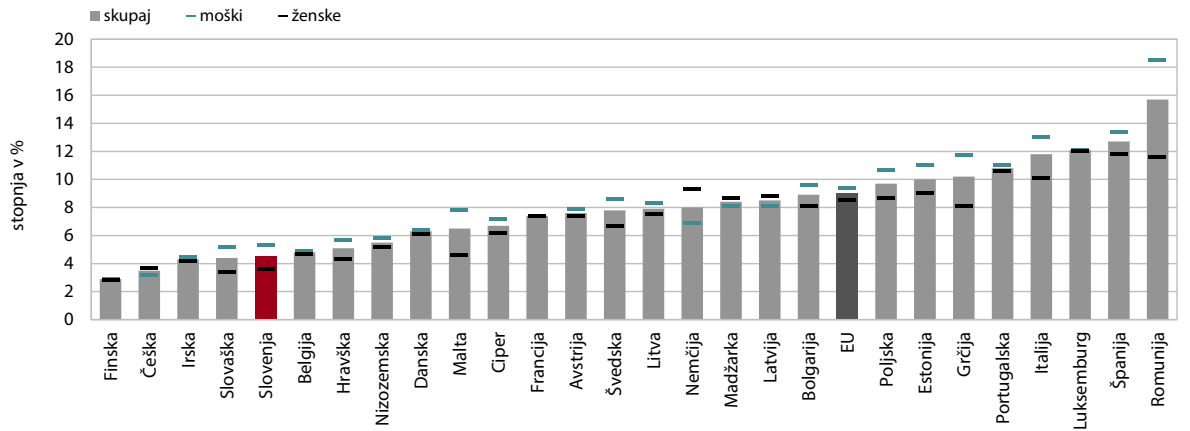
Tveganje revščine delovno aktivnih se je v obdobju 2017–2019² zmanjšalo v vseh oblikah zaposlitve, najbolj med samozaposlenimi. Tveganje revščine zaposlenih z začasnimi oblikami dela je vseskozi večje kot v primeru stalnih pogodb o zaposlitvi, vendar se je v obdobju 2017–2019 zmanjšalo bolj kot v primeru stalno zaposlenih.³ Rast plač zaradi pomanjkanja delovne sile je verjetno prispevala tudi k zmanjšanju stopnje tveganja revščine med zaposlenimi s krajšim delovnim časom, ki se je v obdobju 2017–2019 močno zmanjšala, a ostaja večja kot pri zaposlenih s polnim delovnim časom.⁴ Na precejšnje izboljšanje položaja samozaposlenih v obdobju 2017–2019 je pokazala stopnja tveganja revščine samozaposlenih, ki se je skoraj prepolovila in ni več presegala povprečja EU.⁵ Z epidemijo covida-19 v letu 2020 so se pozitivna gibanja najverjetneje že prekinila tako v Sloveniji kot v EU, saj ukrepi za ohranjanje delovnih mest niso bili v enaki meri dostopni vsem skupinam delovno aktivnih.

■ **Tabela: Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, starih 18 let in več, v %**

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	4,6	5,1	4,8	5,3	6,0	6,5	7,1	6,4	6,7	6,1	6,6	6,0	4,5	< 5
EU	n.p.	n.p.	n.p.	8,5	9,0	8,9	9,1	9,6	9,7	9,9	9,6	9,3	9,0	

Vir: Eurostat, 2021.
Opomba: n. p. – ni podatka.

■ **Slika: Stopnje tveganja revščine delovno aktivnih, starih 18 let in več, glede na spol, v %**

Vir: Eurostat, 2021.

¹ K temu lahko v Sloveniji med drugim prispeva boljša izobrazbena struktura zaposlenih žensk v primerjavi z moškimi.
² Pri izračunu stopenj tveganja revščine za leti 2017 in 2019 se uporabljajo podatki za leti 2016 in 2018.
³ Stopnja tveganja revščine začasno zaposlenih je leta 2019 znašala 6,3 %, kar je za 3,6 o. t. manj kot leta 2017. Stopnja tveganja revščine stalno zaposlenih pa je znašala 2,7 %, kar je za 0,9 o. t. manj kot leta 2017.
⁴ Stopnja tveganja revščine zaposlenih s polnim delovnim časom je leta 2019 znašala 4,2 %, kar je za 1,6 o. t. manj kot leta 2017, stopnja tveganja revščine zaposlenih s krajšim delovnim časom pa se je znižala s 15,2 % leta 2017 na 7,8 % leta 2019.
⁵ Stopnja tveganja revščine se je znižala na 14 %, kar je za 12,6 o. t. manj kot leta 2017.

Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti 3.19

Stopnja brezposelnosti se je po večletnem zniževanju v drugem četrtletju 2020, v epidemiji covida-19 zvišala. Upad do leta 2019 je bil povezan z nekajletno veliko rastjo gospodarske aktivnosti in posledično okrepljenim zaposlovanjem. V letu 2020 pa se je z epidemijo in zaježitvenimi ukrepi stopnja brezposelnosti povečala, a znatno manj, kot bi se brez ukrepov za ohranjanje delovnih mest. V obdobju 2013–2019 sta se stopnji brezposelnosti moških in žensk zniževali s podobno hitrostjo,¹ v letu 2020 pa se je brezposelnost bolj povečala pri ženskah (1,2 o. t.; moški 0,7 o. t.). Brezposelnost je po gospodarski in finančni krizi najbolj upadla med srednje in nizko izobraženimi, kar je bilo v skladu s strukturo okrevanja gospodarske aktivnosti. S krizo zaradi epidemije covida-19 se je najbolj povečala med nizko izobraženimi, saj so bile zaradi epidemije prizadete dejavnosti, ki zaposlujejo nizko izobraženo delovno silo. Usmerjenost aktivne politike zaposlovanja k mladim in povečan obseg študentskega dela sta do leta 2019 prispevala k hitremu zniževanju brezposelnosti

mladih (15–24 let). Epidemija covida-19 in z njo povezan močan upad gospodarske aktivnosti pa je na trgu dela najbolj prizadel mlade (15–24 let), saj se je v drugem četrtletju 2020 stopnja brezposelnosti mladih v Sloveniji povečala za 9,1 o. t.,² predvsem zaradi izrazitega upada študentskega dela.

Potem ko je bila stopnja dolgotrajne brezposelnosti do leta 2019 pod povprečjem EU, se je v drugem četrtletju 2020 z njo izenačila. V obdobju 2009–2014 se je dolgotrajna brezposelnost ob skromnem povpraševanju po delu močno povečala.³ V obdobju gospodarske rasti so se razmere izboljšale sprva samo za brezposelne s krajšim trajanjem brezposelnosti, od leta 2015 pa se je zaradi velikega povpraševanja po delovni sili v razmerah njenega pomanjkanja zmanjševalo tudi število dolgotrajno brezposelnih. Z novo krizo v letu 2020 se je stopnja dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji nekoliko zvišala, v povprečju EU pa kljub epidemiji opazno znižala.⁴

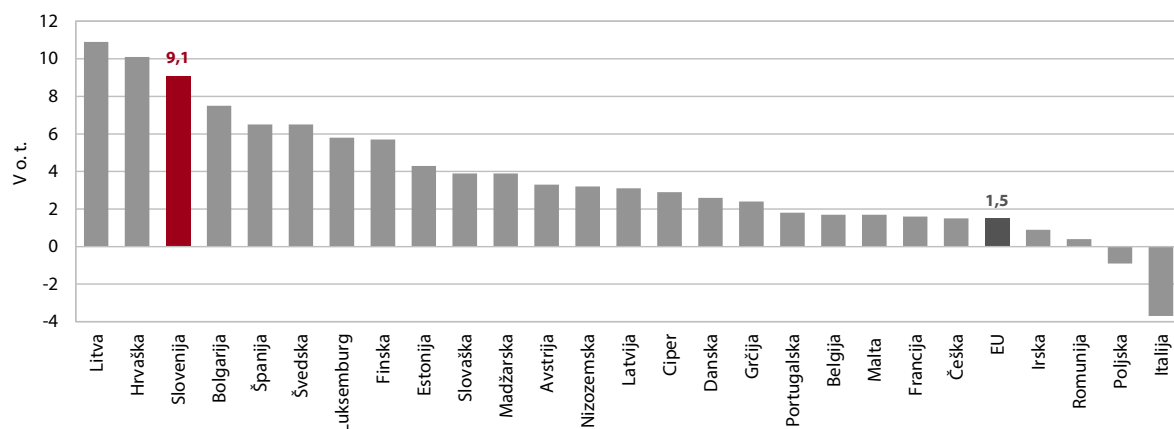
Tabela: Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti (15–74 let), v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stopnja brezposelnosti													
Slovenija	4,1	5,6	7,1	7,7	8,2	10,4	9,3	9,2	7,8	6,4	5,2	4,2	5,2
EU	7,1	9,0	9,8	9,6	10,6	11,3	10,8	10,1	9,2	8,1	7,3	6,6	6,7
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti													
Slovenija	1,9	1,7	3,2	3,5	3,9	5,1	5,3	4,7	4,3	3,3	2,3	1,8	2,0
EU	2,8	3,0	3,9	4,2	4,8	5,4	5,5	5,1	4,4	3,8	3,3	2,8	2,0

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: n. p. – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje.

Slika: Medletna sprememba stopenj brezposelnosti mladih (15–24 let) v drugem četrtletju 2020, EU

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: Podatki za Nemčijo niso na voljo.

¹ Pri ženskah je v letu 2019 stopnja brezposelnosti dosegla rekordno nizko raven (4,7 %).

² Tretji najvišji medletni porast med državami EU, a je ostala pod povprečjem EU.

³ Na povišanje je vplivalo tudi dejstvo, da Slovenija zaostaja za večino drugih držav EU tako po vključevanju v programe aktivne politike zaposlovanja kot po višini sredstev za aktivne politike zaposlovanja.

⁴ Znižanje stopnje dolgotrajne brezposelnosti v EU je povezano z odhodom v neaktivnost tistih, ki so izgubili službo pred pandemijo in so med zaprtjem opustili iskanje (EK, 2020j).

Začasne in prekarne zaposlitve

3.20

Delež prekarne zaposlitve¹ se je po zmanjšanju leta 2018 močno zmanjšal tudi v letu 2019. Leta 2019 (zadnji podatek) je delež v Sloveniji znašal 2,6 %, kar je najmanj po letu 2000, medtem ko se je v EU v zadnjih desetih letih gibal od 2,1 do 2,5 %. Večji delež v Sloveniji lahko povežemo z izvajanjem študentskega dela, pogostejšo uporabo prekarne (kratkih začasnih zaposlitev) v dejavnostih trgovine, transporta in gostinstva,² kjer je delež prekarne zaposlitve največji med vsemi dejavnostmi. Zmanjševanje razširjenosti prekarne zaposlitve v zadnjih letih je povezano predvsem s pomanjkanjem delovne sile, kar je delodajalce sililo v pogostejše sklepanje pogodb za nedoločen čas in manjšanje obsega dela prek študentskega servisa. Analiza Evropske komisije (2017) je pokazala, da so prekarne zaposlitve, ki jih opredelijo kot začasne zaposlitve z nizkimi plačami, najpogostejše med ženskami, mladimi in nizko izobraženimi.

Razširjenosti začasnih zaposlitev v Sloveniji se je po letu 2017 zmanjševala, delež se je spustil pod povprečje EU. Na to je poleg demografskih dejavnikov, ki zmanjšujejo ponudbo delovne sile, v letu 2020 vplivala predvsem gospodarska kriza, povezana z epidemijo covid-19, ki je bila najbolj izrazita prav v drugem četrtletju. Delodajalci so se med prvim valom epidemije najprej prilagajali z nepodaljševanjem začasnih pogodb (pogodb o zaposlitvi za določen čas) in zmanjšanim obsegom študentskega dela, ki je bil v drugem četrtletju 2020 kar za 50 % manjši kot v enakem obdobju leta 2019. Delež začasnih zaposlitev je v Sloveniji v drugem četrtletju 2020 znašal 9,3 % in se je v drugem četrtletju 2019 spustil pod povprečje EU. Delež začasnih zaposlitev mladih (15–24 let) se je v drugem četrtletju 2020 znižal na 51,9 %, kar je za 9,9 o. t. manj kot v enakem obdobju 2019 in pomeni drugo največje zmanjšanje med članicami EU. Kljub temu ostaja med večjimi med državami članicami EU.

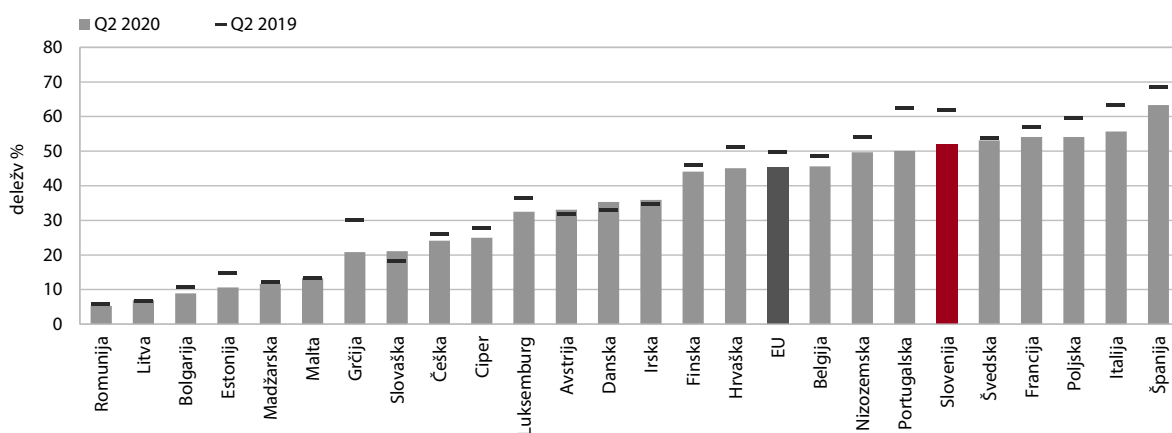
Tabela: Delež prekarne in začasnih zaposlitev v skupni zaposlenosti (20–64 let), v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Delež prekarne zaposlitve *													
Slovenija	3,9	4,1	4,3	4,8	4,4	3,9	4,1	4,6	4,2	4,5	3,7	2,6	n.p.
EU***	2,3	2,1	2,3	2,4	2,4	2,3	2,4	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3	n.p.
Delež začasnih zaposlitev **													
Slovenija	15,8	15,5	16,9	16,9	16,3	15,2	16,1	17,3	16,7	17,1	15,5	12,6	9,3
EU***	14,2	13,7	14,1	14,1	14,1	14,4	14,3	14,6	14,7	14,9	14,7	14,2	11,9

Vir: Eurostat, 2021.

Opombe: n. p. – ni podatka. *Letni podatki. **Podatki se nanašajo na drugo četrtletje leta. ***Povprečje EU po izstopu Velike Britanije (EU-27) je pri začasnih zaposlitvah za več kot 1 o. t. višje, kot je bilo povprečje EU-28, pri prekarne zaposlitvah ta razlika znaša okoli 0,3 o. t.

Slika: Delež delovno aktivnih mladih (15–24 let) z začasno zaposlitvijo, v %

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: *Ni podatkov za Nemčijo in Litvo.

¹ Čeprav Mednarodna organizacija dela prekarne zaposlitve opredeli na podlagi sedmih meril, Eurostat objavlja edine redno razpoložljive podatke o prekarne zaposlitvah, kjer med prekarne zaposlitve šteje zgolj tiste, ki so začasne in trajajo manj kot tri mesece. S tem Eurostat zajame zgolj eno dimenzijo prekarne.

² V Sloveniji je bil leta 2019 delež prekarne zaposlitve med zaposlenimi v teh dejavnostih s 4,6 % precej večji kot v povprečju EU (2 %).

Bolniška odsotnost

3.21

V obdobju 2014–2019 se je absentizem¹ v Sloveniji iz leta v leto hitro povečeval, v letu 2020 pa se je po podatkih ZZZS zaradi ukrepov, povezanih z epidemijo covid-19, nekoliko zmanjšal. Hitro rast absentizma v obdobju 2014–2019 lahko povezujemo z rastjo zaposelnosti, poznejšim upokojevanjem, podaljševanjem čakalnih dob v zdravstvu in s staranjem delovno aktivnega prebivalstva. Odsotnost je bila bistveno večja pri ženskah kot pri moških, razlika pa se je iz leta v leto povečevala, kar lahko povezujemo tudi s čedalje večjo vključenostjo otrok v vrtce, polno zaposlenostjo žensk in slabo urejeno dolgotrajno oskrbo njihovih staršev (neformalni oskrbovalci so večinoma ženske). Po podatkih NIJZ so bili v letu 2019 zaposleni v povprečju odsotni že 17,7 koledarskega dneva, delež bolniškega staleža² je v povprečju znašal 4,9 %, kar je največ doslej (NIJZ, 2021d). Po finančnih podatkih ZZZS pa se je v letu 2020 zaradi epidemije covid-19 število izgubljenih delovnih dni v breme delodajalcev znižalo za 8,1 %, v breme ZZZS pa povečalo za 4,6 % oziroma skupno v povprečju znižalo za 1,2 %: v prvi polovici leta

2020 je bilo odsotnosti manj zaradi ustavitve javnega življenja in javnega prevoza ter zaprtja šol, vrtcev in številnih podjetij; v drugem valu se je število izgubljenih delovnih dni močno povečalo zaradi številnih obolelih za covidom-19 in izolacije okuženih oseb (ZZZS, 2021a).

Po številu izgubljenih delovnih dni Slovenija presega povprečje EU. V zadnjih letih se je povečevalo tudi število izgubljenih delovnih dni zaradi bolezenske odsotnosti na zaposlenega, ki se sporoča v mednarodne zbirke podatkov (pri teh podatkih je izvzet prvi dan bolniške odsotnosti in izločena odsotnost za nego družinskega člana). V letu 2018 je povprečno število izgubljenih dni s plačano bolniško odsotnostjo v Sloveniji znašalo 13,5 dneva, v 23 državah članicah EU, za katere razpolagamo s primerljivimi podatki, pa 11,9 delovnega dneva. Vendar je treba opozoriti, da je mednarodna primerljivost tega kazalnika omejena zaradi metodoloških razlik v načinu zajema podatkov, razlik v sistemih zdravstvenega in socialnega varstva ter v pravicah do bolniškega nadomestila.

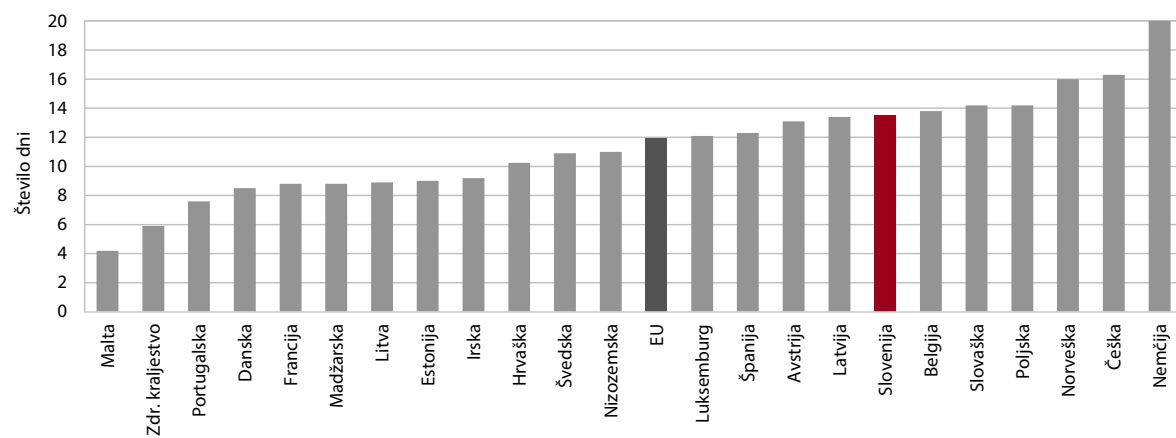
Tabela: Bolniška odsotnost

		2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Delež bolniškega staleža (delež izgubljenih koledarskih dni na zaposlenega za polni delovni čas), v %	Skupaj	4,3	4,1	3,8	4,0	4,0	4,2	4,5	4,9
	Moški	3,6	3,5	3,1	3,3	3,2	3,4	3,6	3,8
	Ženske	5,1	4,8	4,5	4,8	4,8	5,2	5,6	6,1
Število izgubljenih koledarskih dni na zaposlenega	Skupaj	15,5	14,9	13,7	14,5	14,5	15,3	16,5	17,7
	Moški	13,2	12,6	11,4	12,0	11,8	12,4	13,2	14,0
	Ženske	18,6	17,7	16,5	17,5	17,6	18,8	20,4	22,3
Število izgubljenih delovnih dni na zaposlenega	Slovenija	11,5	11,6	11,3	12,0	12,2	13,1	13,5	n.p.
	EU *	11,4	11,9	11,8	11,7	11,9	11,9	n.p.	n.p.

Vir: NIJZ, 2021d; WHO in HFA-DB, 2021.

Opombi: n. p. – ni podatka. *Podatek za EU je ocena WHO za EU-27.

Slika: Število izgubljenih delovnih dni na zaposlenega, 2018 ali zadnje razpoložljivo leto

Vir: OECD Stat, 2021 (za države članice OECD); WHO in HFA-DB, 2021 (za Hrvaško, Poljsko, Malto in EU povprečje).

Opomba: Za Portugalsko in povprečje EU je podatek za leto 2017, za Irsko, Švedsko, Latvijo, Poljsko in Norveško pa za leto 2019. Norveška in Velika Britanija nista zajeti v povprečje EU.

¹ Začasna odsotnost z dela iz zdravstveno upravičenih razlogov, ki jo poimenujemo tudi bolniška odsotnost, stalež oziroma absentizem, je eden od kazalnikov zdravstvenega stanja delovno aktivnih prebivalcev (NIJZ, 2016).

² Odstotek koledarskih dni nezmožnosti za delo na zaposlenega za polni delovni čas.

4 Ohranjeno zdravo naravno okolje

Nizkoogljično krožno gospodarstvo

- 4.1 Emisijska produktivnost
- 4.2 Energetska učinkovitost
- 4.3 Delež obnovljivih virov energije
- 4.4 Promet po načinu prevoza
- 4.5 Snovna produktivnost
- 4.6 Odpadki
- 4.7 Okoljski davki

Trajnostno in učinkovito upravljanje naravnih virov

- 4.8 Ekološki odtis
- 4.9 Kmetijska zemljišča v uporabi
- 4.10 Intenzivnost kmetovanja
- 4.11 Intenzivnost poseka lesa
- 4.12 Kakovost vodotokov
- 4.13 Kakovost zunanjega zraka
- 4.14 Funkcionalno degradirana območja

Emisijska produktivnost

4.1

Emisijska produktivnost se je tudi v obdobju gospodarske rasti povečevala, a približno enako kot v EU in zaostanek v tej primerjavi je do leta 2018 ostal skoraj nespremenjen. Rast produktivnosti, merjena z razmerjem med BDP in izpusti toplogrednih plinov (TGP), ki je v času finančne in gospodarske krize v obdobju 2008–2014 nekoliko zastala, se je po njej znova pospešila. Bolj se je povečala tudi v letu 2019, ko je bila gospodarska rast po prvih ocenah znova dosežena z nižjimi izpusti. Zaostanek za povprečjem EU pa se v zadnjih letih ni opazneje spremenil: v letu 2018 je bilo na enoto izpuščenih TGP v Sloveniji ustvarjenega za okoli 13 % manj BDP kot v povprečju EU, kar je pomenilo za 1 o. t. večji zaostanek kot v letu 2014.

Izpusti toplogrednih plinov so se v letu 2019 drugo leto zapored nekoliko zmanjšali, a ostali večji kot v letu 2014, ko so bili v obdobju zadnjih dveh desetletij

najmanjši. Potem ko so se v gospodarski in finančni krizi pričakovano zmanjševali, so se po njej nekoliko povečali in do leta 2018 ostali na približno isti ravni. V letu 2019 so se znova nekoliko bolj zmanjšali, za 2,6 %, na 17,1 mio. ton ekvivalenta CO₂, a je bilo to za 2,9 % več kot v letu 2014. Največ izpustov nastane v prometu in energetiki, okoli 60 %, nato pa iz rabe goriv v industriji in kmetijstvu, po desetino. Promet je edina dejavnost, kjer so izpusti dolgoročno razmeroma hitro naraščali, vendar pa se je rast po letu 2016 ustavila. Skupni izpusti TGP so se v EU zmanjševali hitreje. V obdobju 2005–2018, to je po začetku delovanja sistema EU za trgovanje, so se v sektorju, ki je vključen v ta sistem (ETS-sektor), zmanjšali za okoli četrtno (v povprečju EU nekoliko bolj), v neETS pa za okoli 6 % (v povprečju EU za okoli 9 %). V letu 2020 so se izpusti ob zaježenih ukrepih, povezanih z epidemijo covid-19, po prvih preliminarnih ocenah še naprej zmanjševali.

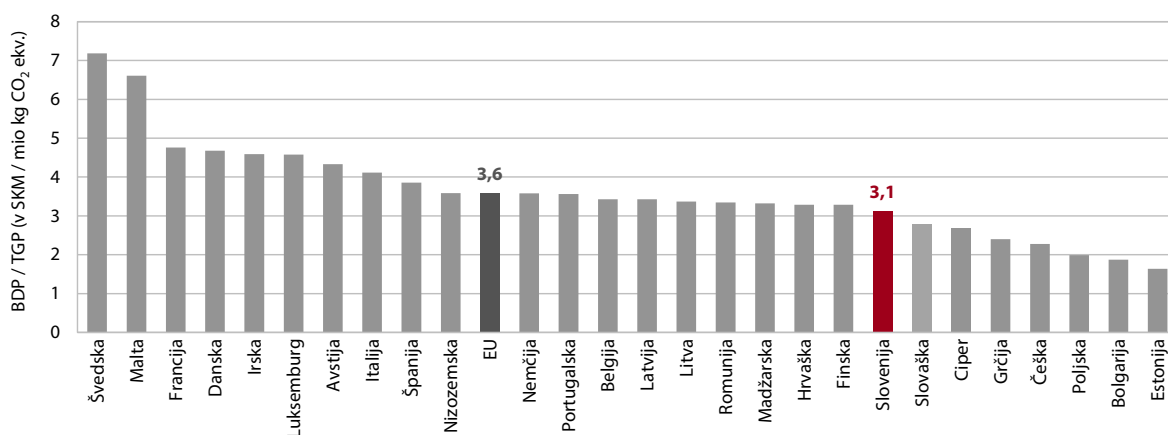
Tabela: Emisijska produktivnost in izpusti TGP

	2000	2005	2008	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030	
Emisijska produktivnost, v SKM / mio. kg CO ₂ ekvivalent													
Slovenija	1,6	1,9	2,2	2,2	2,4	2,7	2,8	2,8	2,9	3,1	3,4	povpr. EU	
EU	1,8	2,1	2,5	2,6	2,9	3,1	3,2	3,3	3,4	3,6	n.p.		
Slovenija/EU, indeks	90,6	90,9	85,7	83,8	83,0	88,0	87,6	84,1	86,2	86,9			
Izpusti TGP, indeks, 1990 = 100 (za TGP skupaj); oz. 2005 =100 (za TGP ETS in ne-ETS)												Cilj EU za 2020	
Skupaj	Slovenija	100,0	110,0	115,9	105,6	98,1	89,2	90,2	94,8	95,2	94,3	91,8	-
	EU	91,8	93,7	90,8	86,2	80,5	77,7	78,8	78,8	79,3	77,5	n.p.	80,0
ETS	Slovenija		100,0	101,6	93,2	84,7	70,1	70,1	74,3	75,3	74,4	71,7	-
	EU		100,0	95,3	86,7	80,5	77,5	78,1	76,7	76,5	73,1	n.p.	79,0
Ne-ETS	Slovenija		100,0	108,3	98,0	92,5	89,4	90,9	95,1	95,0	94,2	92,3	< 104,0
	EU		100,0	98,4	96,6	90,7	87,6	89,2	90,4	91,6	90,9	n.p.	90,0

Vir: Eurostat, 2021 in ARSO, 2021a; preračuni UMAR. Za leto 2019 predhodni podatki.

Opombi: Primerjava v SKM s povprečjem EU je smiselna v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju; n. p. – ni podatka.

Slika: Emisijska produktivnost, 2018

Vir: Eurostat, 2021; preračuni UMAR.

Energetska učinkovitost

4.2

Potem ko se je primarna raba energije v letih po gospodarski in finančni krizi znižala zlasti zaradi manjše rabe premoga, se je v krizi zaradi epidemije covid-19 zaradi nižje rabe energije v prometu.¹ Po obdobju manjše gospodarske aktivnosti, sprememb v termoelektroenergetiki² in v nekaterih letih manjše potrebe po ogrevanju so na gibanje v naslednjih letih poleg naraščajoče rabe v prometu vplivali tudi nekateri drugi dejavniki. Med pomembnejšimi so letna nihanja vodostajev rek in redni letni remontir jedske elektrarne.³ V letu 2019 se je skupna raba primarne energije tudi pod vplivom umirjanja gospodarske aktivnosti (ob manjši rabi trdnih goriv in naftnih proizvodov) znova bolj znižala, še bolj pa se je znižala v letu 2020, ko so upadu botrovali zaježitveni ukrepi ob epidemiji. Ocenjujemo, da se je raba primarne energije v tem letu z znižanjem rabe v prometu za več kot desetino znižala za več kot 3 %. Gibanja *energetske učinkovitosti* so bila torej tudi zaradi manj aktivnosti v obeh krizah (v letih 2009 in 2020) relativno ugodna tudi za uresničitev cilja iz strategije Evropa 2020 (pri primarni in tudi končni rabi energije).³

Energetska produktivnost se je v daljšem obdobju povečevala podobno kot v EU. Rast energetske produktivnosti, ki je razmerje med ustvarjenim BDP⁴ in celotno rabo energije, je zastala le v prvih letih finančne krize, tako da je bila leta 2011 za skoraj petino nižja kot v povprečju EU. V letu 2019 se je v Sloveniji ob višji rasti BDP povečala bolj kot v EU, tako da se je zaostanek v tej primerjavi zmanjšal na okoli desetino, kar je najmanj od leta 2000.

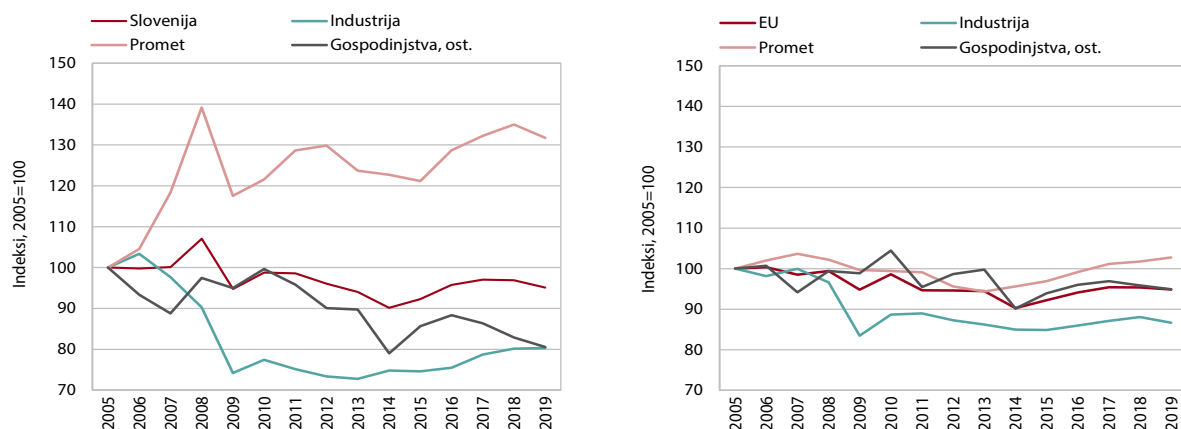
Tudi končna raba energije se je od leta 2005 zniževala podobno kot v EU. Končna raba⁵ se je znižala zlasti po letu 2008, po letu 2014 pa zvišala. V industriji se je znižala predvsem zaradi posodobitve proizvodnje aluminija, v zadnjih letih pa se je ob konjunkturi znova krepila. V prometu je porasla zaradi povečanega tranzita po širitvah EU⁶ in nato nekaj let nihala. Raba energije v gospodinjstvih se je znižala zaradi občasno višjih temperatur v kurilnih sezonah, delilnikov toplote, sodobnejših ogrevalnih naprav in energetske sanacije stavb. V letu 2019 in zlasti v letu 2020 je k znižanju končne rabe energije največ prispevala manjša raba v prometu.

Tabela: Primarna raba energije, indeks, 2005 = 100

	2000	2005	2008	2010	2011	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj EU 2020
Slovenija	87,2	100,0	106,6	97,0	98,0	91,8	88,2	87,5	90,3	92,8	91,7	90,0	104,3
EU	93,3	100,0	99,4	97,4	94,4	92,5	88,9	90,4	91,1	92,5	91,9	90,3	86,6

Vir: Eurostat, 2021; EC Energy Efficiency, Reporting targets; preračuni UMAR.

Slika: Končna raba energije v Sloveniji (levo) in EU po sektorjih porabe (desno)

Vir: Eurostat, 2020; preračuni UMAR.

¹ Termoelektrarna Šoštanj je bila tehnološko posodobljena (s TEŠ 6), Termoelektrarna Trbovlje pa je prenehala delovati.

² Vsako tretje leto je brez rednega (mesečnega) remonta, zato za desetino večja raba jedske energije (za 2 o. t. več primarne rabe).

³ Energetska učinkovitost je eden od treh okoljskih ciljev držav EU do leta 2020. Cilj je 20-odstotno znižanje rabe energije glede na predvideno po scenariju brez dodatnih ukrepov. Večina držav mora zato rabo energije do leta 2020 znižati ali rast omejiti (tudi Slovenija).

⁴ Za primerjavo v času upoštevamo BDP v stalnih cenah, za primerjavo med državami v posameznem letu pa BDP v SKM.

⁵ Končna raba energije je primarna raba energije, zmanjšana za rabo energije v pretvorbah, lastno rabo energije in izgube.

⁶ Gl. tudi kazalnik 4.5. Raba v cestnem prometu v Sloveniji pomeni 39 % končne rabe energije, v EU pa 29 %.

Delež obnovljivih virov energije

4.3

Delež obnovljivih virov energije (OVE) v končni rabi energije se je v zadnjih petnajstih letih le skromno povečal. Bolj se je povečal leta 2009, ko je v gospodarski in finančni krizi upadla končna raba energije in se hkrati povečala raba OVE, največji pa je bil v obdobju 2013–2015. Med leti je nihal glede na rabo OVE za ogrevanje (vpliv milejših zim) in rabo hidroenergije (vpliv letnih pretokov rek). Skupna raba OVE se je v Sloveniji v obdobju 2005–2019 povečala najmanj od vseh držav EU, za 6 %, v povprečju EU pa za 83 %. Slovenija je ena od šestih držav EU, v katerih je bil delež leta 2019 najbolj oddaljen od ciljnega v letu 2020 (cilj je 25 %), precej pa je oddaljen tudi od cilja SRS v letu 2030 (cilj je 27 %).¹ Za leto 2020 ocenjujemo, da se je delež OVE ob manjši rabi tekočih goriv in malo večji rabi OVE povečal za od 1 do 2 o. t.

V strukturi OVE je v Sloveniji velik delež klasičnih in manjši delež drugih virov. Delež klasičnih OVE, med

katere prištevamo trdno biomaso in hidroenergijo, je v Sloveniji še vedno precej nad 80 %, v povprečju EU pa precej pod 60 % skupne rabe OVE. Ohranjanje obsežne rabe biomase za ogrevanje je zaželeno, a hkrati ob nepravilni uporabi z vidika onesnaževanja zraka s prašnimi delci ni ugodno. Delež drugih OVE, to je vetrne, sončne in geotermalne energije, biogoriv, toplotnih črpalk in bioplina, pa je med najmanjšimi v EU. Zaostanek je največji pri uporabi vetrnic in toplotnih črpalk.

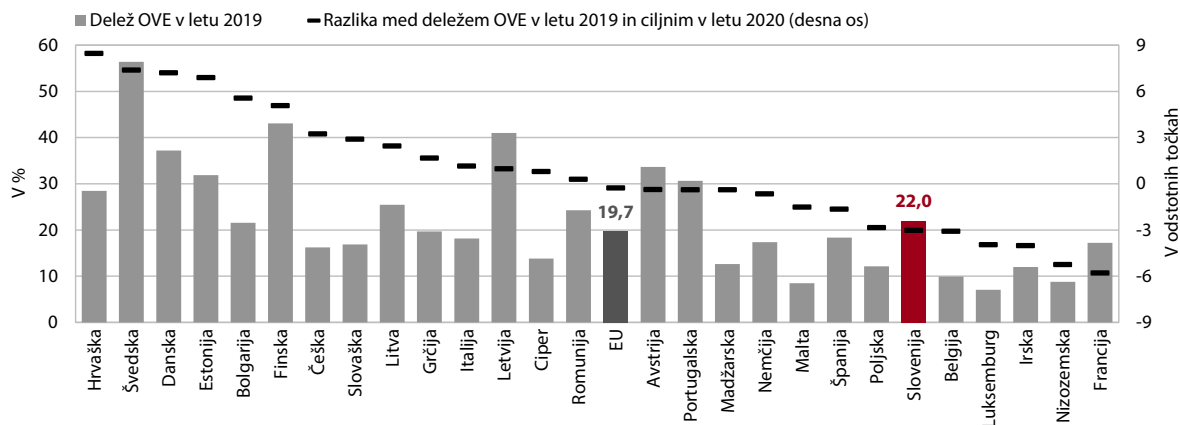
V podporni shemi² za električno energijo iz OVE so po letu 2010 prevladovala podpora sončnim elektrarnam. Tem podporam je bilo v letu 2020³ namenjenih 64 % skupnih podpor, elektrarnam na biomaso 20 %, biopliniskim elektrarnam 11 %, preostalo pa hidroelektrarnam. Skupne podpore, ki so se v prejšnjih dveh letih zmanjšale, so se v letu 2020 povečale za 7 %, na 103 mio. EUR.

Tabela: Delež rabe OVE v bruto končni rabi energije v %

		2005	2008	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj EU 2020	Cilj SRS za 2030
OVE Skupaj	Slovenija	19,8	18,7	21,1	23,2	22,5	22,9	22,0	21,7	21,4	22,0	25,0	27,0
	EU	10,2	12,6	14,4	16,7	17,5	17,8	18,0	18,5	18,9	19,7	20,0	
Pri elektriki	Slovenija	28,7	30,0	32,2	33,1	33,9	32,7	32,1	32,4	32,3	32,6		
	EU	16,4	18,5	21,3	26,9	28,7	29,7	30,2	31,1	32,2	34,1		
V prometu	Slovenija	0,8	1,8	3,1	3,8	2,9	2,2	1,6	2,6	5,5	8,0	10,0	
	EU	2,0	4,1	5,5	6,1	6,6	6,8	7,2	7,5	8,3	8,9	10,0	
Pri ogrevanju	Slovenija	26,4	27,5	29,5	35,1	34,6	36,2	35,6	34,6	32,3	32,2		
	EU	12,4	15,3	17,0	19,1	20,0	20,3	20,5	20,9	21,2	22,1		

Vir: Eurostat, 2021.

Slika: Delež OVE v končni rabi energije, 2019

Vir: Eurostat, 2021; preračun UMAR.

¹ Cilji za leto 2030 po državah članicah EU še niso določeni. Za Slovenijo je bil v SRS upoštevan cilj, ki je ob sprejetju SRS veljal za celotno EU. Ta se je od takrat povečal s 27 na 32 %.

² Sistem podpor je instrument državne pomoči, ki z višjimi odkupnimi cenami omogoča izvedbo investicij v okolju prijazne načine proizvodnje elektrike. Podporna shema obsega nekaj tisoč proizvodnih enot, ki jim center za podpore v okviru Borzena izplačuje podporo.

³ Ocena UMAR na podlagi devetmesečnih in letnih poročil Borzen.

Promet po načinu prevoza

4.4

V Sloveniji je cestni **blagovni promet** zaradi tranzitne lege države razmeroma gost, ker pa je hkrati veliko blaga prepeljanega tudi po železnici, je delež cestnega manjši kot v EU. V daljšem obdobju se je delež cestnega prometa nekoliko zmanjšal, na manj kot dve tretjini, v povprečju EU¹ pa znaša okoli tri četrtine. V obdobju 2005–2018 se je obseg cestnega prometa v Sloveniji povečal za okoli 30 %, železniškega pa skoraj dvakrat toliko, medtem ko se je v EU v obeh načinih prevoza povečal za manj kot 8 %. Z okoljskega vidika je velika rast cestnega prometa manj zaželena. Cestni blagovni promet se je v Sloveniji povečeval zlasti z večanjem tranzitnega prometa, tako da že več kot tri četrtine prevozov v državi opravijo tuji prevozniki (prevladujejo prevozniki iz Madžarske, Hrvaške in Romunije). Povečani tranzit je posledica širitev EU ter sprostitve konkurence med prevozniki na enotnem trgu, povezano tudi z majhnostjo in tranzitno lego države. Obseg skupnega blagovnega prometa na prebivalca je v Sloveniji zelo velik, večji je le še v petih državah članicah EU. V tem je cestnega prometa več za petino, železniškega pa je dvainpolkrat toliko kot v povprečju EU. Velik del železniškega prometa je vezan na pretovor v koprskem

pristanišču, zato bo posodobitev železnice med Divačo in Koprmo ta promet še okrepila. Ocenjujemo, da se je delež cestnega blagovnega prometa v letu 2019 nekoliko povečal, v letu 2020 pa ostal približno enak.

Vožnja z osebnimi vozili je prevladujoči način potniškega prometa v vseh članicah EU, v Sloveniji pa je ta delež med največjimi. To lahko delno pripišemo razgibanosti reliefa in razpršeni poselitvi,² ki kljub subvencijam omejujeta večjo razvejanost in rentabilnost javnega potniškega prometa. Težave pri dostopu do tega prometa ima v Sloveniji večji delež prebivalcev kot v povprečju EU (v letu 2012 v Sloveniji četrtina, v povprečju EU petina).³ Ob takšni strukturi potniškega prevoza, kjer je javni prevoz v primerjavi s prevozom z avtomobilom relativno manj uporabljan, je delež stroškov za prevoze v skupnih izdatkih gospodinjstev večji (v Sloveniji 18 %, v EU 12 %). V letu 2020 smo bili ob epidemiji soočeni z velikimi omejitvami javnega potniškega prometa, zaradi zapiranja občin in karanten pa je bil omejen tudi prevoz z avtomobili. Že sicer majhen delež javnega potniškega prometa v skupnem prometu se je verjetno še zmanjšal.

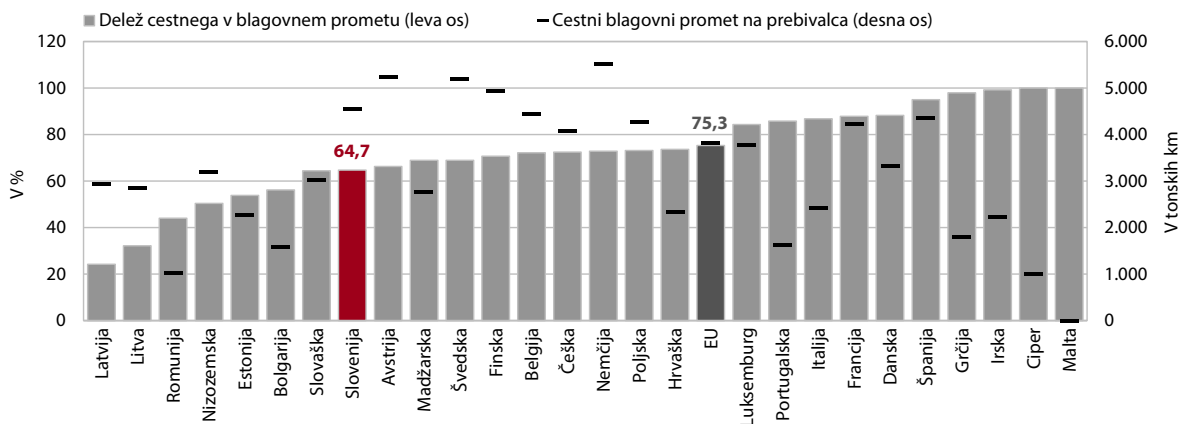
Tabela: Deleža cestnega v blagovnem in avtomobilskega v potniškem prometu* v %

		2005	2008	2010	2011	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Blagovni	Slovenija	68,9	70,3	72,0	68,2	65,2	64,0	65,0	66,1	64,5	64,7
	EU	74,4	74,3	76,1	74,6	73,9	73,9	74,2	74,4	75,2	75,3
Potniški	Slovenija	85,6	86,4	86,8	86,3	86,3	86,1	86,3	86,5	86,4	85,6
	EU	82,6	82,2	83,1	81,9	82,2	82,5	82,7	82,9	82,9	82,6

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: *Blagovni promet je cestni (s tovarnjaki), železniški in notranjevodni (vse merjeno v tonskih km), potniški pa z avtomobili, avtobusi in vlaki (merjeno v potniških km).

Slika: Cestni blagovni promet, 2018

Vir: Eurostat, 2021.

¹ Cestni promet je preračunan na prevoze po ozemljih posameznih držav in tako primerljiv z železniškim in notranjevodnim.

² V Sloveniji relativno malo prebivalcev živi v mestih in veliko na podeželju (20 % in 44 %; v EU 38 % in 28 %; vir Eurostat, za leto 2019).

³ Eurostat, 2019.

Snovna produktivnost

4.5

Snovna produktivnost in poraba snovi na prebivalca sta v Sloveniji približno na ravni povprečja EU. *Snovna produktivnost*, merjena z razmerjem med BDP ter porabo surovin in materialov, se je ob zmanjšani gradbeni aktivnosti najbolj povečala v obdobju 2007–2012. Upad gradbene aktivnosti je bil povezan z gospodarsko in finančno krizo ter dokončanjem avtocestnega križa (večina zgrajena do leta 2009). Močno se je zmanjšala poraba nekovinskih mineralov,¹ ki je pred tem presegala dve tretjini celotne porabe snovi. Ob nekovinskih mineralih so na zmanjšanje skupnega obsega porabe snovi po letu 2011 opazneje vplivale tudi spremembe v termoeenergetiki z manjšo porabo premoga. V letu 2019, ko se je rast opravljenih gradbenih del znova zelo umirila, je poraba nekovinskih mineralov upadla za skoraj 15 %, kar je povzročilo znatno izboljšanje snovne produktivnosti na le nekajodstotni zaostanek za povprečno v EU. V letu 2020 ukrepi ob epidemiji niso močno vplivali na aktivnosti v gradbeništvu, nekoliko

večje pa je bilo znižanje rabe tekočih energentov, tako da večje spremembe snovne produktivnosti ne pričakujemo.

Stopnja samooskrbe s snovjo je v Sloveniji nekoliko višja kot v povprečju EU. Slovenija je z nekaterimi viri dobro preskrbljena. V strukturi domače izkoriščane snovi je več kot polovico peska, gramoza, apnenca in sadre, pomembni domači viri pa so še kmetijski pridelki, lignit in les. V Slovenijo je *neto uvožene* okoli 13 % skupne porabe snovi. V strukturi neto uvoza je bilo leta 2019 največ naftnih proizvodov, plina, kovinskih rud ter kmetijskih pridelkov. Ob tem je po žledolomu v letu 2014 razmeroma velik le *neto izvoz* lesa, zlasti hlodovine, ki pa je bil že manj obsežen in najnižji v zadnjem petletnem obdobju. Velik neto izvoz surovin sicer v izračunu domačo porabo snovi znižuje, z vidika učinkovitejše rabe virov pa pomeni neizkoriščeno možnost za ustvarjanje višje dodane vrednosti v domači predelovalni industriji.²

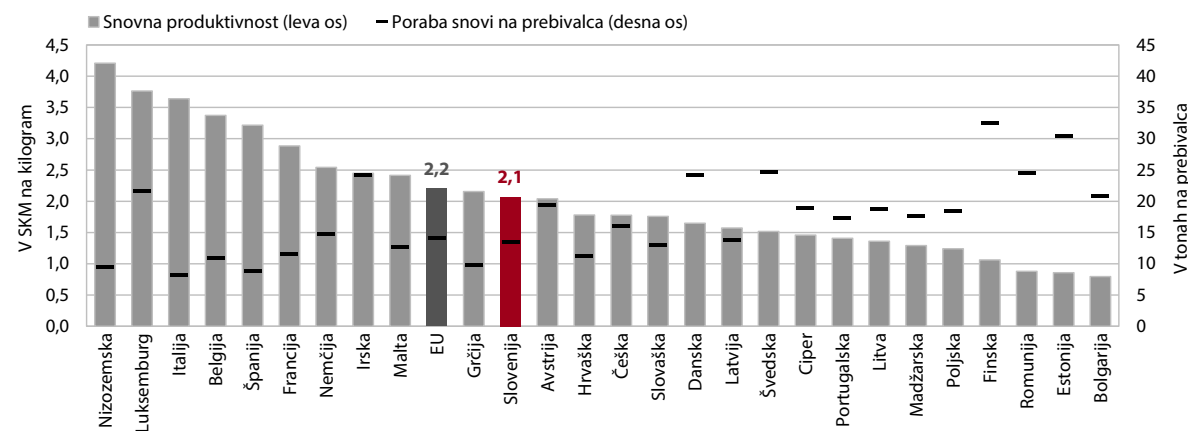
Tabela: Snovna produktivnost, v SKM na kilogram

	2000	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	0,92	1,10	1,13	1,33	1,76	1,80	1,73	1,79	1,89	1,95	1,87	2,07	3,5
EU	1,19	1,34	1,49	1,73	1,84	1,91	1,93	2,01	2,06	2,09	2,12	2,20	
Slovenija / EU, indeks	77,4	82,2	76,0	77,1	95,7	94,3	89,6	89,2	91,6	93,5	88,1	94,0	

Vir: Eurostat 2021 in SURS, 2021, preračuni UMAR.

Opomba: Primerjava v SKM med državami oziroma s povprečjem EU je smiselna v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju

Slika: Snovna produktivnost in poraba snovi na prebivalca, 2019

Vir: Eurostat, 2021.

¹ Med nekovinskimi materiali sta pesek in gramož imela 46-odstotni delež, kar je bil eden največjih deležev v EU. Močno povezanost med porabo nekovinskih mineralov in gradbeno aktivnostjo kaže analiza Geološkega zavoda Slovenije, opravljena na podlagi podatkov za leto 2014, ko je bilo tri četrtine nekovinskih mineralov porabljenih kot surovina v gradbeništvu in še nadaljnjih 17 % kot surovina za industrijo gradbenega materiala, le 7 % pa v predelovalnih dejavnostih.

² Glej tudi indikator 4.11 – intenzivnost poseka lesa.

Odpadki

4.6

Evidentirana količina nastalih odpadkov, ki se je v gospodarski in finančni krizi zmanjšala, se je po njej znova povečala. V letu 2019 jih je nastalo okoli 8,4 mio. ton, kar je bilo približno enako kot v letu prej, a za 88 % več kot v letu 2012, ko je bila njihova količina v opazovanem obdobju po letu 2000 najmanjša.¹ Okoli devet desetih jih je nastalo v *proizvodnih in storitvenih dejavnostih*. Po letu 2012 se je količina povečala ob veliki rasti mineralnih oz. gradbenih odpadkov (ta količina se je skoraj potrojila), ki so zaradi svoje specifične teže v veliki večini. *Komunalni odpadki* so se po letu 2012 povečali za 43 % in v preračunu na prebivalca že presegli povprečje EU. Za okolje je posebej problematična skupina nevarnih odpadkov, ki se v daljšem obdobju prav tako povečuje in ima v teži odpadkov skupno okoli 2-odstotni delež.

V ravnanju z odpadki se je ob večji predelavi uspešno zmanjšal delež odloženih, ostajajo pa precejšnje težave z naraščajočim skladiščenjem odpadkov na zbirališčih. V letu 2019 je bilo skupno predelanih okoli 9,4 mio. ton odpadkov. V skupni predelavi, ki se ob naraščajočih količinah nastalih odpadkov prav tako povečuje, se recikliranje, ki je z okoljskega vidika zelo zaželen postopek predelave, povečuje počasneje, bolj pa se povečuje zasipanje odpadkov. Odlaganje odpadkov na odlagališča, ki je v hierarhiji zelenega ravnanja na zadnjem mestu, se je v zadnjih nekaj letih uspešno zmanjšalo. V tem se je tudi v skupini komunalnih odpadkov, ki so bili že v okoli treh četrtinah zbrani ločeno, precej povečalo recikliranje in zmanjšalo odlaganje. Težave pa so povezane predvsem z naraščajočo količino odpadne embalaže; za njihovo reševanje bo nujno korenitejše ukrepanje, tudi v spodbujanju nižje rabe.

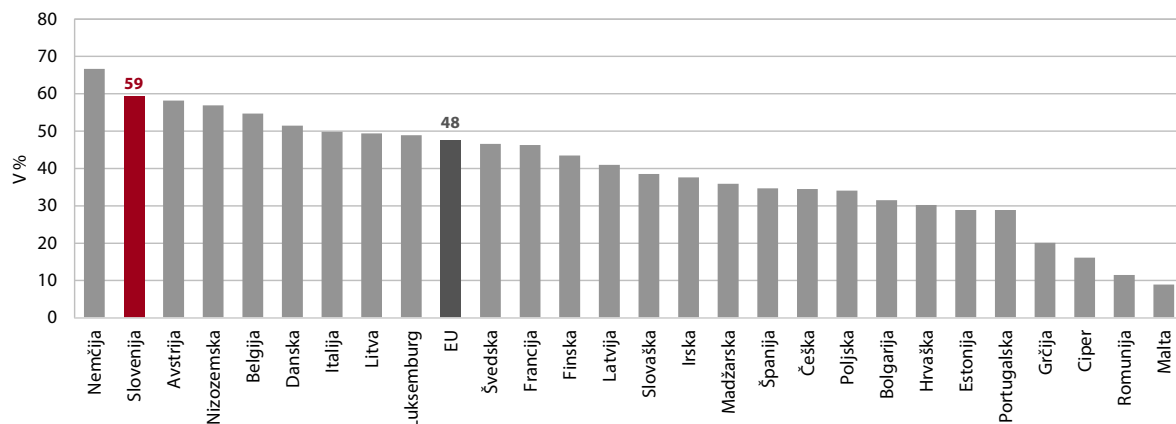
Tabela: Nastajanje odpadkov in ravnanje z njimi

	2000	2004	2006	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Nastali odpadki skupaj, brez mineralnih, v kg / prebivalca													
Slovenija	n.p.	2.163	1.982	2.018	1.991	1.706	1.692	1.604	1.684	1.481	1.553	1.545	1.506
EU	n.p.	1.800	1.810	1.720	n.p.	1.720	n.p.	1.735	n.p.	1.763	n.p.	1.818	n.p.
v tem: nastali komunalni odpadki, v kg / prebivalca													
Slovenija	513	417	431	422	352	362	414	433	451	465	478	495	509
EU	513	500	513	503	499	488	478	478	480	490	491	492	502
Reciklirani odpadki skupaj, brez mineralnih, delež od celotnega ravnanja, v %													
Slovenija	n.p.	n.p.	n.p.	63,0	71,3	73,2	77,8	77,3	77,9	79,8	83,9	87,5	84,5
EU	n.p.	n.p.	n.p.	54,0	n.p.	54,0	n.p.	55,0	n.p.	56,0	n.p.	n.p.	n.p.
v tem: reciklirani komunalni odpadki, delež od nastalih komunalnih odpadkov, v %													
Slovenija	6,0	20,4	15,4	22,4	35,6	41,9	34,8	36,0	54,1	55,6	57,8	58,9	59,2
EU	27,3	31,8	33,2	38,0	38,9	40,9	41,5	43,4	44,9	46,5	47,1	47,3	47,6

Vir: Eurostat, 2021 in SURS, 2021.

Opomba: Primerljivost se z odstetjem mineralnih odpadkov poveča, ker so ti zaradi svoje velike specifične teže pogosto v veliki večini in odločilno vplivajo na skupno količino; n. p. – ni podatka.

Slika: Delež recikliranih komunalnih odpadkov, leto 2019

Vir: Eurostat, 2021.

Opomba: Za Italijo, Irsko, Češko, Bolgarijo in Ciper je podatek za leto 2018.

¹ Leta 2012 so se skupni odpadki zmanjšali za okoli četrtino. Na padec je poleg zmanjšanja gradbenih odpadkov vplivala tudi sprememba metodologije: nekatere vrste odpadkov so bile prerezporejene med stranske proizvode.

Okoljski davki

4.7

Po predhodni hitri rasti so bili prihodki iz okoljskih davkov po letu 2017 nominalno približno na isti ravni. Leta 2019 so se nominalni prihodki prvič po letu 2011 medletno nekoliko znižali (-0,3 %) zaradi manj pobranih davkov na energijo in na onesnaževanje.¹ Dolgoročna rast prihodkov pred letom 2018 je bila predvsem posledica rasti rabe goriv v prometu in trošarin na pogonska goriva,² a se je v letih 2018 in 2019 umirila. Umiritev rasti povezujemo z nižjimi trošarinami na neosvinčeni motorni bencin in dizelsko gorivo, ki so bile uvedene maja 2018 z namenom nevtralizacije pritiska visokih cen surove nafte in umirjanjem rasti gospodarske aktivnosti. V 2020 so se trošarine še nekoliko znižale,³ zlasti na bencinsko gorivo, trošarine na dizelsko gorivo pa so se po znižanju v prvi polovici leta proti koncu leta že približale ravnom iz leta 2019. Po predhodnih podatkih državnega proračuna se je zniževanje prihodkov iz trošarin v letu 2020 poglobilo, kar je poleg nižjih trošarin tudi posledica manjšega prometa (tovornega

in potniškega), ki je bil posledica z epidemijo povezanih omejitvenih ukrepov.

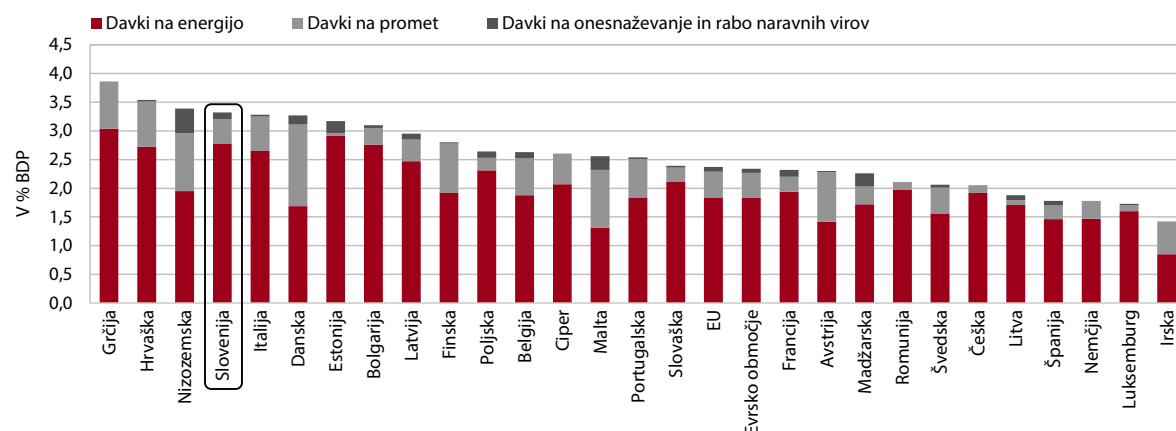
Prihodki iz okoljskih davkov glede na BDP so v Sloveniji kljub zniževanju med najvišjimi v EU. V obdobju 2005–2016 so glede na BDP zaradi dviga davkov na energijo porasli, v zadnjih treh letih pa se občutneje znižali; v letu 2019 na 3,3 % BDP. V primerjavi s povprečjem EU je bila ta raven precej višja, razlika pa se je od leta 2013, ko je bila najvišja, do leta 2019 zmanjšala na manj kot 1 o. t. Razlika izhaja iz davkov na energijo, ki so leta 2019 v Sloveniji sestavljali 84 % vseh okoljskih davkov. Visoka vrednost je v Sloveniji posledica razmeroma velike nabave in porabe energije, kar je povezano z obsežnim tranzitnim prometom, močnim transportnim sektorjem, pa tudi z razpršeno poseljenostjo in nezadostno razvito infrastrukturo javnega prometa.

Tabela: Prihodki iz okoljskih davkov

	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Nominalno, v mio. EUR													
Slovenija	666	929	1.260	1.310	1.276	1.389	1.428	1.453	1.509	1.563	1.602	1.609	1.604
Kot delež BDP, v %													
Slovenija	2,89	3,16	3,48	3,61	3,45	3,83	3,92	3,86	3,88	3,88	3,69	3,42	3,32
EU	2,57	2,54	2,36	2,36	2,41	2,45	2,47	2,47	2,45	2,47	2,42	2,40	2,37
Kot delež vseh pobranih davkov in socialnih prispevkov, v %													
Slovenija	7,63	8,02	9,25	9,42	9,11	10,02	10,36	10,23	10,26	10,23	9,82	9,06	8,80
EU	6,24	6,38	6,01	6,05	6,09	6,04	6,02	6,02	5,99	6,04	5,9	5,84	5,76

Vir: Eurostat, 2021.

Slika: Prihodki iz okoljskih davkov, 2019

Vir: Eurostat, 2021.

¹ Okoljski davki vključujejo davke na energijo, davke na promet ter davke na onesnaževanje in rabo naravnih virov.

² Prispevek rabe goriv v cestnem prometu k energetski intenzivnosti je bil med državami EU višji le v Luksemburgu, na Malti in Cipru, davčna obremenitev pogonskih goriv pa je običajno višja kot pri drugih energentih. Poleg velikosti davčne osnove na prihodke vpliva tudi njena struktura.

³ Izjema je bil maj, ko so cene surove nafte strmo glavnile in so se trošarine močno povečale, da so se cene obdržale okoli 1 EUR/liter.

Ekološki odtis

4.8

Ekološki odtis, ki je sintezni kazalnik okoljskega razvoja, je bil v obdobju 2015–2017 nespremenjen in blizu evropskega povprečja, kar kaže na precejšnje obremenjevanje okolja.¹ Izražen je v standardizirani enoti biološko produktivne površine, t. i. globalnih hektarjih (gha). To je rodovitna površina, potrebna za zadovoljitev človekovih potreb po hrani ter za ohranjanje njegovega življenjskega sloga in odlaganje pri tem nastajajočih odpadkov. V strukturi je največ a) ogljikovega odtisa, zaradi velikih izpustov ogljikovega dioksida in drugih toplogrednih plinov, sledita pa mu b) biološki odtis, to je odtis obdelovalnih površin, gozdov, pašnikov in drugih rodovitnih površin, ter c) odtis infrastrukture, to je pozidanih površin. V Sloveniji se je ekološki odtis v finančni in gospodarski krizi zmanjšal, potem pa nasprotno kot v evropskem povprečju nekoliko povečal in v obdobju 2015–2017 znašal 4,9 gha/osebo (4,90 v letu 2017; v letih 2015 in 2016 pa 4,87). V letu 2017, ki je zadnje leto izračuna, je bil za 3 % večji kot v povprečju Evrope in tudi večji kot v večini sosednjih držav. To kaže na gospodarski razvoj ob razmeroma veliki porabi naravnih virov in onesnaževanju okolja ter ne poteka v smeri doseganja zastavljenega cilja v SRS.

Z razmeroma velikim ekološkim odtisom je bil velik tudi ekološki primanjkljaj, ki je razlika do biološke zmogljivosti narave. Biološka zmogljivost oziroma biokapaciteta narave so tiste biološko produktivne površine, ki so se sposobne regenerirati.² Podobno kot ekološki odtis so preračunane v globalne hektarje, pri čemer vsak globalni hektar proizvede enako količino biološke vrednosti. Biokapaciteta narave je precej stabilna in se med leti ne spreminja veliko. V Sloveniji največjo vrednost prinašajo gozdovi, ki pa kljub veliki površini ne zadostujejo za absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida. Delež drugih površin, predvsem obdelovalnih zemljišč in ribolovnih območij, je v primerjavi s povprečjem Evrope razmeroma skromen. Rezultati zadnjih izračunov so pokazali, da ekološki odtis Slovenije znaša več kot dvakrat toliko, kot je biološka zmogljivost obnavljanja njene narave. Ekološki primanjkljaj ima tudi večina držav v Evropi, presežek pa le nekatere države na severu, ki imajo trajnostno naravnano gospodarstvo in razmeroma obsežna ribolovna območja. V Sloveniji je ekološki primanjkljaj večji kot v povprečju Evrope in tudi večji kot v povprečju sveta.

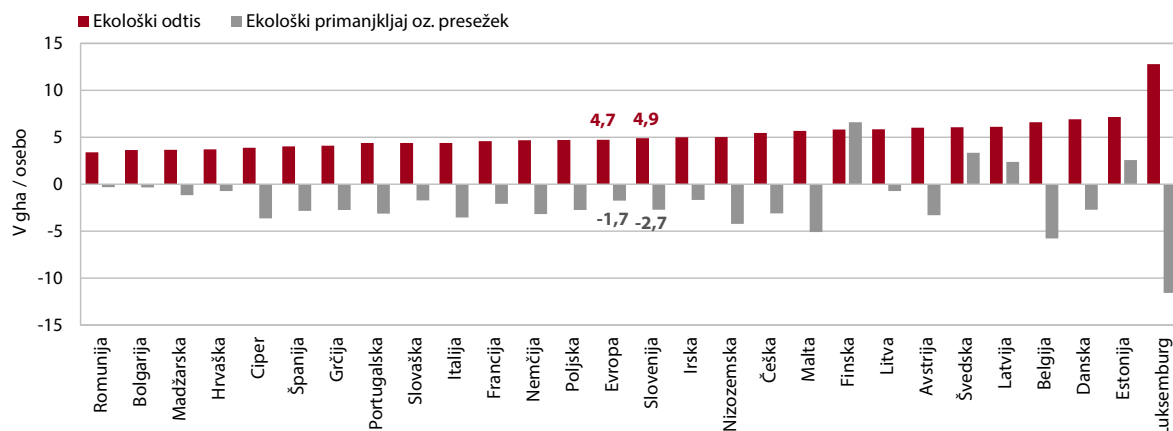
Tabela: Ekološki odtis v gha/osebo

	2000	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	4,8	5,4	5,7	5,1	4,7	4,6	4,6	4,9	4,9	4,9	3,8
Evropa	5,1	5,3	5,5	5,1	4,9	4,9	4,9	4,7	4,6	4,7	
Svet	2,5	2,7	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,7	2,8	
Slovenija / Evropa, indeks	93,9	101,7	104,7	99,4	96,1	94,2	96,0	104,3	105,4	103,4	

Vir: York University Ecological Footprint Initiative & Global Footprint Network, 2021.

Opomba: Po zadnjih izračunih je bila vrednost ekološkega odtisa za Slovenijo za leto 2016 popravljena navzdol: s 5,1 na 4,9 gha/osebo.

Slika: Ekološki odtis in ekološki primanjkljaj oziroma presežek, 2017

Vir: York University Ecological Footprint Initiative & Global Footprint Network, 2021.

¹ Ekološki odtis (angl. ecological footprint) meri Global Footprint Network. Rezultati njihovih izračunov so dostopni za okoli 150 držav, za posamezna leta v obdobju 1961–2017.

² Biološko produktivna površina zavzema skupno približno četrtno površine Zemlje. Izvzeti so ledeniki, puščave in odprti oceani, kjer obnovljivi viri zaradi prenizke koncentracije nimajo znatnega prispevka.

Kmetijska zemljišča v uporabi

4.9

Kmetijska zemljišča v Sloveniji zavzemajo precej manjši del skupne površine kot v povprečju EU, a se je po dolgoročnem upadanju njihova razmeroma skromna površina v zadnjih letih ustalila. V letu 2019 so kmetijska zemljišča v uporabi (KZU)¹ obsegala okoli 480 tisoč hektarjev. Predvsem zaradi opuščanja kmetovanja in zaraščanja z gozdom, pa tudi pozidave, je bilo to za 15 % manj kot ob osamosvojitvi države, a enako kot v letu 2012.

Z vidika zagotavljanja pogojev za lokalno pridelavo hrane je zaskrbljujoča zlasti skromna površina njiv. Po površini njiv na prebivalca, ki so z vidika zagotavljanja prehranske varnosti najpomembnejša kategorija zemljišč, se Slovenija uvršča med zadnje štiri države članice EU. V letu 2019 je znašala okoli 8,4 ara (v povprečju EU 22,2 ara), skupno 174 tisoč hektarjev. Ob tem je bilo pridelavi zelenjave namenjene le okoli 3 % te površine, velika večina pa pridelavi krme za živali.

Ta se prideluje tudi na *trajnih travnikih in pašnikih*, ki so pokrivali večino, okoli šest desetih KZU. S trajnimi nasadi, predvsem vinogradi in sadovnjaki, je bilo zasajenih okoli 6 % KZU.

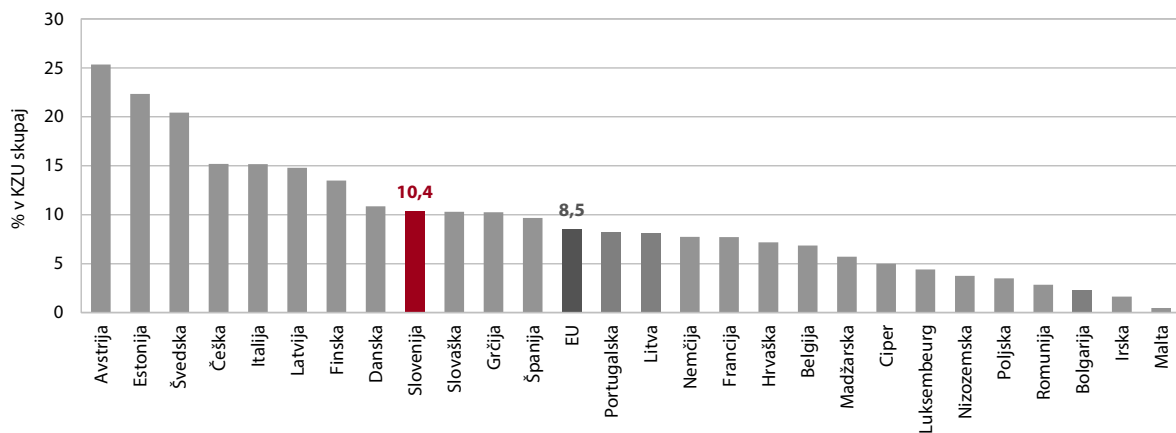
Ekološka obdelava zemljišč, ki je za varstvo okolja najbolj zaželeno, je razširjena bolj kot v povprečju EU in se povečuje. V letu 2019 je bila v sistem nadzora vključena desetina KZU. Tudi tu močno prevladujejo trajni travniki in pašniki, namenjeni pridelavi krme, drugih kategorij pa je razmeroma malo. To ni usklajeno s povpraševanjem, ki je največje po ekološko pridelani sveži zelenjavi in sadju ter nemesnih predelanih živilih. Za nadaljnji razvoj je v Sloveniji še veliko možnosti. Velik del slovenskih kmetij je namreč na gorsko-višinskih in drugih območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost, kjer obsežna konvencionalna pridelava ni možna.

Tabela: Kmetijska zemljišča v uporabi (KZU) skupaj in v ekološki obdelavi

	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
KZU, delež v skupni površini, v %												
Slovenija	25,1	24,3	23,8	23,7	23,6	23,8	23,5	23,6	23,7	23,6	23,7	>24,0
EU	n.p.	40,0	39,4	38,9	38,9	39,0	39,2	39,1	39,1	39,2	39,2	
KZU, delež v ekološki obdelavi, v %												
Slovenija	4,6	6,1	6,4	7,3	8,1	8,6	8,9	9,1	9,6	10,0	10,4	
EU	n.p.	n.p.	n.p.	5,9	5,9	6,1	6,6	7,1	7,5	8,0	8,5	

Vir podatkov: Eurostat, 2021; preračuni UMAR.
Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Delež ekološko obdelanih kmetijskih zemljišč, 2019

Vir: Eurostat, 2021.

¹ KZU so vse površine, ki se uporabljajo za pridelovanje kmetijskih rastlin: njive in vrtovi, travniki in pašniki ter trajni nasadi. Njive so površine, ki so najmanj na pet let preorane in so namenjene pridelavi poljščin, zelenjadnic, cvetja in okrasnih rastlin ipd. Med njive spadajo tudi vrtovi in površine, ki niso obdelane zaradi praha ali jih bodo posejali ali posadili šele v drugi polovici leta, deteljišča in lucernišča, travnate površine, ki se po petih letih preorjejo, ter hmeljišča. Trajni nasadi so intenzivni in ekstenzivni sadovnjaki in oljčniki ter vinogradi, drevesnice, trsnice in matičnjaki. Trajni travniki in pašniki so večletne travnate površine, ki že najmanj pet let niso bile preorane in se uporabljajo za košnjo ali pašo.

Intenzivnost kmetovanja

4.10

Pridelava in prireja hrane, glede na zmerno povprečno pridelavo in prirejo, v Sloveniji ni med intenzivnejšimi. V razvoju slovenskega kmetijstva je že nekaj časa močno prisotna dualnost: a) večanje intenzifikacije, povezane z zniževanjem števila gospodarstev in posledično s koncentracijo pridelave in reje, ter b) obsežnejše ekološko kmetovanje, ki poteka v tesnem sožitju z naravo in je z vidika varovanja okolja najbolj zaželeno. Primerjava s povprečjem v EU v *rastlinstvu* ne kaže enotne slike, kar je razvidno tudi iz pridelkov dveh pomembnejših poljščin. Hektarski pridelek pšenice je v Sloveniji običajno manjši, koruze pa večji. Pod vplivom vremena so pri vseh kulturah prisotna izrazita letna nihanja, z izboljševanjem tehnologije pa se donosi dolgoročno višajo. Dokler niso previsoki, to pomeni boljšo izkoriščenost naravnih virov. Obremenjenost okolja z *živinorejo*, merjena s številom živine na površino, pa zaradi naravnih danosti ni med manjšimi, a povprečna mlečnost na žival je manjša od povprečne v EU. Z vidika obremenitve živali je to

ugodno, z vidika obremenitve okolja na enoto proizvoda pa bi se lahko nekoliko povečala.

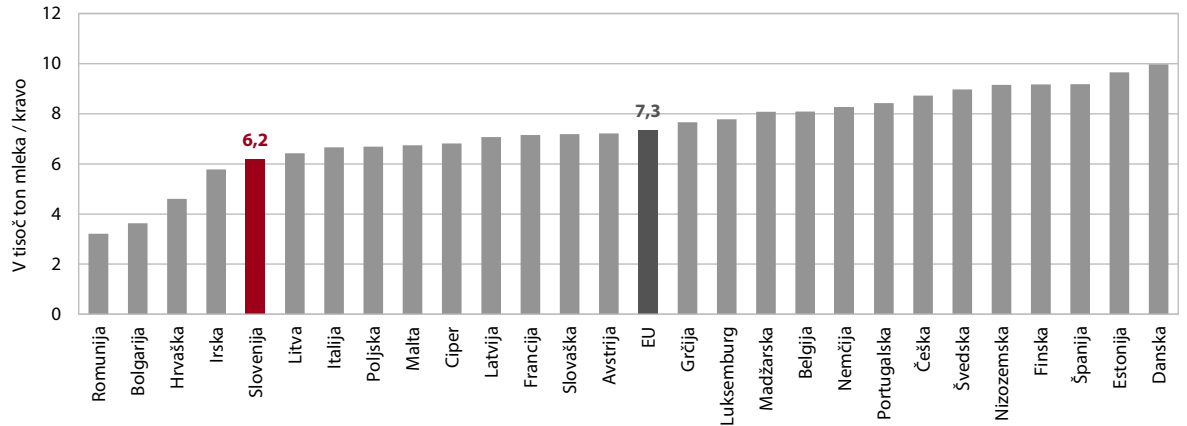
Zniževanje porabe osnovnih inputov, ki je bilo doseženo v prejšnjem desetletju, se je pri gnojenju ustavilo, pri pesticidih pa se je poraba zadnjih nekaj let znova povečevala. *Gnojenje z rastlinskimi makrohranili* iz mineralnih gnojil (dušikom, fosforjem in kalijem: NPK gnojili) na enoto kmetijske površine v uporabi se je do konca prejšnjega desetletja zmanjševalo, nato pa ob precejšnjih letnih nihanjih ni bilo večjega napredka. Dolgoročno se je zniževala tudi *poraba pesticidov*, merjena s skupno prodajo aktivnih snovi.¹ Prodaja je odvisna od vremenskih razmer in posledično pojava bolezni in škodljivcev, a se po letu 2013 povečuje in je bila leta 2018 približno na isti ravni kot pred desetletjem. Mednarodna primerjava kaže, da sta porabi obeh kmetijskih inputov višji kot v povprečju EU, a je zlasti pri pesticidih zaradi seštevka snovi z različno stopnjo toksičnosti merjenje precej zahtevno.

Tabela: Povprečni pridelki najpomembnejših poljščin ter porabi NPK gnojil in pesticidov

		2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Povprečni pridelek in mlečnost, v tonah / ha oziroma v tonah / kravo												
Pšenica	Slovenija	4,7	4,8	5,4	4,4	5,2	5,1	5,2	5,0	4,4	5,2	5,8
	EU	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	5,2	5,7	5,2	5,8	n.p.
Koruzna zrna	Slovenija	8,3	8,5	7,1	5,4	9,2	9,0	9,5	7,1	9,5	9,3	10,4
	EU	n.p.	7,1	6,0	6,8	8,1	6,4	7,3	7,8	8,4	7,9	7,0
Mlečnost	Slovenija	5,5	5,5	5,6	5,4	5,7	5,6	6,0	6,0	6,1	6,2	n.p.
	EU	n.p.	n.p.	n.p.	6,5	6,7	6,8	6,9	7,0	7,2	7,3	n.p.
Gnojila in pesticidi, Slovenija, rast, 2005 = 0												
NPK gnojila, poraba na površino		100,0	89,3	83,1	85,1	87,0	89,6	86,4	85,1	86,4	83,7	n.p.
Pesticidi, prodaja aktivne snovi		100,0	80,2	72,9	64,9	71,4	74,0	81,8	76,9	82,9	n.p.	n.p.

Vir: Eurostat, 2021; preračuni UMAR.
Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Mlečnost, 2019

Vir: Eurostat, 2021, preračuni UMAR.

¹ Ocenjuje se, da se v kmetijstvu porabi okoli 2/3 pesticidov, preostalo pa na drugih zemljiščih (železnici, cestah, igriščih za golf, parkih ipd.).

Intenzivnost poseka lesa

4.11

Posek lesa se je zaradi sanacije gozdov po obsežnih naravnih nesrečah v obdobju 2014–2019 povečal. Žledolomu, ki je v letu 2014 močno prizadel slovenske gozdove, se je v naslednjih letih pričakovano pridružilo izrazito širjenje smrekovega lubadarja, v letih 2017 in 2018 pa tudi obširni vetrolomi. V šestih letih po žledolomu je bilo letno posekanega za okoli polovico več lesa kot v letu pred tem, tako da se je razmeroma majhen evidentirani posek bolj približal strokovno dopuščenemu.¹ *Intenzivnost poseka*, izražena kot razmerje med letnim posekom in letnim prirastkom lesa, se je povečala in v letu 2019 znašala okoli 60 %. S tem se je nekoliko približala cilju v načrtu (Akcijski načrt za povečevanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige do leta 2020), ki je ob zagotovitvi trajnostnega razvoja zastavljen na ravni 75 %. Struktura poseka pa se je močno spremenila. Posek za nego gozdov, ki je v običajnih razmerah največji, se je zmanjšal, povečala

pa se je sečnja sanitarne narave,² in sicer na dve tretjini poseka.

Z večjo sečnjo se je povečala proizvodnja lesnih sortimentov, a možnosti za nadaljni razvoj gozdno-lesne verige ostajajo ob veliki gozdnatosti ter veliki in naraščajoči zalogi lesa slabo izkoriščene. *Proizvodnja lesa* se je po žledolomu povečala v vseh kategorijah; najbolj pri lesu za celulozo in plošče, a tudi pri hlodih za žago in furnir, ki je najbolj kakovosten in za doseg višje dodane vrednosti najprimernejši les. Bolj kot skupna proizvodnja pa se je povečala *zunanja trgovina z nepredelanim lesom*. Izvoz se je v obdobju po žledu, ob nižjem letnem uvozu za okoli desetino, letno povečal skupno za okoli 70 %, samo hlodov iglavcev pa za 120 %.³ Velik izvoz kakovostne surovine je neizkoriščena možnost za večjo zaposlenost in dodano vrednost v nadaljnjih členih gozdno-lesne verige.

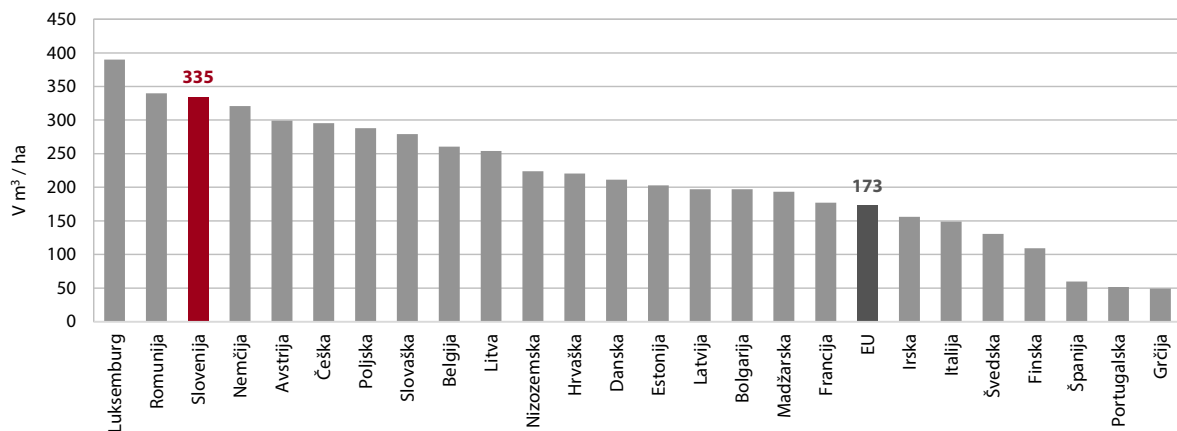
Tabela: Gozd in gospodarski izkoristek, Slovenija

	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Površina gozda (v tisoč ha)	1.134,2	1.169,2	1.185,2	1.184,5	1.183,4	1.181,9	1.182,0	1.182,3	1.180,3	1.177,2	1.176,8
Lesna zaloga (v mio. m ³)	262,8	300,8	331,0	337,8	342,4	346,1	348,2	350,4	352,9	355,3	356,7
Letni prirastek lesa (v mio. m ³)	6,9	7,6	8,1	8,4	8,5	8,6	8,6	8,7	8,7	8,8	8,8
Posek lesa (v mio. m ³)	2,6	3,3	3,4	3,9	3,9	6,3	6,0	6,1	5,0	6,1	5,3
Proizvod. okrog. lesa (v mio. m ³)	2,3	2,7	2,9	3,4	3,5	5,3	5,2	5,5	4,6	4,1	4,7
Intenzivnost poseka lesa	38,0	43,0	41,6	46,4	46,2	74,0	70,1	70,4	57,3	68,9	59,9

Vir: ZGS, 2020 in SURS, 2021; preračuni UMAR.

Opomba: Razmerje med posekom in proizvodnjo okroglega lesa je odvisno tudi od strukture pridobljenih lesnih sortimentov in vrste dreves. V obdobju po žledolomu je izkoristek znašal od 83 do 92 % poseka.

Slika: Lesna zaloga na enoto površine gozda, 2020

Vir: Eurostat, 2021; preračuni UMAR.

Opomba: Za Belgijo in Portugalsko je podatek za leto 2015; za Ciper in Malto ni podatka.

¹ Dopusčena oz. možna količina poseka je določena ob predpostavki zagotovitve trajnostnega razvoja, to je dolgoročne stabilnosti vseh gozdov in njegovih habitatov, ne glede na lastništvo. V zadnjih letih je evidentirani posek znašal okoli devet desetlin dopuščenega.

² Sanitani posek je posek bolnega, poškodovanega ali sušečega se drevja, ki so ga škodljivi biotski (škodljivci, bolezn, divjad) ali abiotiski dejavniki (veter, sneg, žled, suša, plaz, onesnažen zrak) poškodovali do take mere, da nima gozdnogojitvene prihodnosti (SiDG, 2021).

³ Hlodi iglavcev so glavna skupnega izvoza hlodov, o izvozu listavcev pa po letu 2016 ni ločenega podatka; ta izvoz je zajet v skupnem izvozu okroglega industrijskega lesa listavcev, ki pa se je v tem obdobju letno povečal za okoli 30 %.

Kakovost vodotokov

4.12

Ob visoki kakovosti slovenskih vodotokov se je nadaljnje izboljšanje, zastavljeno s SRS, po letu 2016 zaustavilo. Kakovost voda, merjena z biokemijsko potrebo po kisiku, ki je bila v začetku prejšnjega desetletja blizu povprečja EU, se je po letu 2005 precej izboljšala in je v primerjavi z državami z znanimi podatki v EU že nekaj let v ospredju. Tudi vsebnosti nitratov v podtalnici in fosfatov v rekah, ki v prevelikih odmerkih poslabšujejo kakovost vode, sta se dolgoročno znižali in sta nižji kot v povprečju EU.¹ Manjše onesnaženje, običajno povzročeno z izpusti komunalnih in industrijskih odpadnih voda ter s spiranjem kmetijskih površin, je posledica precej boljše in obsežnejše obdelave odpadnih voda ter opuščanja gospodarskih aktivnosti, ki so z odpadnimi vodami onesnaževale vodotoke.

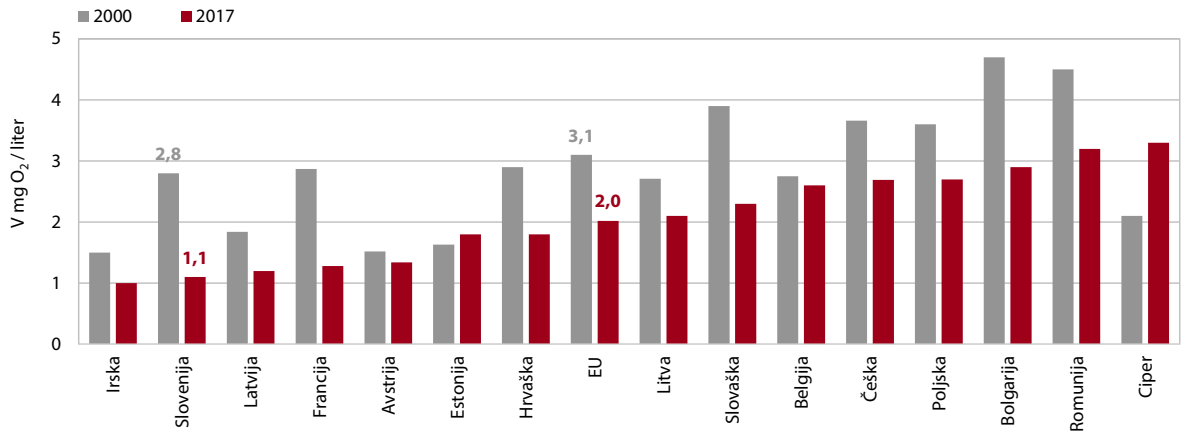
Štiri petine načrpane vode izhaja iz površinskih virov in je večinoma namenjenih industriji, med odpadno vodo pa je okoli petina prečiščene. V letu 2019 je bilo v Sloveniji, ki je zaradi pestrih naravnih danosti vodnata država z razmeroma veliko razpoložljivostjo sladkovodnih virov na prebivalca, skupno načrpane 944 mio. m³ vode, kar je 4 % manj kot pred petimi leti. Večina te vode je bila iz površinskih vodnih virov in za industrijo, le petina iz podzemnih voda in namenjena predvsem javnemu vodovodu. V okolje je odteklo 997 mio. m³ odpadne vode.² Delež pred izpustom prečiščene vode se je po letu 2015 podvojil, na okoli petino. Preostala večina odpadne vode je ostala neprečiščena, a je bila v največji meri le toplotno onesnažena, predvsem zaradi rabe v hidroelektrarnah.

Tabela: Kazalniki kakovosti voda

	2000	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Biokemijska potreba po kisiku v rekah*, v mg O ₂ /l													
Slovenija	2,8	2,5	1,1	1,3	1,5	1,2	1,2	1,1	1,0	1,1	1,1	1,1	< 1
EU	3,1	2,4	2,2	2,1	2,1	2,0	1,9	2,0	1,9	2,0	n.p.	n.p.	
Nitrati v podtalnici, v mg NO ₃ /l													
Slovenija	n.p.	15,2	13,0	11,8	11,3	11,7	11,7	11,8	11,4	12,1	11,9	11,6	
EU	19,6	19,7	19,7	19,7	19,2	19,7	19,6	19,8	19,6	19,1	n.p.	n.p.	
Fosfati v rekah, v mg PO ₄ /l													
Slovenija	0,06	0,05	0,03	0,04	0,06	0,05	0,04	0,06	0,04	0,04	0,03	0,04	
EU	0,16	0,12	0,12	0,10	0,10	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	n.p.	n.p.	

Vir: Eurostat, 2021 in SURS, 2021.
Opombi: *Vrednosti za Slovenijo po SURS so višje kot po Eurostat, zaradi povečevanja nabora vzorčnih mest; n. p. – ni podatka.

Slika: Biokemijska potreba po kisiku v rekah

Vir: Eurostat, 2021; SURS, 2021.
Opomba: Za druge države članice EU ni podatka.

¹ Biokemijska potreba po kisiku je merilo za organsko onesnaženost vode in pomeni količino kisika, ki ga aerobni mikroorganizmi pod določenimi pogoji potrebujejo za razkrajanje organske snovi v vodi. V najčistejših rekah so vrednosti pod 1 mg, v zmerno in močno onesnaženih pa od 2 do 8 mg O₂/liter. Nitrati v podtalni vodi so dolgoobstojni in se kopičijo z vložki iz antropogenih virov, predvsem iz kmetijstva. Standard EU za pitno vodo, da se prepreči nevarnost za zdravje ljudi, je pod 50 mg NO₃/l. Visoke vrednosti fosfatov v rekah lahko povzročijo težave z eutrofikacijo, to je s kakovostjo vode zaradi rasti makrofytov in alg (Eurostat, 2021).
² Odpadna voda ni le količina vode, ki je po uporabi izpuščena nazaj v okolje. To je tudi padavinsko in meteorno onesnažena voda, ki se zliva v okolje po kanalizacijskem omrežju, ali pa je bila zajeta in izpuščena neposredno v reke, potoke in v zemljo.

Kakovost zunanjega zraka

4.13

Slabša kakovost zunanjega zraka je v Sloveniji precej povezana s čezmerno onesnaženostjo s prašnimi delci (PM),¹ ta pa predvsem z neustreznim zgorevanjem lesne biomase in nizko prevetrenostjo območij. K skupnim izpustom PM₁₀ prispevajo glavnino, okoli 60 %, *individualna kurišča*, pretežno zaradi razširjene neustrezne uporabe lesa v zastarelih kurilnih napravah in hkrati pogosto neugodnih vremenskih razmer v kotlinah in dolinah celinskega dela Slovenije. Ob izrazitih temperaturnih inverzijah lahko že manjša gostota izpustov povzroči čezmerno onesnaženje zraka. Ker v topli polovici leta teh težav ni, podatki o povprečnih letnih vrednostih kažejo boljšo sliko kot podatki o številu dni s prekoračeno mejno dnevno vrednostjo, ki so značilni za hladni del leta. Druga večja skupina izpustov delcev je iz *rabe energije v industrijskih procesih in goriv v industriji*, sledijo pa *izpusti iz cestnega prevoza*. Splošna povprečna izpostavljenost urbanega prebivalstva delcem se je v zadnjih letih tudi pod vplivom toplejših

zim zmanjševala, a je pri najbolj drobnih delcih ostala precej večja kot v povprečju EU.

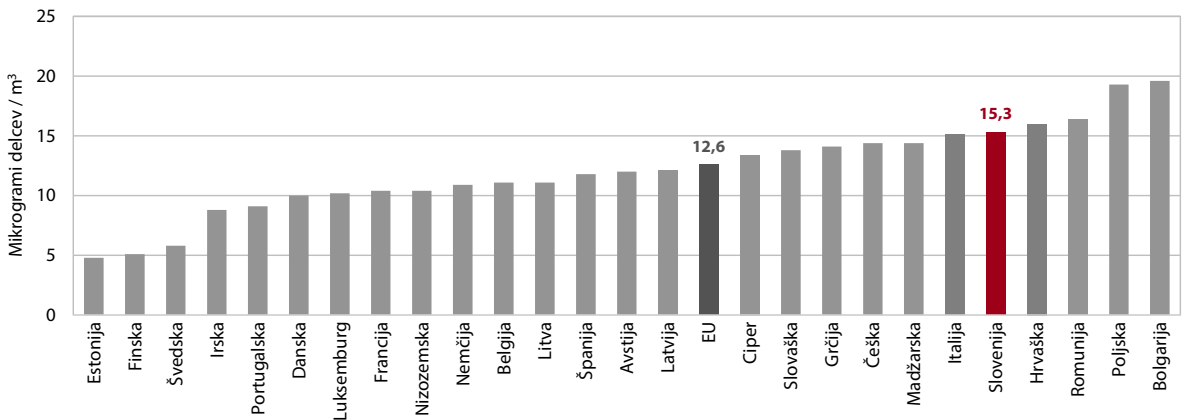
Problematična je tudi lokalno velika prisotnost prizemnega ozona. Ker je nastanek ozona pogojen z dovolj veliko prisotnostjo sončne svetlobe, do njegove čezmerne koncentracije – nasprotno kot pri prašnih delcih – prihaja predvsem poleti. Večinoma je posledica cestnega prometa, ki je največji vir predhodnikov prizemnega ozona. V Sloveniji je njegova koncentracija v zraku pod velikim vplivom čezmejnega prenosa. Močno je odvisna od vetrov iz zahoda in je najvišja na Primorskem, a je visoka tudi na večini drugih merilnih mest, tudi na podeželju in v višjih legah (ARSO, 2021b). Večletni niz podatkov zaradi velike odvisnosti od vremenskih razmer ne izkazuje jasnega trenda, a izpostavljenost urbanega prebivalstva ozonu je bila po zadnjih podatkih v Sloveniji večja kot v povprečju EU.

Tabela: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem in ozonu, v mikrogramih na m³

	2000	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
PM₁₀												
Slovenija	n.p.	36,8	29,1	28,2	25,4	24,9	22,5	27,7	25,6	24,8	24,1	20,4
EU	32,2	29,4	27,4	27,2	25,9	25,1	23,3	24,1	22,0	22,6	22,5	20,5
PM_{2,5}												
Slovenija	n.p.	n.p.	23,9	21,8	20,4	20,1	17,5	21,6	21,6	19,7	18,3	15,3
EU	14,5	16,2	18,1	18,9	17,5	16,4	15,7	15,8	14,6	14,9	14,5	12,6
Ozon, Slovenija												
Št. dni s presežno vrednostjo		46	33	24	40	41	31	28	24	32	26	31

Vir: Eurostat, 2021 in ARSO, 2021.
Opomba: Prikazana je povprečna letna koncentracija delcev na mestnih ozadjih. Letna mejna koncentracija za varovanje zdravja je po priporočilih Svetovne zdravstvene organizacije za PM10 20 µg/m3, PM2,5 10 µg/m3 (Arso, 2021b). Preseganje ciljne vrednosti za ozon, ki velja za varovanje zdravja ljudi, se določa na podlagi koncentracij ozona, izmerjenih v prejšnjem triletnem obdobju na merilnih mestih, ki so reprezentativna za območje (Uredba o ozonu v zunanjem zraku, 2003); prikazani so podatki za merilna mesta mestnega ozadja; n. p. – ni podatka.

Slika: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem PM_{2,5}, 2019

Vir: Eurostat, 2021.
Opomba: Za Malto ni podatka.

¹ Najpogosteje se merijo delci PM (angl. Particulate matter) premera 10 µm ali manj (PM₁₀) in 2,5 µm ali manj (PM_{2,5}). Ti so najbolj škodljivi, ker povzročajo večjo obolevnost in umrljivost za boleznimi dihal ter srca in ožilja.

Funkcionalno degradirana območja

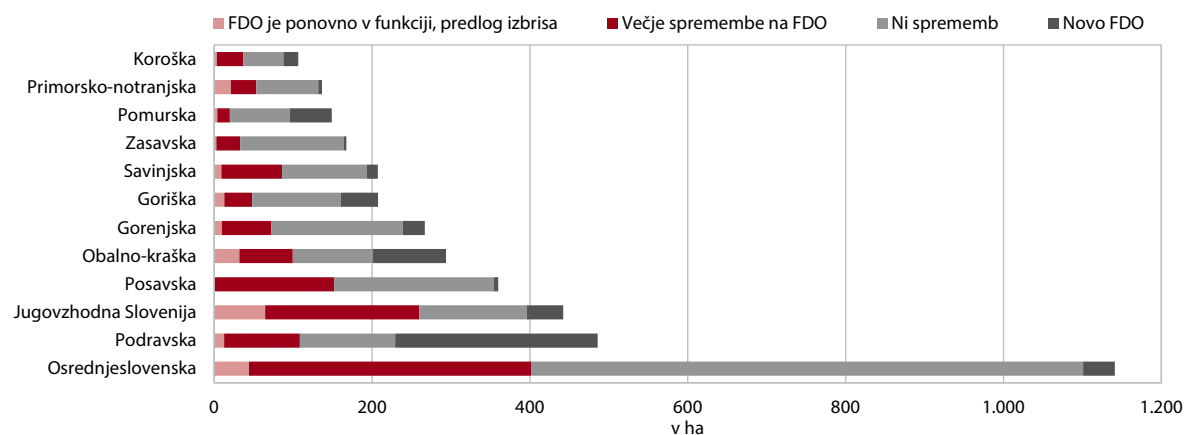
4.14

Skupna površina funkcionalno degradiranih območij (FDO) se je po letu 2017 povečala, a je bilo ob tem prisotno tudi oživiljanje nekaterih območij. Spopisom¹ je bilo evidentiranih 1.167 FDO v skupni površini 3.747 ha, njihova povprečna velikost je bila 3,2 ha. Med popisoma v letih 2017 in 2020 se je število povečalo za 86, skupna površina pa za 324 ha, kar pomeni povečanje za 8 oziroma 9 %. Največ FDO, ki so tudi razmeroma velika (okoli 5 ha), so območja opustitve industrijskih in obrtnih dejavnosti. Spremembe po letu 2017 vključujejo nova FDO (prevladujejo FDO infrastrukture in storitvenih dejavnosti) in oživljena območja, črtana iz evidence FDO. Teh je bilo največ med FDO industrijskih in obrtnih dejavnosti.

V opazovanem obdobju 2017–2020 je bilo uspešno saniranih 8 % FDO, zaradi posledic epidemije covid-19 pa na območjih bolj prizadetih dejavnosti lahko pričakujemo nastajanje novih. V popisu so bili opazovani naslednji procesi: a) ni bilo sprememb, b) dogajale so se večje spremembe, c) nastajala so nova FDO, č) FDO so se vrnila v funkcijo. Na dobri polovici FDO po letu 2017 *ni prišlo do sprememb* zaradi vprašanj lastništva, nezainteresiranosti lastnikov za spremembe, finančnih ovir in zavrnitve poskusa umestitve neprimernih dejavnosti v prostor. V strukturi sprememb je bilo takih FDO največ v primorsko-notranjski, najmanj

pa v obalno-kraški regiji. *Do večjih sprememb* (na okoli četrtini FDO) je prišlo iz dveh razlogov – ponekod so se, predvsem na opuščeni gradbiščih, nekdanjih območjih industrije in storitvenih dejavnosti, začeli postopki sanacije in ponovne oživitve. Drugje pa so velike spremembe pomenile poslabšanje degradiranosti ali spremembe lastništva in razvojnih načrtov, običajno zaradi naslednjih investicij, stečajnih postopkov ali nelegalnih posegov v prostor. V strukturi je bilo največ sprememb na FDO v posavski, najmanj pa v pomurski regiji. Po letu 2017 je bilo popisanih 193 *novih FDO*² (okoli 15 % vseh), pretežno območij infrastrukturnih dejavnosti, storitvenih dejavnosti in območij prehodne rabe. V strukturi sprememb je teh največ v obalno-kraški in najmanj v primorsko-notranjski ter zasavski regiji. Okoli 8 % FDO je bilo *uspešno saniranih* z vzpostavljenimi novimi funkcijami, predvsem na območjih nekdanje industrijske rabe. Največ uspešnih sanacij je bilo v savinjski in podravski regiji, dobro desetino. V aktivnostih oživiljanja in umeščanja novih dejavnosti na FDO, ki so uspešno potekale pred epidemijo covid-19, se nakazujejo spremembe. Na območjih bolj prizadetih dejavnosti (npr. storitve, turizem in rekreacija) pričakujemo opuščanje dejavnosti; kjer pravni in finančni pogoji omogočajo, pa se bo pospešilo vračanje razvrednotenih območij v ponovno rabo.

Slika: Struktura sprememb funkcionalno degradiranih območij po regijah, 2017–2020, v %

Vir: Lampič, 2020.

¹ September 2020 (Lampič, 2020).

² Nekaj je bilo dodatno evidentiranih, ker ob prvem popisu niso bila evidentirana.

5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

- 5.1 Zaupanje v institucije
- 5.2 Izvršna zmogljivost

Zaupanja vreden pravni sistem

- 5.3 Indeks vladavine prava
- 5.4 Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev
- 5.5 Indeks zaznave korupcije

Varna in globalno odgovorna Slovenija

- 5.6 Svetovni indeks miru
- 5.7 Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju
- 5.8 Delež bruto nacionalnega dohodka za uradno razvojno pomoč

Zaupanje v institucije

5.1

Po povečevanju v predhodnih letih se je v letu 2020 zaupanje v večino institucij zmanjšalo.¹ Največje in nad povprečjem EU je bilo leta 2006, a se je od takrat močno zmanjšalo. Pri večini institucij je bilo najmanjše ob koncu gospodarske krize, v obdobju 2013–2019 pa se je povečalo. Zaupanje v politične stranke se je nekoliko izboljšalo šele v letu 2017. V primerjavi z letom prej se je v letu 2020 zaupanje v vlado, parlament in politične stranke zmanjšalo, na kar so vplivali poslabšanje makroekonomskih kazalnikov zaradi razmaha epidemije covid-19, kriza ter s tem povečanje nezadovoljstva anketiranih z gospodarskimi in splošnimi razmerami v Sloveniji.² Zmanjšalo se je tudi zadovoljstvo z delovanjem demokracije. V Sloveniji je bil delež tistih, ki menijo, da so bile omejitve človekovih pravic in svoboščin za zaježitev epidemije neupravičene, med najvišjimi v EU (30 %).³

Povečalo se je zaupanje v lokalne oblasti, ki ostaja institucija z največ zaupanja, najmanj pa prebivalstvo zaupa političnim strankam. Zaupanje v vse institucije je tudi v letu 2020 ostalo pod povprečjem EU.

Zaupanje v EU in njene institucije se od leta 2015 povečuje. Največje je bilo leta 2006, najmanjše pa leta 2015, od takrat se povečuje. V primerjavi s predhodnim letom se je v letu 2020 še nekoliko povečalo zaupanje v EU, prav tako je večje zaupanje v evropske institucije. V Sloveniji je v EU zaupalo 47 % vprašanih, kar je nad evropskim povprečjem. V Evropski parlament je zaupalo 46 % vprašanih, nekoliko manj pa v Evropsko komisijo in Evropsko centralno banko (44 %), vse te vrednosti pa so tudi okoli povprečja EU.

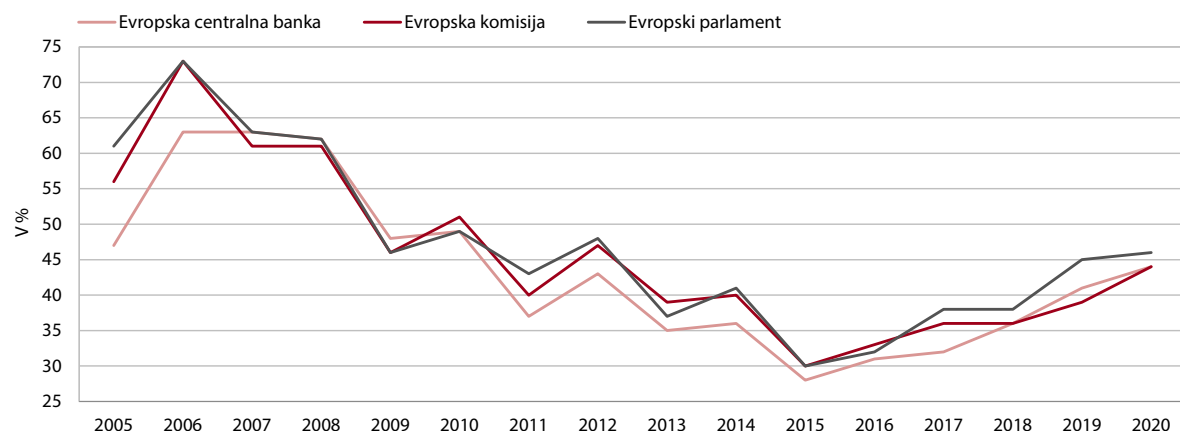
Tabela: Zaupanje v institucije, v %

		2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Parlament	Slovenija	42	34	23	10	12	6	9	11	14	17	22	26	22	Najmanj polovica prebivalstva zaupa javnim institucijam (povprečje zadnjih treh let)
	EU	33	34	31	27	28	25	30	28	32	35	35	36	36	
Vlada	Slovenija	43	36	27	12	15	10	13	16	17	17	23	31	25	
	EU	30	34	29	24	27	23	29	27	31	36	35	35	40	
Lokalne oblasti	Slovenija	n.p.	39	39	36	34	29	31	27	38	43	40	46	50	
	EU	n.p.	50	47	45	43	44	43	42	47	51	54	54	57	
Politične stranke	Slovenija	20	17	11	7	9	6	6	6	6	8	10	14	12	
	EU	17	20	18	14	15	14	14	15	16	18	18	20	23	
EU	Slovenija	70	60	47	38	39	37	40	30	37	38	37	46	47	
	EU	45	47	42	34	33	31	37	32	36	41	42	45	43	

Vir: Eurobarometer, 2020a in 2020c.

Opomba: Podatek za posamezno leto je zadnji razpoložljivi podatek v tistem letu (jesenske meritve, 2020: poletna meritve). Podatki za EU so za leto 2006 za EU-25, od 2008 do 2012 za EU-27, od 2013 do 2018 za EU-28, za leto 2019 in 2020 za EU-27; n. p. – ni podatka.

Slika: Zaupanje v institucije EU, Slovenija

Vir: Eurobarometer, 2020a in 2020c.

Opomba: Podatek za posamezno leto je zadnji podatek v tistem letu (jesenske meritve, 2020: poletna meritve).

¹ Vir podatkov je Eurobarometer, ki temelji na anketnih odgovorih prebivalcev o njihovem zaupanju v izbrane institucije, pri čemer anketiranci odgovarjajo z odgovori: zaupam, ne zaupam in ne vem.

² Povečal se je delež ljudi, ki kot slabe ocenjujejo gospodarske in zaposlitvene razmere v državi. Močno se je povečal tudi delež tistih, ki ocenjujejo, da se bodo gospodarske in zaposlitvene ter splošne razmere v državi v naslednjih dvanajstih mesecih poslabšale.

³ Večji je bil le v Romuniji (38 %) in Bolgariji (37 %).

Izvršna zmogljivost

5.2

Izvršna zmogljivost, ki meri strateško upravljanje javnih institucij, se v Sloveniji počasi izboljšuje, a ostaja nizka v primerjavi z drugimi državami članicami EU. Indeks izvršne zmogljivosti je del kazalnikov trajnostnega upravljanja in meri delovanje vlade in institucij na osmih področjih: strateška zmogljivost, medresorsko sodelovanje, priprava učinkov predpisov, posvetovanje z javnostmi, komuniciranje, izvajanje zastavljenih ukrepov, prilagodljivost in sposobnost reforme sistema javne uprave.¹ Po letu 2017 sta se vrednost indeksa in uvrstitev med državami članicami EU izboljšali, kljub temu pa Slovenija še naprej opazno zaostaja za povprečjem EU pri vseh komponentah indeksa.

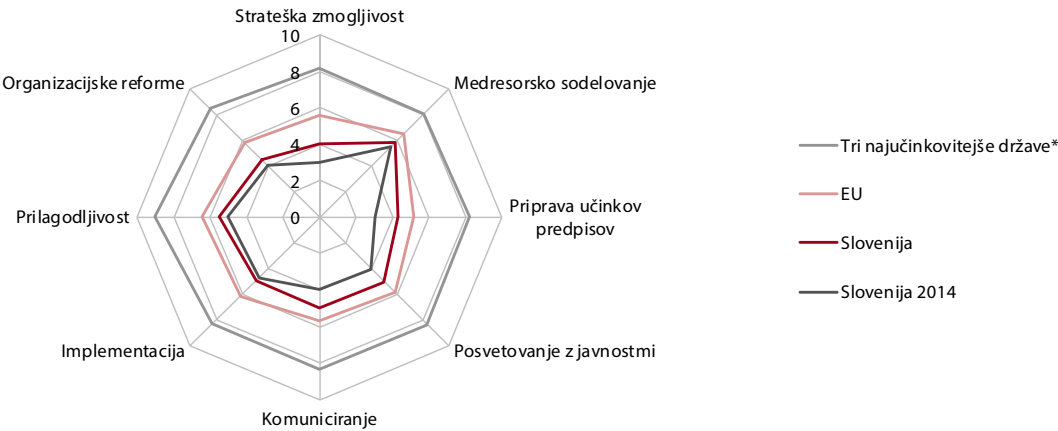
Nizka ocena izvršne zmogljivosti nakazuje na relativno majhno učinkovitost delovanja institucij države in vlade. V raziskavi SGI (Bertelsmann, 2020)² so bile največje slabosti zaznane predvsem pri učinkovitem strateškem načrtovanju in organizacijskih reformah, kjer je bil v zadnjih letih narejen omejen napredek. Precej slabše kot v drugih državah članicah EU je ocenjeno tudi izvajanje zastavljenih ukrepov na različnih ravneh države (centralna, lokalna raven), poudarjeno je tudi vmešavanje politike v kadrovanje tudi na strokovnih ravneh državne uprave. Kljub napredku v zadnjem letu Slovenija v primerjavi z drugimi državami zaostaja tudi v pripravi celovite analize učinkov predpisov (RIA – *regulatory impact assessment*) na javne finance, gospodarstvo, okolje in družbo kot celoto.

Tabela: Indeks izvršne zmogljivosti v Sloveniji in EU

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija*	4,46	4,64	4,81	4,77	4,81	4,91	4,97	Povprečje EU v letu 2030
EU	6,02	6,04	6,04	6,04	6,05	5,95	5,94	

Vir: Bertelsmann, 2020; preračuni UMAR.
Opomba: Vrednosti od 1 do 10, več je bolje; *za Slovenijo je bil indeks prvič izračunan leta 2014.

Slika: Indeks izvršne zmogljivosti po podkomponentah, 2020

Vir: Bertelsmann, 2020; preračuni UMAR.
Opomba: Tri vodilne države so Švedska, Finska in Danska.
Višje število točk je boljše, največ možnih je 10.

¹ Glavna omejitev kazalnikov trajnostnega upravljanja (SGI – sustainable governance indicators) je v zelo majhnem vzorcu vprašanih strokovnjakov v posameznih državah.

² Raziskava je bila narejena v prvi polovici 2020 in objavljena septembra 2020, zato večinoma ne upošteva učinkov epidemije covid-19 na izvršno zmogljivost proučevanih držav.

Indeks vladavine prava

5.3

Slovenija se po podatkih za leto 2019 na lestvici indeksa vladavine prava uvršča v drugo polovico držav EU, njena uvrstitev pa se od leta 2012 ni bistveno spremenila. Vladavina prava (angl. *rule of law*) poudarja načelo pravne enakosti ter nedotakljivost avtoritete prava in zakona, kar pomeni, da država sama spoštuje pravo, pri čemer je delovanje državnih organov pravno vezano in so zagotovljene temeljne človekove pravice in svoboščine. Z uvrstitvijo v drugo polovico držav EU po indeksu vladavine prava zaostaja za ciljem SRS, njena uvrstitev pa kaže na pomanjkljivosti delovanja pravne države. Najvišje se uvršča na področju notranjega reda in varnosti, kjer se tudi približa najbolj ocenjenim

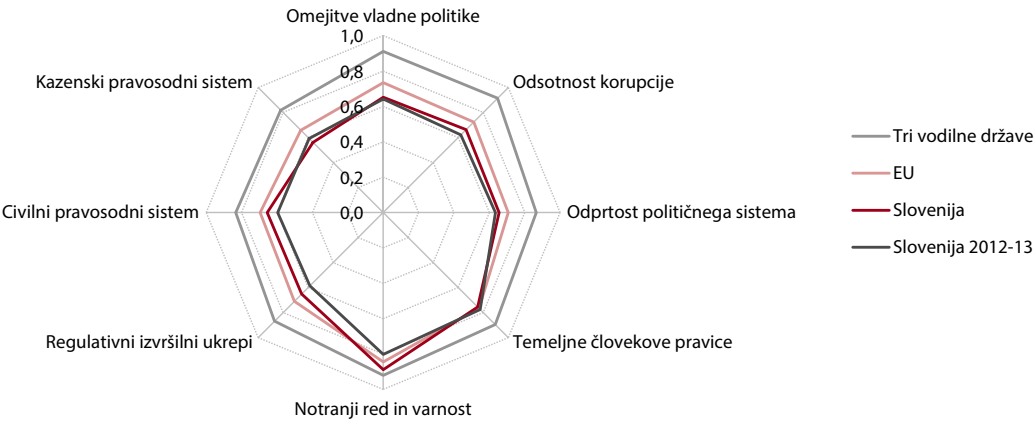
skandinavskim državam, blizu povprečja EU pa je le še na področju temeljnih človekovih pravic (dobro ocenjeni kazalniki so pravica do življenja in varnosti ter pravica do dela). Za povprečjem EU precej zaostaja na področju kazenskega pravosodnega sistema, kjer se v kazalnikih odraža nezaupanje v sodni sistem, predvsem v njegovo neodvisnost. Na pomanjkljivosti delovanja pravne države kažejo tudi nizke vrednosti kazalnikov na področju omejitev vladne politike (npr. kazalnik glede odgovornosti državnih uradnikov ob ugotovljenih nepravilnostih) in odsotnosti korupcije (npr. v tveganju korupcije uradnikov v izvršilni in zakonodajni veji oblasti).

Tabela: Indeks vladavine prava v Sloveniji in EU

	2012–13	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Uvrstitev med 20 državami EU								Uvrstitev v prvo polovico med državami EU
Slovenija	15	15	15	15	15	14	14	
Točke								
Slovenija	0,66	0,65	0,66	0,67	0,67	0,67	0,69	
EU*	0,72	0,72	0,72	0,73	0,73	0,73	0,73	

Vir: WJP, 2020.
Opomba: Vrednosti od 0 do 10, več je bolje; podatki za krovni indeks so na voljo od leta 2012 naprej; *podatki so na voljo za 20 držav EU.

Slika: Indeks vladavine prava po podkomponentah, 2019

Vir: WJP, 2020.
Opomba: Vrednosti od 0 do 1, več je bolje; podatki so za 20 držav EU; tri vodilne države so Danska, Finska in Švedska.

Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev

5.4

Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev¹ se je v obdobju 2008–2018 opazno skrajšal, a je ostal daljši kot v EU. Slovenija je v obdobju 2008–2014 za več kot 40 % zmanjšala predvideni čas trajanja reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev, k temu pa je pomembno prispeval projekt odprave sodnih zaostankov in druge strukturne reforme (npr. insolvenčna zakonodaja). Od leta 2014 se je čas trajanja teh zadev sicer nekoliko podaljšal (na 283 dni v letu 2018), kar je posledica predvsem prenosa novih pristojnosti na sodišča in povečanega števila zahtevnih zadev. Povečala se je tudi neskladnost z EU, v primerjavi z drugimi državami pa najdlje trajajo sodni postopki, povezani s pranjem denarja.² Skrajšal se je predvideni čas trajanja zadev na drugi in tretji stopnji, kjer je bila Slovenija v zadnjih letih boljša od povprečja EU. Zaradi različnih podatkov in metodologije se predvideni čas rešitve razlikuje od trajanja (konkretnih) sodnih postopkov.

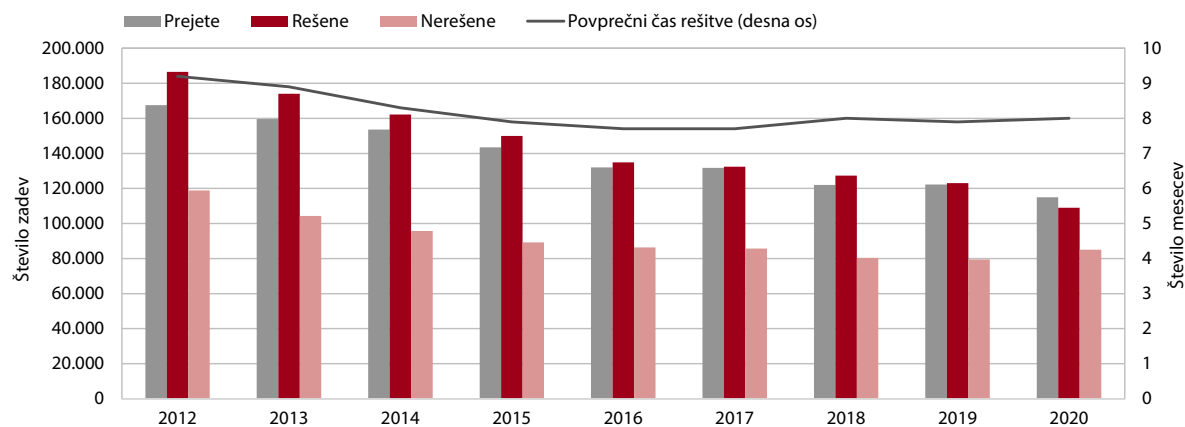
Povprečni dejanski čas reševanja pomembnejših zadev³ se v zadnjih petih letih ni bistveno spremenil, epidemija covid-19 pa je v letu 2020 pomembno vplivala na delovanje sodišč. Do leta 2016 se je čas reševanja pomembnejših zadev hitro zmanjševal, kar je bilo v veliki meri posledica manjšega pripada novih zadev in večje učinkovitosti sodišč, po letu 2016 pa se ta čas ni več bistveno spremenil. To je posledica večjega števila zahtevnejših postopkov in novih pristojnosti, ki jih spremembe zakonodaje nalagajo sodiščem. Kazalnik reševanja pripada⁴ pomembnih zadev presega je v obdobju 2016–2019 presegal 100 %, kar pomeni, da so sodišča rešila več zadev, kot so jih prejela. Epidemija covid-19 je vplivala na zmanjšanje števila vseh prejetih (tudi pomembnejših) zadev, manjše pa je bilo tudi število rešenih zadev, sodišča zaradi omejitev pri poslovanju niso obvladala vseh prejetih zadev, saj so rešila 5 % manj pomembnejših zadev, kot so jih prejela (vseh zadev za 0,2 % manj). V strukturi nerešenih zadev se je tako delež pomembnejših zadev še povečal (46,9 % v letu 2016, 60,9 % v letu 2020). Povprečni čas reševanja vseh zadev se je v zadnjih petih letih opazno skrajšal in je leta 2020 znašal 1,1 meseca.

Tabela: Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev na prvi stopnji, število dni

	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	460	315	318	301	270	277	280	292	283	200 dni
EU	299	288	278	300	253	244	252	242	250	

Vir: EK, 2020c.

Slika: Pomembnejše zadeve na sodiščih, Slovenija

Vir: Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2021.

¹ Predvideno trajanje postopkov je ocenjeni čas (v dnevih), ki je potreben, da se zadeva na sodišču reši, oziroma čas, v katerem sodišče sprejme odločbo na prvi stopnji.

² Sodni postopki, povezani s pranjem denarja, dlje trajajo samo na Malti.

³ Pomembnejše zadeve sestavljajo okoli 15 % vseh zadev in so vse zadeve, ki so kot take opredeljene v metodologiji vodenja statističnih podatkov, ki je objavljena na spletni strani <https://podatki.gov.si/dataset/sodna-statistika-bilten/>.

⁴ Razmerje med obsegom rešenih in novoprispelih zadev na sodišče v obdobju zadnjih 12 mesecev, izraženo v odstotkih.

Indeks zaznave korupcije

5.5

Zaznava korupcije v Sloveniji se v zadnjih devetih letih ni bistveno spremenila in ostaja večja kot v povprečju EU.¹ Indeks zaznave korupcije (angl. *Corruption perception index* – CPI) temelji na zaznavanju stopnje koruptivnosti javnega sektorja s strani poslovnega sveta, strokovnjakov in analitikov. Slovenija že od leta 2012 ne zaznava bistvenega napredka na lestvici zaznave korupcije, prav tako je bila že tretje leto zapored ocenjena z enakim številom točk (60 od največ možnih 100). S tem še naprej zaostaja za povprečjem EU, a se uvršča bolje od večine držav, ki so k EU pristopile po letu 2003. Po Eurobarometru (Eurobarometer, 2020b) v Sloveniji 87 % vprašanih meni, da je korupcija široko prisotna, vendar jih hkrati tudi velika večina z njo ni imela izkušenj. To je treba v veliki meri pripisati dejstvu, da

vprašani menijo, da odmevni in veliki primeri korupcije niso ustrezno sankcionirani. KPK navaja, da je v Sloveniji največ zaznave korupcije na področju javnega sektorja pri javnih naročilih (okoli 15 % vseh prijav), v upravnih postopkih, v okoliščinah, ki pomenijo nasprotje interesov, pri postopkih razpolaganja s stvarnim premoženjem države in občin ter v zdravstvu in farmaciji. Leto 2020 je zaznamovala epidemija covid-19 in z njo povezana kriza, ki je razkrila številna korupcijska tveganja predvsem v zvezi z nabavo medicinske opreme. V Sloveniji so bile v letu 2020 sprejete tudi nekatere sistemske spremembe (sprejetje novele Zakona o integriteti in preprečevanju korupcije), ki naj bi zagotovile orodja za učinkovitejše delo KPK ter razmejile pristojnosti za pregon kaznivega dejanja (ZIntPK-C, 2020).

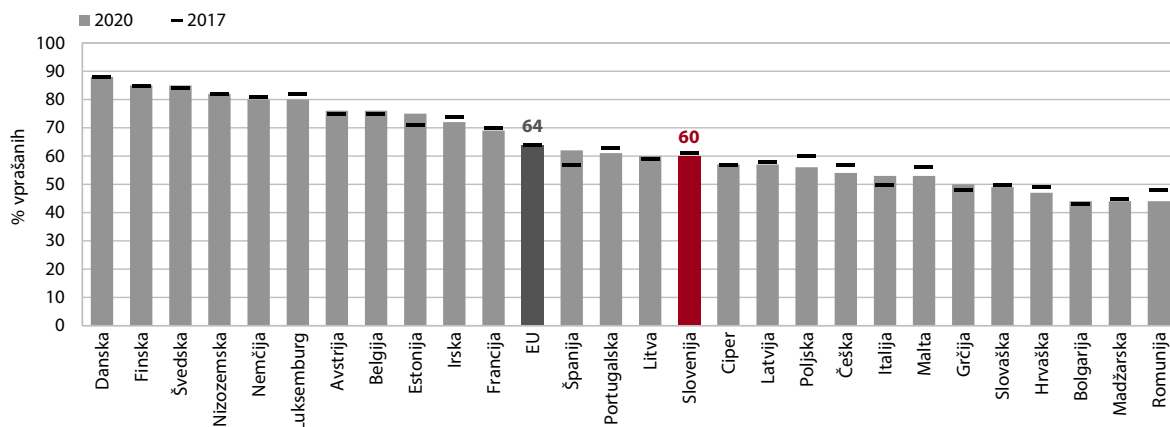
Tabela: Indeks zaznave korupcije

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Slovenija	61 (15)	67 (11)	66 (10)	64 (12)	59 (15)	61 (15)	57 (16)	58 (16)	60 (15)	61 (14)	61 (13)	60 (13)	60 (14)	60 (14)
EU	62,4	63,6	59,9	61,5	62,6	62,6	62,8	63,7	65,0	64,0	65,0	64,1	63,9	63,7

Vir: Transparency international, 2021.

Opomba: Vrednost indeksa od 0 do 100, 0 pomeni visoko koruptivnost države, vrednost 100 pa državo, kjer ni bilo zaznane korupcije. V oklepaju je navedena uvrstitev med državami članicami EU.

Slika: Indeks zaznave korupcije

Vir: Transparency international, 2021.

Opomba: Vrednost indeksa od 0 do 100, 0 pomeni visoko koruptivnost države, vrednost 100 pa državo, kjer ni bilo zaznane korupcije. V oklepaju je navedena uvrstitev med državami članicami EU.

¹ Večina virov za pripravo indeksa zaznave korupcije je na podlagi raziskav in anket iz leta 2019 oz. prve polovice leta 2020, zato učinki zdravstvene krize na zaznavo korupcije še niso v polni meri upoštevani. Sistemske spremembe v Sloveniji bi se lahko na spremembi vrednosti indeksa pokazale v naslednjem letu.

Delež gospodinjstev, ki so poročala o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju 5.6

Delež gospodinjstev¹ v Sloveniji, ki so poročala, da imajo v svojem bivalnem okolju težave s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem, je v letu 2019 ostal enak kot v predhodnih dveh letih in je v okviru cilja SRS. Znašal je 8 % in je ostal pod povprečjem EU, a se je uvrstitev Slovenije med državami članicami EU že četrto leto zapored poslabšala.² To kaže, da so nekatere druge evropske države uspešnejše pri zmanjševanju kriminalitete na lokalni ravni. Na pojav kriminalitete vplivajo socialnoekonomski dejavniki, bolj je prisotna v urbanih okoljih. V letu 2019 je po tem kazalniku izstopala jugovzhodna Slovenija, kjer se je v desetletnem obdobju podvojil delež gospodinjstev, ki so poročala o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju. Velik in naraščajoč delež takih gospodinjstev je imela tudi posavska regija. V desetletnem obdobju je najbolj upadel delež takih gospodinjstev v osrednjeslovenski regiji (za 10 o. t.), vendar je v letu 2019 ostal na nadpovprečni ravni (12 %). Osrednjeslovenska regija ima območja, ki so najbolj

urbanizirana v Sloveniji, s tem pa je možnosti za pojav kriminala več. Pomembni dejavniki, ki prispevajo k zmanjševanju kriminalitete, so boljša kakovost življenja družin v skupnosti (preprečevanje in zmanjševanje revščine in socialne izključenosti), kakovostno izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela v šolah ter širša organiziranost družbenega življenja in nadzora v lokalni skupnosti (Meško in Sotlar, 2012).

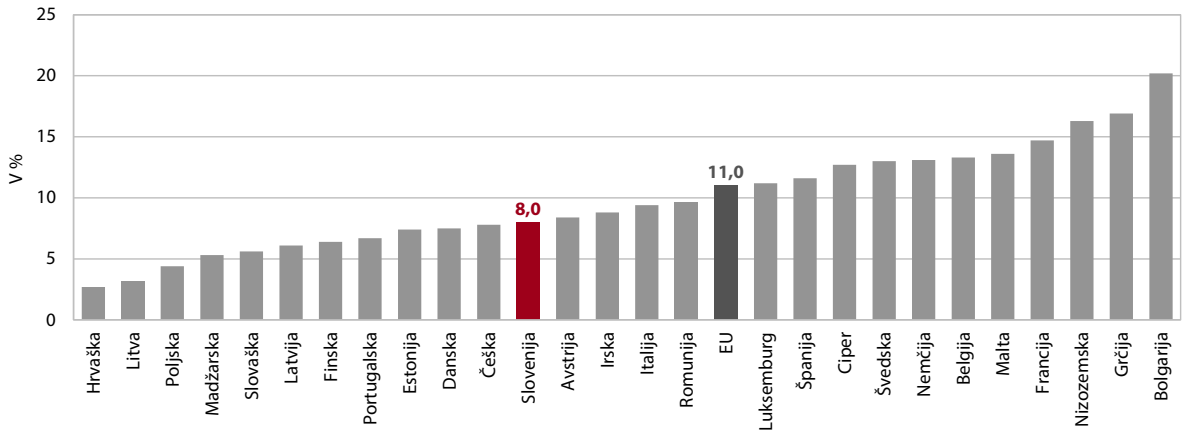
Na kakovost življenja ljudi vpliva tudi občutek ogroženosti v njihovem življenjskem okolju, ki je v Sloveniji redek. Leta 2017 je večina Slovencev (97 %) menila, da je njihova neposredna soseščina varen kraj za življenje (Eurobarometer, 2017). Po raziskavi Slovenskega javnega mnenja, ki je bila opravljena med prvim valom epidemije covid-19, se je (bi se) v Sloveniji 95 % vprašanih počutilo varne, če so (bi) bili v soseski ponoči sami zunaj, kar je nekoliko več kot v preteklih letih³ in je lahko delno tudi posledica omejitvenih ukrepov za zajezitev širjenja virusa.

Tabela: Kriminal, vandalizem ali nasilje v bivalnem okolju, v %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	9,3	8,6	8,1	9,1	10,1	9,2	8,5	8,0	7,9	8,0	< 10
EU	13,1	13,2	12,8	14,1	13,6	13,2	12,5	11,5	11,5	11,0	

Vir: Eurostat, 2021a.

Slika: Kriminal, vandalizem ali nasilje v bivalnem okolju, 2019

Vir: Eurostat, 2021a.

¹ Enota, ki jo opisujejo objavljeni podatki ankete o življenjskih razmerah (EU-SILC), so zasebna gospodinjstva in osebe, ki živijo v teh gospodinjstvih (delež gospodinjstev, ki imajo težave s kriminalom, z nasiljem ali vandalizmom v okolju, kjer bivajo).
² Slovenija se je leta 2015 uvrstila na 7. mesto med državami EU, leta 2019 pa na 12. Najvišje, na 4. mestu, je bila leta 2012.
³ V obdobju 2010–2018 se je delež vprašanih, ki so se počutili varne, kadar so zvečer sami hodili po svoji soseski, gibal od 92 do 94 % (CJMMK, 2018).

Svetovni indeks miru

5.7

Po svetovnem indeksu miru¹ se je Slovenija tudi v letu 2020 uvrstila med najmirnejše države sveta. V obdobju 2016–2019 se je uvrščala med deset najmirnejših držav na svetu, leta 2020 pa je bila na 11. mestu med 163 državami sveta in na 5. mestu med državami članicami EU. Med deset najboljših držav sveta se je znova uvrstila na področju militarizacije (4. mesto), na področju družbene varnosti in zaščite je bila na 12. mestu, nižje pa se je uvrstila na področju notranjih in mednarodnih konfliktov (52. mesto). K temu je prispevala še vedno nekoliko slabša ocena odnosov s sosednjimi državami in intenzivnosti organiziranih notranjih sporov. V primerjavi s predhodnim letom je Slovenija napredovala na področju notranjih in mednarodnih konfliktov (za osem mest), uvrstitev pa se je poslabšala predvsem na področju družbene varnosti in zaščite (za štiri mesta). Na tem področju ima v zadnjih desetih letih nekoliko slabšo oceno pri številu varnostnega osebja in policije na 100.000 prebivalcev, ocenah

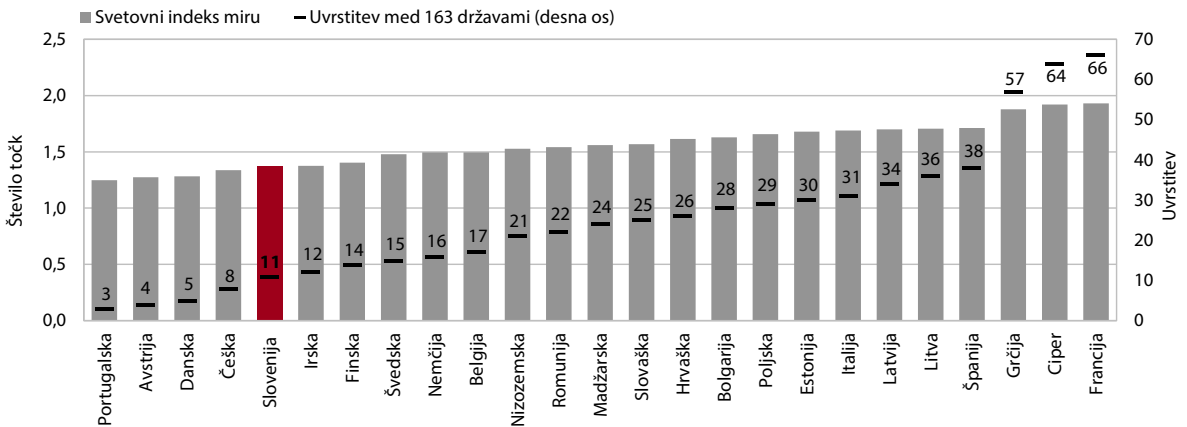
zaznave kriminalitete v družbi in verjetnosti nasilnih demonstracij. Kljub temu so tudi ti kazalniki v primerjavi z drugimi državami relativno dobro ocenjeni, nakazujejo pa določene pomanjkljivosti, ki bistveno ne vplivajo na oceno miru v državi. Svetovni indeks miru za leto 2020 kaže, da Evropa ostaja najmirnejša regija na svetu, saj je med prvimi desetimi najmirnejšimi državami sveta šest evropskih (od tega štiri države članice EU). Bližnji vzhod in Severna Afrika ostajata najbolj nemirni regiji na svetu. Islandija je še naprej najmirnejša država sveta, Afganistan pa najmanj. V zadnjih desetih letih se je sicer svetovni indeks miru poslabšal, zlasti zaradi zaostrovanja konfliktov na Bližnjem vzhodu, terorizma, naraščajočih regionalnih napetosti v vzhodni Evropi in severovzhodni Aziji, migracijskih dogajanj ter povečane politične napetosti v Evropi in ZDA, zaradi pandemije covida-19 pa se že pojavljajo nove napetosti in negotovosti (IEP, 2020b).

Tabela: Svetovni indeks miru, Slovenija

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Uvrstitev med 163 državami												
Setovni indeks miru	7	6	10	11	14	13	9	8	10	9	11	Uvrstitev med najboljših 10 držav na svetu in najboljših 5 v EU
Število točk												
Svetovni indeks miru	1,376	1,373	1,452	1,415	1,411	1,402	1,370	1,373	1,357	1,347	1,369	
Militarizacija	1,2	1,2	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2	1,3	1,2	1,2	
Družbena varnost in zaščita	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,5	
Domači in mednarodni konflikti	1,4	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	

Vir: IEP, 2020a.
Opomba: Število točk od 1 do 5, manj je bolje.

Slika: Svetovni indeks miru za leto 2020, države članice EU

Vir: IEP, 2020b.
Opomba: Podatki so za 25 držav članic EU (ni podatkov za Malto in Luksemburg); število točk od 1 do 5, manj je bolje.

¹ Inštitut za ekonomijo in mir v sodelovanju z The Economist Intelligence Unit (EIU) vsako leto pripravlja globalni indeks miru, ki ocenjuje države glede na raven miru v posamezni državi. Indeks sestavlja 23 kvalitativnih in kvantitativnih kazalnikov na lestvici od 1 do 5, združenih v tri področja: militarizacija države (7 kazalnikov), družbena varnost in zaščita (10 kazalnikov) ter notranji in mednarodni konflikti (6 kazalnikov). V izračun indeksa za leto 2020 so vključeni podatki vse od leta 2015 pa do marca 2020.

Izdatki za uradno razvojno pomoč

5.8

Izdatki za uradno razvojno pomoč so bili tudi v letu 2019 precej nižji od mednarodno sprejetih zavez.

Uradna razvojna pomoč je opredeljena kot pomoč, ki jo dajejo razvite države v podporo trajnostnemu razvoju držav v razvoju.¹ Slovenija je v letu 2019 za razvojno pomoč namenila 77,44 milijona evrov oziroma 9 % več kot leto prej, s čimer je ohranila delež BND, namenjenega za to področje, ki ostaja močno pod povprečjem EU.² Uradni izdatki za razvojno pomoč so precej manjši od mednarodno sprejetih zavez (0,16 % bruto nacionalnega dohodka), v skladu s katerimi bi si Slovenija morala prizadevati za povečanje deleža za uradno razvojno pomoč na 0,33 % BND do leta 2030.

K povečanju obsega sredstev za uradno razvojno pomoč v letu 2019 so najbolj prispevale oprostitive šolnin in štipendije za študij državljanov partnerskih držav v RS ter pomoč projektne narave.³ V preteklih

letih so na obseg sredstev pomoči zelo vplivala migracijska gibanja, povezana zlasti z razmerami na Bližnjem vzhodu, kar se je, z izjemo leta 2017, odražalo v povečanju stroškov za oskrbo beguncev in migrantov v Sloveniji. Ti so se v letu 2019 tako kot namenski prispevki za posebne programe mednarodnih organizacij nekoliko zmanjšali, a po obsegu sredstev obe vrsti pomoči še vedno ostajata relativno visoko. Razvojna pomoč je seštevek večstranske pomoči (prispevki za redno delovanje mednarodnih organizacij) in dvostranske pomoči.⁴ Tudi v letu 2019 je Slovenija največ razpoložljive dvostranske pomoči⁵ namenila državam Zahodnega Balkana, ki so skupaj prejele 68 % te pomoči, kar je enako kot v letu 2018 in več kot v povprečju zadnjih petih let (63 %). Največ te pomoči je bilo namenjene za izvajanje dejavnosti na področju kakovostnega izobraževanja (oprostitve šolnin in štipendije). V letu 2019 se je povečal tudi obseg večstranske pomoči, kjer je največ (83 %) pomoči namenjene za razvojno sodelovanje v okviru EU.

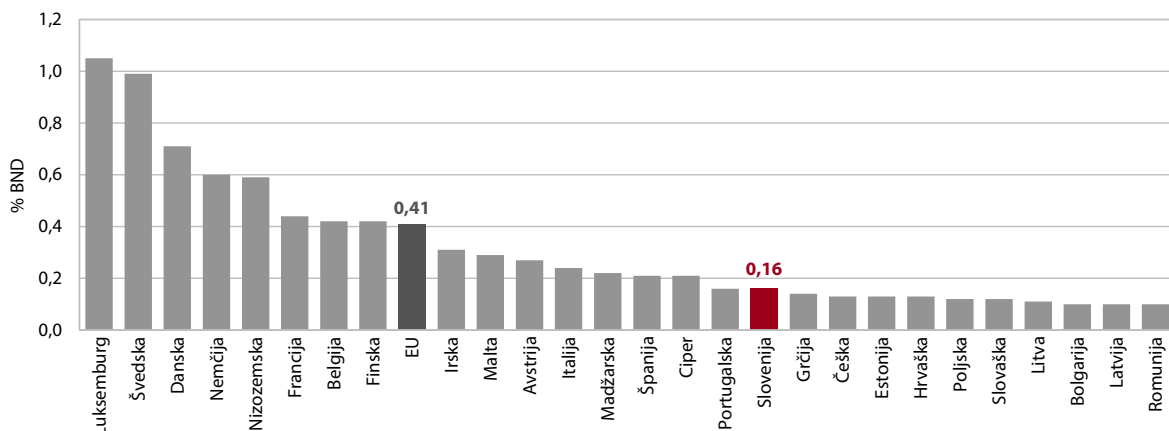
Tabela: Delež BND za uradno razvojno pomoč, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	0,11	0,13	0,15	0,13	0,13	0,13	0,13	0,12	0,15	0,19	0,16	0,16	0,16
EU	0,41	0,40	0,40	0,41	0,42	0,40	0,38	0,38	0,42	0,49	0,46	0,43	0,41

Vir: Eurostat, 2021b.

Opomba: Združeno kraljestvo je ena od največjih posameznih donatoric uradne razvojne pomoči, zato se je z njeno izključitvijo iz EU uradna razvojna pomoč v povprečju EU zmanjšala.

Slika: Delež BND za uradno razvojno pomoč v državah članicah EU v letu 2019

Vir: Eurostat, 2021b.

¹ Leta 2018 je bil prenovljen zakonodajni in strateški okvir mednarodnega razvojnega sodelovanja. Aprila 2018 je bil sprejet novi Zakon o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarne pomoči Republike Slovenije, novembra pa še Uredba o izvajanju mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije ter decembra Strategija mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije do leta 2030.

² Leta 2019 se je v večini držav EU delež BND za uradno razvojno pomoč zmanjšal ali je ostal isti. V primerjavi z drugimi državami, ki so v EU vstopile po letu 2002, je Slovenija z drugega mesta nazadovala na četrto, za Malto (največji delež BND za uradno razvojno pomoč v tej skupini držav) ter za Ciprom in Madžarsko, ki sta najobčutnejše povečala deleže svojih BND za uradno razvojno pomoč (MZZ, 2020b).

³ Oprostitve šolnin so se povečale za več kot dva milijona evrov in projekti za več kot pol milijona evrov. Precej so se povečale tudi štipendije.

⁴ Za dvostransko pomoč je bilo v letu 2019 namenjenih 27,76 mio. EUR. Dvostranska pomoč je seštevek razpoložljive dvostranske pomoči (24,53 mio. EUR) in administrativnih stroškov (3,23 mio. EUR) (MZZ, 2020b).

⁵ Prednostne regije razvojnega sodelovanja so a) Zahodni Balkan (Bosna in Hercegovina, Severna Makedonija, Srbija, Črna gora, Kosovo in Albanija), b) evropsko sosedstvo ter c) podsaharska Afrika.

Literatura in viri

Poglavje 1 s kazalniki:

AJPES (različna leta). Statistični podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida za gospodarske družbe. Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve.

ARRS (2020a). Javni poziv za oddajo prijav za povečanje financiranja raziskovalnih programov v zvezi s pandemijo COVID-19. Ljubljana: Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Pridobljeno na: <http://www.arrs.si/sl/progproj/prog/razpisi/20/poziv-povecanje-razisk-programi-20-Covid.asp>.

ARRS (2020b). Podatki o številu mladih raziskovalcev. Neobjavljeni podatki. Ljubljana: Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

ARRS (2020c). Slovenska znanost in raziskovanje v boju proti pandemiji COVID-19 (druga dopolnitev). Ljubljana: Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Pridobljeno na: <http://www.arrs.si/sl/obvestila/20/slovenska-znanost-covid-19-mar20.asp>.

ARSO (2020a). List of EMAS registrations – 2. 6. 2020. Ljubljana: Agencija RS za okolje in prostor. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/zbirke/storitve/pridobitev-znaka-za-okolje-ecolabel/vkljucitev-v-sistem-emas/>.

ARSO (2020b). Seznam pridobiteljev ecolabel – znaka za okolje – stanje na dan: 2. 6. 2020. Ljubljana: Agencija RS za okolje in prostor. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/zbirke/storitve/pridobitev-znaka-za-okolje-ecolabel/>.

Banka Slovenije (2020). Do sredine oktobra dobrih 24.000 vlog za odlog plačila kreditne obveznosti; podjetjem 390 mio evrov likvidnostnih kreditov. Sporočilo za javnost. Pridobljeno na: <https://www.bsi.si/mediji/1563/do-sredine-oktobra-dobrih-24000-vlog-za-odlog-placila-kreditne-obveznosti-podjetjem-390-mio-evrov-likvidnostnih-kreditov>.

Barca, F. (2009). An agenda for a reformed cohesion policy. Independent Report. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf.

BS (2014). Neposredne naložbe 2013. Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.bsi.si/publikacije/statisticna-porocila/neposredne-nalozbe>.

BS (2020a). Bančni sistem v razmerah pandemije koronavirusa. Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na: <https://bankaslovenije.blob.core.windows.net/publication-files/analiza-strokovnih-sluzb-banke-slovenije-bancni-sistem-v-razmerah-pandemije-koronavirusa.pdf>.

BS (2020b). Napovedi makroekonomskih gibanj v Sloveniji, december 2020. Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na: https://bankaslovenije.blob.core.windows.net/publication-files/napovedi-makroekonomskih-gibanj-december-2020_likvidirano.pdf.

BS (2020c). Neposredne naložbe 2019. Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.bsi.si/publikacije/statisticna-porocila/neposredne-nalozbe>.

BS (2020d). Ekonomski odnosi Slovenije s tujino. Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.bsi.si/publikacije/statisticna-porocila/ekonomski-odnosi-slovenije-s-tujino>.

BS (2021a). Podatkovni portal. Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.bsi.si/statistika/podatkovne-serije/podatkovne-serije>.

BS (2021b). Bilten Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na: <https://bsi.si/publikacije/statisticna-porocila/bilten-banke-slovenije>.

Certifikat družbeno odgovoren delodajalec (2020). Pridobljeno na: <https://certifikatdod.si/>.

Codogno, L., in van den Noord, P. (2020). Assessing Next generation EU. *Luiss SEP*, working paper 9. Pridobljeno na: <https://sep.luiss.it/sites/sep.luiss.it/files/Assessing%20NG%20EU.pdf>.

Corrado, C., Haskel, J., Jona-Lasinio, C., Iommi, M. (2016). Intangible investment in the EU and US before and since the Great Recession and its contribution to productivity growth. V: *Investment and Investment Finance in Europe*, poglavje 2, str. 73–102. European Investment Bank Report, november 2016.

DIH in IIBA (2020). DIE – DIHSLOVENIJA – 2019 – 23. Analiza potreb slovenskih MSP podjetij po digitalnih znanjih, veščinah in kompetencah. Ljubljana: Digitalno inovacijsko središče Slovenije in IIBA Slovenija, Društvo poslovnih analitikov.

EBA (2021). Podatkovna baza EBA. Pariz: European Banking Authority. Pridobljeno na: <https://www.eba.europa.eu>.

ECB (2020). Financial stability review. Frankfurt: European Central

Bank. Pridobljeno na: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/fsr/ecb.fsr202011~b7be9ae1f1.en.pdf>.

ECB (2021). Statistical data Warehouse. Frankfurt: Evropska centralna banka. Pridobljeno na <https://sdw.ecb.europa.eu/>.

EFB (2020). Annual Report. Bruselj: Evropski fiskalni svet. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/efb_annual_report_2020_en_0.pdf.

EFB (2021). High debt, low rates, and tail events: Rules-based fiscal frameworks under stress. London: Center for Economic Policy Research. Pridobljeno na: <https://voxeu.org/article/rules-based-fiscal-frameworks-under-stress>.

EK (2020a). Autumn economic forecast 2020. Bruselj: Evropska komisija.

EK (2020b). Digital Economy and Society Index. Data Visualisation Tool – Data & Indicators. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://digital-agenda-data.eu/datasets/desi/visualizations>.

EK (2020c). European Innovation Scoreboard 2020. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://interactivetool.eu/EIS/EIS_2.html#.

EK (2020d). Indeks digitalnega gospodarstva in družbe DESI. Slovenija. Bruselj: Evropska komisija.

EK (2020e). Labour Market and Wage Developments in Europe 2020. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=23268&langId=en>.

EK (2020f). Statistics & graphs. Bruselj: Directorate-General for Environment, European Commission. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/environment/emas/emas_registrations/statistics_graphs_en.htm.

EK (2020g). The number of EU Ecolabel products and licenses keeps growing despite the COVID-19 crisis - figures of September 2020 show. Bruselj: Directorate-General for Environment, European Commission. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/facts-and-figures.html>.

EK (2021). Communication from the Commission to the Council. One year since the outbreak of the COVID-19: fiscal policy response. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/1_en_act_part1_v9.pdf.

EPO (2021). Patent Index 2020. München: Evropski patentni urad. Pridobljeno na: <https://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/statistics/2020.html>.

ESPN (2020a). Structural change in coal phase-out regions. Policy brief. Pridobljeno na: <https://www.espon.eu/structural-change>.

ESPN (2020b). Technological transformation and transitioning of regional economies. Applied research. Pridobljeno na: <https://www.espon.eu/transregecon>.

EU IFI (2021). European Fiscal Monitor. March 2021. Bruselj: Mreža neodvisnih fiskalnih institucij. Pridobljeno na: <https://www.euifis.eu/eng/fiscal/299/european-fiscal-monitor-march-2021>.

EUIPO (2021). Podatkovna baza. Alicante: Urad EU za intelektualno lastnino. Pridobljeno na: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/sl/the-office>.

Eurostat (2020, 2021). Podatkovna baza. Luksemburg: Eurostat. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/eurostat>.

FESE (2021). FESE Monthly Statistics. Bruselj: Federation of European Securities Exchanges. Pridobljeno na: <https://fese.eu/statistics/>.

FS (2019). Ocena skladnosti izvršenih proračunov sektorja država s fiskalnimi pravili v letu 2018. Ljubljana: Fiskalni svet. Pridobljeno na: <http://www.fs-rs.si/ocena-fiskalnega-sveta-skladnost-izvršenih-proracunov-sektorja-drzava-s-fiskalnimi-pravili-v-letu-2018/>.

FS (2020a). Ocena skladnosti izvršenih proračunov sektorja država s fiskalnimi pravili v letu 2019. Ljubljana: Fiskalni svet. Pridobljeno na: <http://www.fs-rs.si/ocena-fiskalnega-sveta-skladnost-izvršenih-proracunov-sektorja-drzava-s-fiskalnimi-pravili-v-letu-2019/>.

FS (2020b). Razglasitev epidemije predstavlja neobičajen dogodek, ki skladno z Zakonom o fiskalnem pravilu omogoča uveljavljanje izjemnih okoliščin. Ljubljana: Fiskalni svet. Pridobljeno na: http://www.fs-rs.si/wp-content/uploads/2020/03/Uveljavljanje-izjemnih-okoli%C5%A1%C4%8Din-po-Zfisp_marec2020.pdf.

FS (2020c). Mnenje Fiskalnega sveta ob sprejemanju ukrepov za preprečitev posledic COVID-19. Ljubljana: Fiskalni svet. Pridobljeno na: <http://www.fs-rs.si/mnenje-fiskalnega-sveta-ob-sprejemanju-ukrepov-za-preprečitev-posledic-epidemije-covid-19/>.

- FS (2020d). Ocena proračunskih dokumentov za leti 2021 in 2022. Ljubljana: Fiskalni svet. Pridobljeno na: <http://www.fs-rs.si/ocena-fiskalnega-sveta-ocena-proracunskih-dokumentov-za-leti-2021-in-2022/>.
- FS (2021a). Mesečna informacija. Ljubljana: Fiskalni svet. Pridobljeno na: <http://www.fs-rs.si/mesecna-informacija-marec-2021/>.
- FS (2021b). Izpolnjevanje pogojev za obstoj izjemnih okoliščin v letu 2022. Ljubljana: Fiskalni svet. Pridobljeno na: <http://www.fs-rs.si/ocena-fiskalnega-sveta-izpolnjevanje-pogojev-za-obstoj-izjemnih-okoliscin-v-letu-2022/>.
- FURS (2021). Interni podatki. Ljubljana: Finančna uprava RS.
- Green Element (2020). A History of ISO 14001. London: Green Element. Pridobljeno na: <https://www.greenelement.co.uk/blog/a-history-of-iso-14001/>.
- IMD (2020a). IMD World Digital Competitiveness Ranking 2020. Lozana: IMD World Competitiveness Center. Pridobljeno na: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-digital-competitiveness-rankings-2020/>.
- IMD (2020b). IMD World competitiveness online. Lozana: IMD World competitiveness centre. Pridobljeno na: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-competitiveness-ranking-2020/>.
- ISO (2020). ISO Survey 2019 results – Number of certificates and sites per country and the number of sector overall. Ženeva: International Organization for Standardization. Pridobljeno na: <https://isotc.iso.org/livelink/livelink?func=ll&objId=18808772&objAction=browse&viewType=1>.
- JR Consultants (2020). ISO 14001 Certification Services. Essex: JR Consultants. Pridobljeno na: <https://www.jrconsultants.co.uk/iso-14001-certification-services/>. Kearney (2020). COVID-19 impact flash survey. October 2020.
- Ljubljanska borza (2021). Mesečno statistično poročilo. Ljubljana: Ljubljanska borza. Pridobljeno na: <https://ljse.si/si/mesecna/60>.
- Lušina, U. (2020). Zadolženost podjetniškega sektorja. Urad za makroekonomske analize in razvoj RS, Kratka analiza. Pridobljeno na: https://www.UMAR.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/2020_9_Zadolzenost_Lusina/Zadolzenost_podjetniskega_sektorja.pdf.
- Lušina, U., Tavčar, B. (2021). Izpostavljenost podjetniškega sektorja plačilni nesposobnosti v letu 2020. Urad za makroekonomske analize in razvoj RS, Kratka analiza. Pridobljeno na: https://www.UMAR.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/2021_1_Lusina_Tavcar/Izpostavljenost_podjetniskega_sektorja_placilni_nesposobnosti_v_letu_2020_01.pdf.
- MF (2020). Interni podatki o R&R olajšavah v letu 2019. Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- MF (2021). Izdatki državnega proračuna za blaženje posledic covid-19 (interni vir). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Ministrstvo za finance (2020). Ministrstvo za finance pripravlja pravne podlage za podaljšanje odlogov plačila obveznosti iz kreditnih pogodb (objavljeno 25. 3. 2021). Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2021-03-25-ministrstvo-za-finance-pripravlja-pravne-podlage-za-podaljsanje-odlogov-placila-obveznosti-iz-kreditnih-pogodb/>.
- Nared, J. (2019). Celovita demografska analiza s projekcijami za podeželska in urbana območja. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
- OECD (2013). OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013. Pariz: OECD.
- OECD (2018). Oslo Manual 2018. Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition. Pridobljeno na: <https://www.oecd.org/sti/oslo-manual-2018-9789264304604-en.htm>.
- OECD (2020a). Declining Business Dynamism. OECD STI Policy papers, No. 94. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD (2020b). The territorial impact of COVID-19: Managing the crisis across levels of government. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-territorial-impact-of-covid-19-managing-the-crisis-across-levels-of-government-d3e314e1/>.
- OECD (2021a). OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2021. Pariz: OECD. Pridobljeno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/75f79015-en/index.html?itemId=/content/publication/75f79015-en>.
- OECD (2021b). Podatkovna baza TIVA – Trade in value added. Pariz: OECD.
- OECD (b. d.). OECD Statistics. Pariz: OECD. Pridobljeno na: <https://stats.oecd.org/>.
- Rebernik, M., idr. (2020). Raznolikost podjetniških motivov, GEM Slovenija 2019. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Resolucija o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020 (ReRIS11-20) (2011). Uradni list RS, št. 43/11.
- Sheppard, B., Kouyoumjian, G., Sarrazin, H., in Dore, F. (2018). How do the best design performers increase their revenues and shareholder returns at nearly twice the rate of their industry counterparts? McKinsey Design.
- SID banka (2020a). Korona. Ljubljana: Slovenska izvozna in razvojna banka. Pridobljeno na: <https://www.sid.si/korona/>.
- SID banka (2020b). Poročstvo RS (ZDLGPE). Ljubljana: Slovenska izvozna in razvojna banka. Pridobljeno na: <https://www.sid.si/banke/porostvo-rs-zdlgpe>.
- SID banka (2020c). Poročstvo RS (ZIUZEOP). Ljubljana: Slovenska izvozna in razvojna banka. Pridobljeno na: <https://www.sid.si/banke/porostvo-rs-ziuzeop>.
- Slovenski podjetniški sklad (2020a). Skupaj smo močnejši. Maribor: Slovenski podjetniški sklad. Pridobljeno na: https://podjetniskisklad.si/images/DOGODKI/SKUPAJSMOMOCNEJSI/SKUPAJ-SMO-MONEJI_16.10.2020.pdf.
- Slovenski podjetniški sklad (2020b). Ukrepi Slovenskega podjetniškega sklada za omilitve posledic koronavirusa. Maribor: Slovenski podjetniški sklad. Pridobljeno na: <https://www.podjetniskisklad.si/sl/novice-in-objave/novice/sporocila-za-javnost/687-ukrepi-slovenskega-podjetniskega-sklada-za-omilitve-posledic-koronavirusa>.
- Slovenski računovodski standardi 2006. (2005). Uradni list RS, št. 118/05.
- Slovensko zavarovalno združenje (2020). Statistični zavarovalniški bilten 2020. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje.
- MOP (2020). Strategija prostorskega razvoja 2050. Osnutek dokumenta v javni razpravi od 15. januarja do 15. marca 2020. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor. Pridobljeno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Prostorski-razvoj/SPRS/SPRS-2050_gradivo-za-javno-razpravo.pdf.
- Schmoch (2008). Concept of a Technology Classification for Country Comparisons. Final Report to the to the WIPO. Karlsruhe: Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research. Pridobljeno na: <http://publica.fraunhofer.de/documents/N-114385.html>.
- SURS (2010). Standardna klasifikacija dejavnosti 2008. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- SURS (2020). Stopnja digitalizacije v podjetjih z vsaj 10 zaposlenimi: digitalni indeks v skoraj tretjini podjetij zelo nizek. Elektronska objava, 3. december 2020.
- SURS (2020a). Metodološko pojasnilo. Inovacijska dejavnost v industriji in izbranih storitvenih dejavnostih. Ljubljana: SURS. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/8179>.
- SURS (2020b). Prva objava. Inovacijska dejavnost v industriji in izbranih storitvenih dejavnostih, Slovenija 2016–2018. Ljubljana: SURS. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/StatWeb/PDF/PrikaziPDF.aspx?id=8769&lang=sl>.
- SURS (2021). Podatkovna baza. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/statweb>.
- SVRK (2017). Strategija razvoja Slovenije 2030. Ljubljana: Služba vlade za razvoj in kohezijsko politiko.
- SVRK (2020). Predlog Načrta za okrevanje in odpornost, december 2020. Ljubljana: Služba vlade za razvoj in kohezijsko politiko.
- Swiss Re (2020). World Insurance: Riding out the 2020 pandemic storm. Zürich: Swiss Re. Pridobljeno na: <https://www.swissre.com/>.
- Syverson Chad. (2020). COVID-19, Resource reallocation, and productivity. Predstavitev na OECD Workshop on COVID-19 and resource reallocation, 17. 12. 2020.
- TA (2020). Territorial Agenda 2030. A future for all places. Pridobljeno na: <https://www.territorialagenda.eu/home.html>.
- Tavčar, B. (2020). Plačilna sposobnost poslovnih subjektov v Sloveniji. Urad za makroekonomske analize in razvoj RS, Kratka analiza. Pridobljeno na: https://www.UMAR.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/Placilna_sposobnost_poslovnih_subjektov_v_Sloveniji/Placilna_sposobnost_poslovnih_subjektov_v_Sloveniji_P.pdf.
- Ugovšek, A. (2020). Pilotna analiza stanja inovativnosti v slovenskem gospodarstvu 2020. GZS, december.
- UIL (2013). Letno poročilo 2011. Ljubljana: Urad RS za intelektualno lastnino. Pridobljeno na: http://www.uil-sipo.si/fileadmin/upload_folder/URSIL-SIPO_LP-AR_2011.pdf.
- UMAR (2009). Ekonomsko ogledalo, 2(15). Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj RS. Pridobljeno na: https://www.UMAR.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/eo/2009/eo0209.pdf.

- UMAR (2017). Ekonomski izzivi. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.UMAR.gov.si/>.
- UMAR (2018). Poročilo o razvoju 2018. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.UMAR.gov.si/>.
- UMAR (2019a). Poročilo o produktivnosti 2019. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.UMAR.gov.si/>.
- UMAR (2019b). Poročilo o razvoju 2019. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.UMAR.gov.si/>.
- UMAR (2019c). Ekonomski izzivi 2019. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: https://www.UMAR.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2019/EL_2019_cel.pdf.
- UMAR (2020a). Ekonomsko ogledalo. Letnik XXVI, številka 7, november 2021. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na <https://www.UMAR.gov.si/>.
- UMAR (2020b). Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2020. Urad za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.UMAR.gov.si/>.
- UMAR (2020c). Zimska napoved gospodarskih gibanj 2020. Urad za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.UMAR.gov.si/>.
- UMAR (2020d). Poročilo o produktivnosti 2020. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.UMAR.gov.si/>.
- UMAR (2020e). Poročilo o razvoju 2020. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.UMAR.gov.si/>.
- UMAR (2021). Pomladanska napoved gospodarskih gibanj. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.UMAR.gov.si/>.
- UN Comtrade (2021). Podatkovna baza. New York: United Nations. Pridobljeno na: <https://comtrade.un.org/>.
- UNCTAD (2020). FDI/MNE database. Ženeva: Združeni narodi. Pridobljeno na: <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>.
- Vlada RS (2020). Usmeritve za pripravo predloga rebalansa RS za leto 2020, predloga sprememb proračuna RS za leto 2021 in predloga proračuna RS za leto 2022. Ljubljana: Vlada RS.
- WTO (2021). Portal Page (2019). Pridobljeno na: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/merch_trade_stat_e.htm.
- Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb (2006). Uradni list RS, št. 117/06.
- Zakon o interventnem ukrepu odloga plačila obveznosti kreditojemalcev (ZIUOPOK) (2020). Uradni list RS, št. 36/20 in 49/20 – ZIUZEOP.
- Zakon o interventnih ukrepih za zaježitev epidemije COVID-19 in omilitve njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP). (2020). Uradni list RS, št. 49/20 in 61/20.
- Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti. (ZRRD). (2002). Uradni list RS, št. 96/02.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1L) (2015). Uradni list RS, št. 55/15.
- Zakon o spremembah in dopolnitvi Zakona o davku od dohodkov pravnih oseb (ZDDPO-ZH) (2012). Uradni list RS, št. 30/12.
- Zakon o zagotovitvi dodatne likvidnosti gospodarstvu za omilitve posledic epidemije COVID-19 (ZDLGPE) (2020). Uradni list RS, št. 61/20.
- Ljubljana. Uradni list. Pridobljeno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8197>.
- ZRSZ (2021). Interni podatki. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.
- Poglavje 2 s kazalniki:**
- ACS (2021). Podatki o študijskih krožkih. Neobjavljeni podatki. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
- Beltram, P. (2019). Priprave na NPIO 2021-2030. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/strokovni-svet-rs-za-izobrazevanje-odraslih/>.
- CEDEFOP (2020a). European skills index 2020. Solun: European Centre for the Development of Vocational education. Pridobljeno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/data-visualisations/european-skills-index>.
- CEDEFOP (2020b). Perceptions on adult learning and continuing vocational education and training in Europe. Second opinion survey – Volume 1. Member States. Solun: Cedefop. Pridobljeno na: https://www.cedefop.europa.eu/files/3086_en.pdf.
- CEDEFOP (2019). The skills employers want! Briefing Note. Pridobljeno na: https://www.cedefop.europa.eu/files/9137_en.pdf.
- CEDEFOP (2017). Cedefop European public opinion survey on vocational education and training. Research Paper, št. 62. Solun: Cedefop. Pridobljeno na: https://www.cedefop.europa.eu/files/5562_en.pdf.
- CLARIN.SI (b. d.). Repozitorij CLARIN.SI. Pridobljeno na: <https://www.clarin.si/repository/xmlui/search-filter?field=subject>.
- CMEPIUS (2020). Statistike CMEPIUS. Ljubljana: Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja. Pridobljeno na: <http://statistike.cmeplus.si/stat/index.php>.
- CPI (2020a). Poročilo o evalvaciji izvedbe praktičnega usposabljanja z delom (PUD) v šol. I. 2019/20 – s poudarkom na izvedbi v času pandemije COVID-19. Ljubljana: Center za razvoj poklicnega izobraževanja. Pridobljeno na: <https://cpi.si/wp-content/uploads/2020/10/EvalPorlitzvPUD-2019-20.pdf>.
- CPI (2020b). Usmeritve in priporočila za šolsko leto 2020/21. Pridobljeno na: <https://cpi.si/poklicno-izobrazevanje/solsko-leto-2020-21/>.
- ČŠOD (b. d.). Podpora poučevanju na daljavo. Pridobljeno na: <https://www.csod.si/stran/vsebine-za-izvedbo-dnevov-dejavnosti>.
- Di Pietro, G., Bagi, F., Costa, P., Karpiški, Z., in Mazza, J. (2020). The likely Impact of Covid-19 on Education. Reflection based on the Existing Literature and International Datasets. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/kjna30275enn_en_en.pdf.
- Digitalna koalicija Slovenije (2020). Poziv Vladi RS za digitalizacijo Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.digitalna.si/assets/images/doc/Poziv-Digitalne-koalicije-vladi-za-digitalizacijo-Slovenije-2020.pdf>.
- EK/EACEA/Eurydice (2020). The European Higher Education Area in 2020: Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- EK/EACEA/Eurydice (2019). Key Data on early Childhood Education and Care in Europe. 2019 Edition. Eurydice report. Brussels: European Commission, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. Pridobljeno na: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/key-data-early-childhood-education-and-care-europe-%E2%80%93-2019-edition_en.
- EK (2020a). Pregled izobraževanja in usposabljanja za leto 2020. Slovenija. Pridobljeno na: https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2020/countries/slovenia_sl.html.
- EK (2020b). Adult Learning and COVID-19: Challenges and opportunities. Bruselj: Evropska komisija. https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/adult_learning_and_covid-19_-_challenges_and_opportunities.pdf.
- EK (2020c). 8 essential skills to succeed in a post-COVID-19 world. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/eures/public/news-articles/-/asset_publisher/L2ZVYxNxK11W/content/8-essential-skills-to-succeed-in-a-post-covid-19-world.
- EK (2019a). 2nd Survey of Schools: ICT in Education. Slovenia Country Report. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/2nd-survey-schools-ict-education>.
- EK (2019b). Adult Learning in the EU 28 Member States. Bruselj: Evropska komisija.
- EK (2019c). Education and Training Monitor 2019. Bruselj: Evropska komisija.
- EK (b. d.). Erasmus+. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/opportunities/individuals/students/studying-abroad_sl.
- EUA (2020). European higher education in the Covid-19 crisis. Bruselj: European Universities Association. Pridobljeno na: https://eua.eu/downloads/publications/briefing_european%20higher%20education%20in%20the%20covid-19%20crisis.pdf.
- European Universities Initiative (2020). Survey on the impact of COVID-19 on European Universities. Bruselj: Evropska komisija.
- Eurostat (2021). Podatkovna baza. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Eurostat (2018). Interni podatki o izobrazbi delovno aktivnih prebivalcev. Neobjavljeni podatki.
- Fiedler, K., Ložar, D., Primc, M., in Babič, K. (2020). Prekarno delo in prekariat: Stanje v Sloveniji 2020 (poročilo in smernice za razvoj). Maribor: Združenje Center alternativne in avtonomne produkcije, socialno podjetje, Društvo Gibanje za dostojno delo in socialno družbo, Društvo Organizacija za

- participatorno družbo in Zavod za podporo civilnodružbenih iniciativ in multikulturno sodelovanje Pekarna Magdalenske mreže Maribor. Pridobljeno na: http://brazde.org/wp-content/uploads/2020/12/PREKARNO-DELO-IN-PREKARIAT_Poro%C4%8Dilo-in-smernice-za-razvoj_2020.pdf.
- GO! 2015. Nova Gorica z Gorico sta Evropska Prestolnica Kulture 2025! · Nova Gorica e Gorizia sono Capitale Europea della Cultura 2025!. Pridobljeno na: <https://www.go2025.eu/nova-gorica-with-gorica-is-going-to-be-ecoc-2025/>.
- GZS (2020). Dan inovativnosti 2020. Pridobljeno na: <http://daninovativnosti.gzs.si/program/>.
- Hanushek, E., Schwerdt, G., Wiederhold, S., in Woessmann, L. (2013). Returns to Skills Around the World: Evidence From PIAAC. National Bureau of economic Research, Working paper 19762. Pridobljeno na: <https://www.nber.org/papers/w19762.pdf>.
- Hribar Milič, S. (2020, marec). Analiza vpisa v srednje, višje in visoke šole. V: Kakšne kadre in kompetence potrebuje (in lahko pričakuje) gospodarstvo? Konferenca na Gospodarski zbornici Slovenije v Ljubljani.
- IMD (2020). IMD World ompetitiveness online. Luzana: IMD World ompetitiveness centre. Pridobljeno na: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-competitiveness-ranking-2020/>.
- IJS (2020). Poročilo projekta št. C4.1, volumen 3/zvezek 6: Podnebno ogledalo 2020. Zvezek 6: Večsektorski ukrepi, končno poročilo. Ljubljana: Inštitut »Jožef Stefan«. Pridobljeno na: https://www.podnebnapot2050.si/wp-content/uploads/2020/06/Podnebno_Ogledalo_2020_Zvezek6_Vecsektorski_Koncen_2020-06-11.pdf.
- Javni razpis za sofinanciranje operacije razvoja in udejanjanja inovativnih učnih okolij in prožnih oblik učenja za dvig splošnih kompetenc – razvoj sporazumevalnih zmožnosti s kulturno-umetnostno vzgojo. (2017). Ljubljana: MIZŠ.
- Javni sklad za kulturne dejavnosti (2021). Podatki o kulturnih društvih. Neobjavljeni podatki.
- Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike (2021). 4. 2. 2021 – Evalvacija programov PKP in ŠIPK. Pridobljeno na: <https://www.srips-rs.si/sklad/novice/novica/4-2-2021-evalvacija-programov-pkp-sipk>.
- Kinoteka (2020). Filmski muzej: Novi razstavni prostori. Pridobljeno na: http://www.kinoteka.si/si/463/808/Filmski_muzej_Novi_razstavni_prostori.aspx.
- Kresal Šoltes, K., Strban, G., in Domađenik, P. (2020). Prekarno delo. Multivariantna analiza. Pridobljeno na: <http://www.pf.uni-lj.si/media/prekarno.delo.pdf>.
- Matjaž, E., Černič, P., in Kosi, T. (2020a). Slovenski kulturno-kreativni delavec v času epidemije Covid-19. I. del. Junij 2020. Ljubljana: Poligon kreativnega centra in Centra za kreativnost. Pridobljeno na: https://czk.si/wp-content/uploads/2020/06/KKS-in-COVID-19_junij2020-6.pdf.
- Matjaž, E., Černič, P. in Kosi, T. (2020b). Slovenski kulturno-kreativni delavec v času epidemije Covid-19. II. del. Jesen 2020. Ljubljana: Poligon kreativnega centra in Centra za kreativnost. Pridobljeno na: <https://czk.si/wp-content/uploads/2020/12/slovenski-kulturno-kreativni-delavec-v-casu-covid-19-ii-del.pdf>.
- MIZŠ (2021a). Izstop Združenega kraljestva iz Evropske unije in konec prehodnega obdobja. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2021-01-01-izstop-zdruzenega-kraljestva-iz-evropske-unije-in-konec-prehodnega-obdobja/>.
- MIZŠ (2021b). Informacija glede vzpostavitve sistema za spremljanje zaposljivosti visokošolskih diplomantov. Neobjavljeni podatki.
- MIZŠ (2020a). Poročilo o izvedbi ukrepov na področju vzgoje in izobraževanja v času epidemije Covid-19. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2020-06-05-porocilo-ukrepov-mizs-na-podrocju-vzgoje-in-izobrazevanja-v-casu-epidemije-covid-19-za-obdobje-izobrazevanja-na-daljavo/>.
- MIZŠ (2020b). Poročilo ministrstva o izvedbi ukrepov v času COVID-19. Pridobljeno na: <https://sio.si/2020/05/06/porocilo-ministrstva-o-izvedbi-ukrepov-v-casu-covid-19/>.
- MIZŠ (2020c). Poročilo o izvajanju študijske dejavnosti na daljavo v času epidemije. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2020-07-03-porocilo-o-izvajanju-studijske-dejavnosti-na-daljavo-v-casu-epidemije>.
- MIZŠ (2019). Nacionalne strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2020-01-15-nacionalna-strategija-za-razvoj-bralne-pismenosti-za-obdobje-2019-2030/>.
- MIZŠ (2016). Javni razpis za izbor operacij »Razvoj in udejanjanje inovativnih učnih okolij in prožnih oblik učenja za dvig splošnih kompetenc«. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
- MK (2020a). Obležitev 100. obletnice požiga in podpisa dogovora o soglasju za vrnitev Narodnega doma v Trstu slovenski narodni manjšini v Italiji. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2020-07-13-oblezitev-100-obletnice-poziga-in-podpisa-dogovora-o-soglasju-za-vrnitev-narodnega-doma-v-trstu-slovenski-narodni-manjsini-v-italiji/>.
- MK (2020b). Ob 100. obletnici koroškega plebiscita. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2020-10-10-ob-100-obletnici-koroskega-plebiscita/>.
- MK (2020c). Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2020–2024 (ReNPJP20–24). Predlog. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- MK (2020d). Javni razpis za izbor operacij »Spodbujanje kreativnih kulturnih industrij« – Center za kreativnost 2020–2021. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/zbirke/javne-objave/javni-razpis-za-izbor-operacij-spodbujanje-kreativnih-kulturnih-industrij-center-za-kreativnost-20202021/>.
- MK (2018). Poročilo o izvajanju Nacionalnega programa za kulturo 2014–2017 za leti 2016 in 2017. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- MK (2017). Javni razpis za (so)financiranje projektov, namenjenih promociji in uveljavljanju slovenskega jezika na področju jezikovnih virov, tehnologij in digitalizacije v letih 2018 in 2019, 2017. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno na: https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-kulturo/javne-objave/txt_t3javnirozpis_pi1%255Bshow_single%255D=1844.
- Možina, T., Radovan, M., in Klemenčič, S. (2020). Izkušnje s izobraževanjem odraslih na daljavo v času pandemije. Evalvacijsko poročilo. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
- Murovec, N., Kavaš, D., in Bartolj, T. (2020). Statistična analiza stanja kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji 2008–2017. Ljubljana: Muzej za arhitekturo in oblikovanje (MAO), Center za kreativnost (CZK).
- MZZ (2020). Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije 2019. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- NUK (2020). Statistični podatki o knjižnicah. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno na: <https://cezar.nuk.uni-lj.si/statistika/index.php>.
- OECD (2021). Career Guidance for Adults in a Changing World of Work. Pariz: OECD.
- OECD (2020a). Education at a Glance 2020. Pariz: OECD.
- OECD (2020b). The impact of COVID-19 on education - Insights from Education at a Glance 2020. Pariz: OECD. Pridobljeno na: <https://www.oecd.org/education/the-impact-of-covid-19-on-education-insights-education-at-a-glance-2020.pdf>.
- OECD (2020c). PISA 2018 Results. Are students ready to thrive in an interconnected world? Volume VI. Pariz: OECD.
- OECD (2020d). The potential of online learning for adults: Early lessons from the COVID-19 crisis. Pariz: OECD. Pridobljeno na: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-potential-of-online-learning-for-adults-early-lessons-from-the-covid-19-crisis-ee040002/>.
- OECD (2020e). Culture shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors. Pariz: OECD. Pridobljeno na: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/culture-shock-covid-19-and-the-cultural-and-creative-sectors-08da9e0e/>.
- OECD (2020f). Strengthening online Learning when Schools are closed: The Role of Families and Teachers in supporting Students during the Covid-19 Crisis. Pariz: OECD. Pridobljeno na: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=136_136615-o13x4bkowa&title=Strengthening-online-learning-when-schools-are-closed.
- OECD (2020g). OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19). Combatting Covid-19's Effect on Children. Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/combating-covid-19-s-effect-on-children-2ef13b2f/>.
- OECD (2019a). PISA: Full selection of indicators. (2019). Pariz: OECD. Dosegljivo na: <http://www.oecd.org/pisa/data/>.
- OECD (2019b). TALIS 2018 Results. Teachers and school leaders as lifelong learners. Volume I. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/education/talis-2018-results-volume-i-1d0bc92a-en.htm>.
- OECD (2019c). OECD Skills Strategy 2019. Pariz: OECD. OECD (2019d). Future of Education and Skills 2030. Conceptual learning framework. Pridobljeno na: https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/skills/Skills_for_2030.pdf.

- OECD (b. d.). Skills and work. Pariz: OECD. Pridobljeno na: <https://www.oecd.org/els/emp/skills-and-work/xkljjsedifjldfk.htm>.
- Ograjenšek, I. (2019). Socioekonomski položaj in preživetvene strategije slovenskih samozaposlenih v kulturi. *Economic and business review*, 21 (posebna št.): 51–56.
- Osrednja knjižnica Celje (2020). Kamra. Statistika 2019. Celje: Osrednja knjižnica Celje.
- Pedagoški inštitut (2021). TALIS 2018. Zaostajanje uporabe IKT za poučevanje v slovenskih osnovnih in srednjih šolah. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno na: <https://www.pei.si/wp-content/uploads/2021/01/Zaostajanje-Slovenije-v-uporabi-IKT-za-poucevanje.pdf>.
- Pichler, D., in Stehrer, R. (2021). Breaking Through the Digital Ceiling: ICT Skills and Labour Market Opportunities. The Vienna Institute for International Economic Studies, Delovni zvezek, 193. Pridobljeno na: <https://wiiw.ac.at/breaking-through-the-digital-ceiling-ict-skills-and-labour-market-opportunities-dlp-5597.pdf>.
- Primožič, K., in Makovec Žagar, M. (2020). Inovativno sodelovanje z otroki in starši med zaprtostjo vrtca. V: Mervic, T., Mlinar, M., Režek, M., in Zgonec, P. (ur.), Zbornik povzetkov prispevkov na strokovnem posvetu Korona in vrtec, 18–20. Pridobljeno na: <https://www.korakzakorakom.si/storage/app/files/Zbornik-strokovni%20posvet%20Korona%20in%20vrtec-november%202020-koncna-CLP.pdf>.
- Računsko sodišče (2020). Bralna pismenost otrok v Republiki Sloveniji. Revizijsko poročilo. Pridobljeno na: https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2020/Bralna-pismenost/Bralna_pismenost_RevizijskoP.pdf.
- Repovž Grabnar, I. (2021). Prešernov dan, slovenski kulturni praznik. 2018, 2019: izdatki države za kulturo 215 EUR na prebivalca, vsak prebivalec porabil za kulturo povprečno 218 EUR. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9367>.
- Rupar, P., Blatnik, A., Kovač, M., in Rugelj, S.: Knjiga in bralci vi. Bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2019. Pridobljeno na: https://www.jakrs.si/fileadmin/datoteke/Nova_spletna_stran/Novice_in_dogodki/Knjiga_in_bralci_VI_raziskava_lowres.pdf.
- Rupnik Vec, T., Slivar, B., Zupanc Grom, R., Deutsch, T., Ivanuš Grmek, M., Mithans, M., Kregar, S., Holcar Brunauer, A., Preskar, S., Bevc, V., Logaj, V., in Musek Lešnik, K. (2020). Analiza izobraževanja na daljavo v času epidemije Covid-19 v Sloveniji. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno na: https://www.zrss.si/pdf/izobrazevanje_na_daljavo_covid19.pdf.
- SFC (2021). Podatki o kinematografih. Neobjavljeni podatki.
- SFC (2020). Podatki o številu digitalno restavriranih celovečernih slovenskih filmov. Neobjavljeni podatki.
- SIO – Slovensko izobraževalno omrežje (2021). Kulturno-umetnostna vzgoja od doma. Pridobljeno na: <https://sio.si/2020/03/30/kulturno-umetnostna-vzgoja-od-doma/>.
- SIO (2020) Za pripravo učbenikov in e-gradiv v dveh letih načrtovanih 1,42 milijona evrov. Pridobljeno na: <https://sio.si/2020/06/10/za-pripravo-ucbenikov-in-e-gradiv-v-dveh-letih-nactrtovanih-142-milijona-evrov>.
- SPIRIT (2020). Javni poziv osnovnim in srednjim šolam za dodelitev spodbud namenjenih izvajanju aktivnosti za spodbujanje ustvarjalnosti, podjetnosti in inovativnosti med mladimi v letih 2020/2021 (JP MLADI 2020/2021). Ljubljana: Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije. Pridobljeno na: <https://www.spiritslovenia.si/razpis/348>.
- SURS (2020). Podatki o vključenosti odraslih v vseživljenjsko učenje po Anketi o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu. Neobjavljeni podatki.
- SURS (2021). Podatkovna baza. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp>.
- SVRK (2020). Evropska sredstva za enakopraven dostop do izobraževanja na daljavo. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2020-06-09-evropska-sredstva-za-enakopraven-dostop-do-izobrazevanja-na-daljavo/>.
- SVRK (2017). Slovenska Strategija Pametne Specializacije. Ljubljana. Služba Vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
- ŠOS (2021). Predlogi ŠOS za PKP 8. Pridobljeno na: <https://www.studentska-org.si/predlogi-sos-za-pkp-8/>.
- ŠOS (2020). Analiza ankete o poteku študija na daljavo in priporočila Študentske organizacije Slovenije (ŠOS). Ljubljana: Študentska organizacija Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.studentska-org.si/wp-content/uploads/2020/04/Analiza-ankete-o-%C5%A1tudiju-na-daljavo-in-priporo%C4%B8Dila-%C5%A0OS.pdf>.
- UMAR (2020a). Poročilo o razvoju. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- UMAR (2020b). Poročilo o produktivnosti. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Univerza v Ljubljani (2020). Izvedba študijskega procesa je resno ogrožena. Ljubljana. Univerza v Ljubljani. Pridobljeno na: https://www.uni-lj.si/v_ospredju/2020121714072388/.
- Univerza v Ljubljani, Visokošolska prijavno-informacijska služba (2020). Analiza prijave in vpisa za študijsko leto 2019/2020. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Visokošolska prijavno-informacijska služba.
- Univerza v Mariboru. Pedagoška fakulteta, Fakulteta za naravoslovje in matematiko in Filozofska fakulteta (2020). Razlagamo si lahko skupaj. Pridobljeno na: <https://razlagamo.si/>.
- Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta (2020). Poučevanje in študij na daljavo v času covid-19. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta. Pridobljeno na: https://www.zf.uni-lj.si/images/kakovost/UL_ZF_Poro%C4%B8Dilo_pou%C4%B8Devanje_in_%C5%A1tudij_na_daljavo_v_%C4%B8Dasu_COVID-19_2.9.2020.pdf.
- Uredba o sofinanciranju doktorskega študija (2010). Uradni list RS, št. 88/10.
- UTŽ (2021). Podatki o izvajanju izobraževanja v času epidemije covid-19. Neobjavljeni podatki.
- Uršič, L., in Puklek Levpušček, M. (2020). Učenci zadnje triade OŠ in dijaki o učenju na daljavo med epidemijo COVID-19. V: Ž. Lep in K. Hacin Beyazoglu (ur.), Psihologija pandemije. Posamezniki in družba v času koronske krize, 191–203. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Zakon o interventnih ukrepih za pomoč pri omilitvi posledic drugega vala epidemije COVID-19. (2020). Uradni list RS, št. 203/20.
- Zakon o interventnih ukrepih za zaježitev epidemije COVID-19 in omilitve njenih posledic za državljane in gospodarstvo (2020). Uradni list RS, št. 49/20.
- ZRSŠ (2020a). Priporočila in usmeritve za pouk na daljavo za osnovno šolo. Pridobljeno na: <https://www.zrss.si/objava/priporocila-in-usmeritve-za-pouk-na-daljavo-za-osnovno-solo>.
- ZRSŠ (2020b). Festival Inovativnosti, Znanosti in Ustvarjalnosti Mladih – IZUM 2020. Pridobljeno na: <https://www.zrss.si/objava/festival-inovativnosti-in-ustvarjalnosti>.
- ZRSZ (2020a). Napovednik zaposlovanja 2020/ I. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/13433/porocilo_napovednik_zaposlovanja_2020_I.pdf.
- ZRSZ (2020b). Napovednik zaposlovanja 2020/ II. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/13330/Analiza_vpliva_epidemije_SARS-CoV-2_na_trg_dela.pdf.
- ZRSZ (2020c). Rezultati Poklicnega barometra 2020. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Pridobljeno na: <https://www.ess.gov.si/obvestila/obvestilo/rezultati-poklicnega-barometra-2020-1>.
- ZRSZ (2020d). Vpliv epidemije SARS-CoV-2 na trg dela v Sloveniji. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/13330/Analiza_vpliva_epidemije_SARS-CoV-2_na_trg_dela.pdf.
- ZRSZ (2019a). Napovednik zaposlovanja 2019/ I. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/12351/Analiza_napovednik_zaposlovanja_pomlad_2019.pdf.
- ZRSZ (2019b). Napovednik zaposlovanja 2019/ II. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/12836/porocilo_napovednik_zaposlovanja_2019_II.pdf.
- ZRSZ (2018a). Napovednik zaposlovanja 2018/ I. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/11238/Analiza_napovednik_zaposlovanja_2018_I.pdf.
- ZRSZ (2018b). Napovednik zaposlovanja 2017/ II. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/10604/NAP-ZAP_Napovednik_zaposlovanja_2017_II.pdf.
- ZRSZ (2017a). Napovednik zaposlovanja 2017/ I. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/10054/NAP-ZAP_2017_I.pdf.
- ZRSZ (2017b). Napovednik zaposlovanja 2016/ II. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/9382/NAP-ZAP_2016_II.pdf.
- ZRSZ (2016a). Napovednik zaposlovanja 2016/ I. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/8690/Nap_Zap_2016_I.pdf.
- ZRSZ (2016b). Napovednik zaposlovanja 2015/ II. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/7919/Nap_Zap_2015_II.pdf.
- ZRSZ (2015). Napovednik zaposlovanja 2015/ I. Pridobljeno na: https://www.ess.gov.si/_files/7137/Nap_Zap_2015_I.pdf.

Poglavje 3 s kazalniki:

- Adams-Prassl, A., Boneva, T., Golin, M., in Rauh, C. (2020). Inequality in the impact of the coronavirus shock: Evidence from real time surveys, IZA Discussion Paper 13183. Pridobljeno na: <http://ftp.iza.org/dp13183.pdf>.
- Albrecht, T. (2021). Challenges of further development of advanced nursing practice in the Covid-19 post-pandemic era. 1st conference on advanced nursing practice: International experiences and future direction for nursing in Slovenia (18. 2. 2021). University of Maribor.
- Alon, T., Doepke, M., Olmstead-Rumsey, J., in Tertilt, M. (2020). The impact of COVID-19 on gender equality. Pridobljeno na: https://faculty.wcas.northwestern.edu/~mdo738/research/COVID19_Gender_March_2020.pdf.
- Aragon (2020). Vseslovenska raziskava covid-19 Insight. Ljubljana: Aragon. Pridobljeno na: www.aragon.si.
- Blaskó, Z., Papadimitriou, E., in Manca, A. R. (2020). How will the COVID-19 crisis affect existing gender divides in Europe? Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pridobljeno na: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC120525/covid_gender_effects_f.pdf.
- Cankar, G. (2020). Pravične možnosti izobraževanja v Sloveniji. Pridobljeno na: <https://www.ric.si/mma/Pravice%20moznosti%20izobrazevanja%20v%20Sloveniji%20dec.%202020/2020122212462063/>.
- Carretero, G. S., Napierala, J., Bessios, A., Mägi, E., Pugaciewicz, A., Ranieri, M., Triquet, K., Lombaerts, K., Robledo Bottcher, N., Montanari, M., in Gonzalez Vazquez, I. (2021). What did we learn from schooling practices during the COVID-19 lockdown. Bruselj: Evropska komisija.
- CJMMK (2018). Evropska družboslovna raziskava – SJM 2002–2018. Pridobljeno interno gradivo. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Čehovin Zajc, J., in Hafner, A. (2020). Gender differences in employment health. *Družboslovne razprave*, 36(93): 87–107.
- Demertzis, M., Domínguez-Jiménez, M., in Lusardi, A. (2020). The financial fragility of European households in the time of COVID-19. Policy Contribution, *Bruegel*. Pridobljeno na: <https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2020/07/PC-15-2020-final.pdf>.
- DG SANTE - The Directorate-General for Health and Food Safety (2020). Webinar: protecting vulnerable populations from Covid-19. Luksemburg: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/policies/docs/ev_20201210_ag_en.pdf.
- Di Pietro, G., Bagi, F., Costa, P., Karpinski, Z., in Mazza, J. (2020). The likely Impact of Covid-19 on Education. Reflection based on the Existing Literature and International Datasets. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/kjna30275enn_en.pdf.
- EAPN (2020a). The impact of Covid-19 on people experiencing poverty and vulnerability. EAPN Report. Pridobljeno na: <https://www.eapn.eu/the-impact-of-covid-19-on-people-experiencing-poverty-and-vulnerability-eapn-report/>.
- EAPN (2020b). Delivering Agenda 2030 – for People and Planet EAPN proposals for a post Europe 2020 strategy. Pridobljeno na: <https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2019/11/EAPN-2019-EAPN-Position-Post-2020-Poverty-Strategy-3990.pdf>.
- ECB (2020). ECB households finance and consumption survey (anketa o financiranju in porabi gospodinjstev). Pridobljeno na: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-research/research-networks/html/researcher_hfcn.en.html.
- ECDC (2021). Data on the daily number of new reported COVID-19 cases and deaths by EU/EEA country. European Centre for Disease Prevention and Control. Pridobljeno na: <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/data-daily-new-cases-covid-19-eueea-country>.
- EIGE (2019). Indeks enakosti spolov za leto 2019: Slovenija. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Pridobljeno na: https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0219039sln_002.pdf.
- EIGE (2020a). Gender Statistics Database. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Pridobljeno na: <http://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs>.
- EIGE (2020b). Global Equality index 2020: Key findings for the EU. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Pridobljeno na: <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2020-key-findings-eu>.
- EIGE (2020c). Coronavirus puts women in the frontline. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Pridobljeno na: <https://eige.europa.eu/news/coronavirus-puts-women-frontline>.
- EK (2017). Report on equality between women and men in the EU. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/annual_report_ge_2017_en.pdf.
- EK (2019a). State of Health in the EU. Compendium report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/2019_companion_en.pdf.
- EK (2019b). Evropski zeleni dogovor. COM(2019) 640 final. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1588580774040&uri=CELEX:52019DC0640>.
- EK (2020a). Strategija za enakost spolov za obdobje 2020–2025. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152&from=SL>.
- EK (2020b). Shaping Europe's digital future: mHealth. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/mhealth>.
- EK (2020c). Employment and Social Developments in Europe. Leaving no one behind and striving for more: Fairness and solidarity in the European social market economy. Annual review 2020. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8342&furtherPubs=yes>.
- EK (2020d). Study supporting FEAD monitoring: analysis of FEAD annual implementation reports (2018–2019). Bruselj: Evropska komisija, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8328&type=2&furtherPubs=no>.
- EK (2020e). Educational inequalities in Europe and physical School Closures during Covid-19. Fairness Policy Brief Series, 4/2020. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/fairness_pb2020_wave04_covid_education_jrc_i1_19jun2020.pdf.
- EK (2020f). Commission recommendation on energy poverty. C(2020) 9600 final. Bruselj: Evropska komisija.
- EK (2020g). Commission staff working document. EU guidance on energy poverty. Accompanying the document Commission Recommendation on energy poverty. C(2020) 9600 final. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/10102/2020/EN/SWD-2020-960-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>.
- EK (2020h). Poročilo za leto 2020 o stanju energetske unije v skladu z Uredbo (EU) 2018/1999 o upravljanju energetske unije in podnebnih ukrepih. COM(2020) 950 final. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1602743359876&uri=COM:2020:950:FIN>.
- EK (2020i). Val prenove za Evropo – ekologizacija stavb, ustvarjanje delovnih mest, izboljšanje življenj. COM(2020) 662 final. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0662&from=EN>.
- EK (2020j). Labour Market and Wage Developments – Annual review 2020. Luksemburg: Publications Office of the European Union. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8366&furtherPubs=yes>.
- EK (2021). Draft version of The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016–2070) (v pripravi).
- EK, EACEA in Eurydice (2019). Key Data on early Childhood Education and Care in Europe. 2019 Edition. Eurydice report. Bruselj: Evropska komisija, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.
- EP (2020a). Uncertainty/EU/Hope: Public opinion in times of Covid-19. Public Opinion Monitoring Unit Directorate-General for Communication European Parliament. Pridobljeno na: https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2020/public_opinion_in_the_eu_in_time_of_coronavirus_crisis/report/en-covid19-survey-report.pdf.
- EP (2020b). Citizens call for a bigger EU budget to tackle crisis. Pridobljeno na: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/sl/be-heard/eurobarometer/public-opinion-in-the-eu-in-time-of-coronavirus-crisis-2>.
- EU-OSHA (2016). Zdrava delovna mesta za vse generacije. Prizadevanja za vzdržno delovno življenje. Vodnik po kampanji. Pridobljeno na: <http://www.osha.mddsz.gov.si/resources/files/pic/kampanje/2016/campaign-guide-SL.pdf>.
- Eurobarometer (2008). Special Eurobarometer 296 – Discrimination in the European Union: Perceptions, Experiences and Attitudes. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/656/p/5>.
- Eurobarometer (2009). Special Eurobarometer 317 – Discrimination in the

- EU in 2009. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/773/p/4>.
- Eurobarometer (2012). Special Eurobarometer 393 – Discrimination in the EU in 2012. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/1043/p/3>.
- Eurobarometer (2014). Special Eurobarometer 412 – Sport and physical activity. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_412_en.pdf.
- Eurobarometer (2015). Special Eurobarometer 437 – Discrimination in the EU in 2015. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2077/p/2>.
- Eurobarometer (2017a). Special Eurobarometer 471 – Fairness, inequality and intergenerational mobility. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2166>.
- Eurobarometer (2017b). Special Eurobarometer 466 – October 2017. Cultural Heritage. Report. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2150/>.
- Eurobarometer (2017c). Special Eurobarometer 472 – December 2017. Sport and physical activity. Report. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2164_88_4_472_ENG.
- Eurobarometer (2018). Flash Eurobarometer 470 – Work-life balance. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index?p=1&instruments=FLASH>.
- Eurobarometer (2019). Special Eurobarometer 493 – Discrimination in the European Union. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2251>.
- Eurobarometer (2020). Standard Eurobarometer 93. Summer 2020. Wave EB93.1 – Kantar. Annex. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/standard/surveyky/2262>.
- Eurofound (2012). Evropska raziskava o kakovosti življenja. Dublin: Eurofound. Pridobljeno na: <https://www.eurofound.europa.eu/sl/data/european-quality-of-life-survey-2011>.
- Eurofound (2016). Evropska raziskava o kakovosti življenja. Dublin: Eurofound. Pridobljeno na: <https://www.eurofound.europa.eu/sl/data/european-quality-of-life-survey>.
- Eurofound (2017). Sixth European Working Conditions Survey – Overview report (2017 update). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurofound (2020a). Living, working and COVID-19. Covid-19 series. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pridobljeno na: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-covid-19>.
- Eurofound (2020b). Living, working and COVID-19 dataset. Pridobljeno na: <http://eurofound.link/covid19data>.
- Eurofound (2020c). Quality of life and quality of society during COVID-19. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Pridobljeno na: <https://www.eurofound.europa.eu/sl/data/covid-19/quality-of-life>.
- Eurostat (2020a). Podatkovna baza. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Eurostat (2020b). COVID-19 labour effects across the income distribution. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/92042.pdf>.
- Eurostat (2021). Podatkovna baza. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani (2020). Upad gibalne učinkovitosti in naraščanje debelosti slovenskih otrok po razglasitvi epidemije covid-19. Novinarska konferenca, 22. september 2020. Pridobljeno na: https://www.slofit.org/Portals/0/Clanki/COVID-19_razvoj_otrok.pdf?ver=2020-09-24-105108-370.
- FEANTSA idr. (2020). Fifth overview of housing exclusion in Europe 2020. Pridobljeno na: <https://www.feantsa.org/en/news/2020/07/23/fifth-overview-of-housing-exclusion-in-europe-2020?bcParent=26>.
- FRA (2012). Gender-based violence against women survey dataset. European Union agency for fundamental rights. Pridobljeno na: <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>.
- Furceri, D., Loungani, P., Ostry, J. D. in P. Pizzuto (2020). COVID-19 will raise inequality if past pandemics are a guide, CEPR Policy Porta, 8 May 2020. Pridobljeno na: <https://voxeu.org/print/65610>.
- Gregorčič, M., Perko, M., Sodja, U., Pečar, J., in Čelebič, T. (2020). Plačna vrzel in neenakosti spolov v Sloveniji. Urad za makroekonomske analize in razvoj. Kratka analiza. Pridobljeno na: https://www.UMAR.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/2020_10_Placna_vrzeli_Gregorcic_Placna_vrzeli_in_neenakosti_spolov_v_Sloveniji.pdf.
- GROW/E5 (2016). Mutual evaluation of regulated professions. Overview of the regulatory framework in the health services sector – psychologists and related professions. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/16683>.
- Hafner-Fink, M., Broder, Ž., Doušak, M., Falle-Zorman, R., Gerdina, O., Jagodic, A., Kecman, I., Kurdija, S., Mihelj, V., Polič, M., Uhan, S., Toš, N., Vovk, T., Zajšek, Š., in Malnar, B. (2020). Slovensko javno mnenje 2020/1 – Poročilo o izvedbi raziskave in sUMARNi pregled rezultatov. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno na: <https://www.cjm.si/gradiva/>.
- Hashiguchi, T. C. O., in Llena-Nozal, A. (2020). The effectiveness of social protection for long-term care in old age. OECD Health Working Paper (117). Paris: OECD Publishing. Pridobljeno na: <https://dx.doi.org/10.1787/2592f06e-en>.
- Helms, J., Kremer, S., Merdji, H., Clere-Jehl, R., Schenck, M., Kummerlen, C., Collange, O., Boulay, C., Fafi-Kremer, S., Ohana, M., in Anheim, M. (2020). Neurologic Features in Severe SARS-CoV-2 Infection. Correspondence. October 2020. Massachusetts: The New England Journal of Medicine. Pridobljeno na: <https://www.groupedeveillecovid.fr/wp-content/uploads/2020/04/NEURO-NEJM-1.pdf>.
- Huang, C., Huang, L., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Gu, X. *et al.* (2021). 6-month consequences of COVID-19 in patients discharged from hospital: a cohort study. The Lancet, 397(10270): 220–232. Pridobljeno na: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)32656-8/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)32656-8/fulltext).
- Huber, I., Lipovec Čebon, U., in Pistotnik, S. (ur.) (2020). Neenakosti in ranljivosti v zdravju v Sloveniji: kvalitativna raziskava v 25 okoljih. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Humer, Ž., Poje, A., Frelih, M., in Štampelj, I. (2016). Ukrepi za usklajevanje plačnega dela in družine. Priročnik. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije. Pridobljeno na: <https://www.mirovni-institut.si/publikacije/ukrepi-za-usklajevanje-placnega-dela-in-druzine/>.
- Hvalič Touzery, S. (2020): Slovar: Socialna izolacija. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. Pridobljeno na: <http://www.inst-antonatrstenjaka.si/gerontologija/slovar/1027.html>.
- IER (2021). Interna obdelava podatkov SHARE za potrebe analize. Inštitut za ekonomska raziskovanja.
- Inchley, J., Currie, D., Budisavljević, S., Torsheim, T., Jåstad, A., Cosma, A. *et al.* (2020). Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 1. Key findings. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Inglič, R. T., Intihar, S., in Stare, M. (2021). Življenjski pogoji, Slovenija, 2020. Začasni podatki. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9364>.
- Inštitut za nutricionistiko (2020). Po epidemiji Covid-19: upad gibalne učinkovitosti otrok in več debelosti. Ljubljana: Inštitut za nutricionistiko. Pridobljeno na: <https://www.prehrana.si/clanek/474-po-epidemiji-covid-19-upad-gibalne-ucinkovitosti-otrok-in-vec-debelosti>.
- Intihar, S. (2020). Kazalniki dohodka, revščine in socialne izključenosti, Slovenija, 2019. Posebna objava SURS. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/statweb/news/index/8895>.
- IRSSV (2020). Spremljanje izvajanja socialnovarstvenih programov v letu 2019. Končno poročilo. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. Pridobljeno na: https://www.irssv.si/upload2/SVP_koncno_29.5.2020_pop2.pdf.
- Jakša, Z. (2020). Mednarodni dan boja proti revščini. Posebna objava SURS. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/statweb/News/Index/9146>.
- Jamšek, P., Novak, T., Bahovec, A., Kobal Tomc, B., in Alja Gerl, N. (2015). Zrcalo

- prostovoljstva in vloga države pri njegovem razvoju. Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva. Pridobljeno na: https://www.prostovoljstvo.org/resources/files/pdf/Novice/SF_Booklet_Prostovoljstvo_Layout_AVG_2015_WEB.pdf.
- Jandl, M., Grom, A. H., Drev, A., in Čolaković, A. B. (ur.) (2020). Report on the drug situation 2020 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: National Institute for Public Health. Pridobljeno na: <http://www.nijz.si>.
- Kajzer, A. (2020a). Kakovost dela in zaposlitve – izzivi merjenja in rezultati. *IB-revija*, 54(1): 29–36.
- Kajzer, A. (2020b). Vpliv epidemije na trg dela. Ljubljana. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Kratka analiza. Pridobljeno na: https://www.UMAR.gov.si/publikacije/kratke-analize/publikacija/news/vpliv-epidemije-na-trg-dela/?tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&Hash=790915dedd03dc7415a45548da012153.
- Kogovšek, N., in Petković, B. (2007). O diskriminaciji. Priročnik za novinarke in novinarje. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije. Pridobljeno na: <https://www.mirovni-institut.si/publikacije/o-diskriminaciji-prirocnik-za-novinarke-in-novinarje/>.
- Korošec, A., Gabrijelčič Blenkuš, M., in Robnik, M. (2018). Otroška debelost v Sloveniji – strokovna izhodišča za stroškovno oceno. Ljubljana: NIJZ. Pridobljeno na: https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/stroski_otroske_debelosti.pdf.
- Kresal, B., in Kresal Šoltes, K. (2016). Usklajevanje dela in družine: primeri dobrih praks v kolektivnih pogodbah. Ljubljana: Inštitut za delo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Leschke, J., in Watt, A. (2008). Job quality in Europe. WP2008.07. Brussels: ETUI-REHS. Pridobljeno na: <https://www.etui.org/sites/default/files/08%20WP2008%2007%20EN%20web.pdf>.
- Maqui, E., in Morris, R. (2020). The long term effects of the pandemic: insights from a survey of leading companies. *ECB Economic Bulletin*, 8, European Central Bank. Pridobljeno na: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/focus/2021/html/ecb.ebbox202008_06-bad87fc9b.en.html.
- Mascherini, M., in Bisello, M. (2020). Covid-19 fallout takes higher toll on women. Portal Social Europe. Pridobljeno na: <https://www.socialeurope.eu/covid-19-fallout-takes-higher-toll-on-women>.
- Matko, K., in Horvat, D. (2016). Kako poročati o nasilju v družini in o nasilju nad ženskami. Priročnik za medije. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja. Pridobljeno na: https://www.policija.si/images/stories/Preventiva/Kriminal/PDF/Nasilje-v-druzini_Prirocnik-za-medije.pdf.
- MDDSZ (2016). *Bela knjiga o pokojninah*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/dpd/2Bela_knjiga_o_pokojninah.pdf.
- MDDSZ (2020). Pravice ob rojstvu otroka. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno na: <https://www.gov.si teme/pravice-ob-rojstvu-otroka/>.
- MDDSZ (2021a). Denarna socialna pomoč. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/teme/denarna-socialna-pomoc/>.
- MDDSZ (2021b). Osebna asistenca 2019/2020. Interni podatki.
- MF (2020). Country fiche on pension for the Republic of Slovenia – the 2021 round of projections for the Ageing Working Group (v pripravi).
- Midões, C. (2020). Risking their health to pay the bills: 100 million Europeans cannot afford two months without income. The Bruegel Newsletter. Pridobljeno na: <https://www.bruegel.org/2020/05/two-months-before-the-cliff-millions-of-europeans-cannot-afford-food-and-lodging-after-two-months-without-income/>.
- MJU (2020). Skupno poročilo o prostovoljstvu v Republiki Sloveniji za leto 2019. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2020-09-25-skupno-porocilo-o-prostovoljstvu-v-republiki-sloveniji-za-leto-2019/>.
- Moody's (2020). COVID-19 accelerates housing market trends, exacerbating wealth inequalities. Pridobljeno na: https://www.moody.com/researchdocumentcontentpage.aspx?docid=PBS_1248497.
- Muller, A. E., Hafstad, E. V., Himmels, J. P. W., Smedslund, G., Flottorp, S., Stensland, A. O., Stroobants, S., Van de Velde, S., in Vist, G. E. (2020). The mental health impact of the covid-19 pandemic on healthcare workers and interventions to help them: A rapid systematic review. *Psychiatry Research*, 293. Pridobljeno na: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113441>.
- MZ (2020a). Spletna stran Ministrstva za zdravje. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-zdravje/>.
- MZ (2020b). Predlog zakona o dolgotrajni oskrbi. Uvod in predlog zakona o dolgotrajni oskrbi. Pridobljeno na: <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=7885>.
- MZI (2021). Dolgoročna strategija energetske prenoje stavb do leta 2050. Ljubljana: Ministrstvo za infrastrukturo (v usklajevanju).
- NIJZ (2016). Alkoholna politika v Sloveniji. Priložnosti za zmanjševanje škode in stroškov ter neenakosti med prebivalci. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- NIJZ (2019). Projekt Dvig zdravstvene pismenosti v Sloveniji (ZaPiS). Pridobljeno na: <https://www.nijz.si/sl/projekt-zapis-dvig-zdravstvene-pismenosti-v-sloveniji>.
- NIJZ (2020a). Korak naprej v smeri večje dostopnosti storitev s področja duševnega zdravja. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno na: <https://www.nijz.si/sl/korak-naprej-v-smeri-vecje-dostopnosti-storitev-s-podrocja-dusevnega-zdravja>.
- NIJZ (2020b). Skrb za duševno zdravje v času širjenja novega koronavirusa SARS-CoV-2. Pridobljeno na: <https://www.nijz.si/sl/koronavirus-dusevno-zdravje>.
- NIJZ (2020c). Podatkovni portal. Pridobljeno na: https://podatki.nijz.si/pxweb/si/NIJZ%20podatkovni%20portal?px_language=sl&px_db=NIJZ%20podatkovni%20portal&rxid=ec6c51e4-9263-40d6-866f-df4f1f18058b.
- NIJZ (2020d). Stanje Covid-19 v Sloveniji. Pridobljeno na: <https://covid-19.sledilnik.org/sl/stats>.
- NIJZ (2021a). Dnevno spremljanje okužb s SARS-CoV-2 (COVID-19). Pridobljeno na: <https://www.nijz.si/sl/dnevno-spremljanje-okuzb-s-sars-cov-2-covid-19>.
- NIJZ (2021b). Neenakosti v zdravju: izziv prihodnosti v medsektorskem povezovanju. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje (pred objavo).
- NIJZ (2021c). Krepitev duševnega zdravja za preprečevanje samomora. Pridobljeno na: <https://www.nijz.si/sl/krepitev-dusevnega-zdravja-za-preprecevanje-samomora-0>.
- NIJZ (2021d). Bolniški stalež. Pridobljeno na: <https://www.nijz.si/sl/podatki/bolniski-stalez>.
- NIJZ (2021e). Podatkovni portal. Pridobljeno na: www.nijz.si.
- NLO – Nobody Left Outside (2020). COVID-19 in marginalised groups: Challenges, actions and voices. Pridobljeno na: <https://nobodyleftoutside.eu/wp-content/uploads/NLO-COVID-19-Briefing-paper-Final-August-2020-updated.pdf>.
- Odlok o spremembah in dopolnitvah Odloka o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji (2020). Uradni list RS, št. 157/20.
- Odlok o spremembah in dopolnitvi Odloka o začasni prepovedi ponujanja kulturnih in kinematografskih storitev končnim uporabnikom v Republiki Sloveniji (2020). Uradni list RS, št. 198/20.
- Odlok o spremembah Odloka o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji (2020). Uradni list RS, št. 59/20.
- Odlok o spremembi Odloka o začasni prepovedi ponujanja kulturnih in kinematografskih storitev končnim uporabnikom v Republiki Sloveniji (2020). Uradni list RS 203/20.
- Odlok o začasni delni omejitvi gibanja ljudi in omejitvi oziroma prepovedi zbiranja ljudi zaradi preprečevanja okužb s SARS-CoV-2 (2020). Uradni list RS, št. 155/20.
- Odlok o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji. (2020). Uradni list RS, št. 25/20.
- Odlok o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji (2020). Uradni list RS, št. 152/20.
- Odlok o začasni prepovedi ponujanja kulturnih in kinematografskih storitev končnim uporabnikom v Republiki Sloveniji (2020). Uradni list RS, št. 165/20.
- Odlok o začasni prepovedi ponujanja kulturnih in kinematografskih storitev končnim uporabnikom v Republiki Sloveniji (2020). Uradni list RS, št. 181/20.
- Odlok o začasni prepovedi ponujanja kulturnih in kinematografskih storitev končnim uporabnikom v Republiki Sloveniji (2020). Uradni list RS, št. 190/20.
- Odlok o začasni prepovedi zbiranja ljudi v zavodih s področja vzgoje in izobraževanja ter univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih (2020).

- Uradni list RS, št. 25/20.
- Odlok o začasnih prepovedi zbiranja ljudi v zavodih s področja vzgoje in izobraževanja ter univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih (2020). Uradni list RS, št. 67/20.
- Odlok o začasnih prepovedi zbiranja ljudi v zavodih s področja vzgoje in izobraževanja ter univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih (2020). Uradni list RS, št. 152/20.
- Odlok o začasnih prepovedi zbiranja ljudi v zavodih s področja vzgoje in izobraževanja ter univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih (2020). Uradni list RS, št. 181/20.
- Odlok o začasnih prepovedi zbiranja ljudi v zavodih s področja vzgoje in izobraževanja ter univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih (2020). Uradni list RS, št. 204/20.
- Odlok o začasnih splošni omejitvi zbiranja ljudi na javnih krajih in mestih v Republiki Sloveniji (2020). Uradni list RS, št. 69/20.
- Odlok o začasnih splošni prepovedi gibanja in zbiranja ljudi na javnih mestih in površinah v Republiki Sloveniji ter prepovedi gibanja izven občin (2020). Uradni list RS, št. 38/20.
- Odlok o začasnih omejitvah pri izvajanju športne dejavnosti (2020). Uradni list RS, št. 150/20.
- Odlok o začasnih omejitvah pri izvajanju športnih programov (2020). Uradni list RS, št. 204/20.
- Odlok o začasnih prepovedi zbiranja ljudi v zavodih s področja vzgoje in izobraževanja ter univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih (2021). Uradni list RS, št. 2/21.
- OECD (2016). How good is your job? Measuring and assessing job quality. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/sdd/labour-stats/Job-quality-OECD.pdf>
- OECD (2017a). Starting strong 2017. Key OECD indicators on early childhood. Education and care. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD (2017b). *Health at a glance 2017: OECD indicators*. Paris: OECD Publishing. Pridobljeno na: http://dx.doi.org/10.1787/health_glance-2017-en.
- OECD (2018a). Inequalities in household wealth across OECD countries: Evidence from the OECD wealth distribution database. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=SDD/DOC\(2018\)1&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=SDD/DOC(2018)1&docLanguage=En).
- OECD (2018b). Promoting mental health in Europe: Why and how?, in *Health at a Glance: Europe 2018: State of Health in the EU Cycle*, OECD Publishing, Paris. Pridobljeno na: https://doi.org/10.1787/health_glance_eur-2018-4-en.
- OECD (2019a). The heavy burden of obesity. The economics of prevention. OECD healthy policy studies. Paris: OECD Publishing. Pridobljeno na: <https://doi.org/10.1787/67450d67-en>.
- OECD (2019b). How's life in the digital age? Opportunities and risks of the digital transformation for people's well-being. Paris: OECD Publishing. Pridobljeno na: <https://doi.org/10.1787/9789264311800-en>.
- OECD (2020a). *OECD Employment outlook 2020: Worker security and the COVID-19 crisis*. Pridobljeno na: <https://doi.org/10.1787/1686c758-en>.
- OECD (2020b). OECD Policy responses to coronavirus (COVID-19). Combatting covid-19's effect on children. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/combating-covid-19-s-effect-on-children-2e1f3b2f/>.
- OECD (2020c). Strengthening online learning when schools are closed: The role of families and teachers in supporting students during the covid-19 crisis. Pridobljeno na: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=136_136615-o13x4bkowa&title=Strengthening-online-learning-when-schools-are-closed.
- OECD (2020d). OECD/INFE 2020 international survey of adult financial literacy. Pridobljeno na: www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeglobalfinancialliteracysurveyreport.htm
- OECD (2020e). Health for everyone? Social inequalities in health and health systems. *OECD Health Policy Studies*. Pridobljeno na: <https://doi.org/10.1787/3c8385d0-en>
- OECD (2020f). COVID-19: Protecting people and societies. Pridobljeno na: https://socialprotection.org/sites/default/files/publications_files/document_0.pdf
- OECD Stat (2020). Health. Long-term care resources and utilisation. Pridobljeno na: <https://stats.oecd.org>
- OECD Stat (2021). Podatkovna baza. Pridobljeno na: <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=30123>.
- OECD in European Observatory for Health Systems and Policies (2019). State of health in the EU. Slovenia – country health profile 2019. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/2019_chp_sl_english.pdf.
- OECD/EU (2020). *Health at a glance: Europe 2020. State of health in the EU cycle*. Paris: OECD Publishing. Pridobljeno na: <https://doi.org/10.1787/82129230-en>.
- OZN (2020). *Human development report 2020. Tackling social norms. A game changer for gender inequalities*. New York: UNDP. Pridobljeno na: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hd_perspectives_gsni.pdf?fbclid=IwAR0f-0dW_wtHC3tmc4p24DaoOWMle4RfenZZCY8fuaFvMTT_PkV8KTqglro.
- Pavinelli, R. (2019). Women under austerity – a frontal attack. Social Europe. Pridobljeno na: <https://www.social-europe.eu/women-under-austerity>.
- Pavlovič, K. (2020). Kdo bo odločal o pravicah pacientov do zobozdravniške oskrbe? Ljubljana: Zdravniška zbornica Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.zdravnikazbornica.si/informacije-publikacije-in-analize/obvestila>.
- Pedraza, P. de, Guzi, M. in K. Tijdens (2020). Life dissatisfaction and anxiety in COVID-19 pandemic. *JRC Technical report*. Luksemburg: Publication Office of the European Union. Pridobljeno na: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC120822/kjna30243enn.pdf>.
- Petrišič, N. (2020). Kako naj delodajalci zaposlenim zagotavljajo ustrežno in varno delovno okolje. Konferenca pokojninskega in invalidskega zavarovanja: Zbornik 2020 (16. in 17. november 2020). Ljubljana: Lexpera GV Založba.
- Piasna, A. (2017). European job quality index 2005–2015. ETUI working paper, 6. Brussels: European Trade Union Institute.
- Plesničar M., Drobnjak, M. in K. Filipčič (2020). Kriminaliteta v času covid-19. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo. Pridobljeno na: <http://inst-krim.si/2020/04/kriminaliteta-v-casu-covid-19/>
- Policija (2021). Statistični podatki o nasilju. Pridobljeno interno gradivo. Ljubljana: Policija; Generalna policijska uprava.
- Queisser, M. (2020). One in three is too many: Taking action on violence against women. The OECD Forum Network. Pridobljeno na: www.oecd-forum.org/posts/one-in-three-is-too-many-taking-action-on-violence-against-women
- Računsko sodišče RS (2019). Revizijsko poročilo. Skrb za tiste, ki zaradi starosti, duševne ali telesne prizadetosti potrebujejo pomoč drugih. Pridobljeno na: http://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2019/KAM/KAM-2_RSP_RevizijskoP.pdf
- Rajer, C. (2020). Integrirana oskrba v domačem okolju. Ljubljana: Lexpera, GV Založba.
- Robnik, S. (2017). (Ne)plačano delo: zakaj je uravnoteženost nujna in kako jo doseči? V: M. David (ur.), *Usklajevanje dela in družine ter enakost spolov: regionalni pregled in smernice*, 21–28. Ljubljana: Združenje delodajalcev Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.zds.si/sl/publikacije/>.
- Rutar, T. (2021). Eksperimentalna statistika: Energetska revščina, Slovenija, 2018. Ljubljana: Statistični urad RS. Ljubljana. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/statweb/News/Index/9429>.
- Schutter, O. D. (2021). Statement of the UN special rapporteur on extreme poverty and human rights, on his visit to the EU. Pridobljeno na: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26693&LangID=E>.
- Sendi, R. (2013). Nizek površinski stanovanjski standard v Sloveniji: nizka kupna moč kot večno opravičilo. *Urbani izziv*, 24(1): 22–38.
- Sklep o podaljšanju veljavnosti ukrepa za izboljšanje gospodarskega položaja na področju potrošnje turizma (2020). Ur. l. RS 152/20.
- Skupnost socialnih zavodov Slovenije (2021). Pregled prošenj in prostih mest v domovih za starejše in posebnih socialnovarstvenih zavodih. Pridobljeno na: <http://www.ssz-slo.si/prosnje/pregled-prosnej-in-prostih-mest/>.
- Smolej Jež, S., Nagode, M., Jacovič, A. in Dominkuš, D. (2016). Analiza kadra v dolgotrajni oskrbi. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo. Pridobljeno na: https://www.irss.si/upload2/analiza_kadra_v_do.pdf.
- Spasova, S. in T. Ward (2019). Social protection expenditure and its financing in Europe. A study of national policies. ESPN. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1135&furtherNews=yes&langId=en&newsId=9482>.
- Šter, D. in M. Žnidaršič (2020). Rojeni in umrli, Slovenija, december 2020. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9366>.

- Stiglitz, J., J. Fitoussi in M. Durand (ur.) (2018). *For good measure: Advancing research on well-being metrics beyond GDP*. Paris: OECD Publishing. Pridobljeno na: <https://spire.sciencespo.fr/hdl/2441/3gpul0a2209cuatfpgqv8qt14j/resources/2018-stiglitz-fitoussi-durand-for-good-measure-advancing-research-on-well-being-metrics-beyond-gdp.pdf>.
- SURS (2020). Metodološko pojasnilo. Kazalniki dohodka, revščine in socialne izključenosti. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/8141>.
- SURS (2021). Podatkovna baza. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp>.
- Taquet, M., Luciano, S., Geddes J. R. in P. J. Harrison (2021). Bidirectional associations between COVID-19 and psychiatric disorder: retrospective cohort studies of 62 354 covid-19 cases in the USA. *Lancet Psychiatry*. 8(2): 130–140.
- Torrejón Pérez, S., Fana, M., González-Vázquez, I. in E. Fernández-Macias (2020). The asymmetric impact of COVID-19 confinement measures on EU labour markets. London: CERP, VoxEU. Pridobljeno na: <https://voxeu.org/article/covid-19-lockdown-and-eu-labour-markets>.
- UKC (2021). Spletna stran Univerzitetnega kliničnega centra: Obvestila Pridobljeno na: https://www.kclj.si/index.php?dir=pacienti_in_obiskovalci/obvestila.
- UMAR (2019a). *Poročilo o razvoju 2019*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: https://www.UMAR.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2019/slovenski/POR2019_splet1.pdf.
- UMAR (2019b). *Ekonomski izzivi 2019*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: https://www.UMAR.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2019/EI_2019_cel.pdf.
- UMAR (2020a). *Poročilo o razvoju 2020*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: https://www.UMAR.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2020/slovenski/POR2020.pdf.
- UMAR (2020b). Pregled ukrepov držav in EU za boj proti posledicam COVID19. Pridobljeno na: https://www.UMAR.gov.si/fileadmin/user_upload/sporocila_za_javnost/2020/sporocila_za_javnost_razno_2020/Pregled_ukrepov_drzav_EU_Covid-19_Ukrepi_drzav_EU_-12.6.2020_-_pregled_UMAR.pdf.
- UN (2020c). Adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living. United Nations. General Assembly. Pridobljeno na: <http://www.undocs.org/A/75/148>.
- UMAR (2021). *Evropski steber socialnih pravic*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj (v pripravi).
- UN Women (2020). COVID-19 and ending violence against women and girls. Pridobljeno na: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls>.
- UNDP (2020). Gender Inequality and the COVID-19 Crisis: A Human Development Perspective. Pridobljeno na: http://hdr.undp.org/sites/default/files/covid-19_and_human_development_-_gender_dashboards_final.pdf.
- UNESCO (2020). COVID-19-related discrimination and stigma: A global phenomenon? Pridobljeno na: <https://en.unesco.org/news/covid-19-related-discrimination-and-stigma-global-phenomenon>.
- Varuh človekovih pravic (2020). Varuh Svetina: V času šolanja na daljavo je treba poskrbeti za najšibkeje. Pridobljeno na: <https://www.varuh-rs.si/sporocila-za-javnost/novica/varuh-svetina-v-casu-solanja-na-daljavo-je-treba-poskrbeti-za-najsibkeje/>.
- Vrščič, A. (2013). Ugotavljanje prisotnosti stresa med zaposlenimi v splošni bolnišnici v povezavi z zadovoljstvom na delovnem mestu. Maribor: Univerza v Mariboru. Pridobljeno na: <https://dk.um.si/Dokumnet.php?id=55813>.
- WEF (2020). Global gender gap report 2020. Geneva: World Economic Forum. Pridobljeno na: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf.
- WHO (2019). Can people afford to pay for health care? New evidence on financial protection in Europe (2019). regional report. Pridobljeno na: <https://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/can-people-afford-to-pay-for-health-care-new-evidence-on-financial-protection-in-europe-2019>.
- WHO (2020a). COVID-19 and violence against women. What the health sector can do. Pridobljeno na: <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/vaw-covid-19/en/>.
- WHO (2020b). The impact of COVID-19 on mental, neurological and substance use services: Results of a rapid assessment. Geneva: World Health Organization.
- WHO in HFA-DB (2021). European health information gateway. Database. Pridobljeno na: <https://gateway.euro.who.int/en/datasets/european-health-for-all-database/>.
- Yanan, C., Yang, J., Shi, J., Zhang, P. in X. Wang (2020). Obesity is associated with increased severity of disease in COVID-19 pneumonia: a systematic review and meta-analysis. *European Journal of Medical Research*, 25(64). Pridobljeno na: <https://eurjmedres.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40001-020-00464-9#citeas>.
- Zagovornik načela enakosti (2020). Redno letno poročilo za leto 2019. Ljubljana: Zagovornik načela enakosti Republike Slovenije. Pridobljeno na: http://www.zagovornik.si/wp-content/uploads/2020/07/Redno-letno-porocilo-2019_splet-1.pdf.
- Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS) (2012). Ur. l. RS 62/10, 40/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 14/13, 56/13 – ZŠtip-1, 99/13, 14/15 – ZUUJFO, 57/15, 90/15, 38/16 – odl. US, 51/16 – odl. US, 88/16, 61/17 – ZUPŠ, 75/17, 77/18 in 47/19.
- Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre) (2012). Ur. l. RS 61/10, 40/11, 14/13, 99/13, 90/15, 88/16, 31/18 in 73/18.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah stanovanjskega zakona (SZ-1E) (2020). Predlog zakona. Pridobljeno na: <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-drzbuza/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=11488>.
- Zakon o interventnih ukrepih za pomoč pri omilitvi posledic drugega vala epidemije COVID-19 (ZIUPOPDVE) (2020). Ur. l. RS 203/2020.
- Zakon o interventnih ukrepih za zaježitev epidemije COVID-19 in omilitve njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP) (2020). Ur. l. RS 49/2020.
- Zakon o osebnih asistenci (ZOA) (2017). Ur. l. RS, 10/2017.
- Zakon o začasnih ukrepih za omilitve in odpravo posledic COVID-19 (ZZUOOP) (2020). Ur. l. RS 152/2020.
- Zbornica kliničnih psihologov Slovenije (2020). Psihosocialne posledice epidemije covid-19 in spremljajočih ukrepov za otroke, mladostnike in družine. Javni poziv predstavnikov različnih strokovnih institucij, podan odločevalcem na dan 30. oktober. Pridobljeno na: <http://klinicna-psihologija.si/wp-content/uploads/2020/11/psihosocialne-posledice-epidemije-covid19-psiholo%C5%A1ka-stroka.pdf>.
- ZRSZ (2021). Interni podatki. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.
- ZZZS (2020a). Poslovno poročilo za leto 2019. Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. Pridobljeno na: www.zzzs.si.
- ZZZS (2020b). Interni podatki o mesečni realizaciji obračunane vrednosti storitev po dejavnostih; pridobljeni na prošnjo UMAR. Ljubljana: ZZZS.
- ZZZS (2021a). Poslovno poročilo ZZZS za leto 2020 (Interno gradivo za obravnavo na skupščini Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije).
- ZZZS (2021b). Preliminarna ocena ZZZS in SURS o tekočih izdatkih za zdravstvo (brez investicij) v letu 2020 po metodologiji OECD za zdravstvene račune (interno gradivo ZZZS).

Poglavje 4 s kazalniki:

- Adams-Prassl, A., Boneva, T., Golin, M., in Rauh, C. (2020). Inequality in the impact of the coronavirus shock: Evidence from real time surveys, IZA Discussion Paper 13183. Pridobljeno na: <http://ftp.iza.org/dp13183.pdf>.
- ARSO (2020). Kakovost zraka v letu 2019. Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- ARSO (2021a). Izpusti TGP po kategorijah virov. Interni podatki. Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- ARSO (2021b). Kazalci okolja. Ljubljana: Agencija RS za okolje. Pridobljeno na: <http://kazalci.arso.gov.si>.
- ARSO (2021c). Izpusti prašnih delcev. Interni podatki. Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- ARSO (2021d). Geoportal. Ljubljana: Agencija RS za okolje. Pridobljeno na: <https://www.arso.gov.si/narava/prostorski%20podatki.html>.
- BF (2009). Raziskave onesnaženosti tal Slovenije v letu 2008. Ljubljana: Biotehniška fakulteta. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/ARSO/Tla/Raziskave-onesnazenosti-tal-Slovenije-v-letu-2008-1.del.pdf>.
- Borzen (2021). Center za podpore. Poročila in podatki. Dostopno na: <http://www.borzen.si/sl/Domov/menu2/Center-za-podpore-proizvodnji-zelene-energije/Predstavitev-centra-za-podpore>.
- CE Delft (2020). Health costs of air pollution in European cities and the linkage

- with transport. Cleanair4health. Delft: CE Delft. Pridobljeno na: <https://cleanair4health.eu>.
- CER (2021). Ljubljana: Center energetsko učinkovitih rešitev. Pridobljeno na: <http://www.cer-slo.si/trendi-trajnostnega-financiranja-20-01-2021.html>.
- Circle Economy (2021). The circularity Gap Report 2021. Pridobljeno na: <https://www.circularity-gap.world/2021>.
- Direktiva (EU) 2018/410 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. marca 2018 o spremembi Direktive 2003/87/ES za krepitev stroškovno učinkovitega zmanjšanja emisij in nizkoogljičnih naložb ter Sklepa (EU) 2015/1814 (2018). Uradni list EU, št. 76 z dne 19. 3. 2018, stran 3.
- Direktiva 2008/50/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. maja 2008 o kakovosti zunanjega zraka in čistejšem zraku za Evropo. Uradni list EU, št. 152/1 z dne 11. 6. 2008.
- EEA (2017). Oblikovanje prihodnosti energije v Evropi: čista, pametna in iz obnovljivih virov. Signali EEA 2017. Kopenhagen: Evropska agencija za okolje.
- EK (2010). EVROPA 2020 – Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast. COM (2010) 2020 konč. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SL_ACT_part1_v1.pdf.
- EK (2019a). Evropski zeleni dogovor. COM (2019) 640 final. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_1&format=PDF.
- EK (2019b). Doseganje podnebne nevtralnosti do leta 2050. Strateška dolgoročna vizija za uspešno, moderno, konkurenčno in podnebno nevtralno gospodarstvo EU. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/92f6d5bc-76bc-11e9-9f05-01aa75ed71a1/>.
- EK (2020). EU Climate Action Progress Report. Kick-starting the journey towards a climate neutral Europe by 2050 (2020). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/strategies/progress/docs/com_2020_777_en.pdf.
- EK (2020a). Strategija EU za trajnostno in pametno mobilnost – usmerjenost evropskega prometa na pravo pot za prihodnost. COM (2020) 789 final. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0789&qid=1611776669400>.
- EK (2020b). Odpornost na področju kritičnih surovin: oris poti k večji zanesljivosti in trajnosti. COM (2020) final. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0474>.
- EK (2020c). Strategija EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030 – Vračanje narave v naša življenja. COM (2020) 380 final. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1590574123338&uri=CELEX%3A52020DC0380>.
- EK (2020d). Naložbeni načrt za trajnostno Evropo. Naložbeni načrt za evropski zeleni dogovor. COM (2020) 21 final. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0021&from=EN>.
- EK (2020e). Next generation EU. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en#nextgenerationeu.
- EK (2020f). Tehnične smernice za uporabo „načela, da se ne škoduje bistveno“ v skladu z uredbo o vzpostavitvi mehanizma za okrevanje in odpornost. Luksemburg: Uradni list EU. Pridobljeno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC0218\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC0218(01)&from=EN).
- EK (2020g). Krepitev evropskih podnebnih ambicij do leta 2030. Luksemburg: Uradni list EU. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0562&from=EN>.
- EK (2021). Energy efficiency – targets, directive and rules. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-efficiency/targets-directive-and-rules_en.
- EK (2021a). Drugi obeti za čist zrak. COM (2021) 3 final. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0003&from=SL>.
- Energetska zbornica Slovenije (2021). Za skoraj 4 mrd EUR načrtovanih zelenih energetskih naložb. Pridobljeno na: <https://ezs.si/za-skoraj-4-mrd-eur-načrtovanih-zelenih-energetskih-naložb/>.
- ESPN (2019). Circular Economy and Territorial Consequences. Policy Guide. Pridobljeno na: <https://www.espon.eu/>.
- Eurostat (2021). Podatkovna baza. Luksemburg: Eurostat. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Evropski svet in Svet EU (2020). Reforma sistema EU za trgovanje z emisijami. Pridobljeno na: <https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/climate-change/reform-eu-ets/>.
- IEA (2020). World Energy Outlook 2020. Paris: International Energy Agency. Pridobljeno na: <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2020>.
- IJS (2020). LIFE podnebna pot 2050. Podnebno ogledalo 2020, Ukrep v središču – Zelena javnofinancijska reforma. Ljubljana: Konzorcij IJS s partnerji. Pridobljeno na: https://www.podnebnapot2050.si/wp-content/uploads/2021/01/Podnebno_Ogledalo_2020_Zvezek8_US_Reforma_Koncnopdf.
- IJS (2020). Podnebno ogledalo 2020. LIFE ClimatePath2050. Ljubljana: Institut Jožef Stefan.
- International Resource Panel (2019). Global Resources Outlook 2019. Pridobljeno na: <https://www.resourcepanel.org/reports/global-resources-outlook>.
- KIS (2020a). Poročilo o stanju kmetijstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019. Ljubljana: Kmetijski inštitut Slovenije.
- KIS (2020b). Prva ocena stanja v kmetijstvu v letu 2020. Ljubljana: Kmetijski inštitut Slovenije.
- Kovač, M. (2020). Izpusti toplogrednih plinov v Sloveniji in EU v luči spremljanja prizadevanj za njihovo zmanjšanje. Kratka analiza. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Lampič, B. (2020). Evidenca funkcionalno degradiranih območij v Sloveniji. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- MF (2019). Zelena proračunska reforma, Okoljski in javnofinancijski vidiki spodbud v Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za finance. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MF/Davcni-direktorat/DOKUMENTI/Zelena-proracunska-reforma-Okoljski-in-javnofinancijski-vidik-spodbud-v-Sloveniji.pdf>.
- MF (2020). Zakon o davku na motorna vozila. Ljubljana: Ministrstvo za finance. Pridobljeno na: <https://e-uprava.gov.si/download/edemokracija/datoteka/Vsebina/448991?disposition=inline>.
- MKGP (2021). Videokonferenca ministrov za kmetijstvo in ribištvo, 25. 1. 2021. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- MKGP (2021a). Strateški načrt Skupne kmetijske politike za obdobje 2023–2027. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/podrocja/kmetijstvo-gozdarstvo-in-prehrana/>.
- MKGP in MGRT (2012). Akcijski načrt za povečevanje konkurenčnosti gozdnolenske verige do leta 2020 (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MGRT/Dokumenti/DL/Akcijski-naclrt-LES-JE-LEP.pdf>.
- MOP (2017). Poročilo o okolju v Republiki Sloveniji 2017. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za okolje.
- MOP (2020). Dolgoročna podnebna strategija Slovenije do leta 2050 – osnutek. Ljubljana: Ministrstvo za okolje. Pridobljeno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Javne-objave/Javne-obravnave/podnebna-strategija_2050/dolgorocna_podnebna_strategija_2050.pdf.
- MOP (2020). Osnutek Dolgoročne podnebne strategije Slovenije do leta 2050. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/zbirke/javne-objave/osnutek-dolgorocne-podnebne-strategije-slovenije-do-leta-2050/>.
- MOP (2020a). Četrto poročilo o izvajanju Operativnega programa ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor RS.
- MOP (2020b). Podnebne spremembe. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/podrocja/okolje-in-prostor/okolje/podnebne-spremembe/>.
- MOP (2020c). Trgovanje s pravicami do emisije. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/teme/trgovanje-s-pravicami-do-emisije/#e26054>.
- MzI (2020). Nacionalni energetski in podnebni načrt. Ljubljana: Ministrstvo za infrastrukturo. Pridobljeno na: <https://www.energetika-portal.si/dokumenti/strateski-razvojni-dokumenti/nacionalni-energetski-in-podnebni-naclrt/>.
- MzI (2021). Nacionalna strategija za izstop iz premoga in prestrukturiranje premogovnih regij v skladu z načeli pravičnega prehoda. Ljubljana: Ministrstvo za infrastrukturo. Pridobljeno na: <https://www.energetika->

- portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/premog_izhod/strategija_premog_v2_jo_mar2021.pdf.
- Odločba št. 406/2009/ES Evropskega parlamenta in sveta z dne 23. aprila 2009 o prizadevanju držav članic za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, da do leta 2020 izpolnijo zavezo Skupnosti za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov (2009). Uradni list EU, št. 140 z dne 5. 6. 2009, stran 136.
- OECD (2019a). Global Material Resources Outlook to 2060. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.oecd.org/environment/global-material-resources-outlook-to-2060-9789264307452-en.htm>.
- OECD (2019b). Environment at a Glance Indicators. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/environment/environment-at-a-glance/>.
- OECD (2020a). Covid-19 and the Low-carbon Transition: Impacts and possible policy responses. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-and-the-low-carbon-transition-impacts-and-possible-policy-responses-749738fc/>.
- OECD (2020b). The role of transparency in avoiding a COVID-19 induced food crisis. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-role-of-transparency-in-avoiding-a-covid-19-induced-food-crisis-d6a37aeb/>.
- OECD (2021a). Making the green recovery work for jobs, income and growth. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/making-the-green-recovery-work-for-jobs-income-and-growth-a505f3e7/>.
- OECD (2021b). Towards to sustainable recovery. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Ogrin, M. (2017). Komentar h kazalcem o kakovosti zraka. Interno gradivo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu (2007). Uradni list RS, št. 111/07.
- Resolucija o nacionalnem programu o strateških usmeritvah slovenskega kmetijstva in živilstva »Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021« (ReNPURSK) (2020). Uradni list RS, št. 8/20.
- SiDG (2021). Kočevje: Slovenski državni gozdovi. Pridobljeno na: <https://sidg.si/index.php/>.
- Slovensko partnerstvo za tla, KIS, MOP (2018). Onesnaženost tal – skrita nevarnost. Ljubljana: Slovensko partnerstvo za tla, Kmetijski inštitut Slovenije, Ministrstvo za okolje in prostor. Pridobljeno na: https://www.kis.si/f/docs/Mednarodno_letno_tal_Svetovni_dan_tal/Plakat_Onesnazenost_tal_A3_1.pdf.
- Stritih trajnostni razvoj (2018). Okoljski odtis Slovenije – izračun projekcij in scenarijev zmanjšanja okoljskega odtisa za izbrane ukrepe. Bovec: Stritih trajnostni razvoj.
- SURS (2021). SI-STAT podatkovni portal. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl>.
- SVRK (2017). Strategija razvoja Slovenije 2030. Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
- SVRK (2021). Državna sekretarka mag. Monika Kirbiš Rojs: »Sredstva za okrevanje in odpornost so priložnost za zeleno preobrazbo.« Ljubljana: Služba vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2021-01-20-drzavna-sekretarka-mag-monika-kirbis-rojs-sredstva-za-okrevanje-in-odpornost-so-priloznost-za-zeleno-preobrazbo/>.
- Trobec, T. (2017). Poraba vode in vodna produktivnost. Interno gradivo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- UMAR (2019). Poročilo o razvoju 2019. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- UMAR (2020a). Poročilo o razvoju 2020. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- UMAR (2020b). Poročilo o produktivnosti. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Uredba (EU) 2018/842 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. maja 2018 o zavezujočem letnem zmanjšanju emisij toplogrednih plinov za države članice v obdobju od 2021 do 2030 kot prispevku k podnebnim ukrepom za izpolnitev zavez iz Pariškega sporazuma ter o spremembi Uredbe (EU) št. 525/2013 (2018). Uradni list EU, št. 156 z dne 19. 6. 2018, stran 26.
- Uredba (EU) 2020/852 (2020). Uredba (EU) 2020/852 Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi okvira za spodbujanje trajnostnih naložb ter spremembi Uredbe (EU) 2019/2088. Luksemburg: Uradni list EU. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0852&from=EN>.
- Uredba komisije (EU) št. 849/2010 z dne 27. septembra 2010 o spremembi Uredbe (ES) št. 2150/2002 Evropskega parlamenta in Sveta o statistiki odpadkov (2010). Uradni list EU, št. 253/2 z dne 28. 9. 2010.
- York University Ecological Footprint Initiative & Global Footprint Network (2021). National Footprint and Biocapacity Accounts, 2021 edition. Dostopno na: <https://data.footprintnetwork.org>.
- Zakon o ratifikaciji Okvirne konvencije Združenih narodov o spremembi podnebja (UNFCCC) (1995). Uradni list RS, št. 59/95 z dne 19. 10. 1995.
- ZGS (2020). Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2019. Ljubljana: Zavod za gozdove Slovenije. Pridobljeno na: http://www.zgs.si/fileadmin/zgs/main/img/PDF/LETNA_POROCILA/2019_Porocilo_o_gozdovih.pdf.

Poglavje 5 s kazalniki:

- Aristovnik, A., Kovač, P., Ravšelj, D., Tomaževič, N., Umek, L. (2020). Vpliv epidemije covid-19 na učinkovitost javne uprave. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
- AVP (2021). Prometne nesreče in posledice – mesečni prikaz. Ljubljana: Javna agencija Republike Slovenije za varnost prometa. Pridobljeno na: <https://www.avp-rs.si/wp-content/uploads/2021/01/25-1-2020.pdf>.
- Barbutovski, D., Bucik, M., Lange, S. (2017). Prispevek k razpravi o prihodnosti EU in vlogi Slovenije: Priporočila Zavoda Evropa misli. Ljubljana: Zavod misli.
- Bertelsmann (2020). Sustainable governance indicators. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung. Pridobljeno na: <https://www.sgi-network.org/2020/>.
- CJMMK (2018). Evropska družboslovna raziskava – SJM 2002–2018. Pridobljeno interno gradivo. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Council of the EU (2020). Council Conclusions on Security and Defence 8792/20. Bruselj: Svet Evropske unije.
- Doing Business (2019). Doing Business 2020. Washington: The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. Pridobljeno na <http://www.doingbusiness.org/>.
- DUTB (2019). Poslovna strategija DUTB 2019–2022. Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank.
- DUTB (2020a). Letno poročilo DUTB 2019. Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank.
- DUTB (2020b). Polletno poročilo DUTB 2020. Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank.
- DVK (2018). Lokalne volitve 2018. Ljubljana: Državna volilna komisija. Pridobljeno na: <https://dvk-rs.si/arhivi/lv2018/index.html>.
- EEAS (2021). Towards a Strategic Compass. Bruselj: EEAS. Pridobljeno na: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/89047/towards-strategic-compass_en.
- EK (2019). Predlog skupnega poročila Komisije in Sveta o zaposlovanju (k Sporočilu Komisije o letni strategiji za trajnostno rast za leto 2020). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3951d3a7-2177-11ea-95ab-01aa75ed71a1/language-sl>.
- EK (2020a). Čas za Evropo: obnova in priprava za naslednjo generacijo. Bruselj: Evropska komisija.
- EK (2020b). eGovernment Benchmark 2020. Bruselj: Evropska komisija.
- EK (2020c). EU Justice Scoreboard 2020. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_en.
- EK (2020d). Evropski semester 2020: Poročilo o državi – Slovenija 2020. Bruselj: Evropska komisija.
- EK (2020e). Poročilo o stanju pravne države za leto 2020. EK: Bruselj. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/info/publications/2020-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en.
- EK (2020f). Proračun EU kot gonilo načrta okrevanja za Evropo. Bruselj: Evropska komisija.
- EK (2020g). Statistični podatki o varnosti v cestnem prometu za leto 2019: kaj se skriva za številkami? Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/qanda_20_1004.

- EK (2020h). The Digital Economy and Society Index – DESI. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi/>.
- EK (2020i). Varstvo podatkov kot stebler krepitve vloge državljanov in pristopa EU k digitalnemu prehodu – dve leti uporabe splošne uredbe o varstvu podatkov. Sporočilo komisije evropskemu parlamentu in svetu. Bruselj, 24. 6. 2020, COM/2020/264 final. Pridobljeno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0264&from=EN>.
- ESČP (2021). Analysis of statistics 2020. Strasbourg: Evropsko sodišče za človekove pravice.
- ESS (2019). Protokol Vlade RS in socialnih partnerjev o spoštovanju in spodbujanju socialnega dialoga. Ljubljana: ESS – Ekonomsko socialni svet. Pridobljeno na: <http://www.ess.si/ess/ess-si/sf/ekonomsko-socialni-svet/protokol-vlade-rs-in-socialnih-partnerjev>.
- ESS (2021). European Social Survey Data. Pridobljeno na: <http://nesstar.ess.nsd.uib.no/webview/>.
- Eurobarometer (2017). Special Eurobarometer 464b – Europeans' attitudes towards security. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/1569>.
- Eurobarometer (2020a). Eurobarometer Interactive. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/index>.
- Eurobarometer (2020b). Special Eurobarometer 502: Corruption. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/>.
- Eurobarometer (2020c). Standard Eurobarometer 93. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/>.
- Eurofound (2018). Societal change and trust in institutions. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pridobljeno na: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18036en.pdf.
- Eurostat (2021a). European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) 2020. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>.
- Eurostat (2021b). Podatkovna baza. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Hafner-Fink, M., Broder, Ž., Doušak, M., Falle-Zorman, R., Gerdina, O., Jagodic, A., Kecman, I., Kurdija, S., Mihelj, V., Polič, M., Uhan, S., Toš, N., Vovk, T., Zajšek, S., in Malnar, B. (2020). Slovensko javno mnenje 2020/1 – Poročilo o izvedbi raziskave in sUMARni pregled rezultatov. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno na: <https://www.cjm.si/gradiva/>.
- IDEA (2020). Voter Turnout Database. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Pridobljeno na: <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout>.
- IEP (2020a). Global Peace Index. Sydney: Institute for Economics & Peace. Pridobljeno na: <https://www.visionofhumanity.org/maps/#/>.
- IEP (2020b). Global Peace Index 2020: Measuring Peace in a Complex World. Sydney: Institute for Economics & Peace. Pridobljeno na: https://visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/10/GPI_2020_web.pdf.
- IMD (2020a). The IMD World Competitiveness Yearbook. Lausanne: Institute for Management Development. Pridobljeno na: <https://www.worldcompetitiveness.com/>.
- IMD (2020b). The IMD World Digital Competitiveness Ranking. Lausanne: Institute for Management Development. Pridobljeno na: <https://www.worldcompetitiveness.com/>.
- Jaklič, A., Koleč, A., Knez, K. (2018). Tuji investitorji o slovenskem poslovnem okolju 2018. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- KPK (2020). Letno poročilo. Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije. Pridobljeno na: <https://www.kpk-rs.si/2021/01/28/odziv-komisije-na-rezultate-indeksa-zaznave-korupcije-ne-moremo-biti-zadovoljni/>.
- KPK (2021). Odziv Komisije na rezultate indeksa zaznave korupcije: Ne moremo biti zadovoljni. Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije. Pridobljeno na: <https://www.kpk-rs.si/2021/01/28/odziv-komisije-na-rezultate-indeksa-zaznave-korupcije-ne-moremo-biti-zadovoljni/>.
- Meško, G., in Sotlar, A. (2012). Preprečevanje kriminalitete v lokalnih skupnostih – med ad hoc pristopi in na znanju temelječih preventivnih dejavnostih. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 63(3). Pridobljeno na: https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2012/03/RKK2012-03_Mesko_Sotlar_PreprecevanjeKriminaliteteVLokalnihSkupnostih.pdf.
- MF (2021). Letna odmera dohodnine. Pridobljeno na: https://www.fu.gov.si/davki_in_druge_dajatve/podrocja/dohodnina/letna_odmera_dohodnine/#c4618.
- MJU (2018). Poročilo o zadovoljstvu uporabnikov javnih storitev za obdobje od 17. januarja do 30. junija 2018. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU (2019). Akcijski načrt za izboljšanje postopka načrtovanja, priprave, sprejemanja in vrednotenja učinkov zakonodaje 2019–2022. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU (2020a). Končno poročilo o izvajanju programa vlade Republike Slovenije za krepitev integritete in transparentnosti 2017–2019. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU (2020b). Poročilo o izvajanju Resolucije o normativni dejavnosti v letih 2017, 2018, 2019. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno na: <https://www.stopbirokraciji.gov.si/publikacije/porocila>.
- MJU (2020c). Poročilo o izvedbi rednega postopka CAF EPI 2020. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU (2020d). Statistično poročilo o javnih naročilih, oddanih v letu 2019. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno na: <https://ejn.gov.si/direktorat/porocila-in-analize.html>.
- MJU (2021a). 13. poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU (2021b). Enotna zbirka ukrepov za boljše zakonodajo in poslovno okolje. Pridobljeno na: <https://enotnazbirkauprav.gov.si/>.
- MJU (2021c). Stop birokraciji – Dobre prakse. Pridobljeno na: <https://www.stopbirokraciji.gov.si/dobre-prakse/>.
- MO (2020a). Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2019. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo. Pridobljeno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MO/Dokumenti/Letno_porocilo_MO_2019.pdf.
- MO (2020b). Predsednik republike danes z obrambnim ministrom obiskal Štab Civilne zaščite Republike Slovenije na Igu. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo. Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2020-04-06-predsednik-republike-danes-z-obrambnim-ministrom-obiskal-stab-civilne-zascite-republike-slovenije-na-igu/>.
- MP (2012). Strategija pravosodje 2020. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje.
- Mrak, M., Bučar, M., Kamnar, H. (2007). Mednarodno razvojno sodelovanje Republike Slovenije. IB revija, I. 41, št. 3/4. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- MZZ (2015). Slovenija: Varna, uspešna in v svetu spoštovana. Zunanja politika Republike Slovenije. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- MZZ (2018). Strategija mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije do leta 2030. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- MZZ (2020a). Letno poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije 2019. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- MZZ (2020b). Poročilo o mednarodnem razvojnem sodelovanju Republike Slovenije za leto 2019. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- MZZ (2020c). Posebni vladni projekt predsedovanje Republike Slovenije Svetu Evropske unije 2021. Revidirana projektna naloga. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- NIJZ (2020). Ničelna toleranca do nasilja nad ženskami. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno na: <https://www.nijz.si/sl/nicelna-toleranca-do-nasilja-nad-zenskami>.
- Odluk o strategiji upravljanja kapitalskih naložb (2015). Uradni list RS, št. 53/15.
- OECD (2017). OECD Development Cooperation Peer Reviews: Slovenia. Paris: Organisation for Economic Development and Cooperation.
- OECD (2018a). Indicators of Product Market Regulation. Paris: Organisation for Economic Development and Cooperation.
- OECD (2018b). Regulatory policy in Slovenia – Oversight matters. Paris: Organisation for Economic Development and Cooperation.
- OECD (2019a). Government at a glance 2019. Paris: Organisation for Economic Development and Cooperation.
- OECD (2019b). Road Safety Annual Report 2019 – Slovenia. Paris: OECD/ITF.

- Pridobljeno na: <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/slovenia-road-safety.pdf>.
- OECD (2020a). Digital Government Index: 2019 results. Paris: Organisation for Economic Development and Cooperation.
- OECD (2020b). Digital Government Review of Slovenia - Key Findings. Paris: Organisation for Economic Development and Cooperation.
- OECD (2020c). Road Safety Annual Report 2020. Paris: OECD/ITF. Pridobljeno na: https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/docs/irtad-road-safety-annual-report-2020_0.pdf.
- OECD (2020d). Slovenia Mid-term Review, 23 October 2020. Paris: Organisation for Economic Development and Cooperation. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/razvojno-sodelovanje/OECD-DAC-2020-v-anglescini.pdf>.
- Plesničar, M., Drobňjak, M., in Filipčič, K. (2020). Kriminaliteta v času covid-19. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo. Pridobljeno na: <http://inst-krim.si/2020/04/kriminaliteta-v-casu-covid-19/>.
- Policija (2019). Letno poročilo o delu policije za leto 2018. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, Služba generalnega direktorja policije. Pridobljeno na: <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorociloC4%8Dilo2018.pdf>.
- Policija (2020a). Letno poročilo o delu policije za leto 2019. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, Služba generalnega direktorja policije. Pridobljeno na: https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2019_popr.pdf.
- Policija (2020b). Pregled dela policije za prvo polletje 2020. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. Pridobljeno na: <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/PorociloZaPrvoPolletje2020.pdf>.
- Policija (2020c). Danes je mednarodni dan družin, storite kaj lepega za svoje bližnje in dobre odnose z njimi. Sporočilo za javnost. Ljubljana: Policija. Pridobljeno na: <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/104070-danes-je-mednarodni-dan-druzin-storite-kaj-lepega-za-svoje-bliznje-in-odnose-z-njimi>.
- Policija (2021). Ilegalne migracije na območju Republike Slovenije. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. Pridobljeno na: <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika/mejna-problematika/nedovoljene-migracije-na-območju-republike-slovenije>.
- Predlog Zakona o debirokratizaciji – predlog za obravnavo (2021). Ljubljana: Kabinet predsednika vlade.
- Predlog Zakona o nacionalnem demografskem skladu – predlog za obravnavo (2020). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Rakar, I., in Kovač, P. (2019). Boljši predpisi kot horizontalna politika razvoja slovenske javne uprave: med cilji in realnostjo. V: Pečarič, M. (ur.), Od boljših predpisov k njihovem učinkovitejšemu izvrševanju. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
- Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 54/17.
- Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v letih od 2016 do 2022 (ReNPVNDN16–22) (2016). Uradni list RS, št. 75/16.
- Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., Woelm, F. (2020). The Sustainable Development Goals and COVID19. Sustainable Development Report. Cambridge: Cambridge University Press.
- SDH (2020a). Letno poročilo o upravljanju kapitalskih naložb RS in SDH za leto 2019. Poročilo SDH Državnemu zboru RS. Ljubljana: Slovenski državni holding. Pridobljeno na: https://www.sdh.si/Data/Documents/financna-porocila/2019/Letno%20porociloC4%8Dio%20o%20upravljanju%20kapitalskih%20nalo%20%BEb%20R5%20in%20SDH%20za%20leto%202019_konC4%8Dna.pdf.
- SDH (2021). Spletna stran SDH. Ljubljana: Slovenski državni holding. Pridobljeno na: <https://www.sdh.si/>.
- SURS (2021). SI-STAT podatkovni portal. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <https://pxweb.stat.si/SiStat/si>.
- SVRK (2017). Strategija razvoja Slovenije. Ljubljana: Služba vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
- Transparency international (2021). Corruption Perception Index 2020. Berlin: Transparency international. Pridobljeno na: <https://www.transparency.org/>.
- UMAR (2014). Ekonomski izzivi 2014. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- UMAR (2020a). Poročilo o produktivnosti. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- UMAR (2020b). Poročilo o razvoju 2020. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- URSZR (2021a). Ogroženost Slovenije. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/podrocja/obramba-varnost-in-javni-red/varstvo-pred-naravnimi-in-drugimi-nesrečami/ogrozenost-slovenije/>.
- URSZR (2021b). Pomembnejši dogodki s področja sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami dne 31. decembra 2020. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje. Pridobljeno na: <https://www.gov.si/novice/2021-01-01-pomembnejši-dogodki-s-podrocja-sistema-varstva-pred-naravnimi-in-drugimi-nesrečami-dne-30-decembra-2020/>.
- Ustavno sodišče (2020). Odločba U-I-83/20. Uradni list RS, št. 58/20 in 128/20.
- Valicon (2021). Valicon ogledalo Slovenije marec 2021 – II. del: Zaupanje v institucije in poklice. Ljubljana: Valicon. Pridobljeno na: <https://www.valicon.net/sl/2021/03/valicon-ogledalo-slovenije-marec-2021-ii/>.
- Vrhovno sodišče Republike Slovenije (2020). Otvoritev sodnega leta 2020. Ljubljana: Vrhovno sodišče Republike Slovenije.
- Vrhovno sodišče Republike Slovenije (2021). Otvoritev sodnega leta 2021. Ljubljana: Vrhovno sodišče Republike Slovenije.
- WEF (2019). The Global competitiveness report 2019. Geneva: World Economic Forum. Pridobljeno na: <https://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2019/>.
- WGI (2020). World Bank Governance Indicators Database. Washington: World Bank. Pridobljeno na: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
- WJP (2020). Rule of Law Index 2020. Washington: World Justice Project. Pridobljeno na: <https://worldjusticeproject.org/>.
- Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK-C) (2020). Uradni list RS, št. 158/20.
- Zakon o pravnem varstvu v postopkih javnega naročanja (ZPVPJN-C) (2019). Uradni list RS, št. 72/19.
- ZSSS in RGZC (2018). Poročilo analize stanja na področju socialnega dialoga v Sloveniji in tujini ter pregled dobrih praks doma in v tujini. Celje: RGZC – Regionalna gospodrska zbornica Celje. Pridobljeno na: <https://rgzc.gzs.si/Portals/rgzc-gzs/Analiza%20socialni%20dialog.pdf>.

Seznam uporabljenih kratic

ACS	Andragoški center Slovenije
ADS	anketa o delovni sili
AJPES	Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve
APG	anketa o porabi v gospodinjstvih
ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
AVP	Javna agencija Republike Slovenije za varnost prometa
BDP	bruto domači proizvod
BIRR –	bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
BND	bruto nacionalni dohodek
BS	Banka Slovenije
CAF	(angl. Common Assessment Framework) – skupni ocenjevalni okvir
Cedefop	Evropski center za razvoj poklicnega usposabljanja
CEPEJ	(angl. European Commission for the Efficiency of Justice) – Evropska komisija za učinkovitost pravosodja
CER –	Center energetske učinkovitosti rešitev
CH4 –	metan
CJMMK	Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij
CKZ	center za krepitev zdravja
CLARIN	slovenski nacionalni konzorcij v mreži evropske raziskovalne infrastrukture
CMEPIUS	Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja
CO2	ogljikov dioksid
CPI	(angl. Consumer Price Index) – indeks cen življenjskih potrebščin
CPI	Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje
ČŠOD	Center šolskih in obšolskih dejavnosti
DARS –	Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji
DIH –	Digitalno inovacijsko stičišče Slovenije
DDV	davek na dodano vrednost
DESI	(angl. Digital Economy and Society Index) – indeks digitalnega gospodarstva in družbe
DG SANTE	(angl. The Directorate-General for Health and Food Safety) – generalni direktorat za zdravje in varnost hrane
DO	dolgotrajna oskrba
DSO	dom starejših občanov
DRSI	Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo
DUTB	Družba za upravljanje terjatev bank
DVK	državna volilna komisija
EACEA	Evropska izvajalska agencija za izobraževanje in kulturo
EAPN	(angl. European Anti-Poverty Network) – Evropska mreža za boj proti revščini
EBITDA	prihodek pred obrestmi, davki in amortizacijo
ECB	(angl. European Central Bank) – Evropska centralna banka
ECDC	(angl. European Centre for Disease Prevention and Control) – Evropski center za nadzor in preprečevanje bolezni
EEAS	(angl. European External Action Service) – Evropska služba za zunanje delovanje

EFB	(angl. European Fiscal Board) – Evropski fiskalni svet
EFQM	(angl. European Foundation for Quality Management) – Evropski sklad za upravljanje kakovosti
EHIS	(angl. European Health Interview Survey) – evropska zdravstvena raziskava
EII	(angl. European Innovation Index) – evropski inovacijski indeks
EIKZ	evropski indeks kakovosti zaposlitve
EIPA	(angl. European Institute for Public Administration) – Evropski inštitut za javno upravo
EK	Evropska komisija
EMMS	enotna metodologija za merjenje stroškov
EMU	evropska monetarna unija
EPO	(angl. European Patent Office) – Evropski patentni urad
ERD	ekvivalentni razpoložljivi dohodek
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
ESI	(angl. Economic sentiment indicator) – kazalnik gospodarske klime
ESPON	(angl. European Spatial Planning Observation Network) – Evropsko omrežje za spremljanje prostorskega razvoja
ESS	Ekonomsko-socialni svet
ET 2020	(angl. Education and Training 2020) – Izobraževanje in usposabljanje 2020
ETS	(angl. Emission Trading System) – sistem trgovanja z izpusti
EU	Evropska unija
EUA	(angl. European University Association) – Združenje evropskih univerz
EUIPO	(angl. European Union Intellectual Property Office) – Urad EU za intelektualno lastnino
EUR	evro
EUROAC	(angl. The Academic Profession in Europe: Responses to Societal Challenges) Akademsko stroka v Evropi: odzivi na družbene izzive
EUROSTAT	(angl. The Statistical Office of the European Union) – Evropski statistični urad
EUSAIR	Strategija EU za jadransko-jonsko regijo
FDO	funkcionalno degradirana območja
FEANTSA	(angl. European Federation of National Organisations Working with the Homeless) – evropska zveza nacionalnih organizacij za delo z brezdomnimi
FRA	(angl. European Union agency for fundamental rights) – Agencija Evropske unije za temeljne pravice
FURS	Finančna uprava Republike Slovenije
GD	gospodarske družbe
GDPR	(angl. General Data Protection Regulation) – Splošna uredba o varstvu podatkov
GEM	(angl. Global Entrepreneurship Monitor) – Globalni podjetniški monitor
GFN	Global Footprint Network
Gg	gigagram (1000 ton)
GRECO	(angl. The Group of States against Corruption) – Skupina držav proti korupciji pri Svetu Evrope
GURS	Geodetska uprava Republike Slovenije
ha	hektar
HBSC	(angl. Health Behaviour in School-aged Children) – Zdravstveno vedenje pri šolarjih
HSP	huda stanovanjska prikrajšanost
IAP	inovacijsko aktivna podjetja
ICTWSS	(angl. Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts) – institucionalne značilnosti sindikatov, določanja plač, posredovanja države in socialnih sporazumov
IDEA	(angl. International Institute for Democracy and Electoral Assistance) – Mednarodni inštitut za demokracijo in pomoč pri volitvah

IDS	implicitna davčna stopnja (na delo, kapital, potrošnjo, energijo)
IER	Inštitut za ekonomska raziskovanja
IIBA	(angl. The International Institute of Business Analysis) – Mednarodni inštitut za poslovno analitiko
IJS	Inštitut »Jožef Stefan«
IKT	informacijsko-komunikacijska tehnologija
IMD	(angl. Institute for Management Development) – Inštitut za razvoj menedžmenta
IMF	(angl. International Monetary Fund) – Mednarodni denarni sklad
ISCO	(angl. International Standard Classification of Occupations) – mednarodna standardna klasifikacija poklicev
KIS	Kmetijski inštitut Slovenije
KONS	platforma za sodobno raziskovalno umetnost
KPK	Komisija za preprečevanje korupcije
KZU	kmetijska zemljišča v uporabi
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MF	Ministrstvo za finance
MGR	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MIZŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MJU	Ministrstvo za javno upravo
MK	Ministrstvo za kulturo
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
MP	Ministrstvo za pravosodje
MRA	(angl. Master Restructuring Agreement) – sporazum o finančnem prestrukturiranju
MSP	mala in srednje velika podjetja
MTO	(angl. Medium-Term Objective) – srednjeročni javnofinančni cilj
MzI	Ministrstvo za infrastrukturo
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
N₂O	didušikov oksid
NATO	(angl. North Atlantic Treaty Organization) – Organizacija Severnoatlantske pogodbe
NEPN	Nacionalni energetske-podnebni načrt
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
NKMB	Nova kreditna banka Maribor
NLB	Nova Ljubljanska banka
NLO	(angl. Nobody Left Outside) – Nihče ni izpuščen
NOO	Načrt za okrevanje in odpornost
NPK-gnojila	mineralna gnojila z dušikom, fosforjem in kalijem
NTI	neposredne tuje investicije
NUTS-klasifikacija	(angl. The Nomenclature of Territorial Units for Statistics) – skupna evropska statistična klasifikacija teritorialnih enot
o. t.	odstotna točka
OECD	(angl. Organisation for Economic Cooperation in Development) – Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
OHIM	(angl. Office for Harmonization in the Internal Market) – Urad za usklajevanje na notranjem trgu

OP ROPI	Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture
OP TGP	Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov
OSHA	(angl. Occupational Safety and Health Administration) – Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu
OVE	obnovljivi viri energije
OZN	Organizacija združenih narodov
PIAAC	(angl. OECD Programme for the International Assessment of Adult Competences) – Program za mednarodno ocenjevanje kompetenc
PISA	(angl. Programme for international student assessment) – Program mednarodne primerjave dosežkov učencev
PKM	pariteta kupne moči
PKP	protikoronski zakon
PM-delci	(angl. Particulate matter) – trdni prašni delci (delci PM)
PMR	(angl. Product market regulation) – ureditev trga proizvodov
PPS	(angl. Purchasing power standard) – pariteta kupne moči
PTŽ	pričakovano trajanje življenja
REER ULC	(angl. Real effective exchange rate based on unit labour cost) – realni efektivni tečaj, deflaciran s stroški dela na enoto proizvoda
RGZC	Regionalna gospodarska zbornica Celje
RIA	(angl. Regulatory Impact Assessment) – analiza učinkov predpisov
RISS	Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije
ROE	(angl. Return on equity) – donos na kapital
RRD	raziskovalno-razvojna dejavnost
RS	Republika Slovenija
RUK	Mreža centrov raziskovalnih umetnosti
RULC	(angl. Real unit labour cost) – realni stroški dela na enoto proizvoda
S4	Strategija pametne specializacije Slovenije
SDH	Slovenski državni holding
SFC	Slovenski filmski center
SHA	(angl. System of Health Accounts) – sistem zdravstvenih računov
SHARE	raziskava o zdravju, procesu staranja in upokojevanju v Evropi
SID	Slovenska izvozna družba
SiDG	Slovenski državni gozdovi, d. o. o., družba za gospodarjenje z gozdovi v državni lasti
SILC	(angl. Survey on income and living conditions) – anketa o življenjskih razmerah
SIO	subjekti inovativnega okolja
SI-PASS	enotna točka za preverjanje identitete različnih uporabnikov (državljanov, poslovnih subjektov, javnih uslužbencev) ter elektronsko podpisovanje vlog in drugih dokumentov
SKD	standardna klasifikacija dejavnosti
SKM	standard kupne moči
SKP	skupna kmetijska politika
SP	stanovanjska prikrašnanost
SPIRIT	Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije
SPOT	slovenska poslovna točka
SPS	Slovenski podjetniški sklad
SRIP	strateška razvojno-inovacijska partnerstva
SRS	strategija razvoja Slovenije

SVRK	Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in kohezijsko politiko
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
ŠOS	Študentska organizacija Slovenije
TALIS	(angl. Teaching and Learning Survey) – mednarodna raziskava učenja in poučevanja
TAXUD	(angl. Taxation and Customs Union Directorate) – Direktorat za obdavčenje in carinsko unijo
TEA	(angl. Total early-stage Entrepreneurial Activity) – zgodnja podjetniška aktivnost
TEŠ	Termoelektrarna Šoštanj
TFP	(angl. Total factor productivity) – skupna faktorska produktivnost
TGP	toplogredni plini
tkm	tonski kilometer
UIL	Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino
UKC	univerzitetni klinični center
UMAR	Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
UNESCO	(angl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation) – Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo
URSZR	Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje
USD	(angl. US Dollar) – ameriški dolar
UTŽ	Univerza za tretje življenjsko obdobje
WEF	(angl. World Economic Forum) – Svetovni gospodarski forum
WIPO	(angl. World Intellectual Property Organization) – Svetovna organizacija za intelektualno lastnino
ZJF	Zakon o javnih financah
ZPIZ	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje
ZRSŠ	Zavod Republike Slovenije za šolstvo
ZSSS	Zveza svobodnih sindikatov Slovenije
ZZZS	Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

Oznake v okviru Standardne klasifikacije dejavnosti (SKD): **A** – kmetijstvo, **B** – rudarstvo, **C** – predelovalne dejavnosti, **D** – oskrba z energijo, **E** – komunalne storitve, **F** – gradbeništvo, **G** – trgovina, **H** – promet, **I** – gostinstvo, **J** – informacijsko-komunikacijske dej., **K** – finančne storitve, **L** – poslovanje z nepremičninami, **M** – strokovne, znanstvene in tehnične dej., **N** – druge poslovne dej., **O** – javna uprava, **P** – izobraževanje, **Q** – zdravstvo in socialno varstvo, **R** – kulturne in rekreacijske dej., **S** – druge dej. in **T** – dej. gospodinjstev.

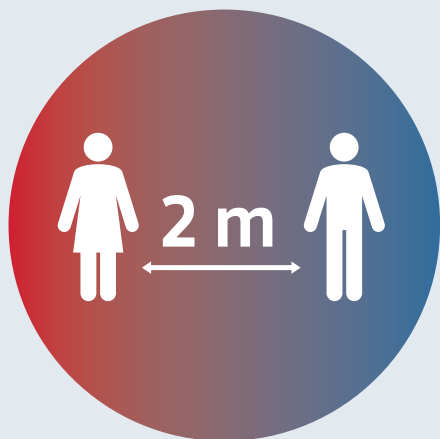
#OstaniZdrav

Imam izbiro. Ravnam Odgovorno.

REPUBLIKA SLOVENIJA
VLADA REPUBLIKE SLOVENIJE

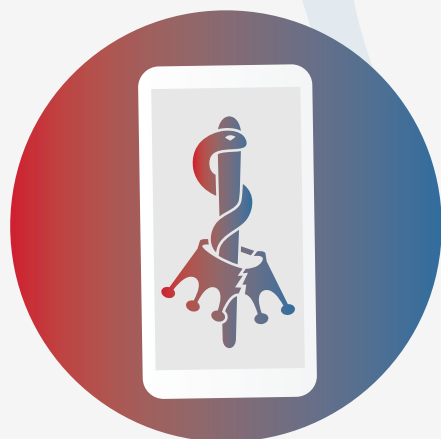
www.gov.si/ostanizdrav

Razdalja 2 m

**Redno umivanje in
razkuževanje rok**

**Vključena aplikacija
#OstaniZdrav**

**Nošenje zaščitne
maske**

ISSN 1581-6567

9 771581 656009

**Naložite si
#OstaniZdrav
še danes.**

**poročilo o
razvoju 2021**